ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכא

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה
לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים
מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ
אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא
יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ
עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה
וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְיָ, יִשְׁמָר־צֵאתְךָ
וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם.

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית
יְיָ נֵלֵךְ: ב עֹמְדוֹת, הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָם:
ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו:
ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל
לְהֹדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה, יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט
כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ, שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָם יִשְׁלָיוּ
אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה, בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ:
ח לְמַעַן, אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן,
בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכא מתוך "תהילות מנחם"

ה – הוי' שמרך הוי' צלך על יד ימינך

ישראל פועלים ייחודים למעלה

ג. עפ"ז יש לבאר גם מ"ש במ"א בזהר[1] "תא חזי (בוא וראה), בין לעילא (בין למעלה בייחודים העליונים), בין לתתא (בין למטה בייחודים התחתונים), כל חד וחד בארחי' נטלא (כל אחד נוטל את השפע המתאים לו), ובארחי' יתבא (ובדרכו יושב ומקבל את השפע), ובארחי' אתער (ובדרכו הראוי לו מתעורר), ועביד מאי דעביד (ובדרכו עושה את מה שעושה)".

אולם כל שפעם וחיותם תלוי בעבודתם של ישראל, שכאשר הם עושים עבודתם כדבעי מתעוררים כל הייחודים בספירות שלמעלה ולמטה. ולכאורה הרי זה דבר פלא, איך יש כח באדם למטה לעורר את אור אין סוף להתלבש בספירות ולהתייחד איתם? ובפרט על פי המבואר בעץ חיים[2] "שאור אין סוף מאיר בחכמה בקירוב מקום, ובבינה בריחוק מקום, ובז"א ע"י חלון, ובמלכות ע"י נקב, ומאצילות לבי"ע ע"י פרסא"[3], כיצד יש בכוחו של האדם להמשיך את אור אין סוף בספירות אלו?

אך עפ"י המבואר לעיל בפירוש "הוי' צלך", שכח זה אינו מצד סדר השתלשלות, אלא למעלה מסדר השתלשלות. מובן, שבכח הקיום תורה ומצוות, שהם גילוי של חכמתו ורצונו שלמעלה מהעולמות, יש יכולת להאדם לפעול שהאור אין סוף ברוך הוא יהי' בקירוב בכל העשר ספירות[4].

1) ח"ג קב, ב.
2) שער דרושי אבי"ע פ"א (ופי"ג. ופי"ד). שער סדר אבי"ע פ"א (ופ"ב).
3) נתבאר בהרחבה בסה"מ תרכ"ט ע' שמז ואילך. אוה"ת על מארז"ל וענינים ע' קעט ואילך. שם קפד ואילך.
4) מד"ה ובחמשה עשר יום ה'תש"ל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה ליהודים היתה אורה ושמחה,

פורים, ה'תשל"ט 5

התוועדויות

משיחות לילות ד' ה' ו' ושבת קודש תרומה ה'תשנ"ב 15

לקוטי שיחות

תרומה, כרך טז, ה 24

תרומה, כרך כא, א 28

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת תרומה 37

לוח לתהלים היומי 65

תניא יומי 66

לוח 'היום יום' 78

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם 82

שלושה פרקים ליום 86

פרק אחד ליום 149

ספר המצוות 174

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי - מסכת עירובין 178

גמרא עם ביאור - מסכת נזיר 186

שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 215

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים 213

שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 215

תורה אור 218

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים 225

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך 225

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג 227

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב 228

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט 229

לקוטי דיבורים - בלה"ק 230

אגרת קודש מהרבי הריי"צ לרבנית חיה מושקא 232

אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 235

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה 35

ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה 36

נביאים וכתובים 176

עין יעקב - מסכת ברכות 185

נקודה משיחת קודש מעובדת 237

חומש לקריאה בציבור 238

קריאת התורה למנחה בשבת קודש 245

לוח זמנים 246

סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש 247

מדור חדש

אגרת קודש מאדמו"ר מוהריי"צ לרבנית חיה מושקא בעמוד 232

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. פורים, ה'תשל"ט

(הנחה בלתי מוגה)

לַיְהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר[1].
וְיָדוּעַ דִּיּוּק רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ בָּזֶה[2],
שֶׁבַּמְּגִילָה בִּכְלָל, וּבְפָסוּק זֶה בִּפְרָט, נִקְרָאִים בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם יְהוּדִים דַּוְקָא, אַף עַל פִּי שֶׁבַּחֲמִשָּׁה
חוּמְשֵׁי תוֹרָה וְכֵן בִּשְׁאָר נְבִיאִים וּכְתוּבִים
נִקְרָאִים בְּכַמָּה וְכַמָּה שֵׁמוֹת, וּבִכְלָלוּת הֲרֵי זֶה
הַשֵּׁם יִשְׂרָאֵל, וְגַם יַעֲקֹב וישורון (וְכֵן נַעַר[3]
וְגוֹי[4]), מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכָל הַמְּגִילָה נִקְרָאִים בְּשֵׁם
יְהוּדִים. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּיכוּת דְּאוֹרָה
וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר עִם הַמַּעֲמָד וּמַצָּב שֶׁבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בְּשֵׁם יְהוּדִים (לַיְהוּדִים הָיְתָה
אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְגוֹ'), הֵן בְּנוֹגֵעַ לְפַשְׁטוּת הָעִנְיָן,
וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה עַל פִּי הַהַסְבָּרָה בְּתוֹרָה
שֶׁבְּעַל פֶּה[5] שֶׁאוֹרָה זוֹ תּוֹרָה, שִׂמְחָה זֶה יוֹם טוֹב,
שָׂשׂוֹן זוֹ מִילָה, וִיקָר אֵלּוּ תְּפִלִּין, שֶׁכָּל זֶה קָשׁוּר
עִם הַמַּעֲמָד וּמַצָּב דְּלַיְהוּדִים דַּוְקָא, וְנַעֲשָׂה
לְאַחֲרֵי כָּל מֶשֶׁךְ הַזְּמַן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ בְּנִסָּיוֹן
שֶׁהָיָה בְּעִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ, כַּמּוּבָן מִפַּשְׁטוּת
הַכְּתוּבִים, וּבִפְרָט עַל פִּי הַמְבוֹאָר בְּמִדְרְשֵׁי רַז"ל,
וְעַד לִדְרוּשֵׁי אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן וְאַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי
וְהַנְּשִׂיאִים מִמַּלְאֵי מְקוֹמָם, דְּלִכְאוֹרָה, מַהִי
הַשַּׁיָּיכוּת שֶׁדַּוְקָא עַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה אוֹרָה וְשִׂמְחָה
וְשָׂשׂוֹן וִיקָר. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין בְּעִנְיַן אוֹרָה
וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר, שֶׁבְּפַשְׁטוּת הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן
שֶׁתְּחִילָּה הָיְתָה אוֹרָה, וְאַחַר כָּךְ יְתֵירָה מִזֶּה, שִׂמְחָה, וִיתֵירָה מִזֶּה, שָׂשׂוֹן,

ביאור בדרך אפשר

נאמר במגילת אסתר, כי לאחר נס פורים וביטול גזירת המן:
לַיְהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר[1]. **וְיָדוּעַ דִּיּוּק**
השאלה של **רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ** אדמו"רי חב"ד **בָּזֶה**[2], **שֶׁבַּמְּגִילָה**
לאורך מגילת אסתר **בִּכְלָל, וּבְפָסוּק זֶה בִּפְרָט, נִקְרָאִים בְּנֵי**
יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם יְהוּדִים דַּוְקָא,
אַף עַל פִּי שֶׁבַּחֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי
תוֹרָה וְכֵן בִּשְׁאָר נְבִיאִים
וּכְתוּבִים, נִקְרָאִים בני ישראל
בְּכַמָּה וְכַמָּה שֵׁמוֹת אחרים, לאו
דווקא בשם "יהודים", **וּבִכְלָלוּת**
השמות שבהם נקראים בני ישראל
הֲרֵי זֶה הַשֵּׁם יִשְׂרָאֵל, וְגַם
השמות **יַעֲקֹב וישורון (וְכֵן** יש
פסוק בנבואת הושע בו בני ישראל
נקראים **נַעַר**[3], ככתוב כי נער ישראל
ואוהבהו' **וְגוֹי**[4] וכן יש פסוקים
שבהם בני ישראל נקראים "גוי", ככתוב
בספר שמואל "ומי כעמך כישראל גוי
אחד בארץ"), **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכָל**
הַמְּגִילָה לאורך כל מגילת אסתר
נִקְרָאִים בני ישראל **בְּשֵׁם**
יְהוּדִים וצריך להבין מהו טעם
הדבר.?
גַּם צָרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּיכוּת
המיוחדת **דְּאוֹרָה וְשִׂמְחָה**
וְשָׂשׂוֹן וִיקָר האמורים בפסוק זה,
"ליהודים היתה..." **עִם הַמַּעֲמָד**
וּמַצָּב שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים
בְּשֵׁם יְהוּדִים (וכפי שהכתוב
מדגיש ואומר **לַיְהוּדִים הָיְתָה**
אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְגוֹ'), והשאלה
על הקשר המיוחד של דברים אלה
לשם "יהודים" היא **הֵן בְּנוֹגֵעַ**
לְפַשְׁטוּת הָעִנְיָן, וְעַל אַחַת
כַּמָּה וְכַמָּה היינו שהשאלה
מתחזקת עוד יותר **עַל פִּי**
הַהַסְבָּרָה בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[5]

ביאור בדרך אפשר

בגמרא **שֶׁאוֹרָה זוֹ תּוֹרָה, שִׂמְחָה זֶה יוֹם טוֹב, שָׂשׂוֹן זוֹ מִילָה,**
וִיקָר אֵלּוּ תְּפִלִּין (ובלשון הגמרא: "אמר רב יהודה, אורה זו תורה וכן
הוא אומר כי נר מצוה ותורה אור, שמחה זה יום טוב וכן הוא אומר ושמחת
בחגך, ששון זו מילה. וכן הוא אומר שש אנכי על אמרתך, ויקר אלו תפלין
וכן הוא אומר וראו כל עמי הארץ כי
שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ותניא
רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפלין
שבראש"), **שֶׁכָּל זֶה קָשׁוּר עִם**
הַמַּעֲמָד וּמַצָּב דְּלַיְהוּדִים
דַּוְקָא, וְנַעֲשָׂה כל זה נפעל
לְאַחֲרֵי כָּל מֶשֶׁךְ הַזְּמַן הארוך,
כשנה **שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ**
בְּנִסָּיוֹן שֶׁהָיָה בְּעִנְיַן הַמְּסִירַת
נֶפֶשׁ, כי אילו היו ממירים את דתם,
היתה הגזירה מתבטלת, כי הגזירה
היתה רק על היהודים, ובכל זאת עמדו
במסירות נפש על אמונתם ויהדותם,
כַּמּוּבָן מִפַּשְׁטוּת הַכְּתוּבִים,
וּבִפְרָט עַל פִּי הַמְבוֹאָר
בְּמִדְרְשֵׁי רַז"ל, וְעַד לִדְרוּשֵׁי
אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן וְאַדְמוֹ"ר
הָאֶמְצָעִי וְהַנְּשִׂיאִים מִמַּלְאֵי
מְקוֹמָם, דְּלִכְאוֹרָה צריך ביאור,
מַהִי הַשַּׁיָּיכוּת שֶׁדַּוְקָא עַל יְדֵי
זֶה שנשארו ביהדותם במסירות נפש,
נַעֲשָׂה ונפעל **אוֹרָה וְשִׂמְחָה**
וְשָׂשׂוֹן וִיקָר כפשוטו וכפי דרשת
הכתוב בגמרא, כנזכר לעיל.?
גַּם צָרִיךְ לְהָבִין בְּעִנְיַן אוֹרָה
וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר,
המפורטים בפסוק זה, **שֶׁבְּפַשְׁטוּת**
הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁתְּחִילָּה
הָיְתָה אוֹרָה, וְאַחַר כָּךְ היה ענין
נוסף **יְתֵירָה מִזֶּה** הנעלה יותר
מ"אורה", והוא **שִׂמְחָה, וִיתֵירָה**

1) אסתר ח, טז. 2) תו"א מגילת אסתר צט, א. שערי אורה צג, א. ועוד. 3) הושע יא, א. 4) שמואל־ב ז, כג. ועוד. 5) מגילה טז, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

מִזֶּה, ואחר כך היה ענין נעלה יותר מ'שמחה', והוא **שָׂשׂוֹן, וִיתֵירָה** ואחר כך היה ענין נעלה יותר מ'ששון', והוא **וִיקָר,** ובזה צריך להבין **דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁאוֹרָה זוֹ תּוֹרָה, הֲרֵי זֶה** ענין ה'אורה' **כּוֹלֵל אֶת כָּל הָעִנְיָנִים כּוּלָּם,** גם אלה המנויים בכתוב אחרי 'אורה' **דְּכֵיוָן שֶׁלִּימּוּד** התורה **מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה**[6] קיום המצוות בפועל, כדברי הגמרא, **הֲרֵי הֵם** כל המצוות ובכללן המצוות הנרמזות בפסוק זה (יום טוב, מילה ותפילין) **בָּאִים עַל יְדֵי זֶה שֶׁיֶּשְׁנוֹ** תחילה **הָעִנְיָן דְּאוֹרָה זוֹ תּוֹרָה,** ואם כן, מה משמעות הפסוק במובן זה ש'שמחה' היא הוספה על אורה, וששון היא הוספה על שמחה, ויקר היא הוספה על שמחה, כאמור לעיל.?

ב) וְיָדוּעַ נְקוּדַּת הַבֵּיאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַשֵּׁם יְהוּדִי שבו נקראים בני ישראל כאן **הוּא מִלְּשׁוֹן הוֹדָאָה**[7], כמבואר ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן: "... בימי המן וקיבל היהודים קבלה גמורה בבת אחת כי יהודים נקראו על שם בחינת הודיה. כי יש ברכה והודיה. ברכה היא בחינת גילוי מעולם ועד עולם, אבל הודאה אינו בחינת גילוי לפי שהיא בחינת הודאה באור אין סוף ברוך הוא עצמו אשר אי אפשר לבא לידי גילוי ואינו נתפס בשום מחשבה רק בבחינת הודאה והיא בחינת בטול ממש וזכו אז ישראל למדרגת הבטול הגדול על ידי מסירת הנפש על קדוש השם שהרי אם רצו להמיר דתם לא היה המן עושה להם כלום שלא גזר אלא על היהודים אלא שהם מסרו עצמן למות כל השנה כולה ולא עלה להם מחשבת חוץ חס ושלום, ועל ידי בחינת מסירת נפש זכו לבחינת קבלה גמורה שנכנס ונמשך להם בחינת אור אין סוף ברוך הוא ממש", **וְכִדְאִיתָא בַּגְּמָרָא אַמַּאי קָרֵי לֵיהּ יְהוּדִי, עַל שֵׁם שֶׁכָּפַר בַּעֲבוֹדָה זָרָה**[8], **וְכָל הַכּוֹפֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ**[9] **אַךְ צָרִיךְ בֵּיאוּר, דִּלְכְאוֹרָה, הֲרֵי תּוֹרָה עִנְיָנָהּ** לא הודאה והסכמה מתוך ביטול בלבד, ללא הבנה, אלא ענין התורה הוא **לִימּוּד וַהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וְעַד** כדי כך חשובה ההבנה בתורה **שֶׁכַּאֲשֶׁר הַלִּימּוּד הוּא כִּדְבָעֵי** כפי שצריך להיות **הֲרֵי זֶה נַעֲשֶׂה בְּאוֹפֶן שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ** של הלומד, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[10] בתהילים **וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה,** ומבואר בגמרא שהרב שמחל על כבודו, כבודו מחול כי התורה שלמד היא שלו, שנאמר 'ובתורתו יהגה יומם ולילה' (ופירש רש"י: 'ובתורתו יהגה - כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה, בתחילה היא נקראת תורת ה' ומשלמדה וגרסה היא נקראת תורתו') **וְאִם כֵּן,** מאחר שבלימוד התורה יש חשיבות רבה לענין ההבנה וההשגה **מַה שַּׁיָּךְ בָּזֶה עִנְיַן הַהוֹדָאָה,** שהיא הסכמה גם כאשר לא מבינים, **הֲרֵי זֶה** לימוד התורה **בְּאוֹפֶן שֶׁשִּׂכְלוֹ מְחַיֵּיב לִלְמוֹד הַתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהִיא** התורה **חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם**[11] של בני ישראל, ככתוב בתורה **(אֲפִילּוּ לְעֵינֵי הָעַמִּים**[11], שאין להם הבנה והשגה בתורה ובמעלת התורה **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה אֵצֶל אִישׁ יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ** שבודאי התורה היא ענין של חכמה ובינה, היינו לימוד בהבנה והשגה), **וְהַלִּימּוּד הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה**[6], כדברי הגמרא הנזכרים לעיל **וְאִם כֵּן,** מאחר שענין התורה הוא לימוד בהבנה והשגה **אֵין צוֹרֶךְ שֶׁיִּהְיֶה** האדם **מוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ** ויסכים וידה גם ללא הבנה, כי אדרבה לימוד כדבעי הוא כן מתוך הבנה. **וַהֲרֵי עִנְיָן זֶה** שבני ישראל נקראים 'יהודים', מלשון הודאה, המדגיש את הביטול ולא את הלימוד בהבנה והשגה, **נָאֱמַר לֹא רַק בְּנוֹגֵעַ לְקָטָן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל** שמפני קטנותו עדיין אינו שייך להבנה והשגה, **אֶלָּא בְּנוֹגֵעַ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמוּבָן שֶׁכַּאֲשֶׁר הַקְּטַנִּים (וְעַד לְאַחְדוּת אֲמִיתִית) עִם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם** הגדולים שכן שייכים ללימוד והבנה, **אֲזַי** בכוח האחדות של כל בני ישראל, הקטנים הגדולים, ביחד, **פּוֹעֲלִים רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם לְהַעֲלוֹת גַּם אֶת**

ביאור בדרך אפשר

1 **וִיתֵירָה מִזֶּה, וִיקָר, דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁאוֹרָה זוֹ**
2 **תּוֹרָה, הֲרֵי זֶה כּוֹלֵל אֶת כָּל הָעִנְיָנִים כּוּלָּם, דְּכֵיוָן**
3 **שֶׁלִּימּוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה**[6], **הֲרֵי הֵם בָּאִים עַל**
4 **יְדֵי זֶה שֶׁיֶּשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּאוֹרָה זוֹ תּוֹרָה.**

5 **ב) וְיָדוּעַ נְקוּדַּת הַבֵּיאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַשֵּׁם**
6 **יְהוּדִי הוּא מִלְּשׁוֹן הוֹדָאָה**[7],
7 **וְכִדְאִיתָא בַּגְּמָרָא אַמַּאי קָרֵי לֵיהּ יְהוּדִי, עַל שֵׁם**
8 **שֶׁכָּפַר בַּעֲבוֹדָה זָרָה**[8], **וְכָל הַכּוֹפֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה**
9 **כְּמוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ**[9]. **אַךְ צָרִיךְ בֵּיאוּר,**
10 **דִּלְכְאוֹרָה, הֲרֵי תּוֹרָה עִנְיָנָהּ לִימּוּד וַהֲבָנָה**
11 **וְהַשָּׂגָה, וְעַד שֶׁכַּאֲשֶׁר הַלִּימּוּד הוּא כִּדְבָעֵי הֲרֵי**
12 **זֶה נַעֲשֶׂה בְּאוֹפֶן שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ, כְּמוֹ**
13 **שֶׁכָּתוּב**[10] **וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה, וְאִם כֵּן, מַה שַּׁיָּךְ בָּזֶה**
14 **עִנְיַן הַהוֹדָאָה, הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁשִּׂכְלוֹ מְחַיֵּיב**
15 **לִלְמוֹד הַתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם**[11]
16 **(אֲפִילּוּ לְעֵינֵי הָעַמִּים**[11], **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה**
17 **אֵצֶל אִישׁ יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ), וְהַלִּימּוּד הוּא**
18 **בְּאוֹפֶן שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה**[6], **וְאִם כֵּן, אֵין צוֹרֶךְ**
19 **שֶׁיִּהְיֶה מוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ. וַהֲרֵי עִנְיָן זֶה**
20 **נָאֱמַר לֹא רַק בְּנוֹגֵעַ לְקָטָן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא**
21 **בְּנוֹגֵעַ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמוּבָן שֶׁכַּאֲשֶׁר הַקְּטַנִּים**
22 **הֵם בְּיַחַד (וְעַד לְאַחְדוּת אֲמִיתִית) עִם רָאשֵׁיכֶם**
23 **שִׁבְטֵיכֶם, אֲזַי פּוֹעֲלִים רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם**

---

6) קידושין מ, ב. 7) תו"א שם צז, א. שערי אורה שם, ב. אוה"ת מג"א ע' קמא. ועוד. 8) מגילה יג, רע"א. 9) קידושין שם, א. 10) תהלים א, ב. וראה קידושין לב, ריש ע"ב ובפרש"י. 11) ואתחנן ד, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הַקְּטַנִּים לְדַרְגַּת רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם, וְאָז כאשר אפילו הקטנים מתעלים לדרגת 'ראשיכם' הלומדים תורה בהבנה והשגה **אֵין מָקוֹם לִכְאוֹרָה לְעִנְיַן הַהוֹדָאָה** שעל שמו נקרא כל אחד מבני ישראל 'יהודי' **(מוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ)** אלא ראוי יותר שייקרא בשם שמבטא את מעלתו כלומד תורה בהבנה והשגה, ואם כן, מה הטעם לכך שבמגילת אסתר נקראים בני ישראל דוקא בשם 'יהודים' על שם ההודאה והביטול.? **אַךְ יָדוּעַ הַבִּיאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַתּוֹרָה נָסְעָה** ממקורה ושורשה למעלה באלוקות, חכמתו ורצונו של הקדוש ברוך הוא, **וְיָרְדָה כַּמָּה** היינו ריבוי **דַּרְגּוֹת עַד שֶׁבָּאָה לְמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁשַּׁיָּךְ בָּהּ עִנְיַן שֶׁל הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה** בשכלו האנושי של האדם בעולם הזה. **וְכַיָּדוּעַ** בתורת החסידות **בְּעִנְיַן אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַתְּ**[12], התורה יצאה (באה ונמשכה) מספירת החכמה האלוקית העליונה **שֶׁרַשׁ נָפְקַתְּ** יצאה (והתגלתה וירדה) **מֵחָכְמָה, אֲבָל מַעֲמָדָהּ וּמַצָּבָהּ הוּא לְמַעְלָה מִזֶּה**[13], שורש התורה באלוקות הוא למעלה מספירת החכמה, מהאין סוף עצמו שלמעלה מהספירות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[14] במשלי שהתורה אומרת **וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ גוֹ'** אצל הקדוש ברוך הוא בעצמו 'אמון' שכביכול הקדוש ברוך הוא הוא האומן והמגדל את התורה, והתורה מוסיפה ואומרת שהיתה **שַׁעֲשׁוּעִים גוֹ' לְפָנָיו,** לפני הקדוש ברוך הוא **שֶׁהוּא עִנְיַן הַשַּׁעֲשׁוּעִים דְּעַצְמוּת וּמַהוּת (כְּכָל הַפֵּירוּשִׁים שֶׁבָּזֶה** במשמעות המושג 'שעשועים' בעצמות האלוקות). **וַהֲרֵי עִנְיַן הַשַּׁעֲשׁוּעִים** ענין התענוג **הוּא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַחָכְמָה אֲפִילוּ כְּפִי שֶׁהִיא** החכמה של התורה מושרשת **בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** שגם שם ענין הענוג, 'שעשועים', נעלה מענין החכמה (ומזה נשתלשל גם בכוחות הנפש של האדם שכוח התענוג יותר פנימי ויותר עמוק מכוח השכל) **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה כְּפִי**

1 לְהַעֲלוֹת גַּם אֶת הַקְּטַנִּים לְדַרְגַּת רָאשֵׁיכֶם
2 שִׁבְטֵיכֶם, וְאָז אֵין מָקוֹם לִכְאוֹרָה לְעִנְיַן הַהוֹדָאָה
3 (מוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ).

4 **אַךְ** יָדוּעַ הַבִּיאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַתּוֹרָה נָסְעָה
5 וְיָרְדָה כַּמָּה דַרְגּוֹת עַד שֶׁבָּאָה לְמַעֲמָד וּמַצָּב
6 שֶׁשַּׁיָּךְ בָּהּ עִנְיַן שֶׁל הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה. וְכַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן
7 אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַתְּ[12], שֶׁרַשׁ נָפְקַתְּ מֵחָכְמָה,
8 אֲבָל מַעֲמָדָהּ וּמַצָּבָהּ הוּא לְמַעְלָה מִזֶּה[13], כְּמוֹ
9 שֶׁכָּתוּב[14] וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ גוֹ' שַׁעֲשׁוּעִים גוֹ' לְפָנָיו,
10 שֶׁהוּא עִנְיַן הַשַּׁעֲשׁוּעִים דְּעַצְמוּת וּמַהוּת (כְּכָל
11 הַפֵּירוּשִׁים שֶׁבָּזֶה). וַהֲרֵי עִנְיַן הַשַּׁעֲשׁוּעִים הוּא
12 לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַחָכְמָה אֲפִילוּ כְּפִי שֶׁהִיא
13 בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה כְּפִי
14 שֶׁבָּאָה בְּאוֹפֶן דְּשֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ[15], כְּאָדָם
15 שֶׁמֵּרִיק מִכְּלִי לִכְלִי[16], וְהַיְינוּ, שֶׁהַתּוֹרָה כְּפִי
16 שֶׁהִיא, עִם כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבָּהּ, הֵן עִנְיַן הַחָכְמָה
17 שֶׁבָּהּ (חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם), וְהֵן הַשַּׁעֲשׁוּעִים
18 שֶׁבָּהּ (שַׁעֲשׁוּעִים גוֹ' לְפָנָיו), נָסְעָה וְיָרְדָה כוֹ' עַד
19 שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּצֵרוּפֵי אוֹתִיּוֹת גַּשְׁמִיּוֹת בִּדְיוֹ עַל
20 הַסֵּפֶר[17], וּלְאַחֲרֵי זֶה גַּם בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה עַד
21 לְחִידּוּשׁ שֶׁל תַּלְמִיד וָתִיק[18] (שֶׁהֲרֵי לֵיכָא מִידִּי
22 דְּלָא רְמִיזָא בְּאוֹרַיְיתָא[19]), שֶׁגַּם שָׁם נִמְצָאִים כָּל
23 הַדַּרְגּוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל.

ביאור בדרך אפשר

שהתורה ירדה ונשתלשלה דרגות רבות עד **שֶׁבָּאָה בְּאוֹפֶן דְּשֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ**[15], כלשון הכתוב בשיר השירים, שעל כך נאמר במדרש **כְּאָדָם שֶׁמֵּרִיק מִכְּלִי לִכְלִי**[16] (ובלשון המדרש: "כל השירים שאמרו לפניך האבות ריחות היו [וטבעו של הריח הוא שהוא מתנדף], אבל אנו שמן תורק שמך, כאדם שמריק מכלי לכלי חבירו [והדבר לא נאבד אלא עובר לכלי אחר]", **וְהַיְינוּ, שֶׁהַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא** בשורשה העליון בעצמות האלוקות, **עִם כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבָּהּ, הֵן עִנְיַן הַחָכְמָה שֶׁבָּהּ (חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם)** ענין השכל, **וְהֵן הַשַּׁעֲשׁוּעִים שֶׁבָּהּ (שַׁעֲשׁוּעִים גוֹ' לְפָנָיו)** ענין הענוג שלמעלה מהשכל, **נָסְעָה וְיָרְדָה כוֹ'** ריבוי ירידות מדרגה לדרגה **עַד שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּצֵרוּפֵי אוֹתִיּוֹת גַּשְׁמִיּוֹת בִּדְיוֹ עַל הַסֵּפֶר**[17], במילים המורכבות מאותיות גשמיות וכתובות בכתיבה גשמית, כדברי אדמו"ר הזקן בספר התניא **וּלְאַחֲרֵי זֶה** לאחר שהתורה ירדה להיות תורה שבכתב, היתה ירידה נוספת **גַּם בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה עַד לְחִידּוּשׁ שֶׁל תַּלְמִיד וָתִיק**[18] שזהו שלב נוסף בגילוי התורה למטה, כמאמר חכמינו ז"ל שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בתורה ניתן למשה מסיני **(שֶׁהֲרֵי,** כדברי הגמרא, **לֵיכָא מִידִּי דְּלָא רְמִיזָא בְּאוֹרַיְיתָא**[19] אין דבר שלא נרמז בתורה, במקור הדברים בגמרא: 'מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמיזי באורייתא', האם יש דבר שכתוב בכתובים שלא נרמז בתורה, ופירש רש"י: "ולא רמזה - משה באורייתא, שהחומש הוא יסוד נביאים וכתובים ובכולן יש סמך למצוא מן התורה", וכאן הכוונה שכל מה שנמצא בתורה בכל הדרגות שבהן ירדה התורה למטה, הכל נמצא בשורש התורה העליון בעצמות האלוקות, כפי שממשיך ומבאר), **שֶׁגַּם שָׁם** היינו בכל הדרגות שלשם ירדה התורה **נִמְצָאִים כָּל הַדַּרְגּוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל,** גם הדרגות הכי נעלות.

---

12) זח"ב סב, א. פה, א. קכא, א. ח"ג פא, א. קפב, א. רסא, א. 13) ראה תניא אגה"ק ס"א (קב, ב). תו"א לך יא, ג. לקו"ת בהר מג, סע"א. במדבר ז, א. סוכות פב, ג. 14) משלי ח, ל. 15) שה"ש א, ג. 16) שהש"ר פ"א, ג. 17) תניא פ"ד (ח, ב). 18) ראה ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר רפמ"ז. לקו"ש חי"ט ע' 252. וש"נ. 19) ראה תענית ט, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ הָעִנְיָן דִּיהוּדִים, מִלְּשׁוֹן הוֹדָאָה, שֶׁמּוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, הַיְינוּ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבָד שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל יִחוּד נִפְלָא שֶׁאֵין יִחוּד כָּמוֹהוּ עִם שֹׁרֶשׁ כָּל הַתּוֹרָה, חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם, עַל יְדֵי הַשָּׁגַת שֹׁרֶשׁ כָּל הַתּוֹרָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת, עַד שֶׁהַשֵּׂכֶל וְהַמַּשְׂכִּיל וְהַמּוּשְׂכָּל נַעֲשִׂים כּוּלָּא חַד, שֶׁזֶּהוּ הַיִּחוּד עִם חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה (כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּתַּנְיָא[20]), אֶלָּא הוּא גַּם לְמַעְלָה יוֹתֵר, שֶׁמּוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר בַּתּוֹרָה שֶׁבּוֹ שַׁיָּךְ רַק עִנְיָן הַהוֹדָאָה. וַהֲרֵי עִנְיָן זֶה יֶשְׁנוֹ לֹא רַק בְּחֵלֶק הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָא בִּפְרָטִיּוּת בְּשֵׁם חוּקִּים, אֶלָּא אֲפִילוּ בְּחֵלֶק הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם עֵדוֹת, וַאֲפִילוּ בְּחֵלֶק הַתּוֹרָה הַנִּקְרָא בְּשֵׁם מִשְׁפָּטִים, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּחָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם, וְעַד שֶׁגַּם הַשֵּׂכֶל שֶׁל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית מֵבִין זֹאת, הִנֵּה גַּם בָּזֶה יֵשׁ עִנְיָן שֶׁבּוֹ שַׁיָּךְ רַק עִנְיַן הַהוֹדָאָה. וְזֶהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יְהוּדִי, שֶׁמּוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, הַיְינוּ, שֶׁבְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, בְּכָל עִנְיָן וּפְרָט שֶׁבָּהּ, לוֹקֵחַ הוּא אֶת הָעִנְיָן שֶׁבּוֹ שַׁיָּךְ רַק עִנְיַן הַהוֹדָאָה.

ג) **וְעַל פִּי זֶה** יוּבַן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל "קִבְּלוּ כְּבָר"[21] הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה וְיוֹם טוֹב וּמִילָה וּתְפִילִין, וְעַל יְדֵי זֶה הָיָה אֶצְלָם הַשֶּׂכֶר דְּאוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר, הִנֵּה בִּימֵי

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ הָעִנְיָן דִּיהוּדִים, מִלְּשׁוֹן הוֹדָאָה, שֶׁמּוֹדֶה בְּכָל היהודי **הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, הַיְינוּ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבָד שֶׁנִּמְצָא** היהודי, על ידי לימוד התורה בהבנה והשגה **בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל יִחוּד** חיבור ואיחוד **נִפְלָא שֶׁאֵין יִחוּד כָּמוֹהוּ** דומה **עִם שֹׁרֶשׁ כָּל הַתּוֹרָה,** הנקראת **חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם,** והיחוד הנפלא הוא **עַל יְדֵי הַשָּׁגַת שֹׁרֶשׁ כָּל הַתּוֹרָה** בשכל האדם **בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת, עַד שֶׁהַשֵּׂכֶל** של האדם **וְהַמַּשְׂכִּיל וְהַמּוּשְׂכָּל** של התורה **נַעֲשִׂים כּוּלָּא חַד** הכל אחד, היינו כדבר אחד ממש **שֶׁזֶּהוּ הַיִּחוּד** שהאדם מתאחד **עִם חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה** כפי שנתלבשה בתורה **(כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּתַּנְיָא**[20] וזה לשונו: "כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה, הרי שכלו תופס ומקיף אותה וגם שכלו מלובש בה באותה שעה. והנה הלכה זו היא חכמתו ורצונו של הקדוש ברוך הוא שעלה ברצונו שכשיטעון ראובן כך וכך דרך־משל ושמעון כך וכך יהיה הפסק ביניהם כך וכך, ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם לבוא למשפט על טענות וחביעות אלו, מכל מקום מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקדוש ברוך הוא שאם יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך, הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או גמרא או פוסקים, הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקדוש ברוך הוא דלית מחשבה תפיסא ביה ולא ברצונו וחכמתו כי־אם בהתלבשותם בהלכות הערוכות לפנינו וגם שכלו מלובש בהם והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופינה"), **אֶלָּא** ענין ההודאה שעל שמו נקראים בני ישראל 'יהודים' **הוּא גַּם לְמַעְלָה יוֹתֵר,** נעלה יותר אפילו מהיחוד הנפלא שנפעל על ידי לימוד התורה בהבנה והשגה, כי ענין ההודאה הוא **שֶׁמּוֹדֶה** מסכים ומאמין **בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, שֶׁזֶּהוּ** ההודאה **מִצַּד עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר בַּתּוֹרָה** כי ההודאה בכל התורה היא מצד ענין בתורה הנעלה יותר מענין ההשגה **שֶׁבּוֹ** בענין הנעלה יותר בתורה **שַׁיָּךְ רַק עִנְיַן הַהוֹדָאָה** והוא למעלה מהבנה והשגה. **וַהֲרֵי עִנְיָן זֶה** של ההודאה **יֶשְׁנוֹ לֹא רַק בְּחֵלֶק הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָא בִּפְרָטִיּוּת בְּשֵׁם חוּקִּים,** היינו חלק התורה העוסק במצוות שאין להם טעם המובן בשכל, כמו למשל דיני טומאה וטהרה שבחלק זה אין את ענין ההבנה וההשגה אלא רק את ענין ההודאה **אֶלָּא אֲפִילוּ בְּחֵלֶק הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם עֵדוֹת,** כמו למשל מצוות השבת והמועדים שיש גם טעמים המובנים בשכל, הנה גם בהם ישנו את ענין ההודאה שלמעלה מהשכל, **וַאֲפִילוּ בְּחֵלֶק הַתּוֹרָה הַנִּקְרָא בְּשֵׁם מִשְׁפָּטִים,** כמו למשל כיבוד אב ואם, והאיסור לגנוב או לגזול שהם מצוות המובנות לגמרי בשכל האנושי, **שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּחָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם,** זהו התוכן הכללי של התורה כפי שהיא נקראת חכמה ובינה של בני ישראל **וְעַד שֶׁגַּם הַשֵּׂכֶל** האנושי **שֶׁל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית מֵבִין זֹאת,** כי הדברים מתקבלים גם בשכל האנושי ולא רק בשכל של הנפש האלוקית, **הִנֵּה גַּם** אפילו **בָּזֶה** במה שכן מובן בשכל **יֵשׁ עִנְיָן** שלמעלה מהשכל **שֶׁבּוֹ שַׁיָּךְ רַק עִנְיַן הַהוֹדָאָה** ולא ההבנה וההשגה (וכאמור, ענין זה בתורה, שבו יש 'רק' הודאה ולא הבנה, נעלה יותר מענין ההבנה שבתורה אף על פי שעל ידי ההבנה נפעל "יחוד נפלא", כמבואר לעיל). **וְזֶהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יְהוּדִי, שֶׁמּוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, הַיְינוּ, שֶׁבְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, בְּכָל עִנְיָן וּפְרָט שֶׁבָּהּ,** בין בענין שלמעלה מהבנה והשגה ובין בענין ששייכת בו הבנה והשגה, **לוֹקֵחַ הוּא אֶת הָעִנְיָן שֶׁבּוֹ שַׁיָּךְ רַק עִנְיַן הַהוֹדָאָה** שהוא הענין הנעלה יותר בתורה, כמבואר לעיל.

ג) **וְעַל פִּי זֶה יוּבַן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל "קִבְּלוּ כְּבָר"**[21] במתן תורה **הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה וְיוֹם טוֹב וּמִילָה וּתְפִילִין,** בתוך שאר דברי התורה והמצוות **וְעַל יְדֵי זֶה** שקבלו וקיימו מצוות אלו **הָיָה אֶצְלָם** כבר אז **הַשֶּׂכֶר דְּאוֹרָה** על לימוד התורה

20) פ"ה. 21) שבת פח, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וְשִׂמְחָה על יום טוב **וְשָׂשׂוֹן** על המילה **וִיקָר** על התפילין, **הִנֵּה בִּימֵי הַפּוּרִים** כאשר חזרו וקבלו את התורה והמצוות מחדש **נִפְעֲלוּ הָעִנְיָנִים דְּאוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר,** מכפי שהיו קודם לכן, במתן תורה, וכדברי הגמרא על הכתוב האמור במתן תורה 'ויתיצבו בתחתית ההר' (ופירש רש"י: 'תחתית ההר - תחת ההר ממש'), אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא (ופירש רש"י: 'מודעא רבה - שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס'), אמר רבא אף־על־פי־כן הדור קבלוה בימי אחשורוש (ופירש רש"י: 'בימי אחשורוש - מאהבת הנס שנעשה להם') דכתיב קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר, **כֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (בְּתוֹרָה וְיוֹם טוֹב וּמִילָה וּתְפִילִין)** בימי אחשורוש, לאחר הנס, **הָיְתָה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר** מכפי שהיתה קודם לכן – כיון שעבודת בני ישראל בזמן אחשורוש היתה **כְּפִי שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יְהוּדִים, כַּמּוּדְגָּשׁ בְּכָךְ שֶׁבְּכָל הַמְּגִילָּה** לכל אורכה, מתחילתה ועד סופה, **נִקְרָאִים תָּמִיד בְּשֵׁם יְהוּדִים, הֵן בִּזְמַן הַגְּזֵירָה רַחֲמָנָא־לִצְלָן, הֵן בִּזְמַן הַתְּפִלָּה לְבִיטּוּל הַגְּזֵירָה, וְהֵן לְאַחַר הַגְּזֵירָה, וְהַיְינוּ[22], שֶׁבְּכָל הַמַּעֲמָדִים** בין בזמני קושי ובין בזמני המלה והרווחה **וּמַצָּבִים עָמְדוּ בְּלִי שִׁינּוּי כְּלָל** במצבם הרוחני **בְּאוֹפֶן שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יְהוּדִים, עַל שֵׁם עִנְיַן הַהוֹדָאָה,** שמודים ומאמינים בקדוש ברוך הוא ובתורה **שֶׁקָּשׁוּר עִם עַצְמוּת וּמַהוּת,** עצם ומהות האלוקות, שלמעלה מכל הבחינות ומכל השמות ומכל חילוקי הדרגות, **כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[23]** בתורת החסידות **שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְשִׁמְךָ** שמו של הקדוש ברוך הוא **שַׁיָּךְ לוֹמַר אֲהַלְלָה[24],** כלשון הכתוב בתהילים 'בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד', **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעַצְמוּת וּמַהוּת הוּא עִנְיַן הַהוֹדָאָה דַּוְקָא** וכמבואר ב'שערי אורה' לאדמו"ר האמצעי (שער

ביאור בדרך אפשר

הפורים), "כי ההודאה הוא כלפי העצמות ומקור הראשון שהוא מהות ועצמות אין־סוף ברוך־הוא שהוא מאד נעלה למעלה מבחינת וירידת אור ושפע מן ההעלם לגלוי, אדרבה הוא בבחינת העצמות ממש שנקרא סתימא דכל סתימין דלית מחשבה תפיסא ביה ואי אפשר שיבא ויומשך לגלוי כלל על כן שם שייך ענין ההודאה וכמאמר הטוב שמך ולך נאה להודות, הרי חלק לשתים דבשמך שהוא בחינת גלוי אור וזיו השפע מן ההעלם לגלוי להיות מקור ברכה לחיי העולמות נקרא טוב, כמו אמרו צדיק כי טוב, כי מטבע הטוב דוקא להטיב ולהשפיע, וזהו עיקר ומקור סיבת ההשתלשלות עילה ועלול כידוע, וזהו הטוב שמך אבל לך למהותו ועצמותו ממש נאה להודות בבחינת ההודאה בלבד להיותו למעלה מבחינת שם הרי אי אפשר לבא לגלוי אור המושג על כן אין מגיע שם רק ההודאה וכמו שכתוב הפעם אודה את ה' בבחינה שלמעלה מן השכל כו'... וזהו שנקראו בשם יהודים דוקא כי מצד בחינת מסירות נפש שהיה אז בכולם כאחד שזה היה למעלה מן השכל על כן לא נקראו אז רק בשם יהודים שהיה מדרגתם אז בבחינת ההודאה שהוא במהות ועצמות אלקות ממש...".

וְעַל יְדֵי זֶה שבימי אחשורוש היו בני ישראל במעמד ומצב של הודאה **נַעֲשָׂה אֶצְלָם אוֹפֶן אַחֵר, אוֹפֶן חָדָשׁ,** נעלה יותר מכפי שהיה בעת מתן תורה **הֵן בְּאוֹרָה הֵן בְּשִׂמְחָה הֵן בְּשָׂשׂוֹן וְהֵן בִּיקָר,** וכפי שממשיך ומבאר עוד להלן.

ד) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבוֹאָר בַּמַּאֲמָרִים[25] העוסקים בביאור התוכן הפנימי של ימי הפורים **שֶׁיֵּשְׁנוֹ הָעִנְיָן** של התורה **דְ(נֵר מִצְוָה וְ)תוֹרָה אוֹר[26],** כלשון הכתוב במשלי, וזו מדריגה בתורה שבה התורה נקראת 'תורה אור' **אַךְ יֶשְׁנוֹ עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר בַּתּוֹרָה, שֶׁלָּכֵן** מצד ענין זה, הנעלה יותר, **נִקְרֵאת** התורה **(לֹא אוֹר,** לשון זכר **אֶלָּא) אוֹרָה, לְשׁוֹן נְקֵבָה, מְקַבֵּל,** כשם שבזכר ונקבה בעולם, הזכר מסמל את ההשפעה והנקבה מסמלת את קבלת ההשפעה וכך בענין התורה שבמדריגה שהתורה נקראת 'אורה' הרי היא בחינת מקבל שאין לה ענין לעצמה אלא היא בביטול מוחלט לאלוקות **שֶׁהִיא רַק מְקַבֵּל מֵעַצְמוּת**

1 **הַפּוּרִים נִפְעֲלוּ הָעִנְיָנִים דְּאוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן**
2 **וִיקָר בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, כֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדַת בְּנֵי**
3 **יִשְׂרָאֵל (בְּתוֹרָה וְיוֹם טוֹב וּמִילָה וּתְפִילִין) הָיְתָה**
4 **בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר — כְּפִי שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם**
5 **יְהוּדִים, כַּמּוּדְגָּשׁ בְּכָךְ שֶׁבְּכָל הַמְּגִילָּה נִקְרָאִים**
6 **תָּמִיד בְּשֵׁם יְהוּדִים, הֵן בִּזְמַן הַגְּזֵירָה רַחֲמָנָא**
7 **לִצְלָן, הֵן בִּזְמַן הַתְּפִלָּה לְבִיטּוּל הַגְּזֵירָה, וְהֵן**
8 **לְאַחַר הַגְּזֵירָה, וְהַיְינוּ[22], שֶׁבְּכָל הַמַּעֲמָדִים**
9 **וּמַצָּבִים עָמְדוּ בְּלִי שִׁינּוּי כְּלָל בְּאוֹפֶן שֶׁנִּקְרָאִים**
10 **בְּשֵׁם יְהוּדִים, עַל שֵׁם עִנְיַן הַהוֹדָאָה, שֶׁקָּשׁוּר עִם**
11 **עַצְמוּת וּמַהוּת, כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[23]**
12 **שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְשִׁמְךָ שַׁיָּךְ לוֹמַר אֲהַלְלָה[24], מַה שֶּׁאֵין**
13 **כֵּן בְּעַצְמוּת וּמַהוּת הוּא עִנְיַן הַהוֹדָאָה דַּוְקָא.**
14 **וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה אֶצְלָם אוֹפֶן אַחֵר, אוֹפֶן חָדָשׁ,**
15 **הֵן בְּאוֹרָה הֵן בְּשִׂמְחָה הֵן בְּשָׂשׂוֹן וְהֵן בִּיקָר.**
16 **ד) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבוֹאָר בַּמַּאֲמָרִים[25] שֶׁיֵּשְׁנוֹ**
17 **הָעִנְיָן דְ(נֵר מִצְוָה וְ)תוֹרָה אוֹר[26],**
18 **אַךְ יֶשְׁנוֹ עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר בַּתּוֹרָה, שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת**
19 **(לֹא אוֹר, אֶלָּא) אוֹרָה, לְשׁוֹן נְקֵבָה, מְקַבֵּל,**
20 **שֶׁהִיא רַק מְקַבֵּל מֵעַצְמוּת וּמַהוּת, וְעַד שֶׁאֵינָהּ**

22) ראה תו"א שם צז, א. וראה ד"ה בלילה ההוא תשמ"ו פ"ג (סה"מ פורים ע' קסז). וש"נ. 23) שערי אורה צג, סע"ב. וראה אוה"ת חנוכה ח"ה תתקלה, א. סה"מ תרל"א ח"א ע' נז ואילך. 24) תהלים קמה, ב. 25) שערי אורה צח, ב. 26) משלי ו, כג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וּמַהוּת האלוקות, **וְעַד** כדי כך **שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא עַצְמוּת וּמַהוּת בִּלְבָד** ואין לה כל מציאות לעצמה כלל, וכלשון הזוהר - **אוֹרַיְיתָא וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כּוּלָּא חַד**[27] התורה והקדוש ברוך הוא הכל אחד (ולא שני דברים נפרדים). **וְהַיְינוּ, שֶׁאֵין זֶה** התורה כפי שהיא בחינת 'אורה', אין זה **כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה נָסְעָה** ממקורה ושורשה למעלה באלוקות **וְיָרְדָה** למטה **עַד שֶׁבִּגְלוּי עַל כָּל פָּנִים הֲרֵי הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל אוֹרַיְיתָא מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה**[28], המלמדת איך להתנהג ומשפיעה **וְלָכֵן נִקְרֵאת** התורה כפי שהיא במדריגה זו **גַּם בְּשֵׁם אוֹר**[29], **לְפִי שֶׁהִיא מְאִירָה** את הדרך ואת אופן ההנהגה **כוּ' לָדַעַת** איך להתנהג על פי התורה, כלשון הכתוב בתורה, שהתורה מלמדת **אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן** מצוות עשה **וְאֵלֶּה** ואת המעשים **אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה**[30], מצוות לא תעשה, **אֶלָּא** מדובר על התורה כאשר **הִיא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל מְקַבֵּל, אוֹרָה לְשׁוֹן נְקֵבָה, שֶׁמְּקַבֶּלֶת מֵעַצְמוּת וּמַהוּת** האלוקות, **וְעַד שֶׁכּוּלָּא חַד** שהיא הכל אחד, היינו בטלה לגמרי ודבוקה לגמרי **עִם עַצְמוּת וּמַהוּת. וּבְאוֹפֶן כָּזֶה** כשם שישנו ענין ה'אורה' בתורה, כמבואר לעיל, כך **נַעֲשָׂה גַּם אֵצֶל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, בִּהְיוֹתוֹ** 'ליהודים היתה אורה', **בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוּדִי,** והוא בטל לאלוקות באופן של הודאה, שאז יש התאחדות מוחלטת בין היהודי והתורה והקדוש ברוך הוא **בְּמִכָּל שֶׁכֵּן וְקַל וָחֹמֶר מִזֶּה שֶׁמִּצַּד חָכְמָתוֹ וְשִׂכְלוֹ** כאשר לומדים תורה בהבנה והשגה **נַעֲשִׂים הַמַּשְׂכִּיל וְהַמּוּשְׂכָּל וְהַשֵּׂכֶל כּוּלָּא חַד** (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ב), **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לְהִתְאַחֲדוּת וְהַיִּחוּד בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ עִם עִנְיַן הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם אוֹרָה.**

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּעִנְיַן הַשִּׂמְחָה. דְּהִנֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׂמְחָה מוֹרָה עַל הִתְפַּשְׁטוּת, שֶׁלָּכֵן עִנְיַן הַשִּׂמְחָה בַּסְּפִירוֹת הוּא עִנְיַן סְפִירַת הַבִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[31] אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה, שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל רְחוֹבוֹת הַנָּהָר[32], יֵשׁ בְּשִׂמְחָה גּוּפָא עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר כוּ'[33]. וּכְמוֹ בְּנוֹגֵעַ לַבִּינָה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּסֵדֶר הַסְּפִירוֹת קוֹדֶמֶת חָכְמָה לַבִּינָה שֶׁמְּקַבֶּלֶת מֵהַחָכְמָה, מִכָּל מָקוֹם, דַּוְקָא מִצַּד זֶה שֶׁבִּינָה הִיא בְּחִינַת רְחוֹבוֹת

ביאור בדרך אפשר

בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ עִם עִנְיַן הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם אוֹרָה כשהתורה דבוקה ומאוחדת עם הקדוש ברוך הוא בתכלית שאז החיבור וההתאחדות של היהודי עם התורה והאלוקות הם באופן נעלה הרבה יותר.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בדומה למבואר לעיל על מעלת ענין ה'אורה' ('ליהודים היתה אורה') הוא גם **בְּעִנְיַן הַשִּׂמְחָה** האמור בהמשך הכתוב. **דְּהִנֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׂמְחָה מוֹרָה עַל הִתְפַּשְׁטוּת** של מציאות האדם השמח, בניגוד לעצבות ומרירות שגורמת לכיווץ רוחו של האדם **שֶׁלָּכֵן עִנְיַן הַשִּׂמְחָה בַּסְּפִירוֹת הוּא עִנְיַן סְפִירַת הַבִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[31] בתהילים **אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה,** וספירת הבינה נקראת בתורת הסוד 'אמא' על שם שהיא 'מולידה' את המידות **שֶׁהִיא** ספירת הבינה **בְּאוֹפֶן שֶׁל רְחוֹבוֹת הַנָּהָר**[32], כמבואר בחסידות לגבי שלבי ההתפתחות של רעיון שכלי, שההתחלה היא בנקודת החכמה והבינה הסתעפות והתרחבות הנקודה לפרטים, לאורך ולרוחב, וכיון שענינה ותוכנה של השמחה הוא התרחבות והתפשטות, לכאורה אין זה מתאים לענין הביטול והדבקות וההתאחדות, מכל מקום **יֵשׁ בְּשִׂמְחָה גּוּפָא** עצמה **עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר כוּ'**[33] שמצד ענין נעלה זה, השמחה היא כן ענין של ביטול. **וּכְמוֹ בְּנוֹגֵעַ לַבִּינָה,** ספירת הבינה שהיא המקור לענין השמחה, **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּסֵדֶר הַסְּפִירוֹת** מלמעלה למטה **קוֹדֶמֶת חָכְמָה לַבִּינָה שֶׁמְּקַבֶּלֶת מֵהַחָכְמָה** והמקבל הוא למטה מהמשפיע, **מִכָּל מָקוֹם, דַּוְקָא מִצַּד זֶה שֶׁבִּינָה הִיא בְּחִינַת רְחוֹבוֹת הַנָּהָר, יֵשׁ בָּהּ גַּם הַבְּחִינָה**

---

27) ראה תניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז תיקון ו בתחילתו. לקו"ת נצבים מו, א. ועוד. 28) ראה זח"ג נג, ב. 29) ראה גם ספר השיחות תש"ד ע' 116. לקו"ש ח"כ ע' 271 ואילך. 30) לשון הכתוב — יתרו יח, כ. ויקרא ד, ב. ועוד. 31) תהלים קיג, ט. וראה זהר ח"א ריט, א. ח"ב פד, א. פה, ב. פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך אם הבנים. לקו"ת שמע"צ פח, ד. ובכ"מ. 32) זח"ג קמב, א. עץ חיים שער ח (שער דרושי נקודות) פ"ד. וראה לקו"ת פ' ראה יח, ב. ובכ"מ. 33) ראה אוה"ת מגילת אסתר ע' קנב ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

כְּפִי שֶׁהִיא בַּמֶּרְחָב הָעַצְמִי, כיון שתכונת הבינה היא התרחבות והתפשטות, יש גם את הבחינה כפי שמרחב העצמי, היינו מרחב אמיתי, בלתי מוגבל, ולא רק מרחב יחסית לענינים אחרים שהם מצומצמים **שֶׁשָּׁם** הבינה כפי שהיא במרחב העצמי, ספירת הבינה **הִיא לְמַעְלָה מִסְּפִירַת הַחָכְמָה, וּבַלָּשׁוֹן הַיָּדוּעַ**[34] בתורת הסוד **שֶׁהִתְגַּלּוּת עַתִּיק הִיא דַּוְקָא בַּבִּינָה,** וכמבואר בליקוטי תורה לאדמו"ר הזקן, "וכנודע כי התגלות עתיק הוא בבינה... מפני שהיא בחינת השגה, ועיקר התגלות התענוג הוא בהשגה דוקא כמו על דרך משל למטה באדם כשנופל לו איזה השגה ושכל חדש באיזו עמקות הוא מתמלא תענוג, אמנם עיקר התגלות וההתפשטות התענוג בשלימות הוא דוקא אחר כך כשמשיג העמקות הזאת בהרחבת שכלו ורוחב בינתו דוקא, וכמו כן הוא למעלה שהתענוג עליון מלובש בחכמה הנקרא עדן שהוא עצם דבר המושג כמו שהוא עדיין בעצמותו, אמנם שם הוא בהעלם ועיקר התגלותו כשנמשך בבחינת בינה שהיא בחינת השגה בהתפשטות אורך ורוחב כו'...".

וְזֶהוּ האמור לעיל על מעלת הבינה כפי שהיא אפילו למעלה מהחכמה **גַּם עִנְיַן הַשִּׂמְחָה כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אוֹרָה, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל גּוֹדֶל הַמַּעֲלָה דְּאוֹרָה** ומעלתה לגבי ענין ה'אור', **הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הַבִּינָה מְקַבֶּלֶת מִדַּרְגָּא נַעֲלַית יוֹתֵר** היינו כאשר מתגלה בה ענין ה'עתיק' שלמעלה גם מהחכמה, **הֲרֵי הוּא** ענין השמחה הנמשך מענין הבינה **לְמַעְלָה גַּם** אפילו **מֵהָעִנְיָן דְּאוֹרָה. וְזוֹהִי הַשִּׂמְחָה שֶׁנִּפְעֲלָה אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַצָּבָם בְּאוֹפֶן שֶׁנִּקְרְאוּ בְּשֵׁם יְהוּדִים** בזמן נס פורים על שם ענין ההודאה, כמבואר לעיל.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּעִנְיָן דְּשָׁשׁוֹן, שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם מֵעִנְיָן הַשִּׂמְחָה (כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהַדְּרוּשִׁים[33]**), וְעַד שֶׁשָּׁשׁוֹן זוֹ מִילָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן נִצְחִי, לְלֹא שִׁינּוּיִים, וּבְאוֹפֶן שֶׁנִּיכָּר דַּוְקָא בִּבְשַׂרְכֶם**[35]**. וּבְפָרָט עַל פִּי הַמְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית**[36]**, שֶׁעַל יְדֵי הַמִּילָה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַיְסוֹד עַד לְפְנִימִיּוּת עַתִּיק, שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה אֲפִילוּ מֵעִנְיַן הַשִּׂמְחָה כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעְלָה אֲפִילוּ מֵעִנְיַן הָאוֹרָה.**

וּלְאַחֲרֵי זֶה בָּאִים לְעִנְיַן וִיקָר, דִּיקָר בְּגִימַטְרִיָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, שֶׁהוּא מֶחֱצָה מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר שֶׁבְּגִימַטְרִיָּא שֵׁשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים, אֶלָּא שֶׁבַּכֶּתֶר יֵשׁ הַמֶּחֱצָה שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם י"ש, וְהַמֶּחֱצָה שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם יְקָר, וְהַחִילּוּק בֵּינֵיהֶם (כַּמְבוֹאָר בְּשַׁעֲרֵי אוֹרָה[37]**), שֶׁיְּקָר הוּא**

ביאור בדרך אפשר

הַשִּׂמְחָה (כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהַדְּרוּשִׁים[33]**** וזו נקודת הדברים המבוארים על דרך הסוד ב'אור התורה' לאדמו"ר ה'צמח צדק': בדרך כלל השמחה, ספירת הבינה, היא למעלה מששון, ספירת היסוד, אך יש ששון שלמעלה משמחה והוא שבינה מתפשטת עד הוד אבל יסוד מקבלת מהחכמה שלמעלה מבינה, והיא בחינת 'שמן ששון' שלמעלה משמחה, ולכן השמחה באה על ידי היין, גילוי ההעלם, אבל על ניסוך המים שלמעלה מניסוך היין נאמר 'ושאבתם מים בששון'. ועוד, ששון זו מילה שנאמר בה 'למנצח על השמינית', על המילה שניתנה בשמיני, וזהו על ידי שהיסוד, בחינת ששון, מקבל מהחכמה שהיא שמינית מהיסוד, עיין שם באריכות), **וְעַד שֶׁשָּׁשׁוֹן זוֹ מִילָה, שֶׁעִנְיָנָהּ** של המילה הוא **בְּרִית עוֹלָם**[35], כדבר ה' לאברהם אבינו בציווי על המילה **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן נִצְחִי, לְלֹא שִׁינּוּיִים, וּבְאוֹפֶן שֶׁנִּיכָּר דַּוְקָא בִּבְשַׂרְכֶם**[35] מה שמדגיש עוד יותר את תוקף הענין. **וּבִפְרָט עַל פִּי הַמְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי חסידות על הכתוב **לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית**[36], **שֶׁעַל יְדֵי הַמִּילָה נִמְשָׁךְ** ומתגלה **בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַיְסוֹד עַד לְפְנִימִיּוּת עַתִּיק** בחינת 'עתיק יומין' שהיא הבחינה הנעלית והפנימית ביותר ב'כתר עליון' שלמעלה מהספירות, **שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה אֲפִילוּ מֵעִנְיַן הַשִּׂמְחָה כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעְלָה אֲפִילוּ מֵעִנְיַן הָאוֹרָה** היינו בינה כפי שמתגלה בה 'עתיק', כמבואר לעיל.

וּלְאַחֲרֵי זֶה בָּאִים לְעִנְיַן וִיקָר, דִּיקָר בְּגִימַטְרִיָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, שֶׁהוּא מֶחֱצָה מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר שֶׁבְּגִימַטְרִיָּא שֵׁשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים, אֶלָּא שֶׁבַּכֶּתֶר עצמו יש שני ענינים, שני חצאים, **יֵשׁ הַמֶּחֱצָה שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם י"ש** שגם הוא בגימטריא שלוש מאות ועשר, **וְהַמֶּחֱצָה שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם יְקָר, וְהַחִילּוּק בֵּינֵיהֶם (כַּמְבוֹאָר בְּשַׁעֲרֵי אוֹרָה**[37]**), שֶׁיְּקָר הוּא**

---

34) ראה זח"ג קעח, ב. תו"א לך יא, סע"ב. לקו"ת ר"ה נז, א. 35) לך לך יז, יג. 36) לקו"ת תזריע כ, סע"ד ואילך. הובא באוה"ת שם. 37) ק, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת (הַכֶּתֶר, פְּנִימִיּוּת) עַתִּיק מַמָּשׁ (לְמַעְלָה מֵהַבְּחִינָה של ׳עתיק׳ **שֶׁמִּתְגַּלָּה בַּמִּילָה,** כי ׳עתיק ממש׳ הוא למעלה מ׳עתיק׳ שנמשך ומתגלה ביסוד), ו׳עתיק ממש׳ שהוא בחינת ׳פנימיות עתיק׳ **הַיְינוּ, לֹא כְּפִי שֶׁפְּנִימִיּוּת עַתִּיק הוּא בִּפְנִימִיּוּת אַבָּא**[38], היינו כפי ש׳עתיק׳ מאיר בחכמה הנקראת ׳אבא׳ **וְלֹא כְּפִי שֶׁפְּנִימִיּוּת עַתִּיק מִתְגַּלָּה בִּפְנִימִיּוּת בִּינָה**[39], **אֶלָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק כְּפִי שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ מַמָּשׁ**[40] כבחינה בכתר עליון, למעלה מ׳עתיק׳ כפי שיורד ונמשך להאיר בספירות חכמה ובינה שלמטה מהכתר.

ה) וְעִנְיָן זֶה המבואר לעיל אודות מעלת ׳אורה ושמחה וששון ויקר׳ על דרך הסוד **שַׁיָּךְ גַּם לְאוֹרָה וְשָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה וְיִקָּר כִּפְשׁוּטָם,** כפי שממשיך ומבאר. **וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה מְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[41] בתורת החסידות **בְּעִנְיָן** המשמעות הפנימית של הנאמר בנוסח התפילה **אֵין עָרוֹךְ לְךָ הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁאֲמִיתִּית הָעִנְיָן דְּאֵין עָרוֹךְ,** היינו בחינת האלוקות שלגביה כל המציאות היא אכן באמת ללא כל יחס וללא כל השוואה, ולא רק ׳אין ערוך׳ באופן יחסי, **שֶׁזֶּהוּ אֲמִיתִּית בְּחִינַת הַכֶּתֶר** בחינת ׳כתר עליון׳ שלמעלה מעשר הספירות השייכות לעולמות ונבראים, הנה ענין זה של ׳אין ערוך׳ באמת **מִתְגַּלֶּה** ונמשך ומאיר **דַּוְקָא בָּעוֹלָם הַזֶּה** הגשמי שהוא עולם **הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁבְּאוֹרָה כִּפְשׁוּטָהּ** לפי המשמעות הפשוטה של הכתוב ׳ליהודים היתה אורה׳ **יֶשְׁנוֹ** בעצם, לאמיתו של דבר **פְּנִימִיּוּת עִנְיַן הָאוֹרָה עִם כָּל הָעִילּוּיִים שֶׁבַּדָּבָר,** כי,

1 בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת (הַכֶּתֶר, פְּנִימִיּוּת) עַתִּיק מַמָּשׁ
2 (לְמַעְלָה מֵהַבְּחִינָה שֶׁמִּתְגַּלָּה בַּמִּילָה), הַיְינוּ, לֹא
3 כְּפִי שֶׁפְּנִימִיּוּת עַתִּיק הוּא בִּפְנִימִיּוּת אַבָּא[38], וְלֹא
4 כְּפִי שֶׁפְּנִימִיּוּת עַתִּיק מִתְגַּלָּה בִּפְנִימִיּוּת בִּינָה[39],
5 אֶלָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק כְּפִי שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ מַמָּשׁ[40].
6 ה) **וְעִנְיָן** זֶה שַׁיָּךְ גַּם לְאוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן
7 וְיִקָּר כִּפְשׁוּטָם. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה
8 מְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[41] בְּעִנְיַן אֵין עָרוֹךְ לְךָ
9 הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁאֲמִיתִּית הָעִנְיָן דְּאֵין
10 עָרוֹךְ, שֶׁזֶּהוּ אֲמִיתִּית בְּחִינַת הַכֶּתֶר, מִתְגַּלֶּה
11 דַּוְקָא בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה
12 מִמֶּנּוּ. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁבְּאוֹרָה כִּפְשׁוּטָהּ יֶשְׁנוֹ
13 פְּנִימִיּוּת עִנְיַן הָאוֹרָה עִם כָּל הָעִילּוּיִים שֶׁבַּדָּבָר,
14 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ בְּשִׂמְחָה כִּפְשׁוּטָהּ כָּל הָעִנְיָנִים
15 שֶׁבְּשִׂמְחָה עַד לְתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת שֶׁבָּזֶה (כַּנִּזְכָּר
16 לְעֵיל), וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לְשָׂשׂוֹן וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
17 בְּנוֹגֵעַ לִיקָר.
18 **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה** בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּאוֹרָה
19 וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וְיִקָּר כְּפִי שֶׁהֵם
20 בַּסְּפִירוֹת, שֶׁאוֹרָה וְשִׂמְחָה הוּא עִנְיַן יְחוּד חָכְמָה
21 וּבִינָה, וְשָׂשׂוֹן וְיִקָּר הוּא עִנְיַן יְחוּד זְעֵיר אַנְפִּין
22 וְנוּקְבָא (זְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת)[42], שֶׁדַּוְקָא יְחוּד
23 זְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת מַגִּיעַ לְמַעְלָה יוֹתֵר כו׳.
24 וְכַמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[43] בְּנוֹגֵעַ לְתֵיבַת וְהָיָה
25 שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן שִׂמְחָה[44], שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁבְּתֵיבַת

ביאור בדרך אפשר

כאמור, הענינים הכי נעלים למעלה מתגלים למטה במציאות הגשמית התחתונה, **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ בְּשִׂמְחָה כִּפְשׁוּטָהּ כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבְּשִׂמְחָה עַד לְתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת שֶׁבָּזֶה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** באריכות על מעלת השמחה למעלה, בספירת הבינה כפי שיש בה המשכות שלמעלה מהחכמה), **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לְשָׂשׂוֹן וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לִיקָר** שגם בזה הנה בששון כפשוטו וביקר כפשוטו נמשכים הענינים הכי נעלים שבזה, למעלה באלוקות, מהטעם האמור שגילוי הענינים הנעלים נמשך דווקא במציאות הגשמית התחתונה למטה.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּאוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וְיִקָּר כְּפִי שֶׁהֵם בַּסְּפִירוֹת, שֶׁאוֹרָה וְשִׂמְחָה הוּא עִנְיַן יְחוּד חָכְמָה וּבִינָה, חיבור ואיחוד היינו המשכה וגילוי מפנימיות החכמה לפנימיות הבינה, **וְשָׂשׂוֹן וְיִקָּר הוּא עִנְיַן יְחוּד זְעֵיר אַנְפִּין** המידות העליונות חסד וגבורה וכו׳ הנקראות ׳פנים קטנות׳ (כי ביחס לאור והגילוי שיש במוחין, ולמעלה מהספירות, האור והגילוי שבמידות הוא ׳קטן׳ **וְנוּקְבָא** היא ספירת המלכות הנקראת נקבה על שם שהיא בבחינת מקבל מהספירות שמעליה (והיינו יחוד של **זְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת**)[42], **שֶׁדַּוְקָא יְחוּד זְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת** שהם המדריגות התחתונות שבספירות **מַגִּיעַ לְמַעְלָה יוֹתֵר כו׳** ועל דרך האמור שבאורה ושמחה ובששון ויקר כפשוטם, כפי שהם במציאות הגשמית, נמשכים הענייינים הכי נעלים שבבחינות אלה.

וְכַמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[43] בתורת החסידות **בְּנוֹגֵעַ לְתֵיבַת** המילה **וְהָיָה שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן שִׂמְחָה**[44], **שֶׁזֶּהוּ** על פי פנימיות הדברים

38) ראה פרי עץ חיים שער הק״ש פט״ו. אוצרות חיים (שער עתיק פ״ד (לח, ב — בהוצאת קארעץ, תקמ״ג) בהגהת מהר״ן בשם האריז״ל). רמ״ז לזח״א רס, ב. רעו, ב. לקו״ת נצבים מט ד. הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א בסה״מ ה״ש״ת ע׳ 49. וש״נ. 39) ראה אוצרות חיים שם. סה״מ תרל״ז ח״ב ע׳ תיא. סה״מ ה״ש״ת שם. וש״נ. 40) ראה המשך תרס״ו ע׳ קכו ואילך. ע׳ קלה ואילך. סה״מ תער״ב־תרע״ו ע׳ כה. תרצ״א ע׳ פב. תרצ״ו ע׳ 9. 41) ראה סה״מ תרנ״ד ע׳ לז ואילך. ובכ״מ. 42) ראה אוה״ת שם ס״ע קנא ואילך. וראה ספר הערכים־חב״ד ח״ד ערך אורה — ביחס ל״שמחה וששון ויקר״ ע׳ כג ואילך. וש״נ. 43) המשך תער״ב ח״א פס״ט. לקו״ת ראה ל, ד. ובכ״מ. 44) ראה אסת״ר פתיחתא יא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

לְפִי שֶׁבְּתֵיבַת במילה **וְהָיָ"ה קוֹדְמִים אוֹתִיּוֹת ו"ה** שבשם הוי' ו' שכנגד שש המידות וה' שכנגד ספירת המלכות **(זְעֵיר אַנְפִּין וְנוּקְבָא) לְאוֹתִיּוֹת י"ה** שבשם הוי' **(חָכְמָה** המרומזת באות י' **וּבִינָה** המרומזת באות ה') שלא כסדר הרגיל שהאותיות י"ה קודמות לאותיות ו"ה, וההדגשה על המדריגות התחתונות דווקא היא הגורמת וממשיכה את השמחה, וכפי שמבואר בלקוטי תורה לאדמו"ר הזקן: "מה שכתוב ברבות [במדרש רבה]... דכל מקום שנאמר והיה אינו אלא שמחה, והיה ביום ההוא יצאו מים חיים, והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כו', כי במלת והיה הוא הצירוף של שם הוי' אלא שאותיות ו"ה הן קודמים לאותיות י"ה, והיינו כי בחי' י"ה זהו ענין בנין... שהוא ענין התפלה ברצוא ושוב, וזהו כל הנשמה תהלל י"ה... אמנם בחינת ו"ה רומז לבחינת בוניך שהוא ענין דירה בתחתונים שזהו תכלית המכוון להיות ורב שלום מלמטה למעלה ומלמעלה למטה". וב'המשך תער"ב' לאדמו"ר הרש"ב: "ברוך שאמר והי' העולם, ונודע דאמירה היא בלב היינו במחשבה ורצון כו', ומה הי' אמירה זו, הוא שיהי' ענין נבדל מעצמותו והוא שיהי' העולם כו'. ומה שכתוב והי' העולם הוא לשון עתיד שבודאי עתיד להיות כי ההוא אמר בעצמו ולא יעשה לבוא לגילוי גמור כו' (וי"ל מה שכתוב והי' על פי מה שנתבאר במקום אחר דוהי' אותיו' הוי' רק שאותיו' ו"ה קודמים לאותיות י"ה, דאותיות ו"ה הי' מורה אצלם על השמחה.. והיינו שזהו השמחה שיתגלה לעתיד מה שישמח ה' במעשיו על ידי הבירורים שנתבררו בעשי' דוקא... וזהו גם כן ענין והי' העולם להיות דפנימיות הכוונה בהרצון שבהתהוות העולמות הוא שיהי' עבודת הבירורים למטה, שעל ידי זה נשלמה הכוונה דנתאווה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים כו', ועל כן אומר והי' העולם דהיינו השמחה העליונה כביכול שיהי' על ידי התהוות העולמות שזהו פנימיות הרצון כו'. וזהו והי' ו"ה קודם שהיא ל' שמחה...".

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמָּצִינוּ בְּנוּגֵעַ לַגְּאוּלָה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ [שֶׁאָז יִהְיֶה הָעוֹלָם עַל מִילּוּאוֹ[45] מלא ולשלם **בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת, עוֹד יוֹתֵר מֵהַמַּעֲמָד וּמַצָּב דְּאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם**[46], שלימות נוספת, נעלית יותר, מאשר השלימות שהיתה בבריאת העולם בששת ימי בראשית שגם אז היתה שלימות כיון **שֶׁעִיקַּר שְׁכִינָה** עיקר גילוי האלוקות והשראת השכינה **בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה**[47] **(כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת)]** ועל הגאולה האמיתית והשלימה מצינו **שֶׁנֶּאֱמַר הַלָּשׁוֹן וְהָיָה**[48], כמובא במדרש מכמה פסוקים כמו 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול' ועוד, **ו"ה קוֹדֶם לְי"ה.**

ו) וְכָל זֶה שיהיה בגאולה השלימה **נִפְעָל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת**[49], **וּבִפְרָט וּבִמְיוּחָד עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה** המיוחדת **דִּימֵי הַפּוּרִים, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם** בימי הפורים **גַּם עִנְיַן הַנִּצְחִיּוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[50] במגילת אסתר **וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ גוֹ'** מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם, **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[51] במדרש **שֶׁאֲפִילּוּ כָּאֲשֶׁר כָּל הַמּוֹעֲדִים בְּטֵלִים** לעתיד לבוא **הִנֵּה יְמֵי הַפּוּרִים יִהְיוּ קַיָּימִים** (כמו שכתוב במגילת אסתר שימי הפורים יהיו קיימים **עֲלֵיהֶם** בני ישראל שהיו באותו הזמן **וְעַל זַרְעָם**[52] בדורות הבאים), **וְכֵן הַמְּגִילָּה (הַחֵלֶק בַּתּוֹרָה הַשַּׁיָּיךְ לְפוּרִים) תִּהְיֶה קַיֶּימֶת**[53] בקיום נצחי, ומפני ענין הנצחיות שבימי הפורים, הן היום עצמו והן המגילה, יש לעבודה של ימי הפורים מעלה מיוחדת ותוקף מיוחד.

וְכֵן תִּהְיֶה לָנוּ בפועל שמעשינו ועבודתינו כעת בכלל, ובפרט של ימי הפורים, אכן יפעלו את הגאולה השלימה **כַּאֲשֶׁר בְּקָרוֹב מַמָּשׁ יִהְיֶה מִסְמַךְ גְּאוּלָּה לִגְאוּלָּה**[54] (כדברי הגמרא שבשנה מעוברת ימי הפורים הם בחודש אדר שני, הסמוך לחודש ניסן, כדי לסמוך את גאולת פורים לגאולת פסח), **שֶׁמֵּהַגְּאוּלָּה דִּימֵי הַפּוּרִים (בִּזְמַן וּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּגָלוּת, שֶׁאַכַּתִּי עַבְדֵי דַּאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן**[55] כדברי הגמרא שגם

ביאור בדרך אפשר

1 **וְהָיָ"ה קוֹדְמִים אוֹתִיּוֹת ו"ה (זְעֵיר אַנְפִּין וְנוּקְבָא)**
2 **לְאוֹתִיּוֹת י"ה (חָכְמָה וּבִינָה).** וְזֶהוּ גַּם מַה
3 שֶׁמָּצִינוּ בְּנוּגֵעַ לַגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה עַל
4 יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ [שֶׁאָז יִהְיֶה הָעוֹלָם עַל
5 מִילּוּאוֹ[45] בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת, עוֹד יוֹתֵר
6 מֵהַמַּעֲמָד וּמַצָּב דְּאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
7 בְּהִבָּרְאָם[46], שֶׁעִיקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה[47]
8 (כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת)] שֶׁנֶּאֱמַר הַלָּשׁוֹן
9 וְהָיָה[48], ו"ה קוֹדֶם לְי"ה.
10 **ו) וְכָל זֶה** נִפְעָל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ
11 בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת[49], וּבִפְרָט
12 וּבִמְיוּחָד עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּימֵי הַפּוּרִים, שֶׁיֵּשׁ
13 בָּהֶם גַּם עִנְיַן הַנִּצְחִיּוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[50] וִימֵי
14 הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ גוֹ', וּכְמַאֲמַר רַז"ל[51]
15 שֶׁאֲפִילּוּ כָּאֲשֶׁר כָּל הַמּוֹעֲדִים בְּטֵלִים הִנֵּה יְמֵי
16 הַפּוּרִים יִהְיוּ קַיָּימִים (עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם[52]), וְכֵן
17 הַמְּגִילָּה (הַחֵלֶק בַּתּוֹרָה הַשַּׁיָּיךְ לְפוּרִים) תִּהְיֶה
18 קַיֶּימֶת[53]. וְכֵן תִּהְיֶה לָנוּ, כַּאֲשֶׁר בְּקָרוֹב מַמָּשׁ
19 יִהְיֶה מִסְמַךְ גְּאוּלָּה לִגְאוּלָּה[54], שֶׁמֵּהַגְּאוּלָּה דִּימֵי
20 הַפּוּרִים (בִּזְמַן וּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּגָלוּת, שֶׁאַכַּתִּי
21 עַבְדֵי דַּאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן[55]) נָבוֹא בְּקָרוֹב מַמָּשׁ

---

45) ראה ב"ר פי"ד, ז. פי"ג, ג. 46) בראשית ב, ד. וראה ב"ר פי"ב, ו. 47) ב"ר פי"ט, ז. שהש"ר רפ"ה. 48) ראה אסת"ר שם. 49) ראה תניא רפל"ז. 50) אסתר ט, כח. 51) מדרש משלי פ"ט, ב. ילקוט שמעוני משלי רמז תתקמד. 52) אסתר שם, כז. 53) ירושלמי מגילה פ"א ה"ה. רמב"ם הל' מגילה ספ"ב. 54) מגילה ו, סע"ב. 55) שם יד, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

1 לאחר נס פורים וביטול גזירת המן
2 עדיין עבדי אחשורוש אנחנו, ולכן אין
3 אומרים הלל בפורים) **נָבוֹא**
4 **בְּקָרוֹב מַמָּשׁ (וּבִלְשׁוֹן**
5 **הָרַמְבַּ"ם**[56] לגבי הגאולה **מִיָּד)**

1 **(וּבִלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם**[56] **מִיָּד) אֶל הַגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִּית**
2 **וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, עָלֶיהָ נֶאֱמַר**[57]
3 **כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת.**

ביאור בדרך אפשר

6 **אֶל הַגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִּית**
7 **וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ**
8 **צִדְקֵנוּ, עָלֶיהָ נֶאֱמַר**[57] בנבואת
9 מיכה **כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ**
10 **מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת.**

56) הל' תשובה פ"ז ה"ה. 57) מיכה ז, טו.

אגרות קודש

ב"ה, י"ד שבט, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר יצחק זלמן שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפ"נ שלו... והשי"ת יצליחו שמגרעין קטן זה יצמחו גידולים גדולים ונפלאים.

ומ"ש הנני קטן, אין כוונתי לכמות, כי הרי רואים במוחש אפילו בעולם החומרי שאין הכמות נוגע כ"כ אלא האיכות, שזהו אחת ההוראות מהתגליות האחרונות בנוגע ל'אטאם, שקורטוב אחד יכול להרוס ישוב שלם. והרי מרובה מדה טובה ממדת כו' הרי עאכו"כ בהנוגע לכח של בן אדם הצפון בגשמיות של אדם פשוט ושלא בערך כערך הגבול לגבי בלי גבול הצפון בקורטוב אחד של רוחניות ומי יאמר בקורטוב אחד של אלקות הנמצא בכאו"א מבני ובנות ישראל.

אלא שכמו בדוגמא הנ"ל צריך זעזוע - א טרייסל - לגלות הכחות הנעלמים, הנה כן בהנוגע לרוחניות ואפילו לאלקות שהוא נמצא בהעלם והסתר בעולם כדי שיחפשו אחריו, וכידוע בפירוש הכתוב בן חכם ישמח אב, אשר האב מתחבא מהבן בכדי שיחפשנו, וידוע ג"כ המסופר ע"ד אחד מגדולי ישראל שראה איך שנכדו משחק עם ילדים בני גילו במחבואות, וכשנכדו התחבא והילד השני הלך לעסקו, התחיל הנכד לבכות שהתחבא הוא ואין מחפש אותו. וככה, להבדיל הבדלות אין קץ, בנמשל, כמובן.

ואחריות כ"א מדורנו זה עוד גדולה יותר כיון שכבר אין צריך לחפש ורק לפרסם את הנמצא אשר אז רואים אלקות במוחש, ובפרט תלמיד כ"ק מו"ח אדמו"ר ההולכים באורחותיו בחיי היום יומים במחשבה דבור ומעשה בפועל.

המחכה לבשו"ט מפעולות טובות, ולא רק בנוגע ענינים שיכולים לקוות גם מעולמ"שע אלא גם בזה שכ"ק מו"ח אדמו"ר קיוה שיראה בכל אחד מתלמידיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. משיחות לילות ד' ה' ו' ושבת קודש תרומה ה'תשנ"ב.

- תרגום מאידית -

א. פותחין בברכה[1]. ובפרט בעמדנו בתחילת ובהכניסה לחודש אדר, כשישנו הציווי והדין[2] ש"משנכנס אדר מרבין בשמחה", ובחודש זה "בריא מזלי"[3] דישראל. במילא מובן שבנ"י מתברכים אז במיוחד בברכות.

יתירה מזו: איתא בגמרא[4] "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה", "הלכך בר ישראל דאית לי' דינא בהדי נכרי לישתמיט מיני' באב דריע מזלי' ולימצי נפשי' באדר דבריא מזלי'". ולכאורה: מהו תוכן ההשוואה בגמרא "כשם שמשנכנס אב ממעטין כו' כך משנכנס אדר מרבין כו'", לכאורה ה"ז ממעיט את גודל השמחה בחודש אדר!

וי"ל, דאדרבה: לשון חז"ל "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה" בא ללמד, שמיעוט השמחה בחודש אב הוא באותו תוכן של ריבוי השמחה בחודש אדר ("כשם . . כך"). שכן כוונת ותכלית מיעוט השמחה בחודש אב היא רק בכדי להפכו מחשוכא לנהורא וממרירו למיתקו[5].

ומכיון שזה נפעל ע"י "מרבין בשמחה" ו"בריא מזלי'" בחודש אדר, שמהפך גם את ה"ממעטין בשמחה" ו"ריע מזלי'" בחודש אב - מובן, שעי"ז מיתווסף עוד יותר שמחה באדר - נוסף להשמחה מצ"ע בטוב הנראה והנגלה, גם השמחה מזה שמהפכים אז את הענינים הבלתי רצויים (שגורמים ל"ממעטין בשמחה"), באופן שנעשה "ועשה לי מטעמים"[6] לשון רבים[7], הן "ממאכלים ערבים ומתוקים" (מרבין בשמחה באדר מצ"ע) והן "מדברים חריפים או חמוצים רק שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש"[7] (האתהפכא דעניני אב לנהורא ולמיתקו).

[ועפ"ז יומתק זה שהציווי להרבות בשמחה מובא דוקא במס' תענית, בסוגיא המדברת אודות הירידה דחודש אב, כולל מיעוט השמחה שבו].

ועי"ז מיתווסף עוד יותר בהפתיחה בברכה - ברכה בכל הענינים, גם בהפיכת כל הענינים של היפך, לברכה ושמחה.

עד לברכה הכי עיקרית - בענין שהזמן גרמא - ברכת הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, כשתהי' שלימות השמחה - "אז ימלא שחוק פינו"[8], ושלימות ד"בריא מזלי'" דבנ"י, ושלימות דאתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקו.

ב. התחלת חודש אדר חלה (- בכו"כ שנים) בשבוע דפרשת תרומה.

וע"פ הידוע[9] שלמועדי השנה יש שייכות לפרשיות התורה בהם הם חלים, צריך להבין השייכות דחודש אדר - "משנכנס אדר מרבין בשמחה", וכ"שבריא מזלי'" של ישראל - לפרשת תרומה.

ונוסף להשייכות לכללות חודש אדר, צ"ל לזה שייכות גם להחידוש בקביעות דחודש אדר בשנה זו:

א) להיותה שנה מעוברת ישנם בשנה זו שני אדרים. וכעת - כשקורין בתורה פ' תרומה - נמצאים בתחילת חודש אדר ראשון.

ב) ב' הימים דראש־חודש אדר ראשון (שהראש כולל בתוכו ומנהיג את כל ימי החודש[10]), חלו בימי ג' וד' בשבוע.

---

1) ע"פ פתיחת אגרת הראשונה באגה"ק שבתניא. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 641 בהערה.

2) תענית כט, סע"א. הובא להלכה במג"א או"ח סו"ס תרפו (וראה לקו"ש חי"א ע' 338 בהערה. שיחת ש"פ תרומה תנש"א הערה 2 (התוועדויות תנש"א ח"ב ע' 300). וש"נ).

3) תענית שם, ריש ע"ב.

4) שם, א־ב.

5) ראה זח"א ד, א.

6) תולדות כז, ז.

7) תניא פכ"ז.

8) תהלים קכו, ב. וראה ברכות לא, א.

9) של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצז, א).

10) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נח, סע"א. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. ויובן בהקדים דיוק בפרשתנו:

בציווי הקב"ה שבהתחלת פרשתנו - "ויקחו לי תרומה גו' וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת גו'"[11] - ידועה השאלה: מדוע מתחילה תרומת המשכן דוקא ב"זהב"[12]?

נוסף לכללות השאלה, שהדברים היו צריכים להכתב בסדר מן הקל אל הכבד, לא זו אף זו[13] - הרי בנדו"ד לכאורה מתאים סדר זה עוד יותר: מכיון שכאן מדובר אודות נדבת המשכן - שהיא חובת כל בנ"י כל אחד לפי נדבת לבו ("ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו גו'"[11]), ובפשטות היו בבנ"י חילוקים בין דל ועשיר[14], ובנדבת המשכן "לא היתה יד כולם שוה בה"[15] - הרי לכאורה הי' מתאים להתחיל בדברים - כסף או נחושת - שהם מצויים יותר אצל כל בנ"י, דברים שבהם הם משתווים יותר, ולאחר מכן למנות זהב ששייך בעיקר אצל יהודים עשירים יותר.

ע"ד שמצינו בסדר הנדבות שלאח"ז - שכל הענינים (מלבד זהב בתחלה) הם בהתאם למצב המנדבים: בתחילה באים זהב כסף ונחושת, ששלשתם היו אצל (רוב[16]) בנ"י, וכל ישראל ("כל איש") נדבו מזה למשכן. לאחר מכן בא "תכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים ועורות אלים מאדמים ועורות תחשים"[17] - שע"ז כתוב[18] שרק "כל איש אשר נמצא אתו תכלת .. הביאו" - "כי לא נמצאו מאלה רק למקצתם"[19]. לאחר מכן[20] - "עצי שטים" ("כל איש אשר נמצא אתו") - "כי היו יותר מעטים שבידם עצי שטים"[21]. והדברים האחרונים - "שמן למאור וגו'", ו"אבני שוהם ואבני מילואים"[22] שרק "הנשיאים הביאו"[23] (כי ליהודים אחרים לא הי' זאת). [ובפרט לפי הפירוש[24] ב"והנשיאים הביאו את אבני שוהם" - עננים הביאום].

ועפ"ז לכאורה, הי' צריך זהב לבוא לאחר כסף ונחושת שכן מספר מועט יותר מבנ"י הביאו זהב מאשר כסף ונחושת.

דהגם שלבנ"י הי' ריבוי זהב וכסף[25] מביזת מצרים וביזת הים - כמאמר חז"ל[26] "אין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים" - הרי בפשטות הי' אצל (המצריים, ובמילא אצל) בנ"י יותר כסף (ונחושת) מזהב, כי דבר יקר יותר (זהב) ישנו מעט בכמות (ואדרבה: משום כך הוא יקר). ובזה גופא (בעשירות) היו חילוקים בבנ"י גופא, כנ"ל.

יתירה מזו: נוסף לכך שלבנ"י הי' יותר נחושת מכסף ויותר כסף מזהב - הרי גם למשכן נדבו בנ"י כסף ונחושת יותר מזהב, כמפורש ברמב"ן[27] "וכל איש אשר הניף תנופת זהב לא היו רבים כמרימי הכסף והנחושת ולא היתה הרמת הזהב מרובה ככסף והנחושת". והטעם בפשטות ע"ז הוא גם, כי לעשיית המשכן וכליו הוצרכו ליותר כסף ונחושת מזהב (כמסופר בפרטיות בפ' פקודי[28]).

שעפ"ז מתחזקת השאלה הנ"ל: מדוע תרומת המשכן מתחילה דוקא ב"זהב"?

אאפ"ל שהתורה מונה את י"ג[29] (ט"ו[30]) הדברים בהתאם לסדר חשיבותם, וזהב הוא

11) פרשתנו כה, ב־ג.
12) ראה בחיי וראב"ע ריש פרשתנו. ועוד.
13) ראה דברי שאול עה"ת כאן.
14) כמפורש בר"פ תשא בהציווי דתרומת שקלים (שנאמר ביחד עם הציווי (בר"פ תרומה) "ויקחו לי תרומה גו'", "ג' תרומות נאמרו כאן כו'" (פרש"י שם, ב)) - "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט". וראה גם כלי יקר פרשתנו כה, ג, שבתרומת המשכן לא היו כולם שוים בה כי אם איש לפי עשרו.
ולהעיר ממכילתא ופרש"י עה"פ בר"פ משפטים "כי תקנה עבד עברי" - "מיד ב"ד שמכרוהו בגנבתו כמו שנאמר אם אין לו ונמכר בגניבתו". אבל ראה לקו"ש חט"ז ע' 253.
15) פרש"י תשא ל, טו.
16) ראה ראב"ע שם: "ברוב הקהל נמצא".
17) פרשתנו שם, ד.
18) ויקהל לה, כג.
19) רמב"ן עה"פ שם, ב.
20) פרשתנו שם, ה.

21) רמב"ן ויקהל שם.
22) פרשתנו שם, ו־ז.
23) ויקהל שם, כז.
24) תנחומא, ת"י ותיב"ע עה"פ.
25) כל כסף וזהב שבעולם (פסחים קיט, א).
26) בכורות ה, ב. וכ"ה בתנחומא בשלח כה. הובא בפרש"י בא יג, יג (וראה לקו"ש חט"ז ע' 253 הערה *20).
27) ויקהל שם, כב.
28) לח, כד ואילך.
29) תנחומא פרשתנו ה. שהש"ר פ"ד, יג. פרש"י ודעת זקנים מבעה"ת ריש פרשתנו. זח"ב קמח, א.
30) בחיי פרשתנו כה, ז. כלי יקר שם, ג. וראה זח"ב קלב, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

החשוב ביניהם (חשוב יותר מכסף ונחושת) - כי א) "אבני שוהם ואבני מילואים" שהם דברים יותר חשובים מהדברים הכתובים לפנ"ז, נמנים רק בסוף[31]. ב) ועיקר[32]: בציווי לנדבת המשכן ע"י ישראל הרי לא נוגע חשיבות הדבר, אלא המצב בפועל של בנ"י שהתנדבו והצורך במשכן, ובב' הענינים הי' כסף ונחושת יותר מזהב, כנ"ל.

גם צריך להבין: מהי ההוראה לדורות הנלמדת מכך ש"זהב" הוא הראשון מנדבות המשכן?

ד. ויש לומר הביאור בזה, ובהקדים שאלה בנוגע לכללות המשכן:

עשיית והקמת המשכן לה' היתה תלוי' בכל בנ"י - הן הציווי על נדבת המשכן הי' לכל יהודי ("ויקחו לי תרומה גו' מאת כל איש"), גם לנשים ("ויבואו הנשים על האנשים"[27]), עד שגם טף השתתפו בנדבת המשכן[33]; וגם הציווי לעשיית המשכן ("ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"[34]) הוא חיוב על כל יהודי - כמ"ש הרמב"ם[35]: "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן, ובממונם, אנשים ונשים כמקדש המדבר".

וצריך להבין:

ע"י המשכן הרי נפעל חידוש נפלא - שעד אז לא הי' - שבבית גשמי למטה יהי' "ושכנתי בתוכם". כפי שהנביא מפליא[36] - "השמים ושמי השמים לא יכלכלוך", ודוקא ב"בית הזה" היא השראת השכינה, "ונועדתי שמה לבני ישראל גו'"[37]!

לפ"ז הי' צ"ל לכאורה, שבכדי לבנות משכן לה' (בו יהי' "ושכנתי בתוכם") זקוקים לאנשים נעלים ביותר בין בנ"י, שיש בכחם לעשות בית כזה שהשכינה תשרה ותתגלה בו,

[כפי שהי' בנוגע לעצם עשיית המשכן, שנעשה ע"י בצלאל "וימלא אותו רוח אלקים גו'"[38], ע"פ הוראות משה רבינו ששמע מהקב"ה עצמו, ועוד יותר - "ככל אשר אני מראה אותך גו' כן תעשו"[39]]

אעפ"כ אומרת התורה, שהמשכן תלוי דוקא בנדבתו ופעולתו של כל יהודי - הן אנשים והן נשים, וגם טף! והיאך יש לאיש פשוט, אשה פשוטה, ואפילו ילד קטן, את הכח לפעול חידוש כזה שהשכינה תשרה בבית גשמי בעולם הזה הגשמי (עד לאופן ד"ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחת מישראל[40]) - דבר שלא יכול להיות אפילו ב"שמים ושמי השמים"?!

ובפרט שה"ויקחו לי תרומה" צריך להיות "לי לשמי"[41], כשם שה"ועשו לי מקדש" צריך להיות "לשמי"[41], היינו, שנוסף להנתינה ועשי' בפועל, צריכה להיות גם כוונה לשמה[42]. אשר עבודה לשמה (ובפרט בתכלית השלימות) איננה בכל בנ"י, אנשים נשים וטף, כמ"ש הרמב"ם (בהל' תשובה)[43], עד ששלימות העבודה לשמה מתוך אהבה ("לא מפני דבר בעולם כו' אלא עושה האמת מפני שהוא אמת") "היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה"[44].

ה. והביאור בזה:

הציווי לעשיית המשכן בא דוקא לאחר מתן תורה, וכהמשך למתן תורה - שאז נפעל "ובנו בחרת מכל עם ולשון"[45], בחירת הקב"ה בכל אחד מישראל, ודוקא בגוף היהודי[46], שגם בהיותו נשמה בגוף גשמי בעולם הזה הגשמי יהי' "ממלכת כהנים וגוי קדוש"[47].

31) כ"כ בדברי דוד (להט"ז) ריש פרשתנו.
32) כי שאלה הא' אפשר לתרץ כמ"ש בראב"ע ריש פרשתנו "והתחיל בתחלה הנדבה הנכבד שהוא הזהב והשלים בנכבד אבני שוהם ואבני מילואים כי לא נמצאו רק אצל הנשיאים ולא כן הזהב כי ברוב הקהל נמצא".
33) אדר"נ פי"א, א. וראה צפע"נ מהד"ת ג, ג.
34) פרשתנו כה, ח.
35) הל ביהב"ח פ"א הי"ב.
36) מ"א ח, כז. וראה המשך תרס"ו ע' תקלה. ובכ"מ.
37) תצוה כט, מג.

38) ויקהל לה, לא.
39) פרשתנו כה, ט.
40) אלשיך עה"פ קרוב לסופו (ד"ה עוד יתכן). ר"ח שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו. של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב. ובכ"מ.
41) פרש"י עה"פ.
42) ראה לקו"ש חט"ז ע' 287.
43) פ"י ה"א.
44) רמב"ם שם ה"ב.
45) נוסח ברכת אהבת עולם דתפלת שחרית. וקאי על מ"ת - ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס ס"ד.
46) תניא פמ"ט (סט, סע"ב ואילך).
47) יתרו יט, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכידוע[48] שעד מתן תורה היתה הגזירה שעליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים, ובמתן תורה נעשה ביטול הגזירה, ובנ״י, כפי שנמצאים בתחתונים - הם (באמת) תמיד ב(מצב ד)עליונים, מצד ה״חלק אלוקה ממעל ממש״[49] שלהם, שהעצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו[50], ״ישראל וקוב״ה כולא חד״[51].

ממתן תורה ואילך - מציאותו של כל יהודי היא, שמבלי הבט על חיצוניותו, הרי ״אע״פ שחטא ישראל הוא״[52], יש לו ״נקודת היהדות״, שמצד זה איננו רוצה ואיננו יכול להתנתק ח״ו מאלקות[53], וכפס״ד הרמב״ם[54] - שרצונו האמיתי של כל יהודי הוא לקיים את רצון ה׳, ומה שלפעמים נראה אחרת, ה״ז רק בחיצוניות מצד זה ש״יצרו הוא שתקפו״.

יתירה מזו: אפילו יהודי כזה שאוחז עדיין בעבודה שלא לשמה - מביא הרמב״ם[55] (מחז״ל[56]), ש״לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה״, ואומר ״לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה כו׳ עד שתרבה דעתן ויתחכמו כו׳ ומרגילין אותן כו׳ עד שישיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה״, והטעם ע״ז הוא - כי ״מתוך שלא לשמה״, התוך והפנימיות[57] של העבודה (עבודתו של יהודי אפילו) ״שלא לשמה״ (תחתונים) היא - ״לשמה״ (עליונים).

עפ״ז מובן היאך יש לכל יהודי - אנשים נשים וטף - את הציווי והכח לעשות את המשכן לה׳, שצריך להיות ״לשמי״ - כי ע״י מתן תורה נעשה יהודי למציאות חדשה, מציאות כזו שגם בהיותה נשמה בגוף למטה, ומבלי הבט על דרגתו בעבודה (אפילו אם היא שלא לשמה), הרי ה״תוך״ ופנימיות ה״לשמה״ שלו, לשם ה׳, מבלי שום טעם וענין אחר, ״לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהוא אמת״. ולכן בכחו לפעול שגם מציאות העולם (תחתונים) תוכל להעשות קדושה (עליונים), עד - ״דירה לו יתברך בתחתונים״[58], משכן ומקדש לה׳, עליו אומר הקב״ה ״ושכנתי בתוכם״.

ו. עפ״ז יש לומר הטעם לכך ש״זהב״ הוא הראשון מנדבות המשכן:

כשהקב״ה (בתורה) מונה את הנדבות שיהודי צריך להביא - הוא מתחיל ב״זהב״ כי בזה מתבטא (לא חשיבותו של הזהב מצ״ע (בלי כל שייכות לנדבת המשכן ע״י ישראל), אלא זה מבטא את) חשיבותו ומעלתו של יהודי, שהראשון - ראשון במעלה - מנכסיו (ובמילא מנדבותיו) הוא ״זהב״, הדבר החשוב והיקר ביותר.

שכן מציאותו של יהודי - לאחר מתן תורה - היא כזו שאפילו בהיותו למטה בגשמיות העולם, שיש צורך (בבניית המשכן) גם לכסף ונחושת וכו׳ (ובכמות - יותר מזהב), אזי לכל לראש הוא עשיר בעצם[59], ״בן מלך״[60], ויתירה מזו ״מלך״ עצמו[61], שמציאותו היא (ואליו שייך) הדבר הכי יקר - ״זהב״, ר״ת ״זה הנותן בריא״[62] - הנותן (היהודי) גם כפי שנמצא למטה, הוא בתכלית השלימות דבריאות, בגשמיות וברוחניות.

יתירה מזו: נוסף לכך שהקדמת הזהב מבטאת את מעלתו וחשיבותו של יהודי בכלל - ה״ז נוגע במיוחד להענין ד״ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם״ גופא, שכן הכח לפעול ״ועשו לי מקדש ושכנתי

48) תנחומא וארא טו. שמו״ר פי״ב, ג. ועוד.
49) תניא רפ״ב.
50) כש״ט בהוספות סקט״ז. וש״נ.
51) ראה זח״ג עג, א.
52) סנהדרין מד, רע״א.
53) ״היום יום״ כ״ה תמוז.
54) הל׳ גירושין ספ״ב.
55) הל׳ תשובה שם ה״ה. וכן בהל׳ ת״ת פ״ג ה״ה. טושו״ע יו״ד סרמ״ו ס״כ. הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד ס״ג.
56) פסחים נ, ב. וש״נ. ירושלמי חגיגה פ״א ה״ז.
57) ראה גם לקו״ש ח״ח ע׳ 167. ועוד.
58) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפל״ו. ובכ״מ.
59) להעיר ממ״ש (מלאכי ג, יב) ״כי תהיו אתם ארץ חפץ גו״, וידועה תורת הבעש״ט (״היום יום״ יז אייר): כמו שהחכמים הגדולים לא יגיעו אף פעם לאוצרות הטבעיים הגדולים שהטביע הקב״ה בארץ, שהכל הי׳ מן העפר (קהלת ג, כ), כמו״כ לא יכול אף אחד להגיע לאוצרות הגדולים שנמצאים בבנ״י, שהם ארץ חפץ של הקב״ה.
60) ראה שבת סז, א.
61) ראה תקו״ז בהקדמה (א, רע״ב).
62) ראה רבותינו בעה״ת ריש פרשתנו. פי׳ הרא״ש שם. אגרת הטיול (לאחיו של המהר״ל) חלק הרמז אות ז. תורה שלימה עה״פ פרשתנו כה, ג (אות לח).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בתוכם״ בא ע״י יהודי, שגם בהיותו למטה הוא ״עליונים״, בדרגת ״זהב״.

כשמדובר רק ביחס למשכן ולאופן שבנ״י נדבו למשכן - אז יש לכסף ונחושת קדימה לגבי זהב (כי הם מצויים יותר אצל בנ״י, והיו בריבוי יותר במשכן, כנ״ל); אבל כשמדובר אודות בנ״י, שעושים את כל המשכן - לכל לראש בא ענין הזהב, מכיון שיהודי, גם בהיותו מציאות למטה, הוא שייך לכל לראש ל״זהב״, שלכן בכחו לעשות את המשכן לה׳.

ויש לומר, שזהו גם הטעם לכך שלבנ״י הי׳ אז ריבוי זהב וכסף גם בפשטות - כי זה משתלשל ממעלתם, שמצד עצם ענינם הם עשירים (ברוחניות) בדרגת ״זהב״, ובמילא משתלשל מזה גם עשירות בגשמיות, ריבוי זהב.

ועפ״ז יומתק גם זה שבפ׳ ויקהל (בה מדובר אודות נדבת ישראל בפועל) מחלקת התורה את נדבת הזהב ונדבת הכסף ונחושת בב׳ פסוקים נפרדים: ״ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חח גו׳ כל כלי זהב, וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה׳״[27], וב׳ פסוקים לאח״ז (בהפסק הנדבות של תכלת גו׳) - ״כל מרים תרומת כסף ונחושת גו׳״ כפי שהרמב״ן מבאר[19] ״בעבור שהזכיר שם הנשים ואין להם כסף ונחושת רק הזהב בתכשיטין כו׳״ - כי זהב הוא סוג אחר באיכות מכסף ונחושת ושאר הנדבות - זהב מורה על שלימותו של כל יהודי, אנשים ונשים (ולכן י״ל הי׳ הזהב אצל שניהם אפילו אצל אלה (נשים) שלא הי׳ להם כסף ונחושת).

ז. עפ״ז יובן ג״כ השייכות לחודש אדר (שבתחילת החודש קורין פ׳ תרומה), ובהקדים:

על דברי הגמרא שבחודש אדר ״בריא מזלי״ של יהודי - נשאלת השאלה: חז״ל הרי אומרים[63] ״אין מזל לישראל״[64]?

לכאורה הי׳ אפ״ל ע״פ דברי רש״י על ״אין מזל לישראל״ - ״דעל ידי תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה״[65]. היינו, שלבנ״י יש מזל, אך ע״י כח חזק יותר (תפלה וזכות) יכול מזלם להשתנות לטובה. אבל אי״ז ביאור מספיק בנוגע לחודש אדר - כי ״בריא מזלי״ פירושו בפשטות הוא לא שע״י כח שני (תפלה וזכות) משתנה המזל, אלא שהמזל מצד עצמו (בחודש אדר) הוא ״בריא״.

ויש לומר הביאור בזה:

בעצם, מצד שרשם למעלה, בנ״י אינם כלל תחת שליטת המזלות ח״ו, כמ״ש[66] ״אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה״.

חידושו של יהודי הוא יותר מזה, שאפילו כפי שיורד למטה כנשמה בגוף בעולם הטבע, וגופו ״נדמה בחומריותו לגופי אוה״ע״[46] (שמונהגים ע״י מזלות), גם כאן הוא במצב ד״אין מזל לישראל״. ומשום כך בכחו - על ידי תפלה וזכות - לשנות את מזלו לטובה. אבל כ״ז הוא מצד כח עליון יותר (תפלה וזכות), לא המזל מצ״ע.

החידוש דחודש אדר הוא יותר מזה: אפילו כפי שיהודי, יחיד[67], כאן למטה קשור לענין המזל, ונמצא בעולם בו ״אית לי׳ דינא בהדי נכרי״ (עד שבחודש אב עליו להשתמט מכך כי ״ריע מזלי״) - בחודש אדר ד״בריא מזלי״, מיד בכניסה לחודש (אפילו בלי שום עבודה מצדו), המזל מצ״ע הוא ״בריא״, עד שאפילו אינו־יהודי רואה ומרגיש זאת.

ויש להוסיף ע״פ פירושו הפנימי[68] ד״אין מזל לישראל״, ש״מזל ישראל״ הוא בחי׳ אין (ביטול). והחידוש בדבר הוא, שכך הוא לא רק למעלה, אלא המזל (בחי׳ אין) הוא נוזל[69] ונמשך למטה, שגם כפי שיהודי נמצא למטה בעולם המזלות, ו״אית לי׳ דינא בהדי נכרי״, מזלו - בחי׳ אין (ביטול לה׳), כמדובר לעיל (ס״ה) שרצונו הפנימי של יהודי הוא לקיים את רצון ה׳, עד שזה מתבטא בכך

63) שבת קנו, סע״א.

64) בחדא״ג מהרש״א ״גם שאמרו אין מזל לישראל, מ״מ מגלגלין זכות ליום זכאי כו׳״ (ולכן ״בר ישראל דאית לי׳ דינא בהדי נכרי כו׳ לימצי נפשי׳ באדר״). אבל בגמרא מפורש הלשון ש״בריא מזלי״.

65) ובתוס׳ שם (ד״ה אין מזל): על ידי זכות גדול משתנה, אבל פעמים שאין המזל משתנה, כדאמר ביבמות פרק החולץ (נ, א) זכה מוסיפין לו לא זכה פוחתין לו.

66) ירמי׳ יו״ד, ב.

67) ראה חדא״ג מהרש״א שבת שם, שהפלוגתא בגמרא (באם יש מזל לישראל או אין מזל לישראל) הוא בנוגע ליחיד בישראל (ולא בנוגע לכלל ישראל).

68) או״ת להה״מ מט, ג. סב, ב. חנוך לנער ע׳ 48.

69) ״מזל״ מלשון נוזל (לקו״ת האזינו עא, ד. ובכ״מ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ש"בריא מזלי'", מזלו הוא בריא וחזק גם לעיני בשר (אפילו לאוה"ע).

ח. עפ"ז מובנת השייכות דחודש אדר לפ' תרומה:

בנדבת ועשיית המשכן בא לידי ביטוי בגלוי (הכח שקיבלו במ"ת) שיהודי כפי שהוא למעלה (בעליונים) כך הוא גם למטה בתחתונים, שמציאותו (גם בעולם בו נכסים תופסים מקום) הוא בדרגת "זהב", "זה הנותן בריא". וזה נותן את הכח שבחודש אדר - כשנסתיימה עשיית המשכן (ולאח"ז הקמת המשכן בז' ימי המילואים - בסיום חודש אדר, כ"ג אדר עד ר"ח ניסן) - יהי' "בריא מזלי'" של יהודי, שגם כפי שהוא קשור עם דרגת ה"מזל" (תחתונים), הוא נמצא באופן "בריא", "זה הנותן בריא".

ט. ויש לומר שזוהי גם השייכות ל"משנכנס אדר מרבין בשמחה" (שבא בגמרא בהמשך אחד ל"בריא מזלי'"):

השמחה הכי גדולה שיכולה להיות אצל יהודי היא, בשעה שיודע שבכל מצב בו הוא נמצא - אפילו למטה מטה, בעולם שבחיצוניותו נראה כהעלם והסתר על אלקות, הוא קשור להקב"ה[70], שכן אפילו כפי שנמצא למטה נשמה בגוף, הוא בנו יחידו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, והקב"ה אומר שראשון נכסיו של יהודי הוא - "זהב", שגם בעולם בו נכסים גשמיים תופסים מקום, כל יהודי הוא עשיר, ברוחניות ובגשמיות!

לפ"ז מובן עוד יותר השוואת הגמרא "משנכנס אדר מרבין בשמחה" ל"משנכנס אב ממעטין בשמחה" - כי החידוש בזה הוא, שאפילו בדרגת החושך למטה (שלכן "ממעטין בשמחה"), יש בכח חודש אדר להפוך זאת כנ"ל (ס"א).

ובשעה שיהודי מתבונן בכך ה"ז מביא אותו לשמחה גדולה ביותר, ושמחה כזו שמשנה את חייו הגשמיים שחי בעולם־הזה בהתאם לגדרי טבע העולם:

תכונת השמחה היא, שפועלת וחודרת בכל עניני האדם. כשאדם שמח - הוא חי חיים שמחים, שמחה שפועלת על כל מעשיו, ועל כל מה שבא איתו במגע, והוא משמח גם אחרים בסביבתו. ושמחה זו מכניסה הצלחה בכל פעולותיו וכל חייו - כנראה במוחש.

כלומר, נוסף לכך שע"י שמחה נעשים "בן עולם הבא" (כמאחז"ל[71] "הנך בדחי - ששמחים ומשמחים בני אדם - בני עלמא דאתי נינהו") - הוא נעשה גם "בן עולם־הזה" אמיתי, שחייו בעולם־הזה הם חיים אמיתיים שמחים ומוצלחים.

י. ענין זה מודגש יותר בקביעות ראש־חודש אדר בשנה זו - בימים ג' וד':

איתא בגמרא[72] "גימ"ל דל"ת - גמול דלים". היינו, שאפילו כפי שנמצאים במצב ד"דלים", נמשך גמול והשפעה מלמעלה, כך שנעשה חיבור דג' וד' יחד - "גד", שפירושו הוא מזל[73] - "בריא מזלי'", עד לאופן ד"זהב", "זה הנותן בריא".

ובפרטיות יותר יש לומר - שגם הענין ד"(גמול) דלים" מורה על העילוי של יהודי, שנפעל במתן תורה.

ובהקדים דיוק הלשון "גמול דלים" דוקא ולא "גמול רשים"[74]. דלכאורה: "רשים" זקוקים ל"גמול" יותר מ"דלים" - כידוע[75] שאע"פ שדלי"ת ורי"ש שניהם קשורים לענין הדלות וענויות, הרי רי"ש (ולרש אין כל[76]) הוא ענין דדלי דלות, למטה מדלות?

ויש לומר הביאור בזה[77]: החילוק בין דלי"ת ורי"ש מרומז גם בצורת האות: צורת אות דלי"ת דומה לצורת אות רי"ש (רגל ימיני וגג מעליו), אבל - בהוספת העוקץ (נקודה) מאחורי הגג. שהנקודה - מורה על ענין הביטול - שמקשרת את

70) ראה תניא ספל"ג: ישמח ישראל בעושיו פי' שכל מי שהוא מזרע ישראל יש לו לשמוח בשמחת ה' אשר שש ושמח בדירתו בתחתוני' שהם בחי' עשי' גשמיית ממש.

71) תענית כב, א.

72) שבת קד, א.

73) פרש"י ויצא ל, יא.

74) דאף ש"גמול דלים" הוא פירוש הגמרא בר"ת של אותיות ג' ד' (הסמוכות זל"ז), הרי מכיון שכל ענין בתורה הוא בתכלית הדיוק, מובן, שסמיכות ג' וד' אינו באקראי ח"ו, אלא היא מפני הענין ד"גמול דלים" דוקא (ולא "רשים").

75) תו"א מג"א קיח, סע"א (מפרדס שער כז פ"ג). ובכ"מ.

76) שמואל־ב יב, ג.

77) בהבא לקמן - ראה ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות - אות ד' (ע' תיז ואילך), ואות ר' (ע' שסא ואילך). וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המקבל (מלכות, דלית לה מגרמה כלום[78]) למשפיע (יסוד), כך שיהי' "גמול דלים".

ובעבודה - הנקודה היא נקודת היהדות שישנה בכל יהודי, בכל מצב שהוא, שמקשרת אותו ל"גמול" (השפעה) מלמעלה.

ויש לומר שהענין ד"(גמול) דלים" - שאפילו כפי שיהודי נמצא במצב ד"דל", יש לו את הנקודה מאחוריו בתכלית השלימות - נפעל במתן תורה, כמדובר לעיל שאז נתבטלה הגזירה בין עליונים ותחתונים, "ובנו בחרת" בבנ"י כנשמות בגופים למטה, ומאז לא שייך בבנ"י הענין דרי"ש, "רשים"[79].

כלומר: גם קודם מתן תורה הי' הענין דהמשכת אלקות למטה, אבל אז ה"ז באופן ד"גמול רשים", שהתחתונים (רשים) נשארו דבר נפרד מהעליונים (גמול), משא"כ במ"ת נפעל הענין ד"גמול דלים", חיבור עליונים ותחתונים.

ויש לומר שזה מרומז גם בתיבת "גר" ר"ת "גמול רשים": קודם מתן תורה אמר משה[80] "גר הייתי בארץ נכרי". היינו, שהי' שם רק "גר" בגלל הקשר שלו להקב"ה, אבל - "הייתי בארץ נכרי". משא"כ לאחר מ"ת לא שייך כל המציאות ד"הייתי בארץ נכרי", שתהי' לו שייכות (אפילו כגר) אל (ארץ מלשון) רצון של נכרי ח"ו, כפס"ד הרמב"ם הנ"ל שרצונו האמיתי של יהודי הוא לקיים את רצון ה' ("רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות") - כי נקודת היהדות שבו (הנקודה מאחורי הדלי"ת) היא בשלימות.

יא. הלימוד מכל האמור:

לכל לראש נלמד מכך - שהקב"ה פוסק בתורתו הקדושה, התורה הנצחית לכל הדורות ובכל המקומות - שכל יהודי שייך לכל לראש ל"זהב". ובפשטות - שכל יהודי צריך להיות בעשירות, הן ברוחניות והן בגשמיות - עשירות בפשטות ממש!

יתירה מזו: לא רק שהוא צריך עשירות - אלא שלכל יהודי ישנה עשירות בפועל. ואפילו אם זה לא נמצא בגלוי ובגשמיות - אי"ז משום שהיא לא קיימת ח"ו, אלא שיהודי צריך לגלות זאת ע"י עבודתו. ואדרבה: עי"ז שמגלים זאת מתוך החושך - ה"ז נעשה באופן דיתרון האור מן החושך[81], תוספת ריבוי של שפע רב דגשמי ברכה, באופן של תגבורת החיות[82], שנעשה שטפון של גשמי ברכה אך ורק למעליותא, עד שזה מהפך את השטפונות שלא למעליותא לשטפונות דטוב וקדושה (עד להכנה ד"מלאה הארץ דיעה את ה' כמים לים מכסים"[83]).

ועאכו"כ בדורנו זה - הדור האחרון בגלות והדור הראשון בגאולה - לאחרי שסיימו הכל, וצריכה להיות רק קבלת פני משיח צדקנו בפועל - ודאי שהקב"ה מברך כל אחד בעשירות בזהב בגשמיות וברוחניות, עד לאופן (כשם שהי' ב"ימי צאתך מארץ מצרים" כך גם עתה "אראנו נפלאות"[84]) ש"אין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים[85] חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים".

מכך ישנה מיד הוראה ברורה - שיהודי צריך להשתדל להיות עשיר בפועל בכל הענינים, מתחיל מעשירות ברוחניות, אין עשיר אלא בדעת[86], להיות עשיר בתורה ומצוות, ועד גם - עשירות בגשמיות, בכדי שיוכל לקיים תורה ומצוות במנוחת הנפש ומנוחת הגוף (כפס"ד הרמב"ם[87]), ויוכל להרבות בנתינת הצדקה וקיום המצוות בהידור, והידור לפנים מהידור וכו', ובכלל - לנצל את העשירות ("זהב כסף ונחושת וגו'") כדי לעשות מביתו הפרטי משכן ומקדש לה' (ושכנתי בתוכם בתוך כל א' וא'), כולל - גם ע"י נתינה לצדקה לבנות בית הכנסת ובית המדרש כפשוטו, "מקדש מעט"[88].

---

78) ראה זח"א לג, ב. רמט, ב. ח"ב רטו, א. ועוד.

79) ואף שמצינו קרבן במצב של דלי דלות (ויקרא ה, יא. וראה תו"א שם) - אולי י"ל, כי זהו קרבן על חטא, ש"יצרו הוא שתקפו".

80) שמות ב, כב.

81) קהלת ב, יג.

82) ולהעיר מהשייכות לאדר (שהוא בתקופת גשמים) - "אדר פירושו תוקף וגבורה, כמו אדיר במרום ה', ובביצה דט"ו ע"ב הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר, שנאמר אדיר במרום ה' כו'" (לקוטי לוי"צ על פסוקי תנ"ך ומארז"ל ריש ע' צט).

83) ישעי' יא, ט. רמב"ם בסיום וחותם ספרו.

84) מיכה ז, טו.

85) ולהעיר מהשייכות לשנת הצדי"ק. וראה עיון יעקב לע"י בכורות ה, ב.

86) ראה כתובות סח, א. וראה נדרים מא, א.

87) הל' תשובה רפ"ט.

88) יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יב. ועוד והוא העיקר - בענין שהזמן גרמא - בניית בית המקדש השלישי בפשטות ממש: לאחרי כל הפירושים בפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" כולל הפירוש "בתוך כל א' וא'" - הרי אין מקרא יוצא מדי פשוטו[89], לכל לראש הפירוש בזה בנוגע להלכה למעשה - שעל בנ"י מוטל החיוב לבנות את בית המקדש.

ובנוגע אלינו הכוונה - לבנות את בית המקדש השלישי, בפשטות ממש, כפס"ד הרמב"ם[90] שיבנה ע"י משיח צדקנו, "ובנה מקדש במקומו"[91], וע"פ דברי הרמב"ם "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם, אנשים ונשים כמקדש המדבר" (כנ"ל), מובן שכך הוא גם בנוגע לבית השלישי, שכל יהודי ישתתף בזה ע"י נדבותיו, אנשים ונשים, ויש לומר - גם טף - (כפי שהי' בנדבת המשכן).

ובפרט שבדורנו זה כבר חינכו והרגילו ילדים יהודיים קטנים - וממשיכים בזה - לתת צדקה: נוסף לכך שעושים אותם שלוחים לתת לצדקה, נותנים להם גם כסף שנעשה ממונם הפרטי, בכדי שהם יתנו מכספם הפרטי לצדקה.

יג. נוסף לכך ישנו הלימוד בפשטות מכך ש"משנכנס אדר מרבין בשמחה" (שבא בהוספה על הציווי וחיוב כללי בכל ימי השנה ד"עבדו את ה' בשמחה"[92], "עבדת את ה"א בשמחה ובטוב לבב"[93], ופס"ד הרמ"א (בסוף חלק או"ח): "טוב לב משתה תמיד"):

בעמדנו בפתיחת חודש אדר, ובשנה זו - דב' חדשי אדר, אדר ראשון ושני - וע"פ הידוע[94] שלפתיחת הדבר כח מיוחד, הפותח את הצינור לשמחה במשך כל ימי חדשי אדר בשנה זו - צריך לשאוב מיד כחות מהפתיחה והכניסה ("משנכנס אדר") להרבות בכל עניני שמחה,

עי"ז שכל אחד ואחת מקבל החלטות טובות ומביאם לפועל - להשתדל בכל האופנים להוסיף ולהרבות בדברים המשמחים, החל עוד ביום זה באופן המותר בשבת [ובפרט ש"ביום שמחתכם אלו השבתות"[95]], ולאח"ז - באופן דמוסיף והולך ואור ושמח בכל יום ויום מב' חדשי אדר, להוסיף בכל יום בעניני שמחה [כידוע[96] שבשמחה צ"ל חידוש בכל יום - "פנים חדשות"].

וע"פ הכלל בכל עניני טוב וקדושה, שכל המקדים ה"ז משובח וכל המרבה ה"ז משובח - עאכו"כ שכן צ"ל בנוגע לעניני שמחה, שמצ"ע הם באופן דפורץ גדר[97], ועאכו"כ "מרבין בשמחה" בחודש אדר, ועאכו"כ - באופן שבכל יום מיתווסף בשמחה לגבי הימים שלפנ"ז.

ובפשטות:

שכל יהודי יוסיף בכל עניני שמחה, הן בנוגע אליו בעצמו, והן בנוגע לשמח את הזולת (כידוע[98] ששלימות ענין השמחה היא דוקא ביחד עם הזולת),

ולכל לראש - ע"י ההוספה ב"פקודי ה' ישרים משמחי לב"[99], לימוד התורה, נגלה דתורה ובפרט פנימיות התורה, ותלמוד גדול שמביא לידי מעשה[100] - קיום המצוות בהידור.

ועוד וג"ז עיקר - שע"י מרבין בשמחה בתומ"צ יתווסף בשמחה גם בפשטות, גם ע"י ובענינים גשמיים [כמדובר לעיל, שהחידוש דאדר הוא שגם בעולם יהי' "בריא מזלי'"] - ע"פ הוראת השולחן ערוך. וגם בזה הן בנוגע לשמח עצמו, והן את הזולת, החל מבני ביתו - הבעל יוסיף לשמח את אשתו, והורים יוסיפו לשמח את ילדיהם, בענינים המשמחים אותם (בטבעם), כפס"ד השו"ע[101],

[ובפרט כאשר האב ישמח את הילדים, כפי שרואים בפועל שעי"ז שמשמח את ילדיו, מיתווספת לפעמים אצלם שמחה יתירה, מכיון שרואים שלפעמים יכול לומר להם "מלה קשה"

89) שבת סג, א. וש"נ.
90) הל' מלכים רפי"א ובסופו. וראה לקו"ש חי"ח ע' 418 ואילך. וש"נ.
91) ל' הרמב"ם שם ספי"א.
92) תהלים ק, ב.
93) תבוא כח, מז.
94) ראה לקו"ש ח"כ ס"ע 74 ואילך. וש"נ.
95) ספרי בהעלותך י, י.
96) כתובות ז, סע"ב. טושו"ע אה"ע סס"ב ס"ז ואילך.
97) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.
98) ראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח.
99) תהלים יט, ט.
100) מגילה כז, א. קידושין מ, ב.
101) פסחים קט, א. רמב"ם שם. טושו"ע או"ח סתקכ"ט ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(בגלל חינוך), אבל באופן שלאחר מכן ה"ז מביא להוספה יתירה בחביבותו אליהם].

וכן - להוסיף בלשמח את הזולת בסביבתו (כמדובר לעיל, שעי"ז נעשה בן עוה"ב ובן עוה"ז).

יד. ויהי רצון, שההוספה וריבוי בשמחה - תפרוץ כבר את כל הגדרים, החל מהגדרים האחרונים שנותרו בגלות, ולהפכם לטוב וקדושה,

ובעיקר - לפרוץ את הגדרים של הרגע האחרון בגלות, שזה ייעשה הרגע הראשון של הגאולה, שבאה ע"י מעשינו ועבודתינו בכלל, ובפרט מתוך שמחה, ובמיוחד - ע"י עבודתם של נשים צדקניות בישראל, שבזכותן תבוא הגאולה (כשם שהי' בגאולת מצרים)[102],

ובפרט הנשים צדקניות שנספו - ל"ע - על קידוש השם, "פאַר קיין אידן געדאַכט" ויהי רצון שזה יהי' המקרה האחרון כגון זה, ושל ענין הפטירה בכלל. ומכאן ולהבא יהי' רק אריכות ימים ושנים טובות לכל א' מבנ"י ולכל בנ"י אנשים נשים וטף, מתוך בריאות - ובפרט ש"בריא מזלי" - בחודש אדר - בריאות בגשמיות וברוחניות,

עד שעוברים, בלי הפסק כלל, לחיים נצחיים, בגאולה האמיתית והשלימה.

102) סוטה יא, ב.

וזכותה תעמוד לכאו"א מישראל, ובודאי לה בעצמה, החל מכך שכבר יהי' "הקיצו ורננו שוכני עפר"[103], וצדיקים וצדקניות קמים מיד[104].

ותמורת כל זה - "ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה" - ובפרט עי"ז שעשו הכנה וכלי לזה ע"י השמחה בזמן הזה מעין ד"ימלא שחוק פינו" [ע"י קיום המצוות בכלל, ובפרט ע"י מצות תפילין, שעי"ז[105] "בדח טובא"[106] מעין ד"ימלא שחוק פינו"[107]], ובפרט בהיותנו בדורו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ששמו "יוסף יצחק" מרמז על הוספה ב(יצחק מלשון) צחוק ושחוק ושמחה.

וכל בנ"י, בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו[108], יחד עם כספם וזהבם אתם[109], יחד עם כל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבחוץ לארץ[110] - הולכים לארץ הקודש, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש השלישי והמשולש, ותיכף ומיד ממש.

103) ישעי' כו, יט.
104) ראה זח"א קמ, א.
105) ראה לקו"ש שבהערה 2. וש"נ.
106) ברכות ל, סע"ב.
107) ראה שם לא, א.
108) בא י, ט.
109) ישעי' ס, ט.
110) ראה מגילה כט, א.

המשך ביאור למס' נזיר ליום שישי עמ' ב

נבונים, מכל מקום כיון שלא הוברר לבסוף דברי מי מהם נבונים, אין אף אחד מהם נזיר, משום שאין אדם מכניס עצמו לספק, ודעתו היתה שאם לא יתברר הדבר לבסוף לא יהיה נזיר. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר**, ספק נזירות להחמיר, וכל אחד צריך להיות נזיר מספק, אלא שלא יוכל להביא קרבנות בסוף הנזירות ולגלח מחשש שמא הוא מביא חולין לעזרה, ועל כן התקינו שכל אחד יתנה לאחר מכן **וְאֹמַר, אִם הָיָה כִּדְבָרַי** – אם דברי נתקיימו **הֲרֵינִי נָזִיר חוֹבָה**, כלומר מצד שחייב אני בנזירות, **וְאִם לָאו**, שלא נתקיימו דברי, **הֲרֵינִי נָזִיר נְדָבָה**, שאני מקבל עלי עתה נזירות חדשה. וממילא יכול להביא קרבן לאחר נזירותו ולגלח ממה נפשך:

גמרא

הגמרא מבררת את דברי בית הלל. מקשה הגמרא: **מִי שֶׁלֹּא נִתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו אַמַּאי הָוֵי נָזִיר** – מדוע חלה עליו נזירות, הלא שיטתם של בית הלל שנזירות בטעות אינה חלה, ואדרבה רק על מי שנתקיימו דבריו צריך להיות נזיר. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה, אֵימָא** – יש לגרוס בדברי בית הלל, **שֶׁמִּי שֶׁנִּתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו** עליו חלה הנזירות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת תרומה

כרך טז, שיחה ה

מתורגם ללשון הקודש

א.
נרות המנורה – "מקשה" או דבר נפרד

לגבי אופן עשיית "הנרות" של המנורה, יש מחלוקת בגמרא[1]: לפי דעה אחת היו הנרות חלק מן המנורה, כי החובה לעשות את המנורה "מקשה"[2] ולא "פרקים (ממש)"[3] כוללת את הנרות. לפי דעה שניה, היו הנרות דבר נפרד מן המנורה, אלא שכדי להדליקם היו מציבים אותם על קני המנורה, וסדר הטבתם וניקויים היה "מסלקן (מן המנורה) ומניחן באוהל ומקנחן..."[4].

בגמרא קשורה מחלוקת זו עם המחלוקת הדנה אם הנאמר לגבי המנורה[5] "ככר זהב טהור יעשה אותה את כל הכלים האלה" כולל גם את ה"נרות" וגם הם "באות מן הככר", שלפי זה היו "מקשה", או שרק המנורה עצמה "באה מן הככר", ללא הנרות, ואז הנרות אינם "מקשה".

להלכה פוסק הרמב"ם[6]: "מנורה הבאה זהב תהיה כולה ככר עם נרותיה ותהיה כולה מקשה.. שהנרות קבועין במנורה והם מכלל הככר".

ב.
לפי רש"י אין תלות בין שתי המחלוקות

כבר דובר פעמים רבות על כך, שרש"י מפרש בפירושו על התורה לפי דרך הפשט, גם כאשר הדברים אינם תואמים להלכה, ושיטה זו בולטת בפירושו בענינו.

כאמור, קושרת הגמרא בין המחלוקת אם הנרות הם "מקשה" לבין המחלוקת אם הם "באות מן הככר". וכפי שאומר הרמב"ן[7]: "על דעת כולם לא יבוא במשקל הככר אלא גוף המנורה במה שהוא עמה מקשה" – ולכן הוא מסביר, שלפי הדעה, בברייתא של מלאכת המשכן[8], שהמלקחיים והמחתות "באות מן הככר", יוצא, שאלה אינם "כלים נפרדים" מן המנורה, אלא חלק מן המנורה. (מלקחיים – "הם שעושין על פי הנרות טס של זהב...", ומחתות – "הם ספלים שתחת כל נר ונר..."),

ואילו רש"י אומר, בפירוש על "ככר זהב טהור"[5]: "שלא יהיה משקלה על כל כליה אלא ככר...", ולפני כן[9] הוא מפרש: "ומלקחיה הם "הצבתים..."", "ומחתותיה, הם כמין בזיכים קטנים שחותה בהן..." – לפי דעתו יוצא, שגם הכלים הנפרדים מן המנורה כלולים בככר[10],

ויש לומר שטעמו לכך הוא: הפירוש הפשוט[11] של: א) מלקחיים ומחתה – במספר מקומות בתנ"ך הם כלים נפרדים מן הדבר שמשתמשים בהם לצרכו – כגון המזבח[12]. ב) "ככר זהב טהור יעשה אותה את כל הכלים האלה"[5], ש"אותה" – את המנורה – ואת "כל

1) מנחות פח, ב. ברייתא דמלאכת המשכן פ"ט. וראה רמב"ן פרשתנו כה, לט. ועוד.
2) פרשתנו כה, לא. לו.
3) ראה פרש"י ורש"י כת"י מנחות שם ד"ה של פרקים. פרש"י ד"ה מסלקן.
4) מנחות שם.
5) פרשתנו שם, לט.
6) הל' ביהב"ח פ"ג ה"ד. שם ה"ו.
7) פרשתנו שם.
8) נסמן לעיל הערה 1.
9) שם, לח.
10) בראב"ם, גו"א ועוד – שכוונת רש"י ב"כל כלי" היא רק ל"נרותי", עיי"ש. אבל כמדובר כמה פעמים, רש"י כתב פירושו בסגנון ברור גם לבן חמש למקרא מבלי ליתן מקום לטעות מהי כוונתו. ומכיון שכתב "עם כל כלי", הרי פשוטו, כולל הכל – גם מלקחי' ומחתותי'. וכפי' הרמב"ן בכוונת רש"י [ושם, דמ"ש רש"י "כן הוא פשוטו של מקרא". וראה גם ראב"ע לקמן פסוק מ']. וראה נימוקי שמואל לרמב"ן שם.
11) משא"כ בלימוד ע"ד הדרש וההלכה י"ל שרק הפרט ד"זהב טהור" קאי על "את כל הכלים האלה" – ראה מנחות וברייתא דמלאכת המשכן שם. רמב"ן שם.
12) ישעי' ו, ו. פרשתנו כז, ג ובפרש"י.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הכלים האלה"[13] — כל הכלים המוזכרים בפסוקים[14] — צריך לעשות מאותו "ככר זהב טהור"[15].

לפי זה יוצא, שלפי רש"י לא תלוי הענין של "מקשה" בענין המידה של "ככר זהב טהור", ואם כך, העובדה שה"נרות" היו צריכים להיות כלולים ב"ככר" אינה מהווה הוכחה לכך שהם היו "מקשה" עם המנורה.

ג.
רש"י אינו אומר בפירושו אם הנרות "מקשה" עם המנורה או לא

במבט ראשון נראה, שרש"י סובר שהציווי "מקשה" לגבי המנורה כולל את ה"נרות": על "מקשה תיעשה המנורה"[16] מפרש רש"י "שלא יעשנה חוליות ולא יעשה קניה ונרותיה איברים איברים ואחר־כך ידביקם[17].. אלא כולה באה מחתיכה אחת... ומפריד הקנים אילך ואילך". ואם אסור לעשות את הנרות "איברים איברים ואחר־כך ידביקם" פירושו של דבר, לכאורה, שצריך לעשותם מלכתחילה "מקשה" עם המנורה.

אך לאחר עיון מדוקדק רואים, שאין הכרח בכך: רש"י אומר רק זאת, שהקביעה "מקשה תיעשה המנורה" שוללת את האפשרות שהמנורה תיעשה באופן של "איברים איברים ואחר כך ידביקם", היינו שהיא תהיה מורכבת מחלקים נפרדים שדובקו יחד, ועל כך אומר רש"י שבדיוק כשם שקני המנורה היו אסורים להיות "איברים איברים ואחר כך ידביקם", כך אסור גם "להדביק את הנרות למנורה, כי אז לא תהיה המנורה "מחתיכה אחת".

אך אין הוא מדבר אודות האפשרות שהנרות יישארו חלקים נפרדים מן המנורה, שמציבים אותם על ראשי הקנים. והרי באופן כזה המנורה היא "מקשה", "מחתיכה אחת"[18], ושום דבר אינו דבוק אליה.

לפי זה מובן גם מדוע מזכיר רש"י בסוף פירושו את הקנים ולא את הנרות.

ד.
ההסבר מובן מסדר הפסוקים

כיון שאין מוצאים בפירוש רש"י בבירור[19] את דעתו בענין זה, והוא אינו אומר על כך "איני יודע", כפי שהוא נוהג במקומות אחרים[20] שבהם משמעות הפסוקים אינה ברורה, יש לומר, שלפי דרך הפשט ההסבר פשוט כל כך, עד שרש"י אינו צריך לאמרו והוא ניכר ומובן בבירור מהפסוקים עצמם.

ההסבר לכך הוא:

הסדר בפרשת מלאכת המנורה הוא: תחילה[21] מופיע הציווי "ועשית מנורת זהב... מקשה... ירכה וקנה גביעיה כפתוריה ופרחיה ממנה יהיו" (ובהמשך מפורט בתורה כיצד עושים את קני המנורה, גביעיה וכו', ובסיום: כפתוריהם וקנותם ממנה יהיו כולה מקשה אחת זהב טהור). ורק לאחר־מכן כתוב: "ועשית את נרותיה שבעה... ומלקחיה ומחתותיה... ככר זהב טהור..." (וכך גם בפרשת ויקהל[22], ששם מסופר כיצד נעשתה המנורה בפועל, כתובים כל הפרטים באותו סדר).

מזה שהציווי "ועשית את נרותיה..." כתוב לאחר פירוט רב של עשיית גוף המנורה ולאחר הציווי "כולה מקשה אחת...", מובן, שלפי פשוטו של מקרא, דרכו של רש"י בפירושו על התורה, "נרותיה" הם כלים נפרדים שאינם חלק מגוף המנורה[23], אלא מן הסוג של "מלקחיה ומחתותיה" המוזכרים מיד לאחר "נרותיה".

ה.
הוכחה נוספת מפרשת פקודי

הוכחה נוספת לכך: בפרשת פקודי, שבה מסופר[24] כיצד הביאו את המשכן אל משה, נאמר[25]: "את

---

13) ומש"נ "את כל הכלים האלה" הוא כמו "ואת", וכמפורש בויקהל לז, כד.

14) ויל"ע בנוגע ל"כל כלי שמנה" (במדבר ד, ט).

15) וכן מוכח מזה שהציווי ד"ככר" נאמר רק בסוף הפרשה לאחרי הציווי על עשיית הכלים.

16) פרשתנו כה, לא.

17) ראה ברייתא דמלאכת המשכן שם. ספרי בהעלותך ח, ד.

18) "וכולה באה מחתיכה אחת" — היינו המנורה עם קני.

19) דוחק גדול לומר שסומך שיבינו זה מהשמטתו "נרות" בסיום הד"ה.

20) תולדות כח, ה. ועוד (נסמנו בלקו"ש ח"ה ע' 1 שוה"ג הא' להערה 2).

21) פרשתנו שם, לא ואילך.

22) לז, יז ואילך.

23) כ"כ גם באוה"ח לעיל פסוק לו [ושם: דלכו"ע (במנחות שם) אין הנרות מקשה, עיי"ש. ואכ"מ] ור"פ בהעלותך, ובחזקוני פסוק לז: כתב עשית לנרות ללמדך שהם היו כלים לבדם ונעים ונדים היו מן הקנים.

ולהעיר: כמבואר בפנים [דלפרש"י הנרות לא היו מגופה של מנורה] מפורש הוא בפרש"י דה"ב (ד, כ. הובא באוה"ח בהעלותך שם) — אבל י"א (שם הגדולים להחיד"א ע' רש"י) שפירוש דה"י אינו מרש"י.

24) לט, לג ואילך.

25) שם, לז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המנורה הטהורה את נרותיה..." — אם נאמר שהנרות היו נפרדים מהמנורה, מובן מדוע מונה אותם התורה בנפרד בתארה את סדר ההבאה[26],

אך אם הנרות היו "מקשה" אחת עם המנורה, אין מקום לומר שהביאו[27] את המנורה וגם את נרותיה, שהרי בהבאת המנורה מובאים הנרות בין כך בין כך! (כשם שאין לומר שהביאו את המנורה ואת הקנים, הגביעים וכדומה).

ו.
השאלות על פירוש רש"י בפרשת ויקהל

לפי האמור לעיל, שלדעת רש"י בפירושו על התורה, אין הנרות נכללים בציווי "מקשה", יובנו מספר שינויים (לעומת האמור כאן) ותמיהות המתעוררות על פירוש רש"י בפרשת ויקהל, כאשר מדובר שוב על מלאכת המשכן:

מן הפסוק[28] "ואת מנורת המאור ואת כליה ואת נרותיה" מצטט רש"י את המילה "נרותיה", ומפרש: "לוציני"ש[29] בלעז, בזיכים שהשמן והפתילות נתונין בהן".

וצריך להבין:

(א) על המילים "את נרותיה" בפרשתנו[30] שבה מוזכרים נרות המנורה לראשונה, מפרש רש"י: כמין בזיכין שנותנין בתוכן השמן והפתילות — ומדוע הוא חוזר על פירוש המילה "נרות" שוב בפרשת ויקהל, לאחר שכבר הוסבר בפרשתנו[31]?

(ב) התמיהה קשה אף יותר מזה: רש"י עצמו אומר בפרשת ויקהל[32], מספר פסוקים קודם־לכן: "כבר פירשתי נדבת המשכן ומלאכתו במקום צוואתם",

— ומסיבה זו אין רש"י מפרש שם את רוב עניני נדבת המשכן ומלאכתו, אלא במקום שנוסף חידוש שאי־אפשר לדעת מ"מקום צוואתם"[33], כי הוא סומך על פירושו לפני כן,

ואם הוא כבר פירש את משמעות ה"נרות" ב"מקום צוואתם" — מדוע הוא חוזר על כך שנית?

(ג) מדוע מוסיף רש"י בתחילת דבריו "לוציני"ש בלעז", והרי, לכאורה, ניתן לשאול "ממה נפשך": אם אין די בפירוש "בזיכין..." ויש צורך בידיעת ה"לעז", צריך היה רש"י לציין זאת בפעם הראשונה כשהוא

---

26) והטעם למה מפרט "נרותי" — מובן מהמבואר לקמן בפנים — בסופו.

27) מה שנפרטו בפ"ע בויקהל (לה, יד) בנוגע לעשייתם — י"ל שהוא מפני חשיבותם כדלקמן בפנים שם. ועד"ז יש לדחוק בנוגע ל"וכסו" (במדבר ד, ט).

28) שם.

29) כ"ה בדפוסי רש"י לפנינו. ובדפוסים הראשונים וכת"י רש"י — בכמה שינויים. ובכמה מהם — "לוצי"ש", כבפרש"י תצוה (ל, ז), במדבר (שם). ועד"ז הוא בפרש"י שבת כב, ב ד"ה נר.

ובפרש"י ביצה (כב, א ד"ה שרגא): נר של חרס קרויזי"ל בלעז. וראה פרש"י מנחות שם ד"ה נר של מקדש. ואכ"מ.

30) כה, לז. ראה פרש"י לעיל פסוק לא (וצ"ע למה כופל רש"י כאן הפירוש דנרותי". וכן — טעם השינויים. ואכ"מ).

31) ומה שבפ' תצוה (שם) מפרש רש"י "הנרות, לוצי"ש בלעז כו'" — י"ל שאין כוונת רש"י לפרש תיבת "הנרות", כ"א לתרץ: מזה שנאמר שם "בהטיבו את הנרות" ותיכף בפסוק שלאח"ז "ובהעלות אהרן את הנרות", משמע, שקאי על אותם הנרות, וקשה: "בהטיבו את הנרות" קאי על הכלי, ו"ובהעלות אהרן את הנרות" קאי על האור — ע"ד (בהעלותך ח, ב ובפרש"י) בהעלותך את הנרות "ע"ש שהלהב עולה" — (הפתילות) כו'*? ומבאר רש"י, דזה שהכלי נק' נרות הוא כמו "לוצי"ש בלעז" — שתיבה זו פירושה (ושרשה) ענין האור — והיינו שהכלי נק' ע"ש האור (השמן והפתילות) שבה, כדלקמן בפנים ס"ט. וראה ד"ה ת"ר נ"ח תרמ"ג פ"א: ושניהם הם כוונה אחת לענין זה שעיקר קיום האור הוא ע"י הנר כו', עיי"ש.

בפ' במדבר שם מפרש רש"י עוה"פ "נרותי', לוצי"ש בלע"ז שנותנין בהן השמן והפתילות". ומפרש שם ג"כ עוה"פ "מלקחי" ו"מחתותי" — ובאופן אחר מפירושו בפרשתנו (כה, לח). ואכ"מ.

32) לה, ה.

33) או לתרץ הפסוק, וכמו בפרש"י לה, יד: ואת שמן המאור, אף הוא צריך חכמי לב כו'.

ומה שמפרש רש"י (שם, יג) "לחם הפנים, כבר פרשתי ע"ש שהיו לו פנים לכאן ולכאן כו'" — דלכאורה: א) הפירוש מיותר**. ב) ובפרט שרש"י עצמו מתחיל ומדגיש "כבר פרשתי" —

י"ל שכוונת רש"י לשלול הטעות דמש"נ "לחם הפנים" (בתוספת ה"א***) — דלא כמש"נ "במקום צוואתם" (פרשתנו כה, ל) "לחם פנים" (בלי ה"א) — פירושו לחם שמניחים "לפני" ("בפנים"), ע"ד פי' תיב"ע, ראב"ע וחזקוני תרומה שם.

ולכן מפרש רש"י ד"הפנים" פירושו "ע"ש שהיו לו פנים כו'", ומ"ש "הפנים" הוא כי "כבר פרשתי כו'" (היינו שכבר מפורש לעיל — ובמילא ידוע ע"ד זה), ולכן נאמר "הפנים" בה"א הידיעה.

---

*) מש"נ בפרשתנו (כה, לז) "ועשית את נרותי' גו' (ותיכף לאח"ז) והעלה את נרותי'" – אינה קושיא כ"כ, כי אפשר לפרש (בדוחק עכ"פ) "והעלה את נרותי'" (לא – הדלקת הנרות, כ"א) – שימת הנרות **על** ראשי הקנים שיהי' "והאיר על עבר פני'", כפי' הרשב"ם וחזקוני שם. ועיין פרש"י (ורא"ם) שם.

) במשכיל לדוד (ועד"ז בשפ"ח), דקשה לרש"י למה צריך ע"ז חכמי לב – אבל מזה שרק על הפסוק **שלאח"ז כותב רש"י "(ואת שמן המאור) אף הוא צריך חכמי לב כו'" משמע, דבהכתובים עד שם **לא** זו היא קושיית רש"י.

***) להעיר מפרש"י ויצא לא, יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפרש "נרות", בפרשתנו[34], ואם ההסבר "כמין בזיכין..." הוא מספיק, מדוע הוא מוסיף בפרשת ויקהל את ה"לעז"?

ז.
דיוק נוסף בפירוש רש"י

כדי להבין זאת יש לשים לב לדיוק נוסף בפירוש רש"י, כדלהלן: כבר דובר פעמים רבות על כך שכל מילה ואות בפירוש רש"י על התורה היא מדוייקת ביותר, וזאת לא רק לגבי המילים שבפירוש עצמו, אלא גם המילים שהוא מצטט מן הפסוק ב"דבור המתחיל" הן מדוייקות לחלוטין.

אחד המקומות שבו בולט ענין זה הוא פירוש רש"י דלעיל: בפסוק הנ"ל — "ואת מנורת המאור ואת כליה ואת נרותיה ואת שמן המאור" — כותב רש"י שלושה קטעים שונים של "דבור המתחיל": (א) "ואת כליה, מלקחים ומחתות". (ב) "נרותיה, לוציני"ש... (כדלעיל)". (ג) "ואת שמן המאור, אף הוא צריך חכמי לב...".

ורואים כאן שוני בולט: ב"דבור המתחיל" הראשון והאחרון מצטט רש"י מן הפסוק גם את המילה "ואת", ואילו ב"דבור המתחיל" השני הוא מצטט את המילה "נרותיה" בלבד, ולא את המילה "ואת".

ח.
"נרותיה" — מכלי המנורה

דבר זה מובן לפי האמור לעיל, שלדעת רש"י לא היו הנרות בכלל ה"מקשה":

כיון שלשיטתו ה"נרות" אינם חלק מן המנורה עצמה, צריך לומר, שכאשר התורה אומרת "(ככר יעשה) אותה את כל הכלים האלה"[35], אין הנרות נכללים ב"אותה" (במנורה), אלא ב"כל הכלים האלה" — הם מכלי המנורה.

אבל כאשר נאמר בפרשת ויקהל "ואת מנורת המאור ואת כליה ואת נרותיה", מתעוררת השאלה: הרי כבר נאמר "ואת כליה", והנרות נכללים בכך, ומדוע נאמר "ואת נרותיה" בנפרד?

כדי לתרץ זאת, מפרש רש"י "ואת כליה" — "מלקחים ומחתות", ומיד לאחר־מכן הוא מצטט "נרותיה" ומשמיט את המילה "ואת", בהדגישו בכך שצריך להבין את הפסוק כאילו אין המילה "ואת" כתובה לפני "נרותיה", כי "נרותיה" זהו פרט של "ואת כליה"[36]. כלומר, פירוש הפסוק הוא: "ואת כליה (שהם) מלקחים, מחתות, נרותיה".

ט.
הנרות — עיקר המנורה

אך עדיין לא מובן: אכן, מדוע מפרידה התורה את "נרותיה" משאר כלי המנורה?

על כך אומר רש"י — "לוציני"ש בלעז", ששורש מילה זו בלעז הוא אור, והסיבה לכך שהנרות נקראים על־שם האור היא (כפי שאומר רש"י בהמשך) "בזיכים שהשמן והפתילות נתונין בהן", כלומר, מפני שבהם מתבטאת תכלית המנורה — יצירת אור[37] על־ידי הנרות "שהשמן והפתילות נתונין בהן"[38].

וכיון שהנרות הם כל עיקרה של המנורה, מובן מדוע מפרידה התורה אותם משאר כלי המנורה[39].

(משיחת ש"פ ויק"פ תשל"ז)

---

34) וכרשב"ם פרשתנו כאן.

35) ועד"ז בפ' תשא ל, כז. לא, ח. ויקהל לז, כד.

36) משא"כ "שמן המאור". שלכן מעתיק רש"י תיבת "ואת" בד"ה שלאח"ז — "ואת שמן המאור" — אף שלגוף פירושו שם אין נוגע תיבת "ואת".

37) ואף שאין צריך לאורה (פרש"י בהעלותך ח, ב) — מ"מ מובן, שענינה של המנורה הוא אור וכמש"נ שמן למאור, ושמה מוכיח: מנורת המאור.

38) ובזה מתורץ ג"כ שינוי לשון רש"י בפרשתנו לגבי פ' ויקהל: בפרשתנו — "כמין בזיכין שנותנין בתוכן השמן והפתילות" (שמדבר ע"ד פעולת האדם — "שנותנין כו'"), ובפ' ויקהל — "בזיכים שהשמן והפתילות נתונין בהן" (מדבר ע"ד "השמן והפתילות (שהם) נתונין בהן").

כי בפרשתנו מבאר צורת הנרות ותפקידם ("כמין בזיכין כו'"), ובפ' ויקהל — שהנרות הם מקור ומקום האור (מפני "שהשמן והפתילות נתונין בהן").

39) ועפ"ז מובן מה שדוקא בפ' ויקהל מוסיף רש"י "בזיכים כו'" ולא בפ' תצוה שרק מביא ה"לעז" (כנ"ל הערה 31): בפ' תצוה מבאר פירוש התיבה, ולזה די הפירוש דה"לעז" של נרות שהוא ע"ש האור: משא"כ בפ' ויקהל שכוונת רש"י לבאר שהנרות הם עיקר המנורה (שלכן נפרטו בפ"ע), ולכן מסביר איך שהנרות הם ענין האור ("שהשמן והפתילות נתונין בהן").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת תרומה

כרך כא שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.
שם הפרשה – "תרומה"

כבר דובר פעמים רבות[1] על שמות הפרשות בתורה: אמנם, בפשטות נקראת כל פרשה על שם התחלתה, אך כיון שקריאת שם הפרשה הוא מנהג ישראל, והרי מנהג ישראל תורה היא[2], וכל עניני התורה מדוייקים ביותר, הרי מובן, ששמה של כל פרשה מבטא את תוכנה המיוחד של הפרשה[3].

כפי שמובן גם מדברי הבעל־שם־טוב[4] לגבי עניני העולם בכלל, ש"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש" הוא חיותו של הדבר, ורומז על תוכנו.

וענין זה, ששם הפרשה אינו רק סימן בלבד, מוכח גם משמה של פרשתנו – "תרומה"[5]: אם נאמר ששמה של כל פרשה הוא רק על שם התחלתה, ורק משום שיש צורך בשם שונה לכל פרשה, אי אפשר, לרוב, לקבוע את שם הפרשה לפי המילה הראשונה ממש, כיון שמספר פרשות פותחות באותן מילים, כגון: אלה תולדות, ויאמר ה' וכדומה. ולכן הכרחי לבחור מילה הכתובה בסמוך לתחילת הפרשה, אך מבדילה פרשה זו מפרשות אחרות –

ולפי זה לא היה צריך לקרוא לפרשתנו בשם "תרומה", אלא במילה "ויקחו"[6] הכתובה לפני כן וסמוכה יותר לתחילת הפרשה.

מכך מובן שקריאת הפרשה בשם "תרומה" אינה רק כדי לסמנה, ולהבדילה מפרשות אחרות, אלא משום ששם זה מבטא את תוכן הפרשה, ואת המייחד אותה מפרשות אחרות.

יש להבין: בנוסף לכך שהמילה "תרומה" איננה מבטאת, לכאורה, את תוכן הפרשה כולה, כדלהלן בסעיף ב', הרי יותר מכך: הענין של "תרומה" איננו חידוש המייחד דוקא פרשה זו, כי ישנם מספר סוגים של "תרומה", כדברי חז"ל[7] "עשר תרומות הן", ופרשתנו עוסקת רק בסוג אחד של תרומה – התרומה למלאכת המשכן. ואפילו לפי דרשת חז"ל[8], הרי רק "ג' תרומות אמורות כאן". ובמיוחד כאשר "תרומה" סתם היא התרומה הניתנת לכהן[9], ואם כך כיצד ניתן לומר שהשם "תרומה" מביע את התוכן המיוחד של פרשה זו כולה, כאשר ענין התרומה נלמד בפרשות אחרות בתורה ביתר הרחבה[10] מאשר תרומת המשכן כאן?

ב.
תוכן הפרשה – עשיית המשכן

ועוד: התוכן המיוחד של פרשתנו הוא, בפשטות – הציווי אודות מלאכת עשיית ובנין המשכן. ולכאורה אין ענין זה מובע כלל במילה "תרומה", המבטאת רק את ההפרשה והנדבה של ישראל לצורך המשכן, אך לא את עשיית המשכן – "ועשו לי מקדש". וכיצד ניתן אפוא לומר,

---

1) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 58 ואילך.

2) ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א.

3) להעיר ממדרש תדשא פ"כ: בכל הספרים הקדושים יש בהן חכמה ובינה ודיעה למה נכתבו ונקרא שמם כו' למה נקרא שמו בראשית כו'.

4) ראה שער היחוד והאמונה פ"א.

5) עוד הוכחה לזה – מפ' נח ותולדות, כמשנ"ת במ"א (ראה לקו"ש ח"ה ע' 354 ואילך. ועוד).

6) עד"ז נקרא ברמב"ם בסדר תפלות שלו ("ויקחו לי"). ובראב"ע ריש פרשתנו: בפרשת ויקחו לי תרומה. אבל במנהג ישראל בכו"כ מקומות (ברובם), בכל החומשים שראיתי וכו' נקרא – תרומה. וראה עד"ז בכמה סדרות, דנקראות ברמב"ם וראשונים באופן א' (ובב' תיבות) ובמנהג ישראל (בדורות אחרונים?) בשם אחר (ובתיבה אחת), ולדוגמא: "ואתה תצוה", "תצוה" (הובא ונת' בלקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 364 וש"נ); "פקודי", "אלה פקודי" (ראה לקמן ע' 286 הערה 3); "זאת תהי'", "מצורע" (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 105, 108 ואילך); "ויקח קרח", "קרח" (לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 207. וש"נ); "ראשי המטות", "מטות"; "אלה מסעי", "מסעי" (לקו"ש שם ע' 412. וש"נ). ועוד.

7) ברייתא דמלאכת המשכן בתחלתה. יל"ש כאן עה"פ. וראה פי' הר"א בן הרמב"ם ריש פרשתנו.

8) ירושלמי שקלים פ"א ה"א. פרש"י ר"פ "אמרו רבותינו".

9) בברייתא דמלאכת המשכן שם: תרומה גדולה. אבל ביל"ש כאן: מתחיל תרומה (סתם), תרומת מעשר. וכ"ה להלן בברייתא שם כשמתחיל לפרט: תרומה תרומת מעשר כו' לכהנים.

10) ראה בס"פ קרח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שתוכן הפרשה – עשיית המשכן – מובע במילה "תרומה"?

השאלה על כך אף קשה יותר: לכאורה, מתאים היה יותר, שהפרשה תפתח בפסוק[11] "ועשו לי מקדש...", שהוא, היסוד והתמצית של כל הציוויים בפרשה, כולל הציווי "ויקחו לי תרומה", אשר הוא כדי לאפשר את קיום הציווי "ועשו לי מקדש". ואם כך, צריך היה לכתוב תחלה "וידבר... ועשו לי מקדש..." ורק לאחר מכן צריכים היו להופיע הציוויים אודות אופן הביצוע בפועל: "ויקחו לי תרומה..." – נדבת המשכן, ולאחר מכן אופן בניית המשכן[12].

מכך שהתורה מקדימה את הציווי "ויקחו לי תרומה" לפני הפסוק "ועשו לי מקדש", מובן ההיפך, שהמילה "תרומה" מבטאת את תוכן ענין המשכן יותר מאשר הפסוק "ועשו לי מקדש"!

ויותר מכך: ענין המשכן הוא, לכאורה, ההיפך מענין התרומה: תכליתו של המשכן היא כשמו – "ושכנתי[11] בתוכם"[13]. כלומר, לא עשיית המשכן, "ועשו לי מקדש", אלא השראת השכינה בתוך המשכן, וכל עוד אין מתקיים הענין של "שכנתי", למרות שהבנין כבר מושלם כולו, עדיין אין זה משכן באמת[14].

והשראת השכינה במשכן יכולה להיעשות רק על ידי רצונו וכחו של ה' יתברך הכל יכול, כדברי שלמה[15]: "הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה"[16], שזוהי התמיהה על כך ששכינתו הבלתי מוגבלת, אשר "השמים ושמי השמים – כולל העולמות העליונים – לא יכלכלוך" קשורה ושוכנת "בבית הזה". ובכך מודגש, שהדבר הוא רק מצד כחו הבלתי מוגבל של הקדוש־ברוך־הוא[17], ולא עקב כחו ופעולתו של האדם למטה –

ואילו משמעות המילה "תרומה" מדגישה, להיפך, את פעולתו של האדם, ולא את השראת האלקות במקדש מלמעלה. ויותר מכך: במילה "תרומה" – ולא "מקדש" – אין נרמז אפילו כיצד הופכת נדבת המשכן להיות של הקדוש־ברוך־הוא, אלא רמוזה כאן רק ההפרשה מצד האדם[18].

ג.

לשם מה מפורטת בניית המשכן?

כדי להבין זאת, יש להקדים שאלה כללית בענין זה: מדוע מספרת התורה בהרחבה רבה כל כך על תרומת המשכן, עשיית קרשי המשכן, היריעות וכו'? וכשאלת חז"ל[19] "מאי דהוה הוה" (=מה שהיה – היה)! התורה בעצמה אומרת שהמשכן הוא ארעי, כנאמר[20] "ואהיה מתהלך באהל ובמשכן", זהו ציווי רק "לפי שעה[21] כמו שנאמר[22] כי לא באתם עד עתה..." הציווי לדורות הוא בנין המקדש בירושלים[23], בית עולמים. ואם כך, לשם מה חשובים פרטי המשכן לישראל לדורות, בכל התקופות ובכל המקומות[24], גם לאחר שהמשכן נגנז[25], ובמקומו נבנה בית המקדש?

את הסיפור והדינים של בנין בתי המקדשות, למרות שגם הם חרבו, צריכים ישראל לדעת בקשר למקדש שלעתיד, כי רוב ועיקר הבנין שלעתיד מבוסס על סדר הבנין של הבית הראשון והשני[26]. אך מדוע חשוב לדעת עתה גם את כל הפרטים של תרומת המשכן ועשייתו[27]?

---

11) כה, ח.

12) וע"ד מ"ש הרמב"ן ריש פרשתנו (וראה פי' בעקב יוד, ה) הטעם ש"הקדים הארון והכפורת", אף שקדם במעשה הוא עשיית המשכן את אהלו ואת מכסהו, "כי הוא מוקדם במעלה" ד"עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון".

13) ראה ראב"ע כאן כה, ח.

14) ראה פרש"י שמיני ט, כג. וראה אוה"ח פרשתנו כה, ח סד"ה ונראה שזהו הפי' (והחילוק): ועשו לי (ותיכף נעשה) מקדש, וכאשר שרתה בו שכינה – ה"ז משכן. וראה כלי יקר (כו, א) ד"ה ואת המשכן תעשה.

15) מלכים א ח, כז.

16) ועד"ז אמר משה לגבי המשכן – ראה פסיקתא דר"כ פ"ב. סוף פ"ו. פס"ר ספט"ז. תנחומא תשא יו"ד (ועוד).

17) וראה אוה"ת ויצא קעח, ב ואילך. ביאוה"ז (להצ"צ) ויצא ע' קד ואילך. ספר המאמרים פר"ת ס"ע קפג ואילך. ד"ה רב ברכי' (פ"ג) וד"ה האומנם תרמ"ג.

18) כפרש"י עה"פ ד"ה תרומה "הפרשה" (וכן הוא בת"א ותיב"ע כאן). וההמשך בפרש"י: "יפרישו לי מממונם נדבה", היינו בפי' הכתוב "ויקחו לי תרומה", וכהמשך (וסיום) לפירושו "ויקחו לי תרומה – לי לשמי". וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ד ע' 301 ואילך.

19) יומא ה, ב. ועוד.

20) שמואל ב ז, ו. ועי' פרש"י שם. וראה זח"ב רמא, א. ובכ"מ.

21) לשון הרמב"ם ריש הל' בית הבחירה.

22) ראה יב, ט.

23) ראה רמב"ם שם ה"ג.

24) בפרש"י (כה, ט): וכן תעשו לדורות אם יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו לי כלי בית עולמים כגון שולחנות ומנורות וכיורות ומכונות שעשה שלמה כתבנית אלו תעשו אותם. אבל זהו רק בנוגע לכלי המשכן, אבל לא בנוגע למשכן עצמו. ולהעיר מרמב"ן שם: ולא ידעתי שיהי' זה אמת שיתחייב שלמה לעשות כלי בית עולמים כתבנית אלו. וראה רא"ם גו"א ט"ז לפרש"י. ובארוכה אוה"ח שם.

25) סוטה ט, א.

26) ראה רמב"ם בהקדמתו לפיה"מ בנוגע למס' מדות. ובפתיחה למס' מדות מתוי"ט.

27) וראה בארוכה אוה"ח שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יותר מכך: לגבי בית המקדש, הקריאה והלימוד של פרטי בנין הבית אינם מהווים רק הכנה לבנין שלעתיד, כי "כשיבנה במהרה בימינו יש לשמור ולעשות התבנית ההוא..."[28], אלא יותר מכך: על ידי הלימוד והעיסוק בצורת הבית, הרי – כפי שאמר הקדוש־ברוך־הוא – "אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקים בבנין הבית"[29], וכהסבר חז"ל[29], על ידי כך מבטיחים שלא יהא "בנין ביתי בטל"[30].

במה דברים אמורים – כאשר הקריאה והלימוד הם בענינים של בנין בית המקדש, שבנינו היא מצוה לדורות, אם כי בפועל אי אפשר לבנותו כעת[31]. אך המשכן הרי היה ציווי רק לדורו.

ד.
בניית המשכן – שלב בבניית בית המקדש

לכאורה ניתן היה להשיב, כפי שכבר דובר בהרחבה[32], שהציווי "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" אמנם נאמר בקשר לבניית המשכן, אך זהו ציווי לדורות על בניית "בית לה'"[33] – ציווי על כל בתי המקדשות, כולל המקדש שלעתיד. שאת הציווי על כל בתי המקדשות לומדים מהציווי על בניית המשכן.

זאת, ועוד: אמנם, צורת ופרטי מדות האורך והרוחב של בית המקדש היו שונים מהמשכן, אך הענינים העיקריים שבו היו בדומה למשכן, כמבואר ברמב"ם[34]. כמו כן לומדים מהציווי על תרומת ונדבת המשכן לגבי בית המקדש, ש"הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים"[35].

ולפי זה מובן, שגם הקריאה והלימוד אודות מלאכת המשכן חשוב ומסייע לבניית בית המקדש כראוי.

ויותר מכך יש לומר, ולפחות בפנימיות הענינים: העובדה, שבפועל היה כך, שתחילה בנו את המשכן "לפי שעה" כאשר "עדיין לא באתם עד עתה..." ורק לאחר מכן[36] בנו "בית לדורי דורות"[37], נובעת מכך שזהו סדר ואופן קיום המצוה – מן הקל אל הכבד: בתחילה משכן (אהל, ארעי) ולא נחלה במקום קבוע, ורק לאחר מכן היה יכול להיות בית קבוע – בית עולמים בירושלים[38].

ומכך מובן לגבי הלימוד והקריאה של "צורת הבית". כדי שתהיה שלימות ב"כאילו הם עוסקין בבנין הבית" אין די בלימוד ובקריאה של תורת הבית, אלא יש צורך לעסוק לפני כן בצורת המשכן – ואף בפרטים שאינם במקדש. ורק לאחר מכן יכולה להיות שלימות של "אני מעלה עליהם כאילו הן עוסקין בבנין הבית" על ידי העיסוק בצורת הבית[39].

אך אין די בכך, כי התורה היא נצחית[40], וכשם שבפועל היתה תקופה ומצב שבהם היה המשכן קיים בפני עצמו, ועל ידי בניית המשכן קיימו את מצות "ועשו לי מקדש", יש לומר, שגם ענין זה הוא נצחי[41] – שיש מצב רוחני של קיום בנין המשכן[42] בפני עצמו[43].

---

28) ל' הרמב"ם בפיה"מ שם.

29) תנחומא צו יד. ובכ"מ.

30) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 444 ואילך. וש"נ.

31) ראה אוה"ח שם, ח. ובארוכה – לקו"ש שם.

32) בביאור הרמב"ם ריש הל' בית הבחירה – ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 322 ואילך. וש"נ.

33) ל' הרמב"ם שם.

34) שם פ"א ה"ה. וראה שם פ"ו הי"א. פ"ז הי"א. ועוד. וראה לקו"ש שם ע' 325 (ס"י). וש"נ.

35) רמב"ם שם פ"א הי"ב.

36. להעיר מזח"ב שם ואוה"ח שם – הטעם בזה שלאחרי המשכן הוצרך להיות משכן שילה לפני בנין ביהמ"ק בירושלים.

37) רמב"ם שם ה"ג.

38) להעיר ממשנ"ת (לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 21 הערה 69), שהסדר דמשכן ביהמ"ק (דשלמה) וביהמ"ק דלעתיד הוא – אור, כלי, דירה לעצמותו. ע"ש.

39) וי"ל שזה גופא מרומז (עכ"פ) ברמב"ם – בזה שהאריך להביא שם "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והי' לפי שעה שנאמר כו' כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל כו'" – הסדר בהקמת המשכן גלגל שילה* וכן נוב וגבעון עד ל"נבנה המקדש בירושלים", שבזה מבואר לא רק הסדר שה' בקיום המצוה ד"ועשו לי מקדש" (דמאי דהוי הוי) כ"א סדר הלימוד דהל' ביהב"ח, שקיום מצות בנין ביהמ"ק ע"י שעוסקים בצורת הבית (כנ"ל במדרשים, וכמו שמדגיש הרמב"ם בריש ההלכות בהכתוב (תהלים קכב, ו) שהביא "שאלו שלום ירושלים גו'" – ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חי"ח שם ע' 449-450) הוא כשלומדים ההלכות על סדר הרמב"ם – כולל ומתחיל ע"ד המשכן שעשה משה, גלגל שילה וכו'.

40) תניא רפי"ז.

41) ובדוגמת מ"ש הצפע"נ (מפענצ"פ פ"ה סי"ב, וש"נ) לענין שבועת משה, שהמתפיס בו חל הנדר, אף שהתיר שבועתו, ד"כיון שהשבועה כתובה בתורה הוה דבר הנמשך וכאילו השבועה ישנה תמיד", "דכל שכתוב בתורה הדבר הוי נצחי ולא רק מה שהי'".

42) ולהעיר מהפי' בהגש"פ: אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את בית הבחירה דיינו, שהרי יש להם משכן ובבנין ביהמ"ק נתוספו עשרה נסים (רשב"ם, כל בו, אבודרהם ועוד).

43) ובפרט שגם כפשוטו המשכן הוא נצחי (ולא נחרב כביהמ"ק) ורק נגנז (סוטה שם**), ויתירה מזו ארז"ל (יומא עב, סע"א. סוכה מה, ב) עה"פ (פרשתנו כו, טו) עצים שטים עומדים – "שעומדים לעולם

---

*) ראה הערה 36.

**) וראה תדבא"ר פי"ח: אשריהן הצדיקים שאין שונא שולט להם ובמעשי ידיהם שכן מצינו במשכן כו' אבל במשכן שעשה שלמה שלט בו שונא כו'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה.
החידוש במשכן – השראת השכינה על ידי עבודת האדם

ההסבר לכך הוא:

לגבי זמן השראת השכינה למטה מוצאים במדרשים שתי דעות. לפי מאמר חז"ל אחד שרתה השכינה למטה במתן תורה, שאז "בטל"[44] גזירה ראשונה ואמר: התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים, ואני המתחיל, שנאמר[45]: וירד ה' על הר סיני[46] וכתיב[47]: ואל משה אמר עלה אל ה'". ובמקום אחר אומרים חז"ל[48]: "אימתי שרתה השכינה בארץ, ביום שהוקם המשכן"[49].

ומובן שאין מחלוקת בין הדעות הללו: השראת השכינה במתן תורה היתה משום "אני המתחיל וירד ה' על הר סיני", וכיון שהיה זה מלמעלה, ולכן, למרות שבשעת מעשה, כאשר ירד ה' על ההר, הרי "כל הנוגע בהר מות יומת"[50] כלומר, שהיתה קדושה בהר סיני הגשמי, אך "במשוך היובל" – שזהו "סימן סילוק שכינה" – הרי "המה יעלו בהר"[51], הר סיני נותר כמקודם, חול[52].

ואילו השראת השכינה במשכן היא על ידי "ועשו לי מקדש", על ידי עשייתם של בני ישראל, וכפי שהתורה מדגישה גם בפרטי המשכן והכלים: ועשו[53], ואת המשכן תעשה[54], וכדומה. וכיון שהשראת השכינה הגיעה באמצעות עבודת האדם[55]. הרי הקדושה נקבעה[56] בתוך גשמיות המשכן[57] והמשכן וחלקיו נעשו קדושים.

לפי תורת החסידות, ובלשון המדרש הנ"ל, יש להסביר זאת כך: השראת השכינה בשעת מתן תורה היתה מלמעלה[58] – "ואני המתחיל שנאמר וירד ה' על הר סיני". וכיון שהתכלית של "עליונים ירדו לתחתונים" היא ש"תחתונים יעלו לעליונים", שהעולם ייהפך לדירה לו יתברך, והרי למעלה "אין כח חסר פועל"[59] – לכן נעשו ה"תחתונים" דירה לו יתברך[60], ולכן מוצאים שהקול של עשרת הדברות הגיע מכל ארבע רוחות העולם ומן השמים ומן הארץ[61], כלומר, שהעולם "זעק" את הענין של "אנכי ה' אלקיך".

אך התכלית המושלמת היא, ש"התחתונים" ייהפכו

ולעולמי עולמים", "שישובו" – ראה פרש"י יומא וסוכה שם. וראה בחיי פרשתנו שם. וראה תנא דבי אליהו רבה ספכ"ה (כג): ומפני מה נטמן המשכן עד היום הזה מפני שעשאוהו הכשרים בנדבת לבם וקשה לפני הקב"ה להפסיד כל מה שעשו הכשרים בנדבת לבם ולעתיד יבא הקב"ה וישרה בתוכו כמדה הראשונה שנאמר כו' באתי לגני גו'. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 308. ע' 499 ואילך.

44) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו.

45) יתרו יט, כ.

46) ולפי פי' המת"כ כ"ה הכוונה בב"ר פי"ט, ז.

47) משפטים כד, א.

48) במדב"ר פי"ג, ב. פי"ב, ו. ובכ"מ.

49) ובלקו"ת צו י, ד: ומעשה המשכן הוא תיקון לזה להיות דירה בתחתונים כו' וכמ"ש ברבות בראשית פי"ט כו'. וראה רד"ה באתי לגני השי"ת.

50) יתרו שם, יב.

51) שם, יג ובפרש"י.

52) לבד בנ"י שפסקה זוהמתן (שבת קמו, א. וש"נ) גם לאחרי במשוך היובל ולתמיד (ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקלא). ואף שע"י חטא העגל חזרה (זח"א נב, ב. קכו, ב. ח"ב קצג, סע"ב) לא חזרה לגמרי (כדמוכח בשבת וכו' שם. וראה חסד לאברהם מעין ראשון (עין כל נהר) פי"ג. נצוצי אורות לזח"ג יד, ב. לקו"ש חי"א ע' 10). ולהעיר מהדיוק חזרה ולא שהוא דבר חדש. ועצ"ע.

53) מתחיל מהארון (פרשתנו כה, יו"ד ואילך) "ועשו ארון", "ועשית בדי", "ועשית כפורת גו'", וכן בכל פרטי הכלים. והקרשים (כו, טו ואילך).

54) כו, א.

55) להעיר מאבות דר"נ (פי"א): גדולה מלאכה שאף הקב"ה לא השרה שכינתו על ישראל עד שעשו מלאכה* שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ולהעיר מל' רש"י פקודי (לט, מג) שמיני (ט, כג): יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם.

56) ראה גם לקו"ש [המתורגם] חט"ו ס"ע 220 ואילך (וש"נ) עד"ז לגבי קדושת א"י, שחלות הקדושה בארץ נקבעה דוקא ע"י מעשה הכיבוש. וגם בנוגע לקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה (רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ו הט"ז) קביעת הקדושה בהמקום היא מצד מעשה הקידוש שקדשה שלמה (ראה שם הערה 49). וראה גם לקו"ש [המתורגם] חי"ט ע' 157.

57) ואולי י"ל שזהו החילוק בין הענין דהשראת השכינה (שזה הי' במ"ת) ל"ושכנתי בתוכם" שע"ש נק' משכן (ראה תניא פמ"א (נז, ב). אגה"ק סכ"ג (קלו, א)). ולהעיר מפלוגתת הראשונים בהשראת השכינה במקום המקדש והביאור בזה (בהס' שבהערה 17, וש"נ).

58) ראה לקו"ת ראה כח, ב. המשך תער"ב שם ע' תתקל ואילך. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 23 ואילך.

59) ראה פרדס שי"א פ"ג – הובא ונת' בסהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פי"א. המשך תרס"ו ע' ה ואילך. קלט ואילך. (וראה בהוספות שם ע' תרד ואילך – בהוצאת קה"ת תשל"ו. ובהוצאת תנש"א ע' תרנו ואילך). ד"ה שובה וד"ה ולקחתם אעת"ר.

60) וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ט ע' 209, שזה נעשה בתחלת הבריאה מצד נתאווה הקב"ה כו'.

61) תנחומא שמות כה. שמו"ר פ"ה, ט. הובא ברש"י יתרו כ, ב. תניא פל"ו.

---

*) דכולל כל בנ"י. ראה ויקהל לו, ד: העושים את כל מלאכת הקודש איש איש ממלאכתו אשר המה עושים. שם, ז: והמלאכה הי' דים (ובפרש"י שם). פרש"י שם לז, א: שנתן נפשו על המלאכה. פקודי לט, לב ופרש"י שם: ויעשו בני ישראל את המלאכה גו'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לדירה לקדוש־ברוך־הוא לא רק על ידי "פועל" המתבצע מצד כחו יתברך, אך אין זה "קב שלו"[62], עשיית התחתון, אלא באמצעות "פועל" שיתבצע על ידי התחתון, שהאדם יעשה דירה לו יתברך בעולם הזה על ידי עבודתו.

וזהו החידוש שבמשכן לעומת מתן תורה. את הענין של "ושכנתי בתוכם" הביאו ישראל על ידי עבודתם – על ידי "ועשו לי מקדש".

בכך מובן מדוע מקדימה התורה את הענין של "ויקחו לי תרומה" – כי הענין, שהשראת השכינה במשכן באה על ידי עבודתם של ישראל, מתבטא ב"תרומה", כדלהלן.

ו.

ביטול או הזדככות התחתון

ל"תרומה" יש שני מובנים: א) כפירוש רש"י[63] – הפרשה. ב) הרמה[64]. שני פירושים אלו, הקשורים זה לזה, אינם רק מסבירים ש"הרמה" של העולם ועניניו: זהב וכסף וכדומה, לאלקות מתבצעת על ידי "הפרשת" האדם, אלא הם גם מתארים את אופן העבודה והעליה:

המילה "תרומה" – הפרשה – מדגישה שאין האדם נותן את כל מה שיש לו, אלא הוא מפריש חלק מנכסיו ומרים אותו, ונותן אותו לקדוש־ברוך־הוא – "לי – לשמי"[65].

ויש הבדל בין שני האופנים הללו של השראת השכינה: כאשר השראת השכינה באה מלמעלה, כבמתן תורה, הרי היא באופן שווה בכל חלקי העולם.

ואילו כאשר השראת השכינה נגרמת באמצעות עבודתו של התחתון, ה"מטה", הרי יש הבדלים בהתאם לדרגת נדיבת לבו, ויש סדר והדרגה, מן הקל אל הכבד: "תחתונים" שאינם בטלים לאלקות, והיהודי בעבודתו מפריש חלק מהם (תפסת מרובה לא תפסת[66]) ומרים אותו לקדוש־ברוך־הוא. ולאחר מכן הוא עולה מדרגה לדרגה, ומפריש ומרים חלק נכבד יותר מן העולם[67], עד אשר כל העולם יהיה דירה לקב"ה באמצעות עבודתו[68].

והבדל זה אינו רק בסדר ואופן הבירור והעליה של העולם, אלא הוא מתבטא גם באופן ההתבטלות שגורמת השראת השכינה:

כאשר השראת השכינה היא מלמעלה, נגרם ביטול במציאות העולם, כי גילוי השכינה אינו מאפשר מציאות מחוץ לאלקות. וכדברי חז"ל[69] אודות מתן תורה: "צפור לא צווח... שור לא געה". ואילו ההתבטלות עקב השראת השכינה הנגרמת מצד פעולת האדם, ובמיוחד בתחילת עבודתו, כאשר מתחילים "לבנות את המשכן", היא כ"הפרשה" בלבד – הוא לוקח חלק ממציאותו ו"מרים" אותו לקב"ה, אך לא באופן שהוא מבטלו לגמרי, ושולל את עצם מציאותו, כי האדם כשלעצמו אינו יכול לשלול ולבטל לגמרי את עצם מציאותו.

ובניסוח כללי יותר: במתן תורה – ביטול התחתון, בעשיית המשכן – הזדככות התחתון.

ז.

החידוש בפרשה – תרומה

זוהי הסיבה לכך שהתורה מפרטת את כל י"ג[70] או ט"ו[71] פרטי הדברים בתרומה למלאכת המשכן, כי בעבודת

---

(62) ב"מ לח, א.

(63) ובתרגומים כאן, כנ"ל הערה 18.

(64) זהר פרשתנו קמז, א. וראה לקו"ש חט"ז שבהערה 18.

(65) פרש"י ריש פרשתנו. וראה לקו"ש שם.

(66) חגיגה יז, א. וש"נ.

(67) ע"פ הנ"ל יש לבאר סדר הפרשיות – יתרו משפטים תרומה (ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 264): יתרו הוא פ' מתן תורה, המשכה מלמעלה למטה שפעלה (בישראל – גילוי האמונה, ובעולם) ביטול העולם; אחרי מ"ת מתחילה העבודה דבירור העולם לייחד מציאות העולם עם אלקות. והסדר בזה הוא, דתחלה הוא פ' משפטים (מצות שכליות), הפעולה ב(שכל) האדם, שנעשה "יחוד נפלא" עם חכמתו ית' (תניא פ"ה), ואח"כ פ' תרומה – בירור והעלי' דעניני העולם. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 161 ואילך.

(68) ראה לקו"ש (שנסמן לקמן הערה 75) יתירה מזו, שי"ל שבהפרשת ונתינת מתנות כהונה מתבטאת שלימות הענין דדירה בתחתונים, בהחלק הנשאר ברשות האדם, שמשתמש בזה לא מפני שהם נכסיו שלו, אלא לפי שהקב"ה "הוא הנותן לך" – נתנו לו וצריך להשתמש בזה כפי רצון ה'.

(69) שמו"ר ספכ"ט.

(70) פרש"י ריש פרשתנו (ודעת זקנים מבעה"ת). תנחומא כאן ה. שהש"ר פ"ד, יג. זח"ב קמח, א.

(71) בחיי כה, ז. כלי יקר פרשתנו שם, ג. וראה זח"ב קלה, א. – ובראב"ע (כה, ג) טז* דברים! – וראה רא"ם וחזקוני. וראה אוה"ת

) מה שמביא לקמן בפרשתנו (כה, מ) בשם הגאון (הרס"ג) "שמונה עשר דברים הם במשכן" – אינו שייך למנין דידן, כי שם הכוונה להדברים שהיו במשכן (ראה ראב"ע שם לפנ"ז ובפי' הקצר: הארון כו' אור השכינה כו' קרבן עוף ובהמה כו' שחיטה כו'), ולא הדברים של תרומת (נדבת) המשכן (שמהם נעשה המשכן וכליו).

*) י"א שהכוונה לרב האי גאון על סמך שנמצאו ביטוים דומים להנ"ל בשו"ת הרה"ג שהובאה בפי' הר"מ בוטריל לס"י פ"ד מ"ב. ותמוה ביותר – לאחרי שבריבוי מקומות בהראב"ע מובא "הגאון" ולד"ה הכוונה להרס"ג. ואפילו את"ל שהרה"ג פי' כך אין זו הוכחה כלל שאין זה פי' הרס"ג ולהוציא "הגאון" דכאן – מפי' "הגאון" בהראב"ע בכל מקום!

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

האדם להפיכת העולם לדירה לו יתברך[72] הרי העבודה והעליה של כל חלק של העולם הוא באופן שונה[73] — סוג שונה של תרומה, הן בהפרשה והן בהרמה.

ולפי זה מובן מדוע מקדימה התורה את הציווי "ויקחו לי תרומה" לפני "ועשו לי מקדש", ומדוע שם הפרשה הוא "תרומה", כי החידוש העקרי של הפרשה הוא התכלית של דירה בתחתונים בבנין המשכן, הנעשית על ידי פעולת האדם, בסדר מן הקל אל הכבד — הפרשה ותרומה, ורק לאחר מכן — מקדש. דוקא על ידי כך מתממשת התכלית המושלמת של בריאת העולם.

וזהו ענין התרומה, השראת השכינה על ידי הפרשת האדם באופן הנ"ל, לאחר ששרתה השכינה בזמן מתן תורה מצד הבורא (ואני המתחיל) — דוקא באמצעות עבודה, ודוקא אז שורה עיקר השכינה בתחתונים[74].

בכך מובן גם מדוע נקראת הפרשה בשם "תרומה", כי השלימות והמעלה של כל עשר התרומות[75] היא כפי שהיא מתבטאת בפרשתנו, שעל ידי התרומה — הפרשה והרמה, נעשה משכן — השראת השכינה על ידי פעולת האדם ועבודתו.

ח.
המשכן — גילוי אלקות ב"מדבר" הרוחני

לפי גילוי זה ניתן להסביר כיצד בניית המשכן בפני עצמה, שלא רק כהכנה לבית המקדש, היא ענין נצחי[76], שהרי התורה היא נצחית:

התחלת עבודת ה"מטה", ה"תרומה", דוקא בעת זו אינה רק משום שהיה זה לאחר מתן תורה, לאחר "במשוך היובל"[77], שזהו הסימן לסילוק השכינה[78], ואשר משום כך לא הורגש אז בגלוי "וירד ה' על הר סיני", אלא גם משום שזה היה במדבר:

המשמעות הרוחנית של "מדבר"[79] היא מקום ומצב שבו "לא[80] ישב אדם (העליון[81] שעל הכסא) שם" — שם אין גילוי אלקות, באופן של ישב. ואילו עיר מושב היא מקום של גילוי אלקות — ישב אדם העליון שם.

וזהו ההבדל, באופן כללי, בין המשכן לבין בית המקדש בירושלים: בית המקדש נבנה לאחר שבאו ישראל "אל המנוחה ואל הנחלה", כאשר יצאו מן המדבר והגיעו למקום ישוב בני אדם. הוא נבנה בארץ ישראל, אשר עליה נאמר[82] "תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", ובארץ ישראל עצמה — בירושלים, מקום של יראת שלם[83], שלימות היראה[84], ובירושלים עצמה — במקום שהוא "שער השמים"[85] —

המקדש, הדירה לעצמותו, אשר עושים מדברים תחתונים, הוא איננו אפוא תוצאה של עבודת האדם בלבד, אלא גם מצד "אשר יבחר", בחירת וקדושת הקדוש־ברוך־הוא השורה והופכת את המקום להיות כלי לאלקות.

אך במדבר, שאיננו מקום ישוב אדם, וכלל אינו ראוי להיות כלי לאלקות, ולהיפך: זהו מדבר העמים[86], נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים[87] — שם עשיית המשכן, הפיכת מקום זה לדירה לקדוש־ברוך־הוא, היא תוצאה של עבודת האדם בלבד, באופן של תרומה, כדלעיל.

ולכן, דוקא מ"מקדש המדבר"[88] נלמדת ההוראה וניתן הכח, שגם בזמן הגלות, כאשר "אותותינו לא ראינו"[89], ב"מדבר העמים" שלנו, שבו אין גילוי אלקות אלא חושך כפול ומכופל — גם במצב זה אפשרי וניתן הכח לבנות משכן לה' — ושכנתי בתוכם.

(פרשתנו ע' א'שפג. א'שצ. א'תי. א'תיד). תיווך ב' הדיעות. ועד"ז ברע"ב וש"ך עה"ת כאן.

72) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 161 ואילך.

73) ראה לקו"ש חי"א ע' 112 ואילך.

74) ראה המשך תער"ב שם (ס"ע תתקלה ואילך), דגילוי אלקות בדרך פשיטות בדוגמת לעת"ל הי' בביהמ"ק שהוא השלימות ד(ועשו לי מקדש —) משכן ד"בביהמ"ק הי' התפיסה דאלקות בפשיטות ומי שהי' בביהמק"ד הי' בו הרגש אלקות כו'", ע"ש. משא"כ במ"ת (ראה בהנסמן לעיל הערה 58).

75) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 241 ואילך (סעיף ד־ח) דשלימות הענין דדירה בתחתונים הנ"ל מתבטאת בהענין דהפרשת תרומה וכל מתנות כהונה.

76) שעפ"ז יומתק זה שהמשכן הוא קיים לעולם (ראה הערה 43).

77) יתרו יט, יב־יג.

78) פרש"י שם, יג.

79) ראה לקו"ת ראה לב, סע"ב ואילך. ובכ"מ.

80) ירמי' ב, ו.

81) לקו"ת נשא כ, ג. ראה שם.

82) עקב יא, יב.

83) ב"ר פנ"ו, יו"ד. תוד"ה הר תענית טז, א.

84) לקו"ת ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ.

85) ויצא כח, יז. ובמדרז"ל לשם.

86) יחזקאל כ, לה. וראה בחיי, אוה"ח ועוד ר"פ מסעי. לקו"ת ר"פ נשא. ובכ"מ.

87) עקב ח, טו.

88) ל' הרמב"ם הל' ביהב"ח פ"א הי"ב.

89) תהלים עד, ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט.

עבודת האדם במקדש

לפי האמור לעיל יובן מדוע נלמד הציווי של בנין המקדש דוקא מן המשכן, כדלעיל סעיף ד':

כיון שהחידוש של השראת השכינה במקדש, לעומת מתן תורה, היא בהיותה תוצאה של עבודת האדם, וענין זה היה גלוי יותר דוקא במשכן שבמדבר, ומכך לומדים שזהו העיקר גם במקדש.

לפי זה יש לבאר בפנימיות הענינים את דיוקו של הרמב"ם בכנותו את המשכן – "מקדש המדבר", בהלכה "והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר", למרות שבהלכה קודמת[90] אין הוא מתבטא בכינוי "מקדש המדבר"[91]:

הענין של עבודת האדם באופן של "תרומה" בבניית בית המקדש – "לבנות ולסעד בעצמן ובממונם" – נובע ודומה ל"מקדש המדבר", "אשר לא ישב אדם שם", שאין זה מקום הקשור לגילוי אלקות, והמשכן נוצר ונבנה כתוצאה של עבודת ופעולת האדם כדלעיל.

י.

בניית משכן לה' גם במצב רוחני של "מדבר"

זוהי ההוראה הנלמדת מהמשכן ותרומתו לעבודתו הרוחנית של כל אחד בכל תקופה שהיא:

לעתים חש האדם את עצמו במצב של "מדבר", "אשר לא ישב אדם שם" – אין אצלו "ישב" של קדושה ואלקות, ואז הוא עלול ח"ו להתייאש. אומרים לו, שישנו גם מקדש המדבר, ואדרבה: הציווי "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" התחיל והתקיים בפועל במשכן של ישראל בהיותם במצב של "מדבר".

וכאשר יהודי בונה משכן דוקא בהיותו במצב רוחני של "מדבר", נגרם "יתרון האור מן החושך"[92], עד אשר הוא מגיע לדרגת "מדבר דקדושה" – לדרגה של "כי לא אדם הוא", שמעל לדרגת אדם העליון[93].

(משיחת ש"פ תרומה תש"מ)

90) בריש הל' בית הבחירה לא כתב (משכן שעשה משה רבינו) במדבר.

91) משא"כ לפנ"ז בה"ה שכתב "כעין קלעי החצר שהיו במדבר".

92) קהלת ב, יג.

93) ראה לקו"ת במדבר ד, ג ואילך. שה"ש כב, א. כג, סע"ב ואילך. ועוד. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ד ע' 508.

אגרות קודש

ב"ה, י"ד שבט, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

ע"י הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו' מוה"ר... נמסרה לי בקשתו לעורר רחמים בנוגע לבנו... של אחיו שי' שמרוגז עתה עם אביו שי', וכשאהי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אזכירם שישרה השלום ביניהם וינחם השי"ת בדרך של שלום והצלחה בהמצטרך להם.

והנה על פי המבואר בספרים כשאין שלום בין שני אנשים הנה לא תמיד הסיבה היא מה שאומרים בגלוי או גם מה שעולה בדעתם, ואפשר שיש בזה סיבה פנימית יותר שאפילו נפש הבהמית אינה יודעת אודותה, ולכן צריכים לברר אם המצב כמו שהוא אם אחיו שי' השתדל בחינוכו של בנו הנ"ל שיהי' לו חינוך יהודי עד כמה שהי' תלוי בידו ואם נולד בטהרה.

והשי"ת יזכהו לבשר בשורות טובות בהטבת מצב בריאות בנו שי' בגשמיות ובהטבת מצב בריאותו ברוחניות וכן בהנוגע לאחיו ובנו של אחיו שיחיו.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

סג

ביאור הגמ' (פסחים סד, ב) אין הפסח נשחט אלא בג' כתות של שלשים בני אדם, הלכך בחמשים סגי וכו'

א"ר יצחק אין הפסח נשחט אלא בג' כתות של שלשים שלשים בני אדם, מאי טעמא קהל ועדה וישראל, מספקא לן אי בבת אחת אי בזה אחר זה, הלכך בעינן שלש כתות של שלשים שלשים בני אדם, דאי בבת אחת הא איכא, ואי בזה אחר זה הא איכא, הלכך בחמשין נמי סגיא, דעיילי תלתין ועבדי, עיילי עשרה ונפקי עשרה, עיילי עשרה ונפקי עשרה.

פסחים סד, ב

שלשים בכל כת וכת. קהל עשרה ועדה עשרה וישראל עשרה.

מספקא לי'. דילמא בבת אחת צוה לשוחטו ויהיו בה שלשים.

או בזה אחר זה. שלש כתות של עשרה עשרה, הלכך שלש כתות בעינן, דילמא בזה אחר זה קאמר, ושל שלשים בעינן דילמא בבת אחת קאמר ואינו יכול לשוחטו בפחות משלשים.

בנ' סגי, עיילי שלשים ברישא, ושוחטים פסחיהן ונפקי עשרה מינייהו ועיילי י' חדשים, דאי בהדדי קאמר הא איכא, ואי שלש כתות קאמר הא איכא.

רש"י

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו שבט, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ג הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר יהודא זאב שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מב' בשלח... כבקשתו כשהייתי על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ביום ההילולא שלו, הזכרתיו ואת האמורים בהפ"נ שלו להמצטרך להם, ובודאי כל אחד מהם עשה כלים מתאימים לקבל התעוררות רחמים של בעל ההילולא אשר הכלי לזה הוא כמובא באגרת הקדש סי' כ"ז וביאורו כאשר נלך בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כו',

וגדולה הזכות ביותר וביותר של זה דמן שמי' קמנו לי' להשפיע על כו"כ מבני ישראל ובפרט על תלמידים שבקרב הימים צריכים לצאת לד' אמות של עצמם ובמילא צריך לזיינם בכל הענינים שיוכלו לעמוד בפני הרוחות הנושבות בעולם הגשמי והחומרי וכיון שלפום גמלא שיחנא הרי בודאי נמסרים ביחד עם זה גם הכחות למילוי הדרישה ועליו להוציאם מהכח אל הפועל.

בברכת הצלחה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט גאולה ומשיח

כה, י – ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו

יב. ענין הארון בעבודת ה':

כל יהודי הוא משכן ומקדש לו ית', כדברי רז"ל[1] הידועים על הכתוב "ועשו לי מקדש **ושכנתי** בתוכם", הרי כשם שבמקדש ישנם "שלשה דיורין" – "עזרה" "קודש" ו"קודש הקדשים"[2] (שבו נמצא הארון) – כך ישנם שלשה דיורין אלו במקדש הפרטי שאצל כל יהודי:

העזרה שבה עמד המזבח החיצון, הוא בעבודה בחינת חיצוניות הלב[3]: "קודש" שבו נמצא מזבח הפנימי – פנימיות הלב; ו"קודש הקדשים", שבו נמצא הארון[4] – פנימיות דפנימיות הלב[5] – יחידה[6]; שעל בחי' זו נאמר "בבואה דבבואה לית להו"[7], ואפילו על דרגות שלמטה מזה הרבה נאמר "וגם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית'"[8], שהיא תמיד בשלימות (– נצחי) ואין שייך שמשהו ("אויבים") ישלטו עלי' ויגעו בה[9].

וי"ל שבחינה זו היא ה"משה" שבכל אחד ואחד[10], בדוגמת שהארון (תורה[11]) הוא ענינו של משה, "זכרו תורת משה עבדי"[12].

בזה מובן שבשני הזמנים – זמן המשכן וזמן דלעתיד לבוא – נמצא הארון (פנימיות דפנימיות הלב, בחי' משה) במקומו ובגלוי: דור המדבר הי' דור דעה[13] – כל הדור הי' בדרגתו של משה רבינו שענינו הוא דעת העליון (כמבואר בכתבי האריז"ל[14]); וגם בביאת המשיח (בזמן שבו יקויים מ"ש "ומל **ה"א** את לבבך"[15] – גם הקליפה הדקה[16]) תתגלה "**נקודת** פנימיות הלב", בחי' משה.

משא"כ בזמן מקדש ראשון (בסופו) ומקדש שני (כל זמנו), שאע"פ שגם אז הי' הארון בשלימות ולא נפל בידי אויבים ח"ו – הרי הי' אז בהעלם, "**גנזו** יאשיהו".

יג. עפ"י הנ"ל אפשר גם להסביר, בפנימיות הענינים, מה שהרמב"ם[17] מדייק לקרוא את המשכן – "מקדש **המדבר**" (כי, כידוע, מרמז הרמב"ם בספרו כמה ענינים של קבלה[18] – ועד"ז בענינו):

בלשון "מקדש **המדבר**" מרומזת המעלה הנ"ל של המשכן (שבו הי' הארון במקומו ובגלוי) – כי פנימיות דפנימיות הלב היא בחינת "מדבר" שבנשמה, שהיא **למעלה** מבחי' "אדם" שבנשמה – "לא ישב אדם שם"[19] למעליותא, מסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת[20].

ולכן מצינו גם במשיח בחי' "מאד" שלמעלה מ"אדם": "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד"[21] – ש"מאד" (אע"פ ש"מאד הוא אותיות אדם"[22], אבל זהו בצירוף שהוא) מורה על "בחי' בלי גבול כלל"[23] – למעלה מצירוף אדם – אלא **מדבר** דקדושה, כי זוהי דרגת הארון, שיוחזר ע"י משיח למקומו ובגלוי.

יד. ידוע[24] ש"אדם" מורה על ג' הבחינות מחשבה דיבור ומעשה (א' – מחשבה, ד' – דיבור, מ' – מעשה).

המשך בעמוד 236

1) ר"ח שער האהבה פ"ו ד"ה ושני. של"ה שער האותיות אות ל' (ועוד).

2) אור התורה ויקהל עמוד ב'קצה. ד"ה והוא עומד תרס"ג פ"ב. ד"ה כי הוא יברך ה'ש"ת בתחילתו. ולהעיר מרמב"ם הלכות בית הבחירה פרק א הלכה ה.

3) כידוע דמזבח החיצון ומזבח הפנימי הם חיצוניות ופנימיות הלב – תורת חיים תרומה תמג, א ואילך. אור התורה שם עמוד ב'ריג. דרך מצותיך פו, ב ואילך. ועוד.

4) ראה לקוטי שיחות חלק טז עמוד 198 שהוא דרגא רביעית, עיין שם. וראה לקמן הערה 6.

5) ראה לקוטי תורה תצא (לו, א) דגם בפנימיות הלב יש פנימית דפנימית.

6) להעיר מהמבואר בכ"מ (תורת חיים שם (תמח, א). אור התורה שם (עמוד ב'רט ואילך). דרך מצותיך שם) דארון הוא (נגד בד שביריעות) בחי' **פנימיות** הכתר, יחידה. וראה גם כן לקוטי תורה נשא (כג, רע"ג) שנשיאת הארון הוא ענין והחמישית לפרעה, התגלות עתיק כו'.

7) יבמות קכב, וש"נ. לקוטי תורה תצא לו, ג ובכ"מ.

8) תניא סוף פרק כד. וראה מקומות שנסמנו בהערה 6 שהארון הוא ענין אהבה מסותרת.

9) דעלי' נאמר (זח"ב קיד, א) אע"ג דאזיל הכא והכא דיוקנא אשתאר בך לעולם – סד"ה תקעו עת"ר. עשר תעשר תש"א פ"ה.

10) תניא ריש פרק מב. וראה בהעלותך יא, כא. ע"ח של"ב פ"א ("בזהר בהעלותך" וצ"ע). שם של"ח פ"ו. ובכ"מ. וראה לקוטי תורה פקודי (ה, סע"ד) דניצוץ משה שבכל אחד ואחד הוא ענין מסירת נפש דאחד בביטול ממש.

11) דאין בארון רק שני (ה)לוחות גו' – מלכים-א ח, ט. דברי הימים-ב ה, י.

12) מלאכי ג, כב. שבת פט, א.

13) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג. ועוד.

14) ע"ח שער הכללים פי"א. של"ב שם. שער הפסוקים ר"פ שמות. ובכ"מ.

15) נצבים ל, ו.

16) אגרת הקודש ס"ד – עיין שם בארוכה.

17) הלכות בית הבחירה פרק א הלכה יב.

18) וכהתחלת ספרו יד החזקה "יסוד היסודות ועמוד החכמות" – ר"ת הוי' (שה"ג להחיד"א מע' רמב"ם – בשם ר' דוד הנגיד, נכדו של הרמב"ם). וראה ספר השיחות ה'ש"ת עמוד 41 ובהערה שם. לקוטי שיחות חלק ג עמוד 768 הערה 18.

19) ירמי' ב, ו.

20) ראה לקוטי תורה במדבר ד, ג ואילך. שיר השירים כב, א. כג, סוף עמוד ב ואילך. ועוד. ולהעיר מלקוטי תורה נשא (כג, ריש עמוד ג) דנשיאת הארון הוא ענין "העלאת בחי' התורה שנק' אדם . . לעצמות אור אין סוף בחי' כי לא אדם הוא כו'".

21) ישעי' נב, יג.

22) תורה אור מו, ד. ע"פ ב"ר פ"ח, ה (ורש"י לב"ר שם).

23) המשך וככה תרל"ז פ"כ.

24) לקוטי תורה בהעלותך לא, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת תרומה

~ יום ראשון כ"ח שבט ~

כה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַפְרְשׁוּן קֳדָמַי אַפְרָשׁוּתָא מִן כָּל גְּבַר דִּיתְרְעֵה לִבֵּה תִּפְּסוּן יָת אַפְרָשׁוּתִי׃

רש"י ◄ **וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה•** "לִי", לִשְׁמִי. **תְּרוּמָה•** הַפְרָשָׁה. יַפְרִישׁוּ לִי מְמֻמּוֹנָם נְדָבָה. **יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ•** לְשׁוֹן נְדָבָה, וְהוּא לְשׁוֹן רָצוֹן טוֹב, פיישנ"ט בְּלַעַ"ז. **תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי•** אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת אֲמוּרוֹת כָּאן: אַחַת, תְּרוּמַת בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת, שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵהֶם הָאֲדָנִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ"אֵלֶּה פְקוּדֵי". וְאַחַת, תְּרוּמַת הַמִּזְבֵּחַ בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת לַקַּפּוֹת, לְקָנוֹת מֵהֶן קָרְבְּנוֹת צִבּוּר. וְאַחַת, תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, נִדְבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד. י"ג דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן, כֻּלָּם הוּצְרְכוּ לִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן אוֹ לְבִגְדֵי כְּהֻנָּה, כְּשֶׁתְּדַקְדֵּק בָּהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה (כה, ב)

שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים בְּתִיבַת "תְּרוּמָה": הַפְרָשָׁה וַהֲרָמָה. וּשְׁנֵיהֶם עוֹלִים בְּקֶנֶה אֶחָד: כְּשֶׁאָדָם מַפְרִישׁ מִכַּסְפּוֹ וּזְהָבוֹ לְדָבָר שֶׁל קְדֻשָּׁה, הוּא מֵרִים אוֹתָם מֵחָמְרִיּוּתָם וְגַשְׁמִיּוּתָם — וּמַעֲלֶה אוֹתָם לְגָבוֹהַּ, לְרוּחָנִיּוּת וְלִקְדֻשָּׁה.

כַּפִּתְגָּם הַיָּדוּעַ שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ מַשְׁפִּיעַ לְאָדָם גַּשְׁמִיּוּת, וְהָאָדָם עוֹשֶׂה מֵהַגַּשְׁמִיּוּת — רוּחָנִיּוּת.

(לקוטי שיחות כרך יא, עמ' 315)

(ג) וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃

ג וְדָא אַפְרָשׁוּתָא דִּתְפְּסוּן מִנְּהוֹן דַּהֲבָא וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אשר נתן לבניו דת תמימה. אשר יוציא לאור כל תעלומה. יבינני דבר חכמה רשומה. בפרשת ויקחו לי תרומה:

א) וַיְדַבֵּר. בַּעֲלוֹתוֹ אֶל רֹאשׁ הָהָר, דִּבֶּר לוֹ עַל דְּבַר הַמִּשְׁכָּן. וְהַטַּעַם, שֶׁיַּעֲשׂוּ מִקְדָּשׁ לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, וְיִשְׁכֹּן בְּתוֹכוֹ. וְשָׁם יְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, וְלֹא יַעֲלֶה אֶל הָהָר: תורה ב

ב) מִלַּת **וְיִקְחוּ לִי.** כְּגִזְרַת סוּרָה אֵלַי, שֶׁיָּסוּר הַנִּקְרָא מִמְּקוֹמוֹ, וְיִקְרַב אֵלָיו. וְכָכָה, שֶׁיִּקַּח מֵאִתּוֹ וְיִתֵּן לִי. וְכָכָה, קְחִי נָא לִי מְעַט מַיִם: תורה ג

ג) וְזֹאת. אָמַר הַגָּאוֹן לֹא מָצָאנוּ כֶּסֶף בַּמִּשְׁכָּן, כִּי אִם כֶּסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה, אִם כֵּן אֵיךְ כָּתוּב כִּי הַכֶּסֶף נְדָבָה. וְהוּא הֵשִׁיב כִּי כֶּסֶף אַחֵר הָיָה נְדָבָה, לְצֹרֶךְ שֻׁלְחַן כֶּסֶף. כִּי לֹא יִתָּכֵן שֶׁלֹּא יִהְיֶה שָׁם שֻׁלְחָן לְתִקֵּן עָלָיו שׁוּם דָּבָר, אוֹ לַחְתּוֹךְ אוֹ לִרְחֹץ עָלָיו, וְלַחֲצוֹצְרוֹת וְלַמַּזְרְקִים. וּלְפִי דַּעְתִּי אֵין צֹרֶךְ, כִּי הַכָּתוּב לֹא חָשַׁשׁ לְהוֹצִיא דָּבָר אֶחָד מִשֵּׁשֶׁה־עָשָׂר דְּבָרִים, כִּי הַחֲמִשָּׁה־עָשָׂר הָיוּ נְדָבָה. וְכָמוֹהוּ, אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יוּלַד לוֹ בְּפַדַּן אֲרָם. וּבִנְיָמִין לֹא נוֹלַד כִּי אִם בְּאֶרֶץ כְּנַעַן. וְעוֹד, בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ, וּבְנֵי יוֹסֵף לֹא יָרְדוּ כִּי שָׁם נוֹלְדוּ. וְהִזְכִּיר בִּתְחִלַּת הַנְּדָבָה, הַנִּכְבָּד שֶׁהוּא הַזָּהָב. וְהִשְׁלִים בַּנִּכְבָּד, אַבְנֵי שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלּוּאִים, כִּי לֹא נִמְצְאוּ רַק אֶצֶל הַנְּשִׂיאִים. וְלֹא כֵן הַזָּהָב, כִּי בְּרֹב הַקָּהָל נִמְצָא. וְהִנֵּה לֹא הָיָה בְּמַעֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּן בַּרְזֶל. וְכָתוּב בְּבֵית רִאשׁוֹן, וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל כְּלִי בַרְזֶל לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ: תורה ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת וְגוֹ'•** כֻּלָּם בָּאוּ בִּנְדָבָה, אִישׁ אִישׁ מַה שֶּׁנִּדְבוֹ לִבּוֹ, חוּץ מִן הַכֶּסֶף שֶׁבָּא בְּשָׁוֶה, מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל לְכָל אֶחָד. וְלֹא מָצִינוּ בְּכָל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהֵצְרִיךְ שָׁם כֶּסֶף יוֹתֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לח) "וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה וְגוֹ' בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת וְגוֹ'". וּשְׁאָר הַכֶּסֶף הַבָּא שָׁם בִּנְדָבָה, עֲשָׂאוּהָ לִכְלֵי שָׁרֵת.

~ נקודות משיחות קודש ~

זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת (כה, ג)

נֶאֱמַר בִּסְפָרִים שֶׁיֵּשׁ כָּאן שָׁלוֹשׁ דְּרָגוֹת בְּנוֹתְנֵי צְדָקָה, כַּמְרֻמָּז בְּרָאשֵׁי־הַתֵּיבוֹת: 'זָהָב' — זֶה הַנּוֹתֵן בְּרִיא. 'כֶּסֶף' — (הַנּוֹתֵן רַק) כְּשֶׁיֵּשׁ סַכָּנַת פַּחַד. 'נְחֹשֶׁת' — (הַנּוֹתֵן צְדָקָה רַק כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב־מֵרָע, וְזוֹ הִיא) 'נְתִינַת חוֹלֶה שֶׁאָמַר תְּנוּ'. וּמֵאַחַר שֶׁצְּדָקָה שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁשֶּׁלֹּשׁ הַדְּרָגוֹת הַלָּלוּ, הֵן בְּעֶצֶם שָׁלֹשׁ דְּרָגוֹת בַּשְּׁלִיחוּת הַכְּלָלִית שֶׁל "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ", לַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם דִּירָה לַקָּבָּ"ה: "זֶה הַנּוֹתֵן בְּרִיא" — עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים שֶׁהִיא עֲבוֹדָה מֻשְׁלֶמֶת.

"כְּשֶׁיֵּשׁ סַכָּנַת פַּחַד" — כְּשֶׁהָאָדָם מֵשְׁפָּע מֵהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁבָּעוֹלָם, וְרַק עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה פּוֹדֶה אֶת עַצְמוֹ וּמִשְׁתַּחְרֵר מֵהַהַשְׁפָּעָה הַשְּׁלִילִית. "נְתִינַת חוֹלֶה שֶׁאָמַר תְּנוּ" — מַצָּב שֶׁבּוֹ הַנּוֹתֵן מֵשְׁפָּע מֵהָעוֹלָם עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהוּא כְּבָר 'חוֹלֶה'.

לָמַדְנוּ כָּאן, שֶׁגַּם חוֹלֶה יָכוֹל לָתֵת צְדָקָה, וְכָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, יִהְיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה, יָכוֹל לְהִשְׁתַּתֵּף בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, הִיא הַמְלָאכָה שֶׁל הֲפִיכַת הָעוֹלָם לְמָכוֹן לִשְׁבִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(התוועדויות תשמ"ט כרך ב, עמ' 330 ואילך)

(ד) **וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:** ד וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ וּמְעַזֵּי:

רש"י◄ **וּתְכֵלֶת•** צֶמֶר צָבוּעַ בְּדַם חִלָּזוֹן, וְצִבְעוֹ יָרֹק (יבמות ד. מנחות מד)• **וְאַרְגָּמָן•** צֶמֶר צָבוּעַ מִמִּין צֶבַע שֶׁשְּׁמוֹ אַרְגָּמָן. **וְשֵׁשׁ•** הוּא פִּשְׁתָּן. **וְעִזִּים•** נוֹצָה שֶׁל עִזִּים, לָכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "וּמְעַזֵּי", הַבָּא מִן הָעִזִּים וְלֹא עִזִּים עַצְמָן, שֶׁתַּרְגּוּם שֶׁל "עִזִּים" — עִזָּיָא.

(ה) **וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים:** ה וּמַשְׁכֵּי דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵּי סַסְגּוֹנָא וְאָעֵי שִׁטִּין:

רש"י◄ **מְאָדָּמִים•** צְבוּעוֹת הָיוּ אָדֹם לְאַחַר עִבּוּדָן. **תְּחָשִׁים•** (שבת כח) מִין חַיָּה, וְלֹא הָיְתָה אֶלָּא לְשָׁעָה, וְהַרְבֵּה גְּוָנִים הָיוּ לָהּ, לָכֵן מְתַרְגֵּם "סַסְגּוֹנָא", שֶׁשֵּׁשׁ וּמִתְפָּאֵר בִּגְוָנִים שֶׁלּוֹ. **וַעֲצֵי שִׁטִּים•** וּמֵאַיִן הָיוּ לָהֶם

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) וּתְכֵלֶת. אָמַר יֶפֶת שֶׁהוּא כִּדְמוּת שַׁחֲרוּת, כִּי הוּא תַּכְלִית כָּל הַצְּבָעִים. וְהַכֹּל יָשׁוּבוּ אֵלָיו, וְהוּא לֹא יָשׁוּב בְּמַעֲשֵׂה אָדָם לְעוֹלָם. וְאָנוּ נִסְמֹךְ עַל רַז"ל שֶׁאָמְרוּ שֶׁהוּא יָרֹק, וְהוּא צֶמֶר: **וְאַרְגָּמָן.** כִּדְמוּת אָדוֹם. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים אַרְגוָן. וּבְלָשׁוֹן עַרְבִּי אַרְגוּאָן. וְזֶה הַצֶּבַע לֹא יִהְיֶה כִּי אִם בְּצֶמֶר אוֹ בְּמֶשִׁי: **וְתוֹלַעַת שָׁנִי.** וְכָתוּב וּשְׁנִי הַתּוֹלַעַת, כְּמוֹ וּמִצּוּר הַחַלָּמִישׁ. חַלְמִישׁ צוּר. וְהַגָּאוֹן אָמַר בּוֹ קָרִימַ"ז. כִּי הוּא אָדוֹם, רַק אֵינֶנּוּ כְּצֶבַע הָאַרְגָּמָן. וּבַעֲבוּר תּוֹלַעַת, אָמְרוּ רַבִּים כִּי הוּא מֶשִׁי: **וְשֵׁשׁ.** הוּא הַבַּד, מִין מִמִּינֵי פִּשְׁתִּים, נִמְצָא בְּמִצְרַיִם לְבַדּוֹ, רַק הוּא לָבָן וְאֵינוֹ צָבוּעַ. שֵׁשׁ וְרִקְמָה מִמִּצְרַיִם. וְהַגָּאוֹן תִּרְגְּמוּ בְּלָשׁוֹן עֲרָבִי עֹשֶׁר, וְיָדוּעַ הוּא עַד הַיּוֹם: **וְעִזִּים.** שְׂעַר הָעִזִּים: תורה ה

ה) וְעוֹרוֹת אֵילִם. שֶׁהֵם גְּדוֹלִים. וְזֹאת הָאוּמָנוּת בְּאֶרֶץ אַלְגּוּדְמָאם, וְנִקְרָא גוּדְמֶנִסִי: **תְּחָשִׁים.** מִין חַיָּה הָיְתָה יְדוּעָה בַּיָּמִים הָהֵם, כִּי כֵּן כָּתוּב וָאֶנְעָלֵךְ תַּחַשׁ. וְהִנֵּה כְּבָר הָיָה נוֹדָע: **וַעֲצֵי שִׁטִּים.** יֵשׁ מִקַּדְמוֹנֵינוּ שֶׁאָמְרוּ שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ נְטָעָם, וְיִשְׂרָאֵל הוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם בְּמִצְוַת מֹשֶׁה. וְהָרְאָיָה, וְכָל אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ. כְּמוֹ הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן. וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ, לָמָּה נֶאֱמַר אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ לְצָרְכּוֹ. וְאִם אָמְרֵנוּ כֵּן, יֵשׁ לִתְמֹהַּ לָמָּה הוֹצִיאוּ עֲצֵי שִׁטִּים, כִּי מַה צָּרֵךְ יֵשׁ לָהֶם. וְעוֹד, הִנֵּה הַמִּצְרִים חוֹשְׁבִים כִּי לִזְבּוּחַ הֵם הוֹלְכִים וְאַחַר כָּךְ יָשׁוּבוּ, וְעַל כֵּן הִשְׁאִילוּם. וְאֵיךְ יוֹצִיאוּ קְרָשִׁים רַבִּים, אֹרֶךְ כָּל אֶחָד מֵהֶם עֶשֶׂר אַמּוֹת, גַּם בְּרִיחִים, וְהֵם עָבְרוּ עַל מִצְרַיִם מְקוֹם הַמְּלוּכָה. וּמָה הָיְתָה תְּשׁוּבָה לְשׁוֹאֲלֵיהֶם, לָמָּה יוֹלִיכוּ עֲצֵי שִׁטִּים, וְהֵם הוֹלְכִים לִזְבֹּחַ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. וְהִנֵּה לֹא יָדַעְנוּ, אִם קַבָּלָה הָיְתָה הִיא בְּיַד אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁמִּמִּצְרַיִם הוֹצִיאוּם, גַּם אֲנַחְנוּ נָסוּר אֶל מִשְׁמַעְתָּם. וְאִם סְבָרָא הִיא, יֵשׁ לְבַקֵּשׁ דֶּרֶךְ אַחֶרֶת. וְנֹאמַר כִּי הָיָה סָמוּךְ אֶל הַר סִינַי, יַעַר עֲצֵי שִׁטִּים. וּבְבֹאָם שָׁם אָמַר לָהֶם, שֶׁשָּׁם יִתְעַכְּבוּ הַרְבֵּה וְאֵין עֲלֵיהֶם עָנָן, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי. אָז עָשָׂה כָּל אֶחָד סֵכָּה, וְהַנְּשִׂיאִים עָשׂוּ כִּדְמוּת חֲצֵרוֹת, כָּל אֶחָד כְּפִי מַעֲלָתוֹ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בַּמִּדְבָּר? פֵּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא: יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, וְהֵבִיא אֲרָזִים לְמִצְרַיִם וּנְטָעָם, וְצִוָּה לְבָנָיו לִטְּלָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם.

~ נקודות משיחות קודש ~

נָחְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם

וַעֲצֵי שִׁטִּים:

וּמֵאַיִן הָיָה לָהֶם בַּמִּדְבָּר? פֵּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא: יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, וְהֵבִיא אֲרָזִים לְמִצְרַיִם וּנְטָעָם, וְצִוָּה לְבָנָיו לִטְּלָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם (כה, ה. ובפרש"י).

יֵשׁ לְעַיֵּן, חֲרֵי כְּדֵי לְהַשִּׂיג אֲרָזִים לִבְנִיַּת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ יְכוֹלִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקָנוֹתָם מִתַּגָּרֵי הָאֻמּוֹת אוֹ לְקַחְתָּם מִיְּעָרוֹת סְמוּכִים, וְאִם־כֵּן מַדּוּעַ הֵצְרַךְ יַעֲקֹב אָבִינוּ לְהָבִיא אוֹתוֹ אֲרָזִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִנְטֹעַ אוֹתָם בְּמִצְרַיִם?

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל דֶּרֶךְ הַדְּרוּשׁ, דְּעִנְיָן זֶה פֵּרְשׁוּ "רַבִּי תַּנְחוּמָא" – מִלְּשׁוֹן "נֶחָמָה". שֶׁעָשָׂה כֵּן יַעֲקֹב אָבִינוּ כְּדֵי לְנַחֵם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצָּרַת גָּלוּתָם.

דְּכַאֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, בְּגָלוּת קָשָׁה בְּיוֹתֵר, עִם גְּזֵרוֹת כְּ"כָל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ" וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, הִנֵּה זוּ הָיְתָה נֶחָמָתָם כְּשֶׁרָאוּ אֶת הָאֲרָזִים שֶׁנָּטַע יַעֲקֹב.

דְּאַף שֶׁיָּדְעוּ שֶׁהִבְטִיחַ לָהֶם הַקָּבָּ"ה – "אָנֹכִי אֵרֵד עִמָּךְ גַּם עָלֹה" (ויגש מו, ד), אֵין זֶה דּוֹמֶה לָזֶה שֶׁרָאוּ בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהִנֵּה יֵשׁ אֲרָזִים שֶׁנָּטַע יַעֲקֹב בְּמִצְרַיִם רַק עַל־מְנָת שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְיִקְחוּ אֲרָזִים אֵלּוּ עִמָּהֶם, וְיִבְנוּ בָּהֶם אֶת הַמִּשְׁכָּן.

(על־פי לקוטי־שיחות חלק לא עמוד 146 ואילך) – מתוך 'לקראת שבת'

(ו) שֶׁמֶן לַמָּאוֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים:

ו מִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא בּוּסְמַיָּא לְמִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

רש"י ◄ **שֶׁמֶן לַמָּאוֹר** • שֶׁמֶן זַיִת זָךְ לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד. **בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה** • שֶׁנַּעֲשָׂה לִמְשֹׁחַ כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּשְׁכָּן לְקַדְּשׁוֹ, וְהוּצְרְכוּ לוֹ בְּשָׂמִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ"כִי תִשָּׂא". **וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים** • שֶׁהָיוּ מַקְטִירִין בְּכָל עֶרֶב וּבֹקֶר, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ"וְאַתָּה תְּצַוֶּה". וּלְשׁוֹן "קְטֹרֶת", הַעֲלָאַת קִיטּוֹר וְתִמְרוֹת עָשָׁן.

(ז) אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן:

ז אַבְנֵי בּוּרְלָא וְאַבְנֵי אַשְׁלָמוּתָא לְשַׁקָּעָא בְּאֵפּוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא:

רש"י ◄ **אַבְנֵי־שֹׁהַם** • שְׁתַּיִם הוּצְרְכוּ שָׁם לְצֹרֶךְ הָאֵפוֹד, הָאָמוּר בְּ"וְאַתָּה תְּצַוֶּה". **מִלֻּאִים** • עַל שֵׁם שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם בַּזָּהָב מוֹשָׁב כְּמִין גֻּמָּא, וְנוֹתְנִין הָאֶבֶן שָׁם לְמַלְּאוֹת הַגֻּמָּא, קְרוּיִים אַבְנֵי מִלֻּאִים, וּמְקוֹם הַמּוֹשָׁב קָרוּי מִשְׁבְּצוֹת. **לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן** • אַבְנֵי הַשֹּׁהַם לָאֵפֹד וְאַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לַחֹשֶׁן. וְחֹשֶׁן וְאֵפוֹד מְפֹרָשִׁים בְּ"וְאַתָּה תְּצַוֶּה", וְהֵם מִינֵי תַּכְשִׁיט.

(ח) וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם:

ח וְיַעְבְּדוּן קֳדָמַי מִקְדְּשָׁא וְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתִּי בֵּינֵיהוֹן:

רש"י ◄ **וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ** • וְעָשׂוּ לִשְׁמִי בֵּית קָדְשָׁה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְכָרְתוּ כָּל הַיַּעַר, כִּי עַם רַב הָיָה, וְעָשׂוּ סֻכּוֹת. וּמֹשֶׁה לֹא דִּבֶּר לָהֶם דְּבַר הַמִּשְׁכָּן, רַק אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְזֶה טַעַם, וְכָל אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ: תורה ו

ו) שֶׁמֶן לַמָּאוֹר. לְצֹרֶךְ הַמָּאוֹר, כַּמִּשְׁפָּט. אָמְרוּ חַכְמֵי הַדּוֹר כִּי טַעַם וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים, הָפוּךְ. וְכֵן הוּא, הַסַּמִּים בַּעֲבוּר קְטֹרֶת. אִם כֵּן לָמָּה לֹא נֶאֱמַר כֵּן, וּלְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה בְּשָׂמִים. וְעוֹד, וְאֶת הַבֹּשֶׂם וְאֶת הַשֶּׁמֶן, לְמָאוֹר וּלְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי, שֶׁמִּלַּת בְּשָׂמִים כּוֹלֶלֶת לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וּבְשָׂמִים שֶׁהֵם מְעֹרָבִים עִם הַסַּמִּים לַקְּטֹרֶת. וְכָכָה קַבָּלַת הָאֱמֶת: תורה ז

ז) אַבְנֵי שֹׁהַם. כּוֹלֶלֶת כָּל הָאֵפוֹד. וְאֶחָד מֵהַחֹשֶׁן: מִלּוּאִים. עוֹד אַפָּרֵשׁ: תורה ח

ח) וְעָשׂוּ. נִקְרָא מִקְדָּשׁ, בַּעֲבוּר הֱיוֹתוֹ מִשְׁכַּן הַשֵּׁם הַקָּדוֹשׁ: תורה ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ט) כְּכֹ֗ל אֲשֶׁ֤ר אֲנִי֙ מַרְאֶ֣ה אוֹתְךָ֔ אֵ֖ת תַּבְנִ֣ית הַמִּשְׁכָּ֑ן וְאֵ֖ת תַּבְנִ֣ית כָּל־כֵּלָ֑יו וְכֵ֖ן תַּעֲשׂ֥וּ׃ ס

ט כְּכֹל דִּי אֲנָא מַחֲזֵי יָתָךְ יָת דְּמוּת מַשְׁכְּנָא וְיָת דְּמוּת כָּל מָנוֹהִי וְכֵן תַּעְבְּדוּן׃

רש"י◄ **כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ** • (מנחות כט) כָּאן. **אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן.** הַמִּקְרָא הַזֶּה מְחֻבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ". **וְכֵן תַּעֲשׂוּ** • (סנהדרין טז. שבועות יד) לְדוֹרוֹת, אִם יֹאבַד אֶחָד מִן הַכֵּלִים, אוֹ כְּשֶׁתַּעֲשׂוּ לִי כְּלֵי בֵּית עוֹלָמִים, כְּגוֹן שֻׁלְחָנוֹת וּמְנוֹרוֹת וְכִיּוֹרוֹת וּמְכוֹנוֹת שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, כְּתַבְנִית אֵלּוּ תַּעֲשׂוּ אוֹתָם. (תוספתא. שבת צח) וְאִם לֹא הָיָה הַמִּקְרָא מְחֻבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ, לֹא הָיָה לוֹ לִכְתֹּב "וְכֵן תַּעֲשׂוּ", אֶלָּא 'כֵּן תַּעֲשׂוּ', וְהָיָה מְדַבֵּר עַל עֲשִׂיַּת אֹהֶל מוֹעֵד וְכֵלָיו.

(י) וְעָשׂ֥וּ אֲר֖וֹן עֲצֵ֣י שִׁטִּ֑ים אַמָּתַ֙יִם וָחֵ֜צִי אָרְכּ֗וֹ וְאַמָּ֤ה וָחֵ֙צִי֙ רָחְבּ֔וֹ וְאַמָּ֥ה וָחֵ֖צִי קֹמָתֽוֹ׃

י וְיַעְבְּדוּן אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא אֻרְכֵּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא פְּתָיֵהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא רוּמֵהּ׃

רש"י◄ **וְעָשׂוּ אֲרוֹן** • כְּמִין אֲרוֹנוֹת שֶׁעוֹשִׂים בְּלֹא רַגְלַיִם, עֲשׂוּיִים כְּמִין אַרְגָּז, שֶׁקּוֹרִין אישקרי"ן, יוֹשֵׁב עַל שׁוּלָיו.

(יא) וְצִפִּיתָ֤ אֹתוֹ֙ זָהָ֣ב טָה֔וֹר מִבַּ֥יִת וּמִח֖וּץ תְּצַפֶּ֑נּוּ וְעָשִׂ֧יתָ עָלָ֛יו זֵ֥ר זָהָ֖ב סָבִֽיב׃

יא וְתֶחֱפֵי יָתֵהּ דְּהַב דְּכֵי מִגָּו וּמִבָּרָא תַּחֲפִנֵּהּ וְתַעְבֵּד עֲלוֹהִי זֵיר דִּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר׃

רש"י◄ **מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ** • (יומא עב) שְׁלֹשָׁה אֲרוֹנוֹת עָשָׂה בְּצַלְאֵל: ב' שֶׁל זָהָב וְא' שֶׁל עֵץ, וְד' כְּתָלִים וְשׁוּלַיִם לְכָל אֶחָד, וּפְתוּחִים מִלְמַעְלָה. נָתַן שֶׁל עֵץ בְּתוֹךְ שֶׁל זָהָב וְשֶׁל זָהָב בְּתוֹךְ שֶׁל עֵץ, וְחִפָּה שְׂפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה בְּזָהָב. נִמְצָא מְצֻפֶּה מִבַּיִת וּמִחוּץ (שם תנחומא. שמות רבה). **זֵר זָהָב** • כְּמִין כֶּתֶר מֻקָּף לוֹ סָבִיב לְמַעְלָה מִשְּׂפָתוֹ, שֶׁעָשָׂה הָאָרוֹן הַחִיצוֹן גָּבֹהַּ מִן הַפְּנִימִי, עַד שֶׁעָלָה לְמוּל עֳבִי הַכַּפֹּרֶת וּלְמַעְלָה הֵימֶנּוּ מַשֶּׁהוּ. וּכְשֶׁהַכַּפֹּרֶת שׁוֹכֵב עַל עֳבִי הַכְּתָלִים, עוֹלֶה הַזֵּר לְמַעְלָה מִכָּל עֳבִי הַכַּפֹּרֶת כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא סִימָן לְכֶתֶר תּוֹרָה.

(יב) וְיָצַ֣קְתָּ לּ֗וֹ אַרְבַּע֙ טַבְּעֹ֣ת זָהָ֔ב וְנָ֣תַתָּ֔ה עַ֖ל אַרְבַּ֣ע פַּעֲמֹתָ֑יו וּשְׁתֵּ֣י טַבָּעֹ֗ת עַל־צַלְעוֹ֙ הָאֶחָ֔ת וּשְׁתֵּי֙ טַבָּעֹ֔ת עַל־צַלְע֖וֹ הַשֵּׁנִֽית׃

יב וְתַתִּיךְ לֵהּ אַרְבַּע עִזְקָן דִּדְהַב וְתִתֵּן עַל אַרְבַּע זִוְיָתֵהּ וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ חַד וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ תִּנְיֵתָא׃

רש"י◄ **וְיָצַקְתָּ** • לְשׁוֹן הַתָּכָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. **פַּעֲמֹתָיו** • כְּתַרְגּוּמוֹ: זִוְיָתֵהּ, וּבַזָּוִיּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת סָמוּךְ לַכַּפֹּרֶת, הָיוּ נְתוּנִים שְׁתַּיִם מִכָּאן וּשְׁתַּיִם מִכָּאן לְרָחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן, וְהַבַּדִּים נְתוּנִים בָּהֶם, וְאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן מַפְסִיק

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) מַרְאֶה אוֹתְךָ. בְּמַרְאֵה הָעַיִן, כִּי מַרְאוֹת יְחֶזְקֵאל הָיוּ בַּחֲלוֹם נְבוּאָה. וְהוֹסִיף הֵ"א הַדַּעַת, וְאָמַר **הַמִּשְׁכָּן**, אַחַר שֶׁהִזְכִּיר מִקְדָּשׁ. תּוֹסֶפֶת וָי"ו וְכֵן תַּעֲשׂוּ, לְצֹרֶךְ הַכֵּלִים. כִּי בִּתְחִלָּה, וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ: תורה י

י) וְעָשׂוּ. בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר בִּתְחִלָּה וְעָשׂוּ לִי, הֵחֵל כָּכָה, וְעָשׂוּ אֲרוֹן. וְלֹא יָדַעְנוּ, אִם זֹאת הַמִּדָּה בַּחוּץ אוֹ בִּפְנִים. וְהִנֵּה אִם הִיא בַּחוּץ, יִהְיֶה עֵבֶר הָאָרוֹן מְצֻפֶּה מִבַּיִת וּמִחוּץ מִב' הָעֲבָרִים חֲצִי אַמָּה, עַד שֶׁתִּהְיֶה מִדַּת כָּל לוּחַ הַבְּרִית אַמָּה אֹרֶךְ וְאַמָּה רֹחַב. וְאִם אָמַרְנוּ שֶׁגַּם הַקּוֹמָה חֲצִי אַמָּה, תִּהְיֶה כָּל אֶבֶן כְּבֵדָה מְאֹד. אוּלַי נָתַן הַשֵּׁם כֹּחַ רַב לִידֵי מֹשֶׁה שֶׁהָיוּ כְּבֵדִים, לְהוֹרִיד לוּחַ אֶבֶן בְּיַד אַחַת. וְכָתוּב מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם. אוּלַי כֵּן הָיָה. כִּי הַלּוּחַ הוּא גּוּף מְעֻקָּב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁשָּׁה עֲבָרִים. וְכָכָה כָּתוּב, כִּי ג' אֲרוֹנוֹת הָיוּ. וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ עַל הַכַּבְדוּת. וְעוֹד, כִּי עֹבִי הַכַּפֹּרֶת טֶפַח. וְעוֹד, כִּי רָאִינוּ שֶׁלֹּא הָיָה זְהַב הַתְּנוּפָה רַק פָּחוֹת מִן חֵלֶק אֶחָד מִג' אֲלָפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת מֵהָזָּהָב שֶׁהִנִּיחַ דָּוִד. וְהִנֵּה הַכְּרוּבִים הָיוּ עֲצֵי שֶׁמֶן. גַּם מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת לֹא הָיָה כֻּלּוֹ זָהָב, וְהָיָה שָׁוֶה לְפִי הַסְּבָרָא. כִּי הַצִּפּוּי לְמַרְאֶה הָעַיִן הוּא, וּמְעַט הַזָּהָב יִכָּנֵס בַּצִּפּוּי. הֲלֹא כִּי הַקְּרָשִׁים וְהַבְּרִיחִים וְהַשֻּׁלְחָן וּמִזְבַּח הַקְּטֹרֶת כֻּלָּם מְצֻפִּים, וְאֵין דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה זָהָב כֻּלּוֹ רַק הַמְּנוֹרָה. וְאַחַר שֶׁעָשׂוּ הָאָרוֹן זָהָב, מַה צֹּרֶךְ לָעֵץ. וְיוֹכִיחַ עַל הַצִּפּוּי. כִּי הִנֵּה הָאוּלָם וְהַבַּיִת, צִפָּה שְׁלֹמֹה זָהָב: תורה יא

יא) זֵר זָהָב. מִגִּזְרַת אָרְחִי וְרִבְעִי זֵרִיתָ: תורה יב

יב) פַּעֲמוֹתָיו. חִפַּשְׂתִּי בְּכָל הַמִּקְרָא, וְלֹא מָצָאתִי פַּעַם שֶׁהוּא זָוִית, רַק מִלְּשׁוֹן רֶגֶל. רַגְלֵי עָנִי פַּעֲמֵי דַּלִּים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בֵּין הַבַּדִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי בֵּין בַּד לְבַד, שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הַנּוֹשְׂאִים אֶת הָאָרוֹן מְהַלְּכִין בֵּינֵיהֶם, וְכֵן מְפֹרָשׁ בִּ'מְנָחוֹת' בְּפֶרֶק "שְׁתֵּי הַלֶּחֶם". **וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל צַלְעוֹ הָאֶחָת•** הֵן הֵן הָאַרְבַּע טַבָּעוֹת שֶׁבִּתְחִלַּת הַמִּקְרָא, וּפֵרַשׁ לְךָ הֵיכָן הָיוּ, וְהַוָּי"ו זוֹ יְתֵרָה הִיא, וּפִתְרוֹנוֹ כְּמוֹ "שְׁתֵּי טַבָּעוֹת", וְיֵשׁ לְךָ לְיַשְׁבָּהּ כֵּן: וּשְׁתֵּי מִן הַטַּבָּעוֹת הָאֵלּוּ עַל צַלְעוֹ הָאֶחָת. **צַלְעוֹ•** צִדּוֹ.

(יג) **וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב:**

יג וְתַעְבֵּד אֲרִיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא:

רש"י◄ **בַדֵּי•** מוֹטוֹת.

(יד) **וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם:**

יד וְתָעֵל יָת אֲרִיחַיָּא בְּעִזְקָתָא עַל סִטְרֵי אֲרוֹנָא לְמִטַּל יָת אֲרוֹנָא בְּהוֹן:

(טו) **בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ:**

טו בְּעִזְקָתָא דַּאֲרוֹנָא יְהוֹן אֲרִיחַיָּא לָא יְעִדּוּן מִנֵּהּ:

רש"י◄ **לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ•** (יומא שם) לְעוֹלָם.

(טז) **וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:**

טז וְתִתֵּן בַּאֲרוֹנָא יָת סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ:

רש"י◄ **וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן•** כְּמוֹ: בָּאָרוֹן. **הָעֵדֻת•** הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא לְעֵדוּת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם, שֶׁצִּוִּיתִי אֶתְכֶם מִצְוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהּ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו. מַה יָּפוּ פְּעָמָיו. וְרַבִּים כָּכָה. עַל כֵּן הֵצַרְכְּתִּי לְפָרֵשׁ, כִּי רַגְלַיִם הָיוּ לָאָרוֹן, כִּי דֶּרֶךְ בִּזְיוֹן הוּא שֶׁיֵּשֵׁב הָאָרוֹן בָּאָרֶץ. וְעוֹד, מַה טַּעַם לוֹמַר וּשְׁתֵּי טַבָּעוֹת זָהָב, בְּתוֹסֶפֶת הַוָּי"ו. וְאֵלּוּ הָיוּ הָרִאשׁוֹנוֹת, הָיָה כָּתוּב שְׁתֵּי טַבָּעוֹת, לְהוֹדִיעַ שֶׁהֵם אַרְבַּע טַבָּעוֹת זָהָב, שֶׁהִזְכִּיר כְּמִשְׁפַּט הַלָּשׁוֹן. וְיֵשׁ מֵחַכְמֵי דּוֹרֵנוּ שֶׁהֵבִין זֶה, וְאָמַר כִּי הַבַּדִּים הָיוּ מוּשָׂמִים בָּאָרוֹן בַּטַּבָּעוֹת שֶׁהָיוּ עַל הַפַּעֲמוֹנִים. וְכַאֲשֶׁר יִצְטָרְכוּ לָשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן, יוֹסִרוּ מֵהַטַּבָּעוֹת הַשַּׁפְלִיּוֹת, וְיוּשְׂמוּ בַּטַּבָּעוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת. וְכֵן כָּתוּב, וְשָׂמוּ בַדָּיו. וּלְפִי דַּעְתִּי, שֶׁהַבַּדִּים אַחַר שֶׁהוּשְׂמוּ בַּטַּבָּעוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, לֹא הוּסְרוּ מִשָּׁם. כִּי כֵּן כָּתוּב, לֹא יָסוּרוּ מִמֶּנּוּ. וּפֵרוּשׁ וְשָׂמוּ בַדָּיו, עַל הַכֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ מְשִׂימִים בַּדֵּי הָאָרוֹן בִּכְתֻפּוֹת הַקְּהָתִים. וְכַאֲשֶׁר הוּשַׂם הָאָרוֹן בַּדָּבִיר, הֵצְרַךְ לְהִיוֹתוֹ סָמוּךְ אֶל הַקִּיר, שֶׁיְּסֹכּוּ הַכְּרוּבִים עַל הָאָרוֹן וְעַל בַּדָּיו. עַל כֵּן הֶאֱרִיכוּ קְצֵה כָּל אֶחָד מֵהַבַּדִּים. וְזֶהוּ וַיַּאֲרִיכוּ הַבַּדִּים. וְהִנֵּה הַד' הַטַּבָּעוֹת הַשְּׁפָלִים הָיוּ לִיפִי וְתִפְאֶרֶת, כְּמִשְׁפַּט הָאֲרוֹנִים: תורה יג

טו) בַּטַּבָּעוֹת. שֶׁהֵם עַל צַלְעוֹת הָאָרוֹן: **וְנָתַתָּ.** הַלּוּחוֹת הֵם הָעֵדוּת, כְּאִילּוּ הֵם כְּמוֹ שְׁטַר כְּתֻבָּה, וְהֵם לוּחוֹת הַבְּרִית. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן, וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֶל הָאָרוֹן. וְעוֹד כִּי לֹא כָּתַב מֹשֶׁה סֵפֶר תּוֹרָה. וְסֵפֶר הַתּוֹרָה שָׁמוּהוּ הַכֹּהֲנִים מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה' מִחוּץ. וְעוֹד כְּתִיב, אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים. וּמַחֲלֹקֶת הִיא. יֵשׁ לִשְׁאוֹל, הִנֵּה הַכָּתוּב אָמַר לְמֹשֶׁה, וְנָתַתָּ אֶל הָאָרוֹן הַלּוּחוֹת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ. וְכָתוּב וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכַלּוֹתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ, וְהִנֵּה שְׁבָרָם וְלֹא מִלֵּא מִצְוַת הַשֵּׁם. וְיֵשׁ לְהָשִׁיב, אוּלַי בַּעֲבוּר זֶה אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ כִּי שִׁבְרֵי הַלּוּחוֹת הֵן מוּנָּחִים בָּאָרוֹן. וְאֵין הַכָּתוּב מַכְחִישׁ דִּבְרֵיהֶם, כִּי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים לוּחוֹת הַבְּרִית הֵם. וְעוֹד נוּכַל לְהָשִׁיב, כִּי הַכָּתוּב לֹא דִּבֵּר רַק עַל הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת. וְאֵין טְעָנָה מִמִּלַּת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ. כִּי הִנֵּה כָּתוּב גַּם עֲלֵיהֶם וַיִּתְּנֵם ה' אֵלַי. וְעוֹד, הִנֵּה לֹא מָצָאנוּ שֶׁיֹּאמַר הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָרוֹן, וְיָשֵׂם שָׁם הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, כִּי הַשֵּׁם יוֹדֵעַ כִּי יִשְׁבְּרֵם מֹשֶׁה. רַק אָמַר עַל הַלּוּחוֹת שֶׁפְּסָלָם מֹשֶׁה, וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ. וְקַדְמוֹנֵינוּ אָמְרוּ, כִּי אֵין זֶה הָאָרוֹן שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל. וְנָכוֹן הוּא. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אֵינוֹ רָחוֹק בְּעֵינַי. כִּי עַל הָאָרוֹן שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל יִדַּבֵּר. וְכֵן כָּתוּב וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים. וְאֵין טַעַם לִשְׁאוֹל, אָנָּה הָיוּ מוּשָׂמִים אֵלֶּה הַלּוּחוֹת עַד שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, כִּי אֵין צֹרֶךְ לְהַזְכִּיר זֶה. וְהֵצַרְכְּתִּי לַפֵּרוּשׁ הַזֶּה, בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר וָאָשִׂים אֶת הַלּוּחוֹת בָּאָרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי. וְהִנֵּה אִם אָמַרְנוּ כִּי יְסֹפַּר הַמַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר הָיָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נֵדַע טַעַם, לָמָּה יַזְכִּיר זֶה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שני כ"ט שבט ~

(יז) **וְעָשִׂ֥יתָ כַפֹּ֖רֶת זָהָ֣ב טָה֑וֹר אַמָּתַ֤יִם וָחֵ֙צִי֙ אָרְכָּ֔הּ וְאַמָּ֥ה וָחֵ֖צִי רָחְבָּֽהּ׃**

יז **וְתַעְבֵּד כַּפֻּרְתָּא דִּדְהַב דְּכֵי תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא אֻרְכַּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא פְּתָיַהּ׃**

רש"י◄ **כַפֹּרֶת** • כִּסּוּי עַל הָאָרוֹן, שֶׁהָיָה פָּתוּחַ מִלְמַעְלָה, וּמַנִּיחוֹ עָלָיו כְּמִין דַּף. **אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ** • כְּאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן, וְרָחְבָּהּ כְּרָחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן, וּמֻנַּחַת עַל עֲבִי הַכְּתָלִים אַרְבַּעְתָּם. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָתַן שִׁעוּר לְעָבְיָהּ, פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה עָבְיָהּ טֶפַח (סוכה ה).

(יח) **וְעָשִׂ֛יתָ שְׁנַ֥יִם כְּרֻבִ֖ים זָהָ֑ב מִקְשָׁה֙ תַּעֲשֶׂ֣ה אֹתָ֔ם מִשְּׁנֵ֖י קְצ֥וֹת הַכַּפֹּֽרֶת׃**

יח **וְתַעְבֵּד תְּרֵין כְּרוּבִין דִּדְהָב נְגִיד תַּעְבֵּד יָתְהוֹן מִתְּרֵין סִטְרֵי כַפֻּרְתָּא׃**

רש"י◄ **כְּרֻבִים** • דְּמוּת פַּרְצוּף תִּינוֹק לָהֶם. **מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה** • שֶׁלֹּא תַּעֲשֵׂם בִּפְנֵי עַצְמָם וּתְחַבְּרֵם בְּרָאשֵׁי הַכַּפֹּרֶת לְאַחַר עֲשִׂיָּתָם כְּמַעֲשֵׂה צוֹרְפִים, שֶׁקּוֹרִין שולדרי"ץ, אֶלָּא הַטֵּל זָהָב הַרְבֵּה בִּתְחִלַּת עֲשִׂיַּת הַכַּפֹּרֶת וְהַכֵּה בְּפַטִּישׁ וּבְקֻרְנָס בָּאֶמְצַע, וְרָאשִׁין בּוֹלְטִין לְמַעְלָה, וְצַיֵּר הַכְּרוּבִים בִּבְלִיטַת קְצוֹתָיו. **מִקְשָׁה** • בטדי"ץ בְּלַע"ז, כְּמוֹ (דניאל ה' ו') "דָּא לְדָא נָקְשָׁן". **קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת** • רָאשֵׁי הַכַּפֹּרֶת.

(יט) **וַעֲשֵׂ֨ה כְּר֜וּב אֶחָ֤ד מִקָּצָה֙ מִזֶּ֔ה וּכְרוּב־אֶחָ֥ד מִקָּצָ֖ה מִזֶּ֑ה מִן־הַכַּפֹּ֛רֶת תַּעֲשׂ֥וּ אֶת־הַכְּרֻבִ֖ים עַל־שְׁנֵ֥י קְצוֹתָֽיו׃**

יט **וְעִבֵּד כְּרוּבָא חַד מִסִּטְרָא מִכָּא וּכְרוּבָא חַד מִסִּטְרָא מִכָּא מִן כַּפֻּרְתָּא תַּעְבְּדוּן יָת כְּרוּבַיָּא עַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי׃**

רש"י◄ **וַעֲשֵׂה כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה** • שֶׁלֹּא תֹּאמַר שְׁנֵי כְּרוּבִים לְכָל קָצֶה וְקָצֶה. לְכָךְ הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ: "כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה". **מִן הַכַּפֹּרֶת** • עַצְמָהּ תַּעֲשֶׂה אֶת הַכְּרוּבִים, זֶהוּ פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל "מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אוֹתָם", שֶׁלֹּא תַּעֲשֵׂם בִּפְנֵי עַצְמָם וּתְחַבְּרֵם לַכַּפֹּרֶת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהִנֵּה מַה נַעֲשָׂה בַּכָּתוּב אַחַר־כַּךְ, וַיִּהְיוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוָּנִי. וְזֶה לְאוֹת כִּי יְדַבֵּר עַל הַלּוּחוֹת, שֶׁשָּׂם מֹשֶׁה בַּאֲרוֹן הַבְּרִית, וְהֵם שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וְזֶה טַעַם, וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה. גַּם לְאוֹת וּלְעֵד כִּי סֵפֶר הַתּוֹרָה לֹא הָיָה בָּאָרוֹן, כִּי בִּתְחִלָּה שָׂם הַלּוּחוֹת בָּאָרוֹן. וְאַחַר־כֵּן הַכַּפֹּרֶת עִם הַכְּרוּבִים. וְהִנֵּה שָׁכַן הַכָּבוֹד עַל הַכְּרוּבִים, וְכָתוּב יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים. אִם כֵּן אֵיךְ יָשִׂים מֹשֶׁה סֵפֶר הַתּוֹרָה בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים בְּתוֹךְ הָאָרוֹן, אִם לֹא יָסִיר הַכַּפֹּרֶת עִם הַכְּרוּבִים מֵעַל הָאָרוֹן. וְאֵין צֹרֶךְ לְכָל זֶה: תורה טז

יז) וְעָשִׂיתָ כַּפֹּרֶת. כִּדְמוּת מִכְסֶה. וְאָמַר יֶפֶת, כִּי כָּמוֹהוּ, לְכַפֵּר עָלָיו. כְּמוֹ כְּסוּי חֲטָאָה. וּלְפִי דַּעְתִּי, שֶׁמִּלַּת לְכַפֵּר עָלָיו, מִגִּזְרַת כֹּפֶר. וְהִנֵּה זֶה מְפֹרָשׁ, וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ. וְשָׁם כָּתוּב לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם. וְעֹבִי הַכַּפֹּרֶת לֹא נִזְכָּר: תורה יח

יח) וְעָשִׂיתָ. אָמְרוּ קַדְמוֹנֵינוּ כִּי צוּרַת כְּרוּבִים כִּשְׁנֵי נְעָרִים. וּפֵרְשׁוּ כְּרוּבְיָא בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי. וְהַכַּ"ף מְשָׁרֵת. וְנָכוֹן דִּבְּרוּ, שֶׁהָיוּ כְּצוּרַת יְלָדִים, אִם הִיא קַבָּלָה. וְשָׁמוּ הַמִּלָּה לְזֵכֶר, כְּמוֹ מִלַּת חֲנֻכָּה. כִּי כַּ"ף כְּרֹב, שׁוֹרֶשׁ. וְהָעֵד, וְהָיוּ הַכְּרוּבִים. כִּי הַהֵ"א הֵ"א הַדַּעַת, וְאֵינוֹ לְתֵימָה כְּהֵ"א הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּהוּ. וְכַאֲשֶׁר חִפַּשְׂתִּי עַל מִלַּת כְּרוּבִים, הִנֵּה הוּא צוּרוֹת. כְּמוֹ אֶת כְּרוּב מִמְשַׁח הַסּוֹכֵךְ. אָמַר יְחֶזְקֵאל כִּי רָאָה ד' פָּנִים לַחַיָּה, וְאֶחָד מֵהֶם פְּנֵי שׁוֹר. וּבְמָקוֹם אַחֵר עַל הַחַיָּה בְּעַצְמָהּ, תַּחַת שׁוֹר פְּנֵי הַכְּרוּב. וְהַטַּעַם, הַצּוּרָה שֶׁהִזְכִּיר בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה. וְאָמַר בָּאַחֲרוֹנָה, הִיא הַחַיָּה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בִּנְהַר כְּבָר, וָאֵדַע כִּי כְּרוּבִים הֵמָּה. וְקָרָא כָּל הַד', כְּרוּבִים. וְהִנֵּה הַכַּ"ף שׁוֹרֶשׁ: **מִקְשָׁה.** כְּמוֹ שָׁוָה. וְכָמוֹהוּ, תַּחַת מַעֲשֶׂה מִקְשָׁה. וּפֵירוּשׁ מַעֲשֶׂה. כְּמוֹ לֹא עָשָׂה אֶת שְׂפָמוֹ. וְטַעַם, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מֶרְחָק כָּל כְּרוּב שָׁוֶה מִקְצֵה הַכַּפֹּרֶת: תורה יט

יט) כְּרוּב. הִנֵּה הַכְּרוּבִים עַל דֶּרֶךְ הָאֹרֶךְ, עַל כֵּן הַבַּדִּים עַל רֹחַב הָאָרוֹן. וּמְעַרְעֵר אָמַר, כִּי לֹא יִקָּרֵא צֶלַע רַק עַל דֶּרֶךְ הָאֹרֶךְ. וְרַאֲיָיתוֹ, וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית. וּתְשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ, וַחֲמִשָּׁה בְּרִיחִים לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם. וּמֵהַכַּפֹּרֶת בְּעַצְמָם, עָשׂוּ אֶת הַכְּרוּבִים עַל שְׁנֵי קְצוֹת הָאָרוֹן: תורה כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כ) וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים:

כ ויהון כְּרוּבַיָּא פְּרִיסָן גַּדְפֵיהוֹן לְעֵלָּא מְטַלִּין בְּגַדְפֵיהוֹן עַל כַּפֻּרְתָּא וְאַפֵּיהוֹן חַד לְקֳבֵל חַד לְקֳבֵל כַּפֻּרְתָּא יְהוֹן אַפֵּי כְּרוּבַיָּא:

רש"י ◄ פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם • שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה כַּנְפֵיהֶם שׁוֹכְבִים, אֶלָּא פְּרוּשִׁים וּגְבֹהִים לְמַעְלָה אֵצֶל רָאשֵׁיהֶם, שֶׁיְּהֵא עֲשָׂרָה טְפָחִים בֶּחָלָל שֶׁבֵּין הַכְּנָפַיִם לַכַּפֹּרֶת, כִּדְאִיתָא בְּ"סֵכָה" (דף ה).

(כא) וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:

כא וְתִתֵּן יָת כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא מִלְּעֵלָּא וּבַאֲרוֹנָא תִּתֵּן יָת סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ:

רש"י ◄ וְאֶל הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת • לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִכְפַּל, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "וְנָתַתָּ אֶל הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת"? וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּא לְלַמֵּד שֶׁבְּעוֹדוֹ אָרוֹן לְבַדּוֹ בְּלֹא כַּפֹּרֶת, יִתֵּן תְּחִלָּה אֶת הָעֵדֻת לְתוֹכוֹ, וְאַחַר־כָּךְ יִתֵּן אֶת הַכַּפֹּרֶת עָלָיו. וְכֵן מָצִינוּ, כְּשֶׁהֵקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן נֶאֱמַר: (לקמן מ) "וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֶל הָאָרוֹן", וְאַחַר־כָּךְ: "וַיִּתֵּן אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרוֹן מִלְּמַעְלָה".

~ נקודות משיחות קודש ~

הַקֶּשֶׁר בֵּין יִשְׂרָאֵל לְהַקָּבָ"ה

וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: (כה, כא)

נֶחְלְקוּ רַשִׁ"י וְהָרַמְבַּ"ן בְּגֶדֶר הַכַּפֹּרֶת, דִּלְרַשִׁ"י הַכַּפֹּרֶת הִיא כְּלִי בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וְלָכֵן מְפָרֵשׁ פָּסוּק זֶה "שֶׁבְּעוֹדוֹ אָרוֹן לְבַדּוֹ בְּלֹא כַּפֹּרֶת, יִתֵּן תְּחִלָּה הָעֵדוּת לְתוֹכוֹ וְאַחַר־כָּךְ יִתֵּן אֶת הַכַּפֹּרֶת עָלָיו", אֲבָל לְהָרַמְבַּ"ן הַכַּפֹּרֶת הִיא חֵלֶק מֵהָאָרוֹן, וְכִלְשׁוֹנוֹ "אָרוֹן יִקָּרֵא גַּם בִּהְיוֹת הַכַּפֹּרֶת עָלָיו" (ועיין שם איך מפרש הפסוק).

וְנִפְקָא־מִינָהּ הַאִם בִּשְׁעַת עֲשִׂיַּת הַכַּפֹּרֶת הָיוּ צְרִיכִים לְכַוֵּן לְשֵׁם עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן אוֹ לְשֵׁם עֲשִׂיַּת כַּפֹּרֶת.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל פִּי פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים:

תַּכְלִית הַמִּשְׁכָּן וְהָאָרוֹן שֶׁבּוֹ, הָיָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" שֶׁה׳־יִתְבָּרֵךְ יִשְׁכֹּן בְּתוֹכְכֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וְהַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ שָׁרְתָה שְׁכִינָה הָיָה כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת, מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים", מֵעַל הַכַּפֹּרֶת.

אָמְנָם כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַרְגִּישׁוּ אֶת הַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה שֶׁבֵּינֵיהֶם זֶהוּ רַק עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וְלָכֵן מְפָרֵשׁ הָרַמְבַּ"ן שֶׁהַכַּפֹּרֶת שֶׁשָּׁם שָׁרְתָה שְׁכִינָה, הָיְתָה חֵלֶק מֵהָאָרוֹן שֶׁשָּׁם הָיוּ שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית, הַתּוֹרָה. כִּי רַק עַל יְדֵי הַתּוֹרָה מַרְגִּישִׁים אֶת הַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה.

אַךְ בֶּאֱמֶת הַקָּבָ"ה שׁוֹרֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם אִם אֵינָם לוֹמְדִים תּוֹרָה (אַף שֶׁאָז אֵינָם מַרְגִּישִׁים אֶת הַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה), כִּי הַקֶּשֶׁר הַפְּנִימִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְקוּב"ה הוּא לְמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר חז"ל "יִשְׂרָאֵל קָדְמוּ לַתּוֹרָה", וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁהַכַּפֹּרֶת שֶׁשָּׁם שָׁרְתָה הַשְׁכִינָה הִיא כְּלִי בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וְהִיא לְמַעְלָה מֵהָאָרוֹן שֶׁשָּׁם הָיוּ הַלּוּחוֹת — הַתּוֹרָה.

(יעויין בארוכה לקו"ש ח"ד עמ' 1346 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

(כב) וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כב וְאֶזְדַּמַּן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן וְאֶמְלֵל עִמָּךְ מֵעִלָּוֵי כַּפֻּרְתָּא מִבֵּין תְּרֵין כְּרוּבַיָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא יָת כָּל דִּי אֶפְקֵד יָתָךְ לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כ) וְהָיוּ. אָמַר יֶפֶת, כִּי אֶל הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרוּבִים, אֶל אֶמְצַע הַכַּפֹּרֶת. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי לֹא הָיוּ פְּנֵי הַכְּרוּבִים עוֹמְדִים עַל זָוִיּוֹת נִצָּבוֹת, עַל כֵּן פְּנֵיהֶם מְעַט פּוֹנִים אֶל הַכַּפֹּרֶת: תורה כא

כא) וְאֶל הָאָרוֹן. כְּמִשְׁפַּט הַלָּשׁוֹן. וּכְבָר הָיָה נוֹתֵן הָעֵדוּת בָּאָרוֹן, וְאַחַר תָּשִׂים הַכַּפֹּרֶת: תורה כב

כב) וְנוֹעַדְתִּי. לֹא אָבִין אֵיךְ יַכְחִישׁ זֶה הַפָּסוּק, פָּסוּק וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר. כִּי אֹהֶל מוֹעֵד, שֵׁם כּוֹלֵל אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בּוֹ, וְאֵין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וְנוֹעַדְתִּי** • כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְךָ לְדַבֵּר עִמְּךָ, אוֹתוֹ מָקוֹם אֶקְבַּע לַמּוֹעֵד שֶׁאָבֹא שָׁם לְדַבֵּר אֵלֶיךָ. **וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת** • וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (ויקרא א) "וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר", זֶה הַמִּשְׁכָּן מְחוּץ לַפָּרֹכֶת. נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים מַכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה. בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם: (במדבר ז) "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת וְגוֹ'", מֹשֶׁה הָיָה נִכְנָס לַמִּשְׁכָּן, וְכֵיוָן שֶׁבָּא בְּתוֹךְ הַפֶּתַח, קוֹל יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם לְבֵין הַכְּרוּבִים, וּמִשָּׁם יוֹצֵא וְנִשְׁמָע לְמֹשֶׁה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. **וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • הֲרֵי יָ"וֹ זוֹ יִתְרָה וּטְפֵלָה, וְכָמוֹהוּ הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא, וְכֹה תִּפְתּוֹר: "וְאֵת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר עִמְּךָ שָׁם", אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא.

(כג) וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ:

כג וְתַעְבֵּד פְּתוֹרָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין אֶרְכֵּהּ וְאַמְּתָא פְּתְיֵהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא רוּמֵהּ:

רש"י◄ **קֹמָתוֹ** • גֹּבַהּ רַגְלָיו עִם עֲבִי הַשֻּׁלְחָן (פסחים קט).

(כד) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב:

כד וְתַחֲפֵי יָתֵהּ דְּהַב דְּכִי וְתַעְבֵּד לֵהּ זֵיר דְּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י◄ **זֵר זָהָב** • סִימָן לְכֶתֶר מַלְכוּת, שֶׁהַשֻּׁלְחָן שֵׁם עֹשֶׁר וּגְדוּלָּה, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים: 'שֻׁלְחַן מְלָכִים'.

(כה) וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב:

כה וְתַעְבֵּד לֵהּ גְּדַנְפָּא רוּמֵהּ פֵּשְׁפָּא סְחוֹר סְחוֹר וְתַעְבֵּד זֵיר דְּדְהַב לִגְדַנְפֵּהּ סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י◄ **מִסְגֶּרֶת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "גְּדַנְפָּא", וְנֶחְלְקוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בַּדָּבָר. יֵשׁ אוֹמְרִים: לְמַעְלָה הָיְתָה, סָבִיב לַשֻּׁלְחָן, כְּמוֹ לְבַזְבַּזִּין שֶׁבִּשְׁפַּת שֻׁלְחַן שָׁרִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְמַטָּה הָיְתָה תְּקוּעָה מֵרֶגֶל לְרֶגֶל, בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשֻּׁלְחָן, וְדַף הַשֻּׁלְחָן שׁוֹכֵב עַל אוֹתָהּ מִסְגֶּרֶת. **וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ** • הוּא זֵר הָאָמוּר לְמַעְלָה, וּפֵרַשׁ לְךָ כָּאן שֶׁעַל הַמִּסְגֶּרֶת הָיְתָה.

(כו) וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו:

כו וְתַעְבֵּד לֵהּ אַרְבַּע עִזְקָן דְּדְהַב וְתִתֵּן יָת עִזְקָתָא עַל אַרְבַּע זְוִיָתָא דִּי לְאַרְבַּע רַגְלוֹהִי:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

צוֹרֶךְ לְמַכְרִיעַ. וְטַעַם יָ"וֹ, וְאֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה, כָּכָה הוּא. מִלַּת וְדִבַּרְתִּי, מְשֻׁרֶת בַּעֲבוּר אַחֶרֶת. כְּאִילוּ כָּתוּב, וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים. וְלֹא הִזְכִּיר הַדָּבָר הַמְּדֻבָּר. וְהַטַּעַם שֶׁאֲדַבֵּר אִתְּךָ, לְהוֹדִיעַ סוֹדִי וּלְהָשִׁיב עַל שְׁאֵלָתְךָ. וְדִבַּרְתִּי אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ לִשְׁאוֹל, לָמָּה הִזְכִּיר הַשֵּׁם הָאָרוֹן בִּתְחִלָּה. כִּי כָּתוּב אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל כֵּלָיו. וּמִנְהַג הַלָּשׁוֹן, לְבָאֵר הָאַחֲרוֹן שֶׁהִשְׁלִים בּוֹ. כְּמוֹ וָאֶתֵּן לִיצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו וָאֶתֵּן לְעֵשָׂו. עַל כֵּן הֵחֵל וּפֵרֵשׁ כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, וְהֵחֵל מֵהַנִּכְבָּד, וְאַחַר כֵּן הַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה, וְאַחַר כֵּן וְאֶת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה. וְהִנֵּה מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר הִקְהִיל כָּל הָעֵדָה, הֵחֵל לוֹמַר לָהֶם בִּתְחִלָּה הַמִּשְׁכָּן וְהָאֹהֶל, וְאַחַר כֵּן הָאָרוֹן. וְאֵין צֹרֶךְ שֶׁיְּלַמֵּד אָדָם אֶת מֹשֶׁה. וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ, לָמָּה לֹא הִזְכִּיר מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת. וְהַתְּשׁוּבָה בְּדֶרֶךְ מָשָׁל, כִּי הַכָּבוֹד לֹא יָמוּשׁ. עַל כֵּן הָאָרוֹן דְּמוּת כִּסֵּא. וְהִנֵּה מְנוֹרָה וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ. עַל כֵּן לֹא הִזְכִּיר מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת רַק אַחַר מִזְבַּח הָעוֹלָה, בַּעֲבוּר שֶׁיַּזְהִיר לֹא תַעֲלוּ עָלָיו עוֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ. וּמֹשֶׁה הִזְכִּירוֹ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַחַר הַמְּנוֹרָה, וְכֵן בַּמַּעֲשֶׂה: תורה כג

כג) וְעָשִׂיתָ. אֵין סָפֵק כִּי עִבְרִי הַשֻּׁלְחָן עִם קוֹמוֹת הָרַגְלַיִם, הִיא הַמִּדָּה הַנִּזְכֶּרֶת: תורה כד

כה) וְעָשִׂיתָ. הַמִּסְגֶּרֶת לְמַעְלָה כְּמִשְׁפַּט הַשֻּׁלְחָנוֹת: **וְעָשִׂיתָ זֵר זָהָב.** עַתָּה פֵּרֵשׁ, כִּי הַזֵּר שֶׁהִזְכִּיר בִּתְחִלָּה, יִהְיֶה סָבִיב הַמִּסְגֶּרֶת: תורה כו

כו) וְעָשִׂיתָ. **אַרְבַּע הַפֵּאֹות.** מִזְרָח וּמַעֲרָב וְצָפוֹן וְדָרוֹם: תורה כז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כז) לְעֻמַּת֙ הַמִּסְגֶּ֔רֶת תִּֽהְיֶיןָ הַטַּבָּעֹ֑ת לְבָתִּ֣ים לְבַדִּ֔ים לָשֵׂ֖את אֶת־הַשֻּׁלְחָֽן׃

כז לָקֳבֵל גְּדַנְפָא יְהֶוְיָן עִזְקָתָא לְאַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל יָת פָּתוֹרָא׃

רש"י◄ **לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיןָ הַטַּבָּעֹת** • בָּרַגְלַיִם תְּקוּעוֹת כְּנֶגֶד רָאשֵׁי הַמִּסְגֶּרֶת. **לְבָתִּים לְבַדִּים** • אוֹתָן טַבָּעוֹת יִהְיוּ בָּתִּים לְהַכְנִיס בָּהֶן הַבַּדִּים. **לְבָתִּים** • לְצֹרֶךְ בָּתִּים. **לְבַדִּים** • כְּתַרְגּוּמוֹ: לְאַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא.

(כח) וְעָשִׂ֣יתָ אֶת־הַבַּדִּים֙ עֲצֵ֣י שִׁטִּ֔ים וְצִפִּיתָ֥ אֹתָ֖ם זָהָ֑ב וְנִשָּׂא־בָ֖ם אֶת־הַשֻּׁלְחָֽן׃

כח וְתַעְבֵּד יָת אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא וִיהוֹן נָטְלִין בְּהוֹן יָת פָּתוֹרָא׃

רש"י◄ **וְנִשָּׂא־בָם** • לְשׁוֹן נִפְעַל, יִהְיֶה נִשָּׂא בָּם אֶת הַשֻּׁלְחָן.

(כט) וְעָשִׂ֨יתָ קְעָרֹתָ֜יו וְכַפֹּתָ֗יו וּקְשׂוֹתָיו֙ וּמְנַקִּיֹּתָ֔יו אֲשֶׁ֥ר יֻסַּ֖ךְ בָּהֵ֑ן זָהָ֥ב טָה֖וֹר תַּעֲשֶׂ֥ה אֹתָֽם׃

כט וְתַעְבֵּד מָגִיסוֹהִי וּבָזִכּוֹהִי וְקַסְוָתֵהּ וּמְכִילָתֵהּ דִּיתְנַסַּךְ בְּהֵן דְּהַב דְּכֵי תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃

רש"י◄ **וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו** • קְעָרוֹתָיו, זֶה הַדְּפוּס, שֶׁהָיָה עָשׂוּי כִּדְפוּס הַלֶּחֶם, וְהַלֶּחֶם הָיָה עָשׂוּי כְּמִין תֵּבָה פְּרוּצָה מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ. שׁוּלַיִם לוֹ לְמַטָּה וְקוֹפֵל מִכָּאן וּמִכָּאן כְּלַפֵּי מַעְלָה כְּמִין כְּתָלִים, וּלְכָךְ קָרוּי לֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים רוֹאִין לְכָאן וּלְכָאן, לְצִדֵּי הַבַּיִת מִזֶּה וּמִזֶּה, נוֹתֵן אָרְכּוֹ לְרָחְבּוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן וּכְתָלָיו זְקוּפִים כְּנֶגֶד שְׂפַת הַשֻּׁלְחָן, וְהָיָה עָשׂוּי לוֹ דְּפוּס זָהָב וּדְפוּס בַּרְזֶל. בְּשֶׁל בַּרְזֶל הוּא נֶאֱפֶה, וּכְשֶׁמּוֹצִיאוֹ מִן הַתַּנּוּר, נוֹתְנוֹ בְּשֶׁל זָהָב עַד לְמָחָר בְּשַׁבָּת שֶׁמְּסַדְּרוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן, וְאוֹתוֹ דְּפוּס קָרוּי קְעָרָה. **וְכַפֹּתָיו** • הֵן בָּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶם לְבוֹנָה. וּשְׁתַּיִם הָיוּ לִשְׁנֵי קוֹמְצֵי לְבוֹנָה שֶׁנּוֹתְנִין עַל שְׁתֵּי הַמַּעֲרָכוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כה) "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבוֹנָה זַכָּה". **וּקְשׂוֹתָיו** • הֵן כְּמִין חֲצָאֵי קָנִים חֲלוּלִים הַנִּסְדָּקִין לְאָרְכָּן. דּוּגְמָתָן עָשָׂה שֶׁל זָהָב וּמְסַדֵּר שְׁלֹשָׁה עַל רֹאשׁ כָּל לֶחֶם שֶׁיֵּשֵׁב לֶחֶם הָאֶחָד עַל גַּבֵּי אוֹתָן הַקָּנִים, וּמַבְדִּילִין בֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם, כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס הָרוּחַ בֵּינֵיהֶם וְלֹא יִתְעַפְּשׁוּ. וּבְלָשׁוֹן עַרְבִי, כָּל דָּבָר חָלוּל קָרוּי קסו"א. **וּמְנַקִּיֹּתָיו** • תַּרְגּוּמוֹ: "וּמְכִילָתֵהּ", הֵן סְנִיפִים כְּמִין יְתֵדוֹת זָהָב עוֹמְדִין בָּאָרֶץ, וּגְבוֹהִים עַד לְמַעְלָה מִן הַשֻּׁלְחָן הַרְבֵּה, כְּנֶגֶד גֹּבַהּ מַעֲרֶכֶת הַלֶּחֶם, וּמְפֻצָּלִים שִׁשָּׁה (הרא"ם גורס חֲמִשָּׁה) פִּצּוּלִים זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְרָאשֵׁי הַקָּנִים שֶׁבֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם, סְמוּכִין עַל אוֹתָן פִּצּוּלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְבַּד מַשָּׂא הַלֶּחֶם הָעֶלְיוֹנִים עַל הַתַּחְתּוֹנִים וְיִשָּׁבְרוּ. וּלְשׁוֹן "מְכִילָתֵהּ", סִבְלוֹתָיו, כְּמוֹ: "נִלְאֵיתִי הָכִיל", אֲבָל לְשׁוֹן "מְנַקִּיּוֹת", אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיךְ נוֹפֵל עַל סְנִיפִין. וְיֵשׁ מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (מנחות צו): "קְשׂוֹתָיו", אֵלּוּ סְנִיפִין שֶׁמַּקְשִׁין אוֹתוֹ וּמַחֲזִיקִים אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׁבֵר. וּמְנַקִּיֹּתָיו, אֵלּוּ הַקָּנִים שֶׁמְּנַקִּין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִתְעַפֵּשׁ, אֲבָל אוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם: "מְכִילָתֵהּ", הָיָה שׁוֹנֶה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר: מְנַקִּיּוֹת הֵן סְנִיפִין. **אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן** • אֲשֶׁר יְכֻסֶּה בָּהֶן, וְעַל קְשׂוֹתָיו הוּא אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יֻסַּךְ", שֶׁהָיוּ עָלָיו כְּמִין סְכָךְ וְכִסּוּי. וְכֵן בְּמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (במדבר ד) "וְאֵת קְשׂוֹת הַנָּסֶךְ", וְזֶה וְזֶה, "יֻסַּךְ" וְ"הַנָּסֶךְ", לְשׁוֹן סְכָךְ וְכִסּוּי הֵם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כז) לְעֻמַּת. הִזְכִּיר הַמָּקוֹם שֶׁתּוּשַׂמְנָה שָׁם הַטַּבָּעוֹת: תורה כח

כח) וְנִשָּׂא בָם אֶת הַשֻּׁלְחָן. מִבִּנְיַן נִפְעָל. כְּמוֹ, וְנִקָּה הַמַּכֶּה. כִּי הַדַּגְשׁוּת לְהִתְבַּלֵּעַ פֵּ"א הַפֹּעַל: תורה כט

כט) וְעָשִׂיתָ. מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל יָדוּעַ הוּא. וּמִלַּת אֲשֶׁר יוּסַךְ בָּהֵן, שָׁבָה אֶל וּקְשׂוֹתָיו. לֹא אֶל הַקְּרוֹבָה אֵלֶיהָ שֶׁהִיא וּמְנַקִּיּוֹתָיו. וְכָמוֹהוּ, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקוֹרְאֵי שְׁמוֹ. וְכָתוּב, בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם, שֶׁהֵם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, לֹא שְׁמוּאֵל. וְהָעֵד, כִּי בַּמַּעֲשֶׂה הִזְכִּיר הַקְּשָׂווֹת אֲשֶׁר יוּסַךְ בָּהֶם. וְעוֹד, וְאֵת קְשׂוֹת הַנָּסֶךְ. וּמִלַּת נֶסֶךְ, לִטְעָמִים רַבִּים. לֹא יִסְּכוּ לַה' נֶסֶךְ. הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ. וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי. אָמַר רַב נָתָן שֶׁהוּא בַּעַל הֶעָרוּךְ, כִּי הַקְּשָׂווֹת דְּמוּת קָנִים, כִּי כֵן יִקָּרְאוּ בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל. וְהַמַּגִּיד לוֹ, לֹא יָדַע לָשׁוֹן עֲרָבִי, כִּי נִלְעַג הָיָה. כִּי הַקָּנִים יִקָּרְאוּ קצ"ב בְּצַד"י. גַּם בְּבֵי"ת. וְיֵשׁ שִׁבּוּשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, שֶׁהִזְכִּיר תַּחַת הַקְּעָרוֹת מַזְרְקִים, וְתַחַת הַכַּפּוֹת כִּפּוּרִים. וְהִזְכִּיר הַקְּשָׂוֹת כַּאֲשֶׁר הֵם. וְתַחַת הַמְּנַקִּיּוֹת אָמַר מִזְלָגוֹת. וְהַכֹּל זָהָב לְצֹרֶךְ הַשֻּׁלְחָן. אוּלַי כֵּלִים אֲחֵרִים צִוָּה דָּוִד לְשׂוּמָם בַּשֻּׁלְחָנוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלֹמֹה. וְאֵין כָּכָה שֻׁלְחַן אֹהֶל מוֹעֵד: תורה ל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ל) **וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד: פ**

ל וְתִתֵּן עַל פָּתוֹרָא לְחֵם אַפַּיָּא קֳדָמַי תְּדִירָא:

רש״י ◄ **לֶחֶם פָּנִים** • שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וּמִנְיַן הַלֶּחֶם וְסִדֶּר מַעֲרָכוֹתָיו מְפֹרָשִׁים בְּ״אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים״.

~ יום שלישי ל׳ שבט ~

(לא) **וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ:**

לא וְתַעְבֵּד מְנַרְתָּא דְּדַהַב טְהוֹר מִקְשָׁה תִּתְעֲבֵד מְנַרְתָּא שִׁדַּהּ וּקְנַהּ כַּלִּידָהָא חֵזוּרָהָא וְשׁוּשַׁנָּהָא מִנַּהּ יְהוֹן:

רש״י ◄ **מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה** • שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנָּה חוּלִיּוֹת וְלֹא יַעֲשֶׂה קָנֶיהָ וְגַרוֹתֶיהָ אֲבָרִים, וְאַחַר־כָּךְ יַדְבִּיקֵם כְּדֶרֶךְ הַצּוֹרְפִין שֶׁקּוֹרִין שוֹלדרי״ץ, אֶלָּא כֻּלָּהּ בָּאָה מֵחֲתִיכָה אַחַת, וּמַקִּישׁ בְּקֶרְנָס וְחוֹתֵךְ בִּכְלֵי הָאֻמָּנוּת וּמַפְרִיד הַקָּנִים אֵילָךְ וָאֵילָךְ. **מִקְשָׁה** • תַּרְגּוּמוֹ ״נְגִיד״, לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה, שֶׁמַּמְשִׁיךְ אֶת הָאֲבָרִים מִן הָעֶשֶׁת לְכָאן וּלְכָאן בְּהַקָּשַׁת הַקֶּרְנָס. וּלְשׁוֹן ״מִקְשָׁה״, מַכַּת קֶרְנָס, בטדי״ץ בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ: (דניאל ה)

״דָּא לְדָא נָקְשָׁן״. **תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה** • (תנחומא) מֵאֵלֶיהָ, לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מִתְקַשֵּׁשׁ בָּהּ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לָאוּר, וְהִיא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ. לְכָךְ לֹא נִכְתַּב ׳תַּעֲשֶׂה׳ (מנחות כט). **יְרֵכָהּ** • הוּא הָרֶגֶל שֶׁל מַטָּה הֶעָשׂוּי כְּמִין תֵּבָה, וּשְׁלֹשָׁה הָרַגְלַיִם יוֹצְאִין הֵימֶנָּה וּלְמַטָּה. **וְקָנָהּ** • הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁלָּהּ הָעוֹלֶה בְּאֶמְצַע הַיֶּרֶךְ, זָקוּף כְּלַפֵּי מַעְלָה וְעָלָיו גַּר הָאֶמְצָעִי עָשׂוּי כְּמִין בָּזָךְ, לָצוּק הַשֶּׁמֶן לְתוֹכוֹ וְלָתֵת הַפְּתִילָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה (כה, לא)

תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה: מֵאֵלֶיהָ, לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מִתְקַשֵּׁשׁ בָּהּ, אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה: הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לָאוּר וְהִיא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ (רש״י)

מַדּוּעַ נִתְקַשֶּׁה מֹשֶׁה בַּעֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה דַּוְקָא וְלֹא בַּעֲשִׂיַּת שְׁאָר הַכֵּלִים?

אֶלָּא כִּי הַמְּנוֹרָה הָיְתָה צְרִיכָה לְהָאִיר אֶת חֹשֶׁךְ הָעוֹלָם, וּכְמַאֲמַר רַז״ל (שבת כב) ״עֵדוּת הִיא לְבָאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל״. וְלָכֵן הוּקְשָׁה לְמֹשֶׁה: אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהָאִיר אֶת חֹשֶׁךְ הָעוֹלָם עַל־יְדֵי מְנוֹרָה גַּשְׁמִית? אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה: אֶמֶת שֶׁאֵין הַדָּבָר בְּכֹחוֹ שֶׁל בֶּן־אָדָם, אַךְ הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לְתוֹךְ הָאֵשׁ, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה מִזֶּה מְנוֹרָה.

הַקָּבָּ״ה אוֹמֵר לָאָדָם: אֵינְנִי מִסְתַּפֵּק בָּרוּחָנִיּוּת שֶׁלְּךָ, בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלְּךָ, בִּתְפִלָּתְךָ, וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁלְּךָ. אֲנִי דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ שֶׁגַּם מֵהַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁלְּךָ — תַּעֲשֶׂה לִי מִקְדָּשׁ. אוּלָם לֹא תוּכַל לַעֲשׂוֹתוֹ לְבַדְּךָ; אֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת זֶה. עָלֶיךָ רַק לְהַשְׁלִיךְ אֶת הַזָּהָב שֶׁלְּךָ לְתוֹךְ הָאֵשׁ שֶׁבְּלִבְּךָ, הַיְנוּ — רִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה לַה׳.

(לקוטי שיחות כרך א, עמ׳ 174)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ל) וְנָתַתָּ. עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, נִקְרָא לֶחֶם הַפָּנִים. בַּעֲבוּר הַפֵּירוּשׁ שֶׁהוּא אַחֲרָיו. וּמַה שֶׁאָמְרוּ קַדְמוֹנֵינוּ, אֱמֶת הוּא, כִּי הַקְּעָרוֹת כְּמוֹ דְּפוּס: תורה לא

לא) וְעָשִׂיתָ. רָאִיתִי סְפָרִים שֶׁבְּדָקוּם חַכְמֵי טִבְרִיָּה, וְנִשְׁבְּעוּ חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִזִּקְנֵיהֶם, שֶׁשָּׁלֹשׁ פְּעָמִים הִסְתַּכְּלוּ כָּל מִלָּה וְכָל נְקוּדָה וְכָל מָלֵא וְכָל חָסֵר, וְהִנֵּה כָּתוּב יוּ״ד בְּמִלַּת תֵּיעָשֶׂה. וְלֹא מָצָאתִי כָּכָה בְּסִפְרֵי סְפָרַד וְצָרְפַת וּמֵעֵבֶר לַיָּם. וְהַקַּדְמוֹנִים דָּרְשׁוּ כִּי תּוֹסֶפֶת הַיּוּ״ד, רָמֶז לַעֲשָׂרָה מְנוֹרוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלֹמֹה. וְהַכֹּלָּל, אִם יֵשׁ שָׁם יוּ״ד, הִיא מִלָּה זָרָה. וּבַדָּרָשׁ, כִּי נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ. וְהַטַּעַם, שֶׁכָּל רוֹאֶיהָ הָיוּ תְּמֵהִים, אֵיךְ יָכוֹל אָדָם לַעֲשׂוֹתָהּ. כִּי הִנֵּה כָּתוּב וַיַּעַשׂ מְנוֹרַת. כֵּן עָשָׂה אֶת הַמְּנוֹרָה. וְהִנֵּה עַל מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה. וְהִנֵּה מִקְשָׁה. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּכְּרוּבִים. יְרֵכָהּ וְקָנָהּ. הוּא גּוּף הַמְּנוֹרָה: תורה לב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מז

ציור מעשה המנורה לפי שיטת רש"י בפירושו כאן ובמסכת מנחות וכפי שביארו הגאון המקובל רבי עמנואל חי ריקי בספרו "מעשה חושב" וכן הוא לפי ביאור הרמב"ם בפירושו למסכת מנחות

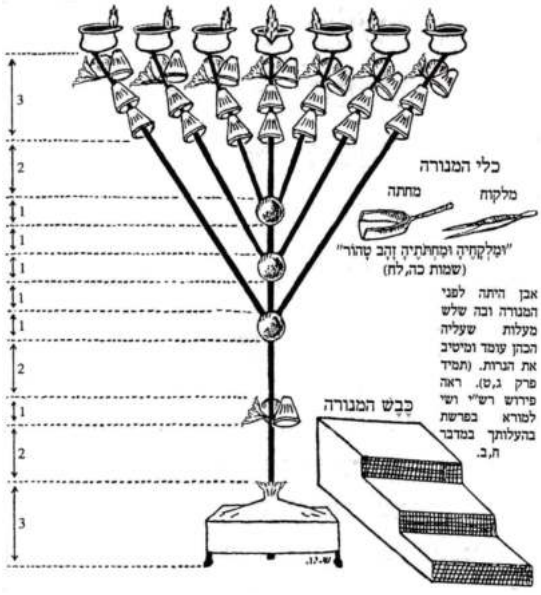

וזה לשון הרמב"ם ז"ל במסכת מנחות פרק ג' משנה ז',

ראיתי לצייר בכאן צורת המנורה שלימה. וקודם הציור אני אומר שמסורה בידינו שגובהה שמונה עשר טפחים. ועמוד המנורה עצמה היו בו ארבעה גביעים ושני כפתורים ושלשה פרחים. ונאמר בתורה ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה, ומיעוט רבים שנים, לפיכך התבאר שיש בה שני כפתורים ושני פרחים. והפרח השלישי הוא סמוך לשולי המנורה, והוא מה שנאמר עד יריכה עד פרחה, רצה לומר היסוד שקרא אותו ירך והפרח הסמוך לו[1]. והיו לה שלש רגלים.

והגביע הוא צורת כוס עשוי מקשה שהוא מלמטה צר, ואם תרצה לומר שהוא מחודד כאסטונא הוא כראש אסטונא שניטל ממנו דבר מועט מלמעלה, הכפתור היא דמות כדור שאינו עגול מכל וכל רק שיש בה אורך מעט קרוב לצורת ביצת העוף[2]. ופרח צורת שושן.

ואני מצייר עכשיו הצורה הזאת שהגביעים צורת דבר משולש, והכפתור עגולה, והפרח חצי עגולה, כדי שיהיה קל להצטייר, שאין הכוונה בצורה הזאת להודיע בה צורת הגביע על אמתתו לפי שכבר בארתי אותו לך, אבל הכוונה להודיע בה מספר הגביעים והכפתורים והפרחים ומקומותם והשיעור הנשאר מעמוד המנורה שאין בו שום דבר והמקומות שהיו בהן הפרחים והכפתורים, וכולה איך היתה.

וזו היא צורת כל זה, (ראה הציור ...) ודע שכל הכפתורים שיעור אחד לכולן. וכן הגביעים כולן שוין. והפרחים גם כן.

ונתבאר לך מהצורה הזאת שמספר הגביעים עשרים ושנים, ומספר הפרחים תשעה. ומספר הכפתורים אחד עשר. אמרו, גביעים עשרים ושתים כפתורים אחד עשר פרחים תשעה מעכבין זה את זה.

ואמרו בשיעור גובהה, גובהה של מנורה שמונה עשר טפחים, הרגלים והפרח שלשה, וטפחיים חלק, וטפח שבו[3] גביע כפתור ופרח, וטפחיים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אחד לכאן ואחד לכאן[4] ונמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה[5], טפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים נמשכים ממנו ויוצאים ועולים כנגד גובהה של מנורה, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו נמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה. וטפחיים חלק, נשתיירו שם ג' טפחים שבהן גביעים כפתורים ופרחים[6]. ומאשר ציירנו התבאר לך כל הענין הזה. ומה שנאמר בתורה משוקדים פירושו מעשה שקדים והוא מלאכה ידועה אצל אומני הנחושת שהן מכין בפטיש העשת עד שיהיה כולו שקדים שקדים והוא מעשה מפורסם אין צריך לבאר. (עד כאן לשון הרמב"ם).

(וראה בטור וב"שלחן ערוך יורה דעה" סימן קמ"א ובקש"ע סימן קס"ח ה־ו על דבר איסור עשיית מנורה של שבעה קנים).

---

1) ולשון רש"י, ירכה הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלשה רגלים יוצאין הימנה ולמטה.

2) ובפרק ג' מהלכות בית הבחירה כתב הרמב"ם, כביצה ששני ראשיה כדין. (עד כאן). ולפירוש מלת "כד", כתב רש"י במסכת חולין דף ס"ד, פלוט"א בלע"ז, שאינו חד אלא ככדור.

3) וזה לשון רש"י במנחות דף כח, ב, וטפח שבו מצד אחד של מנורה גביע, ומצד שני כפתור (פומ"ל בלע"ז), ומצד שלישי פרח. (עד כאן). וכתב עליו ב"מעשה חושב" וזה לשונו, ולדבריו אלו אומר אני, שאף הגביע העליון מהשלושה גביעים והכפתור והפרח היו בטפח העליון בענין זה, והשני-גביעים האחרים היו בשני הטפחים האחרים זה למעלה מזה וכל אחד מהם מקיף את הקנה סביב.

וכאן מקום להעיר שלפי שיטת רש"י מתאים מה שכתב הרמב"ם שכל הכפתורים וכו' שיעור אחד לכולם. ולא יקשה איך יתכן שהכפתור היה טפח, ולעומת זאת היו בטפח אחד גביע וכפתור ופרח.

4) כתב בספר "מעשה חושב" (הוצאת יפה נוף ירושלים תשכ"ה עמוד 123) וזה לשונו, מוכח שהקנים יוצאים על הכפתורים ולא באמצע (כמו שציירו המציירים) וכו', ומקרא נמי מסייענו דכתיב (שמות כה, לה) וכפתור תחת שני הקנים וגו', ולא כתב נגד שני הקנים וכו'.

5) ב"מעשה חושב" כתב, "ונמשכים בעיגול", אבל הרמב"ם צייר הציור בשיפועים, וכן כתב רש"י כאן בפסוק ל"ב "באלכסון נמשכים ועולין עד כנגד גובהה של מנורה".

6) וב"חנוכת הבית" (לרבי משה חפץ) הוכיח שהגביעים שבששת הקנים לא היו מפוזרים באורך הקנים, אלא היו זה אצל זה למעלה, כולם בשוה עם האמצעי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גְּבִיעֶיהָ• הֵן כְּמִין כּוֹסוֹת שֶׁעוֹשִׂין מִזְּכוּכִית, אֲרֻכִּים וּקְצָרִים, וְקוֹרִין לָהֶם מדירנ״ס, וְאֵלּוּ עֲשׂוּיִין מִזָּהָב וּבוֹלְטִין וְיוֹצְאִין מִכָּל קָנֶה וְקָנֶה כַּמִּנְיָן שֶׁנָּתַן בָּהֶם הַכָּתוּב, וְלֹא הָיוּ בָהּ אֶלָּא לְנוֹי. **כַּפְתֹּרֶיהָ•** כְּמִין תַּפּוּחִים, עֲגֻלִּים סָבִיב, בּוֹלְטִין סְבִיבוֹת הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין לַמְּנוֹרוֹת שֶׁלְּפְנֵי הַשָּׂרִים, וְקוֹרִין לָהֶם פימל״ש, וּמִנְיָן שֶׁלָּהֶם כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה: כַּמָּה כַּפְתּוֹרִים בּוֹלְטִין מִמֶּנָּה, וְכַמָּה חֶלֶק שֶׁבֵּין כַּפְתּוֹר לְכַפְתּוֹר. **וּפְרָחֶיהָ•** צִיּוּרִין עֲשׂוּיִין בָּהּ כְּמִין פְּרָחִים. **מִמֶּנָּה יִהְיוּ•** הַכֹּל מִקְּשָׁה, יוֹצֵא מִתּוֹךְ חֲתִיכַת הָעֶשֶׁת, וְלֹא יַעֲשֵׂם לְבַדָּם וְיַדְבִּיקֵם.

(לב) **וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי:**

לב וְשִׁשָּׁא קְנִין נָפְקִין מִסִּטְרָהָא תְּלָתָא קְנֵי מְנַרְתָּא מִסִּטְרָהּ חַד וּתְלָתָא קְנֵי מְנַרְתָּא מִסִּטְרָהּ תִּנְיָנָא:

רש״י◄ **יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ•** לְכָאן וּלְכָאן, בַּאֲלַכְסוֹן נִמְשָׁכִים וְעוֹלִין עַד כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, שֶׁהוּא קָנֶה הָאֶמְצָעִי, וְיוֹצְאִין מִתּוֹךְ קָנֶה הָאֶמְצָעִי, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה: הַתַּחְתּוֹן אָרֹךְ וְשֶׁל מַעְלָה קָצָר הֵימֶנּוּ וְהָעֶלְיוֹן קָצָר הֵימֶנּוּ, לְפִי שֶׁהָיָה גֹּבַהּ רָאשֵׁיהֶן שָׁוֶה לְגָבְהוֹ שֶׁל קָנֶה הָאֶמְצָעִי הַשְּׁבִיעִי, שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצְאִים הַשִּׁשָּׁה קָנִים.

(לג) **שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה:**

לג תְּלָתָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא חַד חֵזוּר וְשׁוֹשַׁן וּתְלָתָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא חַד חֵזוּר וְשׁוֹשָׁן כֵּן לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִן מְנַרְתָּא:

רש״י◄ **מְשֻׁקָּדִים•** כְּתַרְגּוּמוֹ: מְצֻיָּרִים הָיוּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין לִכְלֵי כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁקּוֹרִין ניאל״ר. **וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים•** בּוֹלְטִין מִכָּל קָנֶה וְקָנֶה. **כַּפְתֹּר וָפָרַח•** הָיָה לְכָל קָנֶה וְקָנֶה.

(לד) **וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ:**

לד וּבְמְנַרְתָּא אַרְבְּעָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין חֵזוּרָהָא וְשׁוֹשַׁנָּהָא:

~ נקודות משיחות קודש ~

"מְשֻׁקָּדִים" – מַה הַסְּפֵק?

וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ: (כה, לד)

זֶה אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הֶכְרֵעַ, אֵין יָדוּעַ אִם גְּבִיעִים מְשֻׁקָּדִים, אוֹ מְשֻׁקָּדִים כַּפְתּוֹרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ (בפרש״י). וּפָסַק הָרַמְבַּ״ם (הל׳ בית הבחירה פ״ג ה״ב): "וְהַכֹּל מְשֻׁקָּדִים כְּמוֹ שְׁקֵדִים בַּעֲשִׂיָּתָן". וּבְטַעַם הַדָּבָר כָּתַב הַ׳כֶּסֶף מִשְׁנֶה׳ שֶׁהוּא מִצַּד סָפֵק הַנַּ״ל.

וְתָמוּהַּ, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁהַתּוֹרָה מְצַוָּה לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לָדַעַת אֵיךְ לְקַיְּמוֹ, וְהָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל זֶה בֵּאוּר בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה אוֹ קַבָּלָה?

(וְסָפֵק זֶה אֵינוֹ דּוֹמֶה לִשְׁאָר הַ״מִקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הֶכְרֵעַ״ שֶׁאֵינָם צְוּוִי לְמַעֲשֶׂה אֶלָּא סָפֵק בְּבֵאוּר הַכְּתוּבִים).

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה:

הַגְּבִיעִים כַּפְתּוֹרִים וּפְרָחִים לֹא הָיוּ אֶלָּא לְנוֹי הַמְּנוֹרָה (רש״י פרשתנו כ״ה ל״א), וְכַוָּנַת הֶיוֹתָם "מְשֻׁקָּדִים" הִיא בִּכְדֵי לְהַבְלִיט אֶת יָפְיָם, (וּכְבַעֲלֵי הָאֶמָּנֻיּוֹת שֶׁדַּרְכָּם לַעֲשׂוֹת כָּךְ (פיה״מ להרמב״ם מנחות ספ״ג)). וְאִם־כֵּן מוּבָן דְּאַף שֶׁהַתּוֹרָה כָּתְבָה "מְשֻׁקָּדִים" רַק בְּאֶחָד מֵהֶם (= גְּבִיעִים אוֹ כַּפְתּוֹרִים וּפְרָחִים), מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּכֻלָּם, כִּי ׳מַאי שְׁנָא׳. וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא מוּבָן דְּהַסָּפֵק עַל מַה נֶּאֱמַר "מְשֻׁקָּדִים" אֵינוֹ סָפֵק בַּצִּוּוּי אֶלָּא סָפֵק בְּפֵרוּשׁ הַכְּתוּבִים, כְּלוֹמַר, בְּמַה צִוְּתָה הַתּוֹרָה בְּפֵרוּשׁ לַעֲשׂוֹת "מְשֻׁקָּדִים".

(ע״פ לקו״ש חכ״ו עמ׳ 183 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לב) וְשִׁשָּׁה. טַעַם **קָנִים,** עֲגוּלִים אֲרֻכִּים חֲלוּלִים: תורה לג

לג) שְׁלֹשָׁה גְבִעִים. אָמַר הַגָּאוֹן, כִּי מְשֻׁקָּדִים. כִּדְמוּת שְׁקֵדִים. וְהַנָּכוֹן, שֶׁהוּא מִגִּזְרַת לִשְׁקֹד עַל דַּלְתוֹתַי: תורה לד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש״י◄ **וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְּבִעִים** • בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה הָיוּ אַרְבָּעָה גְּבִיעִים: אֶחָד בּוֹלֵט בָּהּ לְמַטָּה מִן הַקָּנִים, וְהַשְׁלֹשָׁה לְמַעְלָה מִן יְצִיאַת הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ.

מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ • (יומא נב) זֶה אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הֶכְרֵעַ: אֵין יָדוּעַ אִם גְּבִיעִים מְשֻׁקָּדִים, אוֹ מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ.

(לה) **וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה:**

לה וְחֵזוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ וְחֵזוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ וְחֵזוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִן מְנַרְתָּא:

רש״י◄ **וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים** • מִתּוֹךְ הַכַּפְתּוֹר הָיוּ הַקָּנִים נִמְשָׁכִים מִשְּׁנֵי צִדֶּיהָ אֵילָךְ וָאֵילָךְ, כָּךְ שָׁנִינוּ בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן: (מנחות כט) גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה י״ח טְפָחִים, הָרַגְלַיִם וְהַפֶּרַח שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, הוּא הַפֶּרַח הָאָמוּר בַּיָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ח) ״עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ״, וּטְפָחַיִם חָלָק, וְטֶפַח שֶׁבּוֹ גָּבִיעַ מֵהָאַרְבָּעָה גְּבִיעִים, וְכַפְתּוֹר וָפֶרַח מִשְּׁנֵי כַּפְתּוֹרִים וּשְׁנֵי פְּרָחִים הָאֲמוּרִים בַּמְּנוֹרָה עַצְמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ״. לָמַדְנוּ, שֶׁהָיוּ בַּקָּנֶה שְׁנֵי כַּפְתּוֹרִים וּשְׁנֵי פְּרָחִים, לְבַד מִן הַג׳ כַּפְתּוֹרִים שֶׁהַקָּנִים נִמְשָׁכִין מִתּוֹכָן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים וְגוֹ׳״, וּטְפָחַיִם חָלָק, וְטֶפַח כַּפְתֹּר וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ אֵילָךְ וְאֵילָךְ, נִמְשָׁכִים וְעוֹלִים כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, טֶפַח חָלָק וְטֶפַח כַּפְתּוֹר וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, וְטֶפַח חָלָק וְטֶפַח כַּפְתּוֹר וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, וְנִמְשָׁכִים וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, וּטְפָחַיִם חָלָק. נִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם ג׳ טְפָחִים שֶׁבָּהֶם ג׳ גְּבִיעִים וְכַפְתּוֹר וָפֶרַח. נִמְצְאוּ גְּבִיעִים כ״ב: י״ח לְשִׁשָּׁה קָנִים, ג׳ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַרְבָּעָה בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, הֲרֵי כ״ב, וְאַחַד עָשָׂר כַּפְתּוֹרִים: ו׳ בְּשֵׁשֶׁת הַקָּנִים וְג׳ בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה שֶׁהַקָּנִים יוֹצְאִים מֵהֶם, וּשְׁנַיִם עוֹד נֶאֱמְרוּ בַּמְּנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ״, וּמִעוּט כַּפְתֹּרִים, שְׁנַיִם: הָאֶחָד, לְמַטָּה אֵצֶל הַיָּרֵךְ, וְהָאֶחָד, בְּג׳ טְפָחִים הָעֶלְיוֹנִים עִם ג׳ הַגְּבִיעִים. וְתִשְׁעָה פְּרָחִים הָיוּ לָהּ: ו׳ לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח״, וְג׳ לַמְּנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ״, וּמִעוּט פְּרָחִים, שְׁנַיִם, וְאֶחָד הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת ״בְּהַעֲלוֹתְךָ״: ״עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ״. וְאִם תְּדַקְדֵּק בְּמִשְׁנָה זוֹ הַכְּתוּבָה לְמַעְלָה, תִּמְצָאֵם כְּמִנְיָנָם אִישׁ אִישׁ בִּמְקוֹמוֹ.

(לו) **כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר:**

לו חֵזוּרֵיהוֹן וּקְנֵיהוֹן מִנַּהּ יְהוֹן כֻּלַּהּ נְגִידָא חֲדָא דִּדְהַב דְּכֵי:

(לז) **וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ:**

לז וְתַעְבֵּד יָת בּוֹצִינָהָא שִׁבְעָא וְתַדְלֵק יָת בּוֹצִינָהָא וִיהוֹן מְנַהֲרִין עַל קֳבֵל אַפָּהָא:

רש״י◄ **אֶת־נֵרֹתֶיהָ** • כְּמִין בָּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין בְּתוֹכָן הַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילוֹת. **וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ** • עֲשֵׂה פִּי שֵׁשֶׁת הַנֵּרוֹת שֶׁבְּרָאשֵׁי הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ, מוּסַבִּים כְּלַפֵּי הָאֶמְצָעִי, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַנֵּרוֹת כְּשֶׁתַּדְלִיקֵם מְאִירִים ״אֶל עֵבֶר פָּנֶיהָ״, מוּסָב אוֹרָם אֶל צַד פְּנֵי הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי, שֶׁהוּא גּוּף הַמְּנוֹרָה.

(לח) **וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר:**

לח וְצִבְתָהָא וּמַחְתְּיָתָהָא דִּדְהַב דְּכֵי:

רש״י◄ **וּמַלְקָחֶיהָ** • הֵם הַצְּבָתִים הָעֲשׂוּיִין לִיקַּח בָּהֶם הַפְּתִילָה מִתּוֹךְ הַשֶּׁמֶן, לְיַשְּׁבָן וּלְמָשְׁכָן בְּפִי הַנֵּרוֹת, וְעַל שֵׁם שֶׁלּוֹקְחִים בָּהֶם קְרוּיִים מֶלְקָחַיִם. ״וְצִבְתָהָא״ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס, לְשׁוֹן צְבָת, טוליישׁ בְּלַעַ״ז.

וּמַחְתֹּתֶיהָ • הֵם כְּמִין בָּזִיכִין קְטַנִּים שֶׁחוֹתֶה בָּהֶן אֶת הָאֵפֶר שֶׁבַּנֵּר בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, כְּשֶׁהוּא מֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת מֵאֵפֶר הַפְּתִילוֹת שֶׁדָּלְקוּ הַלַּיְלָה וְכָבוּ. וּלְשׁוֹן מַחְתָּה, פוישדי״א בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ: (ישעיה ל) ״לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד״.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לח) טָהוֹר. שֶׁהוּא מְזֻקָּק, שֶׁאֵין בּוֹ פְּסוּל: תורה לט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לט) **כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה:**

לט כִּכְּרָא דִּדְהַב דְּכִי יַעְבֵּד יָתַהּ יָת כָּל מָנַיָּא הָאִלֵּין:

רש״י ◄ **כִּכַּר זָהָב טָהוֹר** • שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִשְׁקָלָהּ עִם כָּל כֵּלֶיהָ אֶלָּא כִּכָּר, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, וְהַכִּכָּר שֶׁל חוֹל שִׁשִּׁים מָנֶה, וְשֶׁל קֹדֶשׁ הָיָה כָּפוּל, ק״ך מָנֶה, וְהַמָּנֶה הוּא לִיטְרָא שֶׁשּׁוֹקְלִין בָּהּ כֶּסֶף לְמִשְׁקָל קוֹלוֹנְיָ״א, וְהֵם מֵאָה זְהוּבִים. כ״ה סְלָעִים, וְהַסֶּלַע אַרְבָּעָה זְהוּבִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ (כה, לט)

׳כִּכָּר׳ בְּגִימַטְרִיָּא ׳רָם׳ אוֹ ׳מַר׳.

לְלַמֶּדְךָ: בְּכָל מַצָּב שֶׁהָאָדָם נִמְצָא, אִם בְּמַצַּב־רוּחַ שֶׁל הִתְנַשְּׂאוּת וְהַגְּבָהָה מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (רָם), אוֹ שֶׁהוּא שָׁבוּר וְנִדְכֶּה מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (מַר) – עָלָיו לַעֲשׂוֹת מִזֶּה ׳מְנוֹרָה׳ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ.

(ספר המאמרים קונטרסים כרך א, עמ׳ 334)

(מ) **וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר: ס**

מ וַחֲזֵי וְעִבֵּד כִּדְמוּתְהוֹן דְּאַתְּ מִתְחַזֵּי בְּטוּרָא:

רש״י ◄ **וּרְאֵה וַעֲשֵׂה** • רְאֵה כָּאן בָּהָר תַּבְנִית שֶׁאֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ. מַגִּיד שֶׁנִּתְקַשָּׁה מֹשֶׁה בְּמַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה, עַד שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְנוֹרָה שֶׁל אֵשׁ. **אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳דְּאַתְּ מִתְחַזֵּי בְּטוּרָא׳. אִלּוּ הָיָה נָקוּד מַרְאֶה בְּפַתָּ״ח, הָיָה פִּתְרוֹנוֹ: אַתָּה מַרְאֶה לַאֲחֵרִים. עַכְשָׁו שֶׁנָּקוּד חֲטָף קָמַץ, פִּתְרוֹנוֹ ׳דְּאַתְּ מִתְחַזֵּי׳, שֶׁאֲחֵרִים מַרְאִים לְךָ (שֶׁהַנִּקּוּד מַפְרִיד בֵּין עוֹשֶׂה לְנַעֲשֶׂה).

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מ) **וּרְאֵה.** כִּי צָרִיךְ מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה לְחָכְמָה, וְלִרְאוֹת בְּמַרְאֵה הַלֵּב, אֵיךְ יַעֲשֶׂה מִכִּכָּר אֶחָד כָּל הַכֵּלִים: מִלַּת **מָרְאֶה.** זָרָה, וְאֵינֶנָּה כְּדַרְךָ, מֶשְׁלְךָ. כִּי אֵין פָּעוּל לְמִלַּת רְאֵה, כִּי אִם נִרְאֶה לְבַדָּהּ. וְהָיָה כֵּן, בַּעֲבוּר כִּי הָרוֹאֶה אֵינוֹ פּוֹעֵל רַק מְקַבֵּל דְּמוּת. וּבַעַל הַתּוֹלְדוֹת יָבִין זֶה. וְלִפְנֵי שֶׁאֲדַבֵּר עַל הַמִּשְׁכָּן, שֶׁגַּם הוּא הָיָה יְרִיעוֹת כְּרוּבִים, אֶתֵּן לְךָ עִקָּר שֶׁתִּסְמֹךְ עָלָיו: **אָמַר אַבְרָהָם הַמְחַבֵּר** כָּל יֵשׁ, עַל שְׁנֵי דְּרָכִים. הָאֶחָד, יֵשׁ שֶׁהוּא גּוּף שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֹרֶךְ וְרֹחַב וְעֹמֶק. וְהַגָּה שֵׁשׁ פֵּאוֹת. מֵהָאֹרֶךְ יָבֹאוּ פָּנִים וְאָחוֹר, וּמֵהָרֹחַב יָמִין וּשְׂמֹאל. וּמֵהַגֹּבַהּ מַעְלָה וּמַטָּה. וְיֵשׁ יֵשׁ שֶׁאֵינוֹ גּוּף, וְהֵם מַלְאֲכֵי הַשֵּׁם הַקְּדוֹשִׁים. גַּם נִשְׁמַת הָאָדָם. וְאֵלֶּה הַשְּׁנַיִם דְּרָכִים, הַשֵּׁם בְּרָאָם לְבַדּוֹ, וְאֵין יְכֹלֶת בַּנִּבְרָא לִבְרֹא עֶצֶם שֶׁיִּהְיֶה גּוּף. אַף יֵשׁ שֶׁאֵינֶנּוּ גּוּף שֶׁהוּא נִכְבָּד יוֹתֵר. גַּם אֵין בּוֹ כֹּחַ לְהַכְחִידוֹ, עַד שֶׁיֵּעָדֵר וְלֹא יִהְיֶה יֵשׁ. וְיֵשׁ דָּבָר סָמוּךְ אֶל יֵשׁ, וְנִשְׁעָן עָלָיו, וְלֹא יִמָּצֵא לְבַדּוֹ, וְהִיא הַצּוּרָה. גַּם הִיא עַל שְׁנֵי דְּרָכִים. הָאַחַת עוֹמֶדֶת, וְלֹא תָסוּר כְּצוּרַת הַקְּדוֹשִׁים. וְהַחָכְמָה בַּנְּשָׁמָה. גַּם בַּגּוּפוֹת, כְּחֹם הָאֵשׁ וְלֵחוּת הַמַּיִם. וְהַדֶּרֶךְ הָאַחֵר, מִקְרִים אֵינָם עוֹמְדִים, רַק מִתְהַפְּכִים וְנֶחְלָפִים וְסָרִים וְנַעֲדָרִים. וְכָאֵלֶּה יָכוֹל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת. עַל כֵּן, הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד לֹא יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה לוֹ דְּמוּת וּתְמוּנָה, לֹא עוֹמֶדֶת וְלֹא נֶעְדֶּרֶת. כִּי הוּא בָּרָא עֶצֶם כָּל דָּבָר. כִּי כָּל צוּרָה, עוֹמֶדֶת אוֹ מִקְרֶה. וְאֶתֵּן לְךָ מָשָׁל אֶחָד. קַדְרוּת הַלְּבָנָה, כְּשֶׁנִּכְנָס צֵל הָאָרֶץ בֵּינָהּ וּבֵין הַשֶּׁמֶשׁ, בְּרֹאשׁ הַתֶּלִי אוֹ בִּזְנָבוֹ. וְאֶתֵּן לְךָ מָשָׁל אַחֵר. יָדַעְנוּ כִּי כֹּחַ הַנְּשָׁמָה בְּכָל הַגּוּף. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת בְּגוּף הָאָדָם, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מֵהַחֲבָלִים הַיּוֹצְאִים מִן הַמֹּחַ, שֶׁיַּרְגִּישׁוּ יוֹתֵר מֵהָאֲחֵרִים, כְּמוֹ הָעֵינַיִם וְהָאָזְנַיִם. כִּי הָעֲצָמוֹת, גַּם הַכָּבֵד, לֹא יַרְגִּישׁוּ. וְהִנֵּה הַלֵּב קִבֵּל כֹּחַ הַנְּשָׁמָה יוֹתֵר מִכָּל אֵיבְרֵי הַגּוּף, עַל כֵּן הָיוּ אֵיבָרִים רַבִּים מִשָּׁרְתִים לוֹ. וְכָכָה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, יָדַעְנוּ כִּי כְּבוֹדוֹ מְלֹא כָּל הָעוֹלָם, רַק יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁיֵּרָאֶה כֹּחַ הַשֵּׁם בּוֹ יוֹתֵר מִמְּקוֹמוֹת אֲחֵרִים. וּבַעֲבוּר שְׁנֵי דְּבָרִים, הָאֶחָד כְּפִי מַתְכֹּנֶת תּוֹלְדַת הַמְּקַבֵּל. וְהַשֵּׁנִי כְּפִי כֹּחַ הָעֶלְיוֹן שֶׁהוּא עַל רֹאשׁ הַמְּקַבֵּל. עַל כֵּן נִבְחַר מְקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְאִם נָתַן לְךָ הַשֵּׁם חָכְמָה בְּלִבְּךָ, תָּבִין סוֹד הָאָרוֹן וְהַכַּפֹּרֶת, וְהַכְּרוּבִים שֶׁהֵם פּוֹרְשֵׂי כְּנָפַיִם. וּמִחוּץ לַפָּרֹכֶת, דְּבַר הַמְּנוֹרָה וּמִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְהַשֻּׁלְחָן. וּמִחוּץ לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן, מִזְבַּח הָעוֹלָה וְאֶת כָּל כֵּלָיו. וְאֶת הַכִּיּוֹר וְאֶת כַּנּוֹ. וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים הֵם כְּבוֹד אֱלֹהִים. וּבַעֲבוּר זֶה רָמַזְתִּי לְךָ, כִּי יֵשׁ בְּדוֹרֵנוּ אֲנָשִׁים חֲכָמִים בְּעֵינֵיהֶם, אוּלַי יְהַתְּלוּ עַל דְּבָרַי. וְהַיּוֹדֵעַ סוֹד נִשְׁמָתוֹ וּמַתְכֹּנֶת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כו (א) **וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:**

רש״י ◄ **וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת.** לְהִיוֹת לוֹ לְגַג וְלִמְחִצּוֹת מִחוּץ לַקְּרָשִׁים, שֶׁהַיְרִיעוֹת תְּלוּיוֹת מֵאַחוֹרֵיהֶן לְכַסּוֹתָן. **שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתֹלַעַת שָׁנִי.** חֲרֵי אַרְבָּעָה מִינִין יַחַד בְּכָל חוּט וְחוּט, אֶחָד שֶׁל פִּשְׁתִּים וְשִׁלְשָׁה שֶׁל צֶמֶר, וְכָל חוּט וְחוּט כָּפוּל שִׁשָּׁה, חֲרֵי ד׳ מִינִין כְּשֶׁהֵן שְׁזוּרִין יַחַד, כ״ד כְּפָלִים לְחוּט (ברייתא דמלאכת המשכן). **כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב.** כְּרוּבִים הָיוּ מְצֻיָּרִין בָּהֶם בַּאֲרִיגָתָן, וְלֹא בִּרְקִימָה שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה מַחַט, אֶלָּא בַּאֲרִיגָה בִּשְׁנֵי כְּתָלִים, פַּרְצוּף אֶחָד מִכָּאן וּפַרְצוּף אֶחָד מִכָּאן: אֲרִי מִצַּד זֶה וְנֶשֶׁר מִצַּד זֶה, כְּמוֹ שֶׁאוֹרְגִין חֲגוֹרוֹת שֶׁל מֶשִׁי, שֶׁקּוֹרִין בְּלַעַ״ז פיישיש״א.

א וְיָת מַשְׁכְּנָא תַּעְבֵּד עַשַׂר יְרִיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי צוּרַת כְּרוּבִין עוֹבַד אֻמָּן תַּעְבֵּד יָתְהוֹן:

(ב) **אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת:**

ב אָרְכָּא דִּירִיעָתָא חֲדָא עַשְׂרִין וְתַמְנֵי אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא לְכָל יְרִיעָתָא:

(ג) **חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיךְ חֹבֶרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ:**

ג חֲמֵשׁ יְרִיעָן יְהֵוְיָן מְלַפְּפָן חֲדָא עִם חֲדָא וַחֲמֵשׁ יְרִיעָן מְלַפְּפָן חֲדָא עִם חֲדָא:

רש״י ◄ **תִּהְיֶיךְ חֹבֶרֹת.** תּוֹפְרָן בְּמַחַט זוֹ בְּצַד זוֹ, חָמֵשׁ לְבַד וְחָמֵשׁ לְבַד. **אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ.** כָּךְ דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא לְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן נְקֵבָה. וּבְדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר, אוֹמֵר: ״אִישׁ אֶל אָחִיו״, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּכְּרוּבִים: (לעיל כה) ״וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו״.

(ד) **וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית:**

ד וְתַעְבֵּד עֲנוּבִין דְּתִכְלָא עַל שִׂפְתָא דִּירִיעָתָא חֲדָא מִסִּטְרָא בֵּית לוּפֵי וְכֵן תַּעְבֵּד בִּשְׂפְתָא דִּירִיעָתָא בְּסִטְרָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָתָא:

רש״י ◄ **לֻלְאֹת.** לצול״ש בְּלַעַ״ז, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: ״עֲנוּבִין״, לְשׁוֹן עֲנִיבָה. **מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת.** בְּאוֹתָהּ יְרִיעָה שֶׁבְּסוֹף הַחִבּוּר. קְבוּצַת חֲמֵשֶׁת הַיְרִיעוֹת קְרוּיָה חוֹבֶרֶת. **וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית.** בְּאוֹתָהּ יְרִיעָה שֶׁהִיא קִיצוֹנָה, לְשׁוֹן קָצֶה, כְּלוֹמַר: לְסוֹף הַחוֹבֶרֶת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

גּוּפוֹ, יוֹכֵל לָדַעַת דִּבְרֵי עוֹלָם הָעֶלְיוֹן, כִּי הָאָדָם כִּדְמוּת עוֹלָם קָטָן. וְהוּא הָיָה סוֹף בְּרִיאָתוֹ בָּאָרֶץ. וְסִימָן לַדָּבָר, בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטָן כִּלָּה. וְהַגָּאוֹן הִזְכִּיר, כִּי שְׁמוֹנָה עָשָׂר דְּבָרִים הֵם בַּמִּשְׁכָּן שֶׁהוּא עוֹלָם אֶמְצָעִי, וּכְמוֹהֶם בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן. וְכָכָה הָעוֹלָם הַקָּטָן. הִנֵּה הַכְּלָל, כָּל כְּרוּב, נַעֲשָׂה לְקַבֵּל כֹּחַ הָעֶלְיוֹן. גַּם בַּעֲבוּר שֶׁיִּלְמֹד הַמַּשְׂכִּיל, וְאֵין צוֹרֶךְ לְהַאֲרִיךְ: תורה א

א) וְאֶת הַמִּשְׁכָּן. כַּאֲשֶׁר הוֹדִיעוֹ בִּתְחִלָּה אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן. **מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב.** אָמְרוּ חֲכָמִים כִּי מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב, שְׁנַיִם פַּרְצוּפִים. וְרוֹקֵם, פַּרְצוּף אֶחָד. וְנָכוֹן הוּא. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב אֵינוֹ רוֹקֵם וְלֹא אוֹרֵג. רַק עַל דֶּרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין הַיּוֹם בִּגְדֵי מֶשִׁי. כִּי הַצּוּרָה שֶׁעָלְתָה בַּלֵּב הִיא חֶשְׁבּוֹן. וּמַחֲשַׁבְתָּהּ. וּיְצַיְּרֶנָּהּ בַּלּוּחַ. וְיָשִׂים ב׳ חוּטִין בַּחֶשְׁבּוֹן לְמִשּׁוֹךְ מֶרְחוֹק: תורה ב

ב) אֹרֶךְ. חַסְרֵי דַּעַת אָמְרוּ, כִּי מִדַּת כ״ח בַּעֲבוּר כ״ח מַחֲנוֹת הַלְּבָנָה. וְהַנָּכוֹן, כִּי הָיוּ עֶשֶׂר יְרִיעוֹת. עַל דֶּרֶךְ, נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה. עַל כֵּן הָיָה מְקוֹם קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים בְּחֶשְׁבּוֹן מְעֻקָּב: תורה ג

ג) חוֹבֶרֶת. כִּדְמוּת תֹּאַר. אוֹ יִהְיֶה כִּדְמוּת פּוֹעַל, שֶׁזֹּאת חוֹבֶרֶת זֹאת. וְהָעֵד, חִבּוּר עֲצַבִּים אֶפְרַיִם הַנַּח לוֹ, שֶׁהוּא פָּעוּל: תורה ד

ד) לוּלָאוֹת. יֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי כְּמוֹהוּ, וּבְלוּלִים יַעֲלוּ אֶל הַתִּיכוֹנָה, כִּי הַבֵּי״ת מִשְׁרֶת: **הַקִּיצוֹנָה.** תֹּאַר, כְּמוֹ הָעֶלְיוֹנָה: תורה ה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ה) חֲמִשִּׁים לְלָאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לְלָאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלְּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ:

ה חַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעְבֵּד בִּירִיעָתָא חֲדָא וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעְבֵּד בְּסִטְרָא דִירִיעָתָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָנָא מְכַוְּנָן עֲנוּבַיָּא חֲדָא לְקֳבֵל חֲדָא:

רש״י◄ מַקְבִּילֹת הַלְּלָאֹת אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ • שְׁמוֹר שֶׁתַּעֲשֶׂה הַלֻּלָאוֹת בְּמִדָּה אַחַת, מְכֻוֶּנֶת הַבְּדָלָתָן זוֹ מִזּוֹ, וּכְמִדָּתָן בִּירִיעָה זוֹ כֵּן יִהְיֶה בַּחֲבֶרְתָּהּ, כְּשֶׁתִּפְרֹשׁ חוֹבֶרֶת אֵצֶל חוֹבֶרֶת, יִהְיוּ הַלֻּלָאוֹת שֶׁל יְרִיעָה זוֹ מְכֻוָּנוֹת כְּנֶגֶד לוּלָאוֹת שֶׁל זוֹ, וְזֶהוּ לְשׁוֹן ״מַקְבִּילוֹת״, זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל ״כְּנֶגֶד״ ״לְקֳבֵל״. הַיְרִיעוֹת אָרְכָּן כ״ח וְרָחְבָּן אַרְבַּע, וּכְשֶׁחִבֵּר חָמֵשׁ יְרִיעוֹת יַחַד, נִמְצָא רָחְבָּן כ׳ וְכֵן הַחוֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית. וְהַמִּשְׁכָּן, אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: ״עֶשְׂרִים קְרָשִׁים לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה״ וְכֵן לַצָּפוֹן. וְכָל קֶרֶשׁ אַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה, הֲרֵי שְׁלֹשִׁים מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב. רֹחַב הַמִּשְׁכָּן מִן הַצָּפוֹן לַדָּרוֹם עֶשֶׂר אַמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה וְגוֹ׳״ וּשְׁנֵי קְרָשִׁים לַמְּקֻצָעוֹת, הֲרֵי עֶשֶׂר. וּבִמְקוֹמָם אֲפָרְשֵׁם לַמִּקְרָאוֹת הַלָּלוּ. נוֹתֵן הַיְרִיעוֹת, אָרְכָּן לְרָחְבּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן: עֶשֶׂר אַמּוֹת אֶמְצָעִיּוֹת לְגַג חֲצִי רֹחַב הַמִּשְׁכָּן, וְאַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן לָעֲבִי רָאשֵׁי הַקְּרָשִׁים, שֶׁעֲבִיָּם אַמָּה. נִשְׁתַּיְּרוּ ט״ז אַמָּה: ח׳ לַצָּפוֹן וְח׳ לַדָּרוֹם מְכַסּוֹת קוֹמַת הַקְּרָשִׁים שֶׁגָּבְהָן עֶשֶׂר. נִמְצְאוּ שְׁתֵּי אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת מְגֻלּוֹת. רָחְבָּן שֶׁל יְרִיעוֹת אַרְבָּעִים אַמָּה, כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרוֹת עֶשְׂרִים אַמָּה לַחוֹבֶרֶת. שְׁלֹשִׁים מֵהֶן לְגַג חֲלַל הַמִּשְׁכָּן לְאָרְכּוֹ, וְאַמָּה כְּנֶגֶד עֲבִי רָאשֵׁי הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּמַּעֲרָב, וְאַמָּה לְכַסּוֹת עֲבִי הָעַמּוּדִים שֶׁבַּמִּזְרָח, שֶׁלֹּא הָיוּ קְרָשִׁים בַּמִּזְרָח אֶלָּא אַרְבָּעָה (בְּרַשׁ״י יָשָׁן: חֲמִשָּׁה) עַמּוּדִים, שֶׁהַמָּסָךְ פָּרוּשׂ וְתָלוּי בְּוָוִין שֶׁבָּהֶן כְּמִין יְרִילוֹן. נִשְׁתַּיְּרוּ ח׳ אַמּוֹת הַתְּלוּיִין עַל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן שֶׁבַּמַּעֲרָב וּשְׁתֵּי אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת מְגֻלּוֹת. זוֹ מָצָאתִי בִּבְרַיְתָא דְמַסֶּכֶת מִדּוֹת. אֲבָל בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (פרק הזורק): אֵין הַיְרִיעוֹת מְכַסּוֹת אֶת עַמּוּדֵי הַמִּזְרָח וְט׳ אַמּוֹת תְּלוּיוֹת אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן. וְהַכָּתוּב בְּפָרָשָׁה זוֹ מְסַיְּעֵנוּ: ״וְנָתַתָּ אֶת הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים״ — וְאִם כְּדִבְרֵי הַבְּרַיְתָא הַזֹּאת, נִמְצֵאת פָּרֹכֶת מְשׁוּכָה מִן הַקְּרָסִים וְלַמַּעֲרָב אַמָּה.

(ו) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד:

ו וְתַעְבֵּד חַמְשִׁין פּוּרְכִּין דְּדָהָב וּתְלַפֵּף יָת יְרִיעָתָא חֲדָא עִם חֲדָא בְּפוּרְכַּיָּא וִיהֵי מַשְׁכְּנָא חָד:

רש״י◄ קַרְסֵי זָהָב • פירמיל״ש בְּלַע״ז, וּמַכְנִיסִין רֹאשָׁן אֶחָד בַּלּוּלָאוֹת שֶׁבְּחוֹבֶרֶת זוֹ וְרֹאשָׁן אֶחָד בַּלּוּלָאוֹת שֶׁבְּחוֹבֶרֶת זוֹ, וּמְחַבְּרָן בָּהֶן.

(ז) וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

ז וְתַעְבֵּד יְרִיעָן מְעַזֵּי לִפְרָסָא עַל מַשְׁכְּנָא חֲדָא עֲסָרֵי יְרִיעָן תַּעְבֵּד יָתְהוֹן:

רש״י◄ יְרִיעֹת עִזִּים • מִנּוּצָה שֶׁל עִזִּים. לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן • לִפְרֹשׂ אוֹתָן עַל הַיְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת.

(ח) אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת:

ח אֲרֻכָּא דִירִיעָתָא חֲדָא תְּלָתִין אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא לַחֲדָא עֲסָרֵי יְרִיעָן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) חֲמִשִּׁים. עַתָּה הִזְכִּיר מִסְפַּר הַלּוּלָאוֹת: וּמִלַּת מַקְבִּילֹת, זֹאת לָקֶבֶל זֹאת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי כָּמוֹהוּ, וַיַּכֵּהוּ קֶבֶל עָם. וּמִחִי קֶבְלוֹ. וּפִרוּשׁ אִשָּׁה, עֶצֶם דָּבָר. וְכֵן אִישׁ. עַל כֵּן, וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל: תורה ו

ו) וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי. כָּמוֹהוּ, כָּרַע בֵּל קוֹרֵס נָבוֹ. וְהִנֵּה עֶשֶׂר יְרִיעוֹת הוּא הַמִּשְׁכָּן. וְהַמִּשְׁכָּן קָרָאוֹ אֶחָד, כּוֹלֵל הַכֹּל. כִּי כָּל גּוּף אֵינוֹ דָּבָר אֶחָד, רַק הוּא מְחֻבָּר מֵאֲחָדִים. וְכָכָה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד שֶׁהוּא אֶחָד, כּוֹלֵל הַכֹּל וְנִקְרָא אֶחָד. וְכֵן הָעוֹלָם הַקָּטָן וְהַגָּדוֹל: תורה ז

ז) וְעָשִׂיתָ יְרִיעוֹת עִזִּים לְאֹהֶל. לְהִיוֹת אֹהֶל. וּמִלַּת אוֹתָם. תּוֹסֶפֶת בֵּאוּר, כִּי הִיא שָׁבָה אֶל יְרִיעוֹת עִזִּים: תורה ח

ח) אֹרֶךְ. הָאַחַת. מִלַּת אַחַת, זָרָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש״י◄ **שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה** • שֶׁכְּשֶׁנּוֹתֵן אָרְכָּן לְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן כְּמוֹ שֶׁנָּתַן אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת, נִמְצְאוּ אֵלּוּ עוֹדְפוֹת אַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן, לְכַסּוֹת אַחַת מֵהַשְּׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מְגֻלּוֹת מִן הַקְּרָשִׁים. וְהָאַמָּה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל קֶרֶשׁ, שֶׁאֵין הַיְרִיעָה מְכַסָּה אוֹתָהּ, הִיא הָאַמָּה הַתְּחוּבָה בְּנֶקֶב הָאֶדֶן, שֶׁהָאֲדָנִים גְּבֹהָן אַמָּה.

(ט) וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל׃

ט וּתְלַפֵּף יָת חֲמֵשׁ יְרִיעָן לְחוֹד וְיָת שִׁית יְרִיעָן לְחוֹד וְתֵיעוּף יָת יְרִיעָתָא שְׁתִיתֵיתָא לְקֳבֵל אַפֵּי מַשְׁכְּנָא׃

רש״י◄ **וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית** • הָעוֹדֶפֶת בְּאֵלּוּ הָעֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר מִן הַתַּחְתּוֹנוֹת. אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל • חֲצִי רָחְבָּהּ הָיָה תָּלוּי וְכָפוּל עַל הַמָּסָךְ שֶׁבַּמִּזְרָח כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, דּוֹמֶה לְכַלָּה צְנוּעָה הַמְכַסָּה בְּצָעִיף עַל פָּנֶיהָ.

(י) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה בַּחֹבָרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית׃

י וְתַעְבֵּד חַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל שִׂפְתָא דִּירִיעָתָא חֲדָא בְּסִטְרָא בֵּית לוּפֵי וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל שִׂפְתָא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָנָא׃

(יא) וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד׃

יא וְתַעְבֵּד פּוּרְכִּין דְּנְחָשָׁא חַמְשִׁין וְתָעֵיל יָת פּוּרְכִּיָּא בַּעֲנוּבַיָּא וּתְלַפֵּף יָת מַשְׁכְּנָא וִיהֵי חָד׃

(יב) וְסָרַח הָעֹדֵף בִּירִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן׃

יב וְסִרְחָא דְּיַתִּירָא בִּירִיעַת מַשְׁכְּנָא פַּלְגוּת יְרִיעָתָא דְּיַתִּירָא תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי מַשְׁכְּנָא׃

רש״י◄ **וְסָרַח הָעֹדֵף בִּירִיעֹת הָאֹהֶל** • עַל יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן. יְרִיעוֹת הָאֹהֶל הֵן הָעֶלְיוֹנוֹת שֶׁל עִזִּים, שֶׁקְּרוּיִים אֹהֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: ״לְאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן״. וְכָל ״אֹהֶל״ הָאָמוּר כָּאן אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן גַּג, שֶׁמַּאֲהִילוֹת וּמְסַכְּכוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְהֵן הָיוּ עוֹדְפוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת חֲצִי הַיְרִיעָה לַמַּעֲרָב, שֶׁהַחֲצִי שֶׁל יְרִיעָה אַחַת־עֶשְׂרֵה הַיְתֵרָה, הָיָה נִכְפָּל אֶל מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל. נִשְׁאֲרוּ שְׁתֵּי אַמּוֹת רֹחַב חֲצִיָּהּ עוֹדֵף עַל רֹחַב הַתַּחְתּוֹנוֹת. **תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן** • לְכַסּוֹת שְׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁהָיוּ מְגֻלּוֹת בַּקְּרָשִׁים. **אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן** • הוּא צַד מַעֲרָבִי, לְפִי שֶׁהַפֶּתַח בַּמִּזְרָח שֶׁהֵן פָּנָיו, וְצָפוֹן וְדָרוֹם קְרוּיִין צְדָדִין לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל.

(יג) וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ׃

יג וְאַמְּתָא מִכָּא וְאַמְּתָא מִכָּא בְּדַיַּתִּירָא בְּאָרְכָּא יְרִיעָתָא דְּמַשְׁכְּנָא יְהֵי סְרִיחַ עַל סִטְרֵי מַשְׁכְּנָא מִכָּא וּמִכָּא לְכַסָּיוּתֵהּ׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כִּי הָיְתָה רְאוּיָה לִהְיוֹת אַחַדַת, כִּי הַדֶּלֶ״ת אֵינָהּ מֵאוֹתִיּוֹת הַמְשָׁרְתִים. רַק בַּעֲבוּר שֶׁהִתְחַבְּרוּ שְׁנַיִם, דָּלֶ״ת וְתַי״וּ שֶׁהֵם מִמּוֹצָא אֶחָד, יִכְבַּד עַל הַלָּשׁוֹן. עַל דֶּרֶךְ, מְשָׁרֵת אֶת הַמֶּלֶךְ. וְחָסְרוּ הַדָּלֶ״ת: תורה ט

ט) חֲמֵשׁ. בִּשְׁוָא וּפַתַּח. דֶּרֶךְ קְצָרָה, כְּמוֹ שְׁלֹשׁ סְאִים. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר כָּפַל אֶת הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית, נִשְׁאַר חֲצִיָּהּ בַּסּוֹף, עַל כֵּן כָּתוּב חֲצִי הַיְרִיעָה הָעוֹדֶפֶת. וְאֵין צוֹרֶךְ לְהַזְכִּיר כִּי אוֹרֶךְ הַיְרִיעוֹת לְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן. וְהִנֵּה רֹחַב הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְתֵשַׁע אַמּוֹת הָיוּ גֹּבַהּ שְׁנֵי צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן. עַל כֵּן כָּתוּב וְהָאַמָּה מִזֶּה, לְכַסּוֹת הַמִּשְׁכָּן: תורה י

י) וְעָשִׂיתָ. מִסְפַּר לוּלָאוֹת יְרִיעוֹת הָאֹהֶל, כְּמִסְפַּר לוּלָאוֹת יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן. וְכֵן הַקְּרָסִים. רַק לֹא הָיוּ לוּלָאוֹת הָאֹהֶל וּקְרָסָיו, לְנֹכַח לוּלָאוֹת הַמִּשְׁכָּן וּקְרָסָיו. רַק אַחֲרֵיהֶם, לִפְאַת מַעֲרָב שְׁתַּיִם אַמּוֹת: תורה יא

יא) וְעָשִׂיתָ. קַרְסֵי הַמִּשְׁכָּן זָהָב, כִּי הוּא נִכְבָּד: וְהָאֹהֶל. כְּמוֹ מִכְסֶה. עַל כֵּן קְרָסָיו נְחֹשֶׁת, וְאֵינָם נִרְאִים. כִּי ב׳ מִכְסִים עַל הָאֹהֶל: תורה יב

יב) וְסָרַח. יֵשׁ חֲצִי שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ קָרוּב, כְּמוֹ וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה. וּבְמַעֲשֵׂה הַקְּרָשִׁים תָּבִין הַצֹּרֶךְ לְפָרֹשׁ: תורה יג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י ◄ **וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה • לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם. בָּעֹדֶף בְּאֹרֶךְ יְרִיעַת הָאֹהֶל •** שֶׁהֵן עוֹדְפוֹת עַל אֹרֶךְ יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן שְׁתֵּי אַמּוֹת. יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן • לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה. לִמְדָה תּוֹרָה 'דֶּרֶךְ אֶרֶץ': שֶׁיְּהֵא אָדָם חָס עַל הַיָּפֶה.

(יד) **וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְּמָעְלָה: פ**

יד וְתַעְבֵּד חוּפָּאָה לִפְרָסָא מַשְׁכֵּי דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וְחוּפָּאָה מַשְׁכֵּי דְּסַסְגּוֹנָא מִלְּעֵלָא:

רש"י ◄ **מִכְסֶה לָאֹהֶל •** לְאוֹתוֹ גַּג שֶׁל יְרִיעוֹת עִזִּים, עֲשֵׂה עוֹד מִכְסֶה אֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים, וְעוֹד לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ מִכְסֵה עוֹרוֹת תְּחָשִׁים, וְאוֹתָן מִכְסָאוֹת לֹא הָיוּ מְכַסִּין אֶלָּא אֶת הַגַּג: אָרְכָּן שְׁלֹשִׁים וְרָחְבָּן עֶשֶׂר, אֵלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי יַחְמִיָּה. וּלְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה: מִכְסֶה אֶחָד הָיָה. חֶצְיוֹ שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים וְחֶצְיוֹ שֶׁל עוֹרוֹת תְּחָשִׁים.

~ יום רביעי א' אדר ~

(טו) **וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים:**

טו וְתַעְבֵּד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין קָיְמִין:

רש"י ◄ **וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים •** הָיָה לוֹ לוֹמַר: 'וְעָשִׂיתָ קְרָשִׁים', כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל דָּבָר וְדָבָר. מַהוּ "הַקְּרָשִׁים"? מֵאוֹתָן הָעוֹמְדִין וּמְיֻחָדִין לְךָ. יַעֲקֹב אָבִינוּ נָטַע אֲרָזִים בְּמִצְרַיִם, וּכְשֶׁמֵּת צִוָּה לְבָנָיו לְהַעֲלוֹתָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְאָמַר לָהֶם, שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְצַוּוֹת אוֹתָן לַעֲשׂוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר מֵעֲצֵי שִׁטִּים: רְאוּ, שֶׁיִּהְיוּ מְזֻמָּנִים בְּיֶדְכֶם! הוּא שֶׁיִּסֵּד הַבַּבְלִי בַּפִּיּוּט שֶׁלּוֹ: טָס מַטָּע מְזֹרָזִים, קוֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים, שֶׁנִּזְדָּרְזוּ לִהְיוֹת מוּכָנִים בְּיָדָם מִקֹּדֶם לָכֵן. **עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים •** אִישְׁטַנְבִי"ש בְּלַעַ"ז, שֶׁיִּהְיֶא אֹרֶךְ הַקְּרָשִׁים זָקוּף לְמַעְלָה בְּקִירוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא תַּעֲשֶׂה הַכְּתָלִים בְּקְרָשִׁים שׁוֹכְבִים, לִהְיוֹת רֹחַב הַקְּרָשִׁים לְגֹבַהּ הַכְּתָלִים, קֶרֶשׁ עַל קֶרֶשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים (כו, טו)

שֹׁרֶשׁ הַמִּלָּה "שִׁטִּים" הוּא 'שִׁטָּה', שֶׁמַּשְׁמָעוּתָהּ נְטִיָּה (כִּי עֵץ הַשִּׁיטָה נוֹטֶה הַצִּידָה בְּדֶרֶךְ כְּלָל). דְּהַיְנוּ, יֵשׁ דָּבָר שֶׁהוּא אֶמְצָעִי, וְהַהַטָּיָה לְאֵיזֶה צַד, לְמַעְלָה אוֹ לְמַטָּה, נִקְרֵאת שִׁיטָה.

אַף תֵּיבַת 'שִׁטּוּת' הִיא מֵאוֹתוֹ שֹׁרֶשׁ. נִמְצָא כִּי "שִׁטִּים" וּשְׁטוּת — כֻּלָּם מִשֹּׁרֶשׁ אֶחָד.

וְהִנֵּה דֶּרֶךְ הַמְּצוּעִ הִיא — דֶּרֶךְ הַהִגָּיוֹן וְהַשֵּׂכֶל. הַהַטָּיָה מִדֶּרֶךְ זוֹ לְמַטָּה — הִיא 'שִׁטּוּת דִּלְעוּמַּת־זֶה' (דִּקְלִיפָּה), וְהַהַטָּיָה כְּלַפֵּי מַעְלָה — הִיא 'שִׁטּוּת דִּקְדוּשָׁה'.

'שִׁטּוּת דִּלְעוּמַּת־זֶה' הִיא אוֹתָהּ רוּחַ שִׁטּוּת הַגּוֹרֶמֶת לְאָדָם לַחֲטוֹא, וּכְמַאֲמַר רַז"ל (סוטה ג) "אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא־אִם־כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שִׁטּוּת". 'שִׁטּוּת דִּקְדוּשָׁה' הִיא כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי עוֹבֵד אֶת ה' בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (כתובות יז), "אַהֲנֵי לֵיהּ שִׁטּוּתֵיהּ לְסַבָּא".

עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא אֵפוֹא לַהֲפוֹךְ אֶת הַ'שִׁטּוּת דִּלְעוּמַּת־זֶה' לַ'עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים' — 'שִׁטּוּת דִּקְדוּשָׁה'.

(ספר המאמרים תש"י, עמ' 114)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) **וְהָאַמָּה. בָּעוֹדֶף.** כְּמוֹ אוֹבֵד, וְהוּא תֹּאַר. כִּי הוּא מִלְּרַע, **הַטַּעַם:** תורה יד

יד) **וְעָשִׂיתָ.** מִכְסֶה עַל מִכְסֶה, **בַּעֲבוּר הַגֶּשֶׁם:** תורה טו

טו) **וְעָשִׂיתָ.** הַמִּשְׁכָּן אֵינוֹ רַק הַיְרִיעוֹת וְהַקְּרָשִׁים. וְכַאֲשֶׁר הוֹדִיעַ הַמִּשְׁכָּן, כֵּן הַקְּרָשִׁים. וּמִלַּת **עוֹמְדִים.** כְּפִי תּוֹלֶדֶת הָעֵץ. כִּי הָאוֹרֶךְ הוּא הַגֹּבַהּ. וְכָכָה הָאָדָם, כַּאֲשֶׁר הוּא עוֹמֵד. וְהֵפֶךְ זֶה בִּשְׁכִבוֹ. אוֹ מִלַּת עוֹמְדִים, עַל זְוִיּוֹת **נִצָּבוֹת:** תורה טז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טז) עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃

רש"י◄ עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ • לְמַדְנוּ: גָּבְהוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת. וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב • לְמַדְנוּ: אָרְכּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן לְעֶשְׂרִים קְרָשִׁים, שֶׁהָיוּ בַּצָּפוֹן וּבַדָּרוֹם, מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, שְׁלֹשִׁים אַמָּה.

טז עֲשַׂר אַמִּין אֲרָכָא דְּדַפָּא וְאַמְּתָא וּפַלְגוּת אַמְּתָא פּוּתְיָא דְּדַפָּא חָד׃

(יז) שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃

רש"י◄ שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד • הָיָה חוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַטָּה בְּאֶמְצָעוֹ בְּגֹבַהּ אַמָּה, וּמַנִּיחַ רְבִיעַ רָחְבּוֹ מִכָּאן וּרְבִיעַ רָחְבּוֹ מִכָּאן, וְהֵן הֵן הַיָּדוֹת. וְהֶחָרִיץ, חֲצִי רֹחַב הַקֶּרֶשׁ בָּאֶמְצַע, (רוֹצֶה לוֹמַר: קֶרֶשׁ, נִקְרָא מַה שֶּׁנִּשְׁאַר לְאַחַר שֶׁחָרַץ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְאָז נִשְׁאַר רֹחַב אַמָּה. נִמְצָא, חֲצִי רֹחַב הַקֶּרֶשׁ שֶׁבָּאֶמְצַע הוּא חֲצִי אַמָּה. וְכֵן פֵּרַשׁ רַשִׁ"י בְּהֶדְיָא בְּפֶרֶק "הַזּוֹרֵק", דַּף צ"ח, שֶׁהֶחָרִיץ בָּאֶמְצַע רָחָב חֲצִי אַמָּה, וְהָיָה חוֹרֵץ רְבִיעִית אַמָּה מִכָּל צַד, וְכָל יָד הָיָה רֹחַב רְבִיעִית אַמָּה, וְכֵן כָּל שְׁפַת אֶדֶן הָיָה רֹחַב רְבִיעִית אַמָּה, וְדוֹק הֵיטֵב. וְאָז סָרָה תְּלוּנַת הָרַמְבַּ"ן, וּתְמִיהָתוֹ מְסֻלֶּקֶת). וְאוֹתָן הַיָּדוֹת, מַכְנִיס בָּאֲדָנִים שֶׁהָיוּ חֲלוּלִים, וְהָאֲדָנִים גְּבֹהָן אַמָּה וְיוֹשְׁבִים רְצוּפִים אַרְבָּעִים זֶה אֵצֶל זֶה, וְיָדוֹת הַקֶּרֶשׁ הַנִּכְנָסוֹת בַּחֲלַל הָאֲדָנִים, חֲרוּצוֹת מִשְׁלוֹשָׁה צִדֵּיהֶן, רֹחַב הֶחָרִיץ כָּעֲבִי שְׂפַת הָאֶדֶן, שֶׁיְּכַסֶּה הַקֶּרֶשׁ אֶת כָּל רֹאשׁ הָאֶדֶן. שֶׁאִם לֹא כֵּן, נִמְצָא רֶוַח בֵּין קֶרֶשׁ לְקֶרֶשׁ כָּעֲבִי שְׂפַת שְׁנֵי הָאֲדָנִים שֶׁיִּפְסִיקוּ בֵּינֵיהֶם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִהְיוּ תוֹאֲמִים מִלְּמַטָּה" שֶׁיַּחֲרֹץ אֶת צִדֵּי הַיָּדוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּתְחַבְּרוּ הַקְּרָשִׁים זֶה אֵצֶל זֶה. מְשֻׁלָּבֹת • עֲשׂוּיוֹת כְּמִין שְׁלִיבוֹת סֻלָּם, מֻבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ וּמְשֻׁפִּין רָאשֵׁיהֶם לְהִכָּנֵס בְּתוֹךְ חֲלַל הָאֶדֶן, כִּשְׁלִיבָה הַנִּכְנֶסֶת בְּנֶגֶב עַמּוּדֵי הַסֻּלָּם. אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ • מְכֻוָּנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, שֶׁיִּהְיוּ חֲרִיצֵיהֶם שָׁוִים זוֹ כְּמִדַּת זוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁתֵּי יָדוֹת זוֹ מְשׁוּכָה לְצַד פָּנִים וְזוֹ מְשׁוּכָה לְצַד חוּץ בְּעֲבִי הַקֶּרֶשׁ שֶׁהוּא אַמָּה. וְתַרְגּוּם שֶׁל "יָדוֹת" צִירִין, לְפִי שֶׁדּוֹמוֹת לְצִירֵי הַדֶּלֶת הַנִּכְנָסִים בְּחוֹרֵי הַמִּפְתָּן.

יז תַּרְתֵּין צִירִין לְדַפָּא חַד מְשַׁלְּבִין חֲדָא לְקֶבֶל חֲדָא כֵּן תַּעְבֵּד לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא׃

(יח) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה׃

רש"י◄ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה • אֵין "פֵּאָה" זוֹ לְשׁוֹן מִקְצוֹעַ, אֶלָּא כָּל הָרוּחַ קְרוּיָה פֵּאָה, כְּתַרְגּוּמוֹ: 'לְרוּחַ עֵבֶר דָּרוֹמָא'.

יח וְתַעְבֵּד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא עֶסְרִין דַּפִּין לְרוּחַ עֵבֶר דָּרוֹמָא׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

טז) עֶשֶׂר אַמּוֹת. אַמּוֹת הַמִּשְׁכָּן, לֹא יָדַעְנוּ אִם הֵם כְּאַמּוֹת יְחֶזְקֵאל, שֶׁהֵם אַצִּילָה. וּבְדֶרֶךְ סְבָרָא, אַמּוֹת הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן, כֵּן הָיוּ. בַּעֲבוּר שֶׁמָּצָאנוּ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, כָּתוּב בְּמִדָּה אַחֲרוֹנָה: תורה יז

יז) שְׁתֵּי יָדוֹת. מִגִּזְרַת יָד: **מְשֻׁלָּבוֹת.** אֵין לוֹ אָח. כִּי אִם בֵּין הַשְּׁלַבִּים: תורה יח

יח) וְעָשִׂיתָ. הִנֵּה לֹא נִכְתַּב כַּמָּה עֹבִי הַקֶּרֶשׁ. וְהָרִאשׁוֹנִים אָמְרוּ שֶׁהָיָה אַמָּה. אִם כֵּן הוּא, כֹּתֶל הַדְּרוֹמִי הָיָה שְׁלֹשִׁים אַמּוֹת, וְכָכָה הַצָּפוֹנִי. וְהִנֵּה לֹא נִשְׁאַר בַּכֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי, רַק רֹחַב שְׁמֹנֶה אַמּוֹת. וּצְרִיכִים אָנוּ לָשׂוּם שָׁם שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים. אוּלַי הֵצְרְכוּ לְאַמָּה כִּי הָיָה הָעֹבִי אַמָּה, בַּעֲבוּר הַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן הַנִּכְנָס בְּתוֹךְ הַקֶּרֶשׁ. וְעַל דַּעַת רַבֵּנוּ שְׁלֹמֹה כִּי כָּתַב כִּי בְּמַעֲשֵׂה גַּם הָיָה עוֹמֵד. כִּי עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, שְׁלֹשָׁה בְּרִיחִים תִּיכוֹנִים הֵם. וְכָכָה כָּתוּב, מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה. לֹא אֶל הַקְּצָוֹת. וְאִם קַבָּלָה הִיא שֶׁהָעֹבִי הָיָה כָּךְ, נִשְׁמַע וּנְקַבֵּל. וְאִם דֶּרֶךְ סְבָרָא, יֵשׁ תִּקּוּן אַחֵר. כִּי הַשְּׁנַיִם הַבְּרִיחִים הֵם עֶלְיוֹנִים. גַּם הַשְּׁפָלִים הֵם עַד חֲצִי הַקִּיר. וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן שֶׁהוּבָא בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים, יִהְיֶה מַבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה. וְכָמוֹהוּ, לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן. וְכֵן הַפַּעֲמוֹנִים בְּתוֹךְ הָרִמּוֹנִים. וְלוּלֵי זֶה, לֹא הָיוּ מְצַפִּים הַבְּרִיחִים הַתִּיכוֹנִים זָהָב. וְאִם נֹאמַר כִּי לֹא יָדַעְנוּ כַּמָּה עֹבִי הַקֶּרֶשׁ, יֵשׁ לָנוּ לְתַקֵּן הַמַּעֲרָב אֵיךְ הָיְתָה. וְהִנֵּה בְּתְחִלָּה הָיוּ מְתַקְּנִים פְּאַת מַעֲרָב, כִּי הַשְּׁנַיִם הַקְּרָשִׁים שֶׁהֵם לְמִקְצוֹעוֹת הַמִּשְׁכָּן, פְּרוּשוֹ כְּמוֹ זָוִיּוֹת. וְכָכָה הָיָה חֲצִי מִקְצוֹעַ הֶחָצֵר, כִּי הָיָה כְּצוּרַת מְרֻבָּע אָרוֹךְ. וְהִנֵּה יֵשׁ לָנוּ מִקְצוֹעוֹת, וְאֵלֶּה הַשְּׁנַיִם הַקְּרָשִׁים לְבַדָּם שֶׁהֵם בִּמְקוּצָעוֹת, אֵינָם כְּמִדַּת הַקְּרָשִׁים הַנִּזְכָּרִים. עַל כֵּן הִבְדִּילָם הַכָּתוּב וְאָמַר, כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לְבַדָּם, לֹא הַקְּרָשִׁים הָאֲחֵרִים. וּבְאֵלֶּה שְׁנַיִם קְרָשִׁים, הֵם מְקִימִין הַמִּשְׁכָּן, וְהָיוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יט) **וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקֶּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו:**

יט וְאַרְבְּעִין סַמְכִין דִּכְסַף תַּעְבֵּד תְּחוֹת עֶסְרִין דַּפִּין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לִתְרֵין צִידּוֹהִי וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לִתְרֵין צִידּוֹהִי:

(כ) **וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ:**

כ וְלִסְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָתָא לְרוּחַ צִפּוּנָא עֶסְרִין דַּפִּין:

(כא) **וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:**

כא וְאַרְבְּעִין סַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד:

(כב) **וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים:**

כב וְלִסְיָפֵי מַשְׁכְּנָא מַעַרְבָּא תַּעְבֵּד שִׁתָּא דַּפִּין:

רש"י◄ **וּלְיַרְכְּתֵי** • לְשׁוֹן סוֹף, כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וְלִסְיָפֵי'. וּלְפִי שֶׁהַפֶּתַח בַּמִּזְרָח, קָרוּי מִזְרָח 'פָּנִים' וְהַמַּעֲרָב 'אַחוֹרַיִם'. וְזֶהוּ 'סוֹף', שֶׁהַפָּנִים הוּא הָרֹאשׁ. **תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים** • חֲרֵי תֵּשַׁע אַמּוֹת רֹחַב.

(כג) **וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצְעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיָּרְכָתָיִם:**

כג וּתְרֵין דַּפִּין תַּעְבֵּד לְזָוִיַת מַשְׁכְּנָא בְּסוֹפֵיהוֹן:

רש"י◄ **וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצְעֹת** • אֶחָד לְמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, וְאֶחָד לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. כָּל שְׁמוֹנָה קְרָשִׁים בְּסֵדֶר אֶחָד הֵן, אֶלָּא שֶׁאֵלּוּ הַשְּׁתַּיִם אֵינָן בַּחֲלַל הַמִּשְׁכָּן אֶלָּא חֲצִי אַמָּה מִזּוּ וַחֲצִי אַמָּה מִזּוּ נִרְאוֹת בֶּחָלָל לְהַשְׁלִים רָחְבּוֹ לְעֶשֶׂר, וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּאוֹת כְּנֶגֶד אַמּוֹת עֲבִי קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן הַצָּפוֹן וְהַדָּרוֹם, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַמִּקְצוֹעַ מִבַּחוּץ שָׁוֶה.

(כד) **וְיִהְיוּ תְאֹמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ:**

כד וִיהוֹן מְכַוְּנִין מִלְּרַע וְכַחֲדָא יְהוֹן מְכַוְּנִין עַל רֵישֵׁהּ לְעִזְקְתָא חֲדָא כֵּן יְהֵי לְתַרְוֵיהוֹן לִתְרֵין זָוְיָן יְהוֹן:

רש"י◄ **וְיִהְיוּ תְאֹמִם מִלְּמַטָּה** • כָּל הַקְּרָשִׁים תּוֹאֲמִים זֶה לָזֶה מִלְּמַטָּה, שֶׁלֹּא יַפְסִיק עֲבִי שְׂפַת שְׁנֵי הָאֲדָנִים בֵּינֵיהֶם, לְהַרְחִיקָן זוֹ מִזּוּ, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, שֶׁיִּהְיוּ צִירֵי הַיְדוֹת חֲרוּצִים מִצִּדֵּיהֶן, שֶׁיְּהֵא רֹחַב הַקֶּרֶשׁ בּוֹלֵט לְצִדָּיו, חוּץ לִידֵי הַקֶּרֶשׁ, לְכַסּוֹת אֶת שְׂפַת הָאֶדֶן, וְכֵן הַקֶּרֶשׁ שֶׁאֶצְלוֹ, וְנִמְצְאוּ תּוֹאֲמִים זֶה לָזֶה, וְקֶרֶשׁ הַמִּקְצוֹעַ שֶׁבְּסֵדֶר הַמַּעֲרָב חָרוּץ לְרָחְבּוֹ בְּעָבְיוֹ, כְּנֶגֶד חָרִיץ שֶׁל צַד קֶרֶשׁ הַצָּפוֹנִי וְהַדְּרוֹמִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַפְרִידוּ הָאֲדָנִים בֵּינֵיהֶם. **וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים** • כְּמוֹ תְּאוֹמִים. **עַל רֹאשׁוֹ** • שֶׁל קֶרֶשׁ. **אֶל הַטַּבַּעַת הָאֶחָת** • כָּל קֶרֶשׁ וְקֶרֶשׁ הָיָה חָרוּץ מִלְּמַעְלָה בְּרָחְבּוֹ שְׁנֵי חֲרִיצִין בִּשְׁנֵי צִדָּיו כְּדֵי עֲבִי טַבַּעַת, וּמַכְנִיסוֹ בְּטַבַּעַת אַחַת. נִמְצָא, מַתְאִים לַקֶּרֶשׁ שֶׁאֶצְלוֹ, אֲבָל אוֹתָן טַבָּעוֹת, לֹא יָדַעְתִּי אִם קְבוּעוֹת הֵן, אִם מְטֻלְטָלוֹת. וּבַקֶּרֶשׁ שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ הָיְתָה טַבַּעַת בָּעֲבִי הַקֶּרֶשׁ (נִרְאֶה, כִּי מִלּוֹת 'הַדְּרוֹמִי וְהַצָּפוֹנִי' אַלְמַטָּה קָאֵי, וְרוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהַדְּרוֹמִי וְהַצָּפוֹנִי וְרֹאשׁ קֶרֶשׁ וְכוּ' נִכְנָס לְתוֹכוֹ, וּמַה שֶׁכָּתַב הָיְתָה טַבַּעַת בָּעֲבִי קֶרֶשׁ, רוֹצֶה לוֹמַר בָּעֲבִי קֶרֶשׁ הַמַּעֲרָבִי. וְדוּ"ק) הַדְּרוֹמִי וְהַצָּפוֹנִי, וְרֹאשׁ קֶרֶשׁ הַמִּקְצוֹעַ שֶׁבְּסֵדֶר מַעֲרָב נִכְנָס לְתוֹכוֹ. נִמְצְאוּ, שְׁנֵי הַכְּתָלִים מְחֻבָּרִים. **כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם** • לִשְׁנֵי הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ, לַקֶּרֶשׁ שֶׁבְּסוֹף צָפוֹן וְלַקֶּרֶשׁ הַמַּעֲרָבִי וְכֵן לִשְׁנֵי הַמִּקְצוֹעוֹת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַשִּׁשָּׁה קְרָשִׁים בָּאֶמְצַע. וְהִנֵּה רֹחַב הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת. וְלֹא יָדַעְנוּ אִם הָיוּ קַרְשֵׁי הַמִּקְצֹעוֹת מְרֻבָּעוֹת אוֹ עֲגוּלוֹת, כִּי אֵין לָנוּ רַק אַמָּה אַחַת. וְעַל הַדֶּרֶךְ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ שְׁלֹמֹה, לֹא תִּהְיֶינָה אֶלָּא הַקְּרָשִׁים בְּטוּר שָׁוֶה. כִּי חֲצִי אַמָּה יִהְיֶה בִּפְנִים, כִּי קֶרֶשׁ הוּא וְאֵינוֹ בֶּגֶד. וְאַחַר כֵּן יָשִׂימוּ קַרְשֵׁי צָפוֹן וְדָרוֹם. וְהִנֵּה יֵצֵא חוּץ מִן הַמִּשְׁכָּן כְּפִי עֹבִי הַקֶּרֶשׁ. עַל כֵּן יִהְיֶה כְּנֶגֶד עַמּוּד פֶּתַח הַמִּשְׁכָּן. וּבַחֲצִי יְרִיעוֹת עִזִּים יִהְיֶה הַתִּקּוּן: תורה יט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כה) וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:

כה ויהון תְּמַנְיָא דַּפִּין וְסַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף שִׁתָּא עֲשַׂר סַמְכִין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד:

רש"י◄ **וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים** • הֵן הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה: "תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים, וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצֹעֹת". נִמְצְאוּ, שְׁמוֹנָה קְרָשִׁים בְּסֵדֶר מַעֲרָבִי. כָּךְ שְׁנוּיָה בַּמִּשְׁנָה 'מַעֲשֵׂה סֵדֶר הַקְּרָשִׁים' בְּ'מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן': הָיָה עוֹשֶׂה אֶת הָאֲדָנִים חֲלוּלִים וְחוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַטָּה, רָבִיעַ מִכָּאן וְרָבִיעַ מִכָּאן, וְהֶחָרִיץ חָצְיוֹ בָּאֶמְצַע, וְעָשָׂה לוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת כְּמִין שְׁנֵי חֲמוּקִין (וְלִי נִרְאָה שֶׁהַגִּרְסָא 'כְּמִין שְׁנֵי חֲרוּקִין'), כְּמִין שְׁנֵי שְׁלִיבוֹת סֻלָּם הַמֻּבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ וּמְשֻׁפּוֹת לְהִכָּנֵס בַּחֲלַל הָאֶדֶן כִּשְׁלִיבָה הַנִּכְנֶסֶת בְּנֶקֶב עַמּוּדֵי הַסֻּלָּם, וְהוּא לְשׁוֹן "מְשֻׁלָּבוֹת", עֲשׂוּיוֹת כְּמִין שְׁלִיבָה, וּמַכְנִיסָן לְתוֹךְ שְׁנֵי אֲדָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁנֵי אֲדָנִים, שְׁנֵי אֲדָנִים", וְחוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַעְלָה, אֶצְבַּע מִכָּאן וְאֶצְבַּע מִכָּאן, וְנוֹתְנָן לְתוֹךְ טַבַּעַת אַחַת שֶׁל זָהָב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְגוֹ'". כָּךְ הִיא הַמִּשְׁנָה, וְהַפֵּרוּשׁ שֶׁלָּהּ הִצַּעְתִּי לְמַעְלָה, בְּסֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת.

(כו) וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד:

כו וְתַעְבֵּד עַבְרֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין חַמְשָׁא לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא חָד:

רש"י◄ **בְּרִיחִם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: עַבְרִין, וּבְלַעַ"ז אשפריש. **חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן** • אֵלּוּ ה', ג' הֵן, אֶלָּא שֶׁהַבְּרִיחַ הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן עָשׂוּי מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת: זֶה מַבְרִיחַ עַד חֲצִי הַכֹּתֶל, וְזֶה מַבְרִיחַ עַד חֲצִי הַכֹּתֶל, זֶה נִכְנָס בַּטַּבַּעַת מִצַּד זֶה, וְזֶה נִכְנָס בַּטַּבַּעַת מִצַּד זֶה, עַד שֶׁמַּגִּיעִין זֶה לָזֶה. נִמְצָא, שֶׁעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, שְׁנַיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע, אֲבָל הָאֶמְצָעִי אָרְכּוֹ כְּנֶגֶד כָּל הַכֹּתֶל וּמַבְרִיחַ מִקְּצֵה הַכֹּתֶל וְעַד קָצֵהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן וְגוֹ' מַבְרֵחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה". שֶׁהָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים הָיוּ לָהֶן טַבָּעוֹת בַּקְּרָשִׁים לְהִכָּנֵס לְתוֹכָן, שְׁתֵּי טַבָּעוֹת לְכָל קֶרֶשׁ, מְשֻׁלָּשִׁים בְּתוֹךְ עֶשֶׂר אַמּוֹת שֶׁל גֹּבַהּ הַקֶּרֶשׁ, חֵלֶק אֶחָד מִן הַטַּבַּעַת הָעֶלְיוֹנָה וּלְמַעְלָה, וְחֵלֶק אֶחָד מִן הַתַּחְתּוֹנָה וּלְמַטָּה, וְכָל חֵלֶק הוּא רְבִיעַ אֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ, וּשְׁנֵי חֲלָקִים בֵּין טַבַּעַת לְטַבַּעַת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַטַּבָּעוֹת מְכֻוָּנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, אֲבָל לַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן אֵין טַבָּעוֹת, אֶלָּא הַקְּרָשִׁים נְקוּבִין בְּעָבְיָן, וְהוּא נִכְנָס בָּהֶם דֶּרֶךְ הַנְּקָבִים שֶׁהֵם מְכֻוָּנִין זֶה מוּל זֶה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים". הַבְּרִיחִים הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים שֶׁבַּצָּפוֹן וּבַדָּרוֹם, אֹרֶךְ כָּל אֶחָד ט"ו אַמָּה, וְהַתִּיכוֹן אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים אַמָּה, וְזֶהוּ: "מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה", מִן הַמִּזְרָח וְעַד הַמַּעֲרָב, וַחֲמִשָּׁה בְּרִיחִים שֶׁבַּמַּעֲרָב, אֹרֶךְ הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים שֵׁשׁ אַמּוֹת, וְהַתִּיכוֹן אָרְכּוֹ י"ב כְּנֶגֶד רֹחַב ח' קְרָשִׁים. כָּךְ הִיא מְפֹרֶשֶׁת בְּ'מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן' (שבת צח).

(כז) וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה:

כז וְחַמְשָׁא עַבְרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיְתָא וְחַמְשָׁא עַבְרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא לְסוֹפֵיהוֹן מַעַרְבָּא:

(כח) וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מַבְרֵחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה:

כח וְעַבְרָא מְצִיעָאָה בְּגוֹ דַּפַּיָּא מַעְבַּר מִן סְיָפֵי לְסְיָפֵי:

(כט) וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב:

כט וְיָת דַּפַּיָּא תַּחְפֵּי דַּהֲבָא וְיָת עִזְקָתְהוֹן תַּעְבֵּד דַּהֲבָא אַתְרָא לְעַבְרַיָּא וְתַחְפֵּי יָת עַבְרַיָּא דַּהֲבָא:

רש"י◄ **בָּתִּים לַבְּרִיחִם** • הַטַּבָּעוֹת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָּהֶן, יִהְיוּ בָּתִּים לְהַכְנִיס בָּהֶן הַבְּרִיחִים. **וְצִפִּיתָ אֶת הַבְּרִיחִם זָהָב** • לֹא שֶׁהָיָה הַזָּהָב מְדֻבָּק עַל הַבְּרִיחִים, שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם שׁוּם צִפּוּי, אֶלָּא בַּקֶּרֶשׁ הָיָה קוֹבֵעַ כְּמִין שְׁתֵּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פִּיפִיּוֹת שֶׁל זָהָב, כְּמִין שְׁנֵי סִדְקֵי קָנֶה חָלוּל, וְקוֹבְעָן אֵצֶל הַטַּבָּעוֹת לְכָאן וּלְכָאן, אָרְכָּן מְמַלֵּא אֶת רֹחַב הַקֶּרֶשׁ מִן הַטַּבַּעַת לְכָאן וּמִמֶּנָּה לְכָאן, וְהַבְּרִיחַ נִכְנָס לְתוֹכוֹ, וּמִמֶּנּוּ לַטַּבַּעַת, וּמִן הַטַּבַּעַת לַפֶּה הַשֵּׁנִי. נִמְצְאוּ הַבְּרִיחִים, מְצֻפִּים זָהָב כְּשֶׁהֵן תְּחוּבִין בַּקְּרָשִׁים, וְהַבְּרִיחִים הַלָּלוּ מִבַּחוּץ הָיוּ בוֹלְטוֹת, וְהַטַּבָּעוֹת וְהַפִּיפִיּוֹת לֹא הָיוּ נִרְאוֹת בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן, אֶלָּא כָּל הַכֹּתֶל חָלָק מִבִּפְנִים.

(ל) וְהֲקִמֹתָ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר׃ ס

ל וּתְקִים יָת מַשְׁכְּנָא כְּהִלְכְתֵּהּ דִּי אִתְחֲזֵיתָא בְּטוּרָא׃

רש"י◄ וְהֲקִמֹתָ אֶת הַמִּשְׁכָּן • לְאַחַר שֶׁיִּגָּמֵר, הַקִּימֵהוּ. הָרְאִיתָ בָּהָר • קֹדֶם לָכֵן, שֶׁאֲנִי עָתִיד לְלַמֶּדְךָ וּלְהַרְאוֹתְךָ סֵדֶר הֲקָמָתוֹ.

~ יום חמישי ב' אדר ~

(לא) וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃

לא וְתַעְבֵּד פָּרֻכְתָּא תְּכֶלָּא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אֻמָּן יַעְבֵּד יָתַהּ צוּרַת כְּרוּבִין׃

רש"י◄ פָּרֹכֶת • לְשׁוֹן מְחִצָּה הוּא, וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים: 'פַּרְגּוֹד', דָּבָר הַמַּבְדִּיל בֵּין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם. תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן • כָּל מִין וּמִין הָיָה כָּפוּל, בְּכָל חוּט וְחוּט שִׁשָּׁה חוּטִין. מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב • כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי שֶׁזּוֹ הִיא אֲרִיגָה שֶׁל שְׁתֵּי קִירוֹת, וְהַצִּיּוּרִין שֶׁמִּשְׁנֵי עֲבָרֶיהָ אֵינָן דּוֹמִין זֶה לָזֶה. כְּרֻבִים • צִיּוּרִין שֶׁל בְּרִיּוֹת יֵעָשֶׂה בָּהּ: אַרְבָּעָה עַמּוּדִים תְּקוּעִים בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה אֲדָנִים, וְאוּנְקְלִיּוֹת קְבוּעִין בָּהֶן עֲקֵמִין לְמַעְלָה, לְהוֹשִׁיב עֲלֵיהֶן כְּלוֹנָס, שֶׁרֹאשׁ הַפָּרֹכֶת כָּרוּךְ בָּהּ, וְהָאוּנְקְלִיּוֹת הֵן הַוִּוִין, שֶׁהֲרֵי כְּמִין וָוִין הֵן עֲשׂוּיִים, וְהַפָּרֹכֶת אָרְכָּהּ עֶשֶׂר אַמּוֹת לָרָחְבוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר אַמּוֹת כְּגָבְהָן שֶׁל קְרָשִׁים, פְּרוּסָה בִּשְׁלִישׁ שֶׁל מִשְׁכָּן, שֶׁיְּהֵא הֵימֶנָּה וְלִפְנִים עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְהֵימֶנָּה וּלְחוּץ עֶשְׂרִים אַמָּה. נִמְצָא, בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתָּ אֶת הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים" הַמְחַבְּרִים אֶת שְׁתֵּי חוֹבְרוֹת שֶׁל יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן וְרֹחַב הַחוֹבְרוֹת עֶשְׂרִים אַמָּה, וּכְשֶׁפְּרָשָׂם עַל גַּג הַמִّשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לַמַּעֲרָב, כָּלְתָה בִּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמִּשְׁכָּן, וְהַחוֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית כִּסְתָה שְׁלִישׁוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְהַמּוֹתָר תָּלוּי לַאֲחוֹרָיו, לְכַסּוֹת אֶת הַקְּרָשִׁים.

~ נקודות משיחות קודש ~

לְשׁוֹן מְחִצָּה . . דָּבָר הַמַּבְדִּיל (רַשִׁ"י כו, לא) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי מִפֹּרָשׁ בְּסָמוּךְ "וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כְּתִיב "וְסַכֹּתָ עַל הָאָרוֹן אֶת הַפָּרֹכֶת" (פקודי מ, ג). וְרַשִׁ"י מְחַדֵּשׁ, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר שֶׁיֵּשׁ בַּפָּרֹכֶת שְׁנֵי דְּבָרִים, מְחִצָּה הַמַּבְדֶּלֶת וּמָסָךְ עַל הָאָרוֹן, אֶלָּא שֶׁהַחֻפְצָא שֶׁלָּהּ הִיא מְחִצָּה (כְּפַשְׁטוּת הַכְּתוּבִים "וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת"), וְרַק שֶׁפּוֹעֶלֶת גַּם לִהְיוֹת מָסָךְ. וּלְהָעִיר מֵרַשִׁ"י שָׁם: "וְסַכֹּתָ עַל הָאָרוֹן, לְשׁוֹן הֲגָנָה, שֶׁהֲרֵי מְחִצָּה הָיְתָה".

(לקוטי שיחות כרך לו עמ' 140)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלוום, אברמוביץ

ל) וְהֲקִמֹתָ. שֶׁיֹּאמַר כֵּן לְחַכְמֵי הַלֵּב. אוֹ בַּעֲבוּר שֶׁהוּא יְקִימֶנּוּ בָּרִאשׁוֹנָה, וַאֲחֵרִים עִמּוֹ. כִּי יֵשׁ צוֹרֶךְ לְרַבִּים: תורה לא

לא) וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת. כָּכָה מָצָאנוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלֹמֹה לְפֶתַח הַדְּבִיר. אוּלַי הַקִּיר הָיָה עֵץ. בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר כִּי כָּל מִדַּת הַבַּיִת הָיָה שִׁשִּׁים. וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י זַצַ"ל כִּי אַרְבָּעִים הַהֵיכָל, וְעֶשְׂרִים הַדְּבִיר. וְאַדְנֵי כֶּסֶף בַּעֲבוּר כְּבוֹד הָאָרוֹן. וְהִנֵּה הַדְּבִיר הָיָה כֶּפֶל מְקוֹם קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, בָּאֹרֶךְ וּבְרֹחַב וּבַגֹּבַהּ. וְאַל תִּשְׁתּוֹמֵם בַּעֲבוּר שֶׁהוּא כָּתוּב כִּי שְׁלִשִׁים אַמָּה הָיָה גֹּבַהּ הַבַּיִת. וְהַדְּבִיר שְׁלִישִׁית הַבַּיִת הָיָה. כִּי עֲלִיּוֹת הָיוּ עַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לב) וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃

לב וְתִתֵּן יָתַהּ עַל אַרְבְּעָא עַמּוּדֵי שִׁטִּין מְחַפְּיָן דַּהֲבָא וָוֵיהוֹן דַּהֲבָא עַל אַרְבְּעָא סַמְכֵי דְכֶסֶף׃

(לג) וְנָתַתָּה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֵת אֲרוֹן הָעֵדֻת וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים׃

לג וְתִתֵּן יָת פָּרֻכְתָּא תְּחוֹת פּוּרְסָיָא וְתָעֵל תַּמָּן מִגָּו לְפָרֻכְתָּא יָת אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא וְתַפְרֵשׁ פָּרֻכְתָּא לְכוֹן בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין קֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא׃

(לד) וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים׃

לד וְתִתֵּן יָת כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא בְּקֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא׃

(לה) וְשַׁמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֶלַע צָפוֹן׃

לה וּתְשַׁוִּי יָת פָּתוֹרָא מִבָּרָא לְפָרֻכְתָּא וְיָת מְנָרְתָּא לְקֳבֵל פָּתוֹרָא עַל צִדָּא דְמַשְׁכְּנָא דָרוֹמָא וּפָתוֹרָא תִּתֵּן עַל סְטַר צִפּוּנָא׃

רש"י ◄ וְשַׁמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן • שֻׁלְחָן בַּצָּפוֹן, מָשׁוּךְ מִן הַכֹּתֶל הַצָּפוֹנִי שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם, מְשׁוּכָה מִן הַכֹּתֶל הַדְּרוֹמִי שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, וּמִזְבַּח הַזָּהָב נָתוּן כְּנֶגֶד אֲוִיר שֶׁבֵּין שֻׁלְחָן לַמְנוֹרָה, מָשׁוּךְ קִמְעָא כְּלַפֵּי הַמִּזְרָח, וְכֻלָּם נְתוּנִים מִן חֲצִי הַמִּשְׁכָּן וְלִפְנִים, כֵּיצַד? אֹרֶךְ הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לַפָּרֹכֶת עֶשְׂרִים אַמָּה. הַמִּזְבֵּחַ וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה מְשׁוּכִים מִן הַפֶּתַח לְצַד מַעֲרָב עֶשֶׂר אַמּוֹת.

(לו) וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃

לו וְתַעְבֵּד פְּרָסָא לִתְרַע מַשְׁכְּנָא תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּר׃

רש"י ◄ וְעָשִׂיתָ מָסָךְ • וִילוֹן, שֶׁהוּא מָסָךְ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, כְּמוֹ: (איוב א) "שַׂכְתָּ בַּעֲדוֹ", לְשׁוֹן מֵגִין. מַעֲשֵׂה רֹקֵם • הַצּוּרוֹת עֲשׂוּיוֹת בּוֹ מַעֲשֵׂה מַחַט, כְּפִרְצוּף שֶׁל עֵבֶר זֶה, כָּךְ פִּרְצוּף שֶׁל עֵבֶר זֶה. רֹקֵם • שֵׁם הָאֻמָּן וְלֹא שֵׁם הָאֻמָּנוּת, וְתַרְגּוּמוֹ: "עוֹבַד צַיָּר", וְלֹא עוֹבַד צִיּוּר. מִדַּת הַמָּסָךְ כְּמִדַּת הַפָּרֹכֶת: עֶשֶׂר אַמּוֹת עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת.

(לז) וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי נְחֹשֶׁת׃

לז וְתַעְבֵּד לִפְרָסָא חַמְשָׁא עַמּוּדֵי שִׁטִּין וְתַחְפֵּי יָתְהוֹן דַּהֲבָא וָוֵיהוֹן דַּהֲבָא וְתַתִּיךְ לְהוֹן חַמְשָׁא סַמְכֵי נְחָשָׁא׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת שֶׁהוּא הַדְּבִיר. וְכָתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, וְהָעֲלִיּוֹת צִפָּה זָהָב: תורה לב

לג) וּמִלַּת וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת. זָרָה, בַּעֲבוּר הֱיוֹתָהּ מִלְּרַע. וְכֵן וְהִכִּיתָ בַּצּוּר: תורה לד

לו) וְעָשִׂיתָ. מַעֲשֵׂה רוֹקֵם. פָּחוּת מִמַּעֲשֵׂה חוֹשֵׁב. וְהָעַמּוּדִים מְצֻפִּים זָהָב, גַּם וָוֵיהֶם זָהָב, בַּעֲבוּר כְּבוֹד הַמָּקוֹם. וְהָאֲדָנִים לָעַמּוּדִים נְחֹשֶׁת, כִּי הוּא אֶמְצָעִי: תורה לז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שישי ג' אדר ~

כז (א) **וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ:**

רש"י◄ **וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וגו' וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ•** (זבחים נט) דְּבָרִים כִּכְתָבָן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "רָבוּעַ", וְנֶאֱמַר בַּפְּנִימִי "רָבוּעַ".

מַה לְּהַלָּן גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ, אַף כָּאן גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: "שָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ"? מִשְּׁפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה.

(ב) **וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיוָ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת:**

ב וְתַעְבֵּד קַרְנוֹהִי עַל אַרְבַּע זְוָיָתֵהּ מִנֵּהּ תְּהֶוְיָן קַרְנוֹהִי וְתַחְפֵּי יָתֵהּ נְחָשָׁא:

רש"י◄ **מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיוָ קַרְנֹתָיו•** שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂם לְבַדָּם וִיחַבְּרֵם בּוֹ. **וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת•** לְכַפֵּר עַל עַזּוּת מֵצַח, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה מח) "וּמִצְּחֵךְ נְחוּשָׁה".

(ג) **וְעָשִׂיתָ סִּירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ וְיָעִיו וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת:**

ג וְתַעְבֵּד פְּסַכְתְּרָנָתֵהּ לְמִסְפֵּי קִטְמֵהּ וּמַגְרוֹפְיָתֵהּ וּמִזְרָקָתֵהּ וְצִנּוּרְיָתֵהּ וּמַחְתְּיָתֵהּ לְכָל מָנוֹהִי תַּעְבֵּד נְחָשָׁא:

רש"י◄ **סִירֹתָיו•** כְּמִין יוֹרוֹת. **לְדַשְּׁנוֹ•** לְהָסִיר דִּשְׁנוֹ לְתוֹכָהּ, וְהוּא שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "לְמִסְפֵּי קִטְמֵהּ", לִסְפּוֹת הַדֶּשֶׁן לְתוֹכָם, כִּי יֵשׁ מִלּוֹת בְּלָשׁוֹן עִבְרִית — מִלָּה אַחַת מִתְחַלֶּפֶת בַּפִּתְרוֹן לְשַׁמֵּשׁ בִּנְיָן וּסְתִירָה, כְּמוֹ: (תהלים פ) "וַתַּשְׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ", (איוב ה) "אֱוִיל מַשְׁרִישׁ", וְחִלּוּפוֹ: (שם לא) "וּבְכָל־תְּבוּאָתִי תַּשְׁרֵשׁ". וְכָמוֹהוּ: (ישעיה יז) "בִּסְעִפָיהָ פֹּרִיָּה", וְחִלּוּפוֹ: (שם י) "מְסָעֵף פֵּאֳרָה", מְפַשֵּׁחַ סְעִיפֶיהָ. וְכָמוֹהוּ: (ירמיה נ) "וְזֶה הָאַחֲרוֹן עִצְּמוֹ", שֶׁבַּר עַצְמוֹתָיו. וְכָמוֹהוּ: (מלכים א כא) "וַיִּסְקְלֵהוּ בָאֲבָנִים", וְחִלּוּפוֹ: (ישעיה סב) "סַקְּלוּ מֵאֶבֶן", הָסִירוּ אֲבָנֶיהָ, וְכֵן: (שם ה) "וַיְעַזְּקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ". אַף כָּאן "לְדַשְּׁנוֹ", לְהָסִיר דִּשְׁנוֹ, וּבְלַעַ"ז אדשצנדר"יר.

ג וְתַעְבֵּד לֵהּ סְרָדָא עוֹבַד מְצַדְתָּא דִּנְחָשָׁא וְתַעְבֵּד עַל מְצַדְתָּא אַרְבַּע עִזְקָן דִּנְחָשָׁא עַל אַרְבַּע סִטְרוֹהִי:

(ד) **וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו:**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וְעָשִׂיתָ. כָּל צוּרָה שֶׁהִיא אָרְכָּהּ כְּרָחְבָּהּ, נִקְרֵאת רִבּוּעַ. וְזֶה הַמְּרֻבָּע בָּאַמָּה, כִּי עַל חָמֵשׁ צוּרוֹת הֵם הַמְּרוּבָּעוֹת. הִנֵּה אִם אָמַרְנוּ כִּי אֵין צוֹרֶךְ לַכֶּבֶשׁ, כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ קַדְמוֹנֵנוּ, בַּעֲבוּר שֶׁשֶּׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָה. הִנֵּה מַה יַּעֲשׂוּ הַמַּכְחִישִׁים בַּמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, שֶׁהָיְתָה קוֹמָתוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת. וְקוֹמַת הָאָדָם אֵינֶנָּה רַק אַרְבַּע אַמּוֹת: תורה ב

ב) וְהַפִּנּוֹת. הֵם הַזָּוִיּוֹת. תורה ג

ג) וְטַעַם לְדַשְּׁנוֹ. לְהָסִיר הַדֶּשֶׁן מִמֶּנּוּ. וּמִלַּת יְדַשְּׁנֶנָּה סֶלָה, יַעֲשֶׂה מִמֶּנָּה דֶּשֶׁן. וְהַטַּעַם, שֶׁתִּהְיֶה נִשְׂרֶפֶת עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וּמְקוּבֶּלֶת. וְהִנֵּה תִּדְשֵׁן עֶצֶם, מִבִּנְיָן אַחֵר שֶׁהוּא הַכָּבֵד הַדָּגוּשׁ. וְהוּא מִגִּזְרַת מֵאֶשֶׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ: וְיָעָיו. כְּמוֹ וְיָעָה בָּרָד. וְלָמֵ"ד לְכָל כֵּלָיו, נוֹסָף. כְּמוֹ לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר יֻסַּד בֵּית ה': תורה ד

ד) מִכְבָּר. כְּמוֹ כְּבָרָה: **וּנְחֹשֶׁת** דָּבֵק.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **מִכְבָּר** • לְשׁוֹן כְּבָרָה, שֶׁקּוֹרִין קריבל"ש, כְּמִין לְבוּשׁ עָשׂוּי לוֹ לַמִּזְבֵּחַ, עָשׂוּי חוֹרִין חוֹרִין כְּמִין רֶשֶׁת.

ומִקְרָא זֶה מְסֹרָס, וְכֹה פִּתְרוֹנוֹ: 'וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר נְחֹשֶׁת מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת'.

(ה) וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ:

ה וְתִתֵּן יָתַהּ תְּחוֹת סוֹבְבֵי מַדְבְּחָא מִלְּרַע וּתְהֵי מְצַדְּתָא עַד פַּלְגוּת מַדְבְּחָא:

רש"י◄ **כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ** • סוֹבֵב. כָּל דָּבָר הַמַּקִּיף סָבִיב בְּעִגּוּל קָרוּי כַּרְכֹּב, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּ"הַכֹּל שׁוֹחֲטִין": 'אֵלּוּ הֵן גֻּלְמֵי כְּלֵי עֵץ: כָּל שֶׁעָתִיד לָשׁוּף... וּלְכַרְכֵּב', וְהוּא כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין חֲרִיצִין עֲגֻלִּין בְּקַרְשֵׁי דָּפְנֵי הַתֵּבוֹת וְסַפְסְלֵי הָעֵץ. אַף לַמִּזְבֵּחַ עָשָׂה חָרִיץ סְבִיבוֹ, וְהָיָה רָחְבוֹ אַמָּה בְּדָפְנוֹ לְנוֹי, וְהוּא לְסוֹף שָׁלֹשׁ (ספרים אחרים שש) אַמּוֹת שֶׁל גָּבְהוֹ, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר: 'גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ'. הָא, מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ"? מִשְּׁפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה, אֲבָל סוֹבֵב לְהִלּוּף הַכֹּהֲנִים לֹא הָיָה לְמִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת, אֶלָּא עַל רֹאשׁוֹ לִפְנִים מִקַּרְנוֹתָיו. וְכֵן שָׁנִינוּ בְּ'זְבָחִים': 'אֵיזֶהוּ כַּרְכּוֹב? בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן', וְהָיָה רֹחַב אַמָּה, וְלִפְנִים מֵהֶן אַמָּה שֶׁל הִלּוּף רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת הַלָּלוּ קְרוּיִים כַּרְכֹּב. וְדִקְדַּקְנוּ שָׁם, וְהָכְתִּיב: "תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַטָּה" לָמָּדְנוּ, שֶׁהַכַּרְכֹּב בְּדָפְנוֹ הוּא וּלְבוּשׁ הַמִּכְבָּר תַּחְתָּיו? וְתֵרֵץ הַמְתָרֵץ: 'תְּרֵי הֲווֹ, חַד לְנוֹי וְחַד לְכֹהֲנִים דְּלָא יִשְׁתָּרְגוּ'. זֶה שֶׁבַּדֹּפֶן לְנוֹי הָיָה, וּמִתַּחְתָּיו הִלְבִּישׁוּ הַמִּכְבָּר וְהִגִּיעַ רָחְבוֹ עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ. נִמְצָא, שֶׁהַמִּכְבָּר רָחָב אַמָּה, וְהוּא הָיָה סִימָן לַחֲצִי גָּבְהוֹ, לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים לְדָמִים הַתַּחְתּוֹנִים, וּכְנֶגְדּוֹ עָשׂוּי לְמִזְבַּח בֵּית עוֹלָמִים דֶּגְמַת חוּט הַסִּקְרָא בְּאֶמְצָעוֹ. וְכֶבֶשׁ שֶׁהָיוּ עוֹלִין בּוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ בְּעִנְיָן זֶה, כְּבָר שָׁמַעְנוּ בְּפָרָשַׁת "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי" "וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלוֹת", לֹא תַעֲשֶׂה לוֹ מַעֲלוֹת בַּכֶּבֶשׁ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא כֶּבֶשׁ חָלָק. לָמַדְנוּ, שֶׁהָיָה לוֹ כֶּבֶשׁ, כָּךְ שָׁנִינוּ בַּ'מְכִילְתָּא'. וּמִזְבַּח אֲדָמָה, הוּא מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת שֶׁהָיוּ מְמַלְּאִין חֶלְלוֹ אֲדָמָה בִּמְקוֹם חֲנִיתָן, וְהַכֶּבֶשׁ הָיָה בִּדְרוֹם הַמִּזְבֵּחַ, מֻבְדָּל מִן הַמִּזְבֵּחַ מְלֹא חוּט הַשְּׂעָרָה, וְרַגְלָיו מַגִּיעִין עַד אַמָּה סָמוּךְ לְקַלְעֵי הֶחָצֵר שֶׁבַּדָּרוֹם, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר עֶשֶׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ. וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: דְּבָרִים כְּכְתָבָן: "וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ", לֹא הָיָה אֹרֶךְ הַכֶּבֶשׁ אֶלָּא עֶשֶׂר אַמּוֹת, כָּךְ מָצָאתִי בְּמִשְׁנַת 'אַרְבָּעִים וְתֵשַׁע מִדּוֹת', וְזֶה שֶׁהָיָה מֻבְדָּל מִן הַמִּזְבֵּחַ מְלֹא הַחוּט, בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים לָמַדְנוּהָ מִן הַמִּקְרָא.

(ו) וְעָשִׂיתָ בַדִּים לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת:

ו וְתַעְבֵּד אֲרִיחָיָא לְמִדְבְּחָא אֲרִיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן נְחָשָׁא:

(ז) וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת וְהָיוּ הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׂאֵת אֹתוֹ:

ז וְיָעֵל יָת אֲרִיחוֹהִי בְּעִזְקָתָא וִיהוֹן אֲרִיחָיָא עַל תְּרֵין סְטְרֵי מַדְבְּחָא בְּמִטַּל יָתֵהּ:

רש"י◄ **בַּטַּבָּעֹת** • בְּאַרְבַּע טַבָּעוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לַמִּכְבָּר.

(ח) נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֶרְאָה אֹתְךָ בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ: ס

ח חֲלִיל לוּחֵי תַּעְבֵּד יָתֵהּ כְּמָא די אַחֲזִי יָתָךְ בְּטוּרָא כֵּן יַעְבְּדוּן:

רש"י◄ **נְבוּב לֻחֹת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "חֲלִיל לוּחֵי". לוּחוֹת עֲצֵי שִׁטִּים מִכָּל צַד, וְהֶחָלָל בָּאֶמְצַע, וְלֹא יְהֵא כֻּלּוֹ עֵץ אֶחָד, שֶׁיְּהֵא עָבְיוֹ חָמֵשׁ אַמּוֹת עַל חָמֵשׁ אַמּוֹת כְּמִין סַדָּן.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, ארמוביץ

כְּאִילוּ כָּתוּב, מִכְבַּר נְחֹשֶׁת כְּמַעֲשֵׂה רֶשֶׁת: תורה ה

ה) וּמִלַּת **כַּרְכֹּב**. אֵין רֵעַ לוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר: תורה ו

ח) וּמִלַּת **נְבוּב לוּחוֹת**. כַּמִּתַּרְגֵּם אֲרַמִּית. וְכָמוֹהוּ, וְאִישׁ נָבוּב יִלָּבֵב. שֶׁהוּא רֵיק בְּלִי לֵבָב. עַל דֶּרֶךְ הָאוֹמְרִים, רֹאשׁ בְּלִי מוֹחַ. וְהִנֵּה לֹא הִזְכִּיר הַכִּיּוֹר, כִּי לֹא נַעֲשָׂה מִנְּדֶבֶת כָּל יִשְׂרָאֵל רַק מִנְּדֶבֶת הַנְּשִׂים לְבַדָּם. עַל כֵּן הִזְכִּירוֹ עִם פָּרָשַׁת הַבְּשָׂמִים, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל לֹא הֵבִיאוּם רַק הַנְּשִׂיאִים לְבַדָּם: תורה ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שבת־קודש ד' אדר ~

(ט) **וְעָשִׂיתָ אֵת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן לִפְאַת נֶגֶב־תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת:**

ט וְתַעְבֵּד יָת דָּרַת מַשְׁכְּנָא לְרוּחַ עֵבַר דָּרוֹמָא סְרָדִין לְדָרְתָּא דְּבוּץ שְׁזִיר מְאָה בְּאַמִּין אֲרָכָא לְעֵבַר חָד:

רש"י◄ **קְלָעִים•** עֲשׂוּיִין כְּמִין קַלְעֵי סְפִינָה, נְקָבִים נְקָבִים, מַעֲשֵׂה קְלִיעָה וְלֹא מַעֲשֵׂה אוֹרֵג, וְתַרְגּוּמוֹ "סְרָדִין" כְּתַרְגּוּם שֶׁל מִכְבָּר, הַמְתֻרְגָּם "סְרָדָא", לְפִי שֶׁהֵן מְנֻקָּבִין כִּכְבָרָה. **לַפֵּאָה הָאֶחָת•** כָּל הָרוּחַ קָרוּי פֵּאָה.

(י) **וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף:**

י וְעַמּוּדוֹהִי עֶשְׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן כְּסַף:

רש"י◄ **וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים•** חָמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לְעַמּוּד. **וְאַדְנֵיהֶם•** שֶׁל הָעַמּוּדִים "נְחֹשֶׁת". הָאֲדָנִים יוֹשְׁבִים עַל הָאָרֶץ וְהָעַמּוּדִים תְּקוּעִין לְתוֹכָן. הָיָה עוֹשֶׂה כְּמִין קֶנְדָּסִין שֶׁקּוֹרִין פלא"ש, אָרְכָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים וְרָחְבָּן שְׁלֹשָׁה, וְטַבַּעַת נְחֹשֶׁת קְבוּעָה בּוֹ בְּאֶמְצָעוֹ, וְכוֹרֵךְ שְׂפַת הַקֶּלַע סְבִיבָיו בְּמִיתָרִים כְּנֶגֶד כָּל עַמּוּד וְעַמּוּד, וְתוֹלֶה הַקֶּנְדָּס דֶּרֶךְ טַבַּעְתּוֹ בְּאוּנְקְלִיּוֹת שֶׁבָּעַמּוּד הֶעָשׂוּי כְּמִין יָ"ו, רֹאשׁוֹ זָקוּף לְמַעְלָה וְרֹאשׁוֹ אֶחָד תָּקוּעַ בָּעַמּוּד, כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְהַצִּיב דְּלָתוֹת, שֶׁקּוֹרִין גונזי"ש, וְרֹחַב הַקֶּלַע תָּלוּי מִלְּמַטָּה וְהִיא קוֹמַת מְחִצּוֹת הֶחָצֵר. **וָוֵי הָעַמֻּדִים•** הֵם הָאוּנְקְלִיּוֹת. **וַחֲשֻׁקֵיהֶם•** מֻקָּפִין הָיוּ הָעַמּוּדִים בְּחוּטֵי כֶּסֶף סָבִיב, וְאֵינִי יוֹדֵעַ, אִם עַל פְּנֵי כֻּלָּן, אִם בְּרֹאשָׁם וְאִם בְּאֶמְצָעָם, אַךְ יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁחִשּׁוּק לְשׁוֹן חֲגוֹרָה, שֶׁכָּךְ מָצִינוּ בְּפִלֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה: (שופטים יט) "וְעִמּוֹ צֶמֶד חֲמוֹרִים חֲבוּשִׁים", תַּרְגּוּמוֹ: "חֲשׁוּקִים".

(יא) **וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ וְעַמּוּדָיו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף:**

יא וְכֵן לְרוּחַ צִפּוּנָא בְּאֲרֻכָּא סְרָדִין מְאָה אֲרֻכָּא וְעַמּוּדוֹהִי עֶשְׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף:

(יב) **וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה:**

יב וּפוּתְיָא דְּדַרְתָּא לְרוּחַ מַעֲרְבָּא סְרָדִין חַמְשִׁין אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עַשְׂרָא וְסַמְכֵיהוֹן עַשְׂרָא:

(יג) **וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה:**

יג וּפוּתְיָא דְּדַרְתָּא לְרוּחַ קִדּוּמָא מַדִּינְחָא חַמְשִׁין אַמִּין:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) וְעָשִׂיתָ. מָצָאנוּ כָּתוּב, קֵדְמָה מִזְרָחָה. וְיָדַעְנוּ כִּי רָאשֵׁי הַמִּזְרָחִים שְׁלֹשָׁה, הָאַחַת כְּנֶגֶד נְקוּדַת רֹאשׁ מַזַּל גְּדִי, שֶׁהוּא סוֹף נְטוֹת הַשֶּׁמֶשׁ בִּפְאַת דָּרוֹם. וְהַשֵּׁנִי כְּנֶגֶד הַקַּו הַשָּׁוֶה, שֶׁהוּא רֹאשׁ טָלֶה וּמֹאזְנַיִם. וְהַשְּׁלִישִׁי כְּנֶגֶד רֹאשׁ סַרְטָן, שֶׁהוּא סוֹף נְטוֹת הַשֶּׁמֶשׁ לַצָּפוֹן. וְכָכָה גֻּבָּה תֵּימָנָה דָּרוֹם: **וְתֵימָנָה.** מִגִּזְרַת יָמִין, צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה בְּרָאתָם: תורה י

י) וּמִלַּת חַשֻּׁקֵיהֶם. דְּבוּקֵיהֶם. כִּי הַנָּוִים יִדָּבְקוּ אֶל הָעַמּוּדִים. כִּי וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ, כְּמוֹ חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ: תורה יא

יב) וְרֹחַב. הִנֵּה הָרֹחַב, חֲצִי הָאֹרֶךְ. וְהַמְּפָרְשִׁים אָמְרוּ, כִּי הַמִּשְׁכָּן הוּשַׂם בְּמֶרְחַק חֲמִשִּׁים בַּמַּעֲרָב. וְהִנֵּה רָחְבוֹ חֲמִשִּׁים. וְזֶהוּ וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי הַטַּעַם שֶׁהוּא מֵרֹב אוֹרֶךְ זְוִיּוֹתָיו נִצָּבוֹת, כִּי רָחְבוֹ בְּכָל צַד חֲמִשִּׁים. וְאֵין טַעַם לִהְיוֹת פֵּרוּשׁ חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים מִצִּדֵּי הֶחָצֵר, כִּי לֹא כָּפַל הָאוֹרֶךְ עַל הָרֹחַב כַּמִּשְׁפָּט: תורה יג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה • פְּנֵי הַמִּזְרָח קָרוּי ׳קֶדֶם׳, לְשׁוֹן פָּנִים. ׳אָחוֹר׳, לְשׁוֹן אֲחוֹרִים. לְפִיכָךְ, הַמִּזְרָח קָרוּי ׳קֶדֶם׳ שֶׁהוּא פָּנִים, וּמַעֲרָב קָרוּי ׳אָחוֹר׳, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר:** (דברים יא) **"הַיָּם הָאַחֲרוֹן", יַמָּא מַעַרְבָּא. חֲמִשִּׁים אַמָּה • אוֹתָן חֲמִשִּׁים אַמָּה לֹא הָיוּ סְתוּמִים כֻּלָּם בְּקְלָעִים, לְפִי שֶׁשָּׁם הַפֶּתַח, אֶלָּא ט"ו אַמָּה קְלָעִים לְכֶתֶף הַפֶּתַח מִכָּאן וְכֵן לַכָּתֵף הַשֵּׁנִית. נִשְׁאַר רֹחַב חֲלַל הַפֶּתַח בֵּינְתַּיִם עֶשְׂרִים אַמָּה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ עֶשְׂרִים אַמָּה", וּילוֹן לְמָסָךְ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח עֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ, כְּרֹחַב הַפֶּתַח.**

(יד) **וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:**

יד וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵי אַמִּין סְרָדִין לְעִבְרָא עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:

רש"י◄ **עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה • חָמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לְעַמּוּד, בֵּין עַמּוּד שֶׁבְּרֹאשׁ הַדָּרוֹם הָעוֹמֵד בְּמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מִזְרָחִית עַד עַמּוּד שֶׁהוּא מִן הַג' שֶׁבַּמִּזְרָח ה' אַמּוֹת, וּמִמֶּנּוּ לַשֵּׁנִי חָמֵשׁ אַמּוֹת, וּמִן הַשֵּׁנִי לַשְּׁלִישִׁי חָמֵשׁ אַמּוֹת, וְכֵן לַכָּתֵף הַשֵּׁנִית, וְאַרְבָּעָה עַמּוּדִים לַמָּסָךְ, הֲרֵי י' עַמּוּדִים לַמִּזְרָח כְּנֶגֶד י' לַמַּעֲרָב.**

(טו) **וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:**

טו וּלְעִבְרָא תִּנְיָנָא חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵי סְרָדִין עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:

(טז) **וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ ׀ עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה:**

טז וְלִתְרַע דַּרְתָּא פְּרָסָא עֶשְׂרִין אַמִּין תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּר עַמּוּדֵיהוֹן אַרְבְּעָא וְסַמְכֵיהוֹן אַרְבְּעָא:

(יז) **כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת:**

יז כָּל עַמּוּדֵי דַּרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר מְכַבְּשִׁין כְּסַף וָוֵיהוֹן כְּסַף וְסַמְכֵיהוֹן נְחָשָׁא:

רש"י◄ **כָּל עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְגוֹ' • לְפִי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ וָוִין וְחִשּׁוּקִים וְאַדְנֵי נְחֹשֶׁת אֶלָּא לַצָּפוֹן וְלַדָּרוֹם, אֲבָל לַמִּזְרָח וְלַמַּעֲרָב לֹא נֶאֱמַר וָוִין, וְחִשּׁוּקִים וְאַדְנֵי נְחֹשֶׁת. לְכָךְ, בָּא וְלִמֵּד כָּאן.**

(יח) **אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה ׀ וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת:**

יח אֻרְכָּא דְּדַרְתָּא מְאָה בְּאַמִּין וּפוּתְיָא חַמְשִׁין בְּחַמְשִׁין וְרוּמָא חֲמֵשׁ אַמִּין דְּבוּץ שְׁזִיר וְסַמְכֵיהוֹן נְחָשָׁא:

רש"י◄ **אֹרֶךְ הֶחָצֵר • הַצָּפוֹן וְהַדָּרוֹם, שֶׁמִּן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב מֵאָה בָּאַמָּה. וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים • חָצֵר שֶׁבַּמִּזְרָח הָיְתָה מְרֻבַּעַת חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים, שֶׁהַמִּשְׁכָּן אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים וְרָחְבּוֹ עֶשֶׂר. הֶעֱמִיד מִזְרָח פִּתְחוֹ בִּשְׂפַת חֲמִשִּׁים הַחִיצוֹנִים שֶׁל אֹרֶךְ הֶחָצֵר. נִמְצָא, כָּלוּ בַּחֲמִשִּׁים הַפְּנִמִיִּים, וְכָלָה אָרְכּוֹ לְסוֹף שְׁלֹשִׁים. נִמְצְאוּ, עֶשְׂרִים אַמָּה רֶוַח לַאֲחוֹרָיו בֵּין הַקְּלָעִים שֶׁבַּמַּעֲרָב לַיְרִיעוֹת שֶׁל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן, וְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת בְּאֶמְצַע רֹחַב הֶחָצֵר. נִמְצְאוּ לוֹ, עֶשְׂרִים אַמָּה רֶוַח לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם מִן קַלְעֵי הֶחָצֵר לִיְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְכֵן לְמַעֲרָב, וַחֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים, חָצֵר לְפָנָיו** (עירובין כג). **וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת • גֹּבַהּ מְחִצּוֹת הֶחָצֵר, וְהוּא רֹחַב הַקְּלָעִים. וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת • לְהָבִיא אַדְנֵי הַמָּסָךְ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: לֹא נֶאֱמְרוּ אַדְנֵי נְחֹשֶׁת אֶלָּא לְעַמּוּדֵי הַקְּלָעִים, אֲבָל אַדְנֵי הַמָּסָךְ שֶׁל מִין אַחֵר הָיוּ, כָּךְ נִרְאֶה בְּעֵינַי, שֶׁלְּכָךְ חָזַר וּשְׁנָאָן.**

(יט) **לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־יִתְדֹת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת: ססס**

יט לְכָל מָאנֵי מַשְׁכְּנָא בְּכֹל פֻּלְחָנֵהּ וְכָל סִכּוֹהִי וְכָל סִכֵּי דְּדַרְתָּא נְחָשָׁא: ס ס ס

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) לְכָל. טַעַם לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, כָּל הַכֵּלִים שֶׁהֵם לְצוֹרֶךְ הַמִּשְׁכָּן, וִיתֵדוֹת הָאֹהֶל וִיתֵדוֹת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת. וְכֵן הַהוֹלְמִים:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש״י◄ **לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן•** שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לַהֲקָמָתוֹ וּלְהוֹרָדָתוֹ, כְּגוֹן: מַקָּבוֹת לִתְקֹעַ יְתֵדוֹת וְעַמּוּדִים. **יִתְדֹּת•** כְּמִין נִגְרֵי נְחֹשֶׁת עֲשׂוּיִין לִירִיעוֹת הָאֹהֶל וּלְקַלְעֵי הֶחָצֵר, קְשׂוּרִים בְּמֵיתָרִים סָבִיב סָבִיב בְּשִׁפּוּלֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא הָרוּחַ מַגְּבִּיהָתָן. וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם תְּחוּבִין בָּאָרֶץ, אוֹ קְשׁוּרִין וּתְלוּיִין, וְכָבְדָן מַכְבִּיד שִׁפּוּלֵי הַיְרִיעוֹת שֶׁלֹּא יָנוּעוּ בָּרוּחַ. וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁשְּׁמָן מוֹכִיחַ עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם תְּקוּעִין בָּאָרֶץ, לְכָךְ נִקְרְאוּ יְתֵדוֹת, וּמִקְרָא זֶה מְסַיְּעֵנִי (ישעיה לג) ״אֹהֶל בַּל־יִצְעָן בַּל־יִסַּע יְתֵדוֹתָיו לָנֶצַח״:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם תְּחוּבִין בָּאָרֶץ אוֹ קְשׁוּרִין וּתְלוּיִין (רש״י כז, יט) לְסָפֵק זֶה יֵשׁ גַּם נַפְקָא־מִינָהּ לַהֲלָכָה. דְּהִנֵּה, מְלֶאכֶת בִּנְיָן אֲסוּרָה בְּשַׁבָּת מִן הַתּוֹרָה רַק בְּבִנְיָן שֶׁל קֶבַע, וּמֵאַחַר שֶׁכָּל מְלָאכוֹת שַׁבָּת נִלְמָדוֹת מִמְּלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, נִקְבַּע הַגֶּדֶר שֶׁל ׳בִּנְיָן קֶבַע׳ עַל פִּי בִּנְיַן הַמִּשְׁכָּן. וּלְפִי זֶה: לְפִי הַצַּד הָרִאשׁוֹן, הָאִסּוּר שֶׁל בְּנִיַּת אֹהֶל בְּשַׁבָּת מִן הַתּוֹרָה חָל דַּוְקָא עַל בְּנִיַּת אֹהֶל בְּאֹפֶן שֶׁל ׳תְּחוּבִין׳; וְאִלּוּ לְפִי הַצַּד הַשֵּׁנִי, דַּי בְּכָךְ שֶׁהָאֹהֶל חָזָק וְאֵינוֹ מִתְנַעְנֵעַ בָּרוּחַ.

(לקוטי שיחות כרך ו עמ׳ 166).

צ״ו פסוקים, יעי״ו סימן. חסלת פרשת תרומה

ההפטרה לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים רמב - רמד

אגרות קודש

ב״ה, י״א שבט, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

ראיתי את מכתבו להמזכירות בו שואל לסיבת העדר המכתבים. והנה כבר כתבתי כ״פ שאין כאן שום ענין של קפידא וכו׳ אלא שמפני רוב הטרדות המענות לאנשים הנה עד שבא התור מכל מכ׳ ומכתב נתארך זמן רב, וגם אחרי כן יש קדימה למענה על מכתבים שקשורים ונוגעים למעשה בפועל ובפרט של אלו שעדיין אינם בפנים ד׳ אמות של חסידי חב״ד שהמענה להם ג״כ ענין למשכם ללימוד תורת החסידות וללכת במנהגי׳ והדרכותי׳, ובמילא מובן אשר אין להתחשב עם העדר המכתבים ממני, וכיון שכאן נוגע לדעת על כל המתרחש בעולמנו ובפרטיות, הנה המכתבים מהם צריכים להיות תמידים כסדרם ויש בזה תועלת הן להענינים שעליהם כותבים ולפעמים רבות גם לשאר הענינים כי סו״ס הרי כל עניני חב״ד ידוע לכל שהם שייכים וקשורים זב״ז והצלחה והגדלה של אחד מהם עושה רושם הן מבפנים והן כלפי חוץ ובזה מבואר ג״כ מכתבי... שבטח נתקבל מכבר שתמה אני על העדר מכתבים מהם וכו׳.

המאמר של יום ההילולא דאשתקד שנשלח לכת״ר שי׳... בטח כבר נתקבל, ויה״ר שיהי׳ לתועלת להאומר להשומע וגם להלומדים אח״כ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ח שבט > מפרק קלה עד סוף פרק קלט

יום שני, כ"ט שבט > מפרק קמ עד סוף פרק קמד

יום שלישי, ל' שבט > פרק כ. מפרק קמה עד סוף פרק קנ

יום רביעי, א' אדר > פרק כ. מפרק א עד סוף פרק ט

יום חמישי, ב' אדר > מפרק י עד סוף פרק יז

יום שישי, ג' אדר > מפרק יח עד סוף פרק כב

שבת קודש, ד' אדר > פרק כ. מפרק כג עד סוף פרק כח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון כ"ח שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 70, פרק כט אך... עד עמ' לו, בצדיקים.

פֶּרֶק כט. בפרקים הקודמים, העלה רבנו הזקן שורה של עצות, כיצד להשתחרר מעצבות, שיש בה משום הפרעה לעבודת ה'. בפרק שאנו עומדים ללמוד, מורה רבנו הזקן כיצד להשתחרר מהפרעה אחרת בעבודת ה', והיא – טמטום הלב, שלעתים קורה שלבו של אדם סתום ואינו בר־הרגשה, ולכן אין הוא מסוגל לקלוט את אור ה"שכל" הפועל להשפיע על הלב, שיגיע בתפילתו לאהבת ה' וליראת ה'.

אַךְ עוֹד אַחַת צָרִיךְ לָשִׁית עֲצוֹת – לחפש עצות, **בְּנַפְשׁוֹת הַ'בֵּינוֹנִים'**, – בנפשות אלה שהם במדריגת ה"בינוני" **אֲשֶׁר לִפְעָמִים וְעִתִּים רַבִּים יֵשׁ לָהֶם טִמְטוּם הַלֵּב שֶׁנַּעֲשָׂה** – הלב, **כְּאֶבֶן, וְלֹא יָכוֹל לִפְתֹּחַ לִבּוֹ בְּשׁוּם אֹפֶן לַעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה**[1], – כפי שמפרשים בתורת החסידות, הכוונה היא, שהתפילה היא עבודה **בתוך** הלב **ועם** הלב; העבודה בתוך הלב – היינו: שמה שהאדם מבין במוחו, יאיר בלבו; ומגמתה של עבודה זו היא, להשפיע על הלב לשנות את רגשותיו לטובה, שבמקום תאוות הלב לדברים גופניים – תהיינה לו אהבת ה' ויראת ה'. ברם, לעבודה זו, זקוק האדם לפתיחת הלב שלבו יהיה פתוח לקלוט מה שהמוח מבין ומושפע ממנו. כשהלב סתום ואינו מסוגל לקלוט – יש בכך משום הפרעה לעבודת הלב שבתפילה. **וְגַם לִפְעָמִים לֹא יוּכַל לְהַלְחֵם עִם הַיֵּצֶר, לְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בַּמֶּתֶר לוֹ, מִפְּנֵי כְּבֵדוּת שֶׁבְּלִבּוֹ.** – כפי שלמדנו בפרק כ"ו, חלק מעבודתו של ה"בינוני", הוא לקדש את עצמו בדברים המותרים: לא לעשות את מה שהוא מתאווה לעשות, כמו: להימנע מלאכול – כשהוא רוצה לאכול, וכדומה. דבר זה בא בדרך של מלחמה – על האדם להלחם עם היצר הרע שרוצה שהאדם יספק את תאוותיו בכל דבר. וכשהלב נמצא במצב של טמטום וכבדות – אין הוא מסוגל לנהל מלחמה זו עם היצר הרע. **וְזֹאת הִיא עֵצָה הַיְעוּצָה בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[2], **דְּאָמַר רַב מְתִיבְתָּא, בְּגַן־עֵדֶן:** – שאמר ראש הישיבה בגן עדן, **"אַעָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא – מְבַטְּשִׁין לֵיהּ כּוּ'**, – בול עץ שאין האש אוחזת בו – מבטשים אותו, מכים בו ומפרידים אותו לחתיכות. כדי להדליק בול עץ שאין האש נאחזת בו – אין מן הצורך להוסיף אש חזקה יותר, אלא אפשר להכין את העץ שהאש תשלוט בו, וזאת – על־ידי שמפרידים אותו לחתיכות קטנות ודקות. כך גם – ממשיך ב"זוהר": **גּוּפָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא דְּנִשְׁמָתָא – מְבַטְּשִׁין לֵיהּ כּוּ"**. – גוף שלא נקלט בו האש והאור של הנשמה – מבטשים אותו. אז – מסיים ה"זוהר" נעשה הגוף ראוי לקליטת "נהורא דנשמתא" (אור הנשמה). **פֵּרוּשׁ "נְהוֹרָא דְּנִשְׁמָתָא"**, – משמעות "נהורא דנשמתא" – אור הנשמה – (שאינו מאיר בגוף), **שֶׁאוֹר הַנְּשָׁמָה וְהַשֵּׂכֶל אֵינוֹ מֵאִיר כָּל־כָּךְ לִמְשֹׁל עַל חֲמְרִיּוּת שֶׁבַּגּוּף.** – שכן, על ה"שכל" של הנשמה, לשלוט בחומריות הגוף ולזככה. ואילו בנידון דידן (בענינו) אין אור הנשמה והשכל משפיעים על החומריות. **וְאַף שֶׁמֵּבִין וּמִתְבּוֹנֵן בְּשִׂכְלוֹ בְּגֹדֶל הַ'** – כלומר: ב"התבוננות" לא חסר לו כלום, ובכל זאת, **אֵינוֹ נִתְפָּס וְנִדְבָּק בְּמֹחוֹ כָּל־כָּךְ** – הבנה זו אינה נתפסת ונדבקת כל־כך במוחו, **שֶׁיּוּכַל לִמְשֹׁל עַל חֲמְרִיּוּת הַלֵּב,** – וזאת, **מֵחֲמַת חֲמְרִיּוּתָן וְגַסּוּתָן.** – של המוח והלב[3]. **וְהַסִּבָּה** –

ליקוטי אמרים

פרק כט אך עוד אחת צריך לשית עצות בנפשו' הבינונים אשר לפעמים ועתים רבים יש להם טמטום הלב שנעשה כאבן ולא יכול לפתוח לבו בשום אופן לעבודה שבלב זו תפלה. וגם לפעמים לא יוכל להלחם עם היצר לקדש עצמו במותר לו מפני כבדות שבלבו וזאת היא עצה היעוצה בזהר הקדוש דאמר רב מתיבתא בגן עדן אעא דלא סליק ביה נהורא מבטשין ליה כו'. גופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה כו' פי' נהורא דנשמתא שאור הנשמה והשכל אינו מאיר כל כך למשול על חומריות שבגוף. ואף שמבין ומתבונן בשכלו בגדולת ה' אינו נתפס ונדבק במוחו כל כך שיוכל למשול על חומריו' הלב מחמת חומריותן וגסותן

---

1. ספרי, רש"י דברים יא, יג. 2. חלק ג קסח, א. 3. מפי זקני החסידים שמענו: אף שמתחילת הפרק אמר רבנו הזקן, שהטמטום הוא בלב בלבד, ואילו כאן הוא מסיים, מחמת חומריותן וגסותן, שזה מזיק לחומריות ולגסות של שניהם, של הלב והמוח? אלא ממה שהלב אינו כמו שצריך להיות, הוכחה שגם במוח לא נתקבלה ההתבוננות כראוי. אם המוח מקבל את ההתבוננות כראוי - מן ההכרח שזה ישפיע על הלב. כפי הכלל הידוע, ששכל ומדות הם "עילה ועלול", סיבה ומסובב, וכשהסיבה קיימת בא המסובב בדרך ממילא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לכך, **הִיא גַּסּוּת הַקְּלִפָּה, שֶׁמַּגְבִּיהַּ עַצְמָהּ עַל אוֹר קְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית,** — הנפש הבהמית, שהיא נפש של קליפה, מגביהה את עצמה בחומריותה, כנגד אור הקדושה של הנפש האלקית, **וּמַסְתֶּרֶת וּמַחֲשִׁיכָה אוֹרָהּ.** — את אור הקדושה של הנפש האלקית. כשם שבמשל, כשאין האש נאחזת בבול העץ, לא נדרש דוקא להוסיף יותר אש, אלא מפרידים את בול העץ לחתיכות קטנות, שתהיינה מסוגלות להידלק — כך גם בנמשל, לא נדרשת התבוננות גדולה ועמוקה יותר בגדולת ה', אלא יש לשבור את חומריות הקליפה, כדי שהאדם יהיה ראוי לקלוט בתוכו את אור הקדושה של הנפש האלקית. **וּלְזֹאת** — ולכן, **צָרִיךְ לְבַטְּשָׁהּ וּלְהַשְׁפִּילָהּ לְעָפָר, דְּהַיְנוּ לִקְבֹּעַ עִתִּים לְהַשְׁפִּיל עַצְמוֹ,** — לעשות "חשבונות" שישפיעו על השפלתו, **לִהְיוֹת "נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס"**[4] **כַּכָּתוּב, וְ"לֵב נִשְׁבָּר"** — "רוּחַ נִשְׁבָּרָה"[5], **הִיא הַסִּטְרָא־אָחֳרָא,** — על־ידי ההשפלה נשברת רוח ה"סטרא אחרא", **שֶׁהִיא הִיא הָאָדָם עַצְמוֹ בַּ'בֵּינוֹנִים',** — הנפש הבהמית של הקליפה, היא האדם עצמו באלה שמדריגתם היא מדריגת ה"בינוני", **שֶׁנֶּפֶשׁ הַחַיּוּנִית הַמְחַיָּה** — את **הַגּוּף, הִיא בְּתָקְפָּהּ כְּתוֹלַדְתָּהּ בְּלִבּוֹ,** — של ה"בינוני", **נִמְצָא הִיא הִיא** — הנפש שמן הקליפה, **הָאָדָם עַצְמוֹ.** — ב"בינוני". וכשהוא שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא". **וְעַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבּוֹ, נֶאֱמַר**[6]**: "נִשְׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא", "שֶׁנָּתַתָּ בִּי"** — בי, דוקא, **מִכְּלָל** — סימן, **שֶׁהָאָדָם עַצְמוֹ אֵינֶנּוּ הַנִּשְׁמָה הַטְּהוֹרָה,** — שהרי, אז לא היה אומר "שנתת בי". בשעה שהאדם אומר "שנתת בי", אומרים זאת נפשו וגופו, כי הגוף כשלעצמו איננו אדם שיכול לומר. משמעות הדברים היא שהאדם עצמו הוא הנפש הבהמית המחיה את הגוף, והיא אומרת על הנפש האלקית "שנתת בי". **כִּי־אִם בְּצַדִּיקִים,** — בהם, אין הנפש הבהמית — האדם עצמו; **שֶׁבָּהֶם הוּא לְהֵפֶךְ, שֶׁ"נִּשְׁמָה הַטְּהוֹרָה" שֶׁהִיא נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית — הוּא הָאָדָם,** — שכן, כל חיותם באה מהנפש האלקית בלבד, גם הגוף חי מהנפש האלקית, **וְגוּפָם נִקְרָא**[7] **"בְּשַׂר אָדָם",** — טפל לאדם עצמו. **וּכְמַאֲמַר הִלֵּל הַזָּקֵן לְתַלְמִידָיו**[8]**, כְּשֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לֶאֱכֹל, הָיָה אוֹמֵר שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לִגְמֹל חֶסֶד עִם הָעֲלוּבָה וַעֲנִיָּה — הוּא גּוּפוֹ, כִּי** — הגוף, **כְּמוֹ זָר נֶחֱשָׁב אֶצְלוֹ, וְלָכֵן אָמַר שֶׁהוּא גּוֹמֵל חֶסֶד עִמּוֹ כְּמַה שֶׁמַּאֲכִילוֹ,** — כמו שעושים חסד כשנותנים לאכול לזולת. **כִּי הוּא עַצְמוֹ אֵינוֹ רַק נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבַד, כִּי הִיא לְבַדָּהּ** — הנפש האלקית, **מְחַיָּה** — את **גּוּפוֹ וּבְשָׂרוֹ, שֶׁהָרַע שֶׁהָיָה בַּנֶּפֶשׁ הַחַיּוּנִית הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּדָמוֹ וּבְשָׂרוֹ — נִתְהַפֵּךְ לְטוֹב, וְנִכְלָל בִּקְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מַמָּשׁ, בַּצַּדִּיקִים.** — וממילא, הנפש האלקית היא האדם עצמו בצדיקים.

ליקוטי אמרים

והסיבה היא גסות הקליפה שמגביה עצמה על אור קדושת נפש האלהית ומסתרת ומחשיכה אורה. ולזאת צריך לבטשה ולהשפילה לעפר דהיינו לקבוע עתים להשפיל עצמו להיות נבזה בעיניו נמאס ככתוב ולב נשבר רוח נשברה היא הס"א שהיא היא האדם עצמו בבינונים שנפש החיונית המחיה הגוף היא בתקפה כתולדתה בלבו נמצא היא היא האדם עצמו. ועל נפש האלהית שבו נאמר נשמה שנתת בי טהורה היא שנתת בי דייקא מכלל שהאדם עצמו איננו הנשמה הטהורה כי אם בצדיקים שבהם הוא להפך שנשמה הטהורה שהיא נפש האלהית הוא האדם וגופם נקרא בשר אדם. וכמאמר הלל הזקן לתלמידיו כשהיה הולך לאכול היה אומר שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה ועניה הוא גופו כי כמו זר נחשב אצלו ולכן אמר שהוא גומל חסד עמו במה שמאכילו כי הוא עצמו אינו רק נפש האלהית לבד כי היא לבדה מחיה גופו ובשרו שהרע שהיה בנפש החיונית המלובשת בדמו ובשרו נתהפך לטוב ונכלל בקדושת נפש האלהית ממש בצדיקים.

ולכן - אם אין ביכולת השכל להשפיע על הלב, מן ההכרח לומר, שהשכל אינו מאיר כראוי במוח עצמו, וזה נובע מחומריות וגסות המוח. על דברים אלה - **העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "א"כ למה לא אמר גם בר"פ ע"ד המוח? - אולי התירוץ על הנ"ל בר"פ קאי בבינונים, ובינוני תמיד מוחו ברשותו כו' (עיין פי"ז). משא"כ כאן מפרש הזהר, ובזהר פשיטא דמדבר **גם** ברשעים (אף - שגם בבינונים קאי, שלכן הביאו בנדו"ז)". **4.** תהלים טו, ד. **5.** תהלים נא, יט: רוח נשברה לב נשבר. **6.** ברכות השחר: ברכות ס, ב. **7.** שמות ל, לב. **8.** ויקרא רבה לד, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שני כ"ט שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לו, אבל בבינוני... עד עמ' 72, נגדי תמיד.

אֲבָל בְּ'בֵינוֹנִי', מֵאַחַר שֶׁמְּהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַבְּהֵמִית שֶׁמִּסִּטְרָא־אָחֳרָא, הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּדָמוֹ וּבְשָׂרוֹ, לֹא נֶהְפַּךְ לְטוֹב – הֲרֵי הִיא הִיא – הנפש הבהמית שמן הקליפה, **הָאָדָם עַצְמוֹ.** – וכשאדם שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא". להלן, עושה רבנו הזקן חשבונו של ה"בינוני", כיצד יגיע ללב נשבר – מעובדה זו עצמה, שהאדם שבו הוא מ"סטרא אחרא": **וְאִם כֵּן** – אם ה"אדם" שבו הוא מהנפש של "סטרא אחרא", **הוּא רָחוֹק מֵה' בְּתַכְלִית הָרִחוּק, שֶׁהֲרֵי כֹּחַ הַמְּתְאַוֶּה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית יָכוֹל גַּם־כֵּן לְהִתְאַוּוֹת לִדְבָרִים הָאֲסוּרִים שֶׁהֵם נֶגֶד רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, אַף שֶׁאֵינוֹ מִתְאַוֶּה לַעֲשׂוֹתָם בְּפֹעַל מַמָּשׁ חַס־וְשָׁלוֹם, רַק שֶׁאֵינָם מְאוּסִים אֶצְלוֹ בֶּאֱמֶת, כְּבְצַדִּיקִים** – בצדיקים מאוסים באמת הדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה, ואילו ב"בינוני" אין הם מאוסים ויתכן שגם יתאוה להם, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל [פֶּרֶק יב].** – שה"בינוני" לאחרי תפילתו, כשאהבת ה' איננה בהתגלות בלבו, יתכן שיתאוה לכל הדברים הגשמיים שבעולם הזה, גם בהיתר וגם באיסור. אלא, כפי שמוסבר שם, התאוה לדבר של איסור אינה גדולה כל כך שירצה לממשה בפועל, הוא נכשל רק בהרהורי עבירה. **וּבָזֶה** – בהתאוותו לדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה, **הוּא גָּרוּעַ וּמִשֻּׁקָּץ וּמִתְעָב יוֹתֵר מִבַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** – בפרק כ"ד, שבעלי החיים הטמאים אינם עושים דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ואילו האדם שעושה דבר כזה, הוא גרוע מהם, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[9]**: "וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ וְגוֹ'"** – וכשאדם נמשל לתולעת, הרי הוא ממילא גרוע מתולעת, שאין לה בחירה לשנות את עצמה מכפי שבראו אותה. על כל פנים, כל האמור מהווה חשבון נפש, להביא את ה"בינוני" לשבירת עצמו. ברם, יש הרי זמנים בהם אין ל"בינוני" קשר לתאוות, כמו בשעת התפילה, כשהאהבה להקב"ה היא בהתגלות בלבו, כפי שהוסבר בפרק י"ב – ועל כך אומר רבנו הזקן: **[וְגַם כְּשֶׁמִּתְגַּבֶּרֶת בּוֹ נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה לַה' בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה – אֵינָהּ בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ לְגַמְרֵי, מֵאַחַר שֶׁחוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת אַחַר הַתְּפִלָּה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סוֹף פֶּרֶק יג].** – "אמת" היא רק כשהיא נשארת לתמיד, ועל כך נאמר: "שפת אמת תכון לעד"[10]. ואילו, אם היא מתקיימת לזמן קצוב בלבד – אין זו האמת האמיתית לגמרי. אף שבאותו פרק הוסבר, שב"בינוני", מאחר שביכולתו לעורר בתוכו תמיד את האהבה לה' מחדש – גם זה נקרא "שפת אמת תכון לעד", הרי זו רק האמת לאמיתו "שלהם" (של הבינונים), אבל אין זו האמת האמיתית לגמרי. כשעל ה"בינוני" להגיע ל"לב נשבר", עליו לעשות את חשבון נפשו, שאכן אין זו האמת האמיתית לגמרי, מאחר שאהבתו לה' חולפת ועוברת אחרי התפילה. **וּבִפְרָט כְּשֶׁיִּזְכֹּר טֻמְאַת נַפְשׁוֹ בְּחַטָּאת נְעוּרִים, וְהַפְּגָם שֶׁעָשָׂה בָּעֶלְיוֹנִים,** – שם שורש נפשו, ואף שכיום אין הוא שייך לאותם חטאים, אלה התרחשו אצלו לפני שנעשה "בינוני" – אומר על כך רבנו הזקן: **וְשָׁם** – בעולמות העליונים, **הוּא לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן, וּכְאִלּוּ פָּגַם וְנִטְמָא הַיּוֹם חַס־וְשָׁלוֹם מַמָּשׁ. וְאַף שֶׁכְּבָר עָשָׂה תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה,** – על חטאיו, ותשובה הרי מסירה את הפגם, **הֲרֵי עִקַּר הַתְּשׁוּבָה בַּלֵּב,** – שהחרטה העמוקה בלב על העבירה – מסירה את הפגם, **וְהַלֵּב יֵשׁ בּוֹ בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת רַבּוֹת,** – כפי הידוע[11] על מה שנאמר[12]: "ממעמקים קראתיך" – שבלב האדם ישנו עומק לפנים מן העומק, **וְהַכֹּל** – תלוי **לְפִי מַה שֶּׁהוּא אָדָם,** – בשעה שאדם נמצא במדריגה עליונה יותר – נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר וחרטה עמוקה יותר בלבו, **וּלְפִי הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם,** – שבזמן מסויים ובמקום מסויים אפשר שתידרש

ליקוטי אמרים

אבל בבינוני מאחר שמהותה ועצמותה של נפש החיונית הבהמית שמס"א המלובשת בדמו ובשרו לא נהפך לטוב הרי היא היא האדם עצמו וא"כ הוא רחוק מה' בתכלית הריחוק שהרי כח המתאוה שבנפשו הבהמית יכול ג"כ להתאוות לדברי' האסורים שהם נגד רצונו ית' אף שאינו מתאוה לעשותם בפועל ממש ח"ו רק שאינם מאוסים אצלו באמת כבצדיקים כמש"ל [פ' יב]. ובזה הוא גרוע ומשוקץ ומתועב יותר מבעלי חיים הטמאים ושקצים ורמשים כנ"ל וכמ"ש ואנכי תולעת ולא איש וגו' [וגם כשמתגברת בו נפשו האלהית לעורר האהבה לה' בשעת התפלה אינה באמת לאמיתו לגמרי מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה כנ"ל ספי"ג] ובפרט כשיזכור טומאת נפשו בחטאת נעורים והפגם שעשה בעליוני' ושם הוא למעלה מהזמן וכאלו פגם ונטמא היום ח"ו ממש ואף שכבר עשה תשובה נכונה הרי עיקר התשובה בלב והלב יש בו בחי' ומדרגות רבות והכל לפי מה שהוא אדם ולפי הזמן

---

9. תהלים כב, ז. 10. משלי יב, יט. 11. לקוטי תורה דברים מה, ד. 12. תהלים קל, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ממנו תשובה עמוקה יותר מאשר במקום ובזמן אחר, למשל: אם באותו זמן ובאותו מקום קיימים לפניו פחות נסיונות בענין מסויים — נדרש אז ממנו שהתשובה על אותו ענין תהיה גדולה יותר מאשר במקום ובזמן שעליו להיאבק יותר באותם נסיונות, **כַּיָּדוּעַ לַיּוֹדְעִים.** — לכן, יתכן שהתשובה שעשה אי פעם, לא יהיה די בה למצב בו הוא נמצא כיום, והיום נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר; **וְלָכֵן עַכְשָׁו בְּשָׁעָה זוֹ, שֶׁרוֹאֶה בְּעַצְמוֹ "דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא דְּנִשְׁמָתָא",** — שאור הנשמה אינו "נתפס" בו, **מִבְּלָל** — סימן, **שֶׁהַיּוֹם לֹא נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתוֹ, וַעֲוֹנוֹתָיו מַבְדִּילִים,** — בינו לבין אביו שבשמים, ואינם מאפשרים לאור הנשמה להאיר בו, **אוֹ שֶׁרוֹצִים לְהַעֲלוֹתוֹ לִתְשׁוּבָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר,** — לתשובה עליונה יותר, **מֵעֲמֻקָּא דְּלִבָּא יוֹתֵר.** — מעומק עמוק יותר שבלב, מאשר התשובה הקודמת. כלומר: לא שהיום אין תשובתו מקובלת, אדרבה, מלמעלה רוצים לקרב אותו ולהביאו לדרגה עליונה יותר של תשובה, ולכן מערימים לפניו סיבות והפרעות בעבודת ה', כדי לעורר בו כוחות עמוקים יותר ולהביאו לתשובה עליונה יותר. **וְלָכֵן אָמַר דָּוִד[13]: "וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד"[14].**

ליקוטי אמרים

והמקום כידוע ליודעים ולכן עכשיו בשעה זו שרואה בעצמו דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מכלל שהיום לא נתקבלה תשובתו ועונותיו מבדילים או שרוצים להעלותו לתשובה עילאה יותר מעומקא דלבא יותר ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד.

~ יום שלישי ל' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 72, וגם מי שהוא נקי... עד עמ' לו, באריכות.

וְגַם מִי שֶׁהוּא נָקִי מֵחַטֹּאת נְעוּרִים הַחֲמוּרִים — הרי כדי להגיע ל"לב נשבר", **יָשִׁים אֶל לִבּוֹ לְקַיֵּם מַאֲמַר זֹהַר הַקָּדוֹשׁ[15], לִהְיוֹת מִ"מָּאֲרֵי דְּחֶשְׁבְּנָא",** — מבעלי החשבון, כמו שבעל עסק עורך חשבון רווחיו והפסדיו, שחשבון זה נוגע לו ביותר; לא כמו שכיר, שהדבר אינו נוגע לו כל כך, **דְּהַיְנוּ לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹן עִם נַפְשׁוֹ, מִכָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת וְהַדִּבּוּרִים וְהַמַּעֲשִׂים שֶׁחָלְפוּ וְעָבְרוּ מִיּוֹם הֱיוֹתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה, אִם הָיוּ כֻּלָּם מִצַּד הַקְּדֻשָּׁה, אוֹ מִצַּד הַטֻּמְאָה רַחֲמָנָא־לִצְלָן, דְּהַיְנוּ** — צד הטומאה אין משמעו עבירות דוקא, אלא **כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת וְהַדִּבּוּרִים וְהַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא לַה' הֵמָּה וְלִרְצוֹנוֹ וְלַעֲבוֹדָתוֹ,** — שכן, גם אם אין הם ענינים של עבירה, עצם העובדה שאין מחשבות, דיבורים ומעשים אלה לשם ענינים של קדושה — הרי הם מצד הטומאה. **שֶׁזֶּהוּ פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן "סִטְרָא אָחֳרָא", כַּנִּזְכָּר לְעֵיל [בְּפֶרֶק ו].** — שמשמעות הביטוי "סטרא אחרא" היא — צד אחר, לא צד הקדושה: אם המחשבות שהוא חושב, הדיבורים שהוא מדבר והמעשים שהוא עושה, אין בהם ענין של קדושה — הרי הם צד הטומאה והקליפה, (גם אם אינם עבירות ממש). **וּמוֹדַעַת זֹאת,** — וידוע הדבר, **כִּי כָּל עֵת שֶׁהָאָדָם מְחַשֵּׁב** — חושב, **מַחֲשָׁבוֹת קְדוֹשׁוֹת — נַעֲשָׂה מֶרְכָּבָה בְּעֵת זוֹ לְהֵיכָלוֹת הַקְּדֻשָּׁה, שֶׁמֵּהֶן מֻשְׁפָּעוֹת מַחֲשָׁבוֹת הַלָּלוּ.** — כשאדם חושב מחשבות שיש להן זיקה לאהבת ה', הוא מקבל אז השפעה מ"היכל האהבה" שלמעלה; כשהוא חושב מחשבות שיש להן שייכות ליראת ה', הוא מקבל אז השפעה מ"היכל היראה" שלמעלה, וכך הלאה; **וְכֵן לְהֵפֶךְ** — כשהוא חושב מחשבות שלא מן הקדושה, **נַעֲשָׂה מֶרְכָּבָה טְמֵאָה בְּעֵת זוֹ לְהֵיכָלוֹת הַטֻּמְאָה, שֶׁמֵּהֶן מֻשְׁפָּעוֹת** — ומקבלות

ליקוטי אמרים

וגם מי שהוא נקי מחטאות נעורים החמורים ישים אל לבו לקיים מאמר זה"ק להיות ממארי דחושבנא דהיינו לעשו' חשבון עם נפשו מכל המחשבות והדיבורים והמעשים שחלפו ועברו מיום היותו עד היום הזה אם היו כולם מצד הקדושה או מצד הטומאה ר"ל דהיינו כל המחשבות והדיבורים והמעשים אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו שזהו פי' לשון ס"א כנ"ל [בפ"ו] ומודעת זאת כי כל עת שהאדם מחשב מחשבות קדושות נעשה מרכבה בעת זו להיכלות הקדושה שמהן מושפעות

---

13. תהלים נא, ה. **14.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה לכאורה זהו פלא - שאין דבר (עוון) המבדיל, ובכ"ז לא יהא סליק נהורא דנשמתא בהגוף. ולכן מכריח זה מהכתוב ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד, גם לאחר שאמר ולבי חלל - שאין לו יצה"ר רע ועון - מדרי' צדיק, כדלעיל פ"א - וא"כ מדוע צריך תמיד להיות אצלו בזכרון ולעמוד לנגדו מה שהוא חטא פעם? ומוכרח לומר שזהו בשביל עלי' במדרי' הטוב עצמו, תשו"ע יותר כו'". **15.** ראה זח"ג קעח, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חיות, **כָּל מַחֲשָׁבוֹת רָעוֹת, וְכֵן בְּדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה.** — שבשעה שהוא מדבר או עושה מעשים של קדושה, הוא נעשה "מרכבה" ומקבל השפעה וחיות מהיכלות הקדושה. כך גם להיפך, כשהוא מדבר או עושה מעשים של "סטרא אחרא", הוא נעשה "מרכבה" להיכלות הטומאה. כבר הוסבר בפרקים הקודמים[16], שהמושג "מרכבה" משמעו, כמו מרכבה שנתונה כל כולה לרצונו של הרוכב עליה, כך גם כשרוצים לומר על מישהו שהוא מסור כולו ובטל לקדושה — אומרים שהוא "מרכבה" לקדושה. וכך גם בצד ההפכי. על כל פנים, הרי גם כשאינו מוצא עבירות בעצמו, הוא בכל זאת יכול להגיע ל"לב נשבר", על־ידי שיעשה חשבון נפשו מכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו, שבסיכומו ימצא שלא כולם היו מצד הקדושה. ואם הם לא היו מצד הקדושה — הרי שהם היו מצד ה"סטרא אחרא". הרי — שהוא היה אז "מרכבה" לטומאה ול"סטרא אחרא". **עוֹד יָשִׂים אֶל לִבּוֹ,** — כדי להגיע ל"לב נשבר", **רֹב חֲלוֹמוֹתָיו** — שכן, יותר ממה שאדם יכול ללמוד על מצבו האמיתי מהזמן שהוא ער — הוא יכול ללמוד אותו מחלומותיו בשעת השינה, **שֶׁהֵם הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ**[17], — וכל כך למה? **מִשּׁוּם שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ עוֹלָה לְמַעְלָה,** — בשעת השינה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[18]: **"מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה', נְקִי כַפַּיִם וְגוֹ'",** — ואילו, מי שאינו נקי כפים וכו', אין נפשו עולה למעלה בשעת השינה. מי שנפשו עולה למעלה בשעת השינה — חלומותיו נעלים יותר; מגלים לו והוא רואה ענינים שלמעלה, היינו עניני תורה וקדושה. ואילו חלומותיו הוא הם הבל ורעות רוח. **וְ"אֵינוֹן סַטְרִין בִּישִׁין אָתְיָן וּמִתְדַּבְּקָן בֵּיהּ** — ואותם צדדים רעים באים ומתדבקים בו, **וּמוֹדְעִין לֵיהּ בְּחֶלְמָא מִלִּין דְּעָלְמָא וְכוּ',** — ומודיעים לו בחלום דברי חולין וכדומה, **וּלְזִמְנִין דְּחַיְכָן בֵּיהּ וְאַחֲזָיוּ לֵיהּ מִלֵּי שֶׁקֶר** — ולפעמים הם צוחקים ממנו ומראים לו דברי שקר, **וְצַעֲרִין לֵיהּ בְּחֶלְמֵיהּ כּוּ'",** — ומצערים אותו בחלום, וכפי שמסיים שם ב"זוהר", אפשרי הדבר שגם יטמאו אותו רחמנא ־ליצלן, אלא שכאן הרי מדובר אודות "בינוני", שבו לא שייך דבר זה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר וַיִּקְרָא [דף כה עמוד א וְעַמּוּד ב], עַיֵּן שָׁם בַּאֲרִיכוּת.** — הרי שמחלומותיו הוא יכול ללמוד על מצבו האמיתי, ועל־ידי־זה — יבוא ל"לב נשבר" — אף שאין ביכלתו למצוא בעצמו עבירות חמורות — גם לא בעבר. ועליו להגיע ל"לב נשבר", כדי לשבור את רוח ה"סטרא אחרא" שבו, המגביהה עצמה לעומת אור הקדושה של נפשו האלקית, ואינה נותנת לאור הנשמה להאיר בגופו.

ליקוטי אמרים

מחשבות הללו וכן להפך נעשה מרכבה טמאה בעת זו להיכלות הטומאה שמהן מושפעות כל מחשבות רעות וכן בדבור ומעשה. עוד ישים אל לבו רוב חלומותיו שהם הבל ורעות רוח משום שאין נפשו עולה למעלה וכמ"ש מי יעלה בהר ה' נקי כפים וגו' ואינון סטרין בישין אתיין ומתדבקן ביה ומודעין ליה בחלמא מילין דעלמא וכו' ולזמנין דחייכן ביה ואחזיאו ליה מילי שקר וצערין ליה בחלמיה כו' כמ"ש בזהר ויקרא [ד' כ"ה ע"א וע"ב] ע"ש באריכות.

~ יום רביעי א' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לז, והנה כל מה... עד עמ' 74, כל העבודה.

וְהִנֵּה, כָּל מַה שֶׁיֵּאָרִיךְ בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וְגַם בְּעִיּוּנוֹ בַּסְּפָרִים, — הדנים בענינים הגורמים "לב נשבר", **לִהְיוֹת לִבּוֹ נִשְׁבָּר בְּקִרְבּוֹ, וְ"נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס" כַּכָּתוּב**[3]**, בְּתַכְלִית הַמִּאוּס, וּלְמָאֵס חַיָּיו מַמָּשׁ** — שחייו נמאסים עליו בחשבו על מצבו הרוחני, **הֲרֵי בָּזֶה מְמָאֵס וּמְבַזֶּה הַסִּטְרָא־אָחֳרָא וּמַשְׁפִּילָהּ לֶעָפָר, וּמוֹרִידָהּ מִגְּדֻלָּתָהּ וְנַסּוּת רוּחָהּ וְגַבְהוּתָהּ, שֶׁמַּגְבִּיהַּ אֶת עַצְמָהּ עַל אוֹר קְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְהַחְשִׁיךְ אוֹרָהּ.** — של הנפש האלקית. שכן כאמור, ב"בינוני", האדם שבו, הוא הנפש הבהמית שמן הקליפה; ועל־ידי שלבו נשבר בקרבו, נשברת ה"סטרא אחרא". ברם, עד כאן דובר על השפלת ה"סטרא אחרא" באמצעות "חשבונות", על־ידי שהוא ישבור את

ליקוטי אמרים

והנה כל מה שיאריך בעניינים אלו במחשבתו וגם בעיונו בספרים להיות לבו נשבר בקרבו ונבזה בעיניו נמאס ככתוב בתכלית המיאוס ולמאס חייו ממש הרי בזה ממאס ומבזה הס"א ומשפילה לעפר ומורידה מגדולתה וגסות רוחה וגבהותה שמגביה את עצמה על אור קדושת נפש האלהית להחשיך אורה. וגם ירעים עליה בקול

16. ראה לעיל פרק כג. **17.** ראה לעיל פרק ו. **18.** תהלים כד, ג־ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עצמו ויגיע ל"לב נשבר". להלן יוסבר אופן עבודה של השפלת ה"סטרא אחרא", על־ידי שירעים על נפשו הבהמית ויצרו הרע, מבלי להיכנס לחשבונות על מעמדו ומצבו. **וְגַם יַרְעִים עָלֶיהָ** — על ה"סטרא אחרא", **בְּקוֹל רַעַשׁ וָרֹגֶז לְהַשְׁפִּילָהּ, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[19]: "לְעוֹלָם יַרְגִּיז אָדָם יֵצֶר טוֹב עַל יֵצֶר הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר[20]: רִגְזוּ וְגוֹ'"**, — ואל תחטאו. **דְּהַיְנוּ לְרַגֵּז עַל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהִיא יִצְרוֹ הָרַע, בְּקוֹל רַעַשׁ וְרֹגֶז בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לוֹמַר לוֹ:** — ליצר הרע: **אַתָּה רַע וְרָשָׁע וּמְשֻׁקָּץ וּמְתוֹעֵב וּמְנֻוָּל וְכוּ', כְּכָל הַשֵּׁמוֹת שֶׁקְּרָאוּ לוֹ** — ליצר הרע[21], **חֲכָמֵינוּ זַ"ל, בֶּאֱמֶת** — שהאמת היא אכן כך, כמו כל השמות שקראו חכמינו ז"ל ליצר הרע. כ"ק רבינו עומד על המלה "באמת" ושואל: "לפ"ז צ"ע מאי קמ"ל"? ואומר: "כנראה הפי' שהתיבות ככל... ז"ל הם מאמר המוסגר. לומר לו אתה הרע באמת ורשע באמת כו' [דלא (כבשרשו) הזונה בסוף הפרק — וזה מוכרח להצלחת הביטוש]". **עַד מָתַי תַּסְתִּיר לִפְנַי[22] אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,** — הממלא את כל העולמות, אין הוא מתכוון כאן לבחינת "ממלא כל עלמין", כמו במקומות אחרים, אלא — אור אין־סוף הנמצא בכל העולמות, **הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה בִּשְׁוֶה, גַּם בְּמָקוֹם זֶה שֶׁאֲנִי עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁהָיָה אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְבַדּוֹ קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, בְּלִי שׁוּם שִׁינּוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[23]: "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי"**, — שאין בו, כביכול, שום שינוי מלפני בריאת העולם ועד לאחרי בריאת העולם, **כִּי הוּא** — אור אין־סוף, **לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן וְכוּ'**, — הרי שלא שייך בו שינוי הנובע מהזמן, מלפני הבריאה ללאחרי הבריאה, **וְאַתָּה** — היצר הרע, **מְנֻוָּל וְכוּ' מַכְחִישׁ הָאֱמֶת הַנִּרְאֶה לָעֵינַיִם, דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ בֶּאֱמֶת,** — שהכל לגבי הקב"ה — כאפס ממש באמת, **בִּבְחִינַת רְאִיָּה חוּשִׁיִּית.** — דבר שיכולים לראות אותו במוחש, שבמחשבות האמורות, של רעש ורוגז על הנפש הבהמית והיצר הרע, יצליח להשפיל אותה מגבהותה כנגד אור הקדושה של הנפש האלקית, וייקלט בו אור הנשמה. **וְהִנֵּה, עַל־יְדֵי־זֶה** — שיגיע לשפלות ול"לב נשבר" — שבזה, ישבור את רוח ה"סטרא אחרא", **יוֹעִיל לְנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, לְהָאִיר עֵינֶיהָ בֶּאֱמֶת,** — לראות, **יְחוּד אוֹר אֵין־סוֹף** — ההתאחדות של אור אין־סוף שהוא יחיד ומיוחד, אחרי הבריאה כמו לפני הבריאה — תראה זאת הנפש האלקית, **בִּרְאִיָּה חוּשִׁיִּית,** — כאילו ראה זאת בעיניו ממש, **וְלֹא בְּחִינַת שְׁמִיעָה וַהֲכָנָה לְבַדָּהּ,** — כלומר: ענין האחדות, מה שאור אין־סוף יחיד ומיוחד, יהיה מקובל עליו באותה מדת אמת, כאילו ראה זאת ממש בעיניו, ולא מתוך הבנת שכלו בלבד, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, שֶׁזֶּהוּ שֹׁרֶשׁ כָּל הָעֲבוֹדָה.** — שכן, ההבנה משפיעה על הרצון והתשוקה לאלקות בלבד, ואילו ההכרה באלקות בצורה של ראיה חושיית — משפיעה להתבטלות ולהתמסרות שהן למעלה מרצון ותשוקה.

ליקוטי אמרים

רעש ורוגז להשפילה כמאמר רז"ל לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר שנאמר רגזו וגו' דהיינו לרגוז על נפש הבהמית שהיא יצרו הרע בקול רעש ורוגז במחשבתו לומר לו אתה רע ורשע ומשוקץ ומתועב ומנוול וכו' ככל השמות שקראו לו חכמינו ז"ל באמת עד מתי תסתיר לפני אור א"ס ב"ה הממלא כל עלמין היה הוה ויהיה בשוה גם במקום זה שאני עליו כמו שהיה אור א"ס ב"ה לבדו קודם שנברא העולם בלי שום שינוי כמ"ש אני ה' לא שניתי כי הוא למעלה מהזמן וכו' ואתה מנוול וכו' מכחיש האמת הנראה לעינים דכולא קמיה כלא ממש באמת בבחי' ראייה חושיית. והנה על ידי זה יועיל לנפשו האלהית להאיר עיניה באמת יחוד אור אין סוף בראייה חושיית ולא בחי' שמיעה והבנה לבדה כמ"ש במ"א שזהו שרש כל העבודה

~ יום חמישי ב' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 74, והטעם לפי שבאמת... עד עמ' לח, בזה"ק:

וְהַטַּעַם, — מדוע השפלות ושברון לב, מסייעים להסיר את טמטום הלב, ולהביא לידי כך שיגיע לראיה חושית באלקות, **לְפִי שֶׁבֶּאֱמֶת אֵין שׁוּם מַמָּשׁוּת כְּלָל בַּסִּטְרָא־**

ליקוטי אמרים

והטעם לפי שבאמת אין שום ממשות כלל בס"א שלכן נמשלה לחשך שאין בו שום ממשות

---

19. ברכות ה, א. **20.** תהלים ד, ה. **21.** ראה קידושין ל, א. **22.** לפני - ל' בחיריק, פ' בשבא, נ' בצירי - כך אמר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע במאמר "שופטים ושוטרים" בשנת תרצ"ט. **23.** מלאכי ג, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אָחֳרָא, שֶׁלָּכֵן נִמְשְׁלָה — ה"סטרא אחרא", **לְחֹשֶׁךְ, שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם מַמָּשׁוּת כְּלָל, וּמִמֵּילָא נִדְחֶה** — החושך, **מִפְּנֵי הָאוֹר,** — כשמכניסים אור במקום מסויים — נדחה החושך ממילא, מבלי להזדקק למלחמה, כי מציאות החושך אין בה ממשות כלל — ומשמכניסים את האור, נדחה החושך ממילא, **וְכָךְ** — גם, **הַסִּטְרָא־אָחֳרָא, אַף שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חַיּוּת הַרְבֵּה, לְהַחֲיוֹת כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים וְנַפְשׁוֹת אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְגַם נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[24] — שכל הדברים מקבלים חיותם מה"סטרא אחרא" — הרי, אף שיש ל"סטרא אחרא" הרבה חיות להחיות את כל הדברים, **מִכָּל־מָקוֹם, הֲרֵי כָּל חַיּוּתָהּ אֵינָהּ מִצַּד עַצְמָהּ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא מִצַּד הַקְּדֻשָּׁה** — שכן, קדושה מחיה את הכל, וגם ה"סטרא אחרא" מקבלת חיותה מן הקדושה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[25], **וְלָכֵן הִיא** — ה"סטרא אחרא", **בְּטֵלָה לְגַמְרֵי מִפְּנֵי הַקְּדֻשָּׁה, כְּבִטּוּל הַחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי הָאוֹר הַגַּשְׁמִי.** — שכן, מאחר שכל חיותה נובעת מן הקדושה, היא ממילא בטלה לקדושה, ואין בה שום ממשות כלל. **רַק שֶׁלְּגַבֵּי קְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבָּאָדָם, נָתַן לָהּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רְשׁוּת וִיכֹלֶת לְהַגְבִּיהַּ עַצְמָהּ כְּנֶגְדָּהּ,** — כנגד קדושת הנפש האלקית, וזאת — **כְּדֵי שֶׁהָאָדָם יִתְעוֹרֵר לְהִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ,** — על ה"סטרא אחרא", **לְהַשְׁפִּילָהּ עַל־יְדֵי שִׁפְלוּת וּנְמִיכַת רוּחוֹ, וְ"נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס".** — שעל־ידי־כך הוא משפיל וממאס את ה"סטרא אחרא". **וּבְאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** — על־ידי ההתעוררות למטה, שהאדם מתעורר להשפיל את ה"סטרא אחרא", **אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא,** — מתהווה התעוררות גם למעלה להוריד ולהשפיל את ה"סטרא אחרא", **לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[26]**: "מִשָּׁם אוֹרִידְךָ, נְאֻם ה'",** — את ה"סטרא אחרא" המנסה להגביה את עצמה ולהסתיר על אלקות וקדושה; **דְּהַיְנוּ שֶׁמְּסִירָהּ מִמֶּמְשַׁלְתָּהּ וִיכָלְתָּהּ, וּמְסַלֵּק מִמֶּנָּה הַכֹּחַ וּרְשׁוּת שֶׁנָּתַן לָהּ לְהַגְבִּיהַּ עַצְמָהּ נֶגֶד אוֹר קְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, וַאֲזַי** — כשנוטלים מה"סטרא אחרא" את הכוח ואת הרשות להתנגד לקדושה, **מִמֵּילָא** — היא, **בְּטֵלָה וְנִדְחֵית כְּבִטּוּל הַחֹשֶׁךְ** — ממילא, **מִפְּנֵי אוֹר הַגַּשְׁמִי.** — הרי, שעל־ידי שהוא משפיל את עצמו ושובר את לבו — ניטל ממילא הכוח מה"סטרא אחרא" להסתיר ולהפריע לנפש האלקית בעבודתה את ה'. **וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ דָּבָר זֶה מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה גַּבֵּי מְרַגְּלִים, שֶׁמִּתְּחִלָּה אָמְרוּ: "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ"**[27] — **"אַל תִּקְרֵי מִמֶּנּוּ כוּ'",** — חכמינו ז"ל אומרים[28], שהמרגלים התכוונו לא רק "ממנו" — מאתנו, אלא "ממנו" — בגוף שלישי, מהקב"ה כביכול, **שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ בִּיכֹלֶת ה',** — להכניסם לארץ ישראל, **וְאַחַר־כָּךְ חָזְרוּ וְאָמְרוּ: "הִנֶּנּוּ וְעָלִינוּ וְגוֹ"**[29]**;** — לארץ ישראל, כמו שאמר הקב"ה — **וּמֵאַיִן חָזְרָה וּבָאָה לָהֶם הָאֱמוּנָה בִּיכֹלֶת ה'?** — לומר שהם מוכנים ללכת לארץ ישראל, אף שבתחילה לא האמינו שזה בר ביצוע, **הֲרֵי לֹא הֶרְאָה לָהֶם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם שׁוּם אוֹת וּמוֹפֵת עַל זֶה בֵּינְתַיִם,** — שיביאו אותם לאמונה ביכולת ה', **רַק שֶׁאָמַר לָהֶם**[30] **אֵיךְ שֶׁקָּצַף ה' עֲלֵיהֶם וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא לַהֲבִיאָם אֶל הָאָרֶץ; וּמַה הוֹעִיל זֶה לָהֶם, אִם לֹא הָיוּ מַאֲמִינִים בִּיכֹלֶת ה' חַס־וְשָׁלוֹם לִכְבֹּשׁ ל"א מְלָכִים**[31]**,** — שמשלו אז בארץ ישראל, **וּמִפְּנֵי זֶה לֹא רָצוּ כְּלָל לִכָּנֵס לָאָרֶץ? אֶלָּא וַדַּאי, מִפְּנֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל עַצְמָן הֵם "מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים",** — הם עצמם מאמינים תמיד בהקב"ה, בהיותם בנים לאבות מאמינים; וגם באותה שעה שאמרו "כי

ליקוטי אמרים

כלל וממילא נדחה מפני האור וכך הס"א אף שיש בה חיות הרבה להחיות כל בעלי חיים הטמאים ונפשות אומות עכו"ם וגם נפש הבהמית שבישראל כנ"ל מ"מ הרי כל חיותה אינה מצד עצמה ח"ו אלא מצד הקדושה כנ"ל ולכן היא בטלה לגמרי מפני הקדושה כביטול החשך מפני האור הגשמי רק שלגבי קדושת נפש האלהית שבאדם נתן לה הקב"ה רשות ויכולת להגביה עצמה כנגדה כדי שהאדם יתעורר להתגבר עליה להשפילה ע"י שפלות ונמיכת רוחו ונבזה בעיניו נמאס ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא לקיים מ"ש משם אורידך נאם ה' דהיינו שמסירה מממשלתה ויכלתה ומסלק ממנה הכח ורשות שנתן לה להגביה עצמה נגד אור קדושת נפש האלהית ואזי ממילא בטילה ונדחית כביטול החשך מפני אור הגשמי. וכמו שמצינו דבר זה מפורש בתורה גבי מרגלים שמתחלה אמרו כי חזק הוא ממנו אל תקרי ממנו כו' שלא האמינו ביכולת ה' ואח"כ חזרו ואמרו הננו ועלינו וגו' ומאין חזרה ובאה להם האמונה ביכולת ה' הרי לא הראה להם משרע"ה שום אות ומופת על זה בנתיים רק שאמ' להם איך שקצף ה' עליהם ונשבע שלא להביאם אל הארץ ומה הועיל זה להם אם לא היו מאמינים ביכולת ה' ח"ו לכבוש ל"א מלכי' ומפני זה לא רצו כלל ליכנס לארץ אלא ודאי מפני שישראל עצמן הם מאמינים בני מאמינים רק שהס"א המלובשת בגופם

24. פרק ו - ז. 25. פרק ו ופרק כב. 26. עובדי' א, ד. 27. במדבר יג, לא. 28. סוטה לה, א. מנחות נג, ב. ערכין טו, א. 29. במדבר יד, מ. 30. שם פסוק לא. 31. מפורטים ביהושע יב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חזק הוא ממנו" — האמינו — מצד נשמותיהם — בהקב"ה וביכלתו להביאם לארץ ישראל, **רַק שֶׁהַסִּטְרָא־אָחֳרָא** — שמן הנפש הבהמית, **הַמְלַבֶּשֶׁת בְּגוּפָם הִגְבִּיהַּ עַצְמָהּ עַל אוֹר קְדֻשַּׁת נַפְשָׁם הָאֱלֹהִית בְּגַסּוּת רוּחָהּ וְגַבְהוּתָהּ, בְּחֻצְפָּה בְּלִי טַעַם וָדַעַת,** — שהביא אותם לומר "כי חזק הוא ממנו". **וְלָכֵן מִיָּד שֶׁקָּצַף ה' עֲלֵיהֶם, וְהִרְעִים בְּקוֹל רַעַשׁ וְרֹגֶז:** — באמרו[32]: "**עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת וְגוֹ'**", "**בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם וְגוֹ'**", "**אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי, אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת וְגוֹ'**" — שכל אלה, הרי הם דברים קשים וחמורים, **וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ דְּבָרִים קָשִׁים אֵלּוּ נִכְנַע וְנִשְׁבַּר לִבָּם בְּקִרְבָּם**[33], **כְּדִכְתִיב: "וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד", וּמִמֵּילָא נָפְלָא הַסִּטְרָא־אָחֳרָא מִמֶּמְשַׁלְתָּהּ וְגַבְהוּתָהּ וְגַסּוּת רוּחָהּ, וְיִשְׂרָאֵל עַצְמָן** — מצד נשמתם, **הֵם** — הרי, **מַאֲמִינִים.** — הם האמינו לכתחילה ביכולת ה', ולכן אמרו שהם מוכנים ללכת לארץ ישראל, אף שבינתיים לא אירעו שום אות ומופת שישפיעו עליהם להאמין בכך; היה נדרש רק להוריד ולהשפיל את ה"סטרא אחרא" — ואמונתם נתגלתה, וכך הדבר בכל אדם: כשאור הנשמה אינו מאיר בגופו — הרי זה מפני גבהותה וגאוותה של ה"סטרא אחרא", המגביהה עצמה כנגד הנפש האלקית. ועל־ידי שהוא שובר את לבו — הוא שובר את ה"סטרא אחרא", ואור הנשמה מאיר בו. **וּמִזֶּה יָכוֹל לִלְמֹד כָּל אָדָם שֶׁנּוֹפְלִים לוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ סְפֵקוֹת עַל אֱמוּנָה, כִּי הֵם דִּבְרֵי רוּחַ הַסִּטְרָא־אָחֳרָא לְבַדָּהּ,** — ה"סטרא אחרא" היא זו שמעוררת בו מחשבות של ספיקות באמונה, **הַמַּגְבִּיהַּ** — את **עַצְמָהּ עַל נַפְשׁוֹ** — האלקית, **אֲבָל יִשְׂרָאֵל עַצְמָן** — מצד נשמתם, **הֵם "מַאֲמִינִים כּוֹ"**. — בני מאמינים, ואין בהם שום ספיקות באמונה. **וְגַם הַסִּטְרָא־אָחֳרָא עַצְמָהּ** — שורש הנפש הבהמית, **אֵין לָהּ סְפֵקוֹת כְּלָל בֶּאֱמוּנָה,** — כפי שלמדנו בפרק כ"ב, שהקליפות הרוחניות, שאינן מלובשות בגוף, אינן כופרות בהקב"ה, **רַק שֶׁנִּתַּן לָהּ** — ל"סטרא אחרא", **רְשׁוּת לְבַלְבֵּל הָאָדָם בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר וּמִרְמָה,** — כדי, **לְהַרְבּוֹת שִׁכָּרוֹ,** — ועל־ידי שהאדם לא יתן לבלבל את דעתו ולהוליכו שולל — יקבל יותר שכר, **כְּפִתּוּיֵי הַזּוֹנָה לְבֶן הַמֶּלֶךְ בְּשֶׁקֶר וּמִרְמָה בִּרְשׁוּת הַמֶּלֶךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[34]**:** — משל למלך השוכר זונה שתנסה לפתות את בנו ולהטותו מהדרך הישרה, אבל כוונתו של המלך בכך, היא: כדי לגלות את חכמתו של בן המלך, שאינו נותן להוליכו שולל. הזונה עצמה גם כן אינה רוצה באמת, שבן המלך ישמע לדבריה, כי היא הרי רוצה למלא את רצון המלך. כך גם בנמשל: ה"סטרא אחרא" עצמה אינה רוצה שהאדם ישמע בקולה ויעשה את ה"רע". אין זה, אלא שזה התפקיד שהוטל עליה, לנסות לפתות את האדם, כדי שיקבל יותר שכר כשלא ישמע בקולה. אלא שדבר זה הוא בדרגת ה"סטרא אחרא" המשמשת כ"שורש" לנפש הבהמית וליצר הרע — היא, אין בה שום ספיקות באמונה ואיננה רוצה שהאדם ייכשל על־ידה. ואילו כשהנפש הבהמית והיצר הרע נמצאים בגוף — הרי זה "רע" אמיתי, שכוונתו היא להטות את האדם מן הדרך הישרה. במשל הרי זה, כשהזונה אותה שכר המלך, ממנה במקומה זונה שניה לתפקיד זה, והשניה ממנה זונה שלישית, וכך הלאה, עד שהאחרונה מאבדת לחלוטין את כוונת המלך האמיתית, והיא מתכוונת באמת להכשיל ולפתות את בן המלך. על־כל־פנים, כל הספיקות באמונה אינם נובעים מהיהודי עצמו, ובני ישראל מצד נשמתם — הם כולם מאמינים בני מאמינים. בקשר לאמור בפרקנו זה, שה"אדם" בצדיקים הוא הנפש האלקית, וכל חיותם, גם של גופם, היא מהנפש האלקית — מעניין להוסיף, שמהתענוג הרוחני באלקות אפשר שתתוסף שמנונית בגוף האדם. מובא על כך[35] שמעניית "אמן יהא שמי' רבא" נהיה גופו של הצדיק רבי נחום מצ'רנובל — שמן. ענייה זו הסבה לו כל־כך הרבה תענוג וחיות, שגופו הגשמי נהיה שמן מכך.

ליקוטי אמרים

הגביה עצמה על אור קדושת נפשם האלהית בגסות רוחה וגבהות' בחוצפה בלי טעם ודעת ולכן מיד שקצף ה' עליהם והרעים בקול רעש ורוגז עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו' במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת וגו' וכששמעו דברים קשים אלו נכנע ונשבר לבם בקרבם כדכתיב ויתאבלו העם מאד וממילא נפלה הס"א מממשלתה וגבהותה וגסות רוחה וישראל עצמן הם מאמינים ומזה יכול ללמוד כל אדם שנופלים לו במחשבתו ספיקות על אמונה כי הם דברי רוח הס"א לבדה המגביה עצמה על נפשו אבל ישראל עצמן הם מאמינים כו' וגם הס"א עצמה אין לה ספיקות כלל באמונה רק שניתן לה רשות לבלבל האדם בדברי שקר ומרמה להרבות שכרו כפיתויי הזונה לבן המלך בשקר ומרמה ברשות המלך כמ"ש בזה"ק:

32. במדבר יד, פסוקים כז, כט, לה. 33. שם פסוק לט. 34. ח"ב קסג, א. ראה גם לעיל סוף פרק ט. 35. היום יום, טו תמוז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שישי ג' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לח, פרק ל עוד... עד עמ' 76, באריכות.

ליקוטי אמרים

פרק ל עוד זאת ישים אל לבו לקיים מאמר רז"ל והוי שפל רוח בפני כל האדם. והוי באמת לאמיתו בפני כל האדם ממש אפי' בפני קל שבקלים. והיינו ע"פ מארז"ל אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו. כי מקומו גורם לו לחטוא להיות פרנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות ועיניו רואות כל התאוות והעין רואה והלב חומד ויצרו בוער כתנור בוערה מאופה כמ"ש בהושע הוא בוער כאש להבה וגו'. משא"כ מי שהולך בשוק מעט ורוב היום יושב בביתו וגם אם הולך כל היום בשוק יכול להיות שאינו מחומם כ"כ בטבעו כי אין היצר שוה

פֶּרֶק ל. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שבשעה שה"בינוני" סובל מטמטום הלב, ואף שבמוחו הוא מהרהר בגדולתו של הקב"ה, אין זה משפיע על לבו, למשול בחומריותו וגסותו — הרי העצה לכך היא: להתעמק בדברים המביאים ל"לב נשבר", שעל־ידי־זה ישבור את חומריות הקליפה של נפשו הבהמית, ויוריד אותה מגבהותה שהיא רוצה להגביה את עצמה כנגד אור הקדושה של נפשו האלקית. רבנו הזקן גם הסביר בפרק האמור — באלו ענינים עליו להתעמק, כדי להגיע ל"לב נשבר".

עוֹד זֹאת יָשִׂים אֶל לִבּוֹ, לְקַיֵּם מַאֲמַר רַז"ל[1]: "וֶהֱוֵי שְׁפַל רוּחַ בִּפְנֵי כָּל הָאָדָם", "וֶהֱוֵי" — לשון המשנה "והוי" מורה שהכוונה היא שיהיה **בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ,** — שכן, לכאורה הדברים טעונים הסבר: חכמינו ז"ל אומרים כאן, שעליו להיות "שפל רוח" — ושפלות איננה ענווה. ענווה משמעה: שהוא יודע מעלת ומדריגת עצמו, אלא שהוא סובר, שהוא קיבל אותן במתנה, שמלמעלה נתנו לו כוחות והזדמנויות מיוחדות, שיוכל להגיע לאותה מדריגה; ואילו ניתנו כוחות אלה למישהו אחר — היה הלז מנצל אותם יותר טוב ממנו. מאידך, שפלות משמעה: שמחזיק את עצמו נחות ממש מהשני, ומוצא בתוך עצמו, שהוא גרוע ממנו — כיצד, איפוא, אפשר לומר למי שלומד תורה ומקיים מצוות, שיחזיק את עצמו בדרגה נחותה מכל אדם, גם מ"קל שבקלים", שאינו לומד תורה ואינו מקיים מצוות?! לכן, יש מפרשים, שאין הכוונה שאכן יראה את עצמו נחות מהשני, אלא שיתנהג בהנהגה של שפלות, בפני כל אדם. ברם, לשון חכמינו ז"ל "והוי", כלומר שתהיה, ולא "התנהג" — מורה, שאכן יחזיק את עצמו באמת למטה במדריגה, ובפני מי? — **"בִּפְנֵי כָּל הָאָדָם"** — **מַמָּשׁ, אֲפִלּוּ בִּפְנֵי קַל שֶׁבַּקַּלִּים.** — כיצד, באמת, אפשר לו למי שלומד תורה ומקיים מצוות, להחזיק את עצמו פחות מה"קל שבקלים"? — מוכיח רבנו הזקן שגם מי שמקיים כל המצוות, ואינו עובר על שום עבירה, אפשר שיהיו בו דברים שבגללם עליו להחזיק את עצמו נחות במדריגה: ישנם דברים שלגבם נדרש ממנו ללחום כנגד היצר הרע. ואף שהמלחמה שנדרשת ממנו, פחותה בחומרתה מהמלחמה הנדרשת מה"קל שבקלים" ללחום כנגד היצר הרע שלו — בכל זאת אין הוא יכול לעמוד נגד יצרו הרע; וכשאין הוא יכול לעמוד במלחמתו הוא, הרי זה — כפי שיסביר להלן — גרוע בהרבה ממה שה"קל שבקלים" אינו יכול לעמוד במלחמה שלו. על־ידי חשבון זה יהיה בידו באמת, להחזיק את עצמו למטה גם מה"קל שבקלים". **וְהֵינוּ עַל־פִּי מַאֲמַר רַז"ל[2]: "אַל תָּדִין אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ",** — אל תשפוט ואל תפסוק עד שלא תעמיד את עצמך במקום ובמצב שחבירך נמצא בהם.

"מקום" יש בו שני פירושים: המקום והסביבה הגשמית, והמקום הרוחני — מצבו הרוחני של האדם ואיזה יצר הרע נמצא בו: לאחד יש יצר הרע חזק ומחומם, ולשני — יצר הרע לא כל כך חזק שאינו בוער כל כך אחרי תאוות. וכך אומר רבנו הזקן להלן: **כִּי "מְקוֹמוֹ"** — הגשמי וסביבתו, **גּוֹרֵם לוֹ לַחֲטֹא, לִהְיוֹת פַּרְנָסָתוֹ לֵילֵךְ בַּשּׁוּק כָּל הַיּוֹם, וְלִהְיוֹת** — באותה שעה שאינו מסתובב בשוק, **מְיוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת, וְעֵינָיו רוֹאוֹת כָּל הַתַּאֲוֹת, וְהָעַיִן רוֹאָה וְהַלֵּב חוֹמֵד,** — כלומר, מקומו הגשמי יש בו משום סיבה לחטוא. וגם מקומו הרוחני, מצב יצרו הרע, הוא — **וְיִצְרוֹ בּוֹעֵר כְּתַנּוּר בּוֹעֲרָה מֵאוֹפֶה,** — כתנור בוער של אופה[3], אצלו בוער התנור בצורה חזקה יותר ולעתים קרובות יותר מאשר אצל בעל־הבית סתם, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהוֹשֵׁעַ[3]: "הוּא בּוֹעֵר כְּאֵשׁ לֶהָבָה וְגוֹ'",** — הרי שגם מקומו הרוחני, מצבו של יצרו הרע, הוא כזה שגורם ומביא לחטא. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִי שֶׁהוֹלֵךְ בַּשּׁוּק מְעַט, וְרֹב הַיּוֹם יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ.** — שאינו מיושבי קרנות, וממילא אינו רואה את התאוות לנגד עיניו, ואין לו אותם נסיונות שיש למי שמתהלך כל היום בשוק; **וְגַם אִם הוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם בַּשּׁוּק** — בעל עסק שמזדמן לו להיות כל היום ברחוב, ומבחינת מקומו הגשמי הוא דומה ל"קל שבקלים", **יָכוֹל לִהְיוֹת** — שבמקומו הרוחני, במצב יצרו הרע, אינו דומה לו, **שֶׁאֵינוֹ מְחֻמָּם כָּל־כָּךְ בְּטִבְעוֹ,** — וגם כשעליו להיות כל היום ברחוב, אין

1. אבות פרק ד משנה י. 2. אבות פרק ב משנה ד. 3. ראה הושע ז, ד. ז, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לו אותם נסיונות שיש לאלה שיצרם הרע בוער בקרבם. **כִּי אֵין הַיֵּצֶר שָׁוֶה בְּכָל נֶפֶשׁ, יֵשׁ שֶׁיִּצְרוֹ כוֹ'**, — יש שיצרו הרע בוער, ויש שאינו כך, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר**[4]. — וכפי הידוע, פירושו של הבעל־שם־טוב על המשנה[5] "איזהו גיבור? — הכובש את יצרו". שהוא גובר על יצרו הרע באותם דברים שהוא לוחם במדה החזקה ביותר. כי, ביחס לדברים אחרים, יתכן שאין לו לגביהם יצר הרע כלל, ואין משום גבורה באי־היענותו לעצמו באותם דברים. כאן מעיר הרבי: שבמה שיאמר להלן, בא רבנו הזקן לתרץ קושיא: "ולכאורה אם הנ"ל נכון — למה נק' קל שבקלים?" — אם אכן נכונים הדברים, שהאדם נכשל בגלל המקום שהוא נמצא בו והנסיבות בגשמיות וברוחניות, המעמידות בפניו נסיונות קשים — מדוע, איפוא, קוראים לו "קל שבקלים"? ורבנו הזקן מפרש את הדברים להלן, שאף שהמלחמה כבדה יותר למי שגם מבחינת מקומו הגשמי והרוחני הוא עלול לחטוא — בכל זאת, אין לו שום התנצלות על שאינו גובר על יצרו הרע. שכן, הפחד מהקב"ה היה צריך למנוע ממנו לחטוא, למרות הנסיונות שעליו לעמוד בהם. וכך אומר רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, בֶּאֱמֶת גַּם מִי שֶׁהוּא מְחֻמָּם מְאֹד בְּטִבְעוֹ, וּפַרְנָסָתוֹ הִיא לִהְיוֹת מְיוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת כָּל הַיּוֹם** — גם הוא, **אֵין לוֹ שׁוּם הִתְנַצְּלוּת עַל חֲטָאָיו, וּמִקְרֵי** — ונקרא, **"רָשָׁע גָּמוּר" עַל אֲשֶׁר אֵין פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינָיו,** — שכן, מבלי הבט על מקומו וסביבתו ועל יצרו הרע הבוער — היה הפחד מהקב"ה עוזר לו לעמוד בפני כל הקשיים; **כִּי הָיָה לוֹ לְהִתְאַפֵּק וְלִמְשֹׁל עַל רוּחַ תַּאֲוָתוֹ שֶׁבְּלִבּוֹ, מִפְּנֵי פַּחַד ה' הָרוֹאֶה כָּל מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[6] **כִּי הַמֹּחַ שֹׁלֵט עַל הַלֵּב בְּתוֹלַדְתּוֹ.** — האדם נולד בטבע, שיש בכוח המוח לשלוט ולמשול בתאוות הלב. אילו היה לאדם הפחד הראוי מפני ה' — הרי למרות הנסיבות הגורמות לחטא — היה יכול להימנע מעשיית עבירות. **וְהִנֵּה, בֶּאֱמֶת שֶׁהִיא מִלְחָמָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה, לִשְׁבֹּר הַיֵּצֶר הַבּוֹעֵר בְּאֵשׁ לֶהָבָה מִפְּנֵי פַּחַד ה'**, — ויש בכך קשיים חמורים, **וּכְמוֹ נִסָּיוֹן מַמָּשׁ. וְהִלְכָךְ,** — ולכן, **צָרִיךְ כָּל אָדָם, לְפִי מַה שֶּׁהוּא מְקוֹמוֹ וּמַדְרֵגָתוֹ בַּעֲבוֹדַת ה', לִשְׁקֹל וְלִבְחֹן בְּעַצְמוֹ אִם הוּא עוֹבֵד ה' בְּעֶרְכּוֹ וּבְחִינַת מִלְחָמָה עֲצוּמָה כָּזוֹ וְנִסָּיוֹן כָּזֶה,** — כשנדרשת ממנו מלחמה כזו, ועליו לעמוד בפני נסיון כזה, שמלחמה כזו יכולה להיות נדרשת מכל אחד (גם מיושב אוהל ובעל יצר־הרע "צונן") ולעתים קרובות, **בִּבְחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב"**[7]. — במצוות ובענינים הקשורים בעשיית טוב, **כְּגוֹן, בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה בְּכַוָּנָה,** — שהיא יום יומית, שצורת תפילתו תהיה, **לִשְׁפֹּךְ נַפְשׁוֹ לִפְנֵי ה' בְּכָל כֹּחוֹ מַמָּשׁ** — בכל כוח כוונתו, **עַד מְצוּי הַנֶּפֶשׁ**[8], — שכל כוחות נפשו יהיו נתונים בעבודת התפילה[9], ועל סוג תפילה כזה, נדרש מאבק קשה עם היצר הרע, **וּלְהִלָּחֵם עִם גּוּפוֹ וְנַפְשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבּוֹ הַמּוֹנְעִים** — ומפריעים את **הַכַּוָּנָה** — ועליו להיאבק **בְּמִלְחָמָה עֲצוּמָה, וּלְכַבְּשָׁם וּלְכַתְּתָם כְּעָפָר קֹדֶם הַתְּפִלָּה שַׁחֲרִית וְעַרְבִית מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם,** — שזוהי המלחמה שלפני התפילה — להכין את הגוף ואת הנפש הבהמית שלא יפריעו לתפילה בכוונה. **וְגַם בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, לְיַגֵּעַ עַצְמוֹ בִּיגִיעַת נֶפֶשׁ** — שלא יהיה קשה לו לאמץ את מחשבתו להתעמק ולהרהר בגדולת ה', כל הזמן הדרוש, **וְיִגִיעַת בָּשָׂר,** — להסיר את המניעות הנובעות מן הגוף, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[10] **בַּאֲרִיכוּת.** — כיצד צריכות להיות יגיעת הנפש ויגיעת הבשר. יתבונן נא, איפוא, אם אכן הוא מנהל מלחמה כזו בעבודת התפילה,

ליקוטי אמרים

בכל נפש יש שיצרו כו' כמ"ש במ"א. והנה באמת גם מי שהוא מחומם מאד בטבעו ופרנסתו היא להיות מיושבי קרנות כל היום אין לו שום התנצלות על חטאיו ומיקרי רשע גמור על אשר אין פחד אלהי' לנגד עיניו. כי היה לו להתאפק ולמשול על רוח תאוותו שבלבו מפני פחד ה' הרואה כל מעשיו כמש"ל כי המוח שליט על הלב בתולדתו. והנה באמת שהיא מלחמה גדולה ועצומ' לשבור היצר הבוער כאש להבה מפני פחד ה' וכמו נסיון ממש. והלכך צריך כל אדם לפי מה שהוא מקומו ומדרגתו בעבודת ה' לשקול ולבחון בעצמו אם הוא עובד ה' בערך ובחי' מלחמה עצומה כזו ונסיון כזה בבחי' ועשה טוב כגון בעבודת התפלה בכוונה לשפוך נפשו לפני ה' בכל כחו ממש עד מיצוי הנפש ולהלחם עם גופו ונפש הבהמית שבו המונעים הכוונה במלחמה עצומה ולבטשם ולכתתם כעפר קודם התפלה שחרית וערבית מדי יום ביום וגם בשעת התפלה לייגע עצמו ביגיעת נפש ויגיעת בשר כמ"ש לקמן באריכות.

---

4. ראה לקוטי תורה ויקרא ב, ד. **5.** אבות פרק ד משנה א. **6.** פרק יב. **7.** תהלים לד, טו. **8.** ספרי על דברים ו, ה. **9.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה צ"ל בכאו"א ויום יום ידרשון כמשנ"ת אגה"ק ס"א". **10.** בפרק מ"ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש ד' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 76, וכל שלא הגיע... עד עמ' לט, כשגגות:

וְכָל שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לִידֵי מִדָּה זוֹ, לְהִלָּחֵם עִם גּוּפוֹ מִלְחָמָה עֲצוּמָה כָּזוֹ – עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לִבְחִינַת וְעָרֵךְ מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר – המלחמה עם היצר הרע, **הַבּוֹעֵר כְּאֵשׁ לֶהָבָה,** – ב"קל שבקלים" מיושבי הקרנות, שעליו להילחם ביצר הרע, **לִהְיוֹת נִכְנָע וְנִשְׁבָּר מִפְּנֵי פַּחַד ה'.** – יתבונן נא, האם הוא אכן לוחם בתוקף כזה ביצרו הרע, בנוגע לתפילה בכוונה, כפי שעל ה"קל שבקלים" ללחום ביצר הרע שלו; וכך גם בנוגע לענינים אחרים עליהם מדובר להלן. **וְכֵן בְּעִנְיַן בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְכָל בִּרְכוֹת הַנֶּהֱנִין וְהַמִּצְוֹת** – שתהיינה כולן, **בְּכַוָּנָה,** – שלשם כך נדרשות התאמצות ומלחמה נגד היצר הרע, **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר כַּוָּנַת הַמִּצְוֹת לִשְׁמָן.** – לקיימן לשם מצוה ולשמו של הקב"ה, שלשם כך נדרשת בודאי התאמצות גדולה ומלחמה עם היצר הרע, וברור הדבר שהוא יכול למצוא בעצמו, שעדיין חסר בו בכוונה לשמה כשהוא מקיים מצוות. **וְכֵן** – כשנדרש ממנו להילחם, **בְּעִנְיַן עֶסֶק לִמּוּד הַתּוֹרָה, לְלִמֹּד הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵחֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ לְפִי טִבְעוֹ וּרְגִילוּתוֹ** – כי, כדי ללמוד עד כמה שרצוי לו מצד טבע התמדתו, או מצד רגילותו ללמוד בהתמדה – אין עליו להילחם כלל, כנזכר לעיל בפרק ט"ו. אך, כדי ללמוד יותר מאשר טבעו ורגילותו – זה יכול להיות רק, **עַל־יְדֵי מִלְחָמָה עֲצוּמָה עִם גּוּפוֹ, כִּי הַלּוֹמֵד מִעֵט יוֹתֵר מִטִּבְעוֹ** – שעל כך עליו כבר להילחם – אבל, **הֲרֵי זוּ מִלְחָמָה קְטַנָּה, וְאֵין לָהּ עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן עִם מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר הַבּוֹעֵר כְּאֵשׁ,** – ב"קל שבקלים", כפי שלמדנו לעיל, **דְּמִקְרֵי** – שנקרא, **"רָשָׁע גָּמוּר" אִם אֵינוֹ מְנַצֵּחַ יִצְרוֹ, לִהְיוֹת נִכְנָע וְנִשְׁבָּר מִפְּנֵי ה'.** – הרי שמלחמתו ללמוד קצת יותר מכפי טבעו ורגילותו – אינה דומה כלל למלחמתו הגדולה של הלז, אלא אם כן הוא לומד הרבה יותר מאשר ברצונו, שלשם כך עליו להיאבק במלחמה גדולה – יבדוק נא את עצמו, אם אכן יש לו מלחמה כזו. ואף שאצל ה"קל שבקלים" המלחמה היא בענינים של "סור מרע" – ואילו אצלו חסר ב"ועשה טוב" – אומר על כך רבנו הזקן: **וּמַה לִּי בְּחִינַת "סוּר מֵרַע", וּמַה לִּי בְּחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב"** – **הַכֹּל הִיא מִצְוַת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ יָחִיד וּמְיֻחָד בָּרוּךְ־הוּא.** – ההבדל שבין "סור מרע" ל"ועשה טוב" הוא רק בנוגע לענינים של כוונות ומה שנובע מכך, אך בעצם קיום המצוות – אין מצד המְצַוֶּה, זה שציווה על המצוות, שהוא יחיד ומיוחד, שום הבדל ביניהם. ממילא, אי לחימתו כראוי בענינים של "ועשה טוב" דומה להיכשלותו של הלז בענינים של "סור מרע". **וְכֵן בְּשְׁאָר מִצְוֹת,** – שכדי לקיימן, נדרש ממנו להילחם – גם בכך הוא יכול למצוא בעצמו שאין הוא לוחם מספיק ביצר הרע כפי שנדרש ממנו, **וּבִפְרָט בְּדָבָר שֶׁבְּמָמוֹן,** – מצוות הקשורות לעניני כספים, **כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה** – לתת צדקה באופן של עבודה, לתת צדקה יותר מאשר יש ברצונו וברגילותו, **וּכְהַאי גַּוְנָא.** – וכדומה, בהם הוא יכול למצוא בעצמו, שאין הוא לוחם מספיק כפי שנדרש ממנו. **וַאֲפִלּוּ בִּבְחִינַת "סוּר מֵרַע", יָכוֹל כָּל אִישׁ מַשְׂכִּיל לִמְצֹא בְּנַפְשׁוֹ שֶׁאֵינוֹ סָר לְגַמְרֵי מֵהָרַע בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל[11], בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לְמִלְחָמָה עֲצוּמָה כָּעֵרֶךְ הַנִּזְכָּר לְעֵיל,** – המלחמה הנדרשת מ"קל שבקלים", **וַאֲפִלּוּ פְּחוֹת מֵעֵרֶךְ הַנִّזְכָּר לְעֵיל,** – כשנדרשת ממנו לחימה קלה יותר מאשר נדרש מהלז – אין הוא יכול לעמוד במלחמה זו, **כְּגוֹן לְהַפְסִיק בְּאֶמְצַע שִׂיחָה**

ליקוטי אמרים

וכל שלא הגיע לידי מדה זו להלחם עם גופו מלחמה עצומה כזו עדיין לא הגיע לבחי' וערך מלחמת היצר הבוער כאש להבה להיות נכנע ונשבר מפני פחד ה'. וכן בענין ברכת המזון וכל ברכת הנהנין והמצות בכונה ואצ"ל כונת המצות לשמן. וכן בענין עסק לימוד התורה ללמוד הרבה יותר מחפצו ורצונו לפי טבעו ורגילותו ע"י מלחמה עצומה עם גופו. כי הלומד מעט יותר מטבעו ה"ז מלחמה קטנה ואין לה ערך ודמיון עם מלחמת היצר הבוער כאש דמקרי רשע גמור אם אינו מנצח יצרו להיות נכנע ונשבר מפני ה'. ומה לי בחי' סור מרע ומה לי בחי' ועשה טוב הכל היא מצות המלך הקדוש יחיד ומיוחד ב"ה. וכן בשאר מצות ובפרט בדבר שבממון כמו עבודת הצדקה וכה"ג. ואפי' בבחי' סור מרע יכול כל איש משכיל למצוא בנפשו שאינו סר לגמרי מהרע בכל מכל כל במקום שצריך למלחמה עצומה כערך הנ"ל ואפי' פחות מערך הנ"ל כגון להפסיק

---

11. על הלשון "בכל מכל כל" העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל בדא"פ: כי צ"ל שלימות (ל' כל) העבודה בכל הג' הקווין (האבות) [וכהדוגמא שמביא בזה תומ"י: נאה, גנות, אמת] וכמרז"ל באבות (ב"ב יז, א) ושנק' כן מפני שבחי' צ"ל בכאו"א (תו"א ר"פ וארא) - שמשכרם בכל כו' נדע עבודתם בכל כו' שלמות (עיי"ש בחדא"ג ועוד) - ואצלו חסר זה עכ"פ בא' מהנ"ל".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נָאָה, אוֹ — באמצע, **סִפּוּר בִּגְנוּת חֲבֵרוֹ, וַאֲפִלּוּ גְּנַאי קָטָן וְקַל מְאֹד, אַף שֶׁהוּא אֱמֶת, וַאֲפִלּוּ** — כשהוא מספר זאת **כְּדֵי לְנַקּוֹת עַצְמוֹ,** — שלא יאשימו אותו בגנאי זה, **כַּנּוֹדַע**[12] **מֵהָא** — ממה, **דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאָבִיו רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ:** — בקשר לגט מסובך שלא נכתב כמו שצריך: **"לָאו אֲנָא כַּתְבֵיהּ, אֶלָּא יְהוּדָא חַיְטָא כַּתְבֵיהּ",** — "לא אני כתבתי את הגט, כי־אם יהודה חייטא" — באותו מקום היה בכך משום גנאי לא כל־כך גדול, והוא השתמש בו כדי לנקות את עצמו, ובכל זאת **וְאָמַר לוֹ:** — רבנו הקדוש לבנו רבי שמעון: **"כַּלֵּךְ מִלְּשׁוֹן הָרַע"** — "לך לך מלשון הרע", **[עַיֵּן שָׁם בַּגְּמָרָא רֵישׁ פֶּרֶק י דְּבָבָא־בַּתְרָא],** — הרי שאפשר לו לאדם למצוא בעצמו, שגם בענינים של "סור מרע", אין הוא מנהל כראוי את המלחמה עם גופו ויצרו הרע, **וּכְהַאי גַּוְנָא** — ודומה לכך, **כַּמָּה מִלֵּי דִּשְׁכִיחֵי טוּבָא.** — דברים שכיחים רבים, בעתים קרובות. הרי, שכל אחד יכול למצוא בעצמו, שאין הוא לוחם מספיק לנצח את היצר הרע. **וּבִפְרָט בְּעָנְיַן לְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בַּמֻּתָּר לוֹ, שֶׁהוּא מִדְּאוֹרַיְתָא**[13]**,** — שאדם מחוייב לקדש את עצמו ולהימנע מלעשות גם דברים המותרים, : **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[14]**: "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ וְגוֹ'", "וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וְגוֹ'"**[15]**;** — ובכל זאת, הוא מוצא בעצמו, שאין הוא מקיים מצוה זו בשלימותה, כשנדרשת ממנו מלחמה עצומה, **וְגַם, דִּבְרֵי סוֹפְרִים** — דברים שחכמים קבעו אותם, **חֲמוּרִים מִדִּבְרֵי תּוֹרָה**[16] **וְכוּ'.** — שגם לפי הדיעה ש"קדש עצמך במותר לך" הוא מדרבנן — הרי דינים שקבעו רבנן, חמורים מדיני התורה. **אֶלָּא שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, הֵן מֵעֲוֹנוֹת שֶׁהָאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו**[17]**,** — כי אין הוא חש בחומרתם ואינו שם לב שיש בכך משום עבירה, **וְגַם נַעֲשׂוּ כְּהֶתֵּר, מַחֲמַת שֶׁעָבַר וְשָׁנָה וְכוּ'.** — כפי שהגמרא אומרת[18]: "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה... נעשית לו כהיתר" — משום שאינו חש, שהוא חוטא במשהו. בהתאם לאמור, הרי שאין הוא טוב יותר מאשר ה"קל שבקלים", כי כשם שהלז אינו מתאבק לנצח במלחמתו הוא, כך גם הוא אינו מנהל מלחמה, כדי לעמוד בנסיונות שלו. ברם, חכמינו ז"ל הרי אומרים "והוי שפל רוח בפני כל אדם", אפילו בפני ה"קל שבקלים" — במה, איפוא, הוא גרוע מה"קל שבקלים"? — אומר על כך רבנו הזקן: **אֲבָל בֶּאֱמֶת, אִם הוּא** — אותו אדם שעושה את החשבון, **יוֹדֵעַ סֵפֶר,** — יודע ללמוד תורה, **וּמַחֲזִיק בְּתוֹרַת ה', וְקִרְבַת אֱלֹקִים יֶחְפָּץ — גָּדוֹל עֲוֹנוֹ מִנִּשֹּׂא, וְאַשְׁמָתוֹ גְּדֹלָה כְּכַפְּלֵי כְּפָלַיִם** — וכל כך למה? **כְּמַה שֶׁאֵינוֹ נִלְחָם וּמִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ בְּעֶרֶךְ וּבְחִינַת מִלְחָמָה עֲצוּמָה הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל** — הנדרשת מה"קל שבקלים". אשמתו של היודע ספר היא איפוא גדולה בהרבה, **מֵאַשְׁמַת כָּל שֶׁבַּקַּלִּים מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת, הָרְחוֹקִים מֵה' וְתוֹרָתוֹ. וְאֵין אַשְׁמָתָם גְּדוֹלָה כָּל־כָּךְ כְּמַה שֶׁאֵינָם כּוֹבְשִׁים יִצְרָם הַבּוֹעֵר כְּאֵשׁ לֶהָבָה,** — ואינם שולטים ביצר הרע שלהם, **מִפְּנֵי פַּחַד ה' הַמֵּבִין וּמַבִּיט אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם,** — אין אשמתם גדולה כל כך, **כְּאַשְׁמַת כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל**[19] **ה' וְאֶל תּוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל גַּבֵּי אַחֵר:** — לגבי אלישע בן אבוי[20], המכונה "אחר", **"שֶׁיָּדַע בִּכְבוֹדִי וְכוּ'".** — בכבוד ה', ובכל זאת חטא — הרי שאשמתו גדולה יותר, **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל עַל עַמֵּי הָאָרֶץ**[21]**: "שֶׁזְّדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם כִּשְׁגָגוֹת":** — כאילו חטאו מתוך שגגה, יען שאין הם יודעים חומרתם של חטאים. ואילו בתלמיד חכם, הדבר הפוך, ש"שגגת תלמוד עולה זדון"[22], שגם אם הוא נכשל בחטא מפני שלא למד מספיק — נחשב לו הדבר בחומרה כאילו חטא במזיד. הרי, בכך שאין הוא מתחזק למשול ביצר הרע — הוא גרוע מה"קל שבקלים". חשבון זה יעזור לו לקיים מאמר חכמינו ז"ל "והוי שפל רוח בפני כל האדם", ועל־ידי־כך יגיע גם ל"לב נשבר", שיביא לשבירת רוח ה"סטרא אחרא" — ויאיר לו אור הנשמה, כפי שהוסבר בפרק כ"ט.

ליקוטי אמרים

באמצע שיחה נאה או סיפור בגנות חבירו ואפי' גנאי קטן וקל מאד אף שהוא אמת ואפי' כדי לנקות עצמו כנודע מהא דאר"ש לאביו רבינו הקדוש לאו אנא כתבי' אלא יהודא חייטא כתביה וא"ל כלך מלה"ר [ע"ש בגמ' רפ"י דב"ב]. וכה"ג כמה מילי דשכיחי טובא ובפרט בענין לקדש עצמו במותר לו שהוא מדאוריית' כמ"ש קדושים תהיו וגו' והתקדשתם וגו'. וגם ד"ס חמורים מד"ת וכו'. אלא שכל אלו וכיוצא בהן הן מעוונות שהאדם דש בעקביו וגם נעשו כהיתר מחמת שעבר ושנה וכו'. אבל באמת אם הוא יודע ספר ומחזיק בתורת ה' וקרבת אלקי' יחפץ גדול עונו מנשוא ואשמתו גדלה בכפלי כפליים במה שאינו נלחם ומתגבר על יצרו בערך ובחי' מלחמה עצומה הנ"ל מאשמת קל שבקלים מיושבי קרנות הרחוקים מה' ותורתו ואין אשמתם גדולה כ"כ במה שאינם כובשים יצרם הבוער כאש להבה מפני פחד ה' המבין ומביט אל כל מעשיהם כאשמת כל הקרב הקרב אל ה' ואל תורתו ועבודתו וכמשארז"ל גבי אחר שידע בכבודי וכו' ולכן ארז"ל על ע"ה שזדונות נעשו להם כשגגות:

---

12. בבא בתרא קסד, ב. **13.** ראה לעיל סוף פרק כז. **14.** ויקרא יט, ב. **15.** ויקרא כ, ז. **16.** סנהדרין פי"א מ"ג. **17.** עבודה זרה יח, א. **18.** יומא פו, ב. **19.** לשון הפסוק במדבר יז, כח. **20.** חגיגה טו, א. ראה הגהות הב"ח שם. **21.** בבא מציעא לג, ב. **22.** אבות פרק ד משנה יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום...

יום ראשון

יום רביעי — כח שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: וכיוצא . . . לב ב"ה כנ"ל.

אַחַת מִתּוֹרוֹת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב:

כִּי תִּרְאֶה חֲמוֹר – כַּאֲשֶׁר תִּסְתַּכֵּל בְּעֵינוּן טוֹב בְּהַחֹמֶר שֶׁלְּךָ שֶׁהוּא הַגּוּף, תִּרְאֶה – שׂוֹנַאֲךָ – שֶׁהוּא שׂוֹנֵא אֶת הַנְּשָׁמָה הַמִּתְגַּעְגַּעַת לֶאֱלֹקוּת וְרוּחָנִיּוּת. וְעוֹד תִּרְאֶה, שֶׁהוּא – רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ – שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַגּוּף שֶׁיִּזְדַּכֵּךְ עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהַגּוּף מִתְעַצֵּל בְּקִיּוּמָם. וְאוּלַי יַעֲלֶה בִּלְבָבְךָ – וְחָדַלְתָּ מֵעֲזוֹב לוֹ – שֶׁיּוּכַל לְקַיֵּם שְׁלִיחוּתוֹ, כִּי־אִם תַּתְחִיל בְּסִגּוּפִים לִשְׁבֹּר אֶת הַחָמְרִיּוּת, הִנֵּה לֹא בְּזוֹ הַדֶּרֶךְ יִשְׁכֹּן אוֹר הַתּוֹרָה, כִּי־אִם – עָזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ – לְבָרֵר אֶת הַגּוּף וּלְזַכְּכוֹ וְלֹא לְשָׁבְּרוֹ בְּסִגּוּפִים.

יום שני

יום חמישי — כט שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: ויחוד . . . לב כמ"ש במ"א.

דער אלטער רבי האָט אַמאָל געזאָגט: פירש"י אויף חומש איז יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות, פירש"י אויף גמרא איז פותח המוח ומגלה שכל עצמי.

תרגום

אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן אָמַר פַּעַם: פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י עַל חֻמָּשׁ הוּא יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, פּוֹתֵחַ הַלֵּב וּמְגַלֶּה אַהֲבָה וְיִרְאָה עַצְמִיּוֹת. פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י עַל גְּמָרָא, פּוֹתֵחַ הַמֹּחַ וּמְגַלֶּה שֵׂכֶל עַצְמִי.

יום שלישי

יום ששי — ל שבט, ר"ח — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, ששי עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: ובזה . . . שעה כנ"ל.

כַּמָּה וְכַמָּה חֲסִידִים חִשְׁבוּ יוֹם בּוֹאָם לְלִיוּבַאוִוִיטְשׁ לְיוֹם הֻלֻּדֶת שֶׁלָּהֶם. מוֹרִי הָרַשְׁבַּ"ץ [=הָרַב שְׁמוּאֵל בְּצַלְאֵל] בָּא בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה לְלִיוּבַאוִוִיטְשׁ אוֹר לְיוֹם שִׁשִּׁי פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים שְׁנַת תר"ח, וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הָיָה עֵר כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, וּמְכַוֵּן לְהָנִיחַ תְּפִלִּין בָּהּ בַּשָּׁעָה אֲשֶׁר נִכְנַס לְהַ"צֶּמַח צֶדֶק" בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום רביעי

שבת — א אדר א, שר"ח — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: פרק כו. ברם . . . העצם כנ"ל.

"תּוֹרָה אוֹר" דְּבוּר־הַמַּתְחִיל "לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה", סָעִיף הַמַּתְחִיל "וְהִנֵּה אַחַר" – "בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ בפ"ע". פֵּרוּשׁ הָרָאשֵׁי תֵּבוֹת הוּא "בִּפְנִימִית עַצְמוּתוֹ".

כְּתִיב: "יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ, וְלַעֲבוֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב". הִנֵּה כָּל נְשָׁמָה בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה, יֵשׁ לָהּ מְלָאכוֹת כְּלָלִיּוֹת וּפְרָטִיּוֹת, וְזֶהוּ "יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ", דִּיצִיאַת הַנְּשָׁמָה מֵעַמִּידָתָהּ בִּשְׁמֵי רוּם בְּאוֹצַר הַנְּשָׁמוֹת וִירִידָתָהּ מִדַּרְגָּא לְדַרְגָּא עַד בּוֹאָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַטִּבְעִית וְהַבַּהֲמִית, הוּא בִּשְׁבִיל "אָדָם לְפָעֳלוֹ" – בַּמְּלָאכוֹת הַכְּלָלִיּוֹת, לְהַגְבִּיר הַצּוּרָה עַל הַחֹמֶר, לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה וְנֵר מִצְוָה, "וְלַעֲבוֹדָתוֹ" – שֶׁהִיא מְלָאכָה הַפְּרָטִית, דְּכָל נְשָׁמָה יֵשׁ לָהּ עֲבוֹדָה פְּרָטִית בַּמּוֹחִין וּבַמִּדּוֹת כְּפִי טִבְעָהּ וְעִנְיָנָהּ.. "עֲדֵי עָרֶב" – בְּעוֹד יֵשׁ זְמַן לַעֲשׂוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "הַיּוֹם לַעֲשֹׂתָם". וּבְעֹמֶק הָעִנְיָן, בֵּאוּר הַכָּתוּב . . דְּקָאֵי עַל כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲלִיָּה שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה דְּ"יֵצֵא אָדָם", דְּבַעֲלוֹת הַנְּשָׁמָה מִהְיוֹתָהּ לְמַטָּה מְלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף, "לְפָעֳלוֹ", הִיא עוֹסֶקֶת בָּעוֹלָם הַבָּא בְּאֹפֶן הִתְעַסְּקוּתָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִם הָיָה קוֹבֵעַ עִתִּים לַתּוֹרָה, גַּם שָׁם מַכְנִיסִים אוֹתוֹ בְּאָהֳלֵי תּוֹרָה. "וְלַעֲבוֹדָתוֹ", אִם עָסַק בַּעֲבוֹדָתוֹ כָּרָאוּי, אָז הִנֵּה עֲלִיָּתוֹ "עֲדֵי עָרֶב", שֶׁעוֹלֶה בְּעֲלוּי אַחַר עֲלוּי עַד הַנַּעַם וְהָעֲרֵבוּת דְּעַצְמוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

יום שני — א אדר שני, ר"ח — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, שני עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: ומשחרב . . . 86 ה' לו.

בְּיַעֲלֶה וְיָבֹא: זָכְרֵנוּ ה' אֱלֹקֵינוּ בּוֹ – בֵּי"ת דְּגוּשָׁה – וּפָקְדֵנוּ בוֹ – בֵּי"ת רְפוּיָה.

יום חמישי

יום ראשון — ב אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: פרק כז. ואם . . . לד עשה ממש.

רבינו הגדול – הזקן – סידר לפני אנ"ש העבודה במוח ולחפש את האמת, לבקר כל תנועה, שתהי' רק כפי האמת ובאה ע"י עבודה.

ועבודה זו אינה כמו שטועים בזה טעות גמור לחשוב שצריך לפרק הרים ולשבר סלעים, איבערקערען די וועלט . האמת הגמור הוא, אשר כל עבודה ופועל, איזה שיהיו, בכוונה אמיתית די ומספיק: א ברכה בכוונה, דעם ווארט אין דאוונען כדבעי בהכנת הלב ובידיעה לפני מי אתה עומד, א פסוק חומש בידיעה שהוא דבר ה', א פסוק תהלים, ומדה טובה לקרב לבו של חברו באהבה וחבה.

אמת הדבר, אשר בכדי להגיע לזה צריכים יגיעת רבה ועצומה, פשוט לערנען א רבוי און פארשטיין – כל אחד לפי ערכו – ואז ה' בעזרו שיהי' כפי האמת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תרגום

רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל – הַזָּקֵן – סִדֵּר לִפְנֵי אַנ"ש [=אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, חֲסִידֵי חַב"ד] הָעֲבוֹדָה בַּמֹּחַ וּלְחַפֵּשׂ אֶת הָאֱמֶת, לְבַקֵּר כָּל תְּנוּעָה שֶׁתִּהְיֶה רַק כְּפִי הָאֱמֶת וּבָאָה עַל יְדֵי עֲבוֹדָה.

וַעֲבוֹדָה זוֹ אֵינָהּ כְּמוֹ שֶׁטּוֹעִים בָּזֶה טָעוּת גָּמוּר, לַחֲשֹׁב שֶׁצָּרִיךְ לִפְרֹק הָרִים וּלְשַׁבֵּר סְלָעִים, 'לַהֲפֹךְ אֶת הָעוֹלָם'. הָאֱמֶת הַגָּמוּר הוּא, אֲשֶׁר כָּל עֲבוֹדָה וּפֹעַל, אֵיזֶה שֶׁיִּהְיוּ, בְּכַוָּנָה אֲמִתִּית – דַּי וּמַסְפִּיק: בְּרָכָה בְּכַוָּנָה, מִלָּה בַּתְּפִלָּה כָּרָאוּי בַּהֲכָנַת הַלֵּב וּבִידִיעָה לִפְנֵי מִי אַתָּה עוֹמֵד, פָּסוּק חֲמֵשׁ בִּידִיעָה שֶׁהוּא דְּבַר ה', פָּסוּק תְּהִלִּים, וּמִדָּה טוֹבָה לְקָרֵב לִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאַהֲבָה וְחִבָּה.

אֱמֶת הַדָּבָר, אֲשֶׁר בִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לָזֶה צְרִיכִים יְגִיעָה רַבָּה וַעֲצוּמָה, פָּשׁוּט לִלְמֹד הַרְבֵּה וּלְהָבִין – כָּל אֶחָד לְפִי עֶרְכּוֹ – וְאָז ה' בְּעֶזְרוֹ שֶׁיִּהְיֶה כְּפִי הָאֱמֶת.

יום שלישי — ב אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, שלישי עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: ואם ירחיב . . . 86 כמ"ש לקמן.

הַבְּרָכָה צְרִיכָה לְאֵיזֶה דָּבָר שֶׁתֵּאָחֵז בּוֹ, וּכְמוֹ הַמָּטָר – עַל שָׂדֶה חֲרוּשָׁה וּזְרוּעָה, אוֹ הַיּוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ – עַל תְּבוּאַת הַשָּׂדֶה וְהַכֶּרֶם. אֲבָל בִּשְׂדֵה בּוּר לֹא חֲרוּשָׁה וְלֹא זְרוּעָה, אֵין הַמָּטָר יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ מְבִיאִים תּוֹעֶלֶת.

יום שישי

יום שני — ג אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, שני עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: ואדרבה . . . לד ידים כנ"ל.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן אָמַר: מִצְוַת אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל הוּא לִיליד עַם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מֵעוֹלָם לֹא רָאָה אוֹתוֹ, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן לְחָבֵר עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בִּמְקוֹם מְגוּרוֹ, שֶׁהוּא בֶּן אוֹ בַּת עֲדָתוֹ.

יום רביעי — ג אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: והנה בכל . . . 86 מסטרא דא.

מענה הצ"צ לחסיד בקי בש"ס כו' ומשכיל גדול בחסידות: קבלת עול איז משנה דעם מהות. דורך קבלת עול פון א עבד פשוט, וואָס בשעת ער שלאָפט איז אויך ניכר דער עול העבדות זיינער, קען אפילו א למדן און א גאון אויך קומען צו דער מעלה און חשיבות פון א פראָסט־תמימות'דיקען מסירת־נפש איד.

תרגום

מַעֲנֶה הַ"צֶּמַח צֶדֶק" לְחָסִיד בָּקִי בַּשַּׁ"ס כו' וּמַשְׂכִּיל גָּדוֹל בַּחֲסִידוּת: קַבָּלַת עֹל מִשְּׁנָה אֶת הַמַּהוּת. עַל יְדֵי קַבָּלַת עֹל שֶׁל עֶבֶד פָּשׁוּט, שֶׁגַּם בִּשְׁנָתוֹ נִכָּר עָלָיו עֹל עַבְדוּתוֹ, יָכוֹל גַּם לַמְּדָן וְגָאוֹן לְהַגִּיעַ לְמַעֲלָתוֹ וַחֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל יְהוּדִי שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ פָּשׁוּט וְתָמִים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבת קודש

יום שלישי — ד אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: כג־כח.
תניא: ובכל דחי' . . . לד צדיקים.

רֵאשִׁית הַהֲכָנָה לְהִתְעַסְּקוּת בִּשְׁכָלִים עֵיּוּנִיִּים, וּבְשֵׂכֶל אֱלֹקִי בִּפְרָט, הוּא: א) יְגִיעַת בָּשָׂר לְהָסִיר הַטּוּב טַעַם מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם, ב) יְגִיעַת נֶפֶשׁ לְעוֹרֵר הַטּוּב טַעַם בְּמַשְׂכָּלוֹת בִּכְלָל, וּבְעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת בִּפְרָט.

יום חמישי — ד אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: כג־כח.
תניא: פרק לה. והנה . . . מד ועבודתם.

צו חסידות ביים מיטעלען רבי'ן, איז געווען זייער שטיל, דאָך פלעגט ער בשעת חסידות זאָגען: שא, שא.

דער טאטע האָט עס ערקלערט, אז דאָס איז געווען אויף להשקיט נביעת המוחין. און האָט מיט דעם מבאר געווען דעם מאמר הזהר סבא דעתוהי סתים דשקיט ושכיך.

תרגום

בְּעֵת אֲמִירַת הַחֲסִידוּת אֵצֶל אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי שָׁרַר שֶׁקֶט מֻחְלָט. לַמְּרוֹת זֹאת נָהַג לוֹמַר תּוֹךְ כְּדֵי אֲמִירַת חֲסִידוּת: שֹׁאַ! שֹׁאַ!

אַבָּא [=אַדְמוֹ"ר הָרַשַׁ"בּ] הִסְבִּיר, שֶׁהַדָּבָר נַעֲשָׂה כְּדֵי לְהַשְׁקִיט [=לְרַסֵּן] אֶת נְבִיעַת הַמּוֹחִין, [הַמַּעֲלָה בַּמַּחֲשָׁבָה דֵּעוֹת נוֹגְדוֹת] וּבְכָךְ בֵּאֵר מַאֲמַר הַזֹּהַר "סָבָא דַּעְתּוֹהִי סְתִים, דְּשָׁקִיט וְשָׁכִיךְ" [=זָקֵן דַּעְתּוֹ מֻפְלָאָה מִשּׁוּם שֶׁשּׁוֹקֵט וּמְיַשֵּׁב].

המשך ביאור למס' נזיר ליום חמישי עמ' ב

משנה

המשנה מוסיפה לדבר אודות הקדש ונזירות בטעות: **מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר** – מי שקיבל על עצמו נזירות, ועבר ושתה יין בימי נזירותו, ולאחר מכן הלך **וְנִשְׁאַל לְחָכָם** שיתיר לו את נזירותו, שמא לא נדר אותה בלשון הראויה לקבלת נזירות, **וַאֲסָרוּ** החכם ואמר לו שהלשון היתה לשון ראויה לקבלת נזירות, ונזירותו היא נזירות גמורה, **מוֹנֶה** הנזיר את ימי הנזירות **מִשָּׁעָה שֶׁנָּדַר** – משעה שקיבל עליו את הנזירות, אף על פי שהיו ימים שעבר בהם על נזירותו, ואינו צריך להשלים את הנזירות ולספור ימים נוספים כמנין ימים אלו.

ואם **נִשְׁאַל לְחָכָם** להתיר את נזירותו, **וְהִתִּירוּ** החכם מהנזירות, על ידי שאמר לו שלשון זו לא היתה ראויה לקבלת נזירות, **וְהָיְתָה לוֹ** – לנזיר **בְּהֵמָה מוּפְרֶשֶׁת** כדי להקריבה בסוף ימי נזירותו, **תֵּצֵא** הבהמה **וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר** עם שאר בהמות החולין, משום שלא חלה עליו נזירות כלל, והפרשת הקרבן היתה בטעות.

אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי, אִי – וכי אין **אַתֶּם מוֹדִים זֶה** – במקרה זה **שֶׁהוּא הֶקְדֵּשׁ טָעוּת, ולכן הדין שֶׁתֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר,** משום שההקדש אינו חל כלל. וכמו כן תודו לנו גם במקרה שאמר 'שור שחור שיצא מביתי הרי הוא הקדש', ויצא לבן, שנחלקו עמכם במשנה לעיל (לא.), ודעתכם שהשור הלבן הקדש.

אָמַר – השיבו **לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי** לבית הלל, אדרבה, יש להוכיח מדין אחר כשיטתנו שהקדש בטעות הוא הקדש, **אִי** – וכי אין **אַתֶּם** [בית הלל] **מוֹדִים בְּמִי שֶׁהפריש** מעשר בהמה, **וּטָעָה** בהפרשתו, **וְקָרָא** לשה **הַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי, וְלַעֲשִׂירִי** קרא **תְּשִׁיעִי, וּלְאַחַד עָשָׂר** קרא **עֲשִׂירִי**, שהדין בזה **שֶׁהוּא מְקוּדָּשׁ**, אותו השה שקרא לו עשירי, אף על פי שהיה תשיעי או אחד עשר, משום שקרא לו שם 'עשירי', ואם כן מוכח כדברינו שאף הקדש בטעות הוי הקדש.

אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לבית שמאי, במעשר בהמה **לֹא הַשֵּׁבֶט קִדְּשׁוֹ** – אין הקדושה חלה עליו על ידי שהניח עליו את השבט בטעות, שהרי אם זהו הטעם שחלה הקדושה יש לשאול, **וּמָה** יהיה הדין **אִילּוּ טָעָה** המפריש **וְהִנִּיחַ אֶת הַשֵּׁבֶט עַל** השה **הַשְּׁמִינִי וְעַל** השה **הַשְּׁנֵים עָשָׂר**, במקום להניחו על הבהמה העשירית, **שֶׁמָּא עָשָׂה כֻּלּוּם. אֶלָּא** הטעם שקדושים, הוא מפני שה**כָּתוּב** – שהפסוק **שֶׁקִּדֵּשׁ** את השה **הָעֲשִׂירִי** שיהיה קדוש על ידי הנחת השבט, **הוּא קִדֵּשׁ** את **הַתְּשִׁיעִי** – ממנו אנו למדים גם על התשיעי נזירותו, שהם חטאת, עולה, ושלמים. ראה במשנה לקמן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ח שבט ~

מתי יש דין 'גוד או אגוד'?

הלכות שכנים פרק א, הלכה ג: אֶחָד הַשּׂוֹכֵר מֵחֲבֵרוֹ מִקְצָת חָצֵר, אוֹ שָׂדֶה שֶׁאֵין בָּהֶן דִּין חֲלָקָה, אוֹ שְׁנַיִם שֶׁשָּׁכְרוּ מָקוֹם אֶחָד בְּשֻׁתָּפוּת – כָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לָכֹף אֶת חֲבֵרוֹ וְלוֹמַר לוֹ: 'אוֹ שְׂכֹר מִמֶּנִּי חֶלְקִי, אוֹ הַשְׂכֵּר לִי חֶלְקְךָ'.

הראב"ד השיג וכתב שדין זה של 'גוד או אגוד' (שותף הרוצה לבטל את השותפות בנכס שאין בו כדי חלוקה יכול לומר לשותפו: מכור לי חלקך או קנה את חלקי) אינו אלא ביורשים או שקיבלו מתנה בשותפות, אבל אם קנו או שכרו בשותפות בית או שדה שאין בו כדי חלוקה, אין בו דין 'גוד או אגוד' כי השותף יכול לומר "על דעת כן קנינו (או: שכרנו) שנהיה שותפים ולא ניחלק".

והביא ה'מגיד משנה' את דברי הרשב"א המבאר את דעת הרמב"ם:

גם אם השתתפו בקניה או בשכירות יש דין 'גוד או אגוד' כי יכול השותף לטעון – מתחילה כששכרתי סבור הייתי שאוכל להיות שותף אתך ועכשיו נתברר לי שאיני יכול. וטעם נוסף כתב ה'מגיד משנה': יכול השותף לומר בתחילה השתתפנו בקניה (או בשכירות) כדי שלא להרבות בדמי המקח, שאם אני הייתי רוצה בה וגם אתה, היינו מעלים את המחיר אחד על השני, אבל עכשיו גם אם תעלה את המחיר – ההפסד הוא רק במחצית המקח. וכן יכול השותף לומר – מלכתחילה סמכתי שביכולתי לפעול על פי דין 'גוד או אגוד', ולכן השתתפתי אתך.

וב'דגל ראובן' (ח"ב סי' מד) ביאר את פלוגתת הרמב"ם והראב"ד שלדעת הראב"ד דין 'גוד או אגוד' (בדבר שאין בו כדי חלוקה לכל אחד) הוא כעין פעולת חלוקה, ורק ביורשים או במקבלי מתנה אפשר לעשות 'חלוקה' זו, אבל בקניה או בשכירות בשותפות, כיון שנעשתה על דעת ששניהם ישתמשו בשותפות, לא שייך לומר שיפעלו באופן של 'גוד או אגוד'.

ואילו לדעת הרמב"ם דין 'גוד או אגוד' הוא תקנת חכמים מיוחדת כדי למנוע מחלוקת בין השותפים, ואם כן הוא שייך בקונים או שוכרים בשותפות כמו ביורשים ומקבלי מתנה.

~ יום שני כ"ט שבט ~

אילן של ראובן בשדה של שמעון

הלכות שכנים פרק ד, הלכה י: שָׁטַף נָהָר זֵיתָיו, וּשְׁתָלָם בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְאָמַר הַלָּה: 'זֵיתַי אֲנִי נוֹטֵל' – אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִשּׁוּם יִשּׁוּב הָאָרֶץ... וְאִם עָקְרָן הַנָּהָר בְּגוּשֵׁיהֶן כְּשֶׁשְּׁתָלָן – יַחְלְקוּ הַפֵּרוֹת בַּעַל הַשָּׂדֶה עִם בַּעַל הַזֵּיתִים, כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים; וּלְאַחַר שָׁלֹשׁ, הַכֹּל לְבַעַל הַשָּׂדֶה.

ביאור הדברים: כאשר האילנות נעקרו עם גושי העפר שסביבם, אין צורך להמתין שלוש שנים עד לאכילת הפירות (כדין ערלה), משום שהם ממשיכים לינוק מהעפר שסביבם והרי זו המשך הנטיעה הקודמת. לפיכך, במהלך שלוש השנים מתחלקים בעל האילן ובעל הקרקע בפירות כי אילולא הקרקע לא היו האילנות גדלים, ואילולא גושי העפר שסביבם לא היה בעל הקרקע יכול ליהנות מהם כעת (שהרי אם היה נוטע אילנות בעצמו, היו הפירות של שלוש השנים הראשונות ערלה).

ומכאן יש ללמוד כי נכס שהשביח והדבר לא היה קורה אילולא ממונו של אדם אחר – יתחלק הרווח בין שניהם.

ויש שלמדו מכאן למקרה הבא: פירות האסורים באכילה השייכים לראובן שהתערבו בכמות גדולה של פירות מותרים של שמעון, ומצד דין 'ביטול ברוב' הכל מותר באכילה – למי שייכים הפירות שהותרו? מצד אחד הם רכושו של ראובן, אך ללא הפירות של שמעון שלתוכם נפלו, היו אסורים. ולאור האמור יש לומר כי יחלקו את הרווח בשווה, כשם שבעל הקרקע חולק את הפירות עם בעל האילנות (חקרי לב יו"ד ב, ה).

אך יש שכתבו כי אין הנידון דומה לראיה, כי כאן החלוקה איננה באילן עצמו ואילולא הטעם של 'ישוב הארץ' היה בעל האילן יכול ליטול את האילן, אלא שלמעשה אסור ליטול את האילן והנידון הוא לגבי הפירות שיצאו ממנו, ובהם יש חלק לבעל הקרקע שבלעדיו לא היו צומחים.

אך כאשר הנידון הוא על החפץ עצמו שהשימוש בו התאפשר על ידי ממונו של אחר, מסתבר שאין בכך כדי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להקנות זכות בגוף החפץ לבעל הממון שבעטיו הושבח, ומאחר ובפירות של שמעון מעורבים פירותיו של ראובן, ייטול ראובן את כמות הפירות שלו ואין לשמעון זכות בהם (חקרי לב שם).

~ יום שלישי ל' שבט ~

הרחקת הנזק

הלכות שכנים פרק ט, הלכה א: לֹא יַחְפֹּר אָדָם בּוֹר וְלֹא שִׂיחַ... בְּצַד כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ – אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִכֹּתֶל חֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְיָסוּד בְּסִיד לְכֹתֶל בּוֹר זֶה... כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּלְעוּ הַמַּיִם וְיַזִּיקוּ כֹּתֶל חֲבֵרוֹ.

הגמרא (בבא בתרא יט, א) מסתפקת האם צריך גם הרחקה שלושה טפחים מכותל חברו וגם סיוד הכותל או די בהרחקה או סיוד. וכתב הרא"ש (שם פ"ב ס"ד) שהספק לא נפשט ולכן אם עשה אחד מהם, הרחיק שלושה טפחים או סד בסיד, אין כופים אותו לעשות יותר.

אך לדעת הרמב"ם צריך גם הרחקה וגם סיוד, וכתב ה'מגיד משנה' כי אף שספק הגמרא לא נפשט, נקט הרמב"ם כך משום שאמרו (בגמרא שם) שמלשון המשנה משמע שצריך את שני הדברים.

והנה, להלן (בהל' י) כתב הרמב"ם שהחופר בור בגבול שדה חברו שעתיד לחפור שם בור בצידו השני, צריך להרחיק שלושה טפחים מגבול השדה. ומדוע שם לא הצריך גם לסוד בסיד?

מבאר ה'כסף משנה' (שם): כאן מדובר בהרחקה מכותל בנין וכדי שלא יתקלקל הכותל מהמים הנבלעים, לא די בהרחקה אלא צריך גם לסייד בסיד. ואילו בהלכה להלן שההרחקה היא מבור חברו "סיד זה אינו מעלה ולא מוריד ודי בהרחקה".

וה'עבודת הגרשוני' (סי נו) מבאר:

לדעת הרמב"ם צריך גם הרחקה וגם סיוד, אף שספק אם צריך את שניהם, כי לדעתו המזיק הוא ה'מוציא מחברו' (ועליו הראיה שדי בהרחקה) ואסור לו להזיק לחברו בידיים, ואם חופר סמוך לכותל חברו, גם כשספק אם צריך לסייד בנוסף להרחקה – עליו לעשות גם זאת כדי לא להזיק לחברו.

ולכן בחופר בור בגבול חצר חבירו, לא הצריך הרמב"ם (בהל' י) לסייד בנוסף להרחקה, כי מאחר שהבור עדיין אינו בנוי ואין זה מזיק בידיים, די בהרחקה ומספק אין מחייבים אותו גם לסייד.

~ יום רביעי א' אדר ~

נזק של אדם או של רוח?

הלכות שכנים פרק יא, הלכה ב: אִם הוֹלִיכָה הָרוּחַ הַמְּצוּיָה אֶת הַמֹּץ וְאֶת הֶעָפָר וְהִזִּיקָה כָּהֵן, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם; שֶׁהָרוּחַ הִיא שֶׁסִּיְּעָה אוֹתוֹ, וְאֵין נֶזֶק זֶה בָּא מִכֹּחַ הַמַּזִּיק עַצְמוֹ.

בהלכות נזקי ממון (פי"ד ה"ז) פסק הרמב"ם שהמלבה אש וליבתה הרוח עמו חייב לשלם על הנזק שייעשה מאש זו, כי הוא הגורם לנזק. ואם כן, מדוע כאן לא יתחייב כשהרוח הוליכה המוץ והעפר?

ומבאר הש"ך (סי' תיח סק"ד):

כאן כוונתו שהעפר ייפול לארץ והרוח מוליכה את העפר להפך מכוונתו ולכן אין לייחס את הנזק אליו, ואילו המלבה את האש כדי שתתפשט הרוח סייעה לו למלא את כוונתו ולכן כל המעשה מתייחס אליו.

אך עדיין צריך ביאור: המניח אבנים או משאות בראש גגו ובאה רוח מצויה והפילה אותם חייב (ב"ק ו, א) על אף שכוונתו היתה שיישארו בראש הגג והרוח פעלה כנגד כוונתו, ומדוע כאן פטור מטעם שהרוח הוליכה את העפר הפוך מכוונתו?

ומבאר הרשב"א (ב"ב כו, א): באבנים ומשאות שנפלו מהגג על ידי הרוח כובד המשא הוא שהזיק, וכיון שהנזק בא מכוח ממונו חייב, אך בעפר מצד עצמו אין משקל כדי שיזיק, ורק הרוח מזיקה באמצעותו כשמכה בו על פני העוברים ושבים ולכן הנזק מתייחס לרוח ובעל העפר פטור.

וה'נתיבות המשפט' (נתיבות המשפט קנה, יח) מבאר: אדם חייב על ממונו שהזיק רק אם הוא היה יכול לשמור שממונו לא יזיק מבלי להימנע לחלוטין מהשימוש בו, כגון שמירה על שורו שלא יזיק או שימוש באש תוך זהירות שלא תתפשט ותזיק, אך העושה מלאכה הגורמת להתפשטות כאשר אין כל דרך להימנע מכך אלא אם כן ימנע ממלאכתו לחלוטין, פטור כי במקרה זה אין התורה מחייבת לא לעשות המלאכה אלא על הניזק להרחיק את עצמו ממקום החשש לנזק.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי ב' אדר ~

בין מכירה למתנה

הלכות שכנים פרק יג, הלכה א: הַנּוֹתֵן מַתָּנָה, אֵין בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.

בביאור דין זה כתב ה'בית יוסף' (חו"מ סי' קעה ספ"ו) כי כאשר הקרקע מוצעת למכירה, טוען בן המצר ללוקח: הייתי יכול לקנותה בעצמי ועל ידי קנייתך נמנעה ממני אפשרות זו, ולכן תוותר לי מאחר ואני זקוק דווקא לקרקע זו ואילו מבחינתך אין הבדל בין זו לאחרת, אך במתנה הרי לא היה בידו לזכות בה שהרי הבעלים רצה לתת אותה במתנה לחברו ולא לבן המצר, ולכן אין לו זכות תביעה כלפי מקבל המתנה.

וטעם נוסף, כי כאשר אדם מוכר קרקע הוא מעוניין רק בקבלת התשלום ולא איכפת לו מי הקונה, אך בנתינת מתנה מטרתו שיקבל אותה חברו ותשמש כאות ידידות ממנו, ולכן אין לנו לפעול כנגד דעתו ולחייבו למוכרה לאחר.

ואם המוכר מעוניין למכור לחברו בהנחה משמעותית ואילו לאחרים הוא מוכר במחיר המלא, לכאורה יש לראות זאת כמתנה שהרי מוותר לו על חלק נכבד מהתשלום, והרי זה דומה למתנה שאין בה דין בר מצרא.

אך למעשה מבואר ברמב"ם (להלן פי"ד ה"ד) שגם באופן כזה נאמר דין בר מצרא.

ויש לבאר:

לפי הטעם הראשון, הרי הקרקע עומדת למכירה ובן המצר היה יכול לקנותה אילולא הקונה הראשון (למרות שהיה מקבל אותה במחיר הרגיל ולא בהנחה) ויש לו זכות תביעה כלפי הקונה שמנע ממנו לקנותה לעצמו.

ולפי הטעם השני, כאשר הקרקע אינה ניתנת במתנה אלא במחיר מוזל, אין תועלת כל כך לנותן שתשמש כאות ידידות ממנו, מאחר וסוף סוף נמכרה ולא ניתנה במתנה (ואנשים אינם מתייחסים למחיר המדויק), ולכן אין פגיעה במוכר בכך שיצטרך לוותר על המכירה לחברו ולמכור אותה לבן המצר (לחם משנה פי"ד שם).

~ יום שישי ג' אדר ~

הרשאה על חלק מהחוב

הלכות שלוחין ושותפין פרק ג, הלכה ב: הִקְנָה לָזֶה הַמֶּרְשֶׁה שְׁלִישׁ אוֹ רְבִיעַ מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ, הֲרֵי זֶה דָּן עַל הַכֹּל; הוֹאִיל וְדָן עַל חֶלְקוֹ, וַהֲרֵי הוּא בַּעַל דִּינוֹ בְּחֶלְקוֹ – דָּן עַל הַכֹּל.

'הרשאה' היא נתינת כוח שהמשלח נותן לשליח לדון ולתבוע חוב שביד חברו, וכתוב בה שיוציא את הממון לעצמו ולכן לא יוכל הנתבע לומר לשליח "אין אתה בעל דיני". וגם אם כתב ב'הרשאה' "תזכה לעצמך שליש או רביע מהחוב והשאר שלי" והמורשה לא קיבל זכות על כל סכום התביעה, יכול הוא לעמוד בדין עם הנתבע על כל הסכום, כי מתוך שיכול לדון על חלקו (שליש או רביע) "והרי הוא בעל דינו בחלקו" – דן עמו על הכל.

וכתב הראב"ד:

דוקא אם כתב 'שליש או רביע' יכול המורשה לדון על הכל, אבל אם כתב "מאה דינרים ממה שיש לי ביד פלוני יהיו שלך והשאר שלי" אינו דן עמו אלא על המאה דינרים.

וביאר הב"ח (חו"מ סי' קכב) את ההבדל בין שליש ורביע למאה דינרים:

כשהקנה למורשה שליש או רביע, הרי צריך לדון על הכל כדי לדעת את הסכום שממנו יקח לעצמו שליש או רביע, אבל כשהקנה לו סכום קצוב של מאה דינרים אין צורך לדעת מה גודל התביעה שהרי הקנה לו רק מאה דינרים.

והסמ"ע (שם סקי"א) ביאר את ההבדל: לאחר שהקנה למורשה 'שליש או רביע' (של החוב) הרי הוא תובע את כל החוב שממנו יהיה לו שליש, וכיון שנתן לו רשות לתבוע את כל החוב – יש לו שייכות לכולו, ולכן דן עמו בכולו.

~ יום שבת־קודש ד' אדר ~

ה'מתעסק' – שומר חינם או שומר שכר?

הלכות שלוחין ושותפין פרק ו, הלכה ב: תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן – יִהְיֶה חֲצִי הַמָּעוֹת בְּתוֹרַת הַלְוָאָה, וַהֲרֵי הַמִּתְעַסֵּק חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאָבַד בְּאֹנֶס, וְהַחֲצִי הָאַחֵר בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, וַהֲרֵי הוּא בְּאַחֲרָיוּת בַּעַל הַמָּעוֹת, וְאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן, אֵין הַמִּתְעַסֵּק חַיָּב לְשַׁלֵּם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לגבי החלק של מעות ההשקעה הנחשב כפיקדון, כותב הרמב"ם שאין המתעסק חייב עליו אם נגנב או אבד, משום שדינו כשומר חינם שאינו חייב על גניבה ואבידה, אלא רק אם יארע נזק כתוצאה מפשיעה בשמירה.

אולם הראב"ד משיג על כך וכותב כי אם נגנב או אבד, הרי הוא חייב עליו כשומר שכר, שהרי הוא נוטל שכר על ההתעסקות, כמבואר בהמשך ההלכה, ואינו פטור אלא באונס **גמור** (ובשונה מחלק ההלוואה שיצטרך לשלם אפילו אם נאנס, כדין לווה החייב לשלם גם אם מעות ההלוואה אבדו ממנו באונס).

ומבאר ה'כסף משנה' את סברות המחלוקת:

לדעת הרמב"ם אין להחשיבו כשומר שכר, כי השכר שמקבל אינו על השמירה אלא על טרחת ההתעסקות וההשקעה בממון, והשמירה עצמה היא בחינם.

אך הראב"ד מדמה זאת לדין השוכר חפץ מחברו שחייב על גניבה ואבידה כשומר שכר, משום שנהנה מכך שהחפץ בידו להשתמש בו, ואע"פ שמשלם על השימוש, מכל מקום הנאת הימצאות החפץ בידו מטילה עליו חיוב אחריות על גניבה ואבידה, והוא הדין כאן: עצם העובדה שהמעות בידו כדי להתעסק בהן ולהרוויח, מטילה עליו אחריות כשומר שכר.

וה'חוות דעת' (יו"ד סי' קעז סק"ז) מבאר את דעת הרמב"ם על פי המבואר בהמשך ההלכה שהשכר שהמתעסק נוטל בעבור ההתעסקות בחלק הפיקדון הוא "כפועל בטל", היינו כשיעור שהיה משתכר באותו זמן במלאכה אחרת, ונמצא שהימצאות הפיקדון בידו אינה גורמת לו רווח אלא רק כיסוי הפסד ולכן אינו נחשב כשומר שכר.

אגרות קודש

ב"ה, ט' שבט, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו ממוצש"ק וארא, ובמ"ש אודות דרך העבודה נגד תחבולות היצה"ר. הנה כבר הורה לנו נשיאנו הגדול הוא רבינו הזקן בתניא פרק כ"ט, וגם ירעים עלי' בקול רעש ורוגז להשפילה כו' ואתה מנוול כו' מכחיש האמת הנראה לעינים כו' והטעם לפי שבאמת אין שום ממשות כלל בס"א כו' רק כו' כדי שהאדם יתעורר להתגבר עלי' להשפילה כו' ואזי ממילא בטילה ונדחית. אלא שצריך להשמר ממ"ש רז"ל דכל החונף לרשע סוף כו' ח"ו, שלזה נצרכה הנהגה הנ"ל דתוקף והתגברות כדבעי, וה"ה בשלוחי היצה"ר וכו' והאריכות בזה אך למותר ובפרט בימים אלו שקודם ההילולא שהוא יום סגולה לכל ההולכים בעקבותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מחזיקים בדרכיו והנהגותיו ומחזיקים את המוסדות שיסד ונהג שצ"ל בהם מעלין בקדש בהתפשטות והתרחבות, אשר נעלה מכל ספק שתהי' ידם על העליונה וכפתגם כ"ק אדמו"ר האמצעי (הועתק בס' קיצורים לתניא סוף עמוד קכ"ב) אשר פסקו בבי"ד של מעלה אשר בכל ענין של תורה יר"ש ומדות טובות תהי' יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה, והשי"ת יזכם ויצליחם לראות את זה במוחש וגם בעיני בשר בהקדם האפשרי.

ב) כל האמור לעיל הרי כתוב הוא לא רק לכת"ר שי' אלא גם לזוגתו ולקרוביו שליט"א כיון שכנראה ממכתבו חסר אצלם הענין דויגבה לבו בדרכי ה'.

ג) מוסג"פ המאמר שנאמר אשתקד ביום ההילולא דיו"ד שבט ובטח ינהג בו טוב עין לזכות בו את הרבים.

בברכה לבריאות הנכונה בגשמיות ולבריאות הנכונה ברוחניות לכאו"א מהם המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום ראשון כ"ח שבט ~

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים

עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת לֵידַע דִּין חִלּוּק הַקַּרְקָעוֹת בֵּין הַשֻּׁתָּפִין. וְהַרְחָקַת נֵזֶק כָּל אֶחָד מֵהֶם מִשְּׁכֵנוֹ[1] וּמִבַּעַל הַמָּצֵר שֶׁלּוֹ[2]. וְדִין בַּעַל הַמָּצֵר.

וּבֵאוּר כָּל הַדִּינִין הָאֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

1) כולל היזק ראייה וכיוצא בו. 2) כולל נזקי רכוש.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[3]

3) נתבארו בו משפטי חלוקת השותפין באלו דברים כופין זה לזה לחלוק או שיישאר לאחד מהם הכול ויקנה חלק חבירו בדמים, והנמשך אחר זה.

א. אֶחָד[4] הַקּוֹנֶה מֵחֲבֵרוֹ חֲצִי שָׂדֵהוּ, אוֹ שְׁנַיִם שֶׁקָּנוּ מֵאֶחָד שָׂדֶה, אוֹ שֶׁיָּרְשׁוּ, אוֹ שֶׁנִּתְּנָה לָהֶן בְּמַתָּנָה, אוֹ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ מִן הַהֶפְקֵר[5], אוֹ נִכְסֵי גֵר, כְּלָלוֹ[6] שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם שֻׁתָּפוּת בְּקַרְקַע, וּבִקֵּשׁ אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין לַחֲלֹק וְלִטֹּל חֶלְקוֹ לְבַדּוֹ: אִם[7] יֵשׁ בְּאוֹתָהּ קַרְקַע דִּין חֲלֻקָּה[8] - כּוֹפֶה אֶת שְׁאָר הַשֻּׁתָּפִין וְחוֹלְקִין עִמּוֹ; וְאִם אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה - אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לָכוּף אֶת חֲבֵרוֹ לַחֲלֹק. וְכֵן הַדִּין בְּמִטַּלְטְלִין[9]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[10]? בְּשֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר אֶת חֶלְקוֹ[11] בַּמָּקוֹם שֶׁהֵן שֻׁתָּפִין בּוֹ, אֶלָּא יַד כֻּלָּן מְשֻׁתַּמֶּשֶׁת בְּכָל הַמָּקוֹם; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר חֶלְקוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה - כּוֹפֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵרוֹ לְהַבְדִּיל[12] בֵּין חֶלְקוֹ לְחֵלֶק חֲבֵרוֹ[13].

4) בבא בתרא ב. לפי פירושו של רבי אסי בשם רבי יוחנן (שם ג.) ושם יא. במשנה. 5) כן נראה בבבא מציעא ז: ובפירוש רבינו חננאל שם (אור שמח). 6) כלשון המשנה בראש המסכת: "השותפין", לשון סתמית ללא כל הבדל, איך הוקמה שותפות זו. 7) משנה שם יא. ושם ג. לפי פירושו של רבי אסי בשם רבי יוחנן במשנה שם ב. 8) פרטי דין חלוקה - להלן הלכה ד. 9) במשנה שם יא. מפורטים גם דברים שהם מטלטלין. וראה להלן הלכה ה. 10) הרי"ף, סמוך למשנה הנ"ל יא. ולמד זאת מהמימרא של רב אשי שם ג. "שהלך זה בתוך שלו והחזיק" (וראה תוספות שם דיבור המתחיל רב אשי) וכן כתב רבינו להלן פרק ב הלכה י: "וכן אם הלך זה בעצמו והחזיק בחלקו וכו' אף על פי שלא קנו מידם, אין אחד מהם יכול לחזור בחבירו". ועיין להלן. 11) ברי"ף שם נוסף: "ואינו יכול להשתמש בחלקו של חבירו", וראה להלן. 12) כי מאחר ששניהם מכירים כל אחד ואחד חלקו - הרי התקיימה כאן חלוקה ביניהם ואינם שותפים עוד בחצר. ואף על פי שלא עשו זאת בקניין, אינם יכולים לחזור עוד אחר שחלקו, כי הרי כל השותפות הייתה מתחילה רק עד שיתחלקו ואף על פי שאנו פוסקים להלכה "האחים שחלקו לקוחות הם" ואין אנו אומרים שהוברר הדבר למפרע שכל אחד ואחד קיבל חלקו המיוחד לו - מכל מקום מעכשיו אנו קובעים כי כל אחד ואחד קיבל חלקו המיועד לו מתחילה בעת התחלת השותפות לכשיתחלקו ביניהם, ולפיכך אינם צריכים קניין (אבן האזל להלן פרק ב הלכה י). 13) הבדלה זו מחיצה היא, אלא שיש הבדל בין מקום שיש בו היזק ראייה, שצריכה להיות גבוהה ארבע אמות (כדלהלן פרק ב הלכה טז) לבין מקום שאין בו היזק ראייה, שדי לה בגובה כל שהוא (מגיד משנה).

ב. אֶחָד[14] מִן הַשֻּׁתָּפִין[15] שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ דִּין חֲלֻקָּה, אוֹ[16] בְּדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּחְלְקוּ, כְּגוֹן שִׁפְחָה אוֹ כְּלִי: מְכֹר לִי חֶלְקְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, אוֹ קְנֵה מִמֶּנִּי[17] בַּשַּׁעַר הַזֶּה[18] - הַדִּין עִמּוֹ, וְכוֹפִין אֶת הַנִּתְבָּע לִמְכֹּר לַחֲבֵרוֹ אוֹ לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ. אֲבָל אִם אֵין הַתּוֹבֵעַ רוֹצֶה לִקְנוֹת, אוֹ לֹא יִמְצָא בַּמֶּה יִקְנֶה - אֵינוֹ יָכוֹל לָכוּף אֶת חֲבֵרוֹ לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ, אֲפִלּוּ כַּשַּׁעַר הַזּוֹל; שֶׁהֲרֵי חֲבֵרוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֶקְנֶה, אֶלָּא שֶׁאֶמְכֹּר[19]. לְפִיכָךְ[20]: שְׁנֵי אַחִין, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר, שֶׁהִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם מֶרְחָץ אוֹ בֵּית הַבַּד: אִם עַשָּׁאָן הָאָב[21] לְשָׁכָר - הַשָּׁכָר לָאֶמְצַע[22], כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצוּ לַעֲמֹד בַּשֻּׁתָּפוּת[23]; עַשָּׁאָן[24] הָאָב לְעַצְמוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לָכוּף אָחִיו לְהַשְׁכִּיר אוֹתָם, אֶלָּא מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ אֲבִיהֶם. וַהֲרֵי עָשִׁיר אוֹמֵר לָעָנִי: קַח לְךָ זֵיתִים, וּבוֹא וַעֲשֵׂה אוֹתָם בְּבֵית הַבַּד; קְנֵה לְךָ עֲבָדִים, וְיָבוֹאוּ וְיִרְחֲצוּ בַּמֶּרְחָץ[25]. וְאֵין הָעָנִי כּוֹפֶה אֶת הָעָשִׁיר לִקְנוֹת חֶלְקוֹ[26]. אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר לוֹ: קְנֵה מִמֶּנִּי אוֹ מְכֹר לִי, וַהֲרֵינִי לֹוֶה וְקוֹנֶה[27] אוֹ מוֹכֵר[28] לַאֲחֵרִים וְקוֹנִין - הַדִּין עִמּוֹ. אָמַר כָּל אֶחָד מֵהֶן: אֵינִי קוֹנֶה, אֶלָּא הֲרֵינִי מוֹכֵר חֶלְקִי - מוֹכְרִין אוֹתָהּ לַאֲחֵרִים. אָמַר כָּל אֶחָד מֵהֶם: אֵינִי מוֹכֵר, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן רוֹצֶה שֶׁיִּקְנֶה חֵלֶק חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן רוֹצֶה לֹא לִקְנוֹת חֵלֶק חֲבֵרוֹ וְלֹא לִמְכֹּר חֶלְקוֹ, אֶלָּא יִשָּׁאֲרוּ שֻׁתָּפִין בַּגּוּף - הֵיאַךְ הֵן עוֹשִׂין? אִם הָיָה הַמָּקוֹם עָשׂוּי לְשָׁכָר[29] - מַשְׁכִּירִין אוֹתוֹ וְחוֹלְקִין שְׂכָרוֹ; וְאִם אֵינוֹ עָשׂוּי לְשָׁכָר: אִם חָצֵר הוּא - שׁוֹכְנִין בָּהּ שָׁנָה שָׁנָה[30], שֶׁאִי־אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁכְּנוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת, מִפְּנֵי הֶזֵּק רְאִיָּה, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה[31], וְאֵין אָדָם

ב. 14) מן הרי"ף. 15) שאמר לחבירו במקום שאין בו דין חלקה, או בדבר שאי אפשר שיחלקו, כגון שפחה או כלי: מכר לי חלקך בכך וכך, או קנה ממני בשער הזה - הדין עמו, וכופין את הנתבע למכר לחבירו או לקנות ממנו. אבל אם אין התובע רוצה לקנות, או לא ימצא במה יקנה - אינו יכול לכוף את חבירו לקנות ממנו, אפילו בשער הזול; שהרי חבירו יכול לומר לו: אין רצוני שאקנה, אלא שאמכר. 16) לפיכך: שני אחין, אחד עני ואחד עשיר, שהניח להם מרחץ או בית הבד: אם עשאן האב לשכר - השכר לאמצע, כל זמן שירצו לעמוד בשותפות; עשאן האב לעצמו - אינו יכול לכוף אחיו להשכיר אותם, אלא משתמשין בהם כדרך שהשתמש אביהם. והרי עשיר אומר לעני: קח לך זיתים, ובוא ועשה אותם בבית הבד; קנה לך עבדים, ויבואו וירחצו במרחץ. ואין העני כופה את העשיר לקנות חלקו. אלא אם כן אמר לו: קנה ממני או מכר לי, והרינו לוה וקונה או מוכר לאחרים וקונין - הדין עמו. אמר כל אחד מהן: אינו קונה, אלא הרינו מוכר חלקי - מוכרין אותה לאחרים. אמר כל אחד מהם: אינו מוכר, אלא כל אחד מהן רוצה שיקנה חלק חבירו, או שאין אחד מהן רוצה לא לקנות חלק חבירו ולא למכר חלקו, אלא ישארו שתפין בגוף - היאך הן עושין? אם היה המקום עשוי לשכר - משכירין אותו וחולקין שכרו; ואם אינו עשוי לשכר: אם חצר הוא - שוכנין בה שנה שנה, שאי־אפשר שישכנו שניהם כאחת, מפני הזק ראיה, שהרי אין בה דין חלקה, ואין אדם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עָשׂוּי לִטְרֹחַ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם לְפַנּוֹת מֵחָצֵר לְחָצֵר, אֶלָּא מִשָּׁנָה לְשָׁנָה; וְאִם מֶרְחָץ הוּא - נִכְנָסִין לָהּ שְׁנֵיהֶם תָּמִיד בְּכָל יוֹם[32]. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁרָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תָּמִיד[33], וְאֵינוֹ עָשׂוּי לְשָׁכָר, כְּגוֹן מֶרְחָץ אוֹ מַצָּע אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: הִשְׁתַּמֵּשׁ אַתָּה יוֹם וַאֲנִי יוֹם, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: בְּכָל יוֹם אֲנִי רוֹצֶה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

14) שם יג. ושם, פלוגתת רב יהודה ורב נחמן אם אומרים "גוד או אגוד" (ראה להלן), והלכה כרב יהודה, כמו שפסק אמימר (שם יג:) וכברייתא שהובאה שם. 15) היינו, אלה שנזכרו למעלה: קונה מחבירו חצי שדה, שניים שקנו שדה, ירשו, ניתנה לה מתנה, זכו מן ההפקר. ובכולם יש דין של "גוד או אגוד". והראב"ד להלן הלכה ג חולק על זה וכתב שלא אמרו "גוד או אגוד" אלא בירושה ומתנה, אבל במקח וממכר לא אמרו כן, שהרי השני אומר לו: על דעת כן נשתתפנו, שלא ניחלק, ועיין שם. 16) נלמד מדברי רבא לרב נחמן, שם יג. 17) זהו "גוד או אגוד" שבגמרא שם. וכפירוש הערוך (ערך גד ב, לפי נוסחת הכסף־משנה): גוד: משוך, כלומר, קנה. אגוד: אמשוך, כלומר, אקנה, היינו מכור. 18) ואם כן התובע את החלוקה הוא הוא הקובע את השער, בין לעצמו, במקרה שהוא קונה, ובין לחבירו כשיקנה הוא (בניגוד לרש"י שם דיבור המתחיל אית דינא, שפירש גוד: קוץ. אגוד: אקוץ, שלעולם, הקונה קובע את השער וראה כסף משנה). ונראה מדברי רבינו שאפשר לקבוע גם שער העולה על שוויו האמיתי של החפץ, ויש חולקים על זה (ראה במגיד משנה). 19) והכול תלוי בתובע האומר "גוד או אגוד", שיוכל לומר כן בשני הצדדים: גם גוד, שהאחר יקנה, וגם אגוד שהוא יקנה. אבל אם הנתבע הוא עני ואינו יכול לקנות, אין זה מפריע לתובע להגיד לו "או קנה או מכור". כן הכריע הרי"ף שם בניגוד לדעת החולקים על זה (מגיד משנה). 20) משנה שם קעב. והובאה שם יג. 21) מפשטות דברי רבינו נראה שהכול תלוי בהתנהגות האב המוריש (כסף משנה). ויש אומרים שהעיקר תלוי בגדלם ובקטנם, שאם הם גדולים וראויים להשכיר, משכירים והשכר לאמצע. ואם הם קטנים, שאינם ראויים להשכיר, אינו יכול לכופו להשכיר (מגיד משנה. וראה בתוספות שם יג: דיבור המתחיל אם). 22) ואין העשיר יכול לומר, שהוא רוצה להשתמש בחלקו, כי הרי זה יפריע להשכיר את החלק השני (מגיד משנה בשם הרשב"א). 23) אבל אם ירצה העשיר יכול לבטל את השותפות על ידי זה שיאמר לו "גוד או אגוד", ור"י מיגאש השאיר זאת בספק, מאחר שהדבר עומד לשכר ואולי דינו כדבר שיש בו דין חלוקה, וראה מגיד־משנה. 24) משנה שם. 25) כלומר, אף על פי שאין העני יכול להשתמש בבית הבד או בבית המרחץ - אומר לו העשיר: מה איכפת לי אם אינך יכול, מצידי תוכל לקחת זיתים או עבדים ולהשתמש בהם. 26) שכל שאינו נותן אפשרות משני הצדדים: "גוד או אגוד" - אינו יכול להכריחו. 27) אף על פי שאין לו משלו. וכן נראה שם יג. שגם עבד כנעני שאין לו לשלם הרי הוא בכלל "אגוד" על ידי שילווה מאחרים. 28) כלומר: אף שאין לו כסף, יכול הוא לבקש מהשותף שיאפשר לו זאת על ידי מכירה לאחרים. ויש חולקים על זה (שולחן ערוך סימן קעא, סעיף ו). 29) מכאן משמע שמה שאמר למעלה "אם עשאם האב" לאו דווקא עשאה האב כפירושו של הכסף־משנה אלא כדעת האומרים שהכול תלוי אם ראוי להשכיר או לאו וכמו שכתב המגיד־משנה. 30) את עיקרון החלוקה לזמנים, למד הר"י מיגאש מתשובת רב נחמן (שם יג.) הסובר שאין אומרים "גוד או אגוד", לשאלת רבא, מה יעשו בחפץ השייך לבכור ופשוט, ועל כך ענה רב נחמן שזה משתמש בו יום אחד וזה יומיים. והוא הדין למקום שאין אפשרות של גוד או אגוד (מגיד משנה). והראב"ד בהשגתו חולק על זה ואומר שאין האחד יכול להכריח את השני לחלוקת שנים, שהשני יכול לטעון, שהוא אינו מוכן להיות נע ונד. ועוד, אם אין לו להיכן יפנה, מה תהא עליו, אלא: או תסבול היזק ראייה או תחלוק. 31) ואי־אפשר לכוף על חלוקה, אף על פי שיש היזק ראייה. 32) מקור לדברים אלו בברייתא (שם יג. והובאה למעלה) שבמרחץ שעשה האב לעצמו משתמשים בה ביחד כדרך שהשתמש בה אביהם (מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). ועוד ראייה ממה ששאלו שם מה עושים בבכור ופשוט שהניח להם עבד ובהמה טמאה - מכלל שבפשוט ופשוט לא הייתה כל בעייה, מפני ששניהם יכולים להשתמש יחד (ר"י מיגאש, וראה בתוספות שם דיבור המתחיל בכור ופשוט). ואם אינו ראוי להשתמש בו יחד, יש אומרים שמחלקים אותו לימים (ר"י מיגאש). 33) שאם רק מזמן לזמן, הרי אפשר לקיים חלוקה בין השותפים בשימוש לזמנים נפרדים.

ג. אֶחָד הַשּׁוֹכֵר מֵחֲבֵרוֹ מִקְצָת חָצֵר אוֹ שָׂדֶה שֶׁאֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה[34], אוֹ שְׁנַיִם שֶׁשָּׁכְרוּ מָקוֹם אֶחָד בְּשֻׁתָּפוּת - כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לָכֹף אֶת חֲבֵרוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אוֹ שְׂכֹר מִמֶּנִּי חֶלְקִי, אוֹ הַשְׂכֵּר לִי חֶלְקְךָ[35]. וְאִם יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה - חוֹלְקִין.

34) כלומר, לא בחצר ולא בשדה (ובשולחן־ערוך חושן משפט סימן קעא סעיף ט היפך הסדר: "מקצת שדה או חצר שאין בה דין חלוקה"). 35) הראב"ד חולק על זה ולדעתו, אין מקום להלכות אלו, של גוד או אגוד אלא בירושה ומתנה, אבל לא בשכירות ובמקח־וממכר מפני שיכול השותף לטעון, שעל מנת כן שכרו או קנו לכתחילה בשותפות, שימשיכו ככה. ורבינו סובר כי התובע יכול לדחות את טענת השותף בטענה נגדית, שבזמן השכירות חשב אמנם שיוכל להיות בשותפות עם זה, ורק אחרי כן נתברר לו שזה אינו לפי רוחו (מגיד משנה בשם הרשב"א).

ד. אֵי זֶהוּ דִּין חֲלֻקָּה? כֹּל[36] שֶׁאִלּוּ יֵחָלֵק לְפִי הַשֻּׁתָּפִין, יַגִּיעַ לַפָּחוּת[37] שֶׁבָּהֶם חֵלֶק שֶׁשֵּׁם הַכֹּל קָרוּי עָלָיו; אֲבָל אִם אֵין שֵׁם הַכֹּל נִקְרָא עַל הַחֵלֶק - אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה. כֵּיצַד[38]? כָּל חָצֵר[39] שֶׁאֵין בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת[40] עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינָהּ קְרוּיָה חָצֵר. וְכָל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שָׂדֶה שֶׁאֵין בָּהּ כְּדֵי זְרִיעַת תִּשְׁעָה קַבִּין[41] - אֵינָהּ קְרוּיָה שָׂדֶה[42]. וְכָל גִּנָּה[43] שֶׁאֵין בָּהּ כְּדֵי זְרִיעַת חֲצִי קַב - אֵינָהּ קְרוּיָה גִּנָּה. וְכָל [44]פַּרְדֵּס[45] שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי זְרִיעַת שְׁלֹשָׁה קַבִּין - אֵינוֹ קָרוּי פַּרְדֵּס. לְפִיכָךְ[46]: אֵין חוֹלְקִין אֶת הֶחָצֵר, עַד שֶׁיִּהְיֶה אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין; וְלֹא אֶת הַשָּׂדֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי זְרִיעַת תִּשְׁעָה קַבִּין [לְכָל אֶחָד וְאֶחָד]; וְלֹא אֶת הַגִּנָּה, עַד שֶׁיִּהְא בָּהּ חֲצִי קַב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; וְלֹא אֶת הַפַּרְדֵּס, עַד שֶׁיִּהְא בּוֹ בֵּית שְׁלֹשָׁה קַבִּין לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[47]? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכַיּוֹצֵא בָהּ[48]; אֲבָל בְּבָבֶל וְכַיּוֹצֵא בָהּ[49] - אֵין חוֹלְקִין אֶת הַשָּׂדֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי[50] חֲרִישַׁת יוֹם לָזֶה[51] וַחֲרִישַׁת יוֹם לָזֶה; וְלֹא אֶת הַפַּרְדֵּס[52], עַד שֶׁהָיָה בּוֹ שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אִילָנוֹת לָזֶה [וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אִילָנוֹת לָזֶה], כְּדֵי עֲבוֹדַת אָדָם אֶחָד בְּיוֹם אֶחָד; וְשָׂדֶה[53] שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתָהּ בִּכְלִי - עַד שֶׁיִּהְא בָּהּ כְּדֵי שֶׁיִּמָּלֵא הַפּוֹעֵל יוֹם אֶחָד לָזֶה וְיוֹם אֶחָד לָזֶה.

36) משנה בבבא בתרא יא. 37) היינו, אם יש הרבה שותפים, ויש ביניהם אחד, שאין לו אלא חלק קטן - אף הוא צריך לקבל בשיעור של דין חלוקה. ואם לאו, מעכב הוא את החלוקה (סמ"ע קעא סעיף קטן ה). 38) משנה שם. 39) ובית - כחצר (הגהות מיימוני אות ה). 40) חוץ מארבע אמות של פתחים (להלן פרק ב הלכה א). 41) היינו סאה (=שישה קבין) וחצי סאה אורך על רוחב סאה והוא שטח של שלושת אלפים שבע מאות וחמישים אמה (רבינו בפירוש המשניות שם). 42) שלא כדאי להשקיע מאמצים בחרישה וזריעה בשטח קטן מזה (תוספות שם דיבור המתחיל ולא את השדה). 43) שזורעין בה ירקות, והיא חשובה אף בשטח קטן. 44) גמרא שם יב. 45) כרם (רש"י דיבור המתחיל פרדסא) או שדה אילן אחר, כמבואר בסוף ההלכה (מגיד משנה). 46) משנה שם יא. 47) גמרא שם יב. 48) שהקרקע חשובה ושווייה דומה לזה שבארץ ישראל. 49) שהקרקע אינה חשובה כל כך. 50) מסקנת רב יוסף שם יב. 51) שאין פועל לפחות מיום (רש"י שם). ובגמרא שם דנו בדבר אם הכוונה ליום חרישה בעונת החרישה, או ליום חרישה בעונת הזריעה. ורבינו לא ציין כלל, אם כוונתו לזו או לזו, ובפירוש המשניות כתב שהעיקר שיהיה בכל חלק שיעור של עבודת יום אחד, "בחרישה או זריעה וכיוצא בהן", וראה לחם־משנה. 52) מימרת רבא בר קטינא שם. 53) שם מימרת רב נחמן, וכפירוש הר"ח (תוספות שם דיבור המתחיל דוולא) והיינו, בבבל, בהקבלה לגינה בארץ ישראל (לחם משנה וסרה בזה קושיית התוספות שם).

ה. אֵין[54] חוֹלְקִין אֶת הַטְּרַקְלִין, וְלֹא אֶת הַמּוֹרָן[55], וְלֹא אֶת הַשּׁוֹבָךְ, וְלֹא אֶת בֵּית הַבַּד, וְלֹא אֶת הַמֶּרְחָץ, וְלֹא אֶת הַטַּלִּית, עַד שֶׁיִּהְא בְּכָל חֵלֶק מֵהֶן כְּדֵי לָזֶה וּכְדֵי לָזֶה[56]. אִם מֶרְחָץ חָלְקוּ - עַד שֶׁיִּהְא בְּכָל חֵלֶק מֵהֶן כְּדֵי מֶרְחָץ. וְאִם שׁוֹבָךְ - עַד שֶׁיִּהְא כָּל חֵלֶק שׁוֹבָךְ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכֵן בְּטַלִּית וּבִשְׁאָר כָּל הַדְּבָרִים. אֵין[57] בָּהֶן כְּדֵי לָזֶה וּכְדֵי לָזֶה - מַעֲלִין[58] אוֹתוֹ בְּדָמִים, וְיֵשׁ [לוֹ] לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: אוֹ מְכֹר לִי אוֹ קְנֵה מִמֶּנִּי. אָמַר[59] אֶחָד מֵהֶם: חֵלֶק זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַחֲלָקִין שָׁוִים[60], אֲנִי אֶטֹּל אֶת הַפְּחוּת וְטֹל אַתָּה אֶת הַיָּתֵר[61] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי לִקַּח מַתָּנָה[62], אֶלָּא הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה בִּשְׁוֶה הֲרֵי אָנוּ מַעֲלִין בְּדָמִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

על פי מה שכתב הרמב"ם בסוף הלכות תמורה ש"רוב דיני התורה אינן אלא לתקן הדעות ולישר כל המעשים" ומתוך הדינים וההלכות למדים עניינים והוראות בעבודת ה', יש לומר, שעניין השכנים בעבודת ה' הוא שאין להסתפק בעבודה עם עצמו וצריך לפעול גם על כל אלו שבסביבתו שיהיו "שכנים" שלו בענייני יהדות, תורה ומצוותיה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ו ע' 307
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

54) משנה שם יא. 55) "מין ממיני ארמונים" (רבינו בפירוש המשניות). 56) ולא פורש כמה השיעורים של כל חלק וחלק בדברים אלו. 57) ברייתא שם יג: 58) והיינו, לפי העיקרון של גוד או אגוד, כמבואר בסמוך. 59) כרבן שמעון בן גמליאל שם ש"מסתבר טעמו" (רי"ף שם). ויש חולקים ופוסקים כתנא קמא שיכול לומר לו טול אתה שיעור ואני פחות (הגהות מיימוני אות ט). 60) ויש אחד מהם גדול ואחד קטן. 61) ויש בו כשיעור. 62) בהתאם לכתוב: "ושונא מתנות יחיה", כמו שנימקו בגמרא שם. וראה למעלה בסוף הלכות זכייה ומתנה. וכסף מחיר הדבר - אין לי (גמרא שם).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו משפטי חלוקת החצר המשותפת לבעלי בתים מיוחדים כל בית לכל אחד מהם, וכן אם רצו השותפין לחלוק דבר שאין בו דין חלוקה, ומה שיש לשותפין זה על זה משמירת הנזקין אחר שחלקו, והנמשך אחר זה.

א. חַצְרוֹת[2] הַכְּפָרִים[3], שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד בּוֹנֶה לוֹ בַּיִת[4] וְנִמְצֵאת הֶחָצֵר שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַבָּתִּים[5] מְשֻׁתֶּפֶת לְכָל בְּנֵי הַבָּתִּים - הֲרֵי יֵשׁ לְכָל פֶּתַח וָפֶתַח[6] אַרְבַּע אַמּוֹת[7] לְפָנָיו[8] בְּרֹחַב כָּל הַפֶּתַח[9]; וְהַנִּשְׁאָר מִן הֶחָצֵר: אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל שֻׁתָּף וְשֻׁתָּף - חוֹלְקִין אוֹתָהּ; וְאִם לָאו - אֵין חוֹלְקִין אוֹתָהּ. שֶׁכָּל חָצֵר שֶׁאֵין לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינָהּ קְרוּיָה חָצֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10]. כֵּיצַד? הָיוּ שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, לָזֶה שְׁנֵי בָּתִּים[11] וְלָזֶה בַּיִת אֶחָד: זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּתִּים - מוֹדְדִין לוֹ מִן הֶחָצֵר אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל בַּיִת וָבַיִת עַל כָּל רֹחַב הַפֶּתַח, אֲפִלּוּ הָיָה עֶשֶׂר אַמּוֹת; וְזֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת אֶחָד - נוֹתְנִין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרֹחַב פִּתְחוֹ לִפְנֵי פִּתְחוֹ; וְהַנִּשְׁאָר מִן הֶחָצֵר: אִם יֵשׁ בָּהּ שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לָזֶה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת וְלָזֶה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת חוּץ מִן הַפְּתָחִים - יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה, וְחוֹלְקִין; פָּחוֹת מִזֶּה - אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה.

2) בבא־בתרא יא. ברייתא ומימרא של רבי אסי בשם רבי יוחנן. 3) דוקא של הכפרים והדומה להם, וזה לפי שיטת הר"י מיגאש, ראה בסמוך. 4) כלומר, כל אחד ואחד בונה בקרקע הפקר וכל אחד זוכה בחצר, ולפיכך זה שיש לו פתח אחד, זוכה הוא בארבע אמות כנגד פתחו, ואם יש לו שני פתחים זכה בשמונה אמות, אבל שנים שקנו חצר בשותפות, בין שיש לו פתח אחד בין שיש לו שני פתחים, אין לו אלא ארבע אמות בלבד, וכן דעת ר"י מיגאש בבבא־בתרא שם, והובא במגיד־משנה, ועיין לחם־משנה. 5) היינו, שמקודם היתה אדמת הפקר, כנ"ל, ואחרי שהקימו הבתים הקיפו את השטח, ואז זכה כל אחד בחצר, בהתאם למספר הפתחים שלו. 6) היינו פתח לכל בית, כמבואר להלן, ואם היו כמה פתחים בבית אחד, אם כל פתח ברוח אחרת, יש לכל פתח ופתח ארבע אמות, כמבואר להלן הלכה ב, עיין שם. 7) לפרק שם משאו (להלן הלכה ג). ויתר החצר יש לו תשמישים אחרים. 8) כלומר, בעומק החצר. 9) כמדת רחבו, כן מדת השטח. ויש אומרים, שלעולם יש לו רוחב ארבע אמות, אף באופן שהפתח אינו רחב ארבע אמות, לפי שאי־אפשר לפרק משאו בפחות מד' אמות (רא"ש שם סימן לח). ונחלקו הראשונים, מה זכותו בד' אמות אלו: יש אומרים שאע"פ שהן מיוחדות לו - גם חבירו יכול להשתמש בהם לפרקים, ויש אומרים שהן קנויות לו לגמרי (ראה במגיד־משנה להלן הלכה ג). 10) למעלה פ"א הלכה ד. 11) בברייתא שם: "לזה פתח אחד, ולזה שני פתחים". ומפרש רבינו "פתחים": בתים. שאם יש שני פתחים בבית אחד, אין לו אלא ארבע אמות בשביל פתח אחד בלבד, אם לא שהם בשני רוחות כדלהלן הלכה ב.

ב. בַּיִת[12] שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּתָחִים רַבִּים מִכָּל רוּחוֹתָיו - יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ[13]. וְאִם[14] יִחֵד לוֹ[15] פֶּתַח - אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת כְּנֶגֶד פִּתְחוֹ[16].

12) שם יא. מימרא של אמימר, בחפירה (כן הנוסחא ברי"ף וברי"י מיגאש שהובא במגיד־משנה) דסופלי (=מקום שמעבדים בו עורות - ר"י מיגאש) שיש לה ארבעה פתחים מכל צד ויש לה ארבע אמות לכל פתח. הרי לפנינו חידוש כפול: א' שמקום זה דינו כבית, ויש לו ארבע אמות (ר"י מיגאש). ב' שיש ארבע אמות לכל פתח ופתח כשכל אחד ואחד ברוח אחר. וזהו מקורה של הלכה זו שבדברי רבינו [והשמיט את החידוש הראשון, שגם לחפירה דסופלי יש ארבע אמות - שממה שכתב להלן (הלכה ה) שלול של תרנגולין אין לו ארבע אמות, וכפי ההסברה בגמרא שם שהתרנגולים מטפסים ועולים בעצמם, מוכח שמקומות אחרים שאינם דומים ללול של תרנגולים - יש להם ארבע אמות]. 13) פתח אחד לכל רוח ורוח, כנ"ל. 14) שם, במימרא של אמימר. 15) כלומר, השאיר כל הפתחים ואינו משתמש אלא באחד מהם. ועיין להלן הלכה ז ובהערה שם. 16) הראב"ד השיג כאן על דברי רבינו, וכתב שלא אמרו בגמרא שייחוד מפקיע שאר הרוחות אלא בחפירה דסופלי, אבל בבית אינו מפקיע, ויש לו ארבע אמות לכל רוח.

ג. אַכְסַדְרָה[17]: אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְהִכָּנֵס לְתוֹכָהּ בְּמַשָּׂאוֹ - אֵין לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת; וְאִם לָאו - יֵשׁ לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת. שֶׁלֹּא אָמְרוּ שֶׁיֵּשׁ לְכָל פֶּתַח וָפֶתַח אַרְבַּע אַמּוֹת, אֶלָּא לִפְרֹק שָׁם מַשָּׂאוֹ.

17) שם יא: מימרא של רב הונא. "אכסדרא", שאין לה דפנות כלל (רש"י), או שיש לה רק שלשה דפנות ופתוחה מצד רביעי (תוספות שם ד"ה הכא).

ד. בַּיִת[18] שַׁעַר[19] אוֹ מִרְפֶּסֶת[20] - יֵשׁ לָהֶם אַרְבַּע אַמּוֹת[21]. הָיוּ[22] חֲמִשָּׁה בָּתִּים פְּתוּחִים לַמִּרְפֶּסֶת, וְהַמִּרְפֶּסֶת פְּתוּחָה לֶחָצֵר - אֵין לָהּ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת[23].

18) ברייתא שם. 19) חדר קטן (שיש בו ארבע אמות לפחות, ראה להלן הלכה ח) שהוא על יד השער הגדול והוא שייך לאחד מבני החצר, וכל בני החצר עוברים דרך החדר הזה, ואעפ"כ יש לו דין בית ויש לו ארבע אמות בחצר [ואע"פ שמכניסים המשאוי דרך החדר - צריך הוא ארבע אמות בחצר, בכדי לפרק את המשאוי, וכ"ה להלן בבית שחציו מקורה וקירויו כלפי חוץ, ועיין יד רמ"ה]. 20) מקום גבוה בחצר, שפתחי העליות פתוחים אליו. 21) למטה ליד החצר, לצורך המפרסת. 22) ברייתא שם. 23) שהרי כולם נכנסים דרך המרפסת, ונחשב הכל כבית אחד וכפתח אחד.

ה. לוּל[24] שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת[25].

24) שם, בעיא שנפתרה. 25) שהתרנגול מטפס ועולה מטפס ויורד, ואינו זקוק לארבע אמות כמו חמור, שמפרקים אותו ממשאו (גמרא שם).

ו. בַּיִת[26], חֲצִיוֹ מְקֻרֶה[27] וְחֲצִיוֹ שֶׁאֵינוֹ מְקֻרֶה[28], בֵּין שֶׁקֵּרוּיוֹ כְּלַפֵּי פְּנִים[29] בֵּין שֶׁקֵּרוּיוֹ כְּלַפֵּי חוּץ[30] - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת[31].

26) שם, בעיא שנפתרה. 27) מכוסה בתקרה. 28) ויש בו ארבע אמות על ארבע אמות. שאם לא כן, אין בו מקום לפרק משאו, ובוודאי יש לו בחצר (מגיד־משנה בשם הרשב"א). 29) שוודאי יכול לפרק בחוץ בחלק שאינו מקורה. 30) שצריך להכניסו דרך החלק המקורה אל החלק שאינו מקורה ולפרקו שם. 31) בחצר. אלא מפרק את החמור בבית, כנ"ל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז. בַּיִת[32] סָתוּם[33] - יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת[34]. פָּרַץ אֶת פְּצִימָיו[35] - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת[36].

32) שם, יב. 33) שהיה בו פתח אחד בלבד וסתמו אותו (כסף־משנה למעלה הלכה ב). 34) בחצר. ואע"פ שאמרנו למעלה (הלכה ב) שאם יש לו פתחים בכל רוח ואינו משתמש אלא באחד מהם, אע"פ שלא סתמם, אין לו ארבע אמות אלא כנגד הפתח שהוא משתמש בו - כאן, שאין לו אלא פתח אחד בלבד וסתמו, בוודאי עומד הוא לפתחו היום או מחר, שהרי אין לו פתח אחר (כסף־משנה שם). 35) מסגרת הפתח. 36) שכיון שביטלו מתורת פתח, הסתלק מארבע אמותיו שבחצר. ויש אומרים, שארבע אמות שבחצר חוץ מאלה שבפתח - יש לו (רמ"א סימן קעב, סעיף ז).

ח. בַּיִת[37] שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת[38] - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בֶּחָצֵר[39]. אֶלָּא אִם יֵשׁ בֶּחָצֵר אַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה וְאַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה[40] עַד פֶּתַח הַבַּיִת הַזֶּה - חוֹלְקִין. וְהַזֶּבֶל[41] שֶׁל חָצֵר[42] מִתְחַלֵּק לְפִי הַפְּתָחִים[43]. אֲבָל[44] אַכְסַנְיָא[45] שֶׁל מֶלֶךְ - לְפִי בְּנֵי אָדָם.

37) סוכה ג: ברייתא, ולפי שפירשוה שם. 38) שאז אין עליו תורת בית, והוא עומד ליהרס (סוכה, שם). 39) היינו ארבע אמות של הפתח. אבל ארבע אמות בחצר, חוץ משל פתח - יש לו, כדלהלן. 40) המדובר, כגון ששני השותפים יש להם בתים קטנים, פחות מארבע אמות כל אחד, ולפיכך כופה אחד את השני לחלוק בחצר, אם יש בו ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה, אע"פ שאין לאף אחד מהם ארבע אמות בשביל הפתח, חוץ מארבע אמות הנ"ל (מגיד־משנה, וראה בראב"ד). 41) ברייתא בבבא־בתרא יא: 42) שנערם בחצר במשך הזמן על־ידי השכנים הזורקים מתוך בתיהם, וכל אחד ואחד מהם רוצה לזכות בו, לזבל בו שדותיו (רש"י שם). 43) שהרי דרך הפתחים השליכוהו שם (רש"י שם). 44) בעיא שנפתרה מברייתא שם. 45) הרי"ף מביא שם שני פירושים למילה "אכסניא": א' זבל של אכסניא (וכן פירשו הר"ח והר"י מיגאש). ב' אכסניא של מלך כשגובים אותם (וכן פירש"י שם: "חיל של מלך המוטל על בני העיר לתת להם אכסניא בבתיהם"). ומכיון שכתב רבינו "אכסניא של מלך" נראה שהיינו כפירוש השני שברי"ף וביפרש"י (מגיד־משנה), באופן ששני הדינים הנ"ל אינם דומים: "זבל של חצר" הוא לזכות לבני החצר, ואילו "אכסניא של מלך" הוא לחובה לבני החצר. ועיין סמ"ע סימן קעב, ס"ק כ.

ט. הַשֻּׁתָּפִין[46] שֶׁרָצוּ לַחֲלֹק דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ דִּין חֲלֻקָּה אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מַפְסִידִין[47] אֶת שְׁמוֹ - חוֹלְקִין[48]. וּבְכִתְבֵי[49] הַקֹּדֶשׁ[50], אַף עַל פִּי שֶׁרָצוּ - לֹא יַחֲלֹקוּ[51]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[52] בְּכֶרֶךְ אֶחָד[53]; אֲבָל בִּשְׁתֵּי כְּרִיכוֹת - חוֹלְקִין[54].

46) משנה, שם יא. 47) שהחלק לא יהיה ראוי לשאת את השם הקודם של העצם השלם. 48) בזה אין כל חידוש, אלא בא להשמיענו שבכתבי הקודש אע"פ שרצו אין חולקין (מגיד־משנה בשם רש"י). 49) שם. 50) היינו, עשרים וארבעה ספרי התנ"ך, ובזמנם היו רגילים לכתבם בגליון כספר־תורה (רש"י שם ד"ה כתבי הקודש). 51) שחלוקה זו יש בה משום בזיון כתבי הקודש (רש"י שם). ויש שכתבו, שאפילו אם יגיע לכל אחד ספר שלם, ואפילו אם יגיע לזה תורה ולזה נביאים - אין כבודם של ספרי הקודש שיחלקו בב"ד אחר שנתחברו בכרך אחד (מגיד־משנה בשם רשב"א). 52) מימרא של שמואל, שם יג: 53) שיש שם בזיון, כנ"ל. 54) אע"פ שבכל כריכה ספר אחר מכתבי הקודש. והיינו, אם רצו לחלוק, כמו שכתב בתחילת ההלכה, וכמו שאמר רב שלמן, בגמרא שם. וכן כתב רבינו בפירוש המשניות שם: "ורצו לחלוק, שיקח אחד מהם ספר־תורה זה, וחבירו ספר אחר", וראה בלחם־משנה.

י. מָקוֹם[55] שֶׁאֵין בּוֹ דִּין חֲלֻקָּה שֶׁרָצוּ שֶׁתָּפִין לְחָלְקוֹ, אַף עַל פִּי[56] שֶׁקָּנוּ מִיָּדָם - כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁזֶּה קִנְיַן דְּבָרִים[57] הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58]. אֲבָל[59] אִם קָנוּ מִיָּדָם שֶׁזֶּה רָצָה בְּרוּחַ פְּלוֹנִי וְזֶה רָצָה בְּרוּחַ פְּלוֹנִי - אֵינָן יְכוֹלִים לַחֲזֹר בָּהֶם[60]. וְכֵן[61] אִם[62] הָלַךְ זֶה בְּעַצְמוֹ[63] וְהֶחֱזִיק[64] בְּחֶלְקוֹ, וְזֶה בְּעַצְמוֹ וְהֶחֱזִיק בְּחֶלְקוֹ[65], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדָם - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בַּחֲבֵרוֹ.

55) משנה בבבא־בתרא ב. וכפי פירושה בגמרא שם ג. לפי רב אסי בשם רבי יוחנן. 56) כמו שבירורו בשקלא־וטריא שם. 57) שאין קנין חל אלא על דבר שיש בו ממש, כגון על חפץ, או אף על שעבוד של קרקעות. ואילו פעולה של חלוקה - אין בה ממש, ואין הקנין חל עליה. 58) בפ"ה מהלכות מכירה, הלכה יד. וזה־לשונו שם: "הרי שכתב בשטר: וקנינו מפלוני - שיחלקו השדה שביניהם - הרי זה קנין דברים ואינו מועיל כלום, שהרי לא הקנה לחבירו דבר מסויים וידוע". 59) מסקנת הגמרא שם, לבירור המימרא של רבי יוחנן. 60) שהרי נחלקו, וזכה כל אחד בחלקו, בקנין שיש בו ממש. 61) מימרא של רב אשי, לבירור דבריו של רבי יוחנן, שם. 62) היינו, אחרי שהסכימו ביניהם על החלוקה. 63) לפנינו בגמרא אין המלים "בעצמו" - "בעצמו", שבדברי רבינו, אבל ישנם בגמרא כ"י מינכן וברי"ף ובעוד ראשונים. [וראה להלן, שלדברי רבינו אין צריך לשום קנין בחלוקת השותפות. ולפיכך אין צריך שיאמר כל אחד לחבירו "לך חזק וקני", אלא אף אם הלכו כל אחד ואחד בעצמו - אע"פ שאין זה קנין - הרי זו חלוקה]. 64) לדעת רבינו והרי"ף אין כאן קנין חזקה, אלא מכיון שכל אחד ואחד נטל חלקו, הרי נתחלקו ביניהם, וחלוקה אינה צריכה קנין, כמבואר למעלה פ"א הלכה א הערה יב. 65) [מאחר שלא היה כאן שום קנין חזקה, אלא זוהי חלוקה, כנ"ל, - לא די בזה שאחד ילך ויחזיק, אלא צריך ששניהם יחזיקו כל אחד בשלו, ועיין מגיד־משנה].

יא. הָאַחִין[66] שֶׁחָלְקוּ[67], וְעָשׂוּ בֵּינֵיהֶם גּוֹרָל - כֵּיוָן שֶׁעָלָה גּוֹרָל לְאֶחָד מֵהֶן קָנוּ כֻּלָּן[68]. בַּחֲנֻיָּה[69] שֶׁנַּעֲשֵׂית

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לָהֶם, שֶׁשָּׁמְעוּ זֶה מִזֶּה לַדָּבָר שֶׁהִסְכִּימוּ[70] עָלָיו, גָּמַר כָּל אֶחָד מֵהֶן וּמַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ[71].

66) בבא־בתרא קו: ברייתא של רבי יוסי. 67) היינו, שבירורו חלקים שוים, והגורל צריך להכריע למי שייך כל חלק. 68) אם הם שנים, קנה השני חלקו. ואם הם שלשה - הראשון קנה חלקו, והשנים את שני החלקים האחרים, כשאינם מחולקים ביניהם, ואם רוצים לחלוק - יחלקו. ויש מפרשים, כשסומנו החלקים לפי תולדותם: ראובן, שמעון, לוי וכו' וכיון שראובן זכה בחלק זה וזה, זכה שמעון על־ידו ואח"כ לוי וכו' וכו' (מגיד־משנה). 69) מסקנת רב אשי, שם. 70) לחסל את השותפות, ובוודאי מעוניינים הכל שדבר ביצוע החלוקה יקום מהר ולא יתעכב עוד. 71) דעת רבינו, שהגורל הוא קנין. וכן נראה בגמרא שם, שלמדו זאת מחלוקת הארץ בגורל. ואע"פ ששאלו שם: מה לחלוקת ארץ ישראל שהיתה גם ב'אורים ותומים' - הרי תירץ שם רב אשי שבמקום 'אורים ותומים' יש לנו היום ההנאה מההסכמה ההדדית. אולם הרא"ש בתשובה (הובאה בחושן־משפט סימן קעג סעיף ב ברמ"א) כתב שגורל אינו אלא בירור ולא קנין. ונראה שלפניו היתה הנוסחא בגמרא שם "אלא אמר רב אשי בהיא הנאה וכו'" - שלפי"ז חזרו בהם ממה שלמדו מחלוקת ארץ ישראל (הגר"א שם ס"ק ד), וכן דעת הראב"ד בהשגה, שכתב שלא נתחוורו לו דברי רבינו (לחם־משנה, ואור־שמח כתב שהשגת הראב"ד שייכת להלן בהלכה יב, עיין שם בהערה עו).

יב. הָאַחִין[72] שֶׁחָלְקוּ - הֲרֵי הֵן כְּלָקוֹחוֹת זֶה מִזֶּה[73], וְאֵין לָהֶם דֶּרֶךְ[74] זֶה עַל זֶה, וְלֹא סֵלָמוֹת זֶה עַל זֶה[75], וְלֹא חַלּוֹנוֹת זֶה עַל זֶה, וְלֹא אַמַּת הַמַּיִם זֶה עַל זֶה; שֶׁכֵּיוָן שֶׁחָלְקוּ, לֹא נִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶן זְכוּת בְּחֵלֶק חֲבֵרוֹ. לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹמַר לָאַחִין: כְּשֶׁהָיְתָה הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ לְאֶחָד - הָיָה מַעֲבִיר בָּהּ אַמַּת הַמַּיִם הַזֹּאת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם; אֲבָל עַתָּה, שֶׁנַּעֲשֵׂית זֶה חֶלְקִי - יֵשׁ לִי[76] לְהָסִיר אַמַּת הַמַּיִם מֵעָלַי. וְכֵן סוֹתֵם הַחַלּוֹן[77] הַמַּשְׁקִיף עַל חֶלְקוֹ, וּבוֹנֶה[78] בְּצַד הַסֵּלָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁנַיִם שֶׁקָּנוּ[79] שָׂדֶה מֵאֶחָד, וְחָלְקוּ - לֹא נִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶם זְכוּת בְּחֵלֶק חֲבֵרוֹ, וּמַסְפִּיק אַמַּת הַמַּיִם מֵחֶלְקוֹ וְסוֹתֵם הַחַלּוֹנוֹת[80].

72) שם ז: ועוד. מימרא של רב נחמן בשם שמואל, בניגוד לשיטת רב. 73) ואין אנו אומרים "ברירה": הוברר הדבר למפרע שזהו חלקו של זה וזהו חלקו של זה אלא לקוחות הם זה מזה בעת החלוקה, גיטין כה. ורמב"ם פי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה כ. והקדים זאת בהלכה זו, מפני שזהו יסודה, שכיון שהם כלקוחות זה מזה, הם מוכרים זה לזה בעין יפה, ואינם משיירים כלום אחד אצל חבירו, כדין כל מוכר (בבא־בתרא סד: ופכ"ה מהלכות מכירה הלכה ג), ואע"פ שאין זה מפורש בגמרא, שזהו טעמה של הלכה זו - נראה כן בסוגיית הגמרא ב"ב סה. ועיין מגיד־משנה.

74) שאם אחד קבל חצר חיצונה ואחד פנימית, אין הפנימי יכול לדרוש דרך מהחצר החיצונה, אף כי דרך כזו היתה קיימת בחיי אביו, שהרי עם החלוקה כאילו מכר את חלקו, היינו, החצר החיצונה לאחים, ומכר כדרך המוכרים בעין יפה ולא השאיר לעצמו דרך, ובעל החצר החיצונה, ביחס לחצר שלו, אינו מוכר, שנאמר גם עליו שמכר בעין יפה. אלא לוקח הוא (רשב"ם שם סה. ד"ה אין להם דרך ו'תוספות' ז: ד"ה אין להם דרך). 75) שאחד קיבל בית וחצר, והשני - עלייה, ונמצא הסולם עומד בחצרו של השני (רש"י שם ז: ד"ה ולא סולמות). או שאחד קיבל בית, והשני - חצר ועלייה, ונמצא הסולם נשען על ביתו של השני ('תוספות' שם). 76) [בכ"י תימן: "יש לו". ולפי"ז יכול לכוף לבעל אמת המים להסירה מעליו. וכן כתב הרא"ש (ב"ב פ"א סימן כ) בשם רבינו "שצריך לסתום החלון ולהסיר אמת המים מעליו". והכסף־משנה השמיט מדברי הרא"ש את המילים "ולהסיר אמת המים מעליו", ומתוך זה יצא לו, שבאמת המים אינו יכול לכופו. והוכיח כן מהלשון "יש לי להסיר" שהמדובר על הניזק, ולפיכך בא לפרש בדברי רבינו שגם בחלון סותם הוא בעצמו. ומוכיח כן ממה שכתוב להלן: "ובונה בצד הסולם" שוודאי הכוונה לבעל החצר ולא לבעל העלייה]. 77) לדעת הרא"ש (שם) כוונת רבינו שיכול לכוף לבעל החלון שיסתום חלונו, וכן כתב הריב"ש (הובא בכסף־משנה). אבל הראב"ד (בבא"ש שם) סובר שאינו יכול לכופו לסתום חלונותיו, אלא שאם רצה לבנות כותל סמוך להם - יכול לעשות זאת. והטעים הרשב"א בחידושיו משום "שהוא לא נתחייב לו בבנין", כלומר לא נתחייב לתת לו הוצאות הסתימה. ובהסתמך על דברי הראב"ד הנ"ל שהובאו בבא"ש כתב ב'אור שמח' שכן גם כוונת דברי הראב"ד בהשגה כאן, שכתב בהלכה יא: "לא נתחוורו דבריו", והשגה זו אינה שייכת להלכה יא אלא להלכה יב, וההתחלות הדומות "האחין שחלקו" - "האחין שחלקו" הן שגרמו לדברים להעתק ממקומם. וראה למעלה, שלפי פירוש הכסף־משנה בדברי רבינו - דעתו כדעת הראב"ד. 78) בעל החצר, וראה למעלה. 79) שהרי כל עיקר הטעם באחים שחלקו הוא מפני שהם כלקוחות המוכרים בעין יפה, כמפורש בבבא־בתרא סה. (הגר"א סימן קעג ס"ק ה). 80) והוא־הדין שבונה בצד הסולם, כנ"ל.

יג. אֲבָל[81] שְׁנַיִם שֶׁקָּנוּ שָׂדֶה מִשְׁנֵי אֲנָשִׁים[82] אוֹ מִשְׁנֵי אַחִין[83] - אֵין לְאֶחָד מֵהֶן לְהַפְסִיק אַמַּת הַמַּיִם, וְלֹא לְשַׁנּוֹת דָּבָר מִן הַנִּזְקִים שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהֶן הַמּוֹכְרִין[84].

81) (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 82) שלא היו שותפים (מגיד־משנה בשם הר"י מיגאש). 83) אף כאן שלא היו בשותפות (שם). 84) שהרי כל קנינם מהמוכרים, ואינם קונים זה מזה ואינם מוכרים זה לזה כלל, ולפיכך הם מקבלים את כל הזכויות של המוכרים.

יד. חֲצַר[85] הַשֻּׁתָּפִין שֶׁיֵּשׁ[86] בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה, אוֹ[87] שֶׁחֲלָקוּהָ בִּרְצוֹנָם[88] אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ חֲלֻקָּה - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לָכוּף אֶת חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת הַכֹּתֶל[89] בָּאֶמְצַע[90], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֶהוּ חֲבֵרוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּחֶלְקוֹ; שֶׁהֵזִיק רְאִיָּה - הֵזִק הוּא[91]. וְאֵין לוֹ חֲזָקָה בֶּחָצֵר, אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁעָמְדוּ כָּךְ שָׁנִים רַבּוֹת בְּלֹא מְחִיצָה - כּוֹפֵהוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[92].

85) משנה בבבא־בתרא ב. וכפי פירושה בגמרא שם ג. לפי הלשון השניה. 86) יוצא מתוך השקלא־וטריא שם, שאם יש דין חלוקה - יש כפייה לעשות מחיצה, משום שהיזק ראיה שמו היזק. 87) מימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן, כפי שפירשוה במסקנא שם. 88) שהסכימו לחלוק ובקנין, או שחלקוהו כבר, כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה י). 89) שגבהו ארבע אמות, כדלהלן. 90) היינו, שיש כפייה על שני דברים: א' על עצם בניית הכותל. ב' על בנייתו באמצע, בחלקם של שניהם. וראה להלן. 91) כלשון אחרון בגמרא שם ג. שגם רבי יוחנן סובר כמותו. וראה בהגהות מיימוניות כמה הוכחות שהלכה כדעה זו. 92) "לפי שאין דעתו של אדם סובלת נזק [זה] (מאלו), וחזקתו שאינו מוחל, שהיזקו היזק קבוע" (להלן פי"א הלכה ז). וראיה לכך ממה שאמרו בגמרא (ב"ב ב:) שלפי המפרש במשנה שם "השותפין שרצו לעשות מחיצה - בונין את הכותל באמצע" - "מחיצה־כותל" - על כרחנו שהיזק ראיה לאו שמיה היזק, שהרי נאמר במשנה שרק אם רצו שניהם בונים את המחיצה. ואם יש חזקה בהיזק ראיה, אין ראיה מהמשנה שהיזק ראיה לאו שמיה היזק, שהרי כאן החזיקו כמה שנים בלי מחיצה. אלא על־כרחנו שלמאן־דאמר היזק ראיה שמיה היזק - לא מועילה חזקה (ר"י מיגאש). ומה שאמרו להלן (פ"ז הלכה א־ו) שמועילה חזקה בחלון, אע"פ שיש שם היזק ראיה - כאן אחד מזיק את השני, ולפיכך לא מיחה בו, שאומר לו הרי גם אתה ניזוק ממני, והייתי מצפה שאתה תתבע את בנין המחיצה, כמו שכתב ר"י מיגאש בתחלת בבא־בתרא. ועיין עוד ברא"ש שם סימן ב. [וראה במגיד־משנה שהביא עוד בשם ר"י מיגאש שמחלק בין חלון לחצר, בזה שבחלון עשה מעשה בפתיחת החלון, אבל ראה להלן פ"ז הלכה א והערה ב].

טו. רֹחַב[93] מְקוֹם הַכֹּתֶל - מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶם. וְכַמָּה יִהְיֶה רָחְבּוֹ? הַכֹּל[94] כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[95]. וַאֲפִלּוּ[96] נָהֲגוּ[97] לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בֵּינֵיהֶם בְּקָנִים וּבְהוּצִין[98]. וּבְלִבַּד שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֲוִיר שֶׁיִּסְתַּכֵּל בּוֹ וְיִרְאֶה אֶת חֲבֵרוֹ.

93) משנה, שם ב. 94) שם. 95) היינו, כמנהג השותפים לבנות כשחולקים ביניהם, ולא כמנהג שאר הבנינים במדינה (מגיד־משנה). 96) שם ד. 97) אבל אם המנהג הוא פחות מזה, אין משגיחים בו. שאם לא כן, למה צריכה הגמרא לפרוט את אלו דוקא (הגהות מיימוניות אות כ בשם ה'תוספות'), ומכאן שאף במקום שאמרו "הכל כמנהג המדינה" אין הכל בכלל. ויש גם יוצאים מן הכלל. וראה ב'תוספות' שם ב. ד"ה בגויל. 98) כפות תמרים (רש"י ורבינו גרשום).

טז. כַּמָּה[99] גֹּבַהּ הַכֹּתֶל? אֵין פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת[100]. וְכֵן בְּגִנָּה[101], כּוֹפֵהוּ[102] לְהַבְדִּיל גִּנָּתוֹ מִגִּנַּת חֲבֵרוֹ בִּמְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[103]. אֲבָל[104] בְּבִקְעָה - אֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל בִּקְעָתוֹ מִבִּקְעַת חֲבֵרוֹ, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[105]. רָצָה[106] לְהַבְדִּיל בִּקְעָתוֹ מִבִּקְעַת חֲבֵרוֹ - כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ וּבוֹנֶה. וְעוֹשֶׂה חֲזִית[107] כְּמוֹ[108] אַמָּה בְּסִיד מִבַּחוּץ[109], כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁהַכֹּתֶל שֶׁלּוֹ. לְפִיכָךְ[110], אִם נָפַל הַכֹּתֶל - הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שֶׁלּוֹ. וְאִם[111] עָשׂוּ מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם - בּוֹנִים הַכֹּתֶל בָּאֶמְצַע, וְעוֹשִׂין חֲזִית מִכָּאן וּמִכָּאן[112]. לְפִיכָךְ, אִם נָפַל הַכֹּתֶל - הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶן.

99) שם ה. במשנה. 100) מפני שבמחיצה פחותה מזה, עדיין אפשר להסתכל מעליה [ואע"פ שגבהו של אדם אינו, בדרך כלל, יותר משלש אמות - יכול הוא להגביה עצמו על ראשי אצבעותיו ולהציץ עד גובה ארבע אמות — 'תוספות' חגיגה יא. ד"ה ברום]. 101) משנה שם ב. לפי הפירוש הפשוט שהמדובר בשתי גינות סמוכות זו לזו. וראה להלן הערה קיב. 102) אפילו בסתם, שאין שם מנהג לגדור, בניגוד לבקעה, ראה להלן. ועיין עוד להלן הלכה יז (והערה קיז) שאפילו במקום שנהגו שלא לגדור - מחייבין אותו. 103) "כדי שיתפוס אותו כגנב, אם נכנס לרשותו", כמו בין גג לגג (בבא־בתרא ו: ולהלן פרק ג הלכה ו). אבל היזק ראיה "שלא יראה חבירו בשעה שמשתמש" (מלשון רבינו למעלה הלכה יד) אין בגינה, שהרי אין משתמשים בה יותר מבגג, שעליו אמרו שדי במחיצה עשרה טפחים (רבינו בתשובה). ומה שאמרו בגמרא (שם ב:) בשקלא־וטריא בסוגיית "היזק ראיה", שמה שנאמר במשנה "וכן בגינה במקום שנהגו לגדור מחייבין אותו" הוא משום היזק ראיה, והקשו מזה למאן־דאמר היזק ראיה לאו שמיה היזק, ותירצו: "גינה שאני, כדרבי אבא אמר רב הונא אמר רב אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה", "שלא יזיקנו בעין רעה" (רש"י). הרי שגינה חמורה מחצר לענין זה? - כבר נשאל על זה רבינו, והשיב שיש הבדל גדול בין היזק ראיה שהוא היזק גדול, שיראה אדם חבירו בעת שהוא עומד ויושב ועושה צרכיו, ובין היזק ראיה שיראה קמת חבירו משום עין רעה, שאלו דברי חסידות הם שלא יעיין בו בעין רעה, ואותו התירוץ אינו אליבא דהלכתא, שעיקר היזק ראיה בחצר מקום שבני אדם דרין, עכ"ד רבינו. [ויש להוסיף בביאור דבריו: שאע"פ שרב אמר "אסור לאדם לעמוד וכו'", הרי שזהו איסור גמור ולא מדת חסידות - רב לשיטתו שאמר (בבא־מציעא קז:) "והסיר ה' ממך כל חולי - זו עין [רעה], תשעים ותשעה [מתים] בעין רעה". שלפי"ז דין הוא שאסור להסתכל, ולפיכך כופין אותו לעשות כותל גבוה ארבע אמות. אבל שמואל חולק עליו (שם) ואומר "והסיר ה' ממך כל חולי - זה הרוח (= רוח רעה)". ו"הכל [מתים] ברוח [רעה]". ולפי דבריו, אין איסור בהסתכלות בקמת חבירו. ולפי הכלל הידוע, שהלכה כשמואל בדיני ממונות, אין לכוף לעשות כותל גבוה ארבע אמות לגינה, מאחר שאין איסור בהסתכלות. ואין כאן אלא מדת חסידות בלבד. כמו שאמרו בפסחים קי: בעניני "זוגות" (= סכנה לשתות שני כוסות ביחד), שמי שאינו מקפיד על זה, אינו ניזוק, ואעפי"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"למיחש מיבעי" (= טוב לחשוש). ואם כן, על־כרחנו שפירוש המשנה "וכן בגינה - מחייבין אותו" היינו לגדור בגדר של עשרה טפחים בלבד כדי שלא ייתפס עליו כגנב, ולא בכותל של ארבע אמות משום עין רעה. וגם שינוי הלשון במשנה מוכיח כן, שבחצר אמרו "כותל", ובגינה אמרו לגדור מלשון "גדר". וסתם גדר הוא עשרה טפחים, ראה בכלאים פ"ב משנה ח, ובפאה פ"ב משנה ג ברמב"ם ורע"ב שם. אבל להלן בפ"ג הלכה ג, כלל רבינו "גדר" ו"כותל" ביחד, עיין שם. וראה להלן פ"ג הלכה ח ובהערה עא]. 104) משנה שם, ולפי מסקנת הגמרא, שם ד. 105) מפני שבבקעה אין עומדים הזרעים כל השנה כמו בגינה (סמ"ע סימן קנח, ס"ק ג בשם הרמב"ן). 106) האחד, ובמקום שאין מנהג. 107) מלשון מראה, היינו דבר בולט (רבינו בפירוש המשניות). 108) כרבי יוחנן, שם ד. ד: 109) אבל לא מבפנים, שמא יעשה גם חבירו בפנים. אבל שמא יקלוף חבירו סימן זה, אין לחשוש, שהרי יכירו זאת, ובמחיצה של קנים והוצים (ראה למעלה הלכה טו) נתנו בגמרא שם סימנים מיוחדים ורבינו השמיטם, וצ"ע (כסף־משנה). 110) משנה, שם ב. 111) שם. 112) ובלי סימן כלל אי־אפשר, שמא יעשה אחד בצד חבירו ויאמר שלו הוא. ולקלוף אי־אפשר, שהרי ניכר הוא, כנ"ל (גמרא שם, וראה סמ"ע סימן קנח, ס"ק ט).

יז. הַמּוֹכֵר[113] גִּנָּה לַחֲבֵרוֹ סְתָם[114], וְהָיְתָה מְעֹרֶבֶת עִם גִּנּוֹת אֲחֵרוֹת[115] - כּוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לִבְנוֹת אֶת הַכֹּתֶל[116] בֵּינֵיהֶם[117], וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לִגְדֹּר בַּגִּנּוֹת[118]. אֲבָל אִם מָכַר בִּקְעָה סְתָם - אֵין מְחַיְּבִים אוֹתוֹ לִגְדֹּר, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ.

113) כן פירש רבינו בפירוש המשניות בתחילת בבא־בתרא, מה ששנו שם "וכן בגינה מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו". וראה במגיד־משנה, ולהלן הערה קיז. 114) היינו שלא הזכיר לו את דבר עשיית המחיצה. 115) שנשארו בידו של מוכר (ועיין ראב"ד ומגדל־עוז). 116) ראה למעלה הלכה טז, שבגינה אין צריך אלא מחיצה גבוהה עשרה טפחים. 117) כלומר, כופין את הלוקח שישתתף בבנין זה עם המוכר (כן דעת הראב"ד, וכן יש לפרש בדברי הרמב"ם, ועיין מגיד־משנה). 118) כן הוא בירושלמי: "תני: בגינה בין מקום שנהגו לגדור, בין מקום שנהגו שלא לגדור - כופין". והגר"א (סימן קנח ס"ק א) כתב שכן מפרש רבינו גם בבבלי (שם ד.) ושגירסתו שם שונה מזו שלפנינו. ועיין ראב"ד ומגיד־משנה.

יח. מָקוֹם[119] שֶׁנָּהֲגוּ לִבְנוֹת כְּתָלִים הַמַּבְדִּילִין[120] בַּחֲצֵרוֹת אוֹ בַּגִּנּוֹת[121] בַּאֲבָנִים שֶׁאֵינָן גָּזִית[122] - זֶה נוֹתֵן[123] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְזֶה נוֹתֵן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. בְּגָזִית[124] - זֶה נוֹתֵן טְפָחַיִם וּמֶחֱצָה, וְזֶה נוֹתֵן טְפָחַיִם וּמֶחֱצָה. בִּכְפִיסִין[125] - זֶה נוֹתֵן טְפָחַיִם[126], וְזֶה נוֹתֵן טְפָחַיִם. בִּלְבֵנִים[127] - זֶה נוֹתֵן טֶפַח וּמֶחֱצָה[128], וְזֶה נוֹתֵן טֶפַח וּמֶחֱצָה. וְכָל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - עֲבִי הַכֹּתֶל עִם הַסִּיד[129]. וְהוֹאִיל[130] וּמְקוֹם הַכֹּתֶל מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶם, אִם נָפַל הַכֹּתֶל - חֲרֵי הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וַאֲפִלּוּ[131] נָפַל לִרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן, אוֹ שֶׁפִּנָּה אֶחָד מֵהֶן אֶת כָּל הָאֲבָנִים לִרְשׁוּתוֹ, וְטָעַן שֶׁמָּכַר לוֹ חֲבֵרוֹ חֶלְקוֹ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נֶאֱמָן[132], אֶלָּא חֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת שֶׁל שְׁנֵיהֶם עַד[133] שֶׁיָּבִיא רְאָיָה[134].

119) משנה בבא־בתרא ב. 120) היינו, לא כתלים סתם, אלא כתלים המבדילים בנכסי שותפים (מגיד־משנה). 121) שם במשנה: "וכן בגינה". ופירשו בגמרא, שזה מוסב על גויל וגזית, כלומר רחבי הכתלים. 122) והיינו "גויל" שבמשנה. כלומר, אבנים בלתי מהוקצעות. 123) כלומר, אם המנהג בגויל - דין הוא ברוחב ששה טפחים ולא פחות. ואם נהגו בפחות, אין הולכין אחר מנהג זה (מגיד־משנה). 124) אבנים מהוקצעות, שעל־ידי הקיצוע מתמעט רחבן משששה טפחים לחמשה. 125) חצי לבנה מכאן וחצי לבנה מכאן וטיט באמצע. 126) שלשה טפחים לשני חצאי הלבנה (שהרי הלבנה שלשה טפחים כדלהלן) וטפח לטיט שביניהם. 127) היינו, לבנים שלמות. 128) שהלבנה שלשה טפחים. 129) כלומר עם הטיח. וכתב הרי"ף, שכן מסקנת הגמרא. ולפנינו שם ג: היא בעיא שלא נפשטה, אלא שרב נחמן בר יצחק אמר שם שמסתבר ש"הן וסידן". 130) משנה, שם. 131) שם ד. שזהו כל חידושה של פסקא זו במשנה. 132) שכיון ששותפים הם - שותפים אינם מקפידים אחד על השני. ולפיכך, אם דבר הידוע לשניהם נמצא אצל אחד מהם, אין ראיה שמכרו לו. 133) ואם אין האבנים תחת ידו - נאמן הוא במיגו, שהיה יכול לטעון שהחזירם לחבירו (מגיד־משנה ולחם־משנה). 134) בעדים שהם שלו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו משפטי המחיצות שיש בין השותפין אם נפלו, וקצת הדינין ממה שיש לשכנים לעשות זה לזה מגדירת המחיצה ומתיקון הרשות המשותף.

א. כֹּתֶל[2] חָצֵר, הַמַּבְדִּיל בֵּין שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, שֶׁנָּפַל - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם לָכֹף עַל חֲבֵרוֹ לִבְנוֹתוֹ עַד גֹּבַהּ אַרְבַּע אַמּוֹת[3], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ זֶה אֶת זֶה; אֲבָל[4] יָתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת[5] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ[6]. רָצָה הָאֶחָד וְהִגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל[7] יוֹתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אִם[8] בָּא חֲבֵרוֹ וּבָנָה כֹּתֶל אֶחָד גָּבוֹהַּ כְּנֶגֶד הַכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן - מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ[9] בַּגֹּבַהּ שֶׁכְּנֶגֶד כָּתְלוֹ[10]. כֵּיצַד? בָּנָה אֶחָד כֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן וְהִגְבִּיהוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבָנָה כֹּתֶל אֶחָד כְּנֶגְדּוֹ אוֹ בְּצִדּוֹ[11] לַעֲשׂוֹת לוֹ בַּיִת[12], וְהִגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל הָאַחֵר שֵׁשׁ אַמּוֹת - מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ בִּשְׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁמּוֹסִיף עַל אַרְבַּע אַמּוֹת; שֶׁהֲרֵי נִרְאֶה מִמַּעֲשָׂיו[13] שֶׁהוּא רוֹצֶה בָּהֶן[14]. וְכֵן אִם חָקַק בְּרֹאשׁ הַכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן[15] מָקוֹם לְהַנִּיחַ בּוֹ הַקּוֹרוֹת[16], אוֹ שֶׁבָּנָה עָלָיו קוֹרָה[17] גְּדוֹלָה שֶׁהַקּוֹרוֹת נִשְׁעָנִין עָלֶיהָ - מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ בְּשֵׁשׁ הָאַמּוֹת כֻּלָּן[18] שֶׁהוֹסִיף חֲבֵרוֹ עַל הָאַרְבַּע אַמּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּנָה כָּל הַכֹּתֶל[19]; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּכָל הַגַּבָּה הַזֶּה.

2) בבא־בתרא ה. במשנה. 3) שזהו השיעור למניעת היזק ראיה, כמבואר למעלה פ"ב הלכה טז. ואין כל חידוש בהלכה זו, אחרי שכבר פסק רבינו (למעלה פ"ב הלכה ד) שהיזק ראיה שמיה היזק, ושותפין שחלקו כופים זה את זה לעשות כותל גבוה ארבע אמות ביניהם – קל־וחומר אם כבר היה כותל ביניהם ונפל, שיכולים לכוף אחד את השני לבנותו מחדש, אלא עיקר החידוש הוא, שלמעלה מארבע אמות אין כופים זה את זה (גמרא בבא־בתרא ב:). 4) משנה, שם. 5) שאז אין עוד היזק ראיה. 6) אע"פ שמקודם היה הכותל יתר על ארבע אמות (כסף־משנה). 7) על הוצאותיו בלא השתתפותו של השני. 8) משנה, שם. 9) החצי שעליו לשלם. ובתשלום זה, הוא זוכה בחצי הכותל, שהרי המקום של שניהם, שכשם שמחייבין אותו לשלם, כן מחייבין את חבירו, ונוטל הוא חצי הכותל על־כרחו (מגיד־משנה ומשנה־למלך). 10) אבל למעלה מכתלו אינו חייב, כהדגמת רבינו בסמוך, וכרב נחמן (שם ו.) שאמר: "למאי דסמך - סמך, למאי דלא סמך - לא סמך", ודלא כרב הונא שאמר: "סמך לפלגא, סמך לכולה". ומפרשה רבינו לעניין שיעור הגובה (ועיין שם ב'תוספות' ד"ה סמך). 11) [שהרי במשנה (שם ה.) נאמר סתם "סמך לו כותל אחר - מגלגלין עליו את הכל", משמע בין סמך לו מכנגדו ובין סמך לו מן הצד. ולפי זה, שהמדובר גם בסמך מן הצד, על־כרחנו שהפלוגתא של רב הונא ורב נחמן (ראה הערה הקודמת) אינה אלא בגובה ולא באורך]. 12) שהוא רוצה להשתמש בכותל האמצעי לשים עליו ועל הכותל הנגדי - תקרה, כמו שנראה ממעשיו, אף שלא השתמש עדיין ולא עשה עוד את התקרה. 13) בניית הכותל. 14) אבל אין לחייבו בארבע אמות הנותרות, שהרי לא גילה דעתו אלא על השתים בלבד. 15) בניגוד לפרש"י שם, שחקק בכותל שסמך. 16) זהו "קבעתא דכשורי", שעליו אמרו (שם ו.) שאף רב נחמן, שרבינו פסק כמותו, מודה ש"סמך לפלגא - סמך לכולה". 17) עץ ארוך ועב, שעליו שמים את הקורות, והוא מגן עליהם מלחלוחית הכותל. וזהו "אפרזתא" (שם) שגם בזה מודה רב נחמן. 18) שהרי כאן מעשיו משמשים גילוי דעת ברור, שברצונו להשתמש בכל הכותל האמצעי. 19) בכ"י תימן: "שלא בנה כנגד הכותל". כלומר, לא בנה עשר אמות כנגד כל גבהו של כותל, אלא שש אמות בלבד, כנ"ל (ועיין סמ"ע סימן קנז, ס"ק כז).

ב. אֶחָד[20] מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּנָה[21] הַכֹּתֶל שֶׁמַּבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ עַד אַרְבַּע אַמּוֹת, וְתָבַע חֲבֵרוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ בַּהוֹצָאָה, וְאָמַר 'נָתַתִּי[22] חֶלְקִי' - חֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁנָּתַן[23], וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת[24] שֶׁנָּתַן וְנִפְטָר, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה הַתּוֹבֵעַ שֶׁלֹּא נָתַן[25]. אֲבָל[26] אִם בָּא לִתְבֹּעַ אוֹתוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ בְּהוֹצָאַת שְׁאָר הַגַּבָּה שֶׁהוֹסִיף עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁסָּמַךְ לוֹ[27] אוֹ כְּנֶגְדּוֹ, וְאָמַר 'נָתַתִּי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן[28]; אֶלָּא[29] חֲבֵרוֹ נִשְׁבָּע[30] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[31] שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[32], עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה זֶה שֶׁנָּתַן לוֹ.

20) משנה, שם. 21) שידוע לנו בוודאות, שרק אחד בנה את הכותל בלי השתתפות השני, וכל־שכן אם לא ידוע לנו שהאחד בנה לבדו, שהשני נאמן. 22) היינו, אחרי שזה תבע ממנו את ההוצאות. 23) "והטעם, לפי שהואיל ששניהם חייבין לבנות, וזה ידוע לכל העולם, יש לומר שנתן חלקו" (רבינו בפירוש המשנה, שם). 24) מדרבנן, בלי נקיטת חפץ, כדין כופר הכל (שבועות מ:). 25) כלומר, שיעידו עדים, שהיו כל הזמן עם הנתבע מהתחלת הבנייה ואילך, וראו שלא נתן. וראה בשו"ע סימן קנז, סוף סעיף ח. 26) משנה, שם. 27) היינו, בצדו. 28) "לפי שנאמר לו: האיך ידעת שאתה חייב לשלם, כדי שתתן לו קודם שתעמדו בדין?" (רבינו בפירוש המשניות), וכלשון הגמרא (ב"ב ה:) "מי יימר דמיחייבו לי רבנן". 29) מתוספת רבינו. 30) אע"פ שהתובע חובו מן הלוה בתוך זמנו, וטען הלה: פרעתי, גובה בלא שבועה, אפילו מן היתומים (ב"ב שם ורמב"ם פי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א) - שם ישנה "חזקה" שוודאי לא שילם בתוך זמנו, אבל כאן בנידון שלנו אין "חזקה" שוודאי לא שילם. ומה שנראה בסוגיית הגמרא (ב"ב שם) שהסברא של "מי יימר דמיחייבו לי רבנן" עדיפה מהסברא של "אין אדם פורע תוך זמנו" שנחלקו בה אביי ורבא שם - זהו רק לפי ה"סלקא דעתין" שלא ידעו עוד מ"חזקה - אין אדם פורע תוך זמנו" (אבן־האזל). 31) באחיזת חפץ של קדושה, כגון ספר־תורה או תפילין (שבועות לח:). 32) אף־על־פי שאין למצוא שבועה כזו ברשימת הנשבעין ונוטלין שבמסכת שבועות פרק ז - יש מקור אחר לשבועה זו בבבא־קמא קיד: "המכיר כליו וספריו ביד אחר, ישבע לו לוקח כמה נתן ויטול", שמשם למדו הגאונים לתובע מחבירו חוב שיש לו עליו משכון - שנשבע בנקיטת חפץ ונוטל כדרך נשבעין ונוטלין (פי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג, ועיין ברא"ש פ"ז דשבועות סימן ד), וכמו־כן בנידון־דידן שידוע לכל שהראשון בנה הכותל, שהרי זה כאילו מוחזק בו, ודינו כתובע חוב שיש לו עליו משכון, כנ"ל (אבן־האזל, ועיין מגיד־משנה).

ג. מִי שֶׁהָיָה[33] לוֹ חָרְבָּה בֵּין חָרְבוֹת חֲבֵרוֹ, וְעָמַד חֲבֵרוֹ וְגָדַר רוּחַ רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, עַד שֶׁנִּמְצֵאת חָרְבָּה זוֹ מְשֻׁלָּשׁ רוּחוֹתֶיהָ גְּדוּרָה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן לוֹ הַהוֹצָאָה כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹעִיל לוֹ, וַהֲרֵי חָרְבָּתוֹ פְּתוּחָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים[34] כְּשֶׁהָיְתָה. לְפִיכָךְ, אִם גָּדַר לוֹ[35] רוּחַ רְבִיעִית, עַד שֶׁנִּמְצֵאת חָרְבָּתוֹ מֻקֶּפֶת גָּדֵר - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל, וְנוֹתֵן חֲצִי הַהוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא זֶה בְּאַרְבַּע רוּחוֹת[36] עַד אַרְבַּע אַמּוֹת[37]. וּבְלְבַד שֶׁיִּהְיֶה מְקוֹם הַכֹּתֶל שֶׁל שְׁנֵיהֶם[38].

33) במשנה (בבא־בתרא ד:): "המקיף את חבירו משלש רוחותיו וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית - אין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מחייבין אותו. רבי יוסי אומר, אם עמד וגדר את הרביעית - מגלגלין עליו את הכל". ואמרו שם בגמרא "אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי דאמר אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל, לא שנא עמד ניקף, לא שנא עמד מקיף". ויש אומרים, שמשנה זו מדברת בבקעה ובמקום שלא נהגו לגדור, שאילו בחצר יכול לכוף אותו לבנות הכתלים באמצע כמפורש למעלה פ"ב הלכה יד-טז (רשב"ם ועוד). אבל לדעת רבינו, כיון שבבקעה לא נהגו לגדור - אין לחייבו אפילו אם עמד וגדר. ולפיכך הוצרך רבינו להעמיד הלכה ז בחורבה, כלומר חצר שחרבה ולא משתמשים בה עכשיו, ואם עמד המקיף וגדרה מכל ארבע רוחותיה, הרי הוא כיורד לשדה חבירו שלא ברשות ונטעה, שאם היתה שדה העומדת ליטע, שמין לו ונוטל כאריסי העיר (בבא־מציעא קא. ופ"י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד), שהרי חצר חרבה עומדת להיגדר (כסף־משנה הלכה ד, והגר"א סי' קנח ס"ק ז בשם ירושלמי), [וכ"ה בירושלמי בבא־מציעא פ"י הלכה ג]. ואע"פ שבית חרב אינו עומד להבנות (הלכות גזילה ואבידה שם הלכה ט, אבן־האזל). ולדעת חכמים החולקים על רבי יוסי, ואינם מחייבים אלא באופן שהניקף עמד וגדר, שגילה דעתו שרוצה בגדר - חצר חרבה אינה עומדת להיגדר, ודינה כשדה שאינה עומדת ליטע, שרק אם בעל השדה גילה דעתו חייב לשלם לו וידו על העליונה (בבא־מציעא שם).

34) רבינו מפרש במשנה שם, כפירש"י בבבא־קמא כ: שגדרו היה בין המקיף לבין הניקף. ועיין ב'תוספות' שם ד"ה את, שפירשו שהקיף מסביב. 35) המקיף, וכדעת רבי יוסי, כנ"ל. 36) כרב הונא (שם) ולא כחייא בר רב שאמר שמשלם רק דמי קנים בזול [ואף שבשדה העשויה ליטע, אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטעה ונוטל מבעל השדה (הלכות גזילה שם ה"ד) - כאן בחורבה שהנאתם שווה, גם הוצאתם שווה]. 37) כגובה הכותל שבין חצרות (למעלה פ"ב הלכה טז). 38) שיכול להשתמש בכתלים, כמבואר להלן הלכה ד. ובביאור הגר"א סימן קנח, ס"ק יא הביא מקור לדברי רבינו מהירושלמי בבא־בתרא למשנה הנ"ל.

ד. אֲבָל אִם הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁל זֶה שֶׁבָּנָה, וּבְחֶלְקוֹ בָּנָה - יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶלָּא דָּבָר מוּעָט כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּכְּתָלִים[39]. וְכֵן[40] אִם הַנִּקָּף עַצְמוֹ הוּא שֶׁגָּדַר רוּחַ רְבִיעִית - הֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ, וְנוֹתֵן חֲצִי הַהוֹצָאָה שֶׁל שָׁלֹשׁ רוּחוֹת[41], אִם הָיוּ הַכְּתָלִים[42] שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

39) והראב"ד חולק על רבינו, ולדעתו להיפך. אם בנה הראשון על שלו, הרי הקל בזה על השני שהרויח לו את מקור הכותל, ולפיכך אין לו להפסיד בשביל כך את ההוצאות. 40) כלומר, לא רק באופן שהמקיף גדר כל ארבע הרוחות, אלא אפילו אם המקיף לא גדר אלא שלש רוחות שלא הועילו מעשיו כלום, בכל זאת חייב הניקף לשלם אם הוא עצמו גמר לגדור (סמ"ע סימן קנח, ס"ק טו). 41) בניכוי הוצאת חצי הכותל הרביעי (ערוך־השולחן). 42) בכ"י תימן ובדפוס רומי: "היו הכתלים". ובאבן־האזל תיקן "היה מקום הכתלים".

ה. וְכֵן[43] שְׁנֵי[44] בָּתִּים זֶה בְּצַד זֶה[45], וְהָיוּ גַּגֵּיהֶן עֲשׂוּיִין לְדִירָה[46], אֲפִלּוּ הָיוּ בִּשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים[47] - זֶה עוֹשֶׂה מַעֲקֶה[48] לַחֲצִי גַּגּוֹ שֶׁהוּא דָּר בּוֹ, וְזֶה עוֹשֶׂה מַעֲקֶה לַחֲצִי גַּגּוֹ, וְזֶה שֶׁלֹּא[49] כְּנֶגֶד זֶה[50], וּמַעֲדִיף[51], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ זֶה אֶת זֶה[52]. וְאַף עַל פִּי[53] שֶׁבְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים רוֹאִין אוֹתוֹ, יָכוֹל כָּל אֶחָד לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: אֵלּוּ אֵין רוֹאִין אוֹתִי אֶלָּא בַּיּוֹם[54] בְּעֵת שֶׁאֶעֱמֹד עַל גַּגִּי, וְאַתָּה רוֹאֶה אוֹתִי תָּמִיד[55].

43) [בכ"י תימן חסרה מילה זו, ולפי נוסחתנו (וכ"ה גם בדפוס רומי) זה נמשך להלכה הקודמת, שכשם שאין לחייב בהוצאות חצי הכותל אלא־אם־כן הוא עומד על מקום של שניהם, כמו כן בשני גגות אין לחייב אחד להשתתף בהוצאות חצי הכותך שיבנה חבירו על גגו, שהרי לא יוכל להשתמש בכותל זה, אלא כל אחד בונה על חצי גגו ומעדיף]. 44) שם ו: מימרא של אביי. 45) היינו, שאחד סמוך לשני ואין רשום הרבים מפסקת ביניהם, בניגוד לשיטת ה'תוספות' שם, ד"ה בשני צדי ר"ה, שדווקא בשני צדי רשות הרבים חייבים לגדור שאין האחד מרגיש בחבירו כשעולה בגגו, שיזהר ממנו. אבל אם אין רשות הרבים מפסקת ביניהם - אין צריך לגדור, והיינו דאמר רב נחמן: "אבל בין גג לגג, לא (=אין צריך לגדור)" וראה להלן שלדעת רבינו מיושבת הסתירה הנ"ל, בין מימרתו של אביי לבין מימרתו של רב נחמן, באופן אחר. 46) כלומר, גגים שטוחים ולא משופעים. ובזה מיושבת הסתירה הנ"ל בין מימרת אביי לבין מימרת רב נחמן. 47) שבני רשות הרבים רואים אותם (גמרא שם, ולהלן בדברי רבינו), וכל־שכן כשרשות היחיד מפסיקה ביניהם (שם בגמרא). 48) מחיצה על הגג נקראת "מעקה" בלשון התורה (דברים כב, ח). 49) כגון אחד לצד צפון, ואחד לצד דרום. 50) בכ"י תימן "זה שלא כנגד זה". וצ"ל "זה שלא כנגד זה, וזה שלא כנגד זה". 51) כל אחד מושך קצת יותר מהמחצית, וכמובן שהעדפה זו אינה אלא כשהם זה כנגד זה. ולא כשהם זה בצד זה (סמ"ע סימן רנט, ס"ק ה). 52) ולא יהיה ביניהם היזק ראיה. 53) וזהו החידוש שיש בשני צדי ר"ה (גמרא שם). 54) שאז רואים גם על גג גבוה. אבל בלילה, שאין אור מספיק לעוברים ושבים, אינם יכולים לראות למעלה בגגות. אבל בחלון הבית יכולים לראות גם בלילה, כמפורש להלן פ"ה הלכה ו (לחם־משנה). 55) לדעת הסמ"ע (שם ס"ק ו) מילה אחרונה זו באה לרבות גם את הנימוק האחרון בגמרא. והיינו, שאנשי ר"ה רואים רק בעיון והתאמצות, ורק כשהוא עומד. ואילו אנשי הגגות רואים תמיד, היינו גם כשישובים, וגם ללא מאמץ.

ו. גַּג[56] הַסָּמוּךְ[57] לַחֲצַר חֲבֵרוֹ - עוֹשֶׂה[58] לוֹ מַעֲקֶה גָּבוֹהַּ אַרְבַּע אַמּוֹת. אֲבָל[59] בֵּין גַּג לְגַג מִשְׁאָר הַגַּגִּין[60] - אֵינוֹ זָקוּק לְאַרְבַּע אַמּוֹת; שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם דָּרִין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בַּגַּגּוֹת, לְפִיכָךְ אֵין בַּגַּגּוֹת הֶזֵּק רְאִיָּה. אֲבָל[61] צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בֵּין שְׁנֵי הַגַּגִּין גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁיִּתְכַּסֶּה אוֹתוֹ כְּגַנָּב אִם נִכְנַס לִרְשׁוּתוֹ.

56) שם ו: מימרא של רב נחמן בשם שמואל. ואף כאן בגג העשוי לדירה, כנ"ל (סמ"ע סימן קס, ס"ק ב). 57) היינו, שקרקעית הגג שוה לזו של החצר, שהרי לענין היזק ראיה אין הבדל בין רחוק ובין סמוך, כמו שנראה בהלכה הקודמת, בדין שני גגות בשני צדי רשות הרבים (ועיין מגיד־משנה שם) - סמ"ע סימן קנט, ס"ק ז. 58) היינו בעל הגג, שהוא מזיק לבעל החצר, ולא בעל החצר שאינו מזיק, כמו שאמרו בבבא־בתרא ב: שבעל החצר שקבוע לו תשמישו, אינו יודע להזהר מפני בעל הגג שלא קבוע לו תשמישו. ונראה מדברי רבינו להלן (סוף הלכה ז), שבעל החצר אינו משתתף אפילו בעשרה טפחים שלא ייתפס עליו כגנב (ראה להלן בדין שני גגות) שכיון שבעל הגג שהוא המזיק בהיזק ראיה, חייב לעשות כותל גבוה ארבע אמות כדי לסלק היזק ראיה - שוב אין בעל החצר נתפס עליו כגנב, שהרי הכותל מפסיק ביניהם (סמ"ע סימן קנט, ס"ק ז). ודעת הרשב"א שבעל החצר משתתף אתו במחיצה בת עשרה טפחים (מגיד־משנה), וראה להלן הערה סט. 59) המשך מימרא של רב נחמן בשם שמואל (שם). 60) "פירוש: שאין ראויים לתשמיש" (ראב"ד). 61) מדברי התוספת של רב נחמן עצמו (שם).

ז. שְׁתֵּי[62] חֲצֵרוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ[63] - לֹא יֹאמַר הָעֶלְיוֹן: הֲרֵינִי בּוֹנֶה מִכְּנֶגְדִּי[64] וְעוֹלֶה; אֶלָּא בּוֹנִים שְׁנֵיהֶם מִלְּמַטָּה[65] וְעוֹלֶה[66], וּבוֹנֶה הָעֶלְיוֹן לְבַדּוֹ מִכְּנֶגְדּוֹ[67] וָמַעְלָה. וְאִם[68] הָיְתָה חֲצֵרוֹ לְמַעְלָה מִגַּגּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[69] - אֵין הָעֶלְיוֹן זָקוּק לַתַּחְתּוֹן כְּלָל[70].

62) כרב חסדא, בניגוד לרב הונא, וכן הוא בברייתא שם. 63) ושניהם מזיקים אחד לשני בהיזק ראיה. 64) שאינני צריך לסבול משפלות הקרקע של השני. 65) אף העליון, שאם אין יסוד - אין בנין (מגיד־משנה). והיינו, עד ארבע אמות מקרקעית החצר שלמטה. צריכים שניהם יחד לבנות, כדין כל שני שותפים בחצרות, ואולי כאן צריך יותר מארבע אמות. עד כמה שהתחתון יכול עוד להזיק לעליון אם זה עומד (מגיד־משנה לפי הפירוש השני, וראה ב'תוספות' שם ד"ה שתי חצרות). 66) בב"ח סימן קס, חסרה מילה זו. 67) היינו, מן המקום שכלה היזק ראיה של הראשון, ומשם והלאה בונה הוא לבדו ארבע אמות שלא יזיק הוא בראיה את התחתון (מגידמשנה). 68) ברייתא שם. 69) שאין בעל החצר מזיק לבעל הגג, כמבואר למעלה (הלכה ו הערה נז). 70) ברם התחתון, בעל הגג, זקוק לעליון, שהרי הוא מזיק לבעל החצר. ונראה מדברי רבינו, שאין העליון זקוק אפילו למחיצת עשרה טפחים, שמכיון שהתחתון חייב לבנות כותל כדי להסיר היזק ראייתו, שוב אין העליון יכול לרדת למטה לגגו, ראה למעלה הערה נז. והראב"ד כתב בהשגה: "אין דבריו ברורין כלל". ואמנם זהו בניגוד למה שאמרו בסוגיא שם, שאין העליון זקוק למחיצת ארבע אמות, אבל זקוק הוא למחיצת עשרה טפחים כדי שייתפס עליו כגנב (מגיד־משנה). וה'דרישה' סימן קס ס"ק א, מיישב סוגיית הגמרא הנ"ל לפי שיטת הרמב"ם, עיין שם.

ח. מִי[71] שֶׁהָיָה כָּתְלוֹ סָמוּךְ לְגִנַּת חֲבֵרוֹ[72], וְנָפַל - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְפַנּוֹת אֲבָנָיו. אָמַר לוֹ[73]: הִגִּיעוּךָ, וַהֲרֵי הֵן שֶׁלְּךָ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[74]. וְאִם[75] רָצָה בָהֶן בַּעַל הַגִּנָּה, וְאָמַר לוֹ 'הֵן': אִם פִּנָּה אוֹתָם[76] - קָנָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; וַאֲפִלּוּ אָמַר: הֵילָךְ יְצִיאוֹתֶיךָ וְאֶטֹּל אֲבָנַי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. אֲבָל אִם לֹא פִּנָּה - לֹא קָנָה; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ אֶלָּא לִדְחוֹתוֹ.

71) בבא־מציעא קיז: וקיח. במשנה. 72) [נקט גינה, מפני שבגינה אינו כופה חבירו אלא למחיצה בת עשרה טפחים בלבד (למעלה פ"ב הט"ז), וכשרצה לעשות כותל גבוה ארבע אמות, בנה אותו לבדו ('פרישה' סימן קסו, ס"ק א), וראה בסמ"ע שם ס"ק א]. 73) בעל הכותל לבעל הגינה. 74) שאינו יכול להכריח חבירו לקנות, אם אינו רוצה. 75) הבדל זה בשקלא־וטריא בגמרא שם. 76) בפני הבעלים, שאז יש לנו הוכחה ברורה, שהתכוון באמת להקנות לו (מגיד־משנה בשם הרשב"א, וש"ך סימן קסו ס"ק א). אבל אם פינה שלא בפניו, או שלא פינה כלל - לא קנה, שלא נתכוון בעל הכותל להקנות לו, אלא משתמט הוא מתביעתו, לפנות האבנים מגינתו, ומדחה אותו לאמר: הן שלך (גמרא שם).

ט. חָמֵשׁ[77] גִּנּוֹת הַמְסַפְּקוֹת מַיִם מִמַּעְיָן אֶחָד, וְנִתְקַלְקֵל הַמַּעְיָן - כֻּלָּן מְתַקְּנוֹת עִם הָעֶלְיוֹנָה[78]. נִמְצֵאת הַתַּחְתּוֹנָה מְתַקֶּנֶת עִם כֻּלָּן, וּמְתַקֶּנֶת לְעַצְמָהּ[79]; וְהָרִאשׁוֹנָה[80] אֵינָהּ מְתַקֶּנֶת עִם הַשְּׁנִיָּה, וְלֹא מֵהַשְּׁנִיָּה וּלְמַטָּה. וְכֵן חָמֵשׁ חֲצֵרוֹת שֶׁשּׁוֹפְכִין[81] מַיִם לְבִיב[82] אֶחָד, וְנִתְקַלְקֵל הַבִּיב - כֻּלָּן מְתַקְּנוֹת עִם הַתַּחְתּוֹנָה[83]. נִמְצֵאת הָעֶלְיוֹנָה מְתַקֶּנֶת עִם כֻּלָּן, וּמְתַקֶּנֶת לְעַצְמָהּ[84]; וְהַתַּחְתּוֹנָה אֵינָהּ מְתַקֶּנֶת עִם הַשְּׁנִיָּה, וְלֹא מֵהַשְּׁנִיָּה וּלְמַעְלָה.

77) בבא־מציעא קח. בברייתא. [וכתבה כאן אגב הלכה ז, שהעליון בונה הכותל מלמטה עם התחתון]. 78) שאם אין מים בעליונה - לא יהיו לתחתונות. 79) ואין העליונות משתתפות בתיקונה. 80) כלומר, העליונה. 81) מלוכלכים. 82) לביב של שופכין. תעלה שמעבירה את המים המלוכלכים. 83) שהרי כאן להיפך, כולן מעוניינות שהמים יצאו מן התחתונה ללא תקלה, שלא יתעכבו בגינות העליונות. 84) ואין התחתונות משתתפות אתה בתיקונה, שהרי אינן מעוניינות בזה שמי השופכים של העליונה ירדו אליהן.

י. בְּנֵי[85] הַנָּהָר[86] - מַשְׁקִין עַל הַסֵּדֶר[87]. רָצָה[88] אֶחָד מֵהֶן[89] לִסְכֹּר, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזֹר לוֹ הַמַּיִם, וַיַּשְׁקֶה תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יִסְתַּם, וְאַחֵר רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹת תְּחִלָּה - כָּל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמִּתְגַּבֵּר זָכָה[90]. וּבוֹר[91] הַקָּרוֹב[92] לָאַמָּה[93] - מִתְמַלֵּא רִאשׁוֹן[94], מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם[95].

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמב"ם שינה מלשון הגמרא בגיטין (ס, ב.) - "כל דאלים גבר", ומכאן הוראה ל"תיקון הדעות" שיש להשתדל תמיד להשתמש בלשון נקיה דוקא, כפי שהשתמש הרמב"ם בלשון עדינה יותר, ובמקום "אלים" מלשון אלימות נקט "מתגבר" לשון גבורה שישנו גם בקדושה, וכמו"כ הלשון "זכה" מלשון זכות, טוב יותר מהלשון "גבר".

(על פי "יין מלכות" ספר קנין סימן טז
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

85) גיטין ס: 86) בעלי שדות שנהר עובר על פניהם. 87) היינו שראשון ראשון קודם [וכנראה שגם זה מפני דרכי שלום], בניגוד לפירוש רש"י (שם ד"ה במיזל) שמפרש שכולם שוים בהשקאה. 88) מחלוקת רב ושמואל (שם). 89) בגמרא שם העמידו את המחלוקת בין רב לשמואל בבעל שדה עליון לבעל שדה תחתון, ועיין ב"ח סימן קע, שכתב שרק הם באים בטענה ולא האמצעים. אבל רבינו לא כתב כלל עליון ותחתון, ועיין סמ"ע שם ס"ק ב. 90) מימרא של רב הונא בר תחליפא (גיטין שם) שמכיון שלא הוכרעה ההלכה, במחלוקתם של רב ושמואל, יש לנקוט כאן בכלל הידוע: "כל דאלים גבר", היינו: כל המתגבר זכה. 91) משנה, שם נט: 92) שהיו רגילים לחפור בורות סמוך לאמת המים, לעצור את המים בתוכם לעת מצוא. והמדובר שהבור נחפר לאחרי שכבר עברה כאן אמת המים, ראה להלן. 93) תעלה המוליכה מים מן הנהר לשדות. 94) בגמרא פירשו משפט זה של המשנה לפי רב, שהמדובר ב"אמה המהלכת על פי הבור", והיינו כשקדם הבור לאמת המים (רשב"א). ברם, לפי המסקנא שאנו פוסקים להלכה שכל המתגבר זכה - גם כאן, כיון שחפר הבור, אע"פ שעשה שלא כדין, כיון שעשה – עשה, שגם זה בכלל כל המתגבר זכה (ראה ראב"ד ומגיד־משנה ולחם־משנה). 95) שזהו הטעם לכל דיני קדימה בענינו, וכמו כן בסדר הקריאות בתורה, במשנה שם.

~ יום שני כ"ט שבט ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבארו בו משפטי השותפין שהאחד הוא אדון ממקום עליון והשני ממקום תחתון, כגון הבית והעלייה וכל דיניהן בשלימות, להדומה לזה משטף נהר זיתיו ושתלן בשל חבירו שזה בעל האילן וזה בעל הקרקע, והנמשך לזה מדין המוכר אילנות לקוץ ועשה פירות טרם יקצץ.

א. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ עֲלִיָּה לְמַעְלָה מִבֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[2], וְנָפַל כֹּתֶל מִכָּתְלֵי הַבַּיִת - אֵין בַּעַל הָעֲלִיָּה נוֹתֵן לוֹ כְּלוּם בִּיצִיאוּתָיו[3], וְכוֹפֶה[4] אֶת בַּעַל הַבַּיִת לִבְנוֹתוֹ כְּשֶׁהָיָה. אֲבָל[5] אֵין בַּעַל הַבַּיִת כּוֹפֶה לְבַעַל הָעֲלִיָּה לִבְנוֹת כֹּתֶל עֲלִיָּה שֶׁנָּפַל. וְהַתִּקְרָה[6] שֶׁל בַּיִת - הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[7], וְהַמַּעֲזִיבָה[8] שֶׁעַל הַתִּקְרָה - הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הָעֲלִיָּה[9].

2) כגון אחים שחלקו ירושת אביהם, באופן שאחד קיבל בית ואחד עלייה, וראה בבא מציעא קיז. ברש"י דיבור המתחיל של שנים. 3) שכן אמרו במשנה שם: "הבית והעלייה של שניים שנפלו אמר בעל העלייה לבנות [את ביתו]" - הרי שבעל הבית בונה לבדו בלי השתתפותו של בעל העלייה (כסף משנה). 4) כלומר, על ידי בית־הדין שיורדין לנכסיו (כסף משנה). ומקור דברים אלו בירושלמי (פרק י דבבא מציעא הלכה ד) בדין בית הבד שהוא בנוי בסלע וגינת אחר על גביו ונפחת גגו של בית הבד, היא קרקעיתה של הגינה, שאמרו במשנה שם שבעל הגינה יורד וזורע למטה עד שיתקן בעל בית הבד את גגו, ואמרו על כך בירושלמי שכל זה אינו אלא כשאין בעל בית הבד לפנינו, אבל אם הוא לפנינו אין צריך לירד ולזרוע אלא כופין אותו לתקן. 5) זהו דבר פשוט, שהרי אין לבעל הבית כל עניין בתיקון העלייה, ואדרבה אם אין עלייה על גביו - הבית שווה יותר (מגיד משנה). 6) הנסרים (בבא מציעא קיז.). 7) כלומר, הוא צריך לתקנה, שהיא חלק מן הבית ולא מן העלייה. 8) "והוא הטיט והעפר שטוחין על התקרה [כרצפה לבעל העלייה]" (פירוש המשניות לרבינו שם) והוא מלשון הפסוק (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (רש"י שם). 9) הוא צריך לעשותה, שהיא עשוייה להשוות את הגומות ברשותו ולפיכך תיקונה מוטל עליו. ואף על פי שלעניין שוכר ומשכיר פסק רבינו (פרק ו מהלכות שכירות הלכה ד) שהתחתון, הוא המשכיר, חייב לתקן גם את המעזיבה שברשות העליון מפני "שהמעזיבה חיזוק התקרה היא", וכדעת חכמים במשנה (שם קטז:) - סובר רבינו שלא נחלקו חכמים ורבי יוסי אלא בשוכר ומשכיר אבל בשותפין הכול מודים שבעל העלייה מתקן את המעזיבה שברשותו. והרשב"א בבא בתרא ז. כתב שגם בשותפין על התחתון לתקן את המעזיבה (מגיד משנה).

ב. נָפְלוּ[10] שְׁנֵיהֶם, הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה[11] - הֲרֵי שְׁנֵיהֶם חוֹלְקִין בָּעֵצִים וּבָאֲבָנִים וּבֶעָפָר[12]. וְאִם[13] נִשְׁתַּבְּרוּ מִקְצָת הָאֲבָנִים - רוֹאִין[14] אֵי זוֹ רְאוּיָה לְהִשְׁתַּבֵּר, אִם אַבְנֵי הַבַּיִת אוֹ אַבְנֵי הָעֲלִיָּה. וְדָבָר זֶה יָדוּעַ מִדֶּרֶךְ הַנְּפִילָה: אִם נָפַל הָעֶלְיוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן וַהֲרָסוֹ[15], אוֹ נִשְׁמַט הַתַּחְתּוֹן וְנָפַל הָעֶלְיוֹן וְנֶהֱרַס[16]. וְאִם אֵינָן יוֹדְעִין כֵּיצַד נָפַל[17] - חוֹלְקִין הָאֲבָנִים הַשְּׁלֵמוֹת וְהַשְּׁבוּרוֹת.

10) משנה שם קטז: 11) ושניהם הסכימו ביניהם שלא לבנותם מחדש, וראה להלן הלכה ג. [ונראה מדברי רבינו שכתב בסמוך: "ואם נשתברו מקצת האבנים", - שכאן מדובר באופן שכולן שלימות, או שכולן שבורות, ואם כן אין הבעייה על כמה שלימות ושבורות לזה, וכמה לזה, אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם. וראה להלן שבנוסחת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הרי"ף ורש"י וכתב־יד מינכן לא גרסינן בגמרא "עלייתא איתבור" (=העלייה נשברה) ו"תתייתא איתבור" (=התחתונה נשברה) אלא הפירוש הוא כנ"ל, וראה עוד להלן]. 12) [חלק כחלק, חצי לכל אחד ואחד (וראה בפרק י"א מהלכות זכייה ומתנה הלכה ז ש"יחלוק" הוא מחצה). ובגמרא שם הקשו: "רישא אמאי חולקין ניחזי אי בחבסא נפיל, אי בחבטא נפיל, לא צריכא דנפיל בליליא, וליחזינהו בצפרא דפנינהו" (כן הנוסחא ברי"ף, ברש"י ובכתב־יד מינכן, ועיין רמב"ן). כלומר: הגמרא סברה שאין כאן סכסוך על האבנים השלימות והשבורות אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם, וכמו שכתבנו למעלה. וסברה כמו כן, שלפי זה, אם נפרש שיש לשניהם חלקים שווים - אין כאן חידוש שחולקים בשווה. אלא על כורחנו שהאחד גבוה מחבירו ואבניו ועפרו מרובה משל חבירו וכמו שפירש רש"י (לפי הנוסחא שהביא הרמב"ן והרשב"א בדבריו. ועיין במגיד משנה ובמלאכת שלמה ובב"ח סימן קסד). וצריך לומר שזהו אחד מתנאי השותפות שבמקרה של נפילה יתחלקו ביניהם (ועיין רמב"ן ורשב"א שם), ועל זה מקשה הגמרא: "ניחזי אי בחבסא נפיל" = נראה אם נפלה החומה תחתיה, וודאי העליונים לבעל העלייה והתחתונים לבעל הבית, "אי בחבטא נפיל" = אם נפלה העלייה למרחוק - הרחוקים לבעל העלייה והמקומיים לבעל הבית, ועל זה מתרץ שנפל בלילה ופינו אותם משם ולא ידוע. אולם רבינו הביא המשנה כלשונה ולא פירשה כשנפלה בלילה ופינוה, כמו שאמרו בגמרא, מפני שסמך על התוספתא (פרק י"א דבבא מציעא הלכה א) המפרשת משנתנו כשיש לשניהם חלקים שווים, ולפי זה לא קשה כלל "ניחזי אי בחבסא נפיל, אי בחבטא נפיל" ואין צורך לפרש כשנפלה בלילה ופינוה. וזה לשון התוספתא: "הבית והעלייה של שניים שנפלו [שניהם חולקין בעצים ובאבנים ובעפר - כן הוא בכתב־יד ווין ובדפוס ראשון] במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם שווין, אבל אם היה אחד גדול ואחד קטן, זה נוטל שלו וזה נוטל שלו", ועיין עוד ברמב"ן ובמגיד משנה בשם רשב"א]. 13) משנה שם, ולפי פירושה בשקלא וטריא בגמרא. 14) כגון, שנפל הבית ביום, או שאפילו נפלו בלילה, אבל עדיין לא פונו. 15) שאז העליונות משתברות. 16) שאז התחתונות משתברות. 17) משנה שם, והוסברה בגמרא, כגון שנפל בלילה והאבנים פונו, וזה שפינה הלך ואיננו שישאלו אותו.

ג. אָמַר[18] בַּעַל הָעֲלִיָּה לְבַעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת[19], כְּדֵי שֶׁיִּכְנֶה עֲלִיָּתוֹ עַל גַּבָּיו, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה - הֲרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה אֶת הַבַּיִת כְּשֶׁהָיָה, וְיוֹשֵׁב וְדָר בְּתוֹכוֹ עַד אֲשֶׁר יִתֵּן כָּל יְצִיאוֹתָיו[20], וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא וְיִבְנֶה עֲלִיָּתוֹ אִם רוֹצֶה.

18) משנה שם קיז. וכחכמים ולא כרבי יהודה. 19) על חשבון בעל הבית בלבד. 20) ואינו צריך להעלות לו שכר דירה מפני שהבית משועבד לעלייה (בבא קמא כ:) [ומה שכתב רבינו למעלה הלכה א שכופה בעל העלייה את בעל הבית לבנות את הכותל שנפל - אין זה אלא משום שהבית קיים, שהרי "ביתא לעלייה משתעבד" (בבא קמא שם), ויכול בעל העלייה לכוף אותו לבנות הכותל שנפל (ודלא כדעת הרשב"א שהביא המגיד־משנה שרק הבית משתעבד ולא בעל הבית), אבל כאן שנפל הבית אין בעל העלייה כופה לבעל הבית לחזור ולבנות שמכיוון שנפל הבית אין בעל הבית משועבד עוד (כעין סברת הרשב"א, וראה במגיד משנה וכסף משנה). ובבית הבד הבנוי בסלע וגינה על גביו ונפחת גגו של בית הבד - וודאי יכול לכופו לבעל בית הבד שיתקן גגו, וכן מפורש בירושלמי שם. אבל יש להבין למה השמיט זאת רבינו להלן בהלכה ח, ולא כתב שיכול לכופו].

ד. וְאִם[21] אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לִבְנוֹת[22] - בַּעַל הָעֲלִיָּה נוֹטֵל[23] שְׁלִישׁ[24] הַקַּרְקַע, וּבַעַל הַבַּיִת שְׁנֵי שְׁלִישִׁים.

21) שם בברייתא וכרבי נתן וכרבא שהכריע כמותו. 22) שהם עניים. 23) כגון, שהם רוצים לזרוע על שטח, או שרוצים שניהם למכור אותו, וראה תוספות שם דיבור המתחיל לא לזה ולא לזה, וסמ"ע שם סעיף קטן יד, טו. 24) וכפי שמנמקת הגמרא. שהעלייה אוכלת בקרקע שליש, היינו, שאם היה הבית ראוי לעמוד תשעים שנה, אינו ראוי כעת לעמוד אלא שישים שנה, וכן יש לו בקרקע (תורת חיים שם).

ה. רָצָה[25] בַּעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת בֵּיתוֹ - בּוֹנֶה כְּשֶׁהָיָה[26]. וְאִם בָּא לְשַׁנּוֹת בַּכְּתָלִים: אִם חִזֵּק אוֹתָן וְהִרְבָּה[27] בְּרָחְבָּן יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיוּ[28] - שׁוֹמְעִין לוֹ; רָצָה לְמַעֵט בְּרָחְבָּן אוֹ לִפְחֹת מֵחֲזָקָן, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אֲבָנִים וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִיר לְבֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[29] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. בָּא[30] לְשַׁנּוֹת אֶת הַתִּקְרָה לְקוֹרוֹת כְּבֵדִין וַחֲזָקִין - שׁוֹמְעִין לוֹ; לִפְחֹת בְּרָחְבָּן פָּחוֹת מִמַּה שֶׁהָיוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. הִרְבָּה בַּחֲלוֹנוֹת[31] אוֹ שֶׁהוֹסִיף בְּגֹבַהּ[32] הַבַּיִת - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; מִעֵט בַּחֲלוֹנוֹת אוֹ שֶׁמִּעֵט בְּגֹבַהּ הַבַּיִת - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן[33] בַּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה אוֹתָהּ, אִם רָצָה, כְּשֶׁהָיְתָה. וְאִם בָּא לְשַׁנּוֹת הַכְּתָלִים, לְהַרְחִיב וּלְהַחֲזִיק - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַכְבִּיד עַל כֹּתֶל הַתַּחְתּוֹן; אֲבָל לְמַעֵט - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן בְּקוֹרוֹת תִּקְרָה הָעֶלְיוֹנָה: אִם שִׁנָּה אוֹתָם לְקַלִּים מִמַּה שֶׁהָיוּ - שׁוֹמְעִין לוֹ; לִכְבֵדִים מֵהֶן - אֵין שׁוֹמְעִים לוֹ. הִרְבָּה בַּחֲלוֹנוֹת אוֹ שֶׁמִּעֵט בְּגֹבַהּ הָעֲלִיָּה - שׁוֹמְעִין לוֹ; אֲבָל אִם מִעֵט בַּחֲלוֹנוֹת אוֹ הִרְבָּה בְּגָבְהָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

25) שם מימרא של רב אחא בר אדא משמו של עולא. 26) אבל אסור לו למעט ממידת חוסנו כבסמוך. 27) כלומר, או שהרבה ברוחב. 28) כגון, שהיו לבנים שאין רוחבם אלא שלושה טפחים (למעלה פרק ב הלכה יח) ועשאם אבנים שרוחבם שישה טפחים (שם). וראה להלן. 29) כגון מגזית שרחבה חמישה טפחים (שם) לגוויל שרוחבו שישה טפחים (שם). כן הוא בגמרא בבא מציעא שם. 30) מימרא שם. 31) במימרא הנ"ל. ואף

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זה גורע מהחוזק של הבית. 32) שבית נמוך יותר חזק מגבוה. 33) היינו, לעיקרון שלא לשנות, אבל ביחס הפוך: בעל הבית אסור לו למעט בחוזק הבית וברוחבו, ומותר לו להרבות, ואילו בעל העלייה אסור לו להרבות בכובד העלייה ומותר לו למעט. ומן הכלל הזה נובעים כל הפרטים דלהלן.

ו. נִתְדַּלְדְּלוּ[34] קוֹרוֹת הַבַּיִת וְיָרְדוּ לַאֲוִיר הַבַּיִת: אִם הִגִּיעוּ לְתוֹךְ[35] עֲשָׂרָה טְפָחִים - סוֹתֵר[36] וּבוֹנֶה[37]; וְאִם לֹא הִגִּיעוּ - יָכוֹל בַּעַל הָעֲלִיָּה לְעַכֵּב עָלָיו. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: אֲנִי אֶשְׂכֹּר לְךָ מָקוֹם כְּדֵי שֶׁתְּדוּר בּוֹ עַד שֶׁאַתַּקֵּן הַתִּקְרָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי רוֹצֶה שֶׁאֶטְרַח מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי שֶׁתְּתַקֵּן אֶת בֵּיתְךָ.

34) בבא בתרא ו: ז. וכרב חמא. נתדלדלו, היינו, שהכתלים נשארו חזקים ורק התיקרה ירדה, שלא כרש"י המפרש שהכתלים טבעו בקרקע. 35) שאין אדם יכול לדור למטה מעשרה טפחים, ואין זה יכול לדחותו מרשותו (סמ"ע סימן קסד סעיף קטן ו). 36) את התקרה הרעועה. 37) היינו, בעל הבית בונה את התקרה, והעליון את המעזיבה כמו בהלכה א (מגיד משנה).

ז. הִתְנוּ[38] בֵּינֵיהֶם דָּבָר זֶה[39]: אִם נִשְׁאַר בְּגֹבַהּ הַבַּיִת כְּדֵי שֶׁיִּקַּח אָדָם חֲבִילָה[40] בֵּינוֹנִית עַל רֹאשׁוֹ וְיִכָּנֵס בָּהּ תַּחַת קוֹרוֹת אֵלּוּ שֶׁנֶּעֱקְמוּ - אֵינוֹ סוֹתֵר; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהִכָּנֵס בָּהּ עַד שֶׁיְּכוֹף אֶת רֹאשׁוֹ - סוֹתֵר וּמְתַקֵּן וּבוֹנֶה, וְאֵין בַּעַל הָעֲלִיָּה יָכוֹל לְעַכֵּב, שֶׁהֲרֵי הִתְנוּ בֵּינֵיהֶם תְּחִלָּה.

38) במימרא של רב חמא שם. 39) כלומר, כשחלקו התנו שאם תשפל העלייה יסתרו ויבנו מחדש. כרב הונא בנו של רב יהושע, שם. 40) רש"י (שם דיבור המתחיל איסורייתא) מפרש: "חבילת קנים".

ח. בֵּית[41] הַבַּד[42] שֶׁהוּא בָּנוּי בָּעֲבִי הָהָר וְגִבָּהּ אַחַת[43] עַל גַּבָּיו[44], וְנִפְחֲתוּ שְׁמֵי בֵּית הַבַּד[45] כְּאַרְבָּעָה טְפָחִים[46] אוֹ יוֹתֵר - הֲרֵי בַּעַל הַגִּבָּה יוֹרֵד וְזוֹרֵעַ לְמַטָּה, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה זֶה לְבֵית בַּדּוֹ כְּפִין[47], וִיתַקֵּן הָעֶלְיוֹן[48] קַרְקַע גִּבָּתוֹ וְיִזְרַע כָּל גִּבָּתוֹ.

41) בבא מציעא קיז: במשנה. 42) מקום שעוצרים בו זיתים, להוציא מהם שמנם. 43) והיא שייכת לאחר. 44) באופן שתקרת בית הבד היא קרקעיתה של הגינה. 45) תקרת בית הבד. 46) כשמואל ולא כרב (שם קיח.). לפי שאין אדם זורע חציו למעלה וחציו למטה (שם). ואם נפחת בפחות מארבעה טפחים - לא איכפת לנו לפי שאין לך מקום חשוב בפחות מארבעה טפחים כמו שאמרו בכמה מקומות בתלמוד. 47) תקרה. 48) שתיקון המעזיבה שייך לעליון, כשיטת רבינו למעלה הלכה א.

ט. שְׁתֵּי[49] גִּנּוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ[50], וְהַיָּרָק בֵּינְתַּיִם בְּגֹבַהּ עֲבִי הָאָרֶץ שֶׁבֵּינֵיהֶם[51]: כֹּל שֶׁהָעֶלְיוֹן יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִטֹּל אוֹתוֹ מֵעִקָּרוֹ[52] - הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ[53], וּבִלְבַד[54] שֶׁלֹּא יֵאָנֵס אֶת עַצְמוֹ[55]; וְהַשְּׁאָר - שֶׁל תַּחְתּוֹן[56]. הָיָה[57] מַגִּיעַ לְנוֹפוֹ, וְאֵינוֹ מַגִּיעַ לְעִקָּרוֹ - לֹא יִטֹּל הָעֶלְיוֹן[58]; וְאִם נָטַל - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ. אֲבָל הָאִילָן[59] הָעוֹמֵד עַל הַמֶּצֶר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֶה לְתוֹךְ שְׂדֵה אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי שְׁנֵיהֶם חוֹלְקִין[60] בְּפֵרוֹתָיו.

49) שם קיח: במשנה. 50) ששתיהן סמוכות במורד ההר, וקרקעית האחת גבוהה משל חברתה. 51) ונתעורר דין־ודברים ביניהם: העליון אומר שלי הוא, שבקרקעי גדל, והתחתון אומר שלי הוא, שבאוויר שלי גדל, שאם רצה ממלא בעפר עד למעלה ואין כאן ירק. 52) אף שאינו מגיע לנופו, ומה שנמצא בגמרא שם: "מגיע לעיקרו ואין מגיע לנופו, מאי, תיקו" ואם כן זה נשאר בספק, ויש לפסוק שלא ייטול העליון כדלהלן - נראה שרבינו לא גרס לה. 53) כרבי שמעון במשנה שם, שכן פסק ריש לקיש שם קיט. ומעיקר הדין סובר רבי שמעון כרבי יהודה שם שהכול לתחתון, שאם ירצה התחתון למלאות גינתו עפר אין כאן ירק". אלא כל מה שיכול עליון לפשוט את ידו וליטול - מפקיר הוא לגבי תחתון. 54) מימרת דבי רבי ינאי שם קיט. 55) כלומר, שלא יתפשט כל כך עד שיגיע לידי סכנה (פרוש המשניות לרבינו שם). 56) [אפילו השורשים. ומה שאמר רבא (שם קיח:) ששורשי הירק הם של עליון אפילו לדעת רבי יהודה - אין זה אלא אם הוא יכול לפשוט ידו וליטול, אבל אם אינו יכול לפשוט ידו וליטול, הרי הוא מפקירו לתחתון, ועיין רש"י שם במשנה דיבור המתחיל והשאר]. 57) שם קיט. בעייה של רב ענן שלא נפתרה. 58) לא פסק שיחלוקו, כדין כל ספק בממון, מפני שהתחתון הוא המוחזק (כסף משנה). ועוד שהרי הלכה כרבי יהודה שהכול לתחתון, כנ"ל, אלא שהוא מפקיר לעליון וכיוון שספק הוא אם מפקיר לעליון הרי הוא בחזקתו (=בחזקת התחתון). 59) שם קז. כשמואל ולא כרב. כלומר ענפיו נוטים, אבל שורשיו בתוך המצר, שהוא של שניהם (תוספות שם דיבור המתחיל אילן). 60) כיוון שהוא יונק מקרקע של שניהם.

י. שָׁטַף[61] נָהָר אֶת זֵיתָיו וּשְׁתָלָם בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְאָמַר הַלָּה: זֵיתַי אֲנִי נוֹטֵל - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִשּׁוּם[62] יִשּׁוּב הָאָרֶץ[63], אֶלָּא יַעַמְדוּ בִּמְקוֹמָן[64]. וְאִם[65] עָקְרָן הַנָּהָר בְּגוּשֵׁיהֶן[66], כְּשֶׁשְּׁתָלָן - יַחְלְקוּ הַפֵּרוֹת בַּעַל הַשָּׂדֶה עִם בַּעַל הַזֵּיתִים כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים[67], וּלְאַחַר שָׁלֹשׁ - הַכֹּל לְבַעַל הַשָּׂדֶה[68]. וְאִם לֹא נֶעֱקְרוּ בְּגוּשֵׁיהֶן - הַכֹּל לְבַעַל הַקַּרְקַע מִיָּד[69].

61) ברייתא שם קא. 62) ראה סמ"ע סימן קסח סעיף קטן א. שהראשון שנטע עד עכשיו אף להבא ייטע, ואילו זה שהביא הנהר את הזיתים לרשותו, לא היה נוטע מעצמו, ואנו מעוניינים להרבות במטעים בארץ. 63) מימרא של רבי יוחנן בגמרא שם. אבל בחו"ל שומעים לו, ויכול ליטול את זיתיו (שם קא:), וכן הוא בשולחן ערוך סימן קסח סעיף

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א. ועיין אור שמח. 64) אם בעל השדה רוצה בהם (סמ"ע סעיף קטן ה). 65) מימרא בשם ריש לקיש שם קא. 66) גושי העפר שסביב האילנות ואף אם לא ניטעו היו יכולים לחיות מאותו עפר, והרי הם כמו שלא נעקרו ואין בהם משום ערלה (פרק י מהלכות מעשר שני ונטע רבעי הלכה יב). 67) שאף על פי שיכולים לחיות מהגושים בלבד - אינם יכולים לגדל פירות בלי הקרקע של זה (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובלי הגושים, היו אסורים מחמת ערלה (גמרא שם) ולפיכך יש לשניהם חלק בהם. ואף על פי שהמוצא אבידה בזוטו של ים ובשלוליתו של נהר הרי היא שלו שוודאי נתייאשו הבעלים ממנה (פרק י"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה י) - אין זה אלא במטלטלין, אבל בקרקע אין הייאוש מועיל (פרק ח שם הלכה יד) וכיוון שנעקרו עם גושיהם יש להם דין קרקע (משנה למלך). 68) שהרי הוא אומר לבעל הזיתים: אם הייתי אני נוטע אותם לפני שלוש שנים, האם לא הייתי אוכל פירותיהם? (גמרא שם). 69) שכיוון שנעקרו בלי גושיהם - דין מטלטלין להם, וזכה בהם בעל השדה בייאוש כדין זוטו של ים (משנה למלך). והמדובר בגוף העצים ובשבחם, שהרי הפירות אסורים בערלה עד השנה הרביעית (סמ"ע סימן קסח סעיף קטן ד).

יא. כַּיּוֹצֵא בּוֹ[70], הַמּוֹכֵר[71] זֵיתָיו לְעֵצִים[72]: אִם[73] פָּסַק עִמּוֹ לָקֵץ מְיֻד - כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁיַּעֲשׂוּ הֲרֵי הֵן לְבַעַל הַקַּרְקַע[74]; וְאִם[75] הִתְנָה עִמּוֹ לָקֵץ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה - כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁיּוֹצִיאוּ לְבַעַל הָעֵצִים. מָכַר סְתָם: אִם עָשׂוּ פָּחוֹת[76] מֵרְבִיעִית לִסְאָה[77] חוּץ מִן הַהוֹצָאָה[78] - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַזֵּיתִים[79]; עָשׂוּ רְבִיעִית לִסְאָה חוּץ מִן הַהוֹצָאָה - הֲרֵי אֵלּוּ יַחֲלֹקוּ[80].

70) כלומר, כשם שאמרנו שלאחר שלוש שנים הכל לבעל השדה, כמו כן בהא דלהלן הכל לבעל הקרקע. 71) בבא מציעא ק: במשנה. 72) להסקה או לבניין, ולא לגדל פירות. 73) התברר בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. 74) היינו, הכל במשמעות הלשון (ולא כשיטת הרשב"א, שהביא המגיד־משנה, שלבעל הזיתים יש תמיד חלק בהם). 75) אף זה בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. 76) שאז אין הבעלים מקפידים מזה. 77) שהם רעים כל כך, עד שסאה מהם אינו מוציא רביעית הלוג שמן. 78) של המסיקה והעצירה, וכדומה, שם ק: קא. מימרא של רבי שמעון בן פזי. 79) שלפי שהם רעים כל כך אין בעל הקרקע מקפיד אם בעל הזיתים נוטלם לעצמו (גמרא שם). 80) שיש לשניהם חלק בהם: זה אומר זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלה (משנה שם).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבאר בו מה שיש לשותפין בחצר לעשותו שכופין בו זה את זה, והדברים שיכול האחד למנוע לחבירו לעשות בחצרו, וכן מה שכופין בני מבוי זה לזה לעשות, ומה שמונעין האחד לאחר לעשותו.

א. חֲצַר[2] הַשֻּׁתָּפִין - כָּל אֶחָד מֵהֶן כּוֹפֶה[3] אֶת חֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת בָּהּ בֵּית שַׁעַר[4] וָדֶלֶת[5], וְכֵן[6] כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהֶחָצֵר צְרִיכָה לָהֶם צֹרֶךְ גָּדוֹל, אוֹ דְּבָרִים שֶׁנָּהֲגוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה לַעֲשׂוֹתָם; אֲבָל שְׁאָר הַדְּבָרִים, כְּגוֹן צִיּוּר וְכִיּוּר[7] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ כּוֹפֶהוּ[8]. עָשָׂה אֶחָד מֵהֶן מֵעַצְמוֹ, אִם גִּלָּה הַשֵּׁנִי דַּעְתּוֹ שֶׁנּוֹחַ לוֹ בַּמֶּה שֶׁעָשָׂה חֲבֵרוֹ - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל[9], וְנוֹתֵן חֶלְקוֹ בַּהוֹצָאָה.

2) בבא־בתרא ז: במשנה, וכדעת תנא־קמא ולא כרבן שמעון בן גמליאל, כי הכלל הנמסר בשם רבי יוחנן, בכמה מקומות בתלמוד, שהלכה כרשב"ג במשנה, אינו מוסכם, ויש מן האמוראים שלדעתם לא אמר כן רבי יוחנן מעולם (כסף־משנה בשם הר"ן, וכ"ה בחידושי ר"י מיגאש. וראה בבבא־מציעא לח:). 3) אם השני אינו רוצה להשתתף מרצונו הטוב בהוצאות אלו. 4) תא, ששומר החצר יושב בו לשמור מפני עוברים ושבים שלא יזיקו בחצר בראייתם (בבא־בתרא ב:). ובגמרא שם לא התירו עשיית בית שער זה, אלא אם הוא בחוץ ואין לו דלת וכו', שאם לא כן לא יוכלו העניים להכנס. ורבינו השמיט כל זה. 5) וכן נגר ומנעול ('נתיבות' סימן קסא. וכל־שכן מהלכה ב). 6) תוספתא בבא־מציעא פרק יא (הובאה ברי"ף ב"ב פ"א, ותוכנה בהלכה הבאה), שאם היה שרוי עמהם באותה חצר משעבדין אותו על הכל. 7) אף הוא מין ציור. 8) למד כן ממה שאמרו במשנה בבא־בתרא ה. (הובא למעלה פ"ג הלכה א) שלמעלה מארבע אמות אין מחייבין אותו לבנות - הרי שדבר שאינו הכרחי, אין לכסותו (הגר"א סימן קסא, ס"ק ג). 9) למדה רבינו ממה שאמרו בכותל שהוא גבוה מארבע אמות, שאם סמך לו כותל אחד מגלגלין עליו את הכל, בבא־בתרא שם (הובא למעלה בפ"ג שם). וראה בהגהות מיימוניות ומגיד־משנה וכסף־משנה.

ב. מִי[10] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת בְּחָצֵר אַחֶרֶת[11] - בְּנֵי הֶחָצֵר מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם דֶּלֶת[12] וְנֶגֶר[13] וּמַנְעוּל; אֲבָל בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים - אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיָה שָׁרוּי עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ חָצֵר - מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל.

10) תוספתא שם, הובאה ברי"ף בבא־בתרא פ"א. 11) ואינו גר שם. 12) כן הוא בתוספתא. ו"בית שער" לא נזכר, כי הרי בית שער הוא שמירה מחמת היזק ראיה, וכיון שאינו גר בחצר אינו בכלל זה, אבל נגר ומנעול שהם שמירה גם לדברים הקבועים בחצר, גם הוא בכלל החיוב ('נתיבות' שם). 13) בריח.

ג. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר שֶׁבִּקֵּשׁ לְהַעֲמִיד בָּהּ בְּהֵמָה אוֹ רְחַיִם, אוֹ לְגַדֵּל בָּהּ תַּרְנְגוֹלִין - חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו[14]. וְכֵן[15] שְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לַעֲשׂוֹתָן בְּחַצְרוֹתֵיהֶן - בְּכֻלָּן הַשֻּׁתָּפִין מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה, חוּץ מִן הַכְּבִיסָה[16], לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהִתְבַּזּוֹת עַל גַּב הַנָּהָר[17].

14) להלן הלכה ה מביא רבינו, שהתשמישים הנ"ל אין להם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דין חזקה בחצר השותפין, ומקור הדברים בבבא־בתרא נז. נז: שאין דרך השותפים להקפיד אחד על השני כשהוא עושה דברים אלו, ולפיכך אין הוא יכול לטעון שהחזיק. אבל ברור הדבר שאם הוא מקפיד גם בדברים אלו - יכול לעכב בידי חבירו שלא יעשה אותם בחצר, וכן נראה מדברי המשנה (שם נז. שהובאה להלן הלכה ה) "ואלו דברים שאין להם חזקה, היה מעמיד בהמה בחצר תנור ריחיים וכיריים ומגדל תרנגולים" - הרי שאין להם חזקה ויכול לעכב עליו. וכן נראה להלן בדין הכביסה, עיין הערה טו. וכן כתב הר"ן בנדרים מו. ד"ה ושניהם אסורים. ועיין רמב"ם פ"ז מהלכות נדרים הלכה ד. 15) מימרא של רבי יוחנן בשם רבי בנאה, שם נז: 16) כלומר, אפילו יש מנהג בעיר זו, שהנשים מכבסות על יד הנהר, יכול אחד מן השותפין לשנות המנהג ולעשות בחצר (סמ"ע סימן קפא, ס"ק ז). 17) משמע שלולא טעם זה - השותפין מעכבין זה על זה, אע"פ שאין כאן עשיית מחיצה ואין דרך השותפין להקפיד בכך (ראה להלן הלכה ה) - שגם בכגון זה יכול לעכב אם ירצה (הגר"א שם ס"ק ז), וראה למעלה.

ד. אֶחָד חֲצַר הַשֻּׁתָּפִין וְאֶחָד מָבוֹי[18] שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ[19] - כָּל בְּנֵי הַמָּבוֹי מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי הַמְּדִינָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּמְּבוֹאוֹת.

18) תוספתא בבא־בתרא פרק ב (הוצאת צוק"מ עמ' 401, 6) "כשם שבני חצר יכולין למחות זה על ידי זה בחצר של שותפין, כך בני מבוי יכולין למחות זה בזה במבוי של שותפין". ובמגיד־משנה הביא מתוספתא בבא־מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 396, 9) "כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהם לא חייט ולא בורסי (=מעבד עורות)". וראה להלן פרק ו הלכה ח, והלכה יא. 19) היינו, שהוא סתום משלשה צדדים. שאם הוא פתוח משני צדדים ומפולש לרשות הרבים, דינו כרשות הרבים. וכן כתב הרי"ף בבבא־בתרא פרק א (דפוס ווילנא ז ע"ב).

ה. אֶחָד[20] מִן הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר שֶׁהֶעֱמִיד בְּהֵמָה אוֹ רֵחַיִם וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[21] בֶּחָצֵר[22], וְלֹא מִחָה בּוֹ שֵׁתָּפוֹ - הֲרֵי זֶה מְעַכֵּב עָלָיו כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה[23]. וְאִם[24] הֶעֱמִיד בִּפְנֵי בְּהֵמָה זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָהּ מְחִיצָה גְבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֶחֱזִיק[25]. שֶׁהַשֻּׁתָּפִין מַקְפִּידִין עַל הַמְּחִיצָה, וְהוֹאִיל וְהִנִּיחוֹ - מָחַל[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּחֲצַר הַשֻּׁתָּפִין; אֲבָל בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֶעֱמִיד בְּהֵמָתוֹ וְעָשָׂה לוֹ מְחִיצָה - לֹא הֶחֱזִיק. שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא דֶּרֶךְ שְׁאֵלָה. וְהוּא הַדִּין לְכָל מַעֲמִיד תַּנּוּר וְכִירַיִם וּמְגַדֵּל תַּרְנְגוֹלִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. שֶׁאִם תֹּאמַר: הֶחֱזִיק - אֵין לְךָ אָדָם שֶׁמַּשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ[27].

20) בבא־בתרא נז. במשנה וכפירושה ע"י רב נחמן בשם רבה בר אבוה, וראה בסמוך. 21) כגון, תנור וכיריים או גידול תרנגולין. 22) כנוסח הראשון של מימרת רב נחמן, ולא כתיקונה וכרב פפא שם, ועיין ברי"ף שם. 23) היינו, אפילו אחר שלש שנים. שאין דרך השותפין להקפיד על זה, ויכול לומר לו: עד עכשיו לא הקפדתי, ומעכשיו אני מקפיד. 24) שם במשנה. וכמימרת רב נחמן. 25) היינו, מיד, ולא לאחר שלש שנים. וכן משמע מדברי הר"י מיגאש שרבינו הולך בעקבותיו, ראה במגיד־משנה. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א, ופרק יא הלכה ד ובמגיד־משנה שם. 26) מלשון זה של רבינו, נראה שאע"פ שהמחזיק אינו טוען שמכר לו או שמחל לו הרי זו חזקה, שאע"פ שבחזקת קרקעות אמרו "כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה" (בבא־בתרא מא. ופי"ד מהלכות טוען ונטען הלכה יב) - בחזקת תשמישים כבנידון־דידן, אין צריך טענה. וראה להלן פרק יא הלכה ד ובמגיד־משנה שם. ועיין רשב"ם בבא־בתרא מא. 27) כל זה מדברי ר"י מיגאש (הובאו במגיד־משנה). והיינו, בחזקה מיידית ובלי טענה, אבל חזקת שלש שנים שיש עמה טענה - הרי היא חזקה גם בנידון זה, וכמ"ש רבנו בפי"ב מהל' טוען ונטען הי"ד. וראה בהשגת הראב"ד.

ו. אֶחָד[28] מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבִּקֵּשׁ לִפְתֹּחַ לוֹ חַלּוֹן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לֶחָצֵר - חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּכֵּל[29] בּוֹ מִמֶּנּוּ[30]. וְאִם[31] פָּתַח - יִסְתֹּם[32]. וְכֵן[33] לֹא[34] יִפְתְּחוּ[35] הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר, פֶּתַח בַּיִת כְּנֶגֶד[36] פֶּתַח בַּיִת אוֹ חַלּוֹן כְּנֶגֶד חַלּוֹן. אֲבָל[37] פּוֹתֵחַ אָדָם לִרְשׁוּת הָרַבִּים פֶּתַח כְּנֶגֶד פֶּתַח וְחַלּוֹן כְּנֶגֶד חַלּוֹן; מִפְּנֵי[38] שֶׁאוֹמֵר לוֹ: הֲרֵינִי כְּאֶחָד מִבְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁרוֹאִין אוֹתְךָ[39].

28) משנה בבבא־בתרא נט: 29) ויש בזה משום היזק ראיה. 30) שאף שבין כך ובין כך יכול הוא להזיקו בראיה על־ידי הסתכלות מן החצר - הרי עכשיו יזיקנו גם בהסתכלות מן הבית (רשב"ם שם ד"ה אבל לחצר השותפין, ו'תוספות' שם ד"ה בבית לא בעינא). וכל־שכן שאסור לפתוח חלון לחצר חבירו שאינו שותפו (גמרא שם). 31) עובדא שם. וכרבי חייא ולא כרבי ישמעאל ברבי יוסי. וכן פסק הרי"ף. 32) דוקא אם מחה לאלתר, אבל אם ראה ושתק - החזיק. ראה להלן פי"א הלכה ד (כסף־משנה). 33) שם ס. במשנה. 34) בגמרא שם, בשם רבי יוחנן, שאיסור זה הוא מטעם צניעות. וסמך ענין זה למה שנאמר בבלעם (במדבר כד, ב) "וירא את ישראל שוכן לשבטיו. מה ראה, ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה, אמר: ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה". 35) במשנה, שם בלשון יחיד: "לא יפתח אדם", ורבינו שינה וכתב בלשון רבים בכדי לציין, שכאן מדובר ששניהם פתחו ביחד, ואין כאן איסור משום היזק ראיה, ואעפ"כ אסור מטעמי צניעות, וכן הוא בירושלמי (פ"ג הלכה י). 36) יש אומרים שצריך להרחיק רק משהו (רשב"ם), ויש אומרים שצריך להרחיק מלוא אפשרות הראיה (רשב"א), ודעת רבינו לא ברורה. 37) משנה, שם. 38) בגמרא שם. 39) וחלונות גבוהים שאין בני רשות הרבים רואים אותו אלא בהתאמצות יתירה אסור לפתוח, שהרי אומר לו: בני רשות הרבים אינם רואים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אותי אלא בהתאמצות יתירה, ואתה רואה אותי תמיד, ראה למעלה פ"ג הלכה ה, ועיין מגיד־משנה.

ז. וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא יִפְתַּח אָדָם חֲנוּת כְּנֶגֶד פֶּתַח חֲצַר חֲבֵרוֹ[40], שֶׁזֶּה הֶזֵּק קָבוּעַ תָּמִיד; שֶׁהֲרֵי בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים עוֹבְרִים וְשָׁבִים, וְזֶה יוֹשֵׁב בַּחֲנוּתוֹ כָּל הַיּוֹם וּמַבִּיט בְּפֶתַח חֲבֵרוֹ.

40) תוספתא ב"ב פ"ב (צוקמ. עמ' 4. 401) והובאה ברי"ף ב"ב פרק שלישי. ושוב לא הבהיר רבינו כמה להרחיק, ובשו"ע סימן קנד, סעיף ג: "עד שלא יכול לראות כלל".

ח. אֶחָד[41] מִן הַשִּׁתָּפִין בְּחָצֵר שֶׁלָּקַח בַּיִת בְּחָצֵר אַחֶרֶת - אֵינוֹ יָכוֹל לִפְתֹּחַ פִּתְחוֹ לַחֲצַר הַשִּׁתָּפִין[42] שֶׁלּוֹ. אֲפִלּוּ[43] בָּנָה עֲלִיָּה עַל גַּבֵּי בֵיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ פֶּתַח לְתוֹךְ הֶחָצֵר, לְפִי[44] שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶן אֶת הַדֶּרֶךְ[45]. נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁהָיָה לָזֶה שָׁכֵן אֶחָד, וְנַעֲשׂוּ לוֹ שְׁכֵנִים הַרְבֵּה. אֲבָל[46] פּוֹתֵחַ הוּא פֶּתַח עֲלִיָּה[47] לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְאִם[48] רָצָה לַחֲלֹק חַדְרוֹ לִשְׁנַיִם - חוֹלֵק.

41) בבא־בתרא נט: במשנה. 42) אבל לביתו יכול הוא לפתוח, כדעת הרי"ף בתשובה (כסף־משנה) כשם שהוא פותח עליה לתוך ביתו, אלא שצריך לסתום את פתח הבית שבחצר האחרת, בכדי שלא יעברו מן החצר האחרת לחצר זו (הרי"ף שם). 43) משנה, שם. 44) ההנמקה, בגמרא שם ס. 45) שעל־ידי הוספת שכנים - צריך אחד לחכות לשני, וכאילו נעשית הדרך ארוכה יותר. 46) משנה, שם. 47) כן דעת הרי"ף בתשובתו (הובאה במגיד־משנה) שגם עליה ממש מותר לבנות על ביתו, אם אינו פותחה לחצר. לפי שאינו עשוי להשכיר לאחרים מקום כזה שיעברו דרך עליו, ואינו מרבה עליהם את הדרך, וכן נראה בתוספתא בבא־בתרא פ"א (צוק"מ עמוד 19, 398): "יש לו גג ברשות הרבים ומבקש לבנות על גביו עלייה וכו' עושה לו וכו' ופותחה לתוך ביתו". ומה שאמרו בגמרא (שם ס.) "ומאי עליה אפתאי", שלפי"ז סובר רשב"ם שם שרק "אפתאי", כלומר יציע בתוך הבית, שאינו מוסיף על הבנין כלל, אלא מחלק גובה הבית לשנים, רק זה מותר, אבל לא עליה ממש, - צריך לומר, לדעת רבינו והרי"ף שלא נקטו זאת בגמרא אלא לדוגמא, כלומר רק עליה כזו שהיא כמו "אפתאי" שאין פתחה אלא בתוך הבית - מותר, ולעולם מותר אפילו עליה ממש על גבי הגג, אם פתחה בבית כנ"ל, ועיין 'נמוקי יוסף' שם. 48) היא הדוגמא הראשונה שהביאה הגמרא שם. ובשו"ע סימן קנד סעיף א, כתב: "ואין צריך לומר שאם רצה לחלוק לשניים" ואמנם כל־שכן הוא מעליה.

ט. מִכָּאן[49] אַתָּה לָמֵד: שֶׁאֶחָד מִן הַשִּׁתָּפִין שֶׁהֵבִיא אֶצְלוֹ לְבֵיתוֹ אַנְשֵׁי בַּיִת אַחֶרֶת[50] - יֵשׁ לַחֲבֵרוֹ לְעַכֵּב עָלָיו[51], מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עָלָיו אֶת הַדֶּרֶךְ. וְכֵן הַמַּשְׂכִּיר בֵּיתוֹ לְבַעַל בַּיִת אֶחָד, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא עִמּוֹ קְרוֹבָיו אוֹ מְיֻדָּעָיו לִשְׁכֹּן[52] עִמּוֹ כְּאֶחָד בְּבַיִת זֶה - הֲרֵי הַמַּשְׂכִּיר מְעַכֵּב עָלָיו.

49) היינו, מן המחצית הראשונה של ההלכה הקודמת. 50) בכ"י תימן: "אחרים", וכן נכון. 51) שזה הכלל לשיטת רבינו: אסור להרבות בדיורים, ומותר להרבות בבנין אם אינו מרבה בדיורים כנ"ל. וכל זה אינו אלא בדיורים קבועים, אבל להכניס אורחים עוברים ושבים מותר, וראה להלן. אולם לדעת הראב"ד והרשב"ם (הביאו הגהות מיימוניות אות ה) הדבר מהופך: מותר להרבות בדיורים, ואסור להרבות בבנינים. 52) היינו, שיכון קבוע, אבל אורחים הסמוכים על שולחנו - מותר ללא ספק. ולחינם תמה על כך הראב"ד.

י. הָיָה[53] פֶּתַח שֶׁל אֶחָד מִן הַשִּׁתָּפִין קָטָן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְחִיבוֹ; שֶׁהֲרֵי[54] שֶׁתָּפוֹ אוֹמֵר לוֹ: בְּפֶתַח קָטָן אֲנִי יָכוֹל לְהִסָּתֵר מִמְּךָ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, וְאֵינִי יָכוֹל לְהִסָּתֵר מִמְּךָ בְּפֶתַח גָּדוֹל[55]. וְאִם[56] הָיָה הַפֶּתַח גָּדוֹל - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם; שֶׁהֲרֵי[57] אוֹמֵר לוֹ: בְּפֶתַח אֶחָד אֲנִי יָכוֹל לְהִסָּתֵר, בִּשְׁנַיִם - אֵינִי יָכוֹל[58].

53) שם ס. במשנה. 54) כהנמקת רבא שם, ולא כזו של רמי בר חמא, ראה להלן. 55) ולפי זה, אפילו פתח בין שתי אמות אסור להרחיבו עד ארבע אמות. אף שעל־ידי־זה אינו מרויח כלום ביחס לשטח הניתן לכל פתח, שהרי גם לפתח בן שתי אמות נותנים השטח (ולדעת רמי רב חמא שם, אין הדבר כן). 56) שם במשנה. 57) ושוב כהסברתו של רבא, ולא כזו של רמי בר חמא. 58) ומטעם זה, אסור אפילו לעשות שנים מפתח גדול בן שמונה אמות, אף כי אינו מרויח כלום בשטח שעל יד הפתח.

יא. אֲבָל[59] מִי שֶׁהָיָה לוֹ פֶּתַח קָטָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְרָצָה לְהַרְחִיבוֹ, אוֹ הָיָה רָחָב וְרָצָה לַעֲשׂוֹתוֹ שְׁנַיִם - אֵין[60] חֲבֵרוֹ שֶׁכְּנֶגְדּוֹ מְעַכֵּב עָלָיו; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְעַכֵּב עָלָיו.

59) משנה, שם. 60) וכמו שאמרו בגמרא שם, שהרי בין כך ובין כך חייב הוא להשמר מפני בני רשות הרבים.

יב. כּוֹפִין[61] בְּנֵי מָבוֹי זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת לָהֶן לֶחִי אוֹ קוֹרָה לַמָּבוֹי[62].

61) תוספתא בבא־מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 369, 13) והובאה ברי"ף בבא־בתרא פרק א. וכן הוא בגמרא עירובין פ. 62) שאינו מפולש, שאפשר להתיר הטלטול בו בשבת על־ידי לחי או על־ידי קורה (פי"ז מהלכות שבת הלכה ב), ואילו מבוי מפולש אין להתיר אלא על־ידי צורת הפתח מצד אחד נוסף ללחי או קורה מצד שני (שם הלכה ג). ועיין בסמ"ע סימן קסב ס"ק א שכתב, שגם במבוי מפולש כופין זה את זה להכשירו ולהתירו בטלטול כדינו [אע"פ שלענין עיכוב תשמישים שונים - דינו כרשות הרבים, כמבואר למעלה הלכה ד].

יג. מִי[63] שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּתַח לַמָּבוֹי[64] - אֵין בְּנֵי מָבוֹי כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת דֶּלֶת לַמָּבוֹי[65]; שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: רְצוֹנִי שֶׁאֶכְנַס בַּחֲבִילָתִי עַד פִּתְחִי[66]. וּמָבוֹי[67] הַמְפֻלָּשׁ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִרְשׁוּת הָרַבִּים[68], וּבִקְשׁוּ בְּנֵי הַמָּבוֹי לְהַעֲמִיד לָהֶם דְּלָתוֹת - בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים מְעַכְּבִין עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי[69] שֶׁפְּעָמִים[70] דּוֹחֲקִין הָרַבִּים וְנִכְנָסִין בּוֹ[71].

63) תוספתא (שם עמוד 7, 369) מובאת ברי"ף שם. 64) [כלומר, החזיק בפתח זה ברשות, שהרי לכתחילה אסור לפתוח פתח במבוי שאינו מפולש בלי הסכמתם של בני המבוי, כמבואר להלן הלכה יד]. 65) במטרה למעט בהילוך רבים ממבוי למבוי. וב'טור' ושו"ע סימן קסב העתיק הלכה זו בניסוח אחר: "אם באו [בני המבוי] להעמיד לו (=למבוי) דלתות (=משני צידיו), אפילו אחד מהם יכול לעכב ולומר אני רוצה ליכנס בחבילתי עד פתחי". 66) ה'נמוקי יוסף' מביא "על כתפי עד פתחי". וברור שאם הם רוצים לעשות דלת למבוי בלי השתתפותו - יכול הוא לעכב על ידם (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש ורשב"א, וכן כתב ה'נמוקי יוסף'). 67) מימרא של רב ענן בשם שמואל, בבבא־בתרא יב. 68) יש אומרים שאינו מפולש אלא לצד אחד לרשות הרבים (מגיד־משנה בשם רשב"א). 69) גמרא שם. 70) כגון בימי השוק (סמ"ע סימן קסב, ס"ק ו). 71) והדלתות יפריעו להם.

יד. מִי[72] שֶׁבִּקֵּשׁ לִפְתֹּחַ פֶּתַח בְּמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ[73] - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ. וְאִם הָיָה מָבוֹי מְפֻלָּשׁ[74] - פּוֹתֵחַ כָּל פֶּתַח שֶׁיִּרְצֶה לְכַתְּחִלָּה[75].

72) בבא־בתרא יא: בברייתא: "אחד מבני מבוי שביקש להחזיר פתחו למבוי אחד - בני מבוי מעכבין עליו". וכתב שם הרי"ף, שכל זה במבוי שאינו מפולש, אבל במבוי מפולש אינם יכולים לעכב, שהרי הוא כרשות הרבים. 73) שהוא סתום משלשה צדדים. 74) משני צדדיו. 75) היינו, שלא היה קיים הפתח מעולם.

טו. הָיָה[76] לוֹ פֶּתַח סָתוּם בְּמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ[77] - הֲרֵי זֶה פּוֹתְחוֹ[78] בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה; וְאִם פָּרַץ אֶת פְּצִימָיו[79] - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו[80]. וְכֵן[81] אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁבִּקֵּשׁ לִסְתֹּם[82] פִּתְחוֹ וּלְהַחֲזִירוֹ[83] לְמָבוֹי אַחֵר[84] - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו; שֶׁמָּא יָבוֹא עֲלֵיהֶם מַס, וּמִתְמַעֵט מֵחֶלְקָן מִן הַמַּס הַקָּצוּב עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי. לְפִיכָךְ, מָקוֹם שֶׁאֵין הַמַּס קָצוּב עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי - הֲרֵי זֶה סוֹתֵם פִּתְחוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה.

76) שם יא: כרבי בברייתא. 77) שאם הוא מפולש, מותר אף לכתחילה, כמו שכתב בהלכה הקודמת. 78) שהרי היה פעם פתוח, ועל־ידי־זה שסתמו לא אבד את זכותו. 79) המסגרות, שבהן נתונה הדלת, היינו המשקוף והמזוזות. שעל־ידי פריצה זו מתבטל הפתח לגמרי (מימרא של רבא שם). 80) כאילו פותח הפתח לכתחילה. ויתכן כי גם בני המבוי שבו הפתח הסתום מעכבים, וגם בני המבוי הראשון מעכבים, אם יש ענין של מס, וראה בהמשך דברי רבינו, ועיין הגהות מיימוניות אות ט. 81) שם יא: שתי בעיות של רב הונא, שהן אחת: "אחד מבני מבוי, שביקש להחזיר פתחו למבוי אחר, בני מבוי מעכבין עליו או אין מעכבין עליו, אכסניא לפי בני אדם מתחלקת או לפי פתחים מתחלקת, אמר לו: בני מבוי מעכבין עליו, ואכסניא לפי בני אדם מתחלקת" (כן הגירסא ברי"ף דפוס קושטא, וכן הובא בשמו במגיד־משנה וכסף־משנה וכן בעוד כמה נוסחאות, ראה בדקדוקי סופרים) - הרי שטעם העיכוב הוא בזה שאכסניא מתחלקת לפי בני אדם, ולפיכך מעכבין עליו שממעט מחלקם מן המס הקצוב. ואם נכריע שאכסניא מתחלקת לפי פתחים, לא מיעט מחלקם כלל שהרי לא פרץ את פצימיו של הפתח ולא ביטל, ואם כן עודנו חייב במס באותו מבוי, ועיין כסף־משנה בשם רמב"ן. 82) אפילו לסתום בלבד ולא לפרוץ את פצימיו, ולא ביטל לגמרי את הפתח, שעל זה היתה הבעיא, שאם פרץ אין כאן בעיא כלל, שאף אם מתחלק לפי פתחים, הרי ביטל את הפתח. ראה למעלה הערה עט. 83) שלא יהיה יותר פתוח למבוי ראשון, אלא לזה. 84) בהסכמת בני המבוי האחר, שהרי אף הם יכולים לעכב, כמו שהביא רבינו למעלה. או שהמדובר במבוי מפולש, שאינם יכולים לעכב, כמבואר למעלה.

טז. חָמֵשׁ[85] חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לְמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ[86] - כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשׁוֹת עִם הַחִיצוֹנָה[87], וְהַחִיצוֹנָה מִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ[88]. וְכֵן הַשְּׁנִיָּה[89] מִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ[90], וּמִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם הַחִיצוֹנָה, וְאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם הַשְּׁאָר. נִמְצֵאת הַפְּנִימִית מִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם כֻּלָּן וּמִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ. לְפִיכָךְ, אִם בַּעַל הַשְּׁנִיָּה בָּנָה אִצְטַבָּא[91] כְּנֶגֶד פִּתְחוֹ וּסְתָמוֹ - אֵין הַחִיצוֹנָה יְכוֹלָה לְעַכֵּב עָלָיו[92]; אֲבָל כָּל הַפְּנִימִיּוֹת מְעַכְּבִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶן אֶת הַדֶּרֶךְ בָּאֹרֶךְ, שֶׁהֲרֵי מַקִּיפִין הָאִצְטַבָּא. וְכֵן בַּעַל הַשְּׁנִיָּה שֶׁפָּתַח לַחֲצֵרוֹ פֶּתַח שֵׁנִי בֵּינוֹ וּבֵין הַחִיצוֹנָה[93] - אֵין הַחִיצוֹנָה מְעַכֶּבֶת עָלָיו, שֶׁאֵין לוֹ[94] לְהִשְׁתַּמֵּשׁ אֶלָּא מִפִּתְחוֹ וְלַחוּץ[95]. אֲבָל אִם פָּתַח הַפֶּתַח הַשֵּׁנִי בֵּינוֹ וּבֵין הַשְּׁלִישִׁי - הַפְּנִימִית[96] מְעַכֶּבֶת עָלָיו, שֶׁאֵין לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי אֶלָּא מִפֶּתַח חֲצֵרוֹ הָרִאשׁוֹן וְלַחוּץ[97]. וְכֵן הַדִּין בְּכֻלָּן[98].

85) שם יא: בברייתא, וכרבי ולא כרבי שמעון בן אלעזר. 86) שהרי מפולש הוא כרשות הרבים. וכל בני החצרות משתמשים בו בשוה. 87) הקרובה לרשות הרבים. 88) ולא עם זאת שבפנים ממנה. וראה בפירוש "לעצמה" לגבי פנימית. 89) שיש לה זכות הליכה על החיצונה, אבל אין לה זכות על הפנימית. 90) "לעצמה" בנידון זה, פירושו, רק היא ולא אחרות עמה, וראה למעלה ('תוספות' שם ד"ה והפנימית). 91) ספסל קטן לישיבה ולהנחת פרקמטיא. 92) ואינה יכולה לטעון שלפעמים יש דוחק מן העוברים והשבים, שנדחקים פנימה, וזה סותם עליהם את הדרך, ומתוך כך מעכב את התנועה בקטע של החיצונה - מפני שאין לה זכות שימוש בפנים, וכשיטת רבי, ולא כרבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמעון בן אלעזר ורב הונא. 93) הוא־הדין שהפנימית אינה יכולה לעכב: כיון שיכולה להשתמש מפתחה לחוץ - רשאית היא לפתוח פתח באותו שטח (כסף־משנה). 94) לבעל החיצונה. 95) אבל בשטח שלפנים מפתחו, אין לו זכות שימוש. 96) היינו, כל הפנימיות, וראה כסף־משנה. 97) אבל אם פתח מפתח חצרו ולפנים - אינם יכולים לעכב עליו, ראה למעלה. 98) וסיכום הדברים: כל חצר יכולה לפתוח פתחים חדשים בכל השטח שמפתחה ולחוץ, שבכל השטח הזה יש לה זכות שימוש. ולפיכך, לא החיצונה ממנה יכולה לעכב ולא הפנימית, אבל לפנים מפתחה, אין לה זכות, והפנימית ממנה יכולה לעכב עליה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבאר בו מה שבני העיר כופין זה את זה לעשות, ומה שיש לכולן לעשות שקצתן פטורין, ומה שקצתן מונעין לקצתן או לבני עיר אחרת, ונמשך לזה קצת ממה שיש בין בני החצרות בזה, ודין מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו וכן מי שיש לו גינה לפנים מגינת חבירו.

א. כּוֹפִין[2] בְּנֵי[3] הָעִיר[4] זֶה אֶת זֶה[5] לַעֲשׂוֹת חוֹמָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ[6] לָעִיר, וְלִבְנוֹת[7] לָהֶן בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְלִקְנוֹת סֵפֶר תּוֹרָה וּנְבִיאִים וּכְתוּבִים[8], כְּדֵי שֶׁיִּקְרָא בָּהֶן כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה לִקְרוֹת מִן הַצִּבּוּר.

2) משנה בבבא־בתרא ז: 3) ראה להלן הלכה ה, מי הם הנקראים בני העיר לענין זה. 4) משמע, כל עיר בלי יוצא מן הכלל, כחכמים וסתם משנה שם, שאף עיר רחוקה מהספר, צריכה לחומת הגנה מפני פלישה פתאומית של גייסות האויב (ולא כר"ש בן גמליאל, החולק ואומר שרק עיר הסמוכה לספר זקוקה לחומה). 5) במשנה שם: "כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריח" ולפי פשטות הלשון, המדובר כשהרבים כופים את היחיד המסרב, אבל רבינו בפירושו שם כתב: "כופים, רצונו לומר: כל אחד ואחד מבני העיר יכוף לחבירו על זה", ומקור הדברים בתוספתא בבא־מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 396, 29) גבי בית־כנסת וספר־תורה: "כופין בני העיר זה את זה לבנות להם בית־כנסת ולקנות להם ספר־תורה ונביאים", ו"זה את זה" משמע אפילו יחידים (הגר"א סימן קסג ס"ק ב) ואפילו המיעוט כופין את המרובים (רמ"א שם). 6) וכן פרשים ושומרים (להלן הלכה ה). והוא־הדין לכל יתר צרכי העיר (הגהות מיימוניות). 7) תוספתא בבא־מציעא פרק יא (ראה למעלה הערה ד) הובאה ברי"ף בבא־בתרא פ"א, סמוך למשנה הנ"ל (בדף ז:). 8) מילה זו אינה בתוספתא שלפנינו, אבל ישנה בנוסח המובא ברי"ף. בזמננו שמצויים ספרים מודפסים, הכפייה היא רק על ספר־תורה (סמ"ע סימן קסג ס"ק ב [פירוש: ספר־תורה נצרך לקרוא בו בציבור בימי הקריאה, ואילו לנביאים אינם נזקקים, שאפשר לקרוא בספר מודפס (מגן־אברהם בסימן רפד בתחילתו) וקריאה בכתובים אינה בציבור, ראה שבת קטו. וקטז:].

ב. מִי[9] שֶׁלָּקַח עִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין[10] לִקַּח לוֹ דֶּרֶךְ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[11]. וְכוֹפִין[12] בְּנֵי בִּקְעָה זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת בֵּינֵיהֶם חָרִיץ[13] וּבֶן חָרִיץ[14].

9) בבא־קמא פ: מימרא של רב שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן. 10) [בגמרא שם: "כופין אותו" ולא נזכר שבית־דין הם שכופין אותו, אבל סבור רבינו שעל־כרחנו שהמדובר באופן שבני העיר אינם יכולים לכופו, כגון שנותן להם בתים במתנה, ולכן הוצרכו להטעים משום ישוב ארץ ישראל, ואם־כן רק בית־דין כופין אותו על זה. שאם בני העיר קנו ממנו, שהם עצמם יכולים לכוף אותו - מה צורך בטעם משום ישוב ארץ ישראל?]. 11) שתהא מחוברת עם כל סביבותיה. 12) תוספתא בבא־מציעא פי"א (צוק"מ עמוד 396, 14) והובאה ברי"ף בבא־בתרא פרק ראשון. 13) תעלה בת ששה טפחים מסביב לבקעה (בבא־בתרא קז: וקח. ולמעלה פרק כא מהלכות מכירה, הלכה כב). 14) תעלה בת שלשה טפחים (שם ושם). ולמה הצריכו את שניהם - לשם שמירה על הבקעה.

ג. מִי[15] שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָצֵר בְּעִיר אַחֶרֶת[16] - בְּנֵי הָעִיר מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַחְפֹּר עִמָּהֶם בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת וְאַמַּת הַמַּיִם[17]; אֲבָל בִּשְׁאָר כָּל הַדְּבָרִים[18] - אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיָה שָׁרוּי עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ הָעִיר - מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל[19].

15) תוספתא בבא־מציעא פרק יא (לפי כ"י ווין. ראה צוק"מ עמ' 396, 13), הובאה ברי"ף בבא־בתרא פ"א כלשונה. 16) כלומר: הוא גר בעיר זו ויש לו חצר בעיר אחרת. 17) בתוספתא שם: "ולתקן את המקוואות ואמת המים". ואם מי שאינו דר עמהם באותה עיר חייב בכל אלו, קל־וחומר למי שדר עמהם. ולא כתב זאת רבינו למעלה בהלכה א, מפני שאין דבר זה מפורש, ושם העתיק לשון המשנה שם. ראה סמ"ע סימן קסא ס"ק א. 18) לא פירש רבינו מה הם "שאר הדברים" האלו? ואם כוונתו לאלו המנויים בהלכה הקודמת, יש להבין מה בין מקוה שמשעבדין אותו (ראה למעלה) לבית־הכנסת שאין משעבדין אותו. ונראה שכוונתו לעניני שמירה, שכיון שאינו גר שם - אינו זקוק להם, ראה ב'ערוך השולחן'. 19) ראה למעלה הערה ה.

ד. כְּשֶׁהֵן[20] גּוֹבִין מֵאַנְשֵׁי הָעִיר לִבְנוֹת הַחוֹמָה[21] - גּוֹבִין לְפִי קְרִיבַת הַבָּתִּים מִן הַחוֹמָה. כָּל הַסָּמוּךְ לַחוֹמָה נוֹתֵן יוֹתֵר.

20) בבא־בתרא ז: בעיא של רבי אלעזר מרבי יוחנן בשתי לשונות, ופתרונה על־ידי רבי יוחנן, ופסק רבינו כלשון האחרון, שלא הזכירו אלא לפי קירוב בתים, ולא הזכירו "לפי שבח ממון" כלל, וכן דעת הרי"ף. ודעת ר"י מיגאש - שנותנין לפי קירוב בתים ולפי שבח ממון. 21) שאם החומה פרוצה, מתנפלים הלסטים תחילה על הבתים הקיצוניים.

ה. וְכָל הַדָּר[22] בָּעִיר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אוֹ שֶׁקָּנָה בָּהּ בֵּית דִּירָה[23] - נוֹתֵן עִם בְּנֵי הָעִיר בְּכָל הַדְּבָרִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַצְּרִיכִין לְתִקּוּן[24] הַחוֹמָה וְהַדְּלָתוֹת, וּשְׂכַר הַפָּרָשִׁין[25] הַשּׁוֹמְרִין אֶת הַמְּדִינָה, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁשּׁוֹמְרִין אֶת הָעִיר[26].

22) שם ז: במשנה. 23) שכיון שקנה - ודאי דעתו להשתקע בה (הגר"א סימן קסג ס"ק כ). 24) משנה, שם. 25) מימרא של רב פפא, שם ח. 26) ואילו לשאת בעול הצדקות השונות בעיר, ישנם זמנים אחרים (שם ח. ופ"ט מהלכות מתנות עניים, הלכה יב).

ו. כָּל הַדְּבָרִים[27] שֶׁצְּרִיכִין לִשְׁמִירַת הָעִיר - לוֹקְחִין מִכָּל אַנְשֵׁי הָעִיר, וַאֲפִלּוּ מִן הַיְתוֹמִים[28], חוּץ[29] מִתַּלְמִידֵי חֲכָמִים; שֶׁאֵין[30] תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכִין שְׁמִירָה, שֶׁהַתּוֹרָה שׁוֹמַרְתָּן[31]. אֲבָל לְתִקּוּן הַדְּרָכִים וְהָרְחוֹבוֹת - אֲפִלּוּ מִן הַחֲכָמִים[32]. וְאִם[33] כָּל הָעָם יוֹצְאִין וּמְתַקְּנִין בְּעַצְמָן[34] - לֹא יֵצְאוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים עִמָּהֶן[35], שֶׁאֵין דֶּרֶךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לְהִזְדַּלְזֵל לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ.

27) שם ח. מימרות של רבי יוחנן, רב יהודה ורב פפא. 28) שכל מה שנהנים ממנו, חייבים בו אף היתומים (שם במימרא של רב פפא). 29) שם במימרות הנזכרות, וכן בדברי ריש לקיש ורבי יוחנן (שם ז:) בניגוד לרבי יהודה נשיאה (שם ז:). 30) שם. 31) כהנמקתו של רבי יוחנן, ולא כזו של ריש לקיש, משום שמעשיהם מגינים עליהם. 32) בדברי רב יהודה, שם: "הכל לכריא פתיא אפילו מרבנן" וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה כריא פתיא בשם ר"ח, דהיינו תיקון הרחובות. 33) רב יהודה, שם. 34) ואינם מעמידים פועלים אחרים במקומם. 35) לא הזכיר רבינו אם גובים מהם לשכור פועלים במקומם, ועיין ב'שולחן ערוך' יורה־דעה סימן רמג סעיף א, ובדברי רבינו בפ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה י, והערה י שם אינה מוכרחה.

ז. הָיוּ[36] חוֹפְרִין נָהָר לְהָבִיא בּוֹ מַיִם לַמְּדִינָה - גּוֹבִין אַף מִן הַיְתוֹמִים; שֶׁזּוּ[37] זְכוּת לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיַּשְׁקוּ מִמֶּנּוּ שְׂדוֹתֵיהֶם וְכַרְמֵיהֶם[38]. לְפִיכָךְ[39][40], אִם אֵרַע לָהֶם דָּבָר שֶׁלֹּא בָּאוּ הַמַּיִם - הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנוּ מֵהֶן הַיְתוֹמִים, מַחֲזִירִין[41] לָהֶם כָּל מַה שֶׁנִּלְקַח מֵהֶן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[42].

36) שם ח. מימרא של רב פפא. 37) הסברת רבינו, בהתאם לכללו של רב פפא הנזכר למעלה הערה כו. 38) והרי הם מקבלים תמורת הכסף שנתנו. 39) כתשובת רב פפא לרב שישא בנו של רב אידי. 40) מפני שיתומים אינם בני מחילה (רש"י שם ד"ה לא מידויל). 41) כלומר, דבר שיש להם הנאה ממנו. 42) בבא־בתרא כא: כברייתא.

ח. כּוֹפִין[43] בְּנֵי מָבוֹי[44] זֶה אֶת זֶה[45] שֶׁלֹּא[46] לְהוֹשִׁיב בֵּינֵיהֶן[47] לֹא חַיָּט וְלֹא בֶּרְסִי[48], וְלֹא[49] אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת. הָיָה[50] שָׁם בַּמָּבוֹי אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי[51] אֻמָּן, וְלֹא מִחוּ בּוֹ[52], אוֹ שֶׁהָיְתָה[53] שָׁם מֶרְחָץ אוֹ חֲנוּת אוֹ רַחַיִם, וּבָא חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה מֶרְחָץ אַחֶרֶת כְּנֶגְדּוֹ אוֹ טְחוֹן[54] אַחֶרֶת - אֵינוֹ[55] יָכוֹל לְמָנְעוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אַתָּה פּוֹסֵק[56] חַיָּי. וַאֲפִלּוּ[57] הָיָה מִבְּנֵי מָבוֹי אַחֵר - אֵינָן יְכוֹלִין לְמָנְעוֹ[58], שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בֵּינֵיהֶם אוֹתָהּ אֻמָּנוּת[59]. אֲבָל[60] גֵּר מִמְּדִינָה[61] אַחֶרֶת שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת חֲנוּת בְּצַד חֲנוּתוֹ שֶׁל זֶה, אוֹ מֶרְחָץ מִצַּד מֶרְחָץ שֶׁל זֶה - יֵשׁ לָהֶן לְמָנְעוֹ. וְאִם[62] הָיָה נוֹתֵן עִמָּהֶם מְנָת הַמֶּלֶךְ[63] - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ[64].

43) שאינו מפולש, ראה להלן הערה מג. 44) היינו, שאפילו היחיד יכול לעכב (סמ"ע סימן קנו ס"ק טז). וראה למעלה הלכה א והערה ד. 45) מפני הטעם שמביא רבינו להלן הלכה יא: "מפני ריבוי הנכנסים והיוצאים", והמדובר במבוי שאינו מפולש, כי מבוי מפולש הוא כרשות הרבים (ראה למעלה פרק ה הלכה יד). וראה בלחם־משנה וביאור הגר"א (שם ס"ק טו) שרבינו הוכרח לפרש בברייתא הנ"ל שלא כדעת מפרשים אחרים. 46) אפילו בן מבוי זה, כמו שנראה בסמוך, וכמפורש להלן הלכה יא. 47) מעבד עורות. 48) בברייתא שם, נוסף: "ולא מלמד תינוקות", אבל בכתב־יד מינכן שם ליתא. וראה להלן הלכה יא. 49) המשך הברייתא שם, וכתנא־קמא ולא כרשב"ג, וכרב הונא בן רבי יהושע, שהוא מן האחרונים, ולא כרב הונא, וכן פסק הרי"ף שם. 50) כתב "מבני מבוי" להשמיענו שאפילו אחד מבני מבוי אינו יכול לעכב. 51) אף־על־פי שאין החזקה מועלת כאן, ויכולים למחות תמיד, כמפורש להלן בפרק יא הלכה ה, בכל זאת כל זמן שלא מיחו בראשון, אינם יכולים לעכב לשני, וראה להלן הלכה יב. 52) תוספתא בבא־בתרא פרק ב (צק"מ עמוד 8, 401). 53) טחנת קמח. 54) כלומר, אף האומן אינו יכול למנעו אע"פ שהוא מפסיד פרנסתו, אבל הוא־הדין שבני המבוי האחרים אינם יכולים למנעו, מכיון שיש כבר אומנות זו במבוי, כמו שכתב רבינו בסמוך, וראה סמ"ע שם ס"ק טז. 55) חותך. והטעם בברייתא: "מפני שיכול לומר לו: אתה עושה בשלך, ואני עושה בשלי". 56) בעיא של רב הונא ברבי יהושע שם, שלא נפתרה, ולפיכך הכריעו רבינו והרי"ף שאינם יכולים לעכב, כדין כל תיקו, שאין משנים את המצב הקיים. 57) לא האומן עצמו, כאמור, ולא בני המבוי. 58) ואם כן, גם מקודם היו נכנסים ויוצאים. 59) מימרא של רב הונא ברבי יהושע, שם. 60) היינו עיר, ראה בפ"א מהלכות מגילה הלכה א. וכן בגמרא שם: "מתא אחריתי (=עיר אחרת). 61) מימרת רב הונא ברבי יהושע שם. 62) מס הגולגולת למלך. 63) לא בן העיר ולא בן המבוי, בניגוד לדעת ה'תוספות' שם שבן המבוי יכול למנוע, ורק בן העיר אינו יכול למנוע. 64) מוכרי בשמים לנשים.

ט. רוֹכְלִין[65] הַמַּחֲזִירִין בָּעֲיָרוֹת[66] - אֵין בְּנֵי הַמְּדִינָה יְכוֹלִין לְעַכְּבָן; שֶׁתַּקָּנַת עֶזְרָא הִיא שֶׁיִּהְיוּ מַחֲזִירִין, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַבְּשָׂמִים מְצוּיִין לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל[67]. אֲבָל[68]

אֵינָן קוֹבְעִין מָקוֹם וְיוֹשְׁבִין בּוֹ[69], אֶלָּא מִדַּעַת בְּנֵי הָעִיר. וְאִם[70] תַּלְמִיד חָכָם הוּא - קוֹבֵעַ מָקוֹם בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה[71].

65) ואינם משלמים מס המלך בעיר זו, ואם כן מן הדין שיהיו בכלל גר ממדינה אחרת שיכולים למנעו, כמבואר למעלה. 66) בבא־בתרא כב. וראה בבבא־קמא סב. שתקנה זו היא אחת מעשר תקנות שתיקן עזרא. 67) שם. 68) היינו, עם סחורתם למכור. וראה בסמ"ע סימן קנו, ס"ק יט. 69) מסקנת הגמרא בבבא־בתרא שם. 70) כדי שלא יבטל מתלמודו. 71) מימרא של רב כהנא ורבינא, בבבא־בתרא שם.

י. הַסּוֹחֲרִים[72] שֶׁמְּבִיאִין סְחוֹרָתָם לִמְכֹּר בְּתוֹךְ הָעֲיָרוֹת - בְּנֵי הָעִיר מְעַכְּבִין עֲלֵיהֶם[73]. וְאִם[74] מָכְרוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק בִּלְבַד[75] - אֵין מוֹנְעִין אוֹתָם. וְהוּא[76] שֶׁיִּמְכְּרוּ בַּשּׁוּק[77]; אֲבָל לֹא יְחַזְּרוּ עַל הַפְּתָחִים אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק. וְאִם[78] יֵשׁ לָהֶן מַלְוֶה[79] בָּעִיר - מוֹכְרִין כְּדֵי פַּרְנָסָתָם[80] אֲפִלּוּ בְּלֹא יוֹם הַשּׁוּק, עַד שֶׁיִּפְרְעוּ[81] חוֹבָן וְיֵלְכוּ לָהֶן.

72) שהרי אינם משלמים כאן מס המלך, כנ"ל. ואם סחורתם של הסוחרים טובה יותר או זולה יותר מזו של סוחרי העיר, ראה במגיד־משנה. 73) מסקנת הגמרא שם. 74) אבל לא בימים אחרים (גמרא שם). 75) אף זה שם. 76) שאז באים מן החוץ, ומוכרים לאנשים מן החוץ (גמרא שם). ומשמע לכאורה שלאנשי אותה העיר אסור למכור, ברם הסמ"ע (שם ס"ק כ) כתב בשם ה'טור' שמותר. 77) מסקנת רב כהנא, שם. 78) שהם חייבים לאחרים (ראה להלן הערה עח). ורש"י (שם ד"ה אית לן אשראי) מפרש, שחייבים להם. וראה סמ"ע שם ס"ק כב. 79) ובגמרא שם: "חיותם", וכתב המגיד־משנה בשם ר"ת, שאין הכוונה לשיעור חיותם בלבד, אלא שירויחו כדי מזונותם. 80) [אין לנקד "שֶׁיִּפָּרְעוּ", כלומר שאחרים יפרעו להם חוב שחייבים להם, שאם כן היה צריך להיות "שיִּפָּרַע חובם". ובכ"י תימן "שיפרעו את חובך - הרי שהמדובר בחוב שהם חייבים לאחרים, והם פורעים אותו, וראה בסמ"ע שם ס"ק כב, ולמעלה הערה עו]. 81) בבא־בתרא כא. בברייתא.

יא. אֶחָד[82] מִבְּנֵי מָבוֹי[83] שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ[84] שֶׁבִּקֵּשׁ[85] לְהֵעָשׂוֹת רוֹפֵא[86], אַמָּן[87], אוֹ גַּרְדִּי[88], אוֹ מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[89] - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין[90] עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶם הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצְאִין. וְכֵן[91] מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת בַּחֲצַר[92] הַשֻּׁתָּפִין - לֹא יַשְׁכִּירֶנּוּ[93] לֹא לְרוֹפֵא, וְלֹא לְאַמָּן, וְלֹא לְגַרְדִּי, וְלֹא לְסוֹפֵר[94] יְהוּדִי[95] שֶׁכּוֹתֵב הַשְּׁטָרוֹת[96], וְלֹא לְמְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

82) לפנינו בגמרא שם "אחד מבני חצר", ולפי זה לא נאמרו הדברים אלא באותה חצר, אבל בני מבוי אינם יכולים לעכב, וכדעת אביי (שם ב:) שבחצר אחרת מותר. ולגירסת רבינו "אחד מבני מבוי", אין הלכה כאביי אלא גם בחצר אחרת אסור, וגירסא זו היתה גם לפני בעלי ה'תוספות' שם, ודחו אותה בטענה שאין חולק על דברי אביי, אבל לרבינו צריך לומר, שרבא שם שפירש המשנה באופן אחר חולק על דברי אביי (הגר"א סימן קנו ס"ק ג). אבל יש להבין, הלא דין זה כבר כתוב למעלה בהלכה ח, ולמה נשנה כאן עוד פעם. ועיין כסף־משנה. וראה להלן הערה פה. 83) שמבוי מפולש הרי הוא כרשות הרבים, ואין בו טענת נכנסים ויוצאים, כמו שכתב הרי"ף (בבא־בתרא פ"א), וכן כתב רבינו למעלה פרק ה הלכה יד. 84) והוא־הדין אם כבר נעשה, שבעניין זה אין חזקה (סמ"ע שם ס"ק ב), וכמו שכתב רבינו להלן בפי"א ה"ה. 85) רש"י שם ד"ה רופא, מפרש: "מוהל". ואע"פ שאין למחות במלמד תינוקות של ישראל (להלן הלכה יב) וכן אין למחות בכל עושה מצוה (שו"ע חושן־משפט סימן קנו סעיף ג) - אם אפשר לעשות המצוה בלי ריבוי נכנסים, יכולים לעכב שלא ירבו הנכנסים, ואם כן במוהל, אומרים לו שלא יבוא המצוה לביתו, אלא ילך הוא לבית המילה (ט"ז שם). 86) מקיז דם (רש"י שם). וכן נראה להלן בסמוך, שכתב: "לרופא או לאומן" - ש"רופא" ו"אומן" הם שנים. ועיין סמ"ע שם ס"ק ג. 87) אורג בגדים. וראה כסף־משנה שכתב שהמגיה העיר על זה שפירט רבינו כאן רק את אלו, ואילו למעלה בהלכה ח כתב: "כל בעלי אומניות". וראה למעלה הערה פ. 88) כמסקנת הגמרא שם, ובהתאם לשיטת רבא, המובאת לקמן, בסוף ההלכה הבאה, שבמלמד תינוקות של ישראל אין למחות. ובפירוש המשניות, כתב רבינו: "אבל אם מלמד חשבון או תשבורת יש לו רשות למנעו", ולפי"ז תינוקות של גוים לאו דוקא, ואפילו תינוקות של ישראל אפשר לעכב, אם אינם לומדים תורה. כן כתב בשו"ע חושן־משפט שם סעיף א: "מלמד תינוקות לימוד שאינו של תורה". וראה להלן הערה קא. 89) ואף חזקה לא מועילה, כמפורש להלן בפי"א הלכה ה. 90) אף היא ברייתא, שם. 91) כלשון הברייתא, ולשיטת רבינו למעלה שאף במבוי יכולים לעכב, צריך לומר שבחצר אסור לו להשכיר אע"פ שעוד לא מיחו השכנים בידו, שהרי לא הזכיר רבינו: "מעכבין", אלא סתם "לא ישכירנו", מה־שאין־כן במבוי, שרק אם מישהו מוחה בידו, יכול למנעו. 92) והכל מפני טענת ריבוי הנכנסים והיוצאים. 93) כפירוש ה'תוספות' (שם, ד"ה בסופר מתא), ולא כשני הפירושים שברש"י. 94) וכל־שכן גוי. 95) משמע קצת, שרק בשטרות של חול יכול לעכב אבל לא בכתיבת ספרי תורה, תפילין ומזוזות שדינם כמלמד תינוקות, והוא־הדין לכל פעולת מצוה. וראה שו"ע שם סעיף ג, ולמעלה הערה פג. 96) משנה, שם כ: ומשמע שכבר החזיק בחנות ואף־על־פי־כן אינה חזקה, וראה להלן הערה צח.

יב. חֲנוּת[97] שֶׁבֶּחָצֵר[98] - יְכוֹלִין הַשְּׁכֵנִים לִמְחוֹת[99] בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַנִּכְנָסִים וְהַיּוֹצְאִין; אֶלָּא עוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ בַּחֲנוּתוֹ וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק. אֲבָל אֵינָן יְכוֹלִין לִמְחוֹת בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אֵין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַפַּטִּישׁ אוֹ מִקּוֹל הָרְחַיִם; שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִיק[100] לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְכֵן[101] יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה[102] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאֵין הַשֵּׁתָּפִין יְכוֹלִין לְמָחוֹת בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַתִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן[103].

97) כן הוא במשנה, שם. [ולשיטת רבינו למעלה בהלכה ח והלכה יא, שאף במבוי יכול לעכב, צריך לומר שנקט "חצר" להשמיענו שבתינוקות של ישראל אינו יכול לעכב אפילו בחצר]. 98) תמיד, ולא מועילה אף חזקה, כמו שיוצא מתוך ההמשך, וכמו שרבינו אומר מפורש לקמן פי"א הלכה ה. 99) משנה, שם. 100) אבל בלי חזקה - יכולים גם כאן למחות. ודעת רבינו שזהו ההבדל בין רשות המחאה ביחס לקול הנכנסים והיוצאים, שלגביהם לא מועילה חזקה, וכמו שכתב להלן פי"א הלכה ה, לבין שלילת רשות המחאה ביחס לקול הפטיש והריחיים, שלגבי עצם המלאכה מועילה החזקה, ועיין מגיד־משנה. וכתב הסמ"ע (סימן קנו ס"ק יא) שבחזקה זו לא צריך שלש שנים, לדעת רבינו, כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד. 101) כרבא שם כ: וכן פירשו הברייתות בגמרא, שם סא. 102) אבל לא לימודי חול, כדברי רבינו בפרוש למשניות. וראה למעלה הערה פו. 103) מתקנת יהושע בן גמלא ואילך, שהתקין להושיב מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר (שם כא.).

יג. מִי[104] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹר לִפְנִים מִבֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - נִכְנָס[105] בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין, וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם יוֹצְאִין[106]. וְאֵינוֹ[107] מַכְנִיס בְּהֶמְתּוֹ וּמַשְׁקֶה מִבּוֹרוֹ, אֶלָּא מְמַלֵּא וּמַשְׁקֶה מִבַּחוּץ. וּשְׁנֵיהֶם[108] עוֹשִׂין פּוֹתַחַת[109] עַל הַבּוֹר[110]. בַּעַל הַבּוֹר - כְּדֵי לִשְׁמֹר[111] אֶת מֵימָיו; וּבַעַל חָצֵר - מִשּׁוּם חֲשַׁד[112] אִשְׁתּוֹ, שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס לְשָׁם אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ.

104) משנה, שם צט. 105) כגון שהתנו כך בשעת החלוקה או המכירה, שיהיה לזה דרך אל הבור (סמ"ע סימן קסט ס"ק א). 106) והיינו, ביום, כמו שכתוב בשו"ע חושן־משפט שם סעיף א. שאע"פ שהתנו שיהיה לו דרך בביתו - לא הסכים זה לקום בלילה ולפתוח לו (סמ"ע שם ס"ק ב). 107) שאין זה הכרחי להכניס בהמתו אל הבור ויכול להשקותה בחוץ, ורק לצרכים דחופים הסכים לתת לו רשות כניסה. 108) משנה, שם. 109) מנעול, שסוגר את דלת הבור. 110) כרבי יוחנן שם. 111) שלא יגנוב אותם בעל הבית. 112) שלא יסתובב זה סמוך לבורו בהעדרו של בעל הבית מתוך אמתלא, שהוא נכנס לשאוב מן הבור, ויזנה עם אשתו, או שיעורר חשד כזה אצל הבריות, מה־שאין־כן אם יש גם לבעל הבית מפתח, אינו יכול להסתובב שם ולא יכנס אלא בזמן שנמצא בעל הבית. וחשש גניבה בבית אין, שאשתו שומרת שם (רש"י שם ד"ה משום חשד אשתו).

יד. מִי[113] שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִּנָּה לִפְנִים מִגִּנָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - נִכְנָס[114] בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין, וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם יוֹצְאִין. וְאֵין[115] מַכְנִיס לְתוֹכָהּ תַּגָּרִים[116]. וְלֹא יִכָּנֵס מִתּוֹכָהּ לְשָׂדֶה אַחֶרֶת[117]. וְהַחִיצוֹן זוֹרֵעַ[118] אֶת הַדֶּרֶךְ. הֶחֱזִירוּ[119] אֶת הַדֶּרֶךְ מִן הַצַּד[120] מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי זֶה נִכְנָס וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֶה[121], וּמַכְנִיס לְתוֹכָהּ תַּגָּרִים[122]; וְלֹא יִכָּנֵס מִתּוֹכָהּ לְשָׂדֶה אַחֶרֶת[123]. וְכָל אֶחָד[124] מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לְעַכֵּב עַל חֲבֵרוֹ בִּזְרִיעַת הַדֶּרֶךְ שֶׁנָּתְנוּ מִן הַצַּד.

113) שם צט: במשנה. 114) שבעת החלוקה הסכים החיצוני לתת כניסה לפנימי (רש"י שם ד"ה מי שיש לו). 115) שהרי הליכה זו באמצע הגינה גורמת הפסד לבעל הגינה החיצונה, ולא הסכים אלא לצורך גדול. 116) לקנות ירקות (רש"י שם ד"ה תגרין). 117) שלא הסכים אלא להליכה לצורך הגינה ולא לצרכים אחרים. 118) אף שמעכב קצת את ההליכה - מכיון שיצא לו הפסד גדול לחיצון אם לא יזרע באמצע שדהו, מן הסתם לכתחילה הסכים רק באופן זה (סמ"ע שם ס"ק ה). 119) המשך המשנה, שם. 120) שביטלו את הדרך הראשונה שבאמצע, ועשו דרך חדשה מן הצד. 121) שאין זה מפריע כל־כך לבעל הגינה החיצונה. 122) כנ"ל, שמן הצד לא נגרם לו הפסד כל־כך על־ידי־זה, והוא מצרכי הגינה. 123) שלא הסכים לתת לו אלא לצרכי הגינה ולא לצרכים אחרים. 124) שבעל הגינה החיצונה אינו זקוק כל־כך לזרוע דרך זו, כמו אילו היתה זו באמצע הגינה, ולשם כך הסכימו להחליפה, וגם בעל הפנימית אינו יכול לזרוע, שקיבל את הדרך להליכה גרידא ולא לזריעה, וראה סמ"ע שם, ס"ק ה.

~ יום שלישי ל' שבט ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו משפטי החלונות שיש לאחד על האחר, וכל ענייני החלונות בשלימות.

א. מִי[2] שֶׁהָיְתָה לוֹ חַלּוֹן בְּכָתְלוֹ, וּבָא חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה חָצֵר[3] בְּצִדּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַלּוֹן: סְתֹם חַלּוֹן זֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּבִּיט בִּי[4]; שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִיק בְּהֶזֵּק זֶה[5]. וְאִם[6] בָּא חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת כָּתְלוֹ כְּנֶגֶד הַחַלּוֹן כְּדֵי שֶׁיָּסוּר הֶזֵּק רְאִיָּתוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק אֶת כָּתְלוֹ מִכְּנֶגֶד הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת[7], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו[8].

2) בבא בתרא כב. במשנה. ושם מבואר שיש בחלונות דין חזקה. וראה למעלה פרק ב הלכה יד. 3) [לא כתב "לעשות חצר", אלא "ועשה חצר", כלומר, עשה את החצר ושתק ולא מיחה על זה שיש חלון בכתלו של חבירו, ולפיכך החזיק בו (ראה להלן הלכה ו). והשמיענו רבינו כאן שאף על פי שהחלון היה מקודם, לפני שעשה את החצר, ואז לא היה שום היזק ראייה, ולא היה דין חזקה, עד שעשה חבירו המצר, ושתק ולא מיחה בידו, ואם כן לא עשה מעשה להחזיק, ואף על פי כן הוא קונה בחזקה. ולהוציא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מדברי ר"י מיגאש שכתב (בתחילת מסכת בבא בתרא) לפי תירוץ אחד, שזהו החילוק בין היזק ראייה בחצר השותפין, שאין שם חזקה, לפי שאין שם מעשה, לבין חלון שיש בו חזקה להיזק ראייה, לפי שעשה מעשה בפתיחת החלון. ואם כן מוכרחים לחלק ביניהם באופן אחר: שבחצר השותפין שניהם מזיקים זה את זה בהיזק ראייה ויכול לטעון שלפיכך לא מיחה, מפני שגם חבירו ניזוק על ידו, ואילו בחלון אין בעל החלון ניזוק כלל, וכמו שכתב הר"י מיגאש שם לפי תירוץ אחר. או כמו שכתב הרא"ש (בבא בתרא פרק א סימן ב) שבחצר השותפין הוא היזק תמידי ואילו בחלון אינו מזיקו אלא בשעה שעומד ליד החלון ומסתכל]. 4) והיינו, היזק ראייה. 5) [כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד שבכל ההרחקות מועילה חזקה לאלתר, ובלי טענה, עיין שם.]. 6) משנה שם. 7) ודי בזה, אף אם הוא עוד מאפיל עליו, שכך הם שיעורי החכמים: לא פחות ולא יותר (שולחן ערוך סימן קנד, סעיף כא). 8) ברייתא שם כב:

ב. הָיְתָה[9] הַחַלּוֹן לְמַטָּה בַּכֹּתֶל - כּוֹפֶה אֶת חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת[10] וּלְהַגְבִּיהַּ הַבִּנְיָן אַרְבַּע אַמּוֹת[11], כְּדֵי[12] שֶׁלֹּא יַבִּיט בּוֹ מִן הַחַלּוֹן[13].

9) משנה וברייתא שם. 10) כדי שלא יאפיל, כנ"ל. 11) כלומר, ארבע אמות מעל לראש החלון ויש אומרים שאין זה אלא באופן שהרחיק ארבע אמות כדין, אבל אם הרחיק יותר - יש להגביה יותר, שאם לא כן, יוכל להציץ בחלון (מגיד משנה). [וראה להלן הלכה ד]. 12) ברייתא שם. 13) היינו, דרך החלון לתוך הבית פנימה.

ג. הָיְתָה[14] הַחַלּוֹן לְמַעְלָה בַּכֹּתֶל, וּבָנָה חֲבֵרוֹ כֹּתֶל כְּנֶגֶד הַחַלּוֹן מִלְּמַטָּה: אִם הָיָה מֵרֹאשׁ הַכֹּתֶל שֶׁבָּנָה עַד הַחַלּוֹן גֹּבַהּ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יוֹתֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְחִיק מִכֹּתֶל הַחַלּוֹן כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא הֶאֱפִיל עָלָיו[15], וְאֵינוֹ מַזִּיקוֹ בִּרְאִיָּה[16]. אֲבָל אִם נִשְׁאַר גֹּבַהּ מֵרֹאשׁ הַכֹּתֶל עַד הַחַלּוֹן פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - כּוֹפֵהוּ לְמַעֵט הַכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲמֹד עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל וְיַשְׁקִיף מִן הַחַלּוֹן; אוֹ יַגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל עַל הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, וְיִהְיֶה הַכֹּתֶל רָחוֹק מִן הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל וְלֹא יָצִיץ וְיִרְאֶה.

14) משנה וברייתא שם. 15) והמדובר, באופן שאין מקום לטענת הדוושא. המובאת לקמן פרק ט הלכה ט (סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נב). 16) כיוון שישנה הרחקה של ארבע אמות בין הכותל והחלון.

ד. בָּנָה[17] כֹּתֶל אֶחָד[18] בְּצַד[19] הַחַלּוֹן - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן הַחַלּוֹן טֶפַח[20], וּמַגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת[21] עַל הַחַלּוֹן, אוֹ[22] כּוֹנֵס[23] רֹאשׁ הַכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵשֵׁב עָלָיו וְיָצִיץ וְיִרְאֶה.

17) ברייתא שם כב: ולפי פירושה בגמרא. 18) כי אם בנה שני כתלים, הוא דין אחר, ויבואר להלן הלכה ה.

19) בצידו ולא למולו, כגון שהכותל שבו החלון הוא ממזרח למערב, והכותל השני מן הצפון לדרום. 20) בגמרא שם: "כמלוא רוחב חלון". אבל ברי"ף ורא"ש שם נוסף "וכמה - טפח" (וכן הוא בכתב־יד ה' בדקדוקי סופרים שם). 21) אבל לרש"י שם דיבור המתחיל והלא מציץ, ותוספות שם דיבור המתחיל במדיר, לא מועיל כאן גובה ארבע אמות, לפי שיוכל לעמוד בסוף הכותל ולשחות ולהציץ. וראה במגיד משנה שהכריע כרבינו על רקע המציאות. [ואף על פי שכתבנו למעלה (בהלכה ב) שאם הרחיק יותר מארבע אמות צריך להגביה יותר מארבע אמות - אין זה אלא בכותל שממול אבל לא בכותל שמן הצד, ועיין מגיד־משנה]. 22) שם כרב זביד. 23) כלומר, עושה אותו צר למעלה.

ה. בָּנָה[24] שְׁנֵי כְתָלִין מִשְּׁנֵי צִדֵּי הַחַלּוֹן - צָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּינֵיהֶן רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת[25], וְהַחַלּוֹן בְּאֶמְצַע הָאַרְבַּע[26]. וְלֹא[27] יִסַּכֵּךְ עַל גַּבֵּיהֶן, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק הַסִּכּוּךְ מִן הַכֹּתֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו[28]. לְפִיכָךְ, מִי[29] שֶׁבָּא לִפְתֹּחַ חַלּוֹן לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, בֵּין חַלּוֹן גְּדוֹלָה בֵּין חַלּוֹן קְטַנָּה, בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: תַּזִּיק לִי בִּרְאִיָּה; וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְבוֹהָה, תַּעֲלֶה בְּסֻלָּם וְתִרְאֶה.

24) משנה שם כב. וכפירושה הסופי בגמרא שם כב: 25) כי אחרת הצל מאפיל. 26) היינו, שרוחב החלון הוא בכלל הארבע (ולא כשיטת הטור, שצריך ארבע אמות מחוץ לרוחב החלון - סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נז). ואם החלון רחב ארבע אמות, צריך להרחיק שני הכתלים מן החלון טפח, לפחות, מכל צד כמבואר למעלה (מגיד משנה). 27) אינו בתלמוד, אבל הוא פשוט, ונלמד ממה שכתב למעלה (מגיד משנה). 28) כדין כותל מכנגד שצריך ארבע אמות. והמדובר, כשאי אפשר לעלות על גבי הסיכוך, שאם לא כן יש גם חשש שמא יציץ ויראה (למעלה הלכה ב־ג). 29) שם נט. וכדעת רבי אילעא, שאמר שם שאפילו בחלון המצרית (כפירוש רבינו בסוגייה זו, ראה להלן הלכה ו־ז) ואפילו למעלה מארבע אמות - יכול בעל החצר למחות בידו.

ו. הֲרֵי[30] שֶׁפָּתַח חַלּוֹן לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, וּמָחַל[31] לוֹ בַּעַל הֶחָצֵר; אוֹ שֶׁגִּלָּה דַעְתּוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ, כְּגוֹן שֶׁבָּא וְסִיַּע עִמּוֹ; אוֹ שֶׁיָּדַע הַנֶּזֶק וְלֹא עִרְעֵר - הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק בַּחַלּוֹן, וְאֵינוֹ יָכוֹל אַחַר כָּךְ[32] לַחֲזֹר וּלְעַרְעֵר עָלָיו לִסְתֹּם[33]. וְכֵיצַד[34] דִּינָהּ שֶׁל חַלּוֹן זֶה, שֶׁהִנִּיחָהּ לְפָתְחָהּ? אִם[35] רֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם יָכוֹל לִכָּנֵס מִמֶּנָּה, אוֹ[36] שֶׁהָיְתָה לְמַטָּה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רֹאשׁוֹ נִכְנָס מִמֶּנָּה - אֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצִּדֶּיהָ, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק[37] אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[38].

30) שם נח: במשנה, שחלון צורית יש לה חזקה, ומפרשה

רבינו בחלון שיש בה היזק ראייה, ואף על פי כן יש לה חזקה. 31) רבינו לשיטתו שבנזקין אין צורך לא בחזקת שלוש שנים ולא בטענה, ראה למעלה פרק ה הלכה ה. 32) היינו, אפילו מיד, שהרי לדעת רבינו אין צורך בשלוש שנים. 33) והיינו, בכל החלונות, אף בחלון קטן, ואף אם הוא למעלה מארבע אמות, שאף על פי שאין בהם דין חזקה לעניין שלא יכול השני לבנות כותל על ידו, יש בהם חזקה לעניין זה, שאינו יכול לסתום את החלון. 34) משנה וגמרא שם נח: ונט. 35) במשנה שם, חילקו בין חלון צורית, שיש בה חזקה ובין חלון מצרית, שאין בה חזקה, ופירשו שחלון מצרית היא קטנה, שאין ראשו של אדם יכול להיכנס בה, ואם כן חלון צורית, היא חלון שראשו של אדם יכול להיכנס בה. 36) בגמרא שם מבדילים רבי זירא ורבי אילעאי, בין חלון שהוא למטה מארבע אמות, שיש בה דין חזקה לבין חלון שהוא למעלה מארבע אמות, שאין בה דין חזקה; ולדעת רבינו (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל למטה) המדובר על חלון קטן, אבל בחלון גדול, אף למעלה מארבע אמות יש בו דין חזקה. אך הראב"ד (בהשגתו כאן) והרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רבי זירא) פירשו להיפך, שהמדובר בחלון גדול, אבל בחלון קטן אף למטה מארבע אמות אין בה חזקה, וראה מגיד משנה והגהות מיימוני. 37) מכנגד, והוא הדין בגובה, וכן בצדדין לפי השיעורים המתאימים. 38) למעלה הלכות א־ה.

ז. הָיְתָה[39] חַלּוֹן קְטַנָּה שֶׁאֵין רֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם נִכְנָס מִמֶּנָּה, וְהָיְתָה לְמַעְלָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת[40] - בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת[41] כְּנֶגְדָּהּ וּבִצְדָדֶיהָ. שֶׁהֲרֵי טוֹעֵן וְאוֹמֵר: לֹא הִנַּחְתִּיךְ לִפְתֹּחַ[42], אֶלָּא מִפְּנַי[43] שֶׁהִיא קְטַנָּה וּגְבוֹהָה; אֲבָל שֶׁתַּחֲזִיק עָלַי עַד שֶׁאַרְחִיק הַבִּנְיָן - לֹא הִנַּחְתִּי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[44]? בְּשֶׁפְּתָחָהּ לְתַשְׁמִישׁ[45] אוֹ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס בָּהּ הָרוּחַ; אֲבָל אִם פְּתָחָהּ לְאוֹרָה[46], אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה[47] בְּיוֹתֵר וּגְבוֹהָה בְּיוֹתֵר, הוֹאִיל וְלֹא עֵרְעֵר - הֶחֱזִיק, וְאֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצְּדָדֶיהָ עַד שֶׁיַּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו, שֶׁהֲרֵי מָחַל לוֹ עַל הָאוֹרָה. וְכֵן[48] מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ חַלּוֹן מֻחְזֶקֶת, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבָנָה[49] כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצְּדָדֶיהָ בְּלֹא הַרְחָקָה, אוֹ סְתָמָהּ, וְשָׁתַק בַּעַל הַחַלּוֹן - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְעַרְעֵר לִפְתֹּחַ הַחַלּוֹן אוֹ לְהַרְחִיק הַבִּנְיָן; שֶׁכֵּיוָן שֶׁשָּׁתַק - מָחַל. שֶׁאֵין אָדָם עָשׂוּי שֶׁסּוֹתְמִין אוֹרוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק, אֶלָּא אִם כֵּן מָחַל.

39) משנה וגמרא שם. 40) רבינו לשיטתו, שרק אם מצטרפים שני התנאים האלו, אין בה דין חזקה. 41) אבל אינו יכול לדרוש את סתימת החלון. 42) ומשמע שעל הפתיחה עצמה אינו יכול לערער ואינו יכול לכוף אותו לסתום. 43) שאז אין ההיזק־ראייה גדול ביותר. והרשב"ם כתב שאם החלון קטן אין בו קבע, ולפי זה יכול הוא למחות אף על הפתיחה. 44) שם נט. מימרא של שמואל. 45) אם כי יש בה גם אור (כסף־משנה). 46) והכל תלוי בדעתו של הפותח (כסף משנה). ויש אומרים שצריך שיהא ניכר בחלון שהוא עשוי לאורה, כגון שהוא צר מבחוץ ורחב מבפנים (הגהות מיימוני). 47) וצריך שיהיה לפחות כמלוא מקדח (כסף משנה בשם הרמב"ן). 48) כלומר: כשם שיש דין חזקה בפתיחת החלון, כן יש דין חזקה בסתימתו. 49) בגמרא: "ולסתום", ולדעת רבינו, אף בניית כותל מול החלון, בכלל זה. ולדעת הראב"ד בהשגתו כאן אין חזקה בבניין כותל אלא לאחר שלושים יום, כמו בסוכה, להלן פרק ח הלכה ז (לחם־משנה).

ח. מִי[50] שֶׁהָיוּ לוֹ חַלּוֹנוֹת לְמַטָּה בְּכָתְלוֹ, וּבָא חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת בִּפְנֵיהֶן, וְאָמַר לוֹ: אֲנִי אֶפְתַּח לְךָ חַלּוֹנוֹת אֲחֵרוֹת בְּכֹתֶל זֶה עַצְמוֹ לְמַעְלָה מֵאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה מְעַכֵּב עָלָיו, וְאוֹמֵר לוֹ: בְּעֵת שֶׁתִּפְתַּח הַחַלּוֹנוֹת תַּרְעִיד אֶת הַכֹּתֶל וּתְקַלְקֵל אוֹתוֹ. וַאֲפִלּוּ אָמַר: אֲנִי אֶסְתּוֹר כָּל הַכֹּתֶל, וְאֶבְנֶה אוֹתוֹ לְךָ חָדָשׁ, וְאֶעֱשֶׂה בּוֹ חַלּוֹנוֹת לְמַעְלָה, וְאֶשְׂכֹּר לְךָ בַּיִת שֶׁתָּדוּר בּוֹ עַד שֶׁאֶבְנֶה - יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו, וְאוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֶטְרַח מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[51]. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה שָׁם טִרַח כְּלָל[52], וְאֵין צָרִיךְ לִפָּנוֹת - אֵינוֹ יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו, וְכוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה חֲבֵרוֹ סוֹתֵם חַלּוֹן זֶה שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, וְעוֹשֶׂה לוֹ חַלּוֹן מִלְּמַעְלָה; שֶׁזּוֹ מִדַּת סְדֹם[53]. וְכֵן[54] כָּל דָּבָר שֶׁזֶּה נֶהֱנֶה בּוֹ, וְאֵין חֲבֵרוֹ מַפְסִיד וְאֵין חָסֵר כְּלוּם - כּוֹפִין עָלָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כָּל דָּבָר שֶׁזֶּה נֶהֱנֶה בּוֹ, וְאֵין חֲבֵרוֹ מַפְסִיד וְאֵין חָסֵר כְּלוּם - כּוֹפִין עָלָיו"

יש לחקור מה יהיה הדין ב"זה נהנה וזה חסר" בחסרון לאחר זמן, אלא שעל־ידי הנאת חברו יוקדם החיסרון וההיזק, ואם לא יוקדם לא ייהנה חברו כלל, ויוזק זה בוודאי לאחר זמן.

אם הטעם הוא שאין לו לעכב הנאת חברו שאינה גורמת לו לחסרון, הרי שיש לכוף אותו גם במקרה הנ"ל (שהרי החסרון יבוא ממילא).

אבל אם הטעם הוא שכופין אותו רק כאשר אין הנאת חבירו קשורה עם החסרון שלו, הרי שכאן אין כופין אותו.

בנוסף יש לחקור מה יהיה הדין בנוגע לקבוצה שלמה המהנים זה את זה ואינם רוצים להנות אחרים, האם יש לכופם להנות אחרים, שהרי בין כך יהיו חסרים והלא כך היה בסדום שלא רצו לגרום הנאה לאחרים אבל בינם לעצמם היו מהנים זה את זה, וכופין על מדת סדום. או שמא אין לכופם כיון שבכל־זאת מהנים זה את זה.

ויש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע לגרום הנאה לחברו עד כדי כך שכופין על עניין זה ואפילו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בני נח חייבין בצדקה ועל כך נענשו אנשי סדום על ש"יד עני ואביון לא החזיקה" (יחזקאל טז, מט.) ומה שלא נמנתה בשבע מצוות, יש לומר א. שנמנו רק מצוות שב ואל תעשה. ב. שכלולה במצות דינים שעניינה יישוב העולם.

(על פי 'יין מלכות' ספר קנין סימן יז
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

50) שם ז. מימרא של רב חמא. 51) בגמרא שם השיבו כך על הטענה שיסתור את כל הבית, ואילו על סתירת הכותל לבדו, השיבו שכותל חדש אחד עם שלושה כתלים עתיקים לא יחזיקו מעמד. 52) מכלל שאם יש טורח כל שהוא יכול לעכב עליו, ובכלל זה גם בית התבן ובית העצים כמו שאמרו בגמרא שם (לחם משנה). 53) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו מהמבואר למעלה. וראה בבבא בתרא נט. 54) שם נט. בקשר לפתיחת החלון למעלה מארבע אמות, כשאין שום היזק לשני.

ט. אֲבָל[55] בַּעַל הַחַלּוֹנוֹת שֶׁרָצָה לְשַׁנּוֹת מְקוֹם חַלּוֹנוֹ, בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה[56]; אֲפִלּוּ[57] הָיְתָה גְּדוֹלָה, וְאָמַר: אֶפְתַּח אַחֶרֶת קְטַנָּה[58], וְאֶסְתֹּם זוֹ - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו. וְכֵן[59] אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְחִיב בַּחַלּוֹן כָּל שֶׁהוּא.

55) בבא בתרא ס. במשנה, ושם שאין בעל הפתח יכול לשנות את הפתח, להרחיבו או לעשותו שניים, והוא הדין, לדעת רבינו, בחלון, אם כי לא הוזכר מפורש. 56) שאם היה למעלה מארבע אמות אסור לעשותו למטה ששם מזיקו יותר בראייה, ואם היה למטה אסור לעשותו למעלה, וכן דעת רב משה גאון (מגיד משנה). שכשהיה למטה, ידע בעל החצר שבעל הכותל מצוי תמיד ליד החלון ונשמר ממנו, אבל כשעושהו ואינו מצוי תמיד ליד החלון אינו יודע להישמר ממנו בעת שעולה על דעתו לטפס על הסולם ולהופיע פתאום על יד החלון, ולא ידע לשמור ממנו (לחם משנה). 57) מפני הטעמים האמורים. 58) במקום אחר, או למעלה או למטה. 59) שם ס. במשנה, בפתח, והוא הדין בחלון.

י. שְׁנֵי[60] אַחִין[61] שֶׁחָלְקוּ חָצֵר מִדַּעְתָּן[62], וְשָׁמוּ הַבִּנְיָן[63] וְהָעֵצִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל שׁוּמַת הָאַוִּיר[64], וְהִגִּיעַ לְאֶחָד מֵהֶן בְּחֶלְקוֹ תַּרְבִּץ הֶחָצֵר[65], וְלַשֵּׁנִי הָאַכְסַדְרָה[66], אִם רָצָה[67] בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת כֹּתֶל בְּסוֹף חֶלְקוֹ - בּוֹנֶה[68] בִּפְנֵי הָאַכְסַדְרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּאֲפִיל עָלָיו, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁמוּ הָאַוִּיר.

60) שם ז. כרב חמא. 61) והוא הדין שותפים (הגהות מיימוני). 62) ושכחו לשום את האוויר, שאילו היו חולקים בבית־דין, היו וודאי עושים השומא כהוגן ולא היו מסיחים דעתם מלשום את האוויר. 63) היינו, שזה שקיבל את הבניין העלה לזה בדמים את ההפרש, ששווים הבניין והעצים נגד המגרש הריק. 64) יש אומרים שאין זה אלא אם הדגישו שהעלאת דמים זו מכוונת כלפי הייתרון של העצים והבניין, ולכן אין האוויר בכלל השומא, אבל אם שמו סתם: חלק זה נגד חלק זה - גם האוויר בכלל השומא (מגיד־משנה). 65) בגמרא שם: "תרביצא", ופירש רש"י שם: "גינה". ואם כן לדעת רבינו היא גינת החצר. 66) בגמרא שם: "איספלידא", ומפרשה רבינו "אכסדרה" וכן פירשה הר"י שם בתוספות, וכתב שם שרק באכסדרא, שיש לה שלושה כתלים והרביעית פרוצה, יכול להאפיל, שהרי יש בה הרבה אור, אבל בבית רגיל אינו יכול להאפיל, "שבית בלי אור אינו שווה כלום" (רמ"א סימן קנד סעיף כז). 67) והיינו, מיד, לפני שזה יחזיק בו, וראה רש"י שם דיבור המתחיל בדנפשאי. 68) ואין זה יכול להסתמך על חזקת האבות, שאין היורש יכול לטעון, שהוא רוצה לגור כמו שגרו אבותיו (הגהות מיימוני).

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו משפטי הזיזין שיש לאחד על האחר, והסולמות והצינורות המקלחות מים, ונעיצת הקורות בכתלים.

א. הַמְבַקֵּשׁ[2] לְהוֹצִיא זִיז[3] מִכָּתְלוֹ עַל אֲוִיר חֲצַר חֲבֵרוֹ כָּל שֶׁהוּא[4] - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו[5]; שֶׁהֲרֵי מַזִּיקוֹ בִּרְאִיָּה[6] בְּעֵת שֶׁתּוֹלֶה בּוֹ[7] וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[8]. הוֹצִיא אֶת הַזִּיז וְלֹא מִחָה בּוֹ לְאַלְתַּר בַּעַל הֶחָצֵר - הֲרֵי הֶחֱזִיק בַּעַל הַזִּיז[9].

2) משנה וגמרא בבא־בתרא נט. ונט: 3) "הוא הבנין היוצא מן הכותל" (רבינו בפירוש המשנה שם). 4) אפילו הוא פחות מטפח. 5) שם, בדברי רב הונא. 6) ולולא טענה זו, לא היה יכול למנוע את בעל הזיז מלהשתמש באויר חצרו, שהרי זה נהנה וזה לא חסר, וכופין אותו על מדת סדום (שם). 7) שאם כי אינו ראוי לשימוש מלא, לרגל קוטן שטחו - ראוי הוא לתלות בו חפצים, ואז בעת פעולת־שימוש זו, עלול הוא להזיקו בראיה. 8) היינו, מבלי להכנס לחצר חבירו, אלא מוציא ידו דרך חלון ותולה. ואינו יכול לטעון: אחזיר את פני ולא אזיקך, כי בעל החצר טוען כנגדו: שמא תפחד לעשות כך, או תעשה עצמך מפחד, ובינתיים תסתכל בחצר, ותזיקני בראיה (גמרא שם). 9) כלומר, מכיון שיכול היה למחות ולא מיחה, החזיק זה לאלתר ואינו צריך לחזקת שלש שנים (ראה להלן פי"א הלכה ד). ומועילה חזקה בהיזק ראיה באופן זה (ראה למעלה פ"ז הלכה א). וחזקה זו אינה אלא לענין שיכול להשתמש בזיז זה בחצר חבירו, וכן למנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, אבל אינו יכול למחות בבעל החצר מלבנות תחת הזיז, כשם שיכול למנעו בזיז שהוא טפח (להלן הלכה ב). וזה לשון המשנה שם: "הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות, פחות מטפח אין לו חזקה ואינו יכול למחות". ומפרשה רב הונא שם, בבעל הגג שהוא יכול למחות בבעל החצר בזיז טפח ואינו יכול למחות בפחות מטפח, אבל בעל החצר יכול למחות אפילו בפחות מטפח, וברור הדבר שאם לא מיחה בעל החצר, שוודאי החזיק בעל הגג, אפילו בזיז פחות מטפח. ואם כן, מה שאמרו במשנה שבפחות מטפח אין לו חזקה, על־כרחנו שאין זה לענין השימוש בו, שלענין

זה בוודאי יש לו חזקה, מאחר שלא מיחה בו בעל החצר, אלא לענין מניעה מבעל החצר לבנות תחתיו, ועל זה אמרה המשנה שאינו יכול למחות בו, אבל לענין שימושים יש לו חזקה ויכול לעכב לבעל החצר מלהשתמש בו. וכן הוא בפירוש המשניות לרבינו שם.

ב. הָיָה[10] הַזִּיז טֶפַח[11] - הֶחֱזִיק[12] בַּאֲוִיר[13] הֶחָצֵר כְּנֶגְדּוֹ; וְאִם רָצָה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הַזִּיז וּלְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ - בַּעַל הַזִּיז מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם אֵין בַּזִּיז טֶפַח - לֹא הֶחֱזִיק בַּאֲוִיר הֶחָצֵר[14]; וְכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחְתָּיו וּלְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ שֶׁל זִיז - אֵין בַּעַל הַזִּיז יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו[15].

10) שם, במשנה. 11) שזהו מקום חשוב. 12) היינו, אם לא מיחה בעל החצר, כמבואר למעלה. 13) היינו, למניעת הבנין במקום הזיז, זכות שיש רק בזיז טפח. זהו פירוש הפסקא במשנה: "הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות". 14) אבל החזיק בזיז להשתמש בו ולמנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, כמבואר למעלה. 15) וזהו הפירוש של הפסקא במשנה: "פחות מטפח אין לו חזקה ואין יכול למחות", וכדברי רב הונא.

ג. הָיָה[16] הַזִּיז שֶׁהוֹצִיא רָחָב טֶפַח, וּמָשׁוּךְ בַּאֲוִיר חֲצֵרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים[17], וְלֹא מִחָה בּוֹ - הֶחֱזִיק בּוֹ בְּאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה[18]; וְאִם רָצָה לְהַרְחִיב אֶת הַזִּיז עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה[19] - הֲרֵי זֶה מַרְחִיב. וְאֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת בַּאֲוִיר חֲצֵרוֹ תַּחַת הַזִּיז כְּלוּם, אֶלָּא אִם כֵּן הִנִּיחַ לוֹ תַּחְתָּיו גֹּבַהּ אֲוִיר עֲשָׂרָה טְפָחִים[20], כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּזִּיז.

16) שם בגמרא, מימרא של רבי אסי או רבי יעקב בשם רבי מני, וכפירושה על־ידי אביי. 17) היינו, זיז שרחבו טפח וארכו ארבעה. 18) שכיון שנתרצה לו באורך של ארבעה, שהוא מקום חשוב, נתרצה לו גם ברוחב ארבעה, שאין מקום חשוב בפחות מארבעה על ארבעה (רשב"ם). ורבינו כאן לשיטתו להלן (פי"א ה"ד) שבנזקים ושעבודים לא צריך טענה, ומספיקה מחילה או העדר מחאה. ולדעת הראב"ד, לא החזיק אלא אם הוא מחמת טענה "לפי שזה מקום חשוב, ואינו נקנה במחילה, אלא דוקא בטענת מכר או מתנה" (מגיד־משנה). 19) ורק עד ארבעה רוחב ולא יותר, ואפילו יש באורך יותר מארבעה (מגיד־משנה בשם רשב"ם). 20) שיעור זה לא נזכר בגמרא, אבל סברא היא, שהרי דירת־בית היא עשרה טפחים, וכמו כן תשמיש הזיז (מגיד־משנה). והרי"ף כתב שמשאיר לו תחת הזיז שיעור ארבעה טפחים.

ד. הַמַּעֲמִיד[21] סֵלָם קָטָן[22], שֶׁאֵין[23] לוֹ אַרְבָּעָה (חֲוָקִין) [חוֹזְקִין][24], בְּצַד כָּתְלוֹ בְּתוֹךְ חָצֵר שֶׁל חֲבֵרוֹ[25] אוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[26] - לֹא הֶחֱזִיק בְּנֶזֶק זֶה[27]; וְכָל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הֶחָצֵר - בּוֹנֶה בְּצַד סֵלָם[28] וּמְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ. וְאִם[29] הָיָה סֵלָם גָּדוֹל[30], שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבָּעָה (חֲוָקִין) [חוֹזְקִין][31] אוֹ יָתֵר - הֶחֱזִיק; וְאִם בָּא לִבְנוֹת וּלְבַטְּלוֹ - בַּעַל הַסֵּלָם מְעַכֵּב עָלָיו עַד שֶׁיַּרְחִיק כַּשִּׁעוּר, שֶׁהֲרֵי מָחַל[32] לוֹ לְהַעֲמִיד סֵלָם גָּדוֹל. לְפִיכָךְ[33], כְּשֶׁיָּבוֹא בַּעַל הַגָּג לְהַעֲמִיד סֵלָם גָּדוֹל - בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִמְחוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזִיק עָלָיו. אֲבָל אִם הֶעֱמִיד סֵלָם קָטָן - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ[34]; שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ: אֵין עָלֶיךָ הִפְסֵד בָּזֶה[35], כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה[36] - תִּטְּלֶנּוּ[37].

21) שם נח: במשנה. 22) והיינו "סולם המצרי" שבמשנה, שם. 23) כפירושם של תלמידי רב ינאי, שם נט. 24) כ"ה ברמב"ם בדפוס רומי, וכן הוגה בכ"י רומי בגמרא שם, וכן הוא בעיטור ערך מחאה (דק"ס שם עמוד 180 הערה ח). אבל ברמב"ם כ"י תימן: "חווקים" = חוָקים. וכ"ה בגמרא שם בספרים שלפנינו. והם שלבים = מדריגות. 25) שסומך את הסולם על כותלו בצד השני, שבתוך חצר חבירו, וכך פירשו הרשב"ם והרא"ש. וראה בסמ"ע סימן קנג, ס"ק כט. 26) פירט גם שדה וגם חצר, להורות כי החצר הזה דומה לשדה שאין בו היזק ראיה, היינו שאין שם בית (ש"ך שם ס"ק י, בשם ב"ח). שאם לא כן, ודאי יכול למנעו מלהעמיד סולם קטן, כשם שיכול למנעו מלהוציא זיז (למעלה הלכה א), וראה להלן בסוף ההלכה. 27) מכיון שהוא קטן, אין בעל החצר מקפיד עליו, ואינו מוחה. ואין שתיקה זו נחשבת כמחילה, שהיא היסוד של החזקה. 28) אבל אינו יכול למנעו מלהשאיר את הסולם, ראה להלן בסוף ההלכה. 29) משנה, שם. 30) והיינו "סולם צורי" שבמשנה, שם. 31) ראה למעלה הערה כג. 32) רבינו לשיטתו, שמחילה לבד מספיקה לרכישת חזקה זו. 33) מסקנת רבינו, ואינה מפורש במקור התלמודי. 34) כלומר: כל זמן שאינו רוצה לבנות במקום הסולם, אינו יכול להכריח אותו לסלקו. 35) והוא בכלל מה שאמרו חז"ל בכמה מקומות: כופין על מדת סדום, שהרי זה נהנה וזה לא חסר. 36) היינו, להנות במקום הסולם. 37) ואין כאן משום היזק ראיה כמו בזיז (למעלה הלכה א), מכיון שאינו יכול להשתמש בסולם זה אלא אם נכנס לחצר חבירו, ועל זה הוא צריך לבקש רשות מחבירו, ואם צפוי לו היזק ראיה, יכול חבירו למנוע זאת ממנו תמיד (מגיד־משנה), וראה למעלה הערה כה, מה שכתבנו בשם הב"ח.

ה. הָרוֹצֶה[38] לְהוֹצִיא צִנּוֹר[39] עַל חֲצַר חֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּקַלַּח שָׁם הַמַּיִם, אוֹ שֶׁעָשָׂה מַזְחִילָה[40] עַל כָּתְלוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין לַחֲצַר חֲבֵרוֹ - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו[41]. וְאִם[42] לֹא מִחָה בּוֹ - הֶחֱזִיק זֶה בַּצִּנּוֹר[43]. רָצָה אַחַר כָּךְ לִסְתֹּם[44] הַצִّנּוֹר - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהֶחֱזִיק בַּעַל הַגָּג לִשְׁפֹּךְ מֵימָיו לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, כָּךְ הֶחֱזִיק בַּעַל הֶחָצֵר שֶׁיִּהְיוּ מֵימֵי גַגּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בָּאִין אֶצְלוֹ לִרְשׁוּתוֹ. רָצָה בַּעַל הַגָּג לַעֲקֹר הַצִּנּוֹר מִצַּד זֶה וּלְהַחֲזִירוֹ בְּצַד אַחֵר[45], אוֹ שֶׁהָיָה אָרֹךְ וְרָצָה לְקַצְּרוֹ[46] - אֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק אֶלָּא בְּמֵימֵי הַגָּג, וַהֲרֵי הֵם בָּאִים אֶצְלוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִכָּל מָקוֹם[47]. וְכֵן[48] אִם רָצָה בַּעַל הַחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הַצִּנּוֹר - אֵין בַּעַל הַגָּג יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁאֵין הַצִּנּוֹר עָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ כְּזִיז, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזִיק בַּאֲוִיר הַחָצֵר[49], שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְקַלּוּחַ הַמַּיִם[50].

38) שם נח: במשנה. ויוצא גם מהמימרא של רב יהודה בשם שמואל, שם נט. 39) הוא ה"מרזב" שבמשנה שם, והוא ה"צינור" שבדברי שמואל שם, והוא עשוי כך שמימיו מקלחין מרחוק לתוך החצר ולא זוחלים על פני הכותל. וקובעים אותו פעם פה ופעם פה במזחילה (=הוא הצינור הגדול המחובר לגג). 40) משנה, שם. והוא צינור גדול נמשך לאורך הכותל, שמימיו נזחלים מעל הגג על פני הכותל. 41) מכיון שנראה במשנה שם שיש להם חזקה (ראה להלן) - ודאי יכול לעכב, שכל שיש לו חזקה - יכול הוא למחות (הגר"א סימן קנג ס"ק כב). 42) משנה, שם. 43) במשנה, שם: "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה (ראה להלן), המזחילה יש לה חזקה". ורבינו התחיל בצינור (=במרזב) ובמזחילה, וגמר בצינור בלבד. וכוונתו לומר שאפילו צינור יש לו חזקה, וכל־שכן מזחילה, וראה ביאור הגר"א שם ס"ק כג. [ואין רבינו מחלק במרזב בינו לבין מקומו, כמו ששנו במשנה שם, משום שרבינו מפרש משנתנו לענין חזקת בעל החצר, אם בעל הגג רשאי לעקור את המרזב ממקום למקום או לקצרו כדלהלן, ולא בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה להלן). ומתוך זה, שאנו דנים אם בעל הגג יכול לעקרו או לקצרו, אנו למדים, שבעל החצר ודאי אינו יכול לעקרו, ואולי גם לא לשנותו ממקום למקום, הרי שבעל הגג החזיק בצינור]. 44) שם נט. מימרא של רב יהודה בשם שמואל. 45) רבינו מפרש מה שאמר (שם נח:) רב יהודה בשם שמואל, בפירושו למשנה שם "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה": "הכי קאמר, המרזב אין לו חזקה מרוח אחת (שאפשר להחזירו בצד אחר), ויש למקומו חזקה משתי רוחות" (שאי־אפשר לעקרו לגמרי) - שאין המדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (כמו שפירש הרשב"ם), אלא בחזקת בעל החצר על בעל הגג (וכמימרא של שמואל שם נט. שהובאה למעלה). ולפי"ז ברור הדבר כי לבעל הגג יש חזקה על המרזב, ובעל החצר אינו יכול לעקרו ואולי אף לא להחזירו מצד לצד (ראה למעלה הערה מב). אלא שהראב"ד השיג על רבינו והעיר עליו: הלא הלכה זו רב יהודה אמרה בשם שמואל, ואם כן האיך אפשר לפרשה במשנתנו? 46) כן מפרש רבינו בדברי רבי חנינא (שם נח:) בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם היה ארוך מקצרו, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו" - שאף לפי דבריו אין המדובר בחזקת בעל הגג אלא שוב בחזקת בעל החצר, כנ"ל. ["והמזחילה יש לה חזקה", כלומר: אם בעל הגג רוצה לקצר את המזחילה כדי למעט את מימיו של בעל החצר - בעל החצר מעכב עליו. ועיין ראב"ד]. 47) לא כתב רבינו אלא צינור בלבד, אבל במזחילה מעכב בעל החצר שלא להחזירו ושלא לקצרו, כנ"ל. 48) שם מדברי רב ירמיה בר אבא בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם רוצה לבנות תחתיו בונה, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו". [וכאן גם רבינו מודה שהמדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה למעלה). ומזחילה יש לה חזקה, שאם יבנה בעל החצר יערער יסודות המזחילה הבנויה על־פי הרוב באבן וטיט. ולכן לא הזכיר רבינו אלא צינור ולא מזחילה, והראב"ד חשב, כנראה, שגם בבא זו מתפרשת בחזקת בעל החצר על בעל הגג, ולכן שאל: מה לו לבעל החצר, אם בעל הגג עצמו רוצה לערער בנין המזחילה שלו?]. 49) כמבואר למעלה הלכה א. והמדובר בצינור שגדלו טפח (ראה למעלה הלכה ב, שגם בזיז הדין כן). וראה בסמ"ע סימן קנג ס"ק כא. 50) ואין הבנין מפריע לזה. מה־שאין־כן בזיז, שצריך לתלות עליו.

ו. מִי[51] שֶׁהוֹרִיד מֵי גַגּוֹ עַל חָצֵר חֲבֵרוֹ, וְלֹא מִחָה בּוֹ, וְהֶחֱזִיק בְּדָבָר זֶה: אִם הַמַּיִם מְנַטְּפִין[52], וְרָצָה לְקַבְּצָם לְמָקוֹם אֶחָד וְלַעֲשׂוֹתָם צִנּוֹר - עוֹשֶׂה[53]. וְכֵן[54] אִם הָיוּ בָּאִין דֶּרֶךְ צִנּוֹר מִמָּקוֹם אַחֵר, וְחִלְּקָן[55] עַל רֹחַב הַכֹּתֶל וְהֶחֱזִירָן נוֹטְפִין - עוֹשֶׂה. וַאֲפִלּוּ[56] לִבְנוֹת עַל גַּגּוֹ כְּמִין צְרִיף[57], עַד שֶׁיֵּרְדוּ הַמַּיִם בִּמְהֵרָה[58] לַחָצֵר חֲבֵרוֹ - בּוֹנֶה; שֶׁהֲרֵי הֶחְזִקוּ מֵימָיו שֶׁל זֶה לֵירֵד לַחָצֵר חֲבֵרוֹ.

51) בבא־בתרא ו. ויכוח בין רב נחמן ורב יוסף, שנמסר בשני לשונות. 52) שהן יורדין טיפין טיפין על פני הכותל. 53) שהמים יורדים עכשיו במרוכז דרך הצינור, וזה יותר נוח לבעל החצר, ולפיכך הכל מודים בזה שמותר. 54) לפי הלשון הראשון, סובר כן רב יוסף. ואילו לפי הלשון השני, סובר כן גם רב נחמן. 55) שהסיר את הצינור, והמים שוב מתפשטים על פני כל הכותל. 56) כרב יוסף לפי הלשון האחרון, "ועבד עובדא בצריפא דאורבני". 57) בנין, שאין לו גג וראשי הדפנות דבוקות זו בזו, כזה: A. וראה בפ"ד מהלכות סוכה הלכה ז. 58) שמתוך שהגג משופע, יורדים המים במהירות יתר, וכן כתב ר"י מיגאש.

ז. כֹּתֶל[59] שֶׁבֵּין רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן: אִם הָיוּ שֶׁתָּפִין בָּהּ - שְׁנֵיהֶם מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ; זֶה חוֹפֵר מִצַּד זֶה וּמַכְנִיס קוֹרוֹתָיו כָּל שֶׁהֵן[60], וְזֶה חוֹפֵר מִצַּד זֶה וּמַכְנִיס קוֹרוֹתָיו. הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁל רְאוּבֵן לְבַדּוֹ - אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[61]. חָפַר[62] שִׁמְעוֹן בְּכֹתֶל זֶה, וְהִכְנִיס בָּהּ קוֹרָה אַחַת, וְשָׁתַק[63] רְאוּבֵן וְלֹא מִחָה בּוֹ - הֶחֱזִיק בִּמְקוֹם הַקּוֹרָה. אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה, וְרָצָה שִׁמְעוֹן לְהַחֲלִיפָהּ בְּקוֹרָה גְּדוֹלָה וְעָבָה - מַחֲלִיף[64]. הָיְתָה[65] הַקּוֹרָה סֵכֶת עֲרַאי[66]: כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם - לֹא הֶחֱזִיק בָּהּ סְתָם, שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר: לֹא מָחַלְתִּי וְהִנַּחְתִּיךָ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲרַאי; לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֶחֱזִיק, שֶׁאֵין זֶה עֲרַאי. וְאִם[67] סֵכֶת יְמֵי הֶחָג הִיא: כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג[68] - לֹא הֶחֱזִיק; לְאַחַר[69] שִׁבְעָה - הֶחֱזִיק. וְאִם[70] חִבֵּר רֹאשׁ הַקּוֹרָה בַּכֹּתֶל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּטִיט[71] - מִיָּד הֶחֱזִיק. וְהוּא[72] שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן סִיַּע עִמּוֹ, אוֹ רָאָה וְלֹא מִחָה.

59) בבא־בתרא ה. 60) אף אם כבדים הם, אבל לא יותר על המדה, והולכים בזה אחר המנהג (רמ"א סימן קנג סעיף יד). 61) פשוט. וכן נראה במשנה שם, ובגמרא שם ו. כמימרא של רב נחמן שתוכנה הובא להלן. 62) שם ו. וראה למעלה הערה נ. 63) רבינו לשיטתו, שבחזקות אלו אין צורך לא בשלש שנים ולא בטענה (מגיד־משנה). 64) כלשון שני של רב נחמן, וכרב יוסף. 65) שם ו: מימרא של רבינא. 66) סוכה קייצית שעשויה לצל בלבד (שם). 67) שם. 68) שבעה לאו דוקא, אלא שמונה, שהרי בשמיני־עצרת אינו יכול לסתרה (הגהות מיימוניות בשם 'תוספות'). 69) מפני שסוכה זו נעשתה לשם חג, ועכשיו לא צריך יותר לסוכת חג, ואם כן ברור שדעתו לקבע, או אולי לסוכת החג לכל שנה ושנה. מה־שאין־כן בסוכת צל, שאין דרכה אלא לשלשים יום, וראה ברש"י שם ד"ה ואי סוכה דמצוה. 70) שם. 71) שזה סימן ברור שכוונתו לקבע. 72) תוספת של רבינו בהתאם לשיטתו. ומקור דבריו בבבא־בתרא מא. (הגר"א שם ס"ק מז).

ח. מִי[73] שֶׁהֶחֱזִיק בְּכֹתֶל זֶה בְּקוֹרָה אַחַת - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיק בְּקוֹרָה שְׁנִיָּה; שֶׁהֲרֵי לֹא מָחַל לוֹ אֶלָּא עַל הָאַחַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהוֹדָה שֶׁאֵין הַכֹּתֶל זֶה[74] שֶׁלּוֹ, אֶלָּא חֲבֵרוֹ מָחַל לוֹ עַל הַכְנָסַת קוֹרָה זוֹ; אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁכֹּתֶל זֶה[75] שֵׁתָּף אֲנִי בָּהּ[76], הוֹאִיל וְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בְּקוֹרָה אַחַת - נֶאֱמָן[77], וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֻלָּן, אַחַר שֶׁיִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[78] שֶׁהוּא שֵׁתָּף בְּכָל הַכֹּתֶל.

73) אין מקור מפורש להלכה זו, אך היא יוצאת מהויכוח שבין רב נחמן ורב יוסף (שם ו.) אם מחזיקים מקורה קטנה לכבדה (ראה למעלה) - הרי שאף המיקל לא היקל אלא באופן זה, אבל לענין הכנסת קורות נוספות - לא נחלקו (מגיד־משנה). 74) בכ"י תימן: "הכותל הזה". 75) שעד עכשיו היה בחזקת השני (כסף־משנה). 76) מתחילת בנייתו (מ"מ). וראה להלן. ובכ"י תימן: בו. 77) מיד, ואינו צריך חזקת ג' שנים, כיון שטוען שהוא שותף מתחילת הבנייה (מגיד־משנה), ומקור להלכה זו מה שאמרו (בבא בתרא ו.): "אמר רב הונא, בי כוי לא הוי חזקה", וזוהי ההלכה המבוארת להלן: "היו קורותיו של ראובן בתוך הכותל וכו'", ולדעת רבינו שאם החזיק בקורה אחת אינו יכול להחזיק בקורה שניה, כנ"ל, מה חידוש יש כאן בדין זה של "בי כוי" שעוד לא נשתמש כלל בכותל? אלא על־כרחנו שכאן מדובר בטענת שותפות, ומשמיענו בזה שכל זמן שלא השתמש אין לו חזקה - הרי שאם כבר השתמש יש לו חזקה (הגר"א סימן קנג, ס"ק מט). 78) כדין כל מחזיק בקרקע שלש שנים, וטוען שלקחה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה א).

ט. הָיוּ[79] קוֹרוֹתָיו שֶׁל רְאוּבֵן בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל[80], וּבְצַד שִׁמְעוֹן מְקוֹמוֹת חֲפוּרִין לְהַכְנִיס[81] בָּהֶן רָאשֵׁי הַקּוֹרוֹת - לֹא הֶחֱזִיק[82] בָּהֶן שִׁמְעוֹן לְהַכְנִיס בָּהּ[83] קוֹרוֹת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהוּא שֵׁתָּף בּוֹ. שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בּוֹ תַּשְׁמִישׁ[84], וְיָכוֹל[85] רְאוּבֵן לִטְעֹן: שֶׁאֲנִי חָפַרְתִּי מְקוֹמוֹת אֵלּוּ בְּצִדְדִּי, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מוּכָנִים עַד שֶׁתִּקְנֶה מִמֶּנִּי אוֹ שֶׁתְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי וְאֶמְחַל לְךָ, וְתַכְנִיס הַקּוֹרוֹת בְּלֹא חֲפִירָה בַּכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְמַטְמֵט[86] כָּתְלִי בְּעֵת חֲפִירָה.

79) שם, מימרא הנ"ל של רב הונא. 80) ובזה הוחזק הכותל בשלו. 81) מוכנות להכניס, אבל זה עדיין לא הכניס. 82) מטעם מחילה, לפי שלא היה לו עדיין מה למחול ונגד מה למחות. 83) בכ"י תימן: בהן. 84) כנ"ל, שהמדובר בטענת שותפות. 85) כן הוא שם, בסוף דברי רב הונא. 86) יתמוטט. ובכ"י תימן: "יתנדנד".

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבארו קצת מן הדברים שאין אדם רשאי לעשות בתוך שלו סמוך לרשות חבירו כדי שלא יזיק את חבירו, אם בששניהם שווים כאחד, אם כשהאחד בעל עלייה והשני בעל הבית התחתון. ולא נשלמו.

א. לֹא יַחְפֹּר אָדָם[2] בּוֹר[3] וְלֹא שִׂיחַ[4] וְלֹא מְעָרָה[5], וְלֹא יָבִיא[6] אַמַּת הַמַּיִם, וְלֹא יַעֲשֶׂה בְּרֵכַת[7] הַמַּיִם לְשִׁרוֹת[8] בָּהּ בְּגָדִים לְכַבֵּס, בְּצַד כָּתְלוֹ[9] שֶׁל חֲבֵרוֹ[10], אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְיָסִיד[11] בְּסִיד לְכֹתֶל בּוֹר זֶה אוֹ מִקְוֵה הַמַּיִם זֶה אוֹ כֹּתֶל הָאַמָּה מִצַּד חֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבְלִיעוּ הַמַּיִם[12] וְיַזִּיקוּ[13] כֹּתֶל חֲבֵרוֹ.

2) במשנה (בבא־בתרא יז.): "לא יחפור אדם בור סמוך לבור של חבירו ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת כובסין אלא־אם־כן הרחיק מכותל חבירו שלשה טפחים וסד בסיד". ופירש הראב"ד (ב'שיטה מקובצת' שם יט.) שהמשנה הנ"ל מחולקת לשתי בבות: א. "לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו". ב. "ולא שיח ולא מערה וכו' וסד בסיד". והבבא הראשונה עוסקת בבור שאין בו מים, אלא שמכיון שהבור הוא עמוק הוא מזיק בחפירה, ועל זה אמרו שם: "כל מרא ומרא דקא מחיית, קא מרפית לה לארעאי" (= כל חפירה וחפירה שאתה מכה, אתה מרפה את קרקעי). ובבבא זו לא נזכר "וסד בסיד", כיון שאין מתונא (= לחות מים) אלא נדנוד על־ידי החפירה בלבד. ואילו הבבא השניה בדבר שיח ומערה, שאינם עמוקים ואין חפירתם מזקת כל כך, מדובר כשיש בהם מים, ועל זה אמרו (שם יט.): "רישא היזיקא דמתונתא" (= ברישא, ההיזק משום לחות המים). ולפיכך צריך גם הרחקה שלשה טפחים וגם לסוד בסיד. ומה שאמרו בגמרא (שם יז:) "אמר רב יהודה, מכותל בורו שנינו" אין זה אלא על הבבא הראשונה, אבל הבבא השניה שנזכר בה "מכותל חבירו" מדובר בכל כותל בנין, וכנראה שזוהי גם דעת רבינו כמו שיבואר להלן ('דגל ראובן' חלק שלישי סימן מ).
3) רבינו שינה מדרכו של התנא. שחילק המשנה לשתי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בבות, ודיבר בבבא הראשונה בבור שאין בו מים, שאין בו צורך לסוד בסיד - אלא כלל בור ושיח ומערה וכו' והמדובר בבור שיש בו מים, כמו שיח ומערה ואמת המים וכו', וכמו שמסיים בסוף: "כדי שלא יבליעו המים וכו'". ודין בור שאין בו מים הביא להלן הלכה י, עיין שם ('דגל ראובן' שם). 4) אף הוא מין בור, שהוא ארוך ואינו עמוק כל־כך כמו בור. 5) אף היא כבור, אלא שהיא מרובעת ומכוסה בתקרה. 6) תעלה שרחבה אמה. 7) במשנה: "נברכת", והיא חפירה בקרקע, ובה מתקבצים מי הגשמים. ויש צורך לפרט אמת המים לחוד ובריכה לחוד, שבאמת המים, המים נגררים תמיד. ובבריכה המים נקווים ועומדים, ויש בכל אחד מהם חיוב ושלילה (גמרא שם יט.). וראה פירוש המשניות לרבינו. 8) בגמרא שם יט, חילקו בין "מחמצן" המתאים לזה שהובא כאן, לבין "נדיין" שדינו הובא להלן, הלכה ה. 9) היינו כותל בנין של חבירו, וראה למעלה הערה א. 10) כן הוא בדפוס רומי, וכעין זה בכ"י תימן, וכן נכון. 11) "ו" החיבור מורה, שצריך שני דברים: גם הרחקת שלשה טפחים, גם לסוד בסיד. וכן הוא בגמרא שם יט. "פשיטא, דוסד בסיד, תנן". כלומר, שצריך שניהם, ואע"פ שדחו זאת בסוגיא הנ"ל - סובר רבינו שאין להתחשב עם הדיחוי, וה"פשיטא" הנ"ל נשארת בתקפה. 12) שם יט. וראה למעלה הערה א. 13) וצריך לומר שזהו כמו נזק בידים, שהרי בלי זה אנו פוסקים כרבי יוסי, שעל הניזק להרחיק את עצמו, וראה דברי רבינו להלן בפרק י הלכה ה.

ב. מַרְחִיקִין[14] אֶת הַגֶּפֶת[15] וְאֶת הַזֵּפֶת[16] וְאֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַסִּיד וְאֶת הַסְּלָעִים[17] מִכָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אוֹ[18] סָד בְּסִיד. וּמַרְחִיקִין[19] אֶת הַזְּרָעִים[20] וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה[21] וְאֶת הַגֻּמָּא[22] שֶׁמִּתְקַבֵּץ בָּהּ מֵימֵי רַגְלַיִם[23] מִן הַכֹּתֶל[24] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[25].

14) המשך המשנה, שם. 15) "פסולת הזיתים, אחרי שמוציאין את השמן" (רבינו בפירוש המשניות). [ובמסכת שבת פ"ד משנה א, כתב רבינו: "וכן פסולת השומשמין". וכן בגמרא שם מז: וראה בפ"ד מהלכות שבת הלכה א והערה ב]. 16) בכ"י תימן: "הזבל" (וכן הוא במשנה, שם). וכן הגיה מרכבת־המשנה מדעתו, וראה לחם־משנה. וכל אלו מקלקלים את הכותל מחמת החום שבהם, ראה בהלכות שבת שם. 17) והם מחלידים את האדמה מתחת לכותל, והופכים אותה עפר תיחוח (שם יט. ב'תוספות' ד"ה משום, בשם ר"ח). 18) כאן ברור, שמספיק אמצעי אחד אף לרבינו. בגירסתנו מפורש במשנתנו שם: "או סד בסיד", ואף לדברי ה'תוספות' (שם ד"ה וסד בסיד) שהעלו מתוך דיון את הגירסא: "וסד" (=ב"וו" החיבור) - יוצא מפורש, מתוך השקלא וטריא בגמרא יט. שכאן מספיק אמצעי אחד. וראה בלחם־משנה למעלה הלכה א. 19) אף זה, המשך המשנה שם. 20) בשקלא־וטריא בגמרא שם, סמכו את הטעם של כל הבבא הזאת: משום רטיבות. אך בזרעים, נאמר טעם מיוחד, והוא: "שמחלידים את הקרקע ומעלים עפר תיחוח" (שם יט:) וכתב רבינו בלשון כללית, כי המדובר גם כשזרעו במפולת יד, בלי מחרישה, שהרי אז יש טעם אחר לאסור, כמו שהעלו בגמרא. וראה בלחם־משנה. 21) בגמרא שם, ציינו, שמדובר כאן בחרישה לאילנות, ובארץ ישראל, שאין צורך בבריכת מים, כי אחרת הרי יש נימוקים אחרים לאסור. ורבינו כתב בלשון סתמית, הכוללת כל המקרים, וראה לחם־משנה. 22) במשנה, שם: "מי רגלים". ובגמרא (שם יט:) פירשוה לדעת רבה בר בר חנה, המתיר להשתין מים בצד כתלו של חבירו, ב"שופכין". ופירשה רבינו "גומא" (דלא כרש"י ור"י מיגאש שפירשו שמקבץ מי רגלים ושופכם בבת אחת). ואע"פ שרבינו פסק (להלן הלכה ו) שלא כרבה בר בר חנה, אלא "לא ישתין אדם מים בצד כתלו של חבירו אלא־אם־כן הרחיק ממנו שלשה טפחים" - כתב רבינו כאן "גומא" משום שכותל האמור כאן כולל גם כותל־אבנים שהמשתין מים אצלו אין צריך להרחיק אלא טפח אחד בלבד (ראה להלן שם), ואילו ב"גומא" צריך להרחיק גם ממנו שלושה טפחים (כסף־משנה בשם המגיה). 23) ודוקא מי רגלים, אבל לא סתם מים, ואין זה דומה לבור ונברכת הכובסין, שהם תדירים יותר (מגיד־משנה). 24) והיינו גם כותל־אבנים, ראה למעלה הערה כ. 25) ולא הזכיר רבינו "סיד". וכן אינו במשנה שם. ועיין ב'טור' סימן קנה, ובהגהת הרמ"א שם סעיף ה, וביאור הגר"א שם סעיף־קטן יד.

ג. מַרְחִיקִין[26] אֶת הָרֵחַיִם [מִן הַכֹּתֶל] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מִן הָרֵחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה[27], שֶׁהֵן[28] אַרְבָּעָה מִן הָעֶלְיוֹנָה[29], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָנִיד אוֹתוֹ[30], אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבַהֲלֶנּוּ בְּקוֹל הָרֵחַיִם[31].

26) המשך המשנה, שם. 27) הוא "השכב" שהוזכר במשנה. 28) שהריחיים מורכבות משתי אבנים זו על גבי זו, שהעליונה קצרה מהתחתונה טפח. 29) הוא "הרכב" שבמשנה, שם. 30) שם יח. ובאופן שהריחיים גדולים ויש בהם תנודה רבה. 31) באופן שאין תנודה גדולה, כגון בריחיים קטנים (שם כ:).

ד. מַרְחִיקִין[32] אֶת הַתַּנּוּר מִן הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מִקַּרְקָעִיתוֹ[33], שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מִשְּׂפָתוֹ[34], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָחֵם הַכֹּתֶל.

32) סוף המשנה, שם. 33) הוא "הכליא" שבמשנה. 34) שהתנור רחב מלמטה ועולה ומתקצר, ושפתו העליונה פחותה מן הקרקעית טפח.

ה. אֶבֶן[35] שֶׁהַכּוֹבֵס מַכֶּה בְּגָדִים עָלֶיהָ עַד שֶׁיִּתְלַבְּנוּ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק אוֹתָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת מִכֹּתֶל שֶׁל חֲבֵרוֹ; שֶׁבְּעֵת שֶׁהַכּוֹבֵס מַכֶּה עָלֶיהָ, הַמַּיִם נִתָּזִין[36] וּמַזִּיקִין לַכֹּתֶל[37].

35) ברייתא ומימרא של רבה בר אבוה (שם יט.). 36) ואז הם נתזין אף למרחוק, ולפיכך צריכה הרחקה יותר גדולה. בניגוד ל"נברכת הכובסין" שבמשנה (שם יז.) ששורים בה הבגדים שאין צורך להרחיק אלא שלשה טפחים בלבד, כמבואר למעלה הלכה א (גמרא שם יט.). 37) מכיון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שכאן לא הבדיל רבינו בין כותל אבנים לכותל לבנים (כמו שחילק להלן הלכה ו) - נראה שכאן אין חילוק בדבר (מגיד־משנה), וראה הגהות מיימוניות שיש חולקים בזה.

ו. לא[38] יַשְׁתִּין אָדָם מַיִם בְּצַד כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֹתֶל לְבֵנִים; אֲבָל בְּכֹתֶל אֲבָנִים[39] - יַרְחִיק טֶפַח. וְאִם הָיוּ הָאֲבָנִים[40] צְחִיחַ[41] סֶלַע - מַשְׁתִּין[42] בְּצִדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה.

38) תוספתא בבא־בתרא פ"א, הובאה שם יט: 39) שהם חזקים יותר. 40) שאבנים אלו, מהם עשוי הכותל, הם ממין הסלע. ולרש"י שם פירוש אחר, וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לז. 41) יבש מאוד, ואין הרטיבות מזקת לה כלל. 42) כנראה מלשון רבינו שרק להשתין מותר, אבל גומא של מי רגלים צריך להרחיק. אך אין זו דעת ה'בית יוסף' לפי רבינו, וראה סמ"ע שם ס"ק כב.

ז. מַרְחִיקִין[43] אֶת הַסֶּלֶם מֵהַשּׁוֹבָךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּקְפֹּץ הַנְּמִיָּה[44] בְּעֵת שֶׁמַּנִּיחַ הַסֶּלֶם[45], וְתַעֲלֶה לַשּׁוֹבָךְ וְתֹאכַל הַגּוֹזְלוֹת[46].

43) שם כב: במשנה. 44) חיה קטנה, הטורפת עופות. 45) שאז נקרא זה מזיק בידים, שגם רבי יוסי (שרבינו פוסק כמותו, לקמן פ"י ה"ה) מודה בזה. 46) אם כי אין זה אלא גרם נזק בלבד, והגורם נזק פטור מלשלם - לא פטרוהו אלא כשכבר עשה ההיזק, אבל לעשות לכתחילה ההיזק - אסור (בגמרא שם). [והמדובר כשהנמיה אינה של בעל הסולם, שאם היא שלו, חייב הוא על נזקה כדין שורו שהזיק, ראה פ"א מהלכות נזקי ממון הלכה א].

ח. וּמַרְחִיקִין[47] אֶת הַכֹּתֶל מִן הַמַּזְחִילָה[48] שֶׁל חֲבֵרוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹם[49] לְבַעַל הַמַּזְחִילָה לִזְקֹף[50] סֶלֶם וּלְתַקֵּן[51] מַזְחִילָה שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל[52] וְהֶחֱזִיק בָּהּ[53].

47) המשך המשנה, שם. 48) הצינור הגדול המחובר מסביב לגג, ובו יורדים המים מן הגג אל החצר דרך הצינור הקטן. וראה למעלה פ"ח הלכה ה. 49) ואם כי למעלה שם מבואר שלא אסרו לבנות מתחת למזחילה אלא כדי שלא יערער את הבנין - כל זה אינו אלא בבונה תחתיה, שאינה מפריעה לזקיפת הסולם, אבל בנייה בשטח הסמוך למזחילה, מפריעה לזקיפת הסולם (מגיד־משנה). 50) להעמיד. 51) לנקות את המזחילה מהלכלוך והצרורות הנופלים בה, שמעכבים את קילוח המים. 52) ורבינו לשיטתו, שלא צריך בענינים אלו לא טענה ולא חזקת שלש שנים, בניגוד לשיטת ראשונים אחרים. 53) ואף שלא החזיק אלא במזחילה, ולא בשטח שמסביב לה - אם לא תנתן לו האפשרות לתקן את המזחילה, תתקלקל ולא יהנה ממנה כלום (מגיד־משנה). ואין כאן משום הרחקת נזק, שהרי אין כאן היזק מיידי.

ט. רְאוּבֵן[54] שֶׁהָיָה כָּתְלוֹ סָמוּךְ[55] לְכֹתֶל שִׁמְעוֹן[56] כְּמִין גַּם[57], וּבָא רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת כֹּתֶל שֵׁנִי כְּנֶגֶד כֹּתֶל שִׁמְעוֹן, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה הַשְּׁלִשָּׁה כְּתָלִין כְּמִין בֵּי"ת - הֲרֵי שִׁמְעוֹן מְעַכֵּב עָלָיו, עַד שֶׁיַּרְחִיק מִכְּנֶגְדּוֹ[58] אַרְבַּע אַמּוֹת; כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמָּקוֹם בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים רָחָב, כְּדֵי שֶׁיָּדוּשׁוּ[59] בּוֹ רַבִּים וְתִתְחַזֵּק הָאָרֶץ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[60] בְּכֹתֶל גִּנָּה[61] אוֹ[62] בְּכֹתֶל חָצֵר בְּעִיר חֲדָשָׁה[63]; אֲבָל בְּעִיר יְשָׁנָה - כְּבָר נִתְחַזְּקָה, וּבוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה. וְכֵן אִם לֹא הָיָה בְּאֹרֶךְ כֹּתֶל שִׁמְעוֹן שֶׁבּוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינוֹ מַרְחִיק, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹנֵעַ הֶרֶגֵל מִלְּהַלֵּךְ שָׁם; שֶׁהַכֹּתֶל שֶׁהוּא פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אֵינוֹ צָרִיךְ חִזּוּק הָאָרֶץ[64].

54) שם כב. במשנה: "מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו - לא יסמוך לו כותל אחר, אלא־אם־כן הרחיק ממנו ארבע אמות". ובגמרא שם הקשו: "וקמא היכי סמיך?" (=הכותל הראשון האיך סמך), ומתרץ רבא: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות - לא יסמוך לו כותל אחר" (כן הנוסחא שם בכ"י מינכן, ובפירוש ר"י מיגאש ובעוד כמה מקורות. ראה בדקדוקי סופרים שם, ולא גרסינן "ברחוק ארבע אמות ונפל"). ופירשה ר"י מיגאש: "שרוחב כותלו סמוך לאורך כותלו של חבירו (כמין גאם, וכמו שכתב רבינו כאן ובפירוש המשנה) לא יסמוך לו כותל אחר כנגד ארכו, כנגד אורך כתלו של חבירו לעשות ממנו (בית) [בי"ת]" (כדברי רבינו, ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה והגר"א סימן קנה, ס"ק לב). 55) ומן הצד לא צריך הרחקה, שאין בו משום חוסר דוושא (=דריסה), גמרא הנ"ל. (ועוד שם: "הכא במאי עסקינן, מן הצד"). 56) ולשמעון היה מותר לבנות כותל זה, כיון שכותל של ראובן לא היה אז, וראה להלן הערה ע. 57) אות יוונית, דומה ל"ך" עברית. 58) מכנגד כותלו של שמעון. 59) שידרסו. ויש מפרשים, שהמדובר כאן כשקנו שניהם הקרקע מן המלך, שבסתמא נשתעבדו להם ארבע אמות קרקע חוץ מן הכותל לשם דוושא (מגיד־משנה). 60) שם, בדברי רב ורבי אושעיא. 61) מתוך שלא מרבים ללכת בגינה בפנים, צריכה היא דישה מבחוץ (רש"י שם ד"ה אלא כותל גינה). 62) רבי אושעיא, ולפי הכרעת רבי יוסי בר חנינא, אף לרב. 63) שעדיין לא הספיקו לדוש כהוגן את הקרקע, ונקראת חדשה עד חמשים שנה (רמ"א סימן קנה סעיף יג, וראה סמ"ע שם ס"ק לג). 64) כתב הראב"ד שסברא יפה היא, ולפי נוסחת ר"י מיגאש, שהובאה למעלה: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות" - מפורש בגמרא שהכותל של חבירו היה ארבע אמות, הרי שאם היה פחות מארבע אמות - אין בו דין "דוושא" (הגר"א סימן קנה ס"ק לו, וראה במגיד־משנה).

י. מִי[65] שֶׁבָּא לַחְפֹּר בּוֹר[66] בְּסוֹף שָׂדֵהוּ לִסְמוֹךְ לְמֵצַר חֲבֵרוֹ[67]: אִם שְׂדֵה חֲבֵרוֹ אֵינוֹ עָשׂוּי לְבוֹרוֹת[68] - סוֹמֵךְ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיָדוֹ[69]. וְאִם יִמָּלֵךְ חֲבֵרוֹ לַחְפֹּר בּוֹר בְּצִדּוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן כֹּתֶל הַבּוֹר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, עַד שֶׁיְּהֵא בֵּין חֲלַל שְׁנֵי הַבּוֹרוֹת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שִׁשָּׁה טְפָחִים[70]. וְאִם[71] הָיְתָה שְׂדֵה חֲבֵרוֹ עֲשׂוּיָה[72] לְבוֹרוֹת - אֵינוֹ סוֹמֵךְ[73], עַד שֶׁיַּרְחִיק[74] מִן הַמֶּצֶר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְיַחְפֹּר. וּכְשֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ לַחְפֹּר - יַרְחִיק גַּם הוּא שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְיַחְפֹּר.

65) בבא־בתרא יז: 66) היינו בור בלי מים, וכל ההיזק הוא עצם החפירה בלבד, וראה למעלה הערה א. 67) לגבול חבירו. ולחבירו אין שם בור. 68) שהוא בית הבעל, שדי לו במי גשמים, ואין משקים אותו בידים. 69) בטענה, שמא ימלך וירצה פעם לחפור בור. 70) כיון שהראשון עשה כדין, וסמך בהיתר - צריך השני להרחיק כשיעור, וכן כתבו ה'תוספות' (שם יז: ד"ה אביי). ויש אומרים, שזה יכול לטעון שאינו מחוייב לסבול בגלל זה, שוויתר מקודם ונתן לזה לחפור בלי הרחקה (מגיד־משנה). 71) כרבא ולא כאביי, וכפי הלשון השני. 72) כגון בית השלחין, שצריך להשקות אותה בידים. 73) מכיון שלא הזכיר רבינו דין סמיכה למצר כשאין עוד הניזק שם, אלא בבור בלבד ולא ביתר ההרחקות - סובר המגיד־משנה (למעלה הלכה ד) שרק בבור הלכה כרבא, ולא ביתר ההרחקות, לפי שהלכה כרבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו, ורק אם זהו "גירי דיליה" (=חיציו של המזיק), אז חייב הוא להרחיק, וכל זמן שאין הנזק קיים, אי־אפשר לומר שאלו הם חצים שלו, ורק בבור אמרו בגמרא שעצם החפירה מזיק לקרקע חבירו, אפילו אם אין לחבירו בה לא כותל ולא בור, וראה 'תוספות' שם יז. ד"ה לא יחפור, והגהות מיימוניות כאן אות ב, ולחם־משנה כאן. 74) לא הזכיר כאן רבינו ענין הסיד כמו בהלכה א, לפי שכאן מדובר בבור ריק שאין בו מים, שהוא עשוי לתשמישים אחרים, וכל ההיזק אינו אלא החפירה. וזוהי הבבא הראשונה שבמשנה, בתחילת פרק לא יחפור, ראה למעלה הלכה א והערה א.

יא. הַבַּיִת[75] וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם[76] - לֹא יַעֲשֶׂה בַּעַל הַבַּיִת תַּנּוּר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ עַל גַּבָּיו[77] גֹּבַהּ[78] אַרְבַּע אַמּוֹת[79]. וְכֵן[80] לֹא יַעֲמִיד בַּעַל הָעֲלִיָּה תַּנּוּר, עַד שֶׁיִּהְיוּ תַּחְתָּיו מַעֲזִיבָה[81] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[82]. וּבְכִירָה[83] - טֶפַח[84]. וְאִם[85] תַּנּוּר שֶׁל נַחְתּוֹמִים[86] הוּא - צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא תַּחְתָּיו אַרְבָּעָה טְפָחִים. וּבְכִירָה שֶׁל נַחְתּוֹמִין - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַרְחִיק הַשִּׁעוּר[87], אִם יָצָאת הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶׁהִזִּיקָה[88], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[89] בִּמְקוֹמוֹ[90].

75) שם כ: במשנה. 76) ושניהם מעכבים זה על זה, וכן פירשו ה'תוספות' בבא־קמא סא: ד"ה לא יעמוד אדם (ולא כפירוש רש"י שם ד"ה לא יעמיד, שבני העיר מעכבים, והיינו, שהבית הוא כולו של אדם אחד). 77) היינו, מפי התנור עד התקרה (רש"י לב"ב שם, ד"ה אלא אם כן). 78) חלל ריק (רש"י שם). 79) שלא תשרף התקרה (רש"י שם). ואם לא הרחיק כשיעור הנ"ל, הרי הוא כמזיק בידים ('קצות החושן' סימן קנה ס"ק א, וראה עוד להלן הערות פד, פה, פז). 80) משנה, שם. 81) הטיח של התקרה. 82) וכמו כן ארבע אמות למעלה ממנו, שלא תשרף התקרה (רש"י שם ד"ה עד שיהא תחתיו). 83) הוא "בנין עשוי לבשל, ששופתין בו שתי קדרות" (פירוש המשניות לרבינו), ואין האש גדולה כל־כך. 84) למטה. אבל למעלה, צריך גם בכירה ארבע אמות (סמ"ע סימן קנה ס"ק ב). 85) ברייתא שם, וכפי שפירש אותה אביי, שלא תהא סותרת את משנתנו. 86) שמסיקים בו ביתר תדירות (רש"י שם ד"ה בדנחתומין). 87) ואינו כמזיק בידים (ראה למעלה הערה עו). 88) כדעת חכמים במשנה שם, ולא כרבי שמעון. וכן פסק הרי"ף שם. ואע"פ שאם "הרחיק האש כראוי ועברה והזיקה - פטור, שזו מכה בידי שמים היא" (פי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב), כרבי שמעון בבבא־קמא סא: במשנה - שם הרחיק כראוי, באופן שיצא גם מכלל היזק של "אש", אבל כאן שלא הרחיק אלא ארבע אמות, לא יצא אלא מכלל "אדם המזיק", אבל מכלל "אש" לא יצא ('קצות החושן' שם, ועיין רי"ף בבבא־קמא שם). 89) [במגדל עוז הביא "שנתבאר", וכן נכון]. 90) [בהלכות נזקי ממון שם, שאם לא הרחיק כראוי, ועברה האש והזיקה - חייב לשלם].

יב. מִי[91] שֶׁהָיְתָה לוֹ חֲנוּת תַּחַת אוֹצַר[92] חֲבֵרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה[93] בָּהּ לֹא נַחְתּוֹם[94] וְלֹא צַבָּע[95] וְלֹא רֶפֶת בָּקָר. וְלֹא יַכְנִיס שָׁם אַסְפַּסְתָּא[96] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים[97] שֶׁעוֹלֶה מֵהֶם הֶבֶל חַם הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהַחֹם[98] מַפְסִיד פֵּרוֹת הָאוֹצָר[99]. לְפִיכָךְ, אִם[100] הָיָה אוֹצַר יַיִן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין הַחֹם מַפְסִידוֹ[101] - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בַּחֲנוּתוֹ כָּל מְלֶאכֶת אֵשׁ שֶׁיִּרְצֶה; אֲבָל[102] לֹא יַעֲשֶׂה רֶפֶת בָּקָר[103], מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיד רֵיחַ הַיַּיִן. וְאִם[104] הֶחֱזִיקוּ הַחֲנוּת בִּתְחִלָּה לָרֶפֶת אוֹ לַנַּחְתּוֹם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[105], וְאַחַר כָּךְ רָצָה בַּעַל הָעֲלִיָּה לַעֲשׂוֹת עֲלִיָּתוֹ אוֹצָר - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיָדוֹ[106].

91) סוף המשנה, שם. 92) עלייה, שאוצרים בה תבואה, שמן ויין וכדומה (פרט לשומשמין, רימונים ותמרים, שאין החום מזיק להם, ראה להלן). 93) במשנה שם: "לא יפתח", ולפיכך כתב ה'טור' (סימן קנה) בשם הרשב"ם שאפילו אם היתה לו חנות של נחתומים או של צבעים בבית אחר, אסור לפתוח אותה חנות לבית שתחת האוצר, שההבל עובר ממקום למקום. וכן הביא הרמ"א (שם, סעיף ב בהגהה). ורבינו שינה מלשון המשנה, וכתב "יעשה", ולא כתב "יפתח". ולפי"ז יתכן שדווקא לעשות בה אסור, אבל לפתוח חנות אחרת לבית שתחת האוצר - אין איסור. 94) במשנה, שם: "חנות של נחתומין". 95) מעבדה לעשיית צבע, שגם בה מסיקים הרבה. ובמשנה שם: "[חנות] של צבעין". 96) שחת, תבואה שלא הביאה שליש, והיא כרפת בקר (מימרא של רב ששת, שם). 97) כנראה שאף מרפת בקר עולה הבל, אלא שבה יש גם ריח רע, ראה לחם־משנה. 98) כן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח, ד"ה לא יפתח). ולא כרש"י (שם ד"ה אוצר) שפירש: "שהעשן קשה להם". 99) אף יין של חוץ־לארץ בכלל שהחום מזיק לו (מימרא של רב יוסף שם), וראה להלן. 100) משנה וברייתא שם. 101) שהיין הישראלי הוא חריף, ואין החום מפסידו ואדרבא עוד משביחו,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משא"כ ביין מחו"ל, שאף חום הנר מזיק לו (שם). 102) במשנה וברייתא שם. 103) שריחה רע. והשמיט רבינו כאן "אספסתא", שאע"פ שדומה לרפת בקר לענין החום - אינה דומה לענין ריח רע (לחם־משנה, וראה בסמ"ע שם ס"ק ח). 104) ברייתא שם. 105) בברייתא שם לא נזכרה אלא רפת בקר. אך אותו הטעם הוא ביתר הדברים. וכן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח. ד"ה ואם היתה). 106) בברייתא שם, נאמר: "אם היתה רפת בקר קודמת לאוצר - מותר". הרי שאף לאחר שזה פתח את האוצר, אינו צריך זה לסלק את הרפת.

יג. כְּבֵד[107] בַּעַל הַבַּיִת וְרִבִּיץ[108] עֲלִיָּתוֹ, אוֹ[109] שֶׁרִבָּה בָּהּ חַלּוֹנוֹת[110], כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בּוֹ אוֹצָר, וְקָדַם זֶה וְעָשָׂה תַּנּוּר קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס פֵּרוֹת לָאוֹצָר; אוֹ[111] שֶׁהִתְחִיל לֶאֱצֹר שׁוּמְשְׁמִין[112] אוֹ רִמּוֹנִים אוֹ תְּמָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[113], וְקָדַם זֶה וְעָשָׂה הַתַּנּוּר קֹדֶם שֶׁאָצַר הַחִטִּין; אוֹ[114] שֶׁעָשָׂה בַּעַל הַחֲנוּת[115] מִחְלָה[116] עַל גַּבָּהּ לְהַבְדִּיל בֵּין הַחֲנוּת וּבֵין הָאוֹצָר - בְּכָל אֵלּוּ בַּעַל אוֹצָר מְעַכֵּב עָלָיו[117], וְאִם עָבַר וְעָשָׂה תַּנּוּר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵין בַּעַל הָאוֹצָר יָכוֹל לְהָסִיר הַתַּנּוּר בְּכָל אֵלּוּ.

107) שם כ: שורה של בעיות, שלא נפתרו. 108) זילוף מים על פני הרצפה. 109) גם זו בעיא שם, ושתיהן של אביי. 110) והאוצר זקוק להרבה אור לחלונות. 111) בעיא של רב הונא בריה דרב יהושע, שם. 112) אין בגירסא שלנו בגמרא שם. 113) שאין החום מזיק להם (סמ"ע שם ס"ק י). 114) אף זו היא בעיא של אביי, שם. 115) ובקודמים עשה הכל בעל האוצר. 116) זהו פירושו של רבינו ל"בנה עלייה על גבי ביתו" (שם). וכן פירשו ר"ח ור"י מיגאש (מגיד־משנה). ורש"י פירש שבעל האוצר בנה אותה, עיין שם. 117) שכולן בעיות שלא נפתרו: בכיבד וריבץ וריבה, מי מהם זכה להיות הראשון ומי הוא השני. ומספק אין לו לעשות לכתחילה, ואם עבר ועשה אין מבטלים מעשיו מספק.

~ יום רביעי א' אדר ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבארו בו הדברים שמרחיקין מן העיר כדי שלא יזיקו לבני העיר, וקצת מהדברים שיש על השכנים להרחיק זה מזה, מאותן דברים שלא נתבארו בפרק תשיעי.

א. מַרְחִיקִין[2] אֶת הָאִילָן[3] מִן הָעִיר חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אַמָּה, וּבֶחָרוּב[4] וּבַשִּׁקְמָה[5] - חֲמִשִּׁים[6] אַמָּה, מִפְּנֵי[7] נוֹיֵי[8] הָעִיר[9]. וְכָל אִילָן הַנִּמְצָא קָרוֹב לָעִיר[10] פָּחוֹת מִזֶּה - קוֹצְצִין אוֹתוֹ[11]. וְאִם הָאִילָן קָדַם - נוֹתְנִין לוֹ בְּנֵי הָעִיר דָּמָיו[12]. וְאִם הָיָה הַדָּבָר סָפֵק, וְלֹא נוֹדַע אֵי זֶה מֵהֶם קָדַם - אֵין[13] לְבַעַל הָאִילָן דָּמִים, אֶלָּא נוֹטֵל עֵצָיו וְהוֹלֵךְ.

2) בבא בתרא כד: במשנה. 3) ודין הרחקת זרעים מן העיר, ראה בפרק י"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ד. ועיין לחם משנה כאן. 4) אילן שגדלים בו חרובים. 5) אילן שגדלים בו תאנים מדבריות. 6) מפני שהחרוב והשקמה ענפיהם מרובים (רש"י שם) ולדעת אבא שאול (במשנה שם) יש להרחיק כל אילן סרק חמישים אמה, [ואף על פי שבפירוש המשניות שם פסק רבינו כמותו - כאן בספרו לא הביא את דברי אבא שאול. ועיין תוספות יום טוב, בבא בתרא פרק ב משנה ז. 7) שם, דברי עולא. 8) שתפארת היא לעיר, שסביבה יימצא מגרש פנוי (רש"י שם). 9) נראה בגמרא שם שאין זה אלא בארץ ישראל, וכן פירשו רש"י והרשב"א שם (מגיד משנה). וכן כתב הטור (חושן משפט סימן קנה). ודווקא בזמן שהיא ביד ישראל (תוספות יום טוב שם). ולכן נשמטה הלכה זו ולא נכתבה בשולחן ערוך חושן משפט. 10) והעיר קדמה לאילן (משנה שם). 11) ואינו נותן דמים מאחר שנטעו האילן באיסור. 12) דמי האילן, אבל חייב הוא לקצוץ קודם שמקבל את דמיו, מפני שקדירה של שותפים לא קרה ולא חמה (גמרא שם). כלומר, אם לא יקצצנו כל זמן שלא ייתנו דמים - יסחב העניין עד לאין סוף. ולמדו מכאן, שיחיד המתדיין עם הציבור בעניין מיסים שהציבור גובה ממנו - שחייב הוא לסלק מקודם מה שתובעים ממנו, ואחרי כן יבוא איתם לדין (משנה למלך בשם המרדכי). 13) שהרי לקצוץ הוא חייב בכל אופן, בין אם האילן קדם ובין אם העיר קדמה, ודמים אינו נוטל אלא אם קדם האילן, ובכל ספק בממון אמרו המוציא מחבירו עליו הראייה (גמרא שם).

ב. מַרְחִיקִין[14] גֹּרֶן[15] קָבוּעַ[16] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים[17] אַמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הָרוּחַ הַתֶּבֶן בְּעֵת שֶׁזּוֹרֶה וְיַזִּיק לִבְנֵי הָעִיר. וְכֵן[18] לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם גֹּרֶן קָבוּעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק הַתֶּבֶן לִנְטִיעַת חֲבֵרוֹ[19] אוֹ לְנִירוֹ[20].

14) שם במשנה. 15) מקום שדשים בו תבואה, וזורים אותה ברוח, ויש שם הרבה מוץ, תבן ועפר. 16) ונקרא קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה, שצריך להשתמש ברחת לזריית המוץ (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא). 17) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין ההיזק קבוע (כרב אשי שם, ולא כאביי שאף בגורן שאינו קבוע יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה - בכדי שלא יזיק). 18) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי הלכות נפרדות: א' שירחיק אדם בתוך שלו חמישים אמה מכל רוח, היינו, בגורן שיש לו בתוך העיר. ב' שירחיק מנטיעותיו של חבירו ומניר. וכן כתבם הטור כשני דינים. אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של ההרחקה מנטיעות ומניר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של רבינו שאף את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה סמ"ע סימן קנה סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא, וראה דברינו שם. 19) שהוא שורף את לב הנטיעות (גמרא שם). 20) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל יותר מדי, ושורף את הזרעים שיזרעו בו (גמרא ורש"י שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. מַרְחִיקִין[21] אֶת הַנְּבֵלוֹת וְאֶת הַקְּבָרוֹת וְאֶת הַבֹּרְסְקִי[22] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה[23].

21) שם כה. במשנה. 22) מקום עיבוד עורות. 23) משום ריח רע (רש"י שם).

ד. וְאֵין[24] עוֹשִׂין בֹּרְסְקִי[25] אֶלָּא לְמִזְרַח[26] הָעִיר, מִפְּנֵי שֶׁרוּחַ מִזְרָחִית חַמָּה[27], וּמְמַעֶטֶת[28] הֶזֵּק רֵיחַ עִבּוּד הָעוֹרוֹת.

24) המשך המשנה שם. 25) אפילו אם מרחיק חמישים אמה, ודווקא בורסקי, אבל בנבילות וקברות, שכל ריחם אינו אלא לפני שכלה הבשר, לא החמירו. 26) כתנא הראשון שם ולא כרבי עקיבא. 27) ראה גיטין לא: ורש"י שם. 28) כן הוא בפירוש המשניות לרבינו "כי רוח מזרחית, ייתכן שתתקן בִּיאוּש ריח הבורסקי (=ריח רע של בורסקי) ולא יגיע מזה נזק לבני אדם". ושם הוסיף עוד טעם שבארצות המזרח הקרוב, רוח זו ממעטת לנשוב בכלל.

ה. מִי[29] שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת מִשְׂרָה[30] שֶׁל פִּשְׁתָּן בְּצַד יָרָק שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁהֲרֵי מֵי הַמִּשְׂרָה נִבְלָעִין בָּאָרֶץ וְהוֹלְכִין וּמַפְסִידִין אֶת הַיָּרָק; אוֹ שֶׁנָּטַע כְּרִשִּׁין[31] קָרוֹב מִן הַבְּצָלִים שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁהֵן מְפִיגִין טַעְמָן; אוֹ שֶׁנָּטַע חַרְדָּל בְּצַד כַּוֶּרֶת דְּבוֹרִים, שֶׁהֲרֵי הַדְּבוֹרִים אוֹכְלִין הָעֶלִין[32] וּמַפְסִידִין[33] אֶת הַדֶּבֶשׁ; וְכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין[34] צָרִיךְ לְהַרְחִיק בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק[35], וְעַל הַנִּזָּק[36] לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ, אִם יִרְצֶה, עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לוֹ הַנֶּזֶק; שֶׁזֶּה[37] בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ הוּא עוֹשֶׂה, וְהַנֶּזֶק בָּא לַחֲבֵרוֹ מֵאֵלָיו. בַּמֶּה[38] דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵינוֹ מַרְחִיק? כְּשֶׁהָיָה הַנֶּזֶק בָּא מֵאֵלָיו אַחַר שֶׁיִּפְסְקוּ[39] מַעֲשָׂיו שֶׁל מַזִּיק; אֲבָל אִם הָיוּ מַעֲשָׂיו שֶׁל זֶה שֶׁעוֹשֶׂה בִּרְשׁוּתוֹ מַזִּיקִין אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁמַּזִּיק בְּיָדוֹ. הָא לָמָּה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי שֶׁעוֹמֵד בִּרְשׁוּתוֹ וְיוֹרֶה חִצִּים לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, וְאָמַר: בִּרְשׁוּתִי אֲנִי עוֹשֶׂה! שֶׁמּוֹנְעִין אוֹתוֹ[40]. וְכֵן[41] כָּל הַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה בְּעִנְיָן זֶה, אִם לֹא הִרְחִיקוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיק בְּחִצָּיו. לְפִיכָךְ[42] צָרִיךְ שֶׁיַּרְחִיק מִשְׂרָה מִן הַיָּרָק וּכְרִשִּׁין מִן הַבְּצָלִים וְחַרְדָּל מִן הַדְּבוֹרִים שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר מְעַט, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הֶזֵּק בְּיָדַיִם; אֲבָל לְהַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא הַנֶּזֶק מֵאֵלָיו - אֵין צָרִיךְ.

29) שם כה. במשנה. 30) מקום ששורין בו את הפשתן. 31) בעודם ירוקים הם דומים קצת לבצלים ולשומים (תוספות יום טוב כלאים פרק א משנה ב). 32) אבל לא את הגרעין, שאותו אינם מוציאים, כמו שנאמר בגמרא שם יח: בסמיכות לעניין אחר. 33) "שעושה את הדבש חריף וחד" (לשון רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שם יח. דיבור המתחיל ואת החרדל) מפרש שמתוך שהם אוכלים החרדל, שמחדד את פיהם, הם אוכלים את הדבש שלהם. 34) כרבי יוסי ולא כחכמים, וכמו שנפסקה הלכה כמותו בשם שמואל במשנה שאחריה (שם כה:). ואף על פי שרבי יוסי אמר דבריו רק בחרדל - נתבאר בגמרא (שם יח:) שלדברי חכמים אמר כן, אבל הוא עצמו מתיר בכולם. 35) כלומר, כל השטח, שיכול עוד לבוא נזק ממנו, אבל חייב להרחיק שיעור־מה, כמו שנזכר בסוף ההלכה. 36) בניגוד לחכמים הסוברים שעל המזיק להרחיק את עצמו. 37) כהסברת רבי יוסי בהמשך המשנה (שם כה:). 38) מימרא של רב אשי בשם רב כהנא (שם כה:) "מודה רבי יוסי בגירי דיליה (=בחיצים שלו, של המזיק)". 39) ובעת העשייה עדיין לא בא כל נזק, והוא בא רק כעבור זמן־מה. 40) שהרי הוא אדם המזיק. וראה להלן פרק יא הלכה ג לעניין חיוב תשלומין. 41) שהרי לא בא רבי יוסי לחלוק אלא במשנה זו ולא חלק על כל המשניות הקודמות שבפרק לא יחפור. 42) כן הוא ברי"ף, ולמד דין זה מדין בור שמרחיקים אותו מן הכותל שלושה טפחים (למעלה פרק ט הלכה א). ואף על פי שהרי"ף לא הזכיר אלא משרה - סובר רבינו שאין להבדיל בין משרה לכרישין וחרדל, אחרי שהמשנה כללה אותם יחד.

ו. בַּעַל[43] הָעֲלִיָּה שֶׁהָיָה שׁוֹפֵךְ מַיִם, וְהֵן יוֹרְדִין עַל הַדֶּר לְמַטָּה: אִם[44] הָיְתָה שָׁם מַעֲזִיבָה[45], שֶׁהַמַּיִם כֻּלָּם בָּהּ בְּעֵת שְׁפִיכָה, וְאַחַר שֶׁיִּפְסִיק עֶלְיוֹן מִלִּשְׁפֹּךְ יִבָּלְעוּ הַמַּיִם וְיִרְדוּ וְינַטְּפוּ עַל הַתַּחְתּוֹן[46] - צָרִיךְ הַתַּחְתּוֹן[47] לְתַקֵּן וּלְהַרְחִיק[48] מִן עַצְמוֹ הַנֶּזֶק; וְאִם[49] אֵין שָׁם מַעֲזִיבָה, אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁפֹּךְ יֵרְדוּ הַמַּיִם מִיָּד - הֲרֵי זֶה כְּמַזִּיק בְּחִצָּיו, וְהָעֶלְיוֹן מְתַקֵּן, אוֹ יִמָּנַע מִלִּשְׁפֹּךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

43) בבא מציעא קיז. כרבי חייא בר יוסי ולא כרבי חייא בר אבא. 44) כמו שהסבירו שם, בסוף השקלא וטריא, את העובדה שהובאה שם. 45) טיח על גבי התיקרה כרצפה לבעל העלייה, ראה למעלה פרק ד הלכה א. 46) ואם כן הנזק בא רק אחרי שפסקו מעשיו של המזיק. ואין זה "גירי דיליה". 47) שהוא הניזוק. 48) כדעת רבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו. 49) כך הסיק הרי"ף מן הסוגייה שם.

ז. מִי[50] שֶׁהָיָה לוֹ אִילָן[51] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ קָרוֹב[52] לְבוֹר חֲבֵרוֹ - אֵין בַּעַל הַבּוֹר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו וְלוֹמַר לוֹ: הֲרֵי שָׁרְשֵׁי הָאִילָן נִכְנָסִים לַבּוֹר שֶׁלִּי וּמַפְסִידִין אוֹתוֹ. שֶׁזֶּה נֶזֶק הַבָּא מֵאֵלָיו הוּא לְאַחַר זְמַן, וּבְעֵת שְׁנָטַע אֵינוֹ מַזִּיקוֹ[53]; וּכְשֵׁם[54] שֶׁזֶּה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, כָּךְ זֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ. וְכֵן[55] רְאוּבֵן שֶׁחָפַר בּוֹר, וְיָרַד וּמָצָא שָׁרְשֵׁי אִילָן שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - קוֹצֵץ וְחוֹפֵר, וְהָעֵצִים שֶׁלּוֹ. וְאִם[56] הָיָה קָרוֹב לְאִילַן שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[57] - הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל שִׁמְעוֹן, וְקוֹצְצָן וְנוֹתְנָן לוֹ. וְאִם[58] אֵין צָרִיךְ לַחְפֹּר בּוֹר, וְיָצְאוּ הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - הֲרֵי הוּא מַעֲמִיק[59] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְעַכֵּב

הַמַּחֲרֵשָׁה; וְכָל שֹׁרֶשׁ שֶׁמָּצָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - קוֹצְצוֹ[60], וְאֵינוֹ[61] חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִיבַשׁ הָאִילָן שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁזֶּה[62] בְּתוֹךְ[63] שֶׁלּוֹ הוּא חוֹפֵר.

50) בבא בתרא כה: במשנה וכרבי יוסי וכמו שפסק שם רב יהודה בשם שמואל. 51) הטור (סימן קנה) כתב: "אם היה לחבירו בור אצל שדהו מותר ליטע לו אילן סמוך לו" (הביאו הרמ"א שם סעיף לב). [אבל מדברי רבינו נראה שלכתחילה אסור, וזהו מפני שיונק משדה חבירו ובזה מודה רבי יוסי שאסור (וראה בתוספות בבא בתרא כו: דיבור המתחיל גזלן). ואף על פי שתיקן יהושע שאילן הסמוך למיצר מביא ביכורים וקורא עליהם ואינו גזלן (בבא בתרא כז:) - לא תיקן שמותר לעשות כן, אלא שאם עשה אינו גזלן וראה בתוספות שם, אבל להלן הלכה ח שכתב שחייב להרחיק ארבע אמות מן הגפנים (מחמת עבודת הכרם) - נראה שיותר מזה אינו צריך והרי יניקת האילנות היא עד שש עשרה אמה]. 52) היינו, מחוץ לד' אמות או שיש גדר בין השדות, ראה להלן הלכה יא. 53) ואין זה "גירי דיליה". 54) מדברי רבי יוסי במשנה שם. 55) כלומר, כשם שזה נוטע בשלו, כן בעל הבור רשאי לעשות בשדה כרצונו. 56) שם כו: לפי פירוש רש"י דיבור המתחיל בתוך שש עשרה אמה, והפירוש האחרון של התוספות שם, דיבור המתחיל עד דאמרי ליה. 57) שעד כאן יונקים השורשים והם נחשבים כגופו של אילן. 58) משנה שם כו. 59) חורש בעומק. 60) ואם הוא בתוך שש עשרה אמה, נותנו לבעל האילן (סמ"ע סימן קנה סעיף קטן סט). 61) זה מוסב על כל הנאמר בהלכה זו. 62) היינו, בעל הבור ובעל שדה הניר. 63) סיום דברי רבי יוסי במשנה (שם כה:).

ח. מִי[64] שֶׁהָיְתָה שְׂדֵה חֲבֵרוֹ נְטוּעָה גְּפָנִים אוֹ שְׁאָר אִילָנוֹת, וּבָא הוּא לִנְטֹעַ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ גְּפָנִים בְּצַד גְּפָנִים אוֹ אִילָנוֹת בְּצַד אִילָנוֹת - צָרִיךְ לְהַרְחִיק[65] אַרְבַּע[66] אַמּוֹת[67]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[68]? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[69]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ[70] - מַרְחִיק בֵּין גְּפָנִים לִגְפָנִים שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּבֵין[71] גְּפָנִים לִשְׁאָר אִילָנוֹת[72] אוֹ בֵּין אִילָנוֹת לְאִילָנוֹת[73] - אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכָל מָקוֹם[74]. הָיָה[75] גָּדֵר בֵּינְתַּיִם - זֶה סוֹמֵךְ[76] לַגָּדֵר, וְזֶה סוֹמֵךְ לַגָּדֵר, בְּכָל מָקוֹם. מִי[77] שֶׁהָיָה אִילַן חֲבֵרוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ - קוֹצֵץ כִּמְלֹא[78] מַרְדֵּעַ[79] עַל גַּבֵּי הַמַּחֲרֵשָׁה[80]. וּבֶחָרוּב וּבַשִּׁקְמָה - קוֹצֵץ כָּל הַנּוֹטֶה[81], עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל[82] כְּנֶגֶד הַמֶּצֶר. וְכֵן אִם הָיָה נוֹטֶה עַל בֵּית הַשְּׁלָחִין[83] שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ[84] עַל בֵּית הָאִילָן - קוֹצֵץ אֶת כָּל הַנּוֹטֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַמֶּצֶר.

64) שם כו. במשנה. 65) שלא יצטרך להיכנס במחרשתו לתוך שדה חבירו. 66) שזהו שיעור עבודת הכרם (ברייתא שם). 67) נראה שיותר מארבע אמות אין להרחיק. וראה להלן. 68) מימרא של שמואל שם, וכן יוצא מתוך השוואת הברייתא והמשנה הנראות כסותרות. 69) שמחרשתם רחבה וצריכה ארבע אמות. 70) שאין מחרשתם רחבה ואינם צריכים ארבע אמות לעבודת הכרם. 71) וזה לשיטת רבינו בניגוד לזו של הראב"ד, רש"י ועוד מפרשים, שכוונת רב יוסף הייתה, שבין אילנות לגפנים אף בבבל צריך יותר הרחקה, והיינו, כמו בארץ ישראל: ד' אמות. 72) מלשון זו משמע, שהמזיק יש לו גפנים ולניזק אילנות, וכן הוא בגמרא כתב־יד רומי בבבא בתרא שם: "אבל גפנים לאילנות". אבל בגמרא שלפנינו: "אבל אילן לגפנים". וכן פירש רבינו במשנה שם: "ואם היה שדה חבירו ובא לסמוך לו שדה האילן מרחיק ד' אמות בכל מקום". 73) בגמרא שם מפורש שמאילן לאילן דינו כמגפנים לגפנים, ולפיכך כתב המגיד־משנה שטעות סופר היא בדברי רבינו. ובשולחן ערוך (סימן קנה סעיף כה) העתיק: "אבל בחוצה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות ובין גפנים לשאר אילנות ארבע אמות". 74) בגמרא שם: "אבל אילן לגפנים בעי טפי" ופירש ר"י מיגאש (בשם רבו הרי"ף, שרבא הרחיק שתי אמות כדין הרחקה בבבל ועל זה אמרו לו שמאילן לגפנים צריך להרחיק יותר, כלומר ארבע אמות. 75) המשך המשנה שם. 76) שאז אין חשש שייכנס במחרשתו. וראה בסמ"ע שם סעיף קטן סג אם זה מוסב גם על סמיכת אילן לגפנים. 77) שם כז: במשנה. 78) עד הגובה הזה. 79) מלמד הבקר, ולשון רבינו בפירוש המשניות: "הוא עץ המלמד, שיש בשתי קצותיו שיני ברזל". 80) שהענפים לא יפריעו לו בעת החרישה, אבל מה שגבוה יותר ואינו מפריע לו אינו יכול לקצוץ. 81) מפני שאלו יש להם צל מרובה והוא מזיק לשדה. 82) כעין משקולת הבנאים, כלומר, שיהיה שווה עם המצר, ולא יטה כלום מחוץ למצר. 83) כמו "השלהין", והוא מלשון עייפות. "והוא עייף" (בראשית כה, כט) תירגם אונקלוס: "והוא משלהי". והוא: שדה שזקוקה למים מחוץ לגשמים ולה מזיק הצל יותר מלשדה אחרת. 84) כן הוא בתוספתא בבא בתרא סוף פרק א (לפי נוסחת הדפוס): "בית השלחין ובית האילן כנגד המשקולת".

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו גם כן הדברים שאין אדם רשאי לעשות כדי שלא יזיק לחבירו, ודיני המחזיק לעשות נזק לחבירו מה דינו בדברים אלו.

א. מִי[2] שֶׁעָשָׂה גֹּרֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אוֹ קָבַע[3] בֵּית הַכִּסֵּא, אוֹ מְלָאכָה[4] שֶׁיֵּשׁ[5] בָּהּ אָבָק וְעָפָר וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - צָרִיךְ לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ הָעָפָר אוֹ רֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא אוֹ הָאָבָק לַחֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ. אֲפִלּוּ[6] הָיְתָה הָרוּחַ הוּא שֶׁמְּסַיַּעַ[7] אוֹתוֹ בְּעֵת שֶׁעוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ, וּמוֹלִיכָה אֶת הָעָפָר אוֹ נְעֹרֶת הַפִּשְׁתָּן וְהַמֹּץ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן וּמַגִּיעָתָן לַחֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַרְחִיק[8] כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ[9] וְלֹא יַזִּיקוּ וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי הָרוּחַ מְצוּיָה[10]; שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּמִי שֶׁהִזִּיקוּ בְּחִצָּיוֹ[11] הֵן.

2) בבא־בתרא כד: במשנה. והמדובר כאן בגורן שאינו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קבוע, וכמו שאמר אביי שם שבאופן זה אינו צריך להרחיק חמשים אמה כבגורן קבוע (ראה למעלה פ"י הלכה ב) אלא בכדי שלא יזיק. ואף רב אשי לא חלק אלא בפירוש המשנה, אבל בעצם ההלכה - לא נחלק עליו (לחם־משנה, והגר"א סימן קנה, ס"ק צג). 3) כן נראה שם כג. מתוך דברי רב זביד. 4) שם כו. על רקע של עובדא מסויימת. 5) כגון ניפוץ פשתן, בעובדא הנזכרת שם. 6) שם כו. כאמימר ומר בר רב אשי, ולא כרבינא. וכן פסק הרי"ף שם. 7) שאז אין זה אלא גרמא, כדברי רב אשי בבבא־קמא ס. ושלדעת רבינא אין שום חיוב להרחיק בזה (בבא־בתרא שם). 8) שגרמא בנזקין, אע"פ שאין בו חיוב תשלומין (כדלהלן בהלכה ב) - אסור. 9) בלי רוח. 10) בכ"י תימן: "המצויה". ודוקא מצויה, אבל אין לחשוש שמא תוליכם רוח שאינה מצויה, כמו שהוכיחו ה'תוספות' שם ד"ה זיקא. 11) ואף רבי יוסי, שסובר שעל הניזק להרחיק עצמו, ורבינו פוסק כמותו (למעלה פ"י ה"ה) - מודה בזה, כיון שזה בא על־ידי חציו (למעלה שם).

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לְהַרְחִיק כָּל כָּךְ[12], אִם הוֹלִיכָה הָרוּחַ הַמְּצוּיָה הַמֹּץ וְאֶת הֶעָפָר וְהִזִּיקָה בָּהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[13]; שֶׁהָרוּחַ הוּא שֶׁסִּיַּע אוֹתוֹ, וְאֵין נֶזֶק זֶה בָּא מִכֹּחַ מַזִּיק עַצְמוֹ[14].

12) כמו שנתבאר למעלה הלכה א. 13) בבא־קמא ס. כרב אשי, ולא כרבא ורבי זירא, וכן פסק הרי"ף בבבא־בתרא פרק לא יחפור, שהסיק מתוך השוואת המקורות של בבא־בתרא כו. ושל בבא־קמא ס. שיש לחלק בין חיוב ההרחקה וחיוב התשלומין. 14) ואע"פ שלענין ליבה וליבתה הרוח, פסק רבינו בפי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ז - שחייב, מפני "שהוא גרם, וכל הגורם להזיק משלם נזק שלם" - שם באש ודאי כיוון להזיק, אבל כאן בגורן ודאי לא כיוון להזיק, ורבינו לשיטתו שבדיני דגרמי אינו חייב לשלם אלא במתכוין, ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א והלכה ד (הגר"א סימן תיח, ס"ק יט). ועיין בפי"ח מהלכות מכירה הלכה יג ובהערות שם, ובפרק ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב, במגיד־משנה שם.

ג. הַכּוֹתֵשׁ[15] אֶת הָרִיפוֹת[16] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וּבְעֵת שֶׁמַּכֶּה מְנַדְנֵד לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, עַד[17] שֶׁנִּדְנְדָה[18] כִּסּוּי הֶחָבִית עַל פִּי הֶחָבִית[19] - הֲרֵי זֶה מַזִּיק בְּחִצָּיוֹ[20], וְחַיָּב לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יְנַדְנֵד, אוֹ יְבַטֵּל מְלַאכְתּוֹ שֶׁמַּזִּיקָת. וְאִם[21] הִזִּיק בְּעֵת הַנִּדְנוּד - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מִכֹּחוֹ בָּא הַנֶּזֶק.

15) בבא־בתרא דף כה: ודף כו. כרב אשי. 16) "חיטים כתושות" (רש"י בשמואל־ב יז, יט). ובגמרא נזכרו "שומשמים". 17) אבל אם רק החצר מתנדנדת, אין זה נזק (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 18) כלומר: החצר נדנדה את הכיסוי. 19) והיינו, כשהחבית עומדת על החצר, בניגוד לפירוש רש"י שם שהיא עומדת על החומה. וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לט. 20) והוא אדם המזיק, ובזה אף רבי יוסי מודה כנ"ל. 21) הלחם־משנה וכן ה'בית יוסף' בסימן קנה, התלבטו למצוא מקור לדברי רבינו כאן לחיוב התשלומין, ובביאור הגר"א (שם ס"ק מב) מביא מקור לזה מהמשנה בבבא־בתרא כ: "לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא־אם־כן יש על גביו גובה ארבע אמות - ואם הזיק משלם מה שהזיק", וראה למעלה פ"ט הלכה יא. וראה בלחם־משנה שדן בעמדת רבינו ביחס ליתר ההרחקות, אם לא הרחיק והזיק, אם חייב לשלם.

ד. כָּל הַהַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּפְּרָקִים שֶׁל מַעְלָה[22], אִם לֹא הִרְחִיק, וְרָאָה חֲבֵרוֹ וְשָׁתַק - הֲרֵי זֶה מָחַל[23], וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַצְרִיכוֹ וּלְהַרְחִיקוֹ. וְהוּא שֶׁיֵּרָאֶה מִמֶּנּוּ שֶׁמָּחַל, כְּגוֹן שֶׁסִּיַּע עִמּוֹ מִיָּד, אוֹ[24] שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת, אוֹ שֶׁרָאָהוּ שֶׁעָשָׂה בְּצִדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה וְשָׁתַק וְלֹא הִקְפִּיד עַל זֶה - זָכָה. שֶׁכָּל הַמַּחֲזִיק בְּנֶזֶק - זָכָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֶחֱזִיק בִּשְׁאָר נְזָקִין, חוּץ מֵאַרְבָּעָה מִינֵי[26] נְזָקִין אֵלּוּ הָאֲמוּרִים בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁהֵן: הֶעָשָׁן[27], וְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא[28], וְהָאָבָק[29] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנִדְנוּד[30] הַקַּרְקַע; שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֲזָקָה, וַאֲפִלּוּ שָׁתַק הַנִּזָּק כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְכוֹפֵהוּ לְהַרְחִיק. וְכֵן הֶזֵּק רְאִיָּה בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ מְחִיצָה[31] - כּוֹפֵהוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32]. וְלָמָּה שָׁנוּ נְזָקִים אֵלּוּ מִשְּׁאָר נְזָקִין? לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם סוֹבֶלֶת נֶזֶק מֵאֵלּוּ, וְחֶזְקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹחֵל, שֶׁהֶזֵּקוֹ הֶזֵּק קָבוּעַ. וְאִם[33] קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁמָּחַל בִּנְזָקִים אֵלּוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

22) תשיעי ועשירי. 23) שיטת רבינו שבנזקין זכו בתשמישים, בניגוד לחזקת קרקע, אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענת מכר או מתנה. ויש חולקים על זה, ראה למעלה פרק ח הלכה ג, ובהערה יז שם. 24) והיינו, בדרך לא זו אף זו. 25) לעיל פ"ו הלכה יב, פ"ז ה"ו ועוד. 26) בכ"י אברבנאל: "ממיני". 27) בבא־בתרא כג. לדברי רב מרי. 28) לדברי רב זביד שם. 29) כן נראה שם כו. במעשה דבי בר מריון שהיו מנערים פשתן כמה פעמים ואח"כ חייבום להרחיק, והרי לדעת רבינו יש חזקה לנזקין לאלתר, ואין צורך בשלש שנים - הרי שבזה אין חזקה כלל (הגר"א סימן קנה, ס"ק קא). 30) כן נראה שם כה: שהיו כותשין שומשמין והיו מנדנדים, ואח"כ חייבום להפסיק - הרי שאין בזה דין חזקה (הגר"א שם). וראה בראב"ד. 31) שיש בה דין חלוקה, או שאין בה דין חלוקה ורצו לחלוק (למעלה פ"ב הלכה יד). 32) למעלה שם. ועיין שם הערה צא. 33) כן נראה ממה שאמרו שם: "אין חזקה לנזקין" - מכלל דראיה יש (בבא־בתרא מט:), היינו, טענת מכר או מתנה ('תוספות' שם ד"ה אין חזקה).

ה. מִי[34] שֶׁהֶחֱזִיק[35] לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶת דָּם אוֹ נְבֵלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּמְקוֹמָן[36], וְיָבוֹאוּ הָעוֹרְבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּגְלַל הַדָּם וְיֹאכְלוּ, וְהֲרֵי הֵן מְצֵרִין לַחֲבֵרוֹ בְּקוֹלָם וְצִפְצוּפָם אוֹ בַּדָּם שֶׁבְּרַגְלֵיהֶם, שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין עַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָאִילָנוֹת וּמְלַכְלְכִין פֵּרוֹתֵיהֶם, אִם[37] הָיָה חֲבֵרוֹ קַפְּדָן[38] אוֹ חוֹלֶה שֶׁצִּפְצוּף הַזֶּה מַזִּיקוֹ, אוֹ שֶׁפֵּרוֹת שֶׁלּוֹ נִפְסָדִין לוֹ בַּדָּם - חַיָּב לְבַטֵּל אוֹתָהּ הַמְּלָאכָה, אוֹ יַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא לוֹ הֶזֵּק מֵחֲמָתוֹ; שֶׁהֶזֵּק זֶה דּוֹמֶה לְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה[39]. וְכֵן[40] בְּנֵי מָבוֹי אוֹ בְּנֵי חָצֵר שֶׁנַּעֲשָׂה אֶחָד מֵהֶן אֻמָּן, וְלֹא מִחוּ בּוֹ, שֶׁהֲרֵי הֶחְזֵק[41], וְהָיוּ הָעָם נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין לִקָּנוֹת, וְשָׁתְקוּ - לֹא הֶחֱזִיק בְּדָבָר זֶה, וְיֵשׁ לָהֶם בְּכָל עֵת לְעַכֵּב וְלוֹמַר: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצְאִין; שֶׁזֶּה הֶזֵּק קָבוּעַ הוּא כְּמוֹ הֶעָשָׁן וְהָאָבָק. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

34) שם כב: וכג. עובדא של רב יוסף. 35) כמו שיוצא מפורש מתוך השקלא־וטריא. 36) כן הוא ב'תוספות' שם, ד"ה אתו אומני. 37) כמסקנת הגמרא שם. 38) והוא שמוחזק ונודע שאין דעתו סובלת זאת (מגיד־משנה בשם מפרשים). 39) כיון שהוא קפדן. אבל באחר שאינו קפדן - אין זה כריח בית הכסא, ויש לו חזקה. 40) כל ההלכה הובאה למעלה פ"ו הלכה יב, בשינוי לשון קצת. ועיין שם בהערות. 41) ואינם יכולים למחות מפני הקול של כלי המלאכה שמזיק להם.

ו. מִי[42] שֶׁהֶחֱזִיק בְּנֶזֶק שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח חַלּוֹן[43], אוֹ הֶעֱבִיר אַמַּת הַמַּיִם[44], אוֹ שֶׁלֹּא הִרְחִיק מַה שֶּׁרָאוּי לְהַרְחִיק[45], וַהֲרֵי הַמַּחֲזִיק טוֹעֵן: אַתָּה אָמַרְתָּ לִי לַעֲשׂוֹת, אוֹ מָחַלְתָּ לִי אַחַר שֶׁרָאִיתָ, אוֹ הֵכַר הַנֶּזֶק וְשָׁתַקְתָּ וְלֹא מִחִיתָ בִּי, וְהַנִּזָּק אוֹמֵר: עַכְשָׁו הוּא שֶׁרָאִיתִי, וְלֹא יָדַעְתִּי מִקֹּדֶם, אוֹ שֶׁאָמַר: כְּשֶׁרָאִיתִי מִחִיתִי בְּךָ, וְאַתָּה אָמַרְתָּ: עַתָּה אַרְחִיק אוֹ אֶסְתֹּם, וְאַתָּה מַדְחֶה אוֹתִי מִיּוֹם אֶל יוֹם כְּדֵי שֶׁתִּקְבַּע הֶזֵּקְךָ - בְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן עַל הַנִּזָּק לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא - יִשְׁבַּע הַמַּזִּיק הֶסֵּת וְיִפָּטֵר[46].

42) יוצא לפי שיטת רבינו בהלכה ז. 43) שיש בו היזק ראיה, ויש בו חזקה (למעלה פ"ד ה"א). 44) למעלה פ"ט הלכה א. 45) כמו שנזכר בפרקים האחרונים. 46) שכשם שבחזקת שלש שנים נשבע המוחזק שבועת היסת ומעמידים השדה בידו, ועל המערער להביא ראיה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב) - כמו כן בחזקת נזקין לאלתר (סמ"ע סימן קנה, ס"ק צג. והגר"א שם ס"ק קכה), וכדין כל תביעת ברי, שהנתבע נשבע שבועת היסת דרבנן ונפטר (מגיד־משנה).

ז. הֶחֱזִיק בְּנֶזֶק שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן עָשָׁן וּבֵית הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְטָעַן הַמַּזִּיק שֶׁקָּנָה מִיָּדוֹ שֶׁל נִזָּק - עַל הַמַּזִּיק לְהָבִיא רְאָיָה[47] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ; וְאִם לֹא הֵבִיא - יִשְׁבַּע הַנִּזָּק הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ, וִיסַלֵּק זֶה הֶזֵּקוֹ.

47) כיון שאין לו למחזיק דין חזקה - אינו מוחזק, ודינו ככל המוציא מחבירו, שעליו להביא ראיה (מגיד־משנה).

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי השותפין בשדה אחת ואחד מהם בעל המצר שלה ובאו לחלוק בה, ונמשך לזה דין המוכר קרקעו לאחד ובעל המצר רוצה לקנותו שהוא קודם לכל אדם, ונתבארו בו מקצת מדיני דבר זה.

א. הָאַחִין אוֹ הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּאוּ לַחֲלֹק אֶת הַשָּׂדֶה וְלִטֹּל כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ: אִם הָיְתָה כֻּלָּהּ שָׁוָה, וְאֵין שָׁם מָקוֹם טוֹב וּמָקוֹם רַע, אֶלָּא הַכֹּל אֶחָד - חוֹלְקִין לְפִי הַמִּדָּה בִּלְבַד. וְאִם אָמַר אֶחָד מֵהֶם: תְּנוּ לִי חֶלְקִי מִצַּד זֶה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶא סָמוּךְ לְשָׂדֶה אַחֵר שֶׁלִּי, וְיִהְיֶה הַכֹּל שָׂדֶה אַחַת - שׁוֹמְעִין לוֹ[2], וְכוֹפֶה אוֹתוֹ עַל זֶה; שֶׁעִכּוּב בְּדָבָר זֶה - מִדַּת סְדֹם הִיא[3]. אֲבָל[4] אִם הָיָה חֵלֶק אֶחָד מִמֶּנָּה טוֹב, אוֹ קָרוֹב לַנָּהָר יוֹתֵר, אוֹ קָרוֹב לַדֶּרֶךְ[5], וְשָׁמוּ אוֹתָהּ הַיָּפֶה כְּנֶגֶד הָרַע[6], וְאָמַר: תְּנוּ לִי בַּשּׁוּמָא שֶׁלִּי[7] מִצַּד זֶה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא נוֹטֵל בְּגוֹרָל. אָמַר לָהֶם: תְּנוּ לִי (בַּשּׁוּמָא שֶׁלִּי מִצַּד זֶה)[8] חֲצִי מִדָּתָהּ מִן הַצַּד הָרַע[9] בְּלֹא שׁוּמָא, וְטֹל אַתָּה מִן הַצַּד הַטּוֹב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה חֶלְקִי סָמוּךְ לַשָּׂדֶה שֶׁלִּי - הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים שֶׁשּׁוֹמְעִין לוֹ[10], וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה, וְכֵן רָאוּי לָדוּן.

2) כיון ש"היתה כולה שוה, ואין שם מקום טוב ומקום רע אלא הכל אחד". וזהו מה שאמרו בבבא־בתרא יב: "תרתי ארעתא אחד נגרא (=שתי שדות ליד נהר אחד, או ליד דרך אחת). אמר רב יוסף, כגון זה כופין על מדת סדום", שכיון ששתי השדות שוות אינם יכולים לעכב ולומר "מעלינן ליה עילויא (=מעלים אנו את מחירה, כי היא שוה אצלנו יותר) כי נכסי דבי בר מריון (שנכסיו היו משובחין, והיה מוכרם ביוקר)". וראה במגיד־משנה וכסף־משנה ולחם־משנה והגר"א סימן קעד ס"ק ג. ובאור־שמח ציין גם למשנה במסכת דמאי פרק ו משנה ח, ובפיה"מ להרמב"ם שם. 3) שזה נהנה וזה לא חסר. 4) מקור הלכה זו הוא בדברי רב יוסף (שם): "ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשיה (=קנה שדה ליד השדות של בית חמיו), כי קא פלגו (=כשמת חמיהם ורצו לחלוק בנכסיו), אמר להו פליגו לי אמצראי (=חלקו לי ליד קרקעי). אמר רבה, כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, אמרי ליה אחי מעלינן ליה עילויא כנכסי דבי בר מריון". ועוד שם: "תרי ארעתא אתרי נגרי (=שתי שדות על שתי דרכים), אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, זימנין דהאי מדוויל והאי לא מדוויל (=לפעמים זו שותה מן הנהר, וזו לא שותה) והלכתא כרב יוסף" - הרי שכשיש יתרון לשדה אחת על השניה - אין שומעין לו. 5) זהו פירושו של רבינו למילה: "ניגרא", שהוזכרה בגמרא שם (לחם־משנה והגר"א שם ס"ק ז). וראה להלן הלכה ג ובסמ"ע שם ס"ק ו. 6) כלומר: יפה במדה קטנה כנגד רעה במדה יותר גדולה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

7) כלומר: היפה הקטנה. 8) [כל המוקף בסוגריים אינו בכ"י תימן, וכן אינו במגיד־משנה ובהגהת מהר"י אבוהב. ונראה שנכפל בטעות מהשורה הקודמת, וראה בשו"ע חו"מ סימן קעד סעיף א]. 9) היינו, שהוא מסכים לקבל את המחצית מן הרעה, בלי פיצוי של הכמות על חשבון האיכות, וראה להלן. 10) מקור דברים אלו בבבא־בתרא יג: "טול אתה שיעור, ואני פחות - שומעין לו (לחלק דבר שאין בו כדי חלוקה)". ואף לרשב"ג שאמר אין שומעין לו, אין זה אלא מפני שהשני טוען כנגדו: איני רוצה במתנה כי שונא מתנות יחיה (ראה למעלה פ"א הלכה ה), אבל בנידון־דידן אין זו מתנה, שהראשון מעדיף את הזיבורית הסמוכה לשדה שלו (סמ"ע שם ס"ק ז, והגר"א ס"ק ח).

ב. הַבְּכוֹר[11] שֶׁחָלַק - נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים שֶׁלּוֹ[12] כְּאֶחָד[13]. אֲבָל[14] הַיָּבָם[15] שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי הָאָב[16] - נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק אָחִיו בְּגוֹרָל; אִם עָלוּ בְּמָקוֹם אֶחָד - עָלוּ, וְאִם עָלוּ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת - עָלוּ[17].

11) שם יב: מימרא של רב הונא ברבי יהושע. 12) החלק שנוטל כשאר אחיו וחלק הבכורה. 13) ששני החלקים נחשבים חלק אחד, ולמדו זאת (בבא־בתרא קכד.) מן הפסוק (דברים כא, יז) "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים" - הרי ששני החלקים הם כאחד. והמדובר כשאין החלקים שוים, שאם הם שוים - כבר השמיענו רבינו למעלה בהלכה ב, ששומעין לאחד שטוען: תנו לי חלקי בצד השדה שלי, ומה החידוש בבכור? (מגיד־משנה). 14) כרבא שם, שאמר שאע"פ שהיבם נקרא "בכור" בתורה, שנאמר (דברים כה, ו) "והיה הבכור" - אין חלוקתו כבכור. 15) אחד מן האחים, שייבם את אשת אחיו המת. 16) שיבם יורש את אחיו המת (פ"ג מהלכות נחלות הלכה ז). 17) ואף כאן המדובר כשאין החלקים שווים, שאם הם שוים - בוודאי שומעים לו כנ"ל (מגיד־משנה).

ג. אֶרֶץ[18] מְרֻבַּעַת, שֶׁהָיָה הַנָּהָר מַקִּיף לָהּ מִזְּרָח וְצָפוֹן, וְהַדֶּרֶךְ[19] דָּרוֹם וּמַעֲרָב - חוֹלְקִין אוֹתָהּ בַּאֲלַכְסוֹן[20], כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לָזֶה נָהָר וְדֶרֶךְ וְלָזֶה נָהָר וְדֶרֶךְ. וְאִם אָמַר: תְּנוּ לִי הַחֲצִי שֶׁמִּצַּד זֶה, שֶׁהוּא בְּצַד שָׁדִי - שׁוֹמְעִין לוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא טוֹב לָזֶה, וְאֵין עַל חֲבֵרוֹ הֶפְסֵד כְּלָל - כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת[21].

18) שם יג. ודלא כפירוש ר"ח ורש"י שם. 19) בגמרא שם: "חד גיסא נגרא, וחד גיסא נהרא". ומפרש רבינו "נגרא" - דרך. וראה למעלה הערה ד. 20) כציור הזה: 21) כמו שכתב למעלה בהלכה א.

ד. אֶחָד[22] מִן הָאַחִין אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין[23] שֶׁמָּכַר חֶלְקוֹ[24] לְאַחֵר - מְסַלְּקִין[25] אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְנוֹתְנִין לוֹ שְׁאָר הָאַחִין אוֹ שְׁאָר הַשֻּׁתָּפִין דָּמִים שֶׁנָּתַן וְהוֹלֵךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס זָר בֵּינֵיהֶן.

22) בבא־מציעא קח. כרב נחמן ולא כרב יהודה בשם רב, וכפירוש רב האי ברא"ש שם (פ"ט סימן כא). 23) לדעת רב האי שם, מדובר כשהיו שלשה או ארבעה אחים או שותפים. וזהו החידוש כאן, שאם בא אחד מהם לסלק את הלוקח, והלה טוען: שמא יקבל השותף הזה חלקו בצד אחר, ולא יהיה "בר מצרא" שלו - שאין זו טענה כלל, לפי שלכל שותף יש חלק בכל השטח, וכולם נחשבים בני מצרא (סמ"ע סימן קעד ס"ק ו). וראה בהערה הבאה. 24) ממה שכתב רבינו כאן: "חלקו" ולא הזכיר "קרקע", כמו להלן בהלכה ה, למד מהרי"ק שבאחין ובשותפין נוהג דין זה אף במטלטלין (ועיין כסף־משנה). [ולדעת מהרי"ק זהו החידוש בשותפין, מה שאין בבר־מצרא אחד]. 25) מדין עשיית הישר והטוב, כבהלכה הבאה.

ה. וְלֹא[26] עוֹד, אֶלָּא הַמּוֹכֵר קַרְקַע שֶׁלּוֹ לְאַחֵר - יֵשׁ לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּצַד הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ לִתֵּן דָּמִים לַלּוֹקֵחַ וּלְסַלֵּק[27] אוֹתוֹ, וְזֶה[28] הַלּוֹקֵחַ הָרָחוֹק - כְּאִלּוּ הוּא שְׁלִיחַ[29] שֶׁל בֶּן הַמֶּצֶר. בֵּין שֶׁמָּכַר הוּא, בֵּין שֶׁמָּכַר שְׁלוּחוֹ[30], בֵּין שֶׁמָּכְרוּ בֵּית דִּין[31] - יֵשׁ בּוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. אֲפִלּוּ[32] הָיָה הַלּוֹקֵחַ תַּלְמִיד חָכָם וְשָׁכֵן[33] וְקָרוֹב לַמּוֹכֵר, וּבֶן הַמֶּצֶר עַם הָאָרֶץ רָחוֹק - בֶּן הַמֶּצֶר קוֹדֵם, וּמְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ. וְדָבָר זֶה[34], מִשּׁוּם[35] שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב. אָמְרוּ חֲכָמִים[36]: הוֹאִיל וְהַמֶּכֶר אֶחָד הוּא[37], טוֹב וְיָשָׁר הוּא שֶׁיִּקְנֶה מָקוֹם זֶה בֶּן הַמֶּצֶר יוֹתֵר מִן הָרָחוֹק. הָיוּ[38] בְּנֵי הַמֶּצֶר רַבִּים - כֻּלָּם זוֹכִים בְּזוֹ הַשָּׂדֶה הַנִּמְכֶּרֶת וְהִיא בֵּינֵיהֶם[39] לְפִי מִנְיָנָם[40], וְנוֹתְנִין מִן הַדָּמִים לַלּוֹקֵחַ. וְהוּא שֶׁבָּאוּ כֻּלָּם בְּפַעַם אַחַת; אֲבָל[41] אִם קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְסִלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ - זָכָה בָּהּ לְבַדּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא בֶּן הַמֶּצֶר[42]. וְכֵן אִם בָּאוּ מִקְצָתָן, וּמִקְצָתָן בִּמְדִינָה אַחֶרֶת[43] - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ אֵלּוּ הָעוֹמְדִים כָּאן בִּלְבַד, וְהִיא לָהֶן. וְכֵן הַמּוֹכֵר לְאֶחָד מִבְּנֵי הַמֶּצֶר, אוֹ לְאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁלּוֹ בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שֻׁתָּפוֹ בַּקַּרְקַע[44] - זָכָה בָּהּ, וְאֵין שְׁאָר הַשֻּׁתָּפִין אוֹ שְׁאָר בְּנֵי הַמֶּצֶר נוֹטְלִין עִמּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"טוֹב וְיָשָׁר הוּא שֶׁיִּקְנֶה מָקוֹם זֶה בֶּן הַמֶּצֶר יוֹתֵר מִן הָרָחוֹק".

את דין בר־מצרא אפשר להסביר בשני אופנים:

א: הוא רק ענין של הנהגה טובה שחייבו חכמים את הלוקח להתנהג באופן הישר והטוב ולמכור את השדה לבר־מצרא.

ב: החיוב של "ועשית הישר והטוב" נותן גם בעלות מסוימת לבן המיצר על השדה ומטיל פגם במכר אם מכר בעל השדה לאיש אחר. (כמו שמשמע מלשון ה'נמוקי יוסף': "כאילו יש לו קצת קניין בגופו של קרקע").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומלשון הרמב"ם משמע כאופן השני, שכתב: "טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המיצר כו'" והיינו שהחיוב דבר־מצרא הוא ביחס למקום ולא ביחס לאדם.

אבל רש"י בגמרא (בבא מציעא קח, א. ד"ה ועשית) הסביר את החיוב כמונח על האדם, וכתב: "דבר שאי אתה נחסר כל כך, שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן המיצר להיות נכסיו חלוקים".

ובזה יובן גם לשון הרמב"ם בדין "זבין לעכו"ם" שכתב: "משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבוא מן העכו"ם עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר שלו בדיני ישראל" ומשמיט את הטעם שהובא בגמרא "עכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב הוא" ומוסיף עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר כו'" כי לשיטתו הדין של בר־מצרא הוא לא רק שהלוקח צריך לנהוג באופן ה"ישר והטוב" אלא שהדין הוא גם על הקרקע, ולכן משפיע בה גם לאחר שנמכרה לגוי.

(על פי לקו"ש חלק י"ט ע' 56
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

26) שם, כנהרדעי ולא כרב נחמן. 27) אפילו בעל־כרחו של המוכר (הגהת הרמ"א בסימן קעה סעיף ה). 28) יוצא מתוך הסוגיא בבא־מציעא קח. 29) כן נראה שם, שאמרו על בן המצר: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" - לשון הנאמר בשליח בכתובות צט: (מגיד־משנה להלן פי"ג הלכה ז). ברם אינו כשליח ממש (אור־שמח להלן פי"ג, עיין שם הלכה יא) וראה להלן הלכה יא. ובפרק יד הלכה ד והערה לא. 30) שכשם שאם הוא עצמו מוכר יש בו דין בן מצר, כן יש דין בן מצר בשלוחו שהוא כמותו, ומקור לזה ממה שאמרו בבבא־מציעא קח: שבמכירה למזונות האשה אין דין בר מצרא (ראה להלן הלכה ט), וסתם מכירה למזונות היא ע"י האלמנה שהיא כשלוחה (כתובות צח.) - הרי שרק במזונות אין דין בר מצרא, אבל באופן אחר יש דין בר מצרא בשליח (הגר"א סימן קעה ס"ק יד). 31) שמכרו לאיזה צורך שהוא, ולא לצורך מזונות, ראה להלן הלכה ט ובראב"ד ומגיד־משנה. וגם דין זה, שבב"ד יש דין בר מצרא - נלמד מדין מזונות הנ"ל, שגם ב"ד מוכרים למזונות - הרי שבאופן אחר יש דין בר מצרא גם בבית־דין (הגר"א שם). 32) בבבא־מציעא שם אמרו: "שכן ותלמיד־חכם, תלמיד־חכם קודם. קרוב ות"ח, ת"ח קודם", וממה שאמרו "קודם - קודם", ולא אמרו "אין בו דינא דבר־מצרא", כמו שאמרו שם ביתר הדברים - נראה שכאן מדובר רק בדין קדימה, וכגון ששניהם אינם בני מצרא, אבל אם השכן או הקרוב בני מצרא - הם קודמים לתלמיד־חכם, שאף הוא צריך לקיים ועשית הישר והטוב. וראה ברי"ף, ברש"י וב'תוספות' שם. 33) אבל לא בר מצרא. 34) הוא העיקרון המוסרי של עשיית הישר והטוב, שנצטוינו לעשותו. ויש שלא נצטוינו עליה, והיא ההקדמה במכר שלא בדין בר מצרא, שאינה אלא מדת חסידות. ראה להלן פי"ד הלכה ה. 35) לשון הגמרא שם קח. בדברי נהרדעי.

36) שהחכמים הם שקבעו מה הם דרכי היושר, שהתורה מצווה עליהם, אך עצם העיקרון - יסודו בתורה גופא. 37) כלומר, שלמוכר לא איכפת למי הוא מוכר, ואין לו כל הפסד בדבר, ראה להלן. 38) שם קח: בסוף הסוגיא. 39) ובגמרא אמרו שמחלקים אותה ב"קרן זיל", היינו בארבעה אלכסונית כזו: שיגיע לכל אחד מהמצרנים לצד המצר שלו. 40) היינו, לא לפי הרוחות, אחד לכל רוח, כדעת יש אומרים, אלא לפי המניין. שאם יש שנים ברוח אחד, וליתר הרוחות שלשה, אחד לכל רוח - מחלקים את השדה לחמשה חלקים. 41) שם. 42) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "הני ד' בני מצרני דקדים חד מינייהו וזבין, זביניה זביני" (מגיד־משנה). 43) שאז אין להם טענת בר מצרא, כמבואר להלן פי"ד הלכה ג. 44) שם בגמרא: "ולשותפי לית בה משום דינא דבר מצרא". ולא כרש"י שפירש שהשותפות היא בקרקע, עיין שם.

ו. הַמּוֹכֵר[45] כָּל נְכָסָיו[46] לְאֶחָד - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר שֶׁל שָׂדֶה אַחַת מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ מֵאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה, שֶׁהֲרֵי הִיא וְהָאַחֶרֶת[47] קָנָה כְּאֶחָד[48]. וְכֵן[49] הַמּוֹכֵר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים[50], אוֹ[51] הַלּוֹקֵחַ[52] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין בּוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.

45) שם קח: 46) והם במקומות שונים. 47) [בכ"י תימן: "ואחרות". וראה בסמ"ע סימן קעה ס"ק סב, שפירש גם לפי נוסחתנו שהמדובר כשיש לו הרבה שדות, "והאחרת" ר"ל והאחרות, שאם אין לו אלא שתי שדות - יש כאן דין בר מצרא ששכיח הדבר שבן המצר יקנה את שתיהן, ואין כאן שום הפסד למוכר, ראה להלן]. 48) ואילו בן המצר, אינו רוצה לקנות אלא אחת ויש הפסד למוכר (תרומת־הדשן סימן שלח, ולחם־משנה להלן פי"ג הלכה ח). ויש אומרים שאפילו אם רוצה בן המצר לקנות את כל הנכסים אינו מסלק את הלוקח "לפי שאינו מצוי שיקנה אדם כל נכסיו ביחד, לפיכך כשיזדמן אחד שרוצה לקנותם], אין לו להודיע למצרן, שמא בתוך כך יחזור בו הלוקח, והרי זה דומה למוכר מקום רחוק כדי לגאול מקום קרוב, או שמכר רע כדי לגאול יפה בדמיו" שאין בהם דין בר מצרא (להלן הלכה ט) לפי שאין לנו להפסיד המוכר מחמת הטוב והיושר ללוקח, כמו שכתב רש"י שם קח: ד"ה אין (רא"ש פ"ט דבבא־מציעא סימן כז, וסמ"ע שם ס"ק סג בשם ה'טור'). וראה בהגהות מיימוניות ובמגיד־משנה. [ואמנם אם טען כן בן המצר לפני שמכר לאחר, יתכן ששומעין לו, וכן כתב הרמ"א סימן קעה סעיף לז לגבי "בעלים הראשונים"]. 49) שם. 50) שמן הראוי הוא שתשוב השדה לאשר קנהו מאתו, יותר משתבוא לאיש נכרי, ואפילו אם הוא בן המצר (מגיד־משנה). 51) בבא־מציעא שם. 52) שיכול הלוקח לטעון: הברחתי ארי מן המצר שלך, וחייב הנך להחזיק לי טובה בזה, כי מי יודע אם אתה היית מצליח לסלקו מן המצר שלך.

ז. הַמּוֹכֵר[53] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[54] - מְשַׁמְּתִין[55] אוֹתוֹ, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו כָּל אֹנֶס שֶׁיָּבוֹא מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, עַד שֶׁיְּנַהֵג הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עִם בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ בְּדִינֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יִשְׂרָאֵל בַּכֹּל. וְאִם אֲנָסוֹ שֶׁלֹּא כְּדִין יִשְׂרָאֵל - מְשַׁלֵּם הַמּוֹכֵר[56].

53) שם. 54) שאין דין בר־מצרא אלא על הלוקח ולא על המוכר (גמרא ורש"י שם). 55) מטילים עליו שמתא. 56) כיון שקיבל עליו אחריות. אבל אם לא קיבל עליו אחריות - אינו חייב לשלם (מגיד־משנה), שהרי זה כמו גרמא בנזקין (הגר"א שם ס"ק צג).

ח. הַשְּׂכִירוּת - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר[57].

57) שלשה פירושים להלכה זו: א. שהמדובר בפעולת שכירות (במקום פעולת מכירה בדין בן המצר), כגון שהשכיר חצר לראובן, ושמעון בן המצר רוצה לסלק את השוכר והוא רוצה לשכרה (כסף־משנה בשם ה'טור'), שאין כאן דין בן המצר, משום שיכול המשכיר לומר לבן המצר: ראובן נאמן עלי שיפרע דמי השכירות, ואתה אינך נאמן עלי. ועוד שלפעמים יש לבן המצר בני בית מרובים (הגר"א סימן קעה ס"ק קמח). ב. שהמדובר בפעולת מכירה (כבכל דיני בן־המצר) אלא שבן־המצר אינו אלא שוכר הדר ליד החצר המכורה (כסף־משנה), שכיון שאין גוף החצר שלו אין לו דין בר־מצרא (הגר"א שם ס"ק קמט). וראה להלן הלכה יב והערה עד. ויש חולקים בזה וסוברים שדין השכירות כדין המקח ('טור' שם בשם הרא"ש). ג. כשהקונה דר בשכירות בחצר ובן המצר רוצה לסלקו, ודבר זה נלמד ממה שכתוב בהלכה הבאה שהממשכן מקום ואח"כ מכרו לבעל המשכון, אע"פ שאין כאן אלא "מקום" ולא בית דירה, אין בו דין בר־מצרא, כיון שהמקום ממושכן אצלו — קל־וחומר לשוכר שדר באותה חצר, שוודאי אין בו דין בר־מצרא (מגיד־משנה וכסף־משנה).

ט. הַמְמַשְׁכֵּן[58] מָקוֹם[59], וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ לָזֶה שֶׁהוּא מְמֻשְׁכָּן בְּיָדוֹ - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. וְכֵן[60] הַמּוֹכֵר מָקוֹם רָחוֹק כְּדֵי לִגְאֹל מָקוֹם קָרוֹב, אוֹ שֶׁמָּכַר רַע כְּדֵי לִגְאֹל יָפֶה בְּדָמָיו, אוֹ שֶׁמָּכַר כְּדֵי לִתֵּן מְנָת הַמֶּלֶךְ[61], אוֹ שֶׁמָּכַר לִקְבּוּרָה[62] אוֹ לְמִזּוֹן הָאִשָּׁה[63] אוֹ הַבָּנוֹת[64] - אֵין בְּאֶחָד מֵאֵלּוּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר, אֶלָּא זָכָה הַלּוֹקֵחַ.

58) שם קח: 59) היינו, שטח קרקעי מסויים ולא בית. וראה למעלה הערה נו, ובהגהות מיימוניות אות י בשם ר"ת. 60) שם. 61) מס גולגולת. 62) שהבעל חייב בקבורת אשתו (פי"ב מהלכות אישות הלכה ב). 63) האלמנה. 64) שתנאי כתובה הוא - שבנות אשתו ממנו, ניזונות מנכסיו אחר מותו, עד שתתארסנה (הלכות אישות שם).

י. וְלָמָה אֵין בָּהֶן דִּין בֶּן הַמֶּצֶר? שֶׁכָּל אֵלּוּ טְרוּדִין[65] הֵן לִמְכֹּר, וּמִשּׁוּם צֹרֶךְ גָּדוֹל מוֹכְרִין, וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ בָּהֶן דִּין בֶּן הַמֶּצֶר - לֹא יִמְצְאוּ לוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר: לָמָּה אֶטָּרֵחַ וְאֶקַּח כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא זֶה וִיסַלֵּק אוֹתִי? וְאֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁיָּבִיא בַּעַל הַמֶּצֶר מָעוֹת וְיִקְנֶה.

65) בשדה קרוב ויפה, שמא בינתיים עד שיוודע למצרן, יקנה אחר אותה שדה, שהוא רוצה לקנות (שו"ע סימן קעה, סעיף מב). ובמנת המלך שמא "יכעוס שוטר המלך" (רש"י שם). במזונות, שמא בינתיים לא יהיה להן ממה להתפרנס, ובקבורה משום בזיון המת (רש"י שם).

יא. הֲרֵי שֶׁטָּעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: מִפְּנֵי הַמַּס וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[66] מָכַר לוֹ הַמּוֹכֵר, וּבַעַל הַמֶּצֶר אוֹמֵר: שֶׁקֶר אַתָּה טוֹעֵן, לְבַטֵּל זְכוּתִי - עַל בַּעַל הַמֶּצֶר לְהָבִיא רְאָיָה[67], וְאַחַר כָּךְ יוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַלּוֹקֵחַ הֶסֵּת[68].

66) באופנים שאין בהם דין בר־מצרא, כמבואר למעלה הלכה ט. 67) שזכותו של בן המצר היא רק מדבריהם (מדרבנן), ולפיכך הוא נקרא "מוציא" ועליו להביא ראיה (מגיד־משנה). ומכאן שהלוקח אינו נחשב לשליח ממש (ראה למעלה הלכה ה), שאם כן היה בן המצר נחשב למוחזק (אור־שמח). 68) כדין כל מוחזק הכופר בטענת המוציא, שנשבע שבועת כופר הכל, מדרבנן.

יב. אֲפִלּוּ[69] הָיָה שָׁם בַּדָּבָר סָפֵק[70] - אֵין הַלּוֹקֵחַ מִסְתַּלֵּק אֶלָּא בִּרְאָיָה[71] בְּרוּרָה שֶׁהֵבִיא בַּעַל הַמֶּצֶר. לְפִיכָךְ[72], אִם טָעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר[73]: גַּזְלָן אַתָּה לְשָׁדֶה זוֹ, אָרִיס[74] אַתָּה לְשָׁדֶה זוֹ, אוֹ שׁוֹכֵר אוֹ מְמַשְׁכֵּן[75] - צָרִיךְ בַּעַל הַמֶּצֶר לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהוּא בַּעַל הַמֶּצֶר, וְשֶׁהַקַּרְקַע זוֹ בְּחֶזְקָתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

69) זה מסברת רבינו. 70) שאין הלוקח בא בטענת ודאי, אלא טוען מספק, שמא מכר לו המוכר משום מס וכיוצא בו (סמ"ע סימן קעה, ס"ק עט). 71) שהרי הוא המוחזק, ואין מוציאין ממנו מספק. והרי זה דומה לאומר לחבירו: מנה לי בידך, והלה אומר: איני יודע אם נתחייבתי לך - שפטור (בבא־קמא קיח. ורמב"ם פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 72) רוצה לומר, כיון שבספק אין מוציאין מידי הלוקח — הוא־הדין אם הוא טוען טענה רחוקה, כגון זו הבאה - אין מוציאין מן הלוקח. 73) לבן המצר. 74) ולאריס אין דין בן המצר, אף שיש לו חלק ביבול. 75) ראה למעלה הלכה ח והערה נו, שהשוכר אין לו טענת בן המצר, כיון שאין לו בגוף השדה. והממשכן - גם הוא אין לו בגוף השדה, והרי הוא כשוכר שאין לו טענת בן המצר, כנ"ל.

יג. הַמּוֹכֵר[76] לִיתוֹמִים קְטַנִּים[77] - אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר. הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר שֶׁעוֹשִׂין חֶסֶד עִם אֵלּוּ יָתֵר מִבַּעַל הַמֶּצֶר[78].

76) שם. 77) דוקא יתומים קטנים. אבל יתומים גדולים, או קטנים ואינם יתומים - יש בהם דין בן המצר (מגיד־משנה). 78) שכל דינו, אף הוא, אינו אלא מטעם טוב ויושר (כנ"ל הלכה ה).

יד. וְכֵן[79] הַמּוֹכֵר לְאִשָּׁה[80] - אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִפְּנֵי שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לִטְרֹחַ תָּמִיד וְלִקְנוֹת. הוֹאִיל וְלָקְחָה, חֵסֶד הוּא שֶׁתַּעֲמֹד הַקַּרְקַע בְּיָדָהּ.

79) שם. 80) שאינה אשת איש, שאם היא אשת איש, הרי היא שלוחה של בעלה (רי"ף). ויש אומרים שאף באשת איש הדין כן, אם ידעו שיש לה ממון, באופן שאין שום מקום לטענת ערמה, שהיא שליחת בעלה (מגיד־משנה בשם רשב"א).

טו. מָכַר[81] לְטֶמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְקָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה.

81) יוצא, ממה שכתב רבינו למעלה הלכה יב, שבספק אין בעל המצר מוציא מידי הלוקח.

טז. הָיְתָה[82] הַקַּרְקַע שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְהַבִּנְיָן אוֹ הָאִילָנוֹת שֶׁל אֶחָד: אִם יֵשׁ לְבַעַל הַבִּנְיָן אוֹ לְבַעַל הָאִילָנוֹת זְכוּת[83] בַּקַּרְקַע - כָּל אֶחָד מֵהֶן בֶּן הַמֶּצֶר[84] שֶׁל חֲבֵרוֹ. לְפִיכָךְ, אִם מָכַר אֶחָד מֵהֶן חֶלְקוֹ - חֲבֵרוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ. אֲבָל אִם אֵין לְבַעַל הָאִילָנוֹת אוֹ לְבַעַל הַבִּנְיָן זְכוּת בַּקַּרְקַע, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה אוֹמֵר לוֹ: עֲקֹר אִילָנְךָ אוֹ הֲרֹס בִּנְיָנְךָ, וּמָכַר בַּעַל הַשָּׂדֶה - זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בַּעַל הָאִילָנוֹת אוֹ בַּעַל הַבִּנְיָן מְסַלֵּק אוֹתוֹ; וְאִם מָכַר בַּעַל הַבִּנְיָן אוֹ בַּעַל הָאִילָן - הֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע מְסַלֵּק אוֹתוֹ.

82) בבא־מציעא שם, לפי דעת הרי"ף. 83) כגון שקנה שלשה אילנות, שקנה קרקע עמהן (פרק כד מהלכות מכירה הלכה א), או כגון שמכר את השדה ושייר לעצמו אילנות, שאפילו בשני אילנות השאיר קרקע לעצמו (שם הלכה ח), כמו שכתב הרי"ף שם. ויש אומרים, שאפילו אם אין לו לזה אלא זכות זמנית במקום זה, ובאותו זמן אינו יכול לומר לו עקור אילנך ובנינך - נחשב כבעל זכות בקרקע. וראה באר־הגולה סימן קעה אות ק, וסמ"ע שם ס"ק צד. 84) מהשו"ע סימן קעה סעיף נא, נראה שיש לו אף דין של שותף, שהוא יותר מבר־מצרא, וראה סמ"ע שם ס"ק צג.

יז. הָיָה[85] מַפְסִיק בֵּינוֹ וּבֵין מֶצֶר שֶׁל חֲבֵרוֹ רֶכֶב[86] דְּקָלִים אוֹ בִּנְיָן גָּבוֹהַּ[87] וְחָזָק אוֹ גֶּמָּא[88] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - רוֹאִין: אִם יָכוֹל לְהַכְנִיס אֲפִלּוּ תֵּלֶם[89] אֶחָד בְּתוֹךְ הַדָּבָר הַמַּפְסִיק, עַד שֶׁיִּתְעָרְבוּ שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת - הֲרֵי זֶה בֶּן מֶצֶר שֶׁלּוֹ, וּמְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לָאו - אֵינוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ[90].

85) בבא־מציעא שם. 86) הרבה דקלים יחד, סמוכים ורכובים זה על זה. 87) כפירוש אחר ברי"ף שם למילה התלמודית: "משוניתא". 88) מלשון הפסוק באיוב ח, יא: "היגאה גמא בלא בצה"", והיינו קנה הגדל בביצה, מקום שאי־אפשר לזרוע, וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק מו. 89) שורת המענה. 90) ואע"פ שבתים מחולקים בכתלים, ובכל זאת יש בהם דין בן המצר (ראה להלן פי"ג הלכה ד) - בתים דרכם לחברם בפתחים שבין אחד לשני (מגיד־משנה בשם רשב"א). ויש חולקים וסוברים שבבתים באמת אין דין בר־מצרא מהטעם הנ"ל (שם בשם ר"ת).

~ יום חמישי ב' אדר ~

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו מקצת מדיני בעל המצר במתנה ומכירה וחליפין, ולא נשלמו.

א. הַנּוֹתֵן[2] מַתָּנָה - אֵין[3] בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. הָיָה[4] כָּתוּב בִּשְׁטַר מַתָּנָה, שֶׁאַחֲרָיוּת[5] מַתָּנָה זוֹ עַל הַנּוֹתֵן - יֵשׁ בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר; הוֹאִיל[6] וְיֵשׁ בָּהּ אַחֲרָיוּת - מְכִירָה הִיא, וְלֹא כָּתַב מַתָּנָה אֶלָּא לְבַטֵּל זְכוּת בֶּן הַמֶּצֶר[7]. וְכַמָּה נוֹתֵן לוֹ[8]? מַה שֶּׁהִיא שָׁוָה.

2) בבא מציעא קח: 3) שאין המקבל יכול להשיג מתנה במקום אחר, ואין כאן משום עשיית הישר והטוב. ועוד שהמוכר אומר לו, לזה אני רוצה ליתן מתנה ולך אין אני רוצה, ועיין לחם משנה להלן פרק י"ד הלכה ד, וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן קא. 4) שם, מימרא של אמימר. 5) במקרה ויחטפו את השדה ממקבל המתנה. 6) כן כתב הרי"ף שם. 7) כלומר, ויש כאן הערמה, כמו שכתב הרי"ף. 8) כמה צריך בן המצר לשלם ללוקח. ואף זה ברי"ף שם.

ב. אָמַר[9] הַלּוֹקֵחַ: כֵּן הוּא, וְהַעֲרָמָה עָשִׂינוּ, וּמְכִירָה הִיא, בְּכָךְ וָכָךְ קְנִיתִיהָ - נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[10] וְנוֹטֵל, כְּדִין הַשְּׁלוּחִין[11]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁצָּרִיךְ לִטְעֹן דָּמִים שֶׁהֵן רְאוּיִין אוֹ יָתֵר מְעַט; אֲבָל אִם אָמַר עַל שְׁוֵה מֵאָה: בְּמָאתַיִם קָנִיתִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן[12].

9) המשך דברי הרי"ף שם. 10) באחיזת חפץ של קדושה, כגון תפילין או ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב). 11) שנשבעים ונוטלים (פרק ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה). ולוקח זה הרי הוא כאילו שלוחו של בן המצר (למעלה פרק י"ב הלכה ה). 12) חזקה אין אדם קונה שווה מנה במאתיים (מגיד משנה). ואף על פי שלהלן פרק י"ד הלכה ד כתב רבינו: "לקח שווה מנה במאתיים - טען בן המצר שעשו קנוניא ביניהם - נשבע הלוקח בנקיטת חפץ ונוטל מאתיים זוז" - כאן שנתפס בהערמה, אינו נאמן. ועוד ששם מדובר באופן שידוע שנתן מאתיים, אלא שהוא טוען שעשו קנוניא ביניהם (לחם משנה).

ג. הָיָה[13] כָּתוּב בִּשְׁטַר מַתָּנָה: וְקִבַּלְתִּי עָלַי אַחֲרָיוּת מַתָּנָה זוֹ, שֶׁאִם תֵּצֵא מִיָּדוֹ אֶתֵּן לוֹ מָאתַיִם - נוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמֶּצֶר מָאתַיִם וְאַחַר כָּךְ מְסַלְּקוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא מָנֶה[14].

13) אף זה ברי"ף שם. 14) אף כאן לא נתפס בהערמה ולפיכך נאמן הוא על כך, כמו שכתב רבינו להלן פרק י"ד הלכה ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד. הֶחֱלִיף חָצֵר[15] בְּחָצֵר - אֵין בָּהּ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר[16]. הֶחֱלִיף חָצֵר בְּבְהֵמָה אוֹ בְּמִטַּלְטְלִין - רוֹאִין דְּמֵי[17] אוֹתָהּ הַבְּהֵמָה אוֹ דְּמֵי אוֹתָם הַמִּטַּלְטְלִין, וְנוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמֶּצֶר וּמְסַלְּקוֹ. וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: תֵּן לִי כַּמָּה[18] שֶׁלָּקַחְתִּי בּוֹ, שֶׁזּוֹ הַעֲרָמָה הִיא[19], וְאֵינָהּ מוֹעֶלֶת כְּלוּם.

15) מכאן שאף בבתים יש דין בן מצר (מגיד משנה, וראה למעלה פרק י"ב הלכה יז). 16) שהמוכר יכול לטעון, שהוא מעוניין רק בחצירו של הלוקח שהיא טובה בעיניו ואינו רוצה כתמורה את החצר של בן המצר. 17) ואינו חייב להמציא לו בהמה או מטלטלין כיוצא בהן. ועל אחת כמה שאינו יכול לטעון שרק בהמה זו או מטלטלין אלו טובים בעיניו, כמו שטוען כן בהחליף חצר בחצר (למעלה). וראה עוד להלן. 18) בכסף משנה להלן פרק י"ד הלכה א הביא "כמו" וכן הוא בשולחן ערוך שם סעיף כד. ופירש הסמ"ע שם סעיף קטן מא שדורש דווקא בהמה או מטלטלין, וכן הוא בכתב־יד תימן: "כמין". 19) בין המוכר והלוקח, שהרי כשיהיה לו דמי שווייה יוכל לקנות אחרים (סמ"ע שם), מה שאין כן בקרקע, שלפעמים צריך דווקא קרקע זו ולא אחרת.

ה. מָכַר[20] לוֹ קַרְקַע מְעַט בְּאֶמְצַע שָׂדֵהוּ, וְאַחַר כָּךְ מָכַר לוֹ קַרְקַע בְּצַד אוֹתָהּ שָׂדֶה שֶׁבָּאֶמְצַע[21] - רוֹאִין: אִם אוֹתוֹ הַמְּעַט שֶׁמָּכַר לוֹ תְּחִלָּה הִיא עִדִּית אוֹ זִבּוּרִית[22] לְגַבֵּי זֹאת הַקַּרְקַע שֶׁמָּכַר לוֹ בָּאַחֲרוֹנָה - זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בֶּן הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא עַצְמוֹ בֶּן מֶצֶר הוּא מִפְּנֵי אוֹתוֹ מְעַט שֶׁקָּנָה בָּאֶמְצַע; וְאִם[23] אוֹתוֹ מְעַט שֶׁקָּנָה בָּאֶמְצַע כְּמוֹ זֹאת שֶׁמָּכַר לוֹ בַּסּוֹף מִצִּדּוֹ - הֲרֵי זֶה מַעְרִים[24], וּבֶן הַמֶּצֶר מְסַלֵּק אוֹתוֹ מִן הַשָּׂדֶה שֶׁקָּנָה בַּסּוֹף[25].

20) ושדות המוכר מקיפות מכל צד, שעדיין אין מקום לטענת בן מצר. 21) ומעכשיו יש טענות מצד בני המצר. 22) היינו, שיש איזה שינוי שהוא, בין הקרקע שקנה ויתר השטח, לטוב או לרע, שאז אנו אומרים, שיש טעם מוסבר למה קנה הלוקח דווקא חתיכת קרקע זו, וזה בגלל השוני שבה, שרצוי לו מאיזה טעם שהוא, ואין אנו חושדים בו בהערמה לסלק את טענת בן המצר. 23) בגמרא שם. 24) שכיוון שכל השטח שווה, למה בחר הלוקח דווקא בזה שבאמצע, אלא אל כורחך שיש כאן כוונת הערמה. 25) אבל אינו יכול לסלקו מן הקרקע המעט שקנה בתחילה באמצע השדה (סמ"ע שם סעיף קטן מח).

ו. הַמּוֹכֵר[26] עַל תְּנַאי, בֵּין שֶׁהִתְנָה מוֹכֵר בֵּין שֶׁהִתְנָה לוֹקֵחַ - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שֶׁיִּתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִים[27], וְיִזְכֶּה הַלּוֹקֵחַ בַּקַּרְקַע, וְלֹא תִּשָּׁאֵר בָּהּ עָלֶיהָ עִמּוֹ כְּלָל[28], וְאַחַר כָּךְ יְסַלֵּק אוֹתוֹ.

26) המפרשים לא ציינו כל מקור, והמגיד־משנה כותב, שזה נראה פשוט. 27) שכל זמן שלא נתקיימו התנאים, אין כאן מכירה כלל. 28) פירוש, שלא יישאר למוכר שום קשר בקרקע זו. ובכתב־יד תימן: "ולא תישאר בה עילה כלל", וכן הוא בשולחן־ערוך סימן קעה סעיף י. ובדפוס רומי: "ולא תישאר בה עילה כלל". וצריך להיות כנ"ל.

ז. הַלּוֹקֵחַ שֶׁבָּנָה[29] וְהִשְׁבִּיחַ אוֹ סָתַר וְהִפְסִיד - בֶּן הַמֶּצֶר מְסַלְּקוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דָּמִים הָרְאוּיִין[30] לוֹ; וַהֲרֵי הוּא בְּכָל מַעֲשָׂיו כְּמוֹ הַשָּׁלִיחַ[31]. וְכֵן אִם לָוָה הַלּוֹקֵחַ קֹדֶם שֶׁיְּסַלֵּק אוֹתוֹ בֶּן הַמֶּצֶר[32], וְסִלְּקוֹ בֶּן הַמֶּצֶר - אֵין בַּעַל חוֹב שֶׁלּוֹ טוֹרֵף מִיַּד בֶּן הַמֶּצֶר. זֶהוּ הָעִקָּר בְּכָל אֵלּוּ הַדִּינִין: שֶׁכָּל הַלּוֹקֵחַ בְּצַד מֶצֶר חֲבֵרוֹ - הוּא כְּמוֹ שָׁלִיחַ לַחֲבֵרוֹ, וּלְתַקֵּן שֶׁלָּחוֹ וְלֹא לְעַוֵּת. לְפִיכָךְ[33]: אִם הִשְׁבִּיחַ - נוֹטֵל הוֹצָאָה[34], וְאִם הִפְסִיד[35] וְחָפַר וְהָרַס אוֹ אָכַל הַפֵּרוֹת - מְנַכִּין אוֹתוֹ מִן הַדָּמִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמְּחַשְּׁבִין לוֹ הַפֵּרוֹת? בְּשֶׁאֲכָלָן אַחַר שֶׁבָּא בֶּן הַמֶּצֶר וְהֵבִיא מָעוֹת לְסַלְּקוֹ; אֲבָל כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל מִקֹּדֶם[36] - שֶׁלּוֹ הוּא אוֹכֵל[37], וְאֵין מְחַשְּׁבִין אוֹתָן[38].

29) ובן המצר מחה מייד, אחרת הרי זו מחילה ואיבד זכותו, ואינו יכול לסלקו עוד (כסף משנה בשם רבינו ירוחם. וכן הוא בשולחן־ערוך שם סעיף ל). 30) כמו שיבוא הפירוט בסוף ההלכה. 31) המקור לזה ממה שאמרו (בבא מציעא קח.) גבי בן מצר: "לתיקוני שדרתיך וכו'", ביטוי הנאמר (כתובות צט:) לגבי שליח (מגיד משנה. וראה למעלה פרק י"ב הלכה ה). 32) כדין כל בעל חוב הטורף מן הלקוחות של הלווה - שכאן לא קנה בן המצר מאת הלוקח, אלא מאת המוכר, על ידי הלוקח, שהיה שלוחו. 33) זהו פירוט הדברים שהובאו בתחילת ההלכה. 34) [כדין יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשותו שידו על התחתונה (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד) שאם השבח יתר על היציאה נוטל את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח מתוך היציאה (מגיד־משנה שם, וכן נראה בבבא קמא קב.). אבל מכיוון שרבינו לא כתב שאם הייתה השדה עומדת ליטע, נוטל כדין אריס, שהרי אף יורד שלא ברשות אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטע אותה (רמב"ם שם) ונותנים לו כאריס (סמ"ע סימן שעה סעיף קטן א) - נראה שאפילו בשדה העומדת ליטע ידו על התחתונה, מפני שאין לדמות יורד לתוך שדה חבירו, שהכוונה ליטול כאריס, לשליח שנוטע לטובת המשלח ואינו מתכוון כלל ליטול כדין אריס ועיין לחם משנה]. 35) שאז אומר לו: לתקן שלחתיך ולא לעוות. 36) לפני שבא בן המצר לסלקו. 37) שלפני שבאה תביעת בן המצר לסילוק הלוקח, הרי זה נחשב כלוקח ולא כשליח (מגיד־משנה ולחם־משנה), או מפני שהוא כשליח ולא שליח ממש, וראה אור שמח. 38) [אבל מה שהפסיד מנכים לו, שהוא כלוקח שקנה שדה לפירות עד זמן מסויים (למעלה פרק כ"ג מהלכות מכירה הלכה ו) שאוכל פירותיה, ואין לו רשות להרוס. ועיין לחם משנה וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן י].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ח. אֶחָד שֶׁלָּקַח שָׂדֶה אַחַת מִשְּׁנַיִם, וּבָא בַּעַל הַמֶּצֶר לְסַלְּקוֹ מִמַּחֲצִית בִּלְבַד שֶׁלָּקַח מִן הָאֶחָד - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ[39]; אוֹ מְסַלְּקוֹ מִכֻּלָּהּ, אוֹ מַנִּיחַ כֻּלָּהּ. אֲבָל הַמּוֹכֵר קַרְקַע לִשְׁנַיִם - יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצֶר לְסַלֵּק שְׁנֵיהֶם, אוֹ לְסַלֵּק אֶחָד וּלְהַנִּיחַ אֶחָד[40].

39) מאותו חצי בלבד. שכיוון שהחצי השני בידו, הרי הוא עצמו בן המצר. 40) שהרי מסלקים אותו כולו משדה זו, ואין לו שום טענת בן המצר.

ט. בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁבָּא לְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְקֹדֶם שֶׁיְּסַלְּקוֹ מָכַר לוֹ[41] אֶת הַשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל הַמֶּצֶר - אֹבֵד אֶת זְכוּתוֹ[42].

41) היינו, ללוקח עצמו. אבל בכתב־יד תימן חסרה המלה "לו", וכן הוא בטור ושולחן־ערוך סימן קעה סעיף טו. ומבואר שם שהמדובר כשמכר לאחר. וראה להלן. 42) וגם זה האחר שקנה (ראה למעלה), אין לו זכות בן מצר (טור ושולחן־ערוך שם) לפי שהלוקח הראשון יכול לטעון, אף הוא, טענת בן־מצר כנגדו, שהרי כל זמן שלא סילקוהו, השדה בידו.

י. שָׁלִיחַ שֶׁמָּכַר[43] וַהֲרֵי הוּא בַּעַל הַמֶּצֶר - אֵינוֹ מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי הוּא מָכַר לוֹ, וְאֵין לְךָ מְחִילָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ[44].

43) שבעל השדה עשהו שליח למכור שדהו. 44) כן נראה בגמרא בבא מציעא קח. "אתא אימליך ביה, אמר ליה איזיל אזבון ואמר ליה זיל זבון צריך למיקני מיניה" וראה להלן פרק י"ד הלכה ב. ומשמע דווקא אם אמר לו בלבד אבל אם עשה גם מעשה - בוודאי מחל לו וכן אמרו בבבא בתרא ל: שדיבור עביד איניש דמיקרי ואמר, ולא מעשה. וראה עוד להלן פרק י"ד שם.

יא. בַּעַל חוֹב שֶׁל מוֹכֵר שֶׁטָּרַף[45] הַשָּׂדֶה מִיַּד בַּעַל הַמֶּצֶר - הֲרֵי בַּעַל הַמֶּצֶר חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִן הַלּוֹקֵחַ[46] שֶׁסִּלְּקוֹ, וְהַלּוֹקֵחַ חוֹזֵר וְנוֹטֵל מִן הַמּוֹכֵר.

45) כדין בעל חוב שטורף מן הלקוחות. 46) שהרי הלוקח אינו שליח ממש, אלא כמו שלוחו (למעלה פרק י"ב הלכה ה ופרק י"ג הלכה ז), ואם כן הוא לוקח, ובן המצר נחשב כלוקח מן הלוקח, והוא חוזר על הלוקח הראשון, במקרה של טריפה מצד בעל החוב. והמדובר, כשיש למוכר לשלם, אלא שלפי שבעל המצר אינו יכול לתבוע מהמוכר, שהרי יאמר לו: "לאו בעל דברים דידי את", - הוא תובע מהלוקח, שממנו לקח את השדה, והלוקח חוזר ותובע מהמוכר. שאם אין למוכר לשלם, אין סברא שהלוקח יפסיד, שהרי לא נהנה כלום אלא קיים המצוה של ועשית הישר ולמה יפסיד? (כסף משנה).

יב. כָּל בַּעַל חוֹב[47] שֶׁטָּרַף בְּחוֹבוֹ[48] - יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצֶר לְסַלְּקוֹ. לֹא יְהֵא כֹּחַ הַטּוֹרֵף גָּדוֹל מִכֹּחַ הַלּוֹקֵחַ[49]. וְאִם יִרְצֶה הַנִּטְרָף[50] לִתֵּן הַדָּמִים שֶׁהָיוּ עָלָיו בְּחוֹבוֹ - תַּחְזֹר לוֹ שָׂדֵהוּ[51] לְעוֹלָם[52], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[53].

47) של בעל השדה. 48) שיש לו על בעל השדה. 49) שבן המצר מסלקו, כמו כן מסלק הוא את בעל החוב. 50) בעל השדה, הלווה. 51) כלומר, בעל המצר מחזיר לו, כשם שהבעל־חוב היה צריך להחזיר, שלא יהא כוח בעל־המצר שבא מכוח הבעל־חוב, גדול מבעל חוב עצמו. 52) בהתאם לכלל הידוע: "שום לעולם חוזר" (בבא מציעא לה.) 53) לקמן פרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה הלכה טז. ושם הלכה יז מבואר שאם הגבהו הלווה מדעתו אין השדה חוזרת. וראה בלחם משנה, ובסמ"ע סימן קעה סעיף קטן לג.

יג. קָטָן שֶׁהָיָה בֶּן הַמֶּצֶר, וְרָאָה בֵּית דִּין שֶׁזְّכוּת הוּא לוֹ[54] - מְסַלְּקִין לוֹ אֶת הַלּוֹקֵחַ[55], אוֹ יִטֹּל לוֹ חֶלְקוֹ עִם שְׁאָר בַּעֲלֵי הַמֶּצֶר כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ.

54) ובית דין מצווין לעשות לזכותו של הקטן (גיטין נב.). 55) כדין שדה שיש לה בני מצר רבים וקדם אחד מהם וסילק את הלוקח, שזכה בה (למעלה פרק י"ב הלכה ה) ובית הדין מקדים ומסלק עבור הקטן.

יד. בַּעַל שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ בֶּן הַמֶּצֶר - הֲרֵי זֶה מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁכָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[56] בִּרְשׁוּתוֹ[57], וְכָל זְכוּת שֶׁתָּבוֹא לְיָדָהּ - זְכוּת הוּא לוֹ[58]. אֲפִלּוּ קָנוּ מִיַּד אִשְׁתּוֹ שֶׁמָּחֲלָה בִּזְכוּת זוֹ לַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ מוֹעִיל[59], אֶלָּא הַבַּעַל מְסַלְּקוֹ. עָמְדָה הָאִשָּׁה מִדַּעְתָּהּ וְסִלְּקָה אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בִּנְכְסֵי אֲדוֹנָיו שֶׁסִּלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ: אִם רָצָה הַבַּעַל אוֹ הָאָדוֹן - מְקַיֵּם עַל יְדֵיהֶן, וְאִם רָצָה - לֹא יְקַיֵּם[60], וְתַחְזֹר לַלּוֹקֵחַ וְיַחֲזִיר הַדָּמִים.

56) אפילו נכסי מלוג וכן הוא בחושן משפט סימן קעה סעיף יד. 57) שהבעל נחשב כלוקח בנכסי אשתו, כמבואר בכתובות צה:. 58) אף על פי שבנכסי מלוג, אין לו אלא פירות. וראה למעלה פרק י"ב הלכה טז. 59) [שהיא אינה יכולה לוותר על זכותו בתור בן־מצר]. 60) כדין אשה שקנתה ועבד שקנה שאם רצה הבעל או העבד - מקיים, ואם לא רצה - מבטל (למעלה פרק ל מהלכות מכירה הלכות ב - ג).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו תשלום דיני בעל המצר ועניניו בשלימות, ונשלמו ההלכות.

א. הָרוֹצֶה[2] לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ, וְהֵבִיא בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ וְזֶה שֶׁרוֹצֶה לִקַּח מִמֶּנּוּ לְבֵית דִּין, וְאָמַר לְבֶן הַמֶּצֶר: אִם תִּרְצֶה לִקְנוֹת בְּכָךְ וְכָךְ - עֲשֵׂה, וְאִם לָאו - סַלֵּק אֶת עַצְמְךָ, וַהֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ; הֲרֵי זֶה לֹא נִשְׁאֲרָה לוֹ טַעֲנָה, אֶלָּא אוֹ מֵבִיא מָעוֹת מִיָּד[3] וְיִקְנֶה, אוֹ בָּטְלָה זְכוּתוֹ. אָמַר[4]: אֶטְרַח[5] וְאָבִיא - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[6]. אֵלֶךְ[7] וְאָבִיא: אִם הוּא אָמוּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ[8] - מַמְתִּינִין לוֹ עַד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁיֵּלֵךְ וְיָבִיא, וְאִם אֵינוֹ אָמוּד - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה אֶלָּא לְהִשָּׁמֵט. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: אוֹ תּוֹצִיא עַתָּה זוּזִים, אוֹ בָּטְלָה זְכוּתְךָ. שֶׁאֵין[9] קוֹבְעִין זְמַן לְבַעַל הַמֶּצֶר. הוֹצִיא[10] בֶּן הַמֶּצֶר הַמָּעוֹת, וְהוֹצִיא הַלּוֹקֵחַ מָעוֹת, אִם הָיוּ שֶׁל לוֹקֵחַ טוֹבִים[11] מִזּוּזָיו[12] אוֹ מְמַהֲרִים לָצֵאת יוֹתֵר מִזּוּזָיו[13] - בָּטְלָה זְכוּתוֹ, וְאֵין לוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. הָיָה[14] רוֹצֶה הַלּוֹקֵחַ לִקְנוֹתָה לִבְנוֹת בָּהּ בָּתִּים, וּבֶן הַמֶּצֶר רוֹצֶה לְזָרְעָהּ[15] - הַלּוֹקֵחַ זוֹכֶה, מִשּׁוּם יִשּׁוּב[16] הָאָרֶץ[17], וְאֵין בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.

2) מקור הלכה זו בבבא־מציעא קח: וראה להלן. 3) כלומר נותן מעות מיד מבלי כל טירחה ושהות, וראה להלן. 4) בבא־מציעא שם. 5) שאין לו במזומן, והוא צריך לעשות מאמצים להשיג את הכסף הדרוש. 6) שעשיית הטוב והישר הזאת אינה צריכה לגרום למוכר שום אי־נעימות ושום הפסד. 7) שהכסף מוכן בביתו, ויש רק ללכת ולהביאו. 8) כלומר, אמדוהו שעשיר הוא ויש לו ממון בביתו ('דרישה' סימן קעה אות מא). 9) וזה כולל גם את המקרה המובא בגמרא, שבן המצר המציא כסף צרור, שאין המוכר יכול לפתחם כי אם לאחר זמן, שהרי גם לזה דרוש זמן־מה, והכלל הוא שאין קובעין זמן (מגיד־משנה). 10) שם. 11) בעלי משקל יותר. 12) של בן המצר. ואף כי לזוזיו של בן המצר מעלה אחרת, שהם ממהרים לצאת (רש"י שם, ד"ה זוזי טבי). 13) של בן המצר. ואף כי זוזיו של בן המצר טובים יותר (רש"י שם). כללו של דבר: אין המוכר צריך להפסיד אף במשהו בגלל עשיית הטוב והישר. 14) שם, ולפי הגירסא והפירוש של רש"י, רי"ף ועוד ראשונים, שבתים עדיפים מזרעים. 15) ויתכן ש"לזרעה" דוקא, אבל "לנטעה", הנטיעה עדיפה מבתים, מפני שהאילנות מושרשים בקרקע יותר מבתים, משא"כ בזרעים ('טור' סימן קעה, ושו"ע שם סעיף כו). 16) שבתים קבועים ויציבים יותר מזרעים. 17) כל הארץ, ולאו דוקא ארץ ישראל (ב"י סימן קעה, באר־הגולה שם אות צ, וסמ"ע שם ס"ק מג. וראה אור־שמח למעלה פ"ד הלכה י).

ב. בָּא[18] לוֹקֵחַ וְנִמְלַךְ בְּבֶן הַמֶּצֶר, וְאָמַר לוֹ: הֲרֵי פְּלוֹנִי בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלְּךָ רוֹצֶה לְמִכֹּר לִי שָׂדֶה זוֹ, אֵלֶךְ וְאֶקַּח מִמֶּנּוּ? וְאָמַר לוֹ: לֵךְ וְקַח! - לֹא בִּטֵּל זְכוּתוֹ[19], וְיֵשׁ לְסַלֵּק אוֹתוֹ אַחַר שֶׁיִּקְנֶה, אֶלָּא אִם כֵּן קָנוּ מִיָּדוֹ[20]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצָּרִיךְ קִנְיָן? כְּשֶׁמָּחַל לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּקְנֶה; אֲבָל[21] אִם מָחַל לוֹ זְכוּתוֹ אַחַר שֶׁלָּקַח, כְּגוֹן שֶׁבָּא בֶּן הַמֶּצֶר וְסִיַּע עִמּוֹ[22], אוֹ שֶׁכַּר[23] מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בּוֹנֶה וְסוֹתֵר כָּל שֶׁהוּא וּמִשְׁתַּמֵּשׁ וְלֹא מִחָה בּוֹ וְלֹא עִרְעֵר - הֲרֵי זֶה מָחַל[24], וְשׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ.

18) בבא־מציעא קח. וכנהרדעאי, וכמו שנפסקה ההלכה כמותם. 19) שבן המצר יכול לטעון שדבריו לא נאמרו ברצינות (רש"י שם ד"ה נהרדעאי). 20) ואין זה קנין דברים שאינו קנין (למעלה פ"ב הלכה י, ופ"ה מהלכות מכירה הלכה יד), כי לבן המצר זכות מסויימת בשדה חבירו, ועליה חל הקנין (סמ"ע, סימן קעה ס"ק נא, וראה באר־הגולה שם אות ג). 21) זו סברת הגאונים (מגיד־משנה) ובהתאם לשיטת רבינו (למעלה פי"א הלכה ד), שבזכות לתשמישים שונים אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענה. 22) וכל־שכן אם אמר לו בפה מלא, שהוא מוחל לו ומוותר על זכות המצרנות, שוודאי אינו יכול עוד לסלקו (ב"ב מא. הגר"א שם ס"ק עד). 23) בבבא־בתרא ל: אמרו שאם המערער קנה מהמחזיק, אין זו הוכחה לדברי המחזיק, לפי שעשוי אדם לקנות דין ודברים שיש עליו, אבל בשכירות לא שייך לומר כן (הגר"א שם ס"ק עה). 24) שאין אדם רואה שבונים וסותרים בשדה שיש לו עליה זכות בן־מצר לקנותה - ושותק, ראה בבא־בתרא ס. (הגר"א שם ס"ק עו). ומחילה אינה צריכה קנין, ראה 'תוספות' סנהדרין ו. ד"ה צריכה קנין, וביאור הגר"א שם ס"ק עג. ויש שכתבו שאם שהה בן המצר שיעור זמן כדי שילך ויביא מעות ויתבענו בדין ולא תבעו - איבד זכותו (מגיד־משנה בשם רב האי ורי"ף), אפילו לא ראהו בונה וסותר וכו' (כסף־משנה). וכאן בדברי רבינו מדובר כשתבעו תוך הזמן הנ"ל ואעפי"כ איבד את זכותו מכיון שסייע עמו או ראהו בונה וסותר (כסף־משנה).

ג. הָיָה[25] בֶּן הַמֶּצֶר בִּמְדִינָה אַחֶרֶת אוֹ חוֹלֶה אוֹ קָטָן[26], וְאַחַר זְמַן הִבְרִיא הַחוֹלֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן וּבָא הַהוֹלֵךְ - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן - אֵין אָדָם יָכוֹל לִמְכֹּר קַרְקָעִיתוֹ, שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים תֵּצֵא מִיָּדִי[27]. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

25) הוראת הגאונים, כמו שמביא רבינו להלן. 26) והמדובר כשבית־דין לא ראו זכות לקטן בקנייה זו, ראה למעלה פי"ג הלכה יג (לחם־משנה). 27) ואין אומרים "ועשית הישר והטוב" באופן זה.

ד. הַמּוֹכֵר[28] שְׁוֵה מָאתַיִם בְּמָנֶה: אִם לְכָל הָעָם מוֹזִיל וּמוֹכֵר - נוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמֶּצֶר מֵאָה וּמְסַלְּקוֹ; וְאִם אֵינוֹ מוֹזִיל לְכָל הָעָם - נוֹתֵן לוֹ מָאתַיִם שֶׁהוּא שָׁוֶה, שֶׁהַמּוֹכֵר נָתַן לָזֶה מַתָּנָה[29]. לָקַח[30] שְׁוֵה מָנֶה בְּמָאתַיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן הַמָּאתַיִם[31]. טָעַן בֶּן הַמֶּצֶר, שֶׁעָשׂוּ קְנוּנְיָא[32] בֵּינֵיהֶם - נִשְׁבָּע[33] הַלּוֹקֵחַ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[34], וְנוֹטֵל[35] מָאתַיִם זוּז[36]. וְאִם הָיָה שָׁם עֵדִים שֶׁנָּתַן מָאתַיִם, וּבֶן הַמֶּצֶר טוֹעֵן שֶׁאֲמָנָה הָיְתָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמּוֹכֵר, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ[37] [בְּוַדַּאי] שֶׁלֹּא לָקַח מִמֶּנּוּ אֶלָּא מֵאָה - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן[38] דָּמִים כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ הָעֵדִים, וְאַחַר כָּךְ מְסַלְּקוֹ, וּמַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת שֶׁלָּקַח בְּמָאתַיִם וְנִפְטָר.

28) בבא־מציעא קח. 29) ולא מתנה ממש, שבמתנה אין דין בן מצר, מפני שאומר לו: לו אני רוצה לתת מתנה, ולך איני רוצה לתת. ראה למעלה פי"ג הלכה א והערה ב. וראה לחם־משנה שהאריך. 30) שם, כנהרדעאי בשם רב נחמן,

וכמסקנת הגמרא. 31) שאין אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה דינר באלף (פי"ג מהלכות מכירה הלכה ח). וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק יד. ואע"פ ששליח שטעה, חוזר אפילו בכל שהוא, בין במטלטלין בין בקרקע (הלכות מכירה שם הלכה ט) - כאן הרי לקח לעצמו ואינו שליח ממש (רא"ש פ"ט דבבא־מציעא סימן כה, ו'דרישה' סימן קעה אות יד) וראה למעלה פי"ב הלכה ז והערה כח. 32) הערמה. ולאמיתו של דבר, לא נתן לו אלא מאה בלבד. 33) אף אם טענתו אינה ודאית, יכול להשביעו כדין השליח שמשביעים אותו על הספק (פ"ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה, וראה ביאור הגר"א סימן קעה ס"ק כז). 34) שעשוה כשבועת התורה. וראה פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 35) מפני שאינו טוען על גוף החפץ, היינו השדה, אלא על התשלום, נקרא נוטל - ודינו כמלוה על המשכון שנשבע בנקיטת חפץ, וראה בפי"ג מהל' מלוה ולוה הל' ג. 36) וראה למעלה פי"ג הלכה ב והערה יא. 37) ב'טור' ושו"ע סימן קעה סעיף ט, הגירסא: "והוא יודע", וכן כתב המגיד־משנה שזו היא עיקר הנוסחא (וטעות הדפוס יש בדבריו, וצ"ל "והרי הוא אומר אני יודע"). אבל אם אינו יודע אין משביעין אותו, כדין שבועת היסת שאין משביעין אלא על טענת ברי. ושבועת שליח אין כאן, שאין משביעין השליח אלא אם טוען שנשאר בידו כלום, אבל כאן שהעדים מעידים שנתן מאתים, ואין לו טענה אלא שמא אמנה היתה, אין זו אלא שבועת היסת רגילה ולא שבועת השומרים (הגר"א סימן קעה ס"ק כז). 38) כלומר, לפני השבועה, כדין שבועת היסת. ואילו בשבועת השליח, הוא נשבע ואח"כ נוטל (הגר"א שם).

ה. כָּל הָרוֹצֶה[39] לִמְכֹּר קַרְקַע, וּבָאוּ שְׁנַיִם, כָּל אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר: אֲנִי אֶקַּח בְּדָמִים אֵלּוּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמָּצָר: אִם הָיָה הָאֶחָד מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר, וְהָאֶחָד מִשְּׁכֵנֵי הַשָּׂדֶה - שְׁכַן הָעִיר קוֹדֵם. שָׁכֵן וְתַלְמִיד חָכָם - תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם. קָרוֹב וְתַלְמִיד חָכָם - תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם. שָׁכֵן וְקָרוֹב - הַשָּׁכֵן קוֹדֵם[40], שֶׁגַּם זֶה בִּכְלַל הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר הוּא[41]. קָדַם[42] אֶחָד וְקָנָה - זָכָה, וְאֵין חֲבֵרוֹ שֶׁרָאוּי לִקְדֹּם לוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ, הוֹאִיל וְאֵין אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמָּצָר. שֶׁלֹּא צִוּוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר הַזֶּה אֶלָּא דֶּרֶךְ חֲסִידוּת, וְנֶפֶשׁ טוֹבָה הִיא שֶׁעוֹשָׂה כָּךְ.

39) בבא־מציעא קח: ולפי פירוש הרי"ף ורש"י. 40) בעיא שם שנפתרה, מן הפסוק (משלי כז, י) "טוב שכן קרוב מאח רחוק". 41) ולפיכך הובאה הלכה זו בסוגיא זו של בן המצר, אע"פ שאינם שוים, כדלהלן. 42) כדעת הרי"ף, ויש חולקים על זה (הגהות מיימוניות).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁכֵנִים

הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין

עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת לֵידַע דִּין שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם וְשֻׁתָּפוֹ, וּמִשְׁפְּטֵיהֶן בְּמִקָּחָן וּמִמְכָּרָן, בְּהֶפְסֵדָן וּשְׂכָרָן.

וּבֵאוּר כָּל הַדִּינִין הָאֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ביאר בו רבינו דיני שליחות, ושליח ששינה או טעה מה דינו.

א. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ[2]: צֵא וּמְכֹר לִי קַרְקַע[3] אוֹ מִטַּלְטְלִין[4], אוֹ[5] קְנֵה לִי - הֲרֵי זֶה מוֹכֵר וְלוֹקֵחַ וְעוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וְכָל מַעֲשָׂיו קַיָּמִין[6]. וְאֵין הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ צָרִיךְ קִנְיָן[7] וְלֹא עֵדִים[8], אֶלָּא בַּאֲמִירָה בִּלְבַד בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ. וְאֵין צְרִיכִין עֵדִים אֶלָּא לְגַלּוֹת הַדָּבָר, אִם כָּפַר אֶחָד מֵהֶם, כִּשְׁאָר כָּל הַטְּעָנוֹת[9].

2) ענין "שלוחו של אדם כמותו" - נידון בהרחבה בקידושין מא. מא: ומג. ושם צויינו כל המקורות המקראיים לכך. 3) כתובות צח. צט: וק. 4) שם צח: והיא ממסכת מעילה. ואם כי המדובר בה הוא במתנה - מתנה הרי היא כמכר. 5) שם צט. ממסכת מעילה. 6) ש"שלוחו של אדם כמותו" (קידושין שם). כלומר, מעשי השליח נחשבים כמעשי המשלח. אבל אין אנו אומרים שגופו נחשב כגוף המשלח, ולפיכך, באופן שדרוש לנו גופו של המשלח, כגון בהנחת תפילין, אין אנו אומרים שהנחת תפילין של השליח מועילה למשלח, שאם כי על עצם הפעולה יש שליחות, והרי זה כאילו הניח המשלח תפילין - אין זה נחשב כאילו הניח תפילין על ידו של עצמו, אלא כאילו הניח על ידו של השליח, ראה ב'קצות החושן' סימן קפב סעיף־קטן א. 7) ראה דברי רבינו למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכות יא־יב. ומקור הדברים בבבא־מציעא צח: במשנה: "אמר לו השואל שלחה וכו'", הרי שבאמירה בלבד נעשה שליח (הגר"א שם ס"ק ג). 8) כן אמרו בבבא־קמא קד. בענין מינוי שליח: "היכי דמי, אי דלא עשאו בעדים, מנא ידעינן". הרי שעל עצם קיום השליחות אין פקפוק, אלא השאלה היא מהיכן אנו יודעים שמינהו שליח (הגר"א שם ס"ק ה). וכל זה בשליחות של ממון, אבל בשליחות לקבל גט או קידושין, צריך עדים, ראה בפ"ג מהלכות אישות הלכה טו. 9) בהתאם לכלל האמור בקידושין סח: "לא נבראו עדים אלא לשקרנים" (=כנגד השקרנים).

ב. שָׁלִיחַ שֶׁעָבַר[10] עַל דִּבְרֵי מְשַׁלְּחוֹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[11]. וְכֵן אִם טָעָה[12] בְּכָל שֶׁהוּא[13], בֵּין בְּקַרְקַע[14] בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין[15] - חוֹזֵר[16]; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: לְתַקֵּן שְׁלִיחוּתִי שְׁדַרְתִּיךָ, וְלֹא לְעַוֵּת. וְלֹא אָמְרוּ, שֶׁהַהוֹנָיָה בְּמִטַּלְטְלִין - שְׁתוּת, וְהָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת - אֵין בָּהֶן הוֹנָיָה, אֶלָּא בְּמוֹכֵר שֶׁלּוֹ אוֹ קוֹנֶה לְעַצְמוֹ; אֲבָל שָׁלִיחַ שֶׁטָּעָה בְּכֻלָּם בְּכָל שֶׁהוּא[17] - חוֹזֵר[18].

10) במזיד. 11) כתובות צח: וראה להלן הלכה ד. 12) בשוגג. 13) היינו, אפילו פחות משתות. 14) כתובות צט: תשובת רב נחמן. 15) קידושין מב: מימרא של רבא. 16) [כלומר, המקח בטל. וכן אמרו בכתובות ק. "והלכתא, שליח [שטעה] כאלמנה [שמכרה בטל אם טעתה]", כמבואר שם צח. במשנה. אלא שדעת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רבינו בפי"ב מהלכות מכירה הלכה ד, שאף באופן שהמקח בטל, אין המאנה יכול לחזור, אלא המתאנה בלבד חוזר. וזוהי כוונת רבינו גם כאן]. 17) אפילו בפחות משוה פרוטה (יקר תפארת להרדב"ז). 18) כתובות צט: וכן כתב רבינו בפי"ג מהלכות מכירה הלכה ט.

ג. נָתַן[19] מָעוֹת לִשְׁלוּחוֹ לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע, וְקָנָה לוֹ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת[20] - הֲרֵי זֶה עִוּוּת, וְהַשָּׁלִיחַ לוֹקֵחַ אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה[21], וְחוֹזֵר וּמוֹכְרָהּ לַמְשַׁלֵּחַ[22] בְּאַחֲרָיוּת; הוֹאִיל וְקָנָה אוֹתָהּ בִּמְעוֹתָיו[23], וְהָאַחֲרָיוּת עַל הַשָּׁלִיחַ[24]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִיכָךְ[25], אִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁעָשָׂהוּ שָׁלִיחַ בֵּין לְתַקֵּן בֵּין לְעַוֵּת, אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ שְׁוֶה מֵאָה בְּדִינָר, אוֹ לָקַח שְׁוֶה דִינָר בְּמֵאָה - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[26], וְחַיָּב הַמְשַׁלֵּחַ לִתֵּן לוֹ כְּפִי הַתְּנַאי.

19) בבא־בתרא קסט: פסקו של רב נחמן. 20) שכתוב מפורש בשטר: "שלא באחריות". שאילו כתוב סתם, וחסרה המילה "באחריות", רואים את ההשמטה הזאת כטעות הסופר, וכן פסק רבינו בפי"ט מהלכות מכירה הלכה ג (כסף־משנה). 21) שהוא משאיר אותה בידו בצורה זו שלקחה, ללא אחריות, וכנראה שכוונת רבינו בתוספת מילים זו - לציין, שהשליח צריך להשאיר את המצב כמו שהוא גרם לו במעשיו, להוציא מדעת רש"י (ד"ה זיל זבניה), שהוא חייב עוד פעם לקנות מן המוכר ולכתוב על שמו שטר חדש, וראה סמ"ע סימן קפב ס"ק י. ואין אנו אומרים שהמקח בטל אחרי שהשליח טעה בשליחותו, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ב - שלדעת רבינו יש הבדל בין אם הודיע השליח שהוא שליח, שאז הפעולה בטלה אם לא בוצעה כראוי, לבין אם לא הודיע השליח שהוא שליח, שאז מעשה השליחות נשאר קיים, ורק השליח נושא באחריות ההוצאה של השינוי, ראה להלן פרק ב הלכה ד והערה לט, ובראב"ד וכסף־משנה כאן. 22) היינו, מרצונו של המשלח, אבל אין להכריחו על כך (כסף־משנה בשם הר"ן), וראה בסמוך. 23) של המשלח, שאם קנה השליח במעותיו, ולא במעות המשלח - אינו צריך לתקן את המעוות ולחזור ולמכור למשלח, אלא קנה לעצמו (סמ"ע סימן קפב, ס"ק יא. וראה למעלה פ"ז מהלכות מכירה, הלכה י). 24) שזהו מדיני השליחות, שהוא נושא בתוצאות כל עיוות שהוא עושה בשליחותו. 25) שבכל דבר שבממון - תנאו קיים (כסף־משנה). 26) שהרי אין אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה אלף בדינר או שוה דינר באלף (פי"ג מהלכות מכירה, הלכה ח), ודין שליח שטעה שחוזר אפילו בכל־שהוא אין כאן, כיון שהתנה עמו בין לתקן בין לעוות. וכל זה אינו אלא בשליח שטעה, אבל אם שינה בשליחותו - בטלה השליחות (סמ"ע שם ס"ק ז. וכן נראה מדברי הרדב"ז).

ד. הָאוֹמֵר[27] לִשְׁלוּחוֹ: מְכֹר לִי מִשָּׂדֶה שֶׁלִּי בֵּית סְאָה[28], וּמָכַר לוֹ בֵּית סָאתַיִם[29] - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף[30] עַל דְּבָרָיו[31], וְקָנָה הַלּוֹקֵחַ בֵּית סְאָה בִּלְבַד[32]. אָמַר[33] לוֹ: מְכֹר לִי בֵּית סָאתַיִם, וּמָכַר לוֹ בֵּית סְאָה - הֲרֵי זֶה מַעֲבִיר עַל דְּבָרָיו[34], וְלֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ[35]. אָמַר[36] לוֹ: מְכֹר לִי שָׂדֶה לְאָדָם אֶחָד[37], וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וּמְכָרָהּ לִשְׁנַיִם[38] - מִמְכָּרוֹ בָּטֵל, שֶׁהֲרֵי עָבַר עַל דְּבָרָיו. אָמַר[39] לוֹ: מְכֹר לִי שָׂדֶה, וְלֹא פֵּרַשׁ[40] - אֲפִלּוּ מָכַר לְמֵאָה, מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר[41].

27) כתובות צח: וצט. 28) שאפשר לזרוע בו סאה או סאתיים. והוא שטח של חמשים על חמשים אמה (בבא־בתרא כו:). 29) שטח של חמשים על מאה אמה (שם). 30) אבל לא מעביר. 31) ואינו בכלל משנה מדבריו (שם צט. לפי הלשון השני). 32) אבל אינו קונה מה שהוסיף השליח. 33) היא בעיא שם, לפי הלשון השני. 34) שאע"פ שאפשר לו למכור עכשיו גם את היתר - אין בעל הקרקע מרוצה להרבות במכירות ובשטרות, שזה יערער את האימון בו, שיחשבו שהעני והוא מוכר כל נכסיו (שם). ואע"פ שלא נפשטה הבעיא שם, פסק אותה רבינו לקולא לגבי המוחזק, הוא המוכר, בעליה הראשונים של הקרקע (כסף־משנה). 35) כן גם בכ"י תימן, וכך בספרים מדוייקים (כסף־משנה). ובדפוס רומי: "וקנה הלוקח", ונוסחא משובשת היא (כסף־משנה). 36) שם צט: כדבר פשוט. 37) כן הוא לפי גירסת הר"ח והרי"ף, שהמשלח אמר "לאחד", ולא פירש לאמר: "ולא לשנים". ולא כגירסתנו שם שאמר מפורש: "לאחד ולא לשנים". 38) אפילו שניהם בשטר אחד, כי המשלח אינו מעוניין להתעסק בשנים. 39) שם. 40) שלא הזכיר אף את המילה: "לאחד", וזה שוב בהתאם לגירסת הרי"ף והר"ח, ודלא כגירסתנו. 41) ואע"פ שאין אדם רוצה שירבו עליו שטרות (ראה למעלה) - אין זה אלא כשהשליח שינה מדבריו, אבל כאן שאמר לו מכור לי שדה ולא פירש, הרי גילה דעתו שלא איכפת לו אם ירבו עליו שטרות, וראה בשו"ע סימן קפב סעיף יא, וב'נתיבות המשפט' שם.

ה. הַנּוֹתֵן[42] מָעוֹת לִשְׁלוּחוֹ לִקַּח בָּהֶם חִטִּים אוֹ מִין מִמִּינֵי סְחוֹרָה, וְלֹא לָקַח - אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[43]. נָתַן[44] לוֹ מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן חִטִּים, בֵּין[45] לַאֲכִילָה[46] בֵּין לִסְחוֹרָה[47], וְהָלַךְ וְלָקַח בָּהֶן שְׂעוֹרִים[48]: אִם פָּחֲתוּ[49] דְּמֵי זֶה שֶׁלָּקַח - פָּחֲתוּ לַשָּׁלִיחַ[50], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשַׁנֶּה; וְאִם הוֹסִיפוּ דְּמֵיהֶן - הוֹסִיפוּ לְבַעַל הַמָּעוֹת[51]. הָיָה[52] הַשַּׁעַר[53] קָצוּב[54] וְיָדוּעַ, וְהוֹסִיפוּ לַשָּׁלִיחַ בַּמִּנְיָן[55] אוֹ בַּמִּשְׁקָל[56] אוֹ בַּמִּדָּה[57] - כֹּל שֶׁהוֹסִיפוּ לוֹ הַמּוֹכְרִים הֲרֵי הוּא שֶׁל שְׁנֵיהֶם[58], וְחוֹלֵק הַתּוֹסֶפֶת הַשָּׁלִיחַ עִם בַּעַל הַמָּעוֹת. וְאִם[59] הָיָה הַדָּבָר שֶׁאֵין לוֹ קִצְבָּה[60] - הַכֹּל[61] לְבַעַל הַמָּעוֹת.

42) תוספתא בבא־מציעא פרק ד בסוף, הובאה בירושלמי שם פ"ה הלכה ג, וראה להלן פרק ז הלכה ו. 43) אבל אינו חייב לשלם לו בעד הנזק, שהרי לא הזיקו בידיים. 44) בבא־קמא קב: כברייתא השניה, וכרבי יהודה שאומר

שאין השליח קונה בשינוי. 45) לפי רבי אליעזר שם, מחלק רבי מאיר בין לאכילה ובין לסחורה, ויוצא שלרבי יהודה לא קיים הבדל זה. 46) שכאן מקפיד המשלח, ויש כאן שינוי בולט. 47) שהמשלח מעוניין רק להרוויח, ואפשר היה לומר שלא איכפת לו אם השליח קנה חיטים שביקש או מין אחר. 48) [בכ"י תימן נוסף: "או שנתן לו לקנות שעורים, והלך ולקח חיטים", וכן בברייתא שם. וזה מה שכתב רבינו "אם פחתו דמי זה שלקח" — כלומר, או השעורים או החיטים. ראה להלן פ"ב הלכה ב]. 49) נעשו זולים יותר. ואם אירע אונס אחר שלא מחמת השינוי, פטור השליח (ש"ך סימן קפג ס"ק ט. ראה להלן פ"ה הלכה ב). 50) שהוא צריך לשאת באחריות ההפסד, כדין שליח ששינה, שאומר לו המשלח "לתקן שלחתיך ולא לעוות". ראה למעלה הלכה ג. 51) לפי שאין השליח קונה בשינוי, כנ"ל. ובגמרא שם אמרו שהם חולקים ברווח, - לפי ששם מדובר, שנתן לו מעות למחצית שכר, ואילו רבינו מדבר בשליח גרידא ולא בשותפות (הגהות מיימוניות אות ד). ולפיכך הוא הזוכה, למרות השינוי של השליח, שהרי המקח נקנה במעותיו, וראה למעלה הלכה ג. 52) כתובות צח: וכרבי יוסי. 53) המחיר. 54) קבוע, כמות מסויימת בסכום מסויים. 55) שנתנו לו מספר יותר גדול של דברים מכפי שמגיע לו לפי המחיר הידוע והקבוע. 56) שהמקח שוקל יותר מכפי שמגיע לפי התשלום. 57) שהחפץ תופס מידה יותר גדולה מכפי שיצא לפי הסכום ששולם. 58) לפי דעת רש"י (הביאו הכסף־משנה), היינו מפני שאין אנו יודעים למי התכוון כאן המוכר לוותר, למשלח או לשליח, ולפיכך אנו מקיימים חלוקה. אבל מדברי רבינו נראה שאפילו המתנה מכוונת מפורש לשליח, אנו מקיימים חלוקה, מכיון שסוף־סוף הרווח בא על־ידי המעות של המשלח (כסף־משנה, ועיין לחם־משנה). 59) כרבי יוסי של הברייתא האחרת, ואולי בזו אף רבי יהודה מודה, וראה 'תוספות' שם ד"ה כאן שנה רבי. 60) אלא לפעמים המחיר הוא גבוה יותר ולפעמים נמוך יותר. 61) שכאן אין ויתור כלל מצד המוכר, אלא שהפעם מכר יותר בזול, כפי ההזדמנות.

ו. מי[62] שֶׁהָיָה חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָמוֹן[63], בֵּין מִשּׁוּם מִלְוָה בֵּין מִשּׁוּם פִּקָּדוֹן אוֹ שְׂכִירוּת, וְנָתַן הַמָּעוֹת בְּיַד הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ מָמוֹן זֶה לְבַעַל חוֹבִי - אֵין הַשָּׁלִיחַ צָרִיךְ לְהִטַּפֵּל לוֹ וְלִתֵּן לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים. וְאִם אָמַר לַשָּׁלִיחַ: אַל תִּפְרַע חוֹב זֶה אֶלָּא בְּעֵדִים, וּפָרָעוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - חַיָּב לְשַׁלֵּם[64]. וְכֵן[65] אִם הָיָה הַחוֹב בִּשְׂטָר, בֵּין שֶׁאָמַר[66] לוֹ: קַח הַשְּׁטָר וְתֵן לוֹ הַמָּעוֹת, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ: תֵּן הַמָּעוֹת וְקַח הַשְּׁטָר, וְנָתַן בְּלֹא עֵדִים וְלֹא לָקַח הַשְּׁטָר - חַיָּב לְשַׁלֵּם. שֶׁהַרֵי לְתַקֵּן שְׁלָחוֹ, וְלֹא לְעַוֵּת.

62) רי"ף ב'כתובות' פרק הכותב, וראה להלן. 63) שכר פעולה או שכר בהמה וכלים. 64) אם המקבל טוען שלא קיבל. והרי הוא כמזיק בידיים, שהרי מסר ממון חבירו לאחר (אור־שמח). ויתכן כי חייב גם מדין שומר.

65) כתובות פה. מסקנה סופית של הגמרא על רקע עובדא אחת, וכהסתייגות מדברי רב אשי, שנאמרו בסמיכות לעובדא זו. 66) ומכאן, שאם לא הזכיר כלל את השטר, אינו חייב (הגהות מיימוניות וכסף־משנה).

ז. הַשּׁוֹלֵחַ[67] מָעוֹת שֶׁבִּידוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ, וְאָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ מָמוֹן זֶה לִפְלוֹנִי שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, וְהָלַךְ וְנָתַן שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, הַשָּׁלִיחַ אוֹמֵר: נָתַתִּי, וּבַעַל חוֹב אוֹ הַפּוֹעֵל אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי, וַהֲרֵי[68] שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין - הַשָּׁלִיחַ נִשְׁבָּע הֶסֵּת[69] שֶׁנָּתַן, וּבַעַל חוֹב אוֹ הַפּוֹעֵל נִשְׁבָּע[70] [שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה] שֶׁלֹּא לָקַח, וִישַׁלֵּם הַלָּה לְבַעַל חוֹב אוֹ לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן. וַאֲפִלּוּ הָיוּ הַשְּׁלוּחִין שְׁנַיִם - אֵין עֵדוּתָן מוֹעִילָה[71], מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹגְעִין בְּעֵדוּתָן, שֶׁהֲרֵי[72] חַיָּבִין[73] לְהִשָּׁבַע הֶסֵּת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַשָּׁלִיחַ מַכְחִישׁ אֶת בַּעַל חוֹב[74] וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין; אֲבָל אִם בָּא הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר: נָתַתִּי כְּמָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם טוֹעֵן עָלָיו טַעֲנַת וַדַּאי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ[75]. וְכֵן אִם מֵתוּ הַשְּׁלוּחִין אוֹ הָלְכוּ לָהֶן לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָא בַּעַל חוֹב לִתְבַּע - הַלְוָה אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת[76] שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ הַשָּׁלִיחַ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלָיו טַעֲנַת וַדַּאי שֶׁלָּקַח. אֶלָּא מַחֲרִים[77] הַלְוָה חֵרֶם סְתָם, וּמְשַׁלֵּם הַחוֹב שֶׁעָלָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

67) קידושין מג: מסקנת הגמרא סמוך למימרא של רבא בשם רב נחמן. 68) ותנאי זה של עמידת שלשתן הוא הכרחי, כמו שמתברר בהמשך. 69) כדין כופר הכל, שהרי הוא נשבע ונפטר. 70) מעין שבועת התורה, בנקיטת חפץ, כדין "חנוני על פנקסו" (שבועות מה.) שאם אמר לחנוני: תן סאתים חיטים לפועלים ואני אחזיר לך, ואחר־כך טוען חנוני שנתן, והפועלים טוענים שלא קיבלו, שניהם נשבעים ונוטלים מבעל־הבית (פט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ה), ואף כאן דין הפועל או הבעל־חוב כדין הפועלים ב"חנוני על פנקסו", שהרי הם נשבעים ונוטלין. ובנוסחאות מדוייקות מפורש כאן: "נשבע שבועת התורה" (כסף־משנה). ברם ה'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן והר"ן הביאו בשם רבינו שאף הבעל־חוב והפועל נשבעים שבועת היסת. [וכן נראה קצת בכ"י תימן, ששם נשמטה שורה שלמה בטעות הדומות "נשבע היסת" - "נשבע היסת" - הרי שהיה כתוב כאן "היסת", וכן נראה מדברי רבינו להלן שכתב: "הלוה אינו יכול להשביעו היסת שלא פרעו השליח"]. ואע"פ שנאמן השליח בשבועתו ביחס לדין ודברים שלו עם הלוה - אינו נאמן ביחס לדין ודברים שבין הלוה והמלוה, מפני שהלוה האמין לשליח, שהרי מסר לו ממונו, אבל המלוה לא האמין לו (רש"י שם). 71) לפטרם משבועת היסת. 72) כן בגמרא שם. 73) כלומר, אלמלא היו טוענים שהחזירו ללוה היו חייבים שבועת היסת, לפיכך מעדיפים הם לומר שהחזירו למלוה להפטר משבועת היסת (והם חשודים על גרימת הפסד ממון למלוה ולא על שבועת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שקר, שהיא חמורה להם יותר - רש"י שם ד"ה והשתא דתקינו). ולפיכך חייבים בשבועת היסת גם בטענה זו. וגם לאחר השבועה אינם נאמנים, אף־על־פי שאז אינם נוגעים יותר - מפני שעדים הזקוקים לשבועה אין ממש בעדותם ('תוספות' שם ד"ה והשתא). 74) שאף כי הלוה טוען 'שמא' ואין משביעין היסת על טענת 'שמא' - הרי המלוה או הנפקד טוענים 'ברי' שלא קיבלו (סמ"ע סימן קכא ס"ק כא). 75) ואין נשבעין היסת על טענת 'שמא' (להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). 76) [ראה למעלה בהוספה להערה סט]. 77) תקנת הגאונים היא (רדב"ז).

ח. רְאוּבֵן[78] שֶׁשָּׁלַח כְּתָב[79] לְשִׁמְעוֹן וְאָמַר לוֹ[80]: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, שְׁלָחֵהוּ לִי בְּיַד לֵוִי[81], אִם רָצָה לִשְׁלָחוֹ[82] - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, בֵּין שֶׁהָיָה מִלְוָה בֵּין שֶׁהָיָה פִּקָּדוֹן[83]. וְהוּא שֶׁיַּכִּיר[84] שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ. וְאִם טָעַן הַמַּלְוֶה וְאָמַר: לֹא כָּתַבְתִּי וְלֹא שָׁלַחְתִּי לְךָ - יִשָּׁבַע[85] הַלְוֶה הֶסֵּת[86] שֶׁכְּתַב יָדוֹ בָּא אֵלָיו וּלְפִיכָךְ שָׁלַח, וְיִפָּטֵר[87]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי[88]. אֲבָל אִם לֹא הָיָה הַכְּתָב כְּתַב יָדוֹ, אוֹ שֶׁאֵין הַלְוֶה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ, אוֹ אֲפִלּוּ[89] הָיוּ כְּתוּבִין בּוֹ סִימָנִין וְאוֹתִיּוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶן בִּיחוּד[90], אִם טָעַן רְאוּבֵן וְאָמַר: לֹא שָׁלַחְתִּי כְּתָב, וַאֲחֵרִים רְמוּ בּוֹ - שִׁמְעוֹן חַיָּב[91] בְּאַחֲרָיוּתוֹ, וּמְשַׁלֵּם לוֹ רְאוּבֵן[92] אַחַר שֶׁיַּחֲרִים[93] עַל מִי שֶׁשָּׁלַח כְּתָב זֶה מִדַּעְתּוֹ וְלֹא יוֹדֶה[94]. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁיִּשָּׁבַע רְאוּבֵן וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין.

78) רי"ף בבא־קמא פרק הגוזל עצים. 79) שכתב וחתם, או אפילו כתב הסופר והוא חתם (ש"ך סימן קכא ס"ק יד). 80) כלומר: כך כתוב באותו כתב: "מנה שיש לי בידך וכו'". 81) ומכאן שדווקא אם סימן לו אדם מסויים, וכך היא הנוסחא ברי"ף שלפנינו, וכן הביא הכסף־משנה. 82) אבל אינו יכול להכריח את הלווה, וכך מפורש ברי"ף, וראה להלן פ"ג הלכה ה. 83) כן נראה ברי"ף, שכתב "אותו דבר שיש לי בידך" (בתרגום שלנו), משמע כל דבר, בין מלוה ובין פקדון. 84) הלוה או הנפקד, שאם לא כן אינו יכול לטעון טענת ודאי שפרע לו, והרי זה כאומר איני יודע אם פרעתיך, שחייב לשלם לו (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט. כסף־משנה). 85) היינו, שאין עדים שזה היה כתב ידו, שאילו יש עדים - אין מקום לשבועה. וראה להלן. 86) שהרי הוא כאילו טוען: ברי שפרעתיך. 87) והמדובר במלוה על־פה שיש לו מיגו לטעון לא היו דברים מעולם (סמ"ע שם ס"ק י). 88) מלשון זו נראה שהלכה היא ואינה תלויה במנהג, כמו שכותב הרי"ף. [ואע"פ שבגמרא לא נזכר דין כתב אלא שליח שעשאו בעדים (בבא־קמא קד. ולהלן פ"ג הלכה ה), סובר רבינו שכתב ידו אף־על־פי שאינו כשטר, שהרי הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים (בבא־בתרא קעו, ופי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ג) - הרי הוא על־כל־פנים בעדים]. 89) [בכ"י תימן: שאין הלוה יודע אם הוא כתב ידו או אינו, אפ' (= אפילו) היו כתובין בו וכו'. וכן נראה בכסף־משנה שהעתיק "אפילו היו כתובים", בהשמטת המילה "או" שלפניה. וכן הועתק בשו"ע חושן־משפט סימן קכב סעיף ד, ועיין משנה־למלך]. 90) כלומר: המלוה והלוה עשו להם סימני־היכר מיוחדים. 91) שהרי הוא כאומר איני יודע אם פרעתיך, אחרי שהוא אינו יודע אם זה היה כתב ידו (כסף־משנה). והיינו כשמואל שאמר (בבא־קמא שם) "אין משלחין מעות בדיוקני, ואפילו עדים חתומים עליה". וכן פסק הרי"ף (כסף־משנה). והיינו שהעידו העדים שזוהי חתימה שלו, אבל לא ראו שחתם. ולפיכך יש מקום לטענת המלוה, ואחרים זייפו דיוקני שלו. ולא הוצרך רבינו להזכיר שהיו עדים מכירים דיוקני שלו, מאחר שכתב "סימנים ואותיות שביניהם ביחוד", כלומר ששניהם מכירים הדיוקני, ואעפ"כ יש לטעון שאחר זייפו (לחם־משנה). 92) כן בכ"י תימן. 93) יטיל חרם, תחליף לשבועת היסת. 94) כדי שיתאמץ לזכור, שמא שלח באמת והסיח את דעתו מזה.

ט. לֵוִי שֶׁבָּא בִּשְׁלִיחוּת רְאוּבֵן[95] וְלָקַח חֲמִשִּׁים מִשִּׁמְעוֹן, וּבָא רְאוּבֵן וְאָמַר: לֹא שְׁלַחְתִּיו לִקַּח אֶלָּא עֶשְׂרִים, וְעֶשְׂרִים בִּלְבַד הֵבִיא - הֲרֵי רְאוּבֵן נִשְׁבָּע[96] שֶׁלֹּא שְׁלָחוֹ לְהָבִיא אֶלָּא עֶשְׂרִים, וְעֶשְׂרִים בִּלְבַד הֵבִיא לוֹ, כְּדִין כָּל מוֹדֶה מִקְצָת[97], וְלֵוִי נִשְׁבָּע הֶסֵּת[98], שֶׁהַחֲמִשִּׁים שֶׁנָּתַתָּ לִי נָתַתִּי לִרְאוּבֵן, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן[99] מִבֵּיתוֹ[100], אִם הָיָה חַיָּב לִרְאוּבֵן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

95) ללוות כסף משמעון (כסף־משנה). 96) בכ"י תימן נוסף: "שבועת התורה". והש"ך סימן קכא ס"ק סב, העיר: הלא אין נשבעין על טענת 'שמא'. וראה למעלה הלכה ז שטענת הוודאי של המלוה שלא קיבל חובו מהלוה על־ידי השליח, מועילה לחייב את השליח להשבע שבועת היסת, אע"פ שהלוה אינו יודע אם השליח עשה שליחותו או לא. 97) ומשלם עשרים לשמעון, כפי הודאתו. 98) שהרי שמעון הנתבע, טוען ברי שנתן. 99) כאן מתחיל ענין חדש. עד כאן היה מדובר שראובן לוה משמעון על־ידי השליח, ומכאן והלאה המדובר להיפך ששמעון לוה מראובן, וראובן קיבל חובו משמעון הלוה, ע"י השליח. וכן נראה ממה שכתב רבינו "אם היה חייב לראובן" (כסף־משנה) והיינו ששמעון טען ששילם לראובן חמשים על־ידי השליח, והשליח טוען כמותו. ואילו ראובן טוען שלא קיבל אלא עשרים, ותובע את השלושים הנשארים. 100) וכן כתב רבינו למעלה בהלכה ז, שהשליח נשבע שבועת היסת שנתן, והמלוה נשבע שלא לקח, וישלם הלוה חובו (כסף־משנה).

~ יום שישי ג' אדר ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו דין מי שאינו נעשה שליח, ודין סרסור שהוא כמו שליח, וכמו כן דיני שמירה שעל השליח.

א. אֵין[2] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ[3] לְדָבָר מִן

הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם[4]. וְכֵן[5] אֵין יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[6] לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר[7]: כֵּן תָּרִימוּ גַם[8] אַתֶּם - מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית, אַף שְׁלוּחֲכֶם בְּנֵי בְּרִית[9]. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ[10]. וּמַה[11] מְשַׁלֵּחֲכֶם[12] בֶּן בְּרִית, אַף בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ הַמְשַׁלֵּחַ בֶּן בְּרִית[13].

2) קידושין מא: ובבא מציעא עא: 3) היינו, שאין ערך חוקי לשליחות, ואין מעשי השליח מתייחסים למשלח. ומכיוון שלא כתב רבינו כאן שאינו נעשה שליח לישראל - נראה שאפילו לגוי אינו נעשה שליח, וראה במשנה למלך. 4) כלומר, הדברים שצריכים למעשה הבעלים או שלוחם. 5) בבא מציעא שם. 6) לפי שאין הגוי יכול למנותו שליח. 7) כן הוא בקידושין שם ובבבא מציעא שם. 8) שהמלה "גם" מרבה את השליח, ואחרי שלמדנו דין השליחות ממקום אחר, הרי שהיא באה לציין פרט חדש בשליחות, והוא, שאין שליח אלא בן ברית (סמ"ע סימן קפה סעיף קטן א). 9) מושג רחב יותר מ"בן ישראל", וכולל גם עבדים כנענים (ראה להלן הלכה ב), שאף על פי שאינם מחוייבים אלא בחלק מן המצוות, - נקראים הם בני ברית לפי שיש להם חלק בברית שבין נותן התורה ומקיימיה, ראה גיטין כג: ורש"י שם דיבור המתחיל אף שלוחכם בני ברית [וכן נראה בבבא קמא טו.]. ולעניין שליח העבד בגירושין, עיין פרק ו מהלכות גירושין הלכה ו. 10) שהכל נלמד מתרומה. בניגוד לדברי רב אשי בבבא מציעא שם, שרק בתרומה אין שליחות לגוי. 11) אף זה שם. 12) היינו, ה"אתם" הנאמר בתרומה. 13) בניגוד לדברי רב אשי (בבא מציעא שם לפי לשון שני) שישראל נעשה שליח לגוי.

ב. עוֹשֶׂה אָדָם שָׁלִיחַ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה[14], וַאֲפִלּוּ אֵשֶׁת אִישׁ[15]. וַאֲפִלּוּ עֶבֶד[16] וְשִׁפְחָה[17], הוֹאִיל וְהֵן בְּנֵי דַעַת וְיֶשְׁנָן בְּמִקְצָת מִצְוֹת, נַעֲשִׂין שְׁלוּחִין לְמַשָּׂא וּמַתָּן[18]. אֲבָל מִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי דַעַת, וְהֵן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - אֵינָן נַעֲשִׂין שְׁלוּחִין[19], וְלֹא עוֹשִׂין שָׁלִיחַ[20]. אֶחָד הַקָּטָן וְאֶחָד הַקְּטַנָּה[21]. לְפִיכָךְ[22], הַשּׁוֹלֵחַ[23] בְּנוֹ קָטָן[24] אֵצֶל הַחֲנוָנִי[25], וּמָדַד לוֹ בְּאֵסָר שֶׁמֶן, וְנָתַן לוֹ אֶת הָאֵסָר[26], וְאִבֵּד אֶת הַשֶּׁמֶן וְאֶת הָאֵסָר[27] - הַחֲנוָנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם[28]; שֶׁלֹּא שְׁלָחוֹ אֶלָּא לְהוֹדִיעוֹ[29], וְלֹא הָיָה לוֹ לְשַׁלֵּחַ אֶלָּא עִם בֶּן דַּעַת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: שְׁלַח לִי עִם הַקָּטָן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[30].

14) משנה בעירובין עט: שמזכה העירוב על ידי בתו ואשתו, וזיכוי זה הוא מטעם שליחות, הרי שאשה נעשית שליח (כסף משנה), וכן הוא בגיטין סב: שהאשה נעשית שליח לקבלת הגט, ובקידושין נב. אמרו שהאשה נעשית שליח לחברתה לקבל קידושיה. 15) שאינה לגמרי ברשותה. עירובין שם במשנה שמזכה על ידי אשתו. וכן בגיטין כג: במשנה שבין הנשים המביאות גיטה - אף צרתה ויבימתה. 16) עבד כנעני. כן מפורש בגיטין כג: ש"העבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו". 17) כנענית. כן מפורש בגיטין שם שהשפחה זוכה בשטר השחרור עבור העובר שלה. 18) זה מוסב על עבד ושפחה. שרק למשא ומתן נעשים שלוחים, אבל לגיטין וקידושין לא. לפי שאינם בתורת גיטין וקידושין (גיטין כג: ופרק ו מהלכות גירושין הלכה ו). 19) גיטין כג. במשנה, וההנמקה בגמרא שם. 20) גיטין סה. במשנה "שאין קטן עושה שליח". 21) גיטין שם במשנה, בקטנה שאינה עושה שליח להבאת הגט, ועל זה בא הסיכום: "שאין קטן עושה שליח". וכתב כן רבינו בכדי שלא לתת מקום לטעות, שקטנה שעדיפה מקטן, שהוא אין לו קניין חצר, והיא יש לה (פרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ט) - יש להם גם שליחות, ולפיכך השמיענו שאף הקטנה אינה בכלל שליחות (הרדב"ז). 22) כלומר, כשם שהדין הוא שאינו נעשה שליח אלא בר דעת - כמו כן היא דעת בני אדם , שאינם רוצים לעשות שליח אלא בר דעת. 23) בבא בתרא פז: במשנה, וכחכמים ולא כרבי יהודה. 24) תוספת פירוש של רבינו וכן כתב בפירוש המשניות שם. וכן הוא בסוף המשנה: "בזמן שהצלוחית ביד התינוק". 25) בחנווני הרגיל אצלו, הדברים אמורים, שכבר מסר לו שני איסרים קודם לכן ועכשיו לא מסר לבנו הקטן כלום (כפירוש אית דמפרשי שהביא הרשב"ם שם פח. דיבור המתחיל ורבי יהודה סבר). ובנוסחאות אחרות במשנה שם: "השולח את בנו אצל חנווני ופונדיון (שני איסרים) בידו", ועיין רשב"ם שם. 26) כלומר, החנווני נתן לו את האיסר העודף מן הפונדיון שקיבל מאביו. 27) לא הזכיר רבינו את הצלוחית לפי שכאן מדובר כשהחנווני נתן לו בצלוחיתו. ואם הביא הקטן צלוחית משלו ושברה - פטור החנווני, שהרי השולח איבדה מדעת במסרו לקטן. ואם לקחה החנווני ממנו והשתמש בה לצרכו, הרי זה שואל שלא מדעת ודינו כגזלן שחייב בהשבה, כן מפורש בגמרא שם. וכתבו רבינו בפרק ג מהלכות גזילה הלכה טו (רדב"ז). 28) עבור השמן ועבור האיסר (=העודף). כדעת החכמים במשנה שם ולא כרבי יהודה, שאמר שעל מנת כן שלחו. 29) שהוא זקוק לשמן, אבל לא התכוון לעשות את הקטן שליח. 30) כשם שאמרו בגמרא שם, שאם מסר השולח לקטן את הצלוחית פטור עליה החנווני אם שברה הקטן, מפני שהיא אבידה מדעת, - הוא הדין אם אמר לו שלח לי עם הקטן, שפטור (כסף משנה). ועוד שכל המחלוקת בין חכמים לרבי יהודה היא, אם התכוון לעשות את הקטן שליח או לא, ואם כן, כשאמר מפורש שעושה שליח - בוודאי פטור לכל הדיעות. וראה תוספות בבא קמא קד. דיבור המתחיל רבה ולהלן הלכה ג.

ג. הָאוֹמֵר[31] לַחֲבֵרוֹ: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, בֵּין מִלְּוָה בֵּין פִּקָּדוֹן, שְׁלָחֵהוּ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי, אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן[32], אִם רָצָה לְשָׁלְחוֹ בְּיָדוֹ - נִפְטָר, וְאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וְכֵן[33] שְׁנַיִם שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה לִשְׁלֹחַ לַחֲבֵרוֹ מְשַׁלֵּחַ בְּיַד מִי שֶׁיִּרְצֶה הַמְשַׁלֵּחַ - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּחַ בְּיַד מִי שֶׁיֵּרָאֶה לוֹ שֶׁהוּא רָאוּי[34] לְהוֹלִיךְ דָּבָר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זֶה. וְאִם נִגְנַב אוֹ אָבַד בַּדֶּרֶךְ, אוֹ שֶׁכְּפַר בּוֹ הַשָּׁלִיחַ - חֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ פָּטוּר[35]. שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם[36].

31) בבא מציעא צח: בסוף המשנה, שאם המשאיל אומר לשואל לשלח לו בחזרה את הפרה ששאל ממנו, ביד שלוחו או ביד בנו, פטור השואל מכל התחייבות, וראה בכסף משנה. 32) שם במשנה: "ביד בני או ביד שלוחי", ו"בני" היינו קטן, שאם לא כן היינו "שלוחי" (כסף משנה). וכתב הסמ"ע (סימן קפח סעיף קטן ט) שאפילו אם לא ידע המשלח שהוא קטן, ואחרי כן נתברר הדבר - פטור המשלח, וזהו החידוש שהשמיענו כאן רבינו, מה שלא שמענו בהלכה ב. 33) הרי"ף בבבא קמא פרק הגוזל עצים (דפוס ווילנא לז עמוד ב). 34) ואם שלח ביד מי שאינו ראוי, הרי זה כאילו אבדו בידיים (רדב"ז). וראה במשנה למלך להלן הלכה ז. 35) אם טוען זה שנשלח אליו, כי שליח זה אינו ראוי לשליחות זו ואם נגנב או נאבד או כפר השליח, המשלח ישלם - אין טענתו טענה ופטור המשלח. ובאופן זה פטור גם משבועה, כיוון שכך התנו אבל אם כפר בעצם התניית התנאי או שהכחישו באומר לו: לא שלחת לי על ידי שליח זה - חייב הוא להישבע שבועת היסת וכמו שכתב הראב"ד (רדב"ז). 36) בבא מציעא נא. כרבי יהודה.

ד. הַשָּׁלִיחַ[37] שֶׁקִּנָּה אוֹ שֶׁמָּכַר, וְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא שָׁלִיחַ בְּדָבָר זֶה לִכְּלוֹנִי, אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ[38] אוֹ שֶׁהִמְשִׁיךְ[39], וְנִמְצָא שֶׁעָבַר עַל דַּעַת הַמְשַׁלֵּחַ - בָּטֵל הַמֶּקָח וּמַחֲזִיר. וְאִם[40] לֹא הוֹדִיעַ שֶׁהוּא שָׁלִיחַ - נִקְנָה הַמֶּקָח, וְיִהְיֶה הַדִּין בֵּינוֹ וּבֵין זֶה שֶׁשְּׁלָחוֹ.

37) ראה למעלה פרק א הלכות ב־ג. 38) כקונה. 39) שמכר, ונתן לקונה לעשות משיכה. 40) בבבא בתרא קסט: אמרו ששליח ששינה וקנה שלא באחריות אף על פי שעיוות - המקח קיים (ראה למעלה פרק א הלכה ג) ובכתובות ק. אמרו ששליח שטעה מקחו בטל (ולמעלה שם הלכה ב). ומתוך סתירה זו בא רבינו לידי חילוק זה: אם לא הודיע שהוא משלח - מקחו קיים. ואם הודיע - מקחו בטל (כסף משנה, וראה למעלה פרק א).

ה. רְאוּבֵן[41] שֶׁקִּנָּה שָׂדֶה מִשִּׁמְעוֹן, וְאָמַר לוֹ: לְלֵוִי קָנִיתִי אוֹתָהּ[42], וְכָתַב שְׁטַר מֶכֶר בְּשֵׁם לֵוִי, וְחָזַר רְאוּבֵן וְאָמַר לְשִׁמְעוֹן: לְעַצְמִי קְנִיתִיהָ, חֲזֹר וּכְתֹב שְׁטַר מֶכֶר בִּשְׁמִי - אֵין כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לִכְתֹּב לוֹ שְׁטָר אַחֵר בְּשֵׁם רְאוּבֵן[43]. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ בַּתְּחִלָּה[44] וְאָמַר לוֹ: לְעַצְמִי אֶקְנֶה, וְזֶה שֶׁאֶכְתֹּב שְׁטָר בְּשֵׁם לֵוִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵדְעוּ בִּי שֶׁאֲנִי הוּא הַקּוֹנֶה - חֲרֵי זֶה כּוֹפֵהוּ לַחֲזֹר וְלִכְתֹּב שְׁטָר אַחֵר בִּשְׁמוֹ.

41) בבא קמא קב: בברייתא ובגמרא שם קג. 42) וכוונתו הייתה שלא ידעו שהוא הקונה, כדלהלן. 43) אלא צריך לבקש מלוי, שעל שמו נכתב השטר, שיכתוב לו שטר לראובן (שם קג.) ולא יכול הקונה לטעון שהמוכר צריך היה מייד להעלות על דעתו שהקונה וודאי קנה לעצמו, כי מי זה יקנה שדה לאחרים. 44) בגמרא שם אמרו שאפילו אם לא התנה עם המוכר, אלא לעדים בפני המוכר: "עוד שטר אחד תכתוב לי על שדה זו" כופין את המוכר לכתוב לו שטר אחר ואינו יכול לטעון כי היה סבור שלוי יכתוב לו שטר זה, שהרי אמר לעדים בפניו. וצריך עיון למה השמיט זאת רבינו, ועיין כסף משנה, לחם משנה ומשנה למלך.

ו. הַסַּרְסוּר[45] - שָׁלִיחַ[46] הוּא, אֶלָּא שֶׁהוּא נוֹטֵל שְׂכַר שְׁלִיחוּתוֹ[47]. לְפִיכָךְ[48], אִם שִׁנָּה דַעַת הַבְּעָלִים - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִפְסִיד. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁנָּתַן חֵפֶץ לְשִׁמְעוֹן הַסַּרְסוּר, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי זֶה, וְאַל תִּמְכֹּר בְּפָחוֹת מִמֵּאָה, וְהָלַךְ וּמְכָרוֹ בַּחֲמִשִּׁים[49] - מְשַׁלֵּם[50] הַחֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ. מָכַר בְּמָאתַיִם - הַכֹּל לְרְאוּבֵן[51]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. רְאוּבֵן אוֹמֵר: בְּמֵאָה אָמַרְתִּי לְךָ[52], וְהַסַּרְסוּר אוֹמֵר: בַּחֲמִשִּׁים אָמַרְתָּ לִי, וְכֵן בַּחֲמִשִּׁים מָכַרְתִּי - נִשְׁבָּע הַסַּרְסוּר שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, שֶׁחֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת[53]. וְאִם כְּבָר נָתַן לוֹ הַחֲמִשִּׁים[54] - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וְזוֹכֶה הַלּוֹקֵחַ[55]. וְאִם יָדַע הַלּוֹקֵחַ שֶׁחֵפֶץ זֶה שֶׁל רְאוּבֵן הוּא[56], וְזֶה הַמּוֹכֵר לוֹ סַרְסוּר הוּא - יַחֲזִיר הַחֵפֶץ לַבְּעָלִים[57], וְיַחֲרִים[58] עַל מִי שֶׁנָּתַן לוֹ רְשׁוּת לִמְכֹּר בַּחֲמִשִּׁים אוֹ שֶׁרָצָה[59] בַּחֲמִשִּׁים וְחָזַר בּוֹ אַחַר שֶׁקָּנִיתִי[60].

45) דין זה נלמד ממה שאמרו בכתובות צח. במשנה: "אלמנה שהייתה כתובתה מאתיים ומכרה שווה מנה במאתיים, או שווה מאתיים במנה, נתקבלה כתובתה". כלומר: מכרה שווה מאתיים במנה היא הפסידה את עצמה והרי זה כאילו קיבלה מאתיים ואם מכרה שווה מנה במאתיים הכל לבעל המעות (ראה למעלה פרק א הלכה ה), כלומר, ליורשים והרי קיבלה מהם מאתיים. וגם סרסור שהוא שליח ומקבל שכר עבודתו, דומה הוא לאלמנה המוכרת שהיא כשליחם של היורשים (עיין כתובות ק.) ושכרה אתה שגובה מהם כתובתה (כסף משנה). 46) ולא שותף, וראה סמ"ע שם סעיף קטן א. 47) ראה להלן הלכה ז. 48) כלומר, מכיוון שהוא שליח, חלים עליו כל דיני השליחות, ואילו היה דינו כשותף היה יכול לומר לו: לטובת העניין כיוונתי ומכרתי בזול ולא היה צריך לשלם לו ההפסד, וכן הוא הדין אם מכר ביוקר היה צריך לקבל חלקו בריווח (סמ"ע שם). 49) ולא הודיע ללוקח שהוא שליח, ואם כן המקח קיים. כמבואר למעלה הלכה ד. 50) כמו שכתב למעלה הלכה ד. 51) כמו שכתב למעלה פרק א הלכה ה, וראה שם ההבדל בין דבר שיש לו מחיר קבוע לבין דבר שאין לו מחיר קבוע. 52) ואינו מכחיש דברי הסרסור שאומר שמכר, אלא שטוען שמכרו במאה (כסף משנה וש"ך סימן קפה סעיף קטן ו). 53) שכיוון שמודה במכר כנ"ל - אין כאן אלא תביעה כספית, שמגיע לו מאה, וזה מודה בחמישים. ויש שהטעימו "שכיוון שהזכיר לו, בשעה שמסר לו החפץ, סכום מעות - אינו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תובע הבגד אלא המעות" (רדב"ז). והראב"ד כתב: "אין כאן שבועת התורה, לפי שראובן אינו תובע אלא בגדו, ואינו יודע שנמכר, אלא מפי שמעון, ואינו טוען לא במנה ולא בשום דבר מסויים אלא בגדו - הילכך יישבע הסרסור שבועת היסת וייפטר". ובמשנה (שבועות מג.) מפורש כדברי רבינו, שהרי שם נאמר "המלווה על המשכון ואבד המשכון - סלע הלוויתני עליו ושתיים היה שווה, והלה אומר לא כי אלא סלע הלוויתיך עליו וחמישה דינרים היה שווה - חייב [שבועה]" וראה בנתיבות המשפט שם ובאבן האזל. 54) שאז נחשב כופר הכל על התביעה של יתר החמישים. והוא הדין אפילו אם לא נתן לו, אלא שאמר לו "הילך" (כסף משנה). וראה בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ג. 55) בהתאם לדברי רבינו למעלה בהלכה ד, שאם לא הודיע השליח ללוקח על שליחותו - המקח קיים, והשליח אחראי למשלח בעד הנזקים שגרם על ידי השינוי שלו. 56) ממשמעות הלשון נראה קצת, שאף השליח לא אמר כלום, אלא הלוקח מעצמו ידע של מי החפץ, דינו כאילו הודיעו השליח, ברם צריך שיידע שהחפץ הוא של אותו המשלח ולא די שיידע שהוא סרסור מבלי לדעת מי הוא משלחו, וראה בש"ך סימן קפה סעיף קטן ז. 57) כמו למעלה בהלכה ד. אלא שכאן מחדש רבינו, שאף שהשליח מכחיש שעבר על דברי המשלח, בטל המקח, והשליח אינו יכול לשמש כעד נגדו, מאחר שהוא מחוייב שבועה ועד הנשבע אינו עד, כמו שמביא רבינו למעלה פרק א הלכה ז. והראב"ד כתב שאין צריך להחזיר, כי יכול לטעון שהמוכר והסרסור עשו עליו קנוניא, ולדעת רבינו מסתלק חשש זה על ידי החרם שמטיל הלוקח, ועיין באר הגולה שם אות י. 58) ורק חרם, אבל להשביעו שבועת היסת אינו יכול, אחרי שהוא טוען שמא, ואין מטילים שבועת היסת אלא בטענת וודאי (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). אך יש להבין מדוע אין מצרפים טענת הברי של השליח לטענת השמא של הלוקח, לחייב את המוכר בשבועה, כמו שמצרפים טענת הבעל־חוב לטענת שמא של המשלח למעלה פרק א הלכה ז. 59) כלומר: לא אמר לשליח למכור בחמישים, אלא כשזה מכר בחמישים ומסר את התמורה למשלח - נתרצה. 60) זה לשון החרם של הלוקח, שאם לא כן, היה צריך לומר "שקנה".

ז. כָּל סַרְסוּר שֶׁהוֹדִיעַ[61] לַלּוֹקֵחַ שֶׁחֵפֶץ זֶה אוֹ קַרְקַע זֶה שֶׁל רְאוּבֵן, וְאַחַר שֶׁקָּנָה הַלּוֹקֵחַ אָמַר רְאוּבֵן: אֵינִי רוֹצֶה לִמְכֹּר בְּדָמִים אֵלּוּ - מַחֲזִיר הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי לֹא פָּסַק לוֹ דָּמִים וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ[62]. [כָּל[63]] סַרְסוּר[64] שֶׁאָבַד הַחֵפֶץ מִיָּדוֹ[65] אוֹ נִגְנַב אוֹ נִשְׁבַּר[66] - חַיָּב[67] לְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא שָׂכָר.

61) ודווקא שהודיע השליח בעת המכירה שהחפץ של פלוני המשלח, ולא מספיקה לעניין זה הידיעה שיש ללוקח (משנה למלך). 62) וכיוון שלא אמר לו כלום על המחיר, הרי זה כאילו אמר לו לחזור ולשאול על המחיר בעת המכר, והלוקח שיידע מזה, חייב היה להעלות על דעתו אפשרות זו. 63) בדפוס רומי: "וכן". ותיקן הכסף־משנה לפי ספרים מדוייקים "כל", ובכתב־יד תימן: "וכל", וכן הוא במגדל עוז. 64) בבא בתרא פז. במשנה, ולפי פירוש הריב"ם בתוספות שם דיבור המתחיל נשברה. 65) בעודו בידו קודם שמכר. וראה שולחן־ערוך, חושן משפט סימן קפה סעיף ז, וסמ"ע שם סעיף קטן יח. 66) על ידי אי זהירותו של הסרסור, שדינו כגניבה ואבידה (הגהות מיימוני אות ג בשם הריב"ם). ובשולחן ערוך שם נשמטו המלים "או נשבר". 67) כדין נושא שכר, שחייב בגניבה ואבידה.

ח. הַלּוֹקֵחַ[68] כֵּלִים מִבֵּית הָאֻמָּן[69] לְשַׁגְּרָן לְבֵית חָמִיו[70], וְאָמַר לוֹ: אִם מְקַבְּלִין אוֹתָן מִמֶּנִּי - אֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶת דְּמֵיהֶם, וְאִם לָאו - אֶתֵּן שָׂכָר מוּעָט[71], וְנֶאֱנְסוּ בַּהֲלִיכָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[72]; וְאִם נֶאֱנְסוּ בַּחֲזָרָה[73] - פָּטוּר[74]. נְטָלָן[75] עַל מְנָת לְמָכְרָן לַאֲחֵרִים, וְאָמַר לוֹ: אִם יִמָּכְרוּ בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי אוֹ עַד זְמַן פְּלוֹנִי - אֶתֵּן לְךָ דָּמִים כָּךְ וְכָךְ, וְאִם לֹא יִמָּכְרוּ - אַחֲזִירֵם לְךָ, וְנֶאֱנְסוּ, בֵּין בַּהֲלִיכָה בֵּין בַּחֲזָרָה[76] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[77].

68) נדרים לא: ובבא מציעא פא. 69) בעל מלאכה. 70) כמתנה לארוסתו. 71) והיינו, תמורת ההנאה שהיה למשגר בהתפארות זו שגילה נכונות להעניק מתנות (בבא מציעא שם ורש"י שם דיבור המתחיל לפי טובת הנאה). 72) [בלוקח כלים מן האומן על מנת לבקרו (פרק ד מהלכות מכירה הלכה יד) הביא רבינו שאינו חייב אלא אם היו דמי הכלי קצובים והיה הכלי חביב על הלוקח (מקורו מהגמרא בנדרים לא: ובבא בתרא פח.) לפי שהחיוב הוא מטעם "לוקח", כמו שכתב רבינו שם: "מעת שהגביהו נעשה ברשותו" ואם לא נתקיימו התנאים הנ"ל - לא קנה. אבל בלוקח כלים לשגרן לבית חמיו לא נזכר בגמרא שאינו חייב אלא באופנים הנ"ל, לפי שחיובו אינו מטעם לוקח אלא מטעם סרסור, ומכיוון שהוא נהנה ומתפאר בכלי - דינו כשואל ולא רק כשומר שכר (ראה למעלה הלכה ז). ולפיכך העתיק רבינו הלכה זו כאן בדיני סרסור ולא בהלכות מכירה, ראה אבן האזל בהלכות מכירה שם]. 73) אחרי שלא קבלו ממנו ודעתו להחזיר, הריהו כשואל אחרי ימי השאלה (פרק ג מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ב). 74) מאונסים. אבל עדיין דינו כשומר שכר להתחייב בגניבה ואבידה, שהרי נהנה והתפאר בכלי זה בבית חמיו וזהו שכרו. וכן מפורש בברייתא שם, ושם: "בחזירה פטור מפני שהוא כנושא שכר" (כסף משנה והגהות מיימוני). 75) נדרים שם ובבא מציעא שם. 76) שאצלו גם החזרה היא כהליכה. שהרי אם יזדמנו לו קונים בדרך - ימכור להם (גמרא שם). 77) [גם כאן לא נזכר בגמרא שצריך שיהיו דמיו קצובים ושיהא חביב על הלוקח, לפי שגם כאן אין חיובו מטעם לוקח, אלא מטעם סרסור ומכיוון שאין שכרו קצוב מהמשלח אלא מרוויח מהכלי עצמו כפי הנראה בעיניו - דינו כשואל, ואינו דומה לסרסור שלמעלה (הלכה ו־ז) שמקבל שכר קצוב מהמשלח ואינו אלא שומר שכר בלבד].

ט. כָּל שָׁלִיחַ[78] שֶׁטָּעַן שֶׁאֵרְעוֹ אֹנֶס פְּלוֹנִי וְהִפְסִיד כָּךְ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְכָךְ - חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[79] עַל טַעֲנָתוֹ, וְיִפָּטֵר. וְאִם הָיָה הָאוֹנֵס בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר[80] לְהָבִיא עָלָיו עֵדִים, אוֹ דָּבָר שֶׁהוּא גָלוּי[81] וְיָדוּעַ, שֶׁחֲרֵי יִמְצָא עֵדִים - חֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ; וְאִם לֹא הֵבִיא עֵדִים - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וּמְשַׁלֵּם[82]. מַעֲשֶׂה[83] בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לִשְׁלוּחוֹ: קְנֵה לִי[84] אַרְבַּע מֵאוֹת גַּרְבֵּי יַיִן מִמָּעוֹת שֶׁהָיוּ לִי בְּיָדוֹ[85], וְקָנָה לוֹ, וְנִמְצְאוּ חֹמֶץ - אָמְרוּ חֲכָמִים: מִנְּיָן גָּדוֹל כָּזֶה שֶׁהֶחְמִיץ, קוֹל יֵשׁ לוֹ[86]; הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְהָבִיא רְאָיָה - יָבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא הָיָה הַיַּיִן חֹמֶץ בְּשָׁעָה שֶׁלָּקַח וְיִפָּטֵר, וְאִם לֹא יָבִיא רְאָיָה - יְשַׁלֵּם[87]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדְּבָרִים שֶׁהָרְאָיָה מְצוּיָה בָּהֶן. אֲבָל דָּבָר הַנֶּעְלָם, שֶׁאֵין רְאָיָתוֹ מְצוּיָה - יִשְׁבַּע עָלָיו. וְכֵן הַדִּין בְּכָל טַעֲנָה שֶׁיִּטְעַן הַשֻּׁתָּף[88] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[89]. וְכֵן הַדִּין בְּטַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין: אִם הָרְאָיָה יְכוֹלָה לִהְיוֹת - אוֹ יָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ אוֹ יְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[90].

78) ברייתא בבבא מציעא פג. בשם איסי בן יהודה, ושם פסק רבא כאיסי, במעשה שהיה עם שליח שארעו אונס. 79) היינו, שכולל אף שבועות שלא שלח בהן יד ושלא פשע (סמ"ע סימן קפז סעיף קטן א). 80) ששכיחים שם עוברים ושבים. 81) כמו המעשה שהובא להלן. 82) כדעת הר"ח והרי"ף שם. 83) שם. 84) בכתב־יד תימן ובדפוס רומי: לו. וכן הוא בשולחן ערוך סימן קפז סעיף ב. 85) כתב כן מפני הבבא דלהלן: "אבל דבר הנעלם - יישבע עליו" ואם לא נתן בידו מעות אינו נשבע, שהרי כלל בידינו: "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שבועות מד:) כלומר נשבעין לפטור ולא ליטול. 86) כלומר, שהדברים מקבלים פרסום, וידוע הדבר ברבים מתי ואיך ואצל מי קרה מאורע זה, של חימוץ יין בכמות גדולה כזאת. 87) שהמשלח יכול לטעון, שהשליח קנה יין חמוץ במחיר מוזל, אחרת הרי קל בידו להוכיח את ההיפך. 88) [ראה להלן פרק ט הלכה א, שתקנת חכמים היא שמשביעין את השותף בטענת ספק. וסובר רבינו שבכל השבועות נוהג דין זה של איסי בן יהודה ואף בשבועה דרבנן]. 89) [האריסין והאפוטרופין וכו' להלן פרק ט הלכה א]. אין הדברים מובנים, שהרי כל עיקר ההלכה של איסי בן יהודה נאמרה בשבועת השומרים ונלמדה ממה שאמרה תורה (שמות כב, ט־י): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - שאם יש רואה יביא רואה וייפטר (בבא מציעא שם). אבל בעל הנתיבות (סימן קפז) כתב שהחידוש הוא באופן שאין דין שבועה מן התורה, כגון, שמפקיד טוען ברי ויש לנפקד מיגו שאז אין נשבעין מדאורייתא. 90) פרק ג מהלכות שכירות הלכה א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) כלל בו רבינו כל דיני הרשאה.

א. מִי[2] שֶׁהָיְתָה לוֹ קַרְקַע[3] תַּחַת יַד אֶחָד, אוֹ שֶׁהָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין[4] פִּקָּדוֹן[5], וְרָצָה לַעֲשׂוֹת שָׁלִיחַ לָדוּן[6] עִם זֶה וּלְהוֹצִיא[7] הַקַּרְקַע אוֹ הַפִּקָּדוֹן מִתַּחַת יָדוֹ - חֲרֵי זֶה כּוֹתֵב[8] לוֹ הַרְשָׁאָה[9]. וְצָרִיךְ לִקְנוֹת מִיָּדוֹ[10] שֶׁהִרְשָׁהוּ. וְאוֹמֵר[11] לוֹ: דּוּן וּזְכֵה וְהוֹצֵא לְעַצְמְךָ. וְכַיּוֹצֵא[12] בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ. וְאִם לֹא כָּתַב לוֹ[13] - אֵינוֹ יָכוֹל לָדוּן עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: אֵין אַתָּה בַּעַל דִּינִי[14]. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ כֵּן[15] - אֵינוֹ אֶלָּא שָׁלִיחַ[16], וְכָל מַה שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ - חֲרֵי הוּא שֶׁל מְשַׁלְּחוֹ[17]. וְכָל הַהוֹצָאוֹת[18] שֶׁיּוֹצִיא הַשָּׁלִיחַ עַל דִּין זֶה שֶׁהִרְשָׁה - חֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ חַיָּב בָּהֶן; שֶׁכָּךְ כּוֹתְבִין בַּהַרְשָׁאָה: כֹּל שֶׁתּוֹצִיא בְּדִין זֶה - עָלַי לְשַׁלְּמוֹ.

2) בבא־קמא ע. וקד: 3) ראה בשולחן־ערוך סימן קכג סעיף א, שבקרקע יכול לכתוב הרשאה אפילו אם כפר בה השני, וכן נראה מדברי רבינו להלן הלכה ו, שכתב שבמטלטלין או במעות אינו יכול לכתוב הרשאה אם כפר בו - הרי שבקרקע אין הדין כן, עיי"ש ועיין עוד בסוף הלכה ז. [שכל טעמה של הלכה זו הוא משום שנראה כמשקר, ובקרקע אין זה נראה כשקר, לפי שהדבר ידוע ומפורסם שקרקע זו שלו, ועיין רדב"ז להלן הלכה ו]. 4) אבל מעות אינו יכול להקנות אלא ב'קנין אגב' (להלן הלכה ז). 5) אם לא כפר בו הנפקד, ובכלל זה גזילה כשלא כפר בה הנגזל. וכלשון השני של נהרדעי (בבא־קמא שם), ולא בא למעט אלא מלוה, שאינו יכול להקנותה בשום פנים, כדלהלן הלכה ז (לחם־משנה ורדב"ז). 6) לנהל משא ומתן, כשיש לנתבע טענות מסויימות, אבל אינו כופר בעיקר הדבר, ראה למעלה בהערה הקודמת. וראה עוד להלן הלכה ה, שאף בגביית החוב צריך הרשאה. 7) דוקא להוציא מיד חבירו, אבל האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע או מטלטלין, או קנה לי - אין צריך קנין - אלא באמירה בלבד (למעלה פרק א הלכה א, וראה בש"ך חו"מ סימן קכב ס"ק יב). 8) כן בגמרא (ב"ק שם): "לא כתבינן אורכתא (=הרשאה) אמטלטלי דכפריה - אבל לא כפריה - כתבינן". אבל נראה שהעיקר הוא הקנין (ראה להלן), ואילו הכתיבה אינה אלא לראיה, ובמקום שאין צורך בראיה, אין צורך בכתיבה, וכן נראה במעשה דרב פפא (ב"ק קד:) שם הוזכר הקנין ולא הוזכרה הכתיבה. 9) תרגום עברי של המלה הארמית: "אורכתא" שבגמרא שם. ופירושה בשתי הלשונות: שלטון, שהמשלח משליט את השליח על הפקדון ומקנהו לו. 10) בקנין סודר, ורק במעות צריך 'קנין אגב' (להלן הלכה ז). ומקור קנין זה במעשה דרב פפא (ב"ק שם), שהקנה לשליח את הממון בקנין גמור (ש"ך שם ס"ק יג). 11) היינו, בכתב ההרשאה. ראה להלן. 12) היינו, לשון שיש בה משום הקנאה גמורה. 13) כלומר, שלא כתב לו דון וזכה והוצא לעצמך (כסף־משנה). שם ע. מימרא שניה של נהרדעי. 14) ה'טור' (חושן־משפט סימן קכב) כתב הטעם, "משום שיש לו לחוש שמא ביטל המשלח את השליחות או מת [המלוה], שאילו מת או ביטל השליחות קודם שיתן לשליח, ונתן אח"כ לשליח ונאבד - חייב באחריותו, אע"פ שלא ידע שמת המשלח או ביטל השליחות". ומכיון שרבינו העתיק דברי הגמרא כלשונם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולא ביארם, נראה שגם בלי חשש אחר, רשאי הנפקד לסרב מלדון עם זה שאין לו הרשאה, בטענה, כי: הראשון נוח לי, והשני קשה ממנו. 15) "דון וזכה והוצא לעצמך" כנ"ל, ויש מקום לטעות כי הקנה לו בלב שלם, והרי הוא כשותף למחצה, כדעה אחת בגמרא (ב"ק ע.). 16) כמסקנת הגמרא שם: "והלכתא, שליח שווייה". 17) זוהי תוצאה מזה שאנו אומרין שהוא שליח ולא שותף. 18) שם, מדברי רב אשי.

ב. הִקְנָה[19] לָזֶה שֶׁהִרְשָׁה שְׁלִישׁ אוֹ רְבִיעַ[20] מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה דִּין עַל הַכֹּל[21]; הוֹאִיל וְדָן עַל חֶלְקוֹ, וַהֲרֵי הוּא בַּעַל דִּינוֹ בְּחֶלְקוֹ - דָּן עַל הַכֹּל.

19) בבא־קמא שם, מימרא של אביי. 20) כן הוא בגמרא שם, וכתב הראב"ד "דוקא שליש או רביע, אבל אם אמר לו מאה דינרים ממה שיש לי ביד פלוני יהיו שלך, לא ידון אלא על המאה". 21) וכן הוא להלן הלכה ג, בשותף שיש לו הרשאה - שיכול לדון על הכל.

ג. אֶחָד[22] מִן הָאַחִין שֶׁלֹּא חָלְקוּ אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא לִתְבַּע - תּוֹבֵעַ עַל הַכֹּל; הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק בְּזֶה הַמָּמוֹן - אֵין צָרִיךְ הַרְשָׁאָה מִשְּׁאָר שֻׁתָּפִין. וְאֵין הַשֻּׁתָּף הָאַחֵר יָכוֹל לוֹמַר לְשֻׁתָּפוֹ שֶׁדָּן: אִלּוּ הָיִיתִי אֲנִי שָׁם, הָיִיתִי תּוֹבֵעַ טְעָנוֹת אֲחֵרוֹת וּמְחַיֵּב בַּעַל דִּינִי; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא בָּאתָ לִתְבַּע גַּם אַתָּה? לְפִיכָךְ, אִם הָיָה[23] בְּמְדִינָה אַחֶרֶת - יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר עַל בַּעַל הַדִּין וְלָדוּן עִמּוֹ, וְלוֹמַר לוֹ: אֲנִי אֵינִי מוֹדֶה בְּכָל מַה שֶּׁטָּעַן שֻׁתָּף שֶׁלִּי. לְפִיכָךְ יֵשׁ[24] לַנַּתְבֵּעַ לְעַכֵּב וְלוֹמַר לָזֶה: אוֹ דוּן עִמִּי בְּחֶלְקְךָ, אוֹ הָבֵא הַרְשָׁאָה; שֶׁהֲרֵי מָמוֹן שְׁנֵיכֶם בְּיָדִי, וּשְׁנֵיכֶם בַּעֲלֵי דִּינִי, וּלְמָחָר יָבוֹא אָחִיךָ אוֹ שֻׁתָּפְךָ וְיִתְבַּע גַּם הוּא.

22) בכתובות צד. "אמר רב הונא, הני תרי אחי ותרי שותפי דאית להו דינא בהדי חד, ואזל חד מינייהו בהדיה לדינא, לא מצי אידך למימר ליה: את לאו בעל דברים דידי את, אלא שליחותיה עבד". ולבסוף מסיק, שאין הדברים אמורים אלא כשהאח או השותף השני נמצא בעיר, אבל אם אינו בעיר יכול לטעון: אילו הייתי שם הייתי טוען טענות יותר טובות, ושלשה פירושים לדבר: רש"י והמאירי והרי"ד מפרשים שה"אידך" הזה הוא השותף השני, והוא בא לטעון לבעל דין שידון עמו שוב הפעם על חלק שלו. ועל זה אמרו שאם הוא בעיר, שהיה יכול לבוא, אינו יכול לטעון כן. ואם אינו בעיר, יכול לטעון כן. הר"ן מפרש שה"אידך" הזה הוא בעל הדין שטוען לשותף הזה שלפנינו, ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אין הבע"ד יכול לטעון לשותף שלפנינו לאו בעל דברים דידי את, ואם השותף השני אינו בעיר, יכול הבע"ד לטעון כן. ורבינו והרא"ש (בכתובות פ"י סימן יב) מפרשים בצד אחד כרש"י שה"אידך" הזה הוא השותף השני, ובצד שני כהר"ן שהוא טוען לשותף הזה שלפנינו. ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אינו יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים דידי את. ואם לא היה בעיר, יכול לטעון כן. ובכסף־משנה הביא הר"ן את דברי רבינו, וצ"ע. ועיין לחם־משנה. 23) לדברי רש"י, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו, זה נלמד ממה שאמרו שהשותף השני (כשלא היה בעיר) יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים דידי את, ואילו הייתי בעיר הייתי טוען טענות טובות יותר - שיכול לחזור לבעל־דין לדון עמו שוב הפעם, על חלקו. 24) לדברי הר"ן, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו זה נלמד ממה שאמרנו שהשותף השני יכול לחזור לבעל־דין לדון עמו שוב הפעם, ואם כן יכול הבע"ד לסרב לכתחילה לדון עם השותף הזה. והרא"ש (שם) חולק על הלכה זו, וכתב שאין הבע"ד יכול לעכב, דמה איכפת לו שידון עמו על הכל, שאם יזכה בדין נגדו יפטר עכ"פ מחלקו.

ד. הַבַּעַל[25] בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[26] - צָרִיךְ הַרְשָׁאָה[27]. וְאִם יֵשׁ פֵּרוֹת[28] בַּקַּרְקַע - מִתּוֹךְ שֶׁיֵּשׁ לָדוּן[29] עַל הַפֵּרוֹת, שֶׁהֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ, דָּן עַל הָעִקָּר, וְאֵין צָרִיךְ הַרְשָׁאָה מֵאִשְׁתּוֹ; שֶׁאִם אֵין לוֹ קַרְקַע - אֵין לוֹ פֵּרוֹת[30].

25) גיטין מח: מימרא של אביי. 26) היינו נכסי מלוג, וראה שו"ע סימן קכב סעיף ח. 27) שקנין פירות, שיש לו לבעל, אינו כקנין הגוף (רש"י שם). 28) בגמרא שם אמרו: "ולא אמרינן אלא דלא נחית אפירי, אבל נחית אפירי - מיגו דמשתעי דינא אפירי, משתעי דינא אגופא" ופירש רש"י, דלא נחית לפירא - שאין לו טענה עם אותו האיש בפירות כלל, אבל רבינו גרס: "ולא אמרן אלא דליכא פירא, אבל איכא פירא וכו'". וכן הביא המאירי, וכ"ה בכ"י מינכן שם (שם בהערות). "שכל שיש שם פירות, הואיל ויכול לדון על הפירות, שהם שלו לגמרי - דן על העיקר" (מאירי שם, בשם 'יש פוסקים'). 29) לדעת המאירי הנ"ל, אע"פ שלמעשה אין לו דין ודברים על הפירות - כיון שיכול לדון עליהם, דן הוא על העיקר. 30) ולפיכך הוא עדיף משותף, שלמעלה בהלכה ג.

ה. מִי[31] שֶׁהָיָה לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ פִּקָּדוֹן אוֹ מִלְוָה, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין מָעוֹת[32], וְעָשָׂה שָׁלִיחַ בְּעֵדִים[33] לַהֲבִיאָן לוֹ - הָרְשׁוּת בְּיַד זֶה שֶׁהֵם אֶצְלוֹ: אִם רָצָה לִתֵּן - נִפְטָר, וְאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, שֶׁהֲרֵי נָתַן לְשָׁלוּחוֹ; וְאִם לֹא רָצָה לִתֵּן - אֵינוֹ נוֹתֵן, שֶׁאֵין זֶה בַּעַל דִּינוֹ[34] עַד שֶׁיָּבוֹא בְּהַרְשָׁאָה עַל הַפִּקָּדוֹן[35]. וְכָל הַבָּא[36] בְּהַרְשָׁאָה - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַנֶּאֱמָר בָּהֶן: וַאֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמָּיו[37].

31) בבא־קמא קד. כרב חסדא ורב יוחנן ורבי אלעזר, ולא כרבה. וכן פסק הרי"ף. 32) שרק לענין הרשאה, שהיא בקנין - יש הבדל בין פקדון של מטלטלין לבין פקדון של מעות (למעלה הלכה א, ולהלן הלכה ז). וכן בין פקדון לבין מלוה (שם ושם). אבל בשליחות לחוד - אין הבדל ביניהם. וראה להלן הערה לד. 33) המדובר כאן כשלא אמר המפקיד או המלוה לנפקד או ללוה ששלח לו חובו על־ידי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שליח זה, ולפיכך צריך שיעשה השליח בעדים, שמכיון שהטריח להביא עדים - ודאי קיבל אחריות הכסף עליו משבא ליד שלוחו (גמרא בבא־קמא שם), אבל אם אמר לנפקד או ללוה שלח לי על־ידי שליח זה - משבא ליד שליח זה, פטור הנפקד או הלוה מאחריות. ראה פ"ג מהלכות שאלה ופקדון הלכה א, ובלחם־משנה. 34) מקורו מהא דבבא־קמא ע. שאפילו אם כתב לו הרשאה - אם לא כתב לו "דון וזכה והוצא לעצמך" - יכול לומר לו: אין אתה בעל דיני. ראה למעלה הלכה א. 35) אבל על המלוה אינו יכול לכתוב הרשאה, כדלהלן הלכה ז (כסף־משנה). 36) שבועות לא. מימרא של רב. 37) [רש"י שם פירש: "שהוא מתעבר על ריב לא לו, ושמא הראשון נוח לו ונוח לפשרה, יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים". ולפי"ז לעולם אסור. וכן נראה מדברי רבינו. אבל הראב"ד כתב: "דוקא כשהוא עם בעל דינו בעיר אחת - אבל אם היה בעל דינו בעיר אחרת, מציל ממון חבירו הוי". ונראה שלמד כן מתוך אותו הפסוק עצמו "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו" - דוקא בתוך עמיו, כלומר אם הוא באותה העיר].

ו. הַתּוֹבֵעַ[38] חֲבֵרוֹ בַּדִּין בְּמִטַּלְטְלִין אוֹ בְּמָעוֹת שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, וְכָפַר[39] בּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִכְתֹּב הַרְשָׁאָה עָלָיו, שֶׁנִּמְצָא זֶה כִּמְשַׁקֵּר[40]; שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: הִרְשִׁיתִיךָ לִטֹּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי, וּכְבָר אָמַר פְּלוֹנִי שֶׁאֵין לוֹ אֶצְלוֹ כְּלוּם. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לוֹ חֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְשׁוֹת אַחֵר עָלָיו לְהַשְׁבִּיעוֹ; שֶׁאֵין שָׁם דָּבָר שֶׁיִּקְנֶה לוֹ, וְאֵין אָדָם מַרְשֶׁה עַל תְּבִיעַת דְּבָרִים, שֶׁאֵין הַדְּבָרִים נִקְנִין אֶלָּא עַל תְּבִיעַת הַמָּמוֹן[41].

38) בבא־קמא ע. כלשון השני של נהרדעי. 39) היינו, לפני שכתב ההרשאה, אבל אם כפר אחרי ההרשאה, ראה לקמן הלכה יא. 40) כן הוא שם בגמרא, לפי הלשון השני. ולולא טעם זה, היה אפשר לכתוב הרשאה אף באופן שכפר בו. ואע"פ שאינו יכול להקדישו (פ"ו מהלכות ערכין הלכה כב) ואם כן אינו יכול להקנותו לאחרים - הרשאה אינה קנין גמור, ויש בה גם משום שליחות, ראה למעלה הערה טו, ו'נמוקי יוסף' לבבא־קמא שם (דפוס ווילנא דף כז ע"א). 41) ראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד.

ז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מָעוֹת פִּקָּדוֹן בְּיַד אַחֵר, וְרָצָה לְהַרְשׁוֹת שָׁלִיחַ לַהֲבִיאָן - אֵין הַקִּנְיָן[42] מְיֻדָּד מוֹעִיל בָּזֶה, שֶׁאֵין הַמַּטְבֵּעַ נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין[43]. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה?[44] נוֹתֵן לוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא[45], וּמַקְנֶה לוֹ הַמָּעוֹת עַל גַּבָּהּ כְּדֵי לְהוֹצִיאָן בְּהַרְשָׁאָה זוֹ, וְהוֹלֵךְ וְדָן עִמּוֹ וּמוֹצִיאָן. הָיְתָה לוֹ מִלְוָה בְּיַד אַחֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לִכְתֹּב הַרְשָׁאָה עָלֶיהָ[46], וַאֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב בִּשְׁטָר; מִפְּנֵי שֶׁהַמִּלְוָה לְהוֹצָאָה נִתְּנָה, וְאֵין אָדָם מַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם. וְאֵין לוֹ דֶּרֶךְ שֶׁיַּקְנֶה אָדָם חוֹב בָּהּ אֶלָּא בְּמַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן[47], וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48], אוֹ בְּהַקְנָיַת שְׁטַר הַחוֹב עַצְמוֹ בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה[49], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקְנֶה הַשְׁעְבּוּד בּוֹ. זֶהוּ הַדִּין שֶׁיֵּרָאֶה לִי מִן הַגְּמָרָא. אֲבָל הַגְּאוֹנִים תִּקְּנוּ שֶׁכּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה אַף עַל הַמִּלְוָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטֹּל כָּל אֶחָד מָמוֹן חֲבֵרוֹ וְיֵלֵךְ לוֹ לְמְדִינָה אַחֶרֶת. וְעוֹד תִּקְּנוּ, שֶׁאִם הִרְשָׁהוּ לִטֹּל מָעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ[50] אוֹ לִתְבֹּעַ מִמֶּנּוּ הַלְוָאָה, וְלֹא הָיְתָה לַמַּקְנֶה קַרְקַע - מַקְנֵהוּ אַרְבַּע אַמּוֹת מֵחֶלְקוֹ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמַקְנֶה לוֹ הַמָּעוֹת עַל גַּבָּן[51]. וּדְבָרִים אֵלּוּ[52] דְּבָרִים קַלִּים הֵן עַד מְאֹד וּרְעוּעִים. שֶׁזֶּה, מִי יֹאמַר[53] שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל?[54] וַאֲפִלּוּ הוּא רָאוּי, אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[55]. וְהַגְּאוֹנִים עַצְמָן שֶׁתִּקְּנוּ תַּקָּנָה זוֹ אָמְרוּ, שֶׁאֵין אוֹמְרִין: יִקֹּב הַדִּין אֶת הָהָר, וְאֵינָהּ אֶלָּא כְּדֵי לְאַיֵּם עַל הַנִּתְבָּע. אִם רָצָה לָדוּן וְלִתֵּן בְּהַרְשָׁאָה זוֹ - נִפְטָר. וְלָמָּה יִפָּטֵר? שֶׁאֵין זֶה הַבָּא בְּהַרְשָׁאָה זוֹ הָרְעוּעָה פָּחוּת מִשְּׁלִיחַ שֶׁעָשָׂהוּ בְּעֵדִים[56]. אֲבָל אִם לֹא יִרְצֶה הַנִּתְבָּע לָדוּן עִמּוֹ - אֵין כּוֹפִין לִתֵּן לוֹ וְלֹא לְהִשָּׁבַע עַד שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּינוֹ. וְכֵן[57] הוֹרוּ, שֶׁאִם הָיְתָה לוֹ מִלְוָה אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין בִּשְׁטָר בֵּין בְּעֵדֵי קִנְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בָּהּ בְּבֵית דִּין - כּוֹתְבִין עָלָיו הַרְשָׁאָה[58], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפִירַת שִׁעְבּוּד קַרְקַע[59]; אֲבָל אִם מִלְוָה עַל פֶּה הִיא שֶׁכָּפַר בָּהּ - לֹא תִּקְּנוּ שֶׁיִּכְתְּבוּ עָלֶיהָ הַרְשָׁאָה[60].

42) כלומר, קנין סודר. 43) כן הוא בבבא־מציעא מו. בפקדון שכפר בו, שמן הדין אינו יכול להקנות לו, היו כותבים עליו הרשאה לולא הטעם של מחזי כשיקרא (למעלה הלכה ו), משום שהרשאה אינה קנין גמור ויש בה גם משום שליחות (ראה למעלה הערה לט), ואם־כן צריך עיון, למה לא מועיל קנין חליפין. 44) עובדא של רב פפא, שם. 45) שקרקע כל שהו, מספיק ל'קנין אגב' (פאה פ"ג מ"ו). 46) כן הוא בבבא־בתרא קמח. שאין הבריא יכול להקנות הלוואה. ובמעשה של רב פפא (ב"מ שם) לא גרסו "דרב פפא הוה מסיק (=תובע הלואה) תריסר אלפי דינרי", שאם כן מפורש שגם בהלוואה מועיל 'קנין אגב', אלא "דרב פפא הוו ליה תריסר אלפי דינרי", ובפקדון הדברים אמורים, וראה ב'תוספות' בבא־בתרא עז: ד"ה רב פפא. ואף כאן צריך עיון, למה לא מועיל קנין בהלוואה לגבי הרשאה, כשם שמועיל בפקדון שכפר בו (ראה למעלה הערה מב). 47) בבא־בתרא שם. 48) פ"ו מהלכות מכירה הלכה ח. 49) כמבואר למעלה בהלכות מכירה, שם הלכה יא. 50) כלומר: בפקדון. 51) וקנין סודר לא מועיל אף לפי דברי הגאונים, שהרי אין מטבע נקנה בחליפין (למעלה בהלכה זו, ועיין כסף־משנה). 52) זה מוסב רק על התקנה השנייה, ולא על התקנה הראשונה לכתוב הרשאה אף על המלוה (כסף־משנה, ועיין לחם־משנה). 53) כלומר: מי יאמר על זה. [ובפירוש התלמוד לרבינו במסכת גיטין (הובא בכפתור ופרח פי"ד) כתב:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"ובאמת מי יאמר" - הרב ניסן זק"ש]. 54) שמא הוא מזרע גרים, שאין להם חלק בא"י (כסף־משנה). 55) וכן דחו ה'תוספות' בבא־בתרא מד: ד"ה דלא הוה, דברי האומרים כדעת הגאונים. ועיין הגהות מימוניות. 56) למעלה הלכה ה. 57) היינו, עוד פרט אחד בצירוף הסתייגות מסויימת, אשר לתקנה הראשונה. 58) היינו, כשאין השטר תחת ידו, אחרת הרי אפשר להקנותו בכתיבה ומסירה, כמבואר למעלה. 59) והקרקע היא בעין, ואין זה נראה כל־כך כמשקר, ראה למעלה הערה ב. 60) מפני שאז נראה כמשקר, כנ"ל בהלכה ו.

ח. מי[61] שֶׁהִרְשָׁה לְאֶחָד, וְרָצָה לְבַטֵּל הַשְּׁלִיחוּת וּלְהַרְשׁוֹת לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה מְבַטֵּל[62]. וְאֵין[63] לַמֵּרְשֶׁה לִכְתֹּב הַרְשָׁאָה לְאַחֵר; שֶׁזֶּה[64] אוֹמֵר: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה פִּקְדוֹנִי בְּיַד אַחֵר[65]. לְפִיכָךְ, אִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיַּרְשֶׁה הוּא לְאַחֵר, וְאַחֵר לְאַחֵר - הֲרֵי הַשָּׁלִישִׁי כּוֹתֵב הַרְשָׁאָה לְשֵׁנִי, וְשֵׁנִי לִשְׁלִישִׁי, הַכֹּל לְפִי תְּנָאוֹ.

61) כן כתב הרי"ף בבבא־קמא פרק 'מרובה'. 62) שאע"פ שהרשהו בקנין - יש בו משום שליחות, ראה למעלה הערה טו והערה לט, וש"ך סימן קכב ס"ק ט. 63) רי"ף, שם פרק 'הגוזל עצים'. 64) המרשה. 65) בבא־מציעא לו.

ט. הַבָּא[66] בְּהַרְשָׁאָה שֶׁמְּחַל לְזֶה הַנִּתְבָּע, אוֹ שֶׁמָּכַר לוֹ[67], אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל הַשְּׁבוּעָה, אוֹ שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ פְּשָׁרָה[68] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: לְתַקֵּן שְׁלַחְתִּיךָ וְלֹא לְעַוֵּת[69]. לְפִיכָךְ[70], אִם הִתְנָה עִמּוֹ: בֵּין לְתַקֵּן בֵּין לְעַוֵּת, אֲפִלּוּ מָחַל לוֹ עַל הַכֹּל - הֲרֵי זֶה מָחוּל.

66) כן כתבו הגאונים (כסף־משנה בשם 'נמוקי יוסף' בבא־קמא פרק 'מרובה'). 67) כגון שהרשה אותו לקחת חפץ ממנו והלך ומכרו לו (רדב"ז). 68) ראה למעלה הערה לו, בדברי רש"י שבועות לא. 69) שהרי יש בו משום שליחות, ראה למעלה הערה סא. ובכל שליח אמרו כן (למעלה פ"א הלכה ו). 70) כמו למעלה פ"א הלכה ג.

י. רְאוּבֵן[71] שֶׁבָּא בְּהַרְשָׁאָה וְתָבַע שִׁמְעוֹן - אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ וְלוֹמַר לוֹ: שֶׁמָּא הַמְשַׁלֵּחַ אוֹתְךָ הִרְשָׁה אַחֵר וּבִטֵּל שְׁלִיחוּתְךָ? שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר לוֹ: תֵּן לִי הַפִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְזוֹ הַרְשָׁאָתִי תְּהִי אֶצְלְךָ. וְאִם הַמַּפְקִיד הִרְשָׁה אַחֵר - הוּא הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ; וְשִׁמְעוֹן פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי בְּהַרְשָׁאָתוֹ נָתַן.

71) המפרשים לא ציינו כאן מקור, אבל דברים שבהגיון הם.

יא. רְאוּבֵן[72] שֶׁבָּא בְּהַרְשָׁאַת שִׁמְעוֹן וְתָבַע לֵוִי, וְאָמַר לֵוִי: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[73], אֲבָל יִשְׁבַּע שִׁמְעוֹן וְיִטֹּל[74] - מוֹצִיאִין הַמָּמוֹן מִיַּד לֵוִי, וְיִהְיֶה מֻנָּח בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיָּבוֹא שִׁמְעוֹן[75] וְיִשָּׁבַע וְיִטֹּל. וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים שֶׁתּוֹלֶה לֵוִי בְּשִׁמְעוֹן - יָדוּן רְאוּבֵן, וְיִהְיֶה הַמָּמוֹן מֻנָּח בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיָּבוֹא שִׁמְעוֹן וְיִשָּׁאֵל. וְיֵשׁ לְרְאוּבֵן לְהַחֲרִים[76] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת שֶׁקֶר כְּדֵי לְעַכֵּב הַמָּמוֹן וּלְאַחְרוֹ. נִתְחַיֵּב לֵוִי שְׁבוּעָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְעַכֵּב וְלוֹמַר לוֹ: אֵינִי נִשְׁבָּע עַד שֶׁאַחֲרִים בִּפְנֵי שִׁמְעוֹן[77] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלַי שֶׁקֶר; שֶׁאֵין זֶה הַחֵרֶם אֶלָּא תַּקָּנָה קַלָּה שֶׁתִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים הָאַחֲרוֹנִים, כְּדֵי שֶׁיְּכַוְּנוּ בַּעֲלֵי דִינִין טַעֲנוֹתֵיהֶן, וְאֵין מְעַכְּבִין שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל זֶה מִפְּנֵי תַּקָּנָה זוֹ הַקַּלָּה[78].

72) אף כאן לא צויין המקור על־ידי המפרשים. 73) לאחר שנכתבה ההרשאה אמר כן, אבל בעת שנכתבה ההרשאה לא אמר כן, אחרת אין לכתוב הרשאה (למעלה הלכה ז). ועיין השגת הראב"ד וכסף־משנה. וכן נראה בשבועות לב: ועיין שם ב'תוספות' ד"ה היכא. 74) המדובר בשני אופנים: א' כשאין שטר ביד התובע. שדין הוא שהנתבע הכופר בכל נשבע שבועת היסת ופטור, אלא שיכול הוא להפך השבועה על התובע שישבע ויטול (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ו). ב' כשיש שטר ביד התובע, ואעפ"כ יכול הנתבע לומר לתובע: השבע לי שלא פרעתיך (פי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה ב), ועיין ש"ך סימן קכג ס"ק יט.
75) ויש אומרים, שקובעים זמן מסויים לבואו של זה, כי שמא המשלח רמאי ורוצה להתחמק משבועה (שו"ע שם סעיף ח, וסמ"ע שם ס"ק יג). 76) תקנת הגאונים היא, שכל מי שמטילים עליו שבועה, בין דאורייתא בין דרבנן, יש לו זכות להטיל חרם על המשביע (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יא). 77) ועד שיבוא - לא אשבע.
78) בניגוד למה שאמרנו למעלה, שיכול לעכב הממון וליתנם ביד הב"ד, אם אומר שישבע שמעון ויטול - ששם הוא דין הגמרא, ולא תקנה קלה של הגאונים.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני שותפות והיאך הם משתתפים, וכיצד הם חולקים.

א. כְּשֶׁיִּרְצוּ הַשֻּׁתָּפִין לְהִשְׁתַּתֵּף - בַּמֶּה יִקְנֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן מָמוֹן[2] חֲבֵרוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ?[3] אִם בְּמָעוֹת נִשְׁתַּתְּפוּ - יָבִיא זֶה מְעוֹתָיו וְיָבִיא זֶה מְעוֹתָיו, וְיָטִילוּ אוֹתָן לְכִיס אֶחָד, וְיִגְּבִיהוּ[4] אֶת הַכִּיס שְׁנֵיהֶם[5]. אֲבָל אִם כָּתְבוּ שְׁטָר[6] וְהֵעִידוּ עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיַּד שְׁנֵיהֶם שֶׁיָּבִיא זֶה מֵאָה וְזֶה מֵאָה וְיִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - לֹא קָנוּ, וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ שֻׁתָּפִין, שֶׁאֵין הַמַּטְבֵּעַ נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין[7]. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין - כֵּיוָן שֶׁקָּנוּ[8] מִיָּדָם שֶׁיָּבִיא[9] זֶה חָבִיתוֹ שֶׁל יַיִן וְזֶה כַּדּוֹ שֶׁל דְּבַשׁ וְהֲרֵי נִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן[10], נַעֲשׂוּ שֻׁתָּפִין בָּהֶן. וְכֵן אִם עֵרְבוּ פֵּרוֹתֵיהֶן[11], אוֹ שֶׁשָּׁכְרוּ מָקוֹם בְּשֻׁתָּפוּת וְהִנִּיחַ זֶה כַּדּוֹ וְזֶה חָבִיתוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ שֻׁתָּפִין[12]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: בְּכָל הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנֶה הַלּוֹקֵחַ, בְּאוֹתָן הַדְּרָכִים עַצְמָן קוֹנִין הַשֻּׁתָּפִין זֶה מִזֶּה הַמָּמוֹן הַמֻּטָּל בֵּינֵיהֶם לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ.

2) רכוש, כולל כסף ומטלטלין. 3) שאין השותפות נקנית

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בדיבור גרידא (חושן־משפט סימן קעו סעיף א). וצריך לקנות גוף הממון, אבל עם עשה קנין שישתתפו - אין זה אלא כדברים בעלמא (למעלה פ"ה מהלכות מכירה, הלכה יד). 4) בבא־בתרא פו. סכיס נקנה בהגבהה, וראה למעלה פ"ג מהלכות מכירה הלכה א, ולהלן הערה י. 5) יש אומרים, שכיס אחד לאו דוקא, והוא־הדין אם כל אחד מגביה כיסו של השני (כסף־משנה). וראה בחושן־משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ד. 6) ומטלטלין אינם נקנים בשטר (בבא־קמא עט:). 7) בבא־מציעא מו. ולמעלה פ"ו מהלכות מכירה, הלכה א. 8) שם מד. במשנה, שמטלטלין נקנים בחליפין. וכ"ה בקידושין כח. במשנה. 9) אף שעדיין לא הביא, שחליפין קונים בכל מקום. 10) כלומר, כל אחד מהם קנה חלק חבירו לשותפות, ולא שהחליפו של זה בזה ושל זה בזה. 11) הכסף־משנה מקשה: מה קנייה יש בעירוב הפירות? ולפיכך פירש: "שעירבו פירותיהם והגביהם כל אחד מהם, דומיא דמעות". אבל הסמ"ע סימן קע"ו ס"ק ח כתב, שהעירוב עצמו הוא קנין, שכל אדם רוצה שפירותיו יהיו נפרדים, ואם הסכים לערבב, זה נחשב לקנין. ולפיכך, במעות שאין אדם מקפיד על תערובתו - אין התערובת קנין. ואמנם לא הזכיר רבינו למעלה בשותפות־מעות אלא הגבהה, ולא תערובת. [ונראה שמקור דבר זה, שעירוב הוא קנין, הוא ממה שאמרו בביצה לח: במסקנת הגמרא שם, לדעת אביי ורבא ורב אשי, שכשם שאיסור בטל ברוב היתר, כן בטל ממון בממון של אחר, ואם נתערב לו קב של חיטין בעשרה קבין של חבירו, בטל הקב הזה בחיטים של חבירו, אלא שצריך לשלם לו תמורת הקב הזה, הרי ביטול הוא קנין. ואין קנין זה ככל הקנינים, שעל־ידיהם קנה החפץ, וכתוצאה מזה נאסר החפץ על כל העולם בלאו של "ולא תגזול" (ויקרא יט, יג) - אלא כאן בביטול, הדבר נעשה בהיפך: על־ידי הביטול נתבטל איסור של "ולא תגזול", כשם שכל איסורי מאכלות בטלים ברוב, וממילא נעשה שלו וקנה. ומתוך זה יש ללמוד שגם בתערובת של עשרה קבים שלו בשל עשרה קבים של חבירו, כיון שכל אחד מהם אסור לו להוציא חיטים מחמת שמעורבות בהן חיטיו של חבירו, שכן בתערובת היתר ואיסור "חד בחד" (=אחד באחד), הכל אסור - כל אחד קונה חיטיו של חבירו, ונעשים שותפים. ובמעות שאין הקפדה על עצם המטבעות אלא על שווים ולא שייך בהם ביטול, אין התערובת קנין, וכמו שכתב הסמ"ע הנ"ל]. 12) שחצרם קונה להם, לכל אחד ואחד. ומה שאמרו (בבא־בתרא פד:) שחצר השותפין אינו קונה, אינו אלא בחצר שיש לשניהם בו זכות להשתמש בו בכל אשר ירצה, כשמניח המקנה את החפץ בחצר להקנותו לחבירו - אין זו יציאה מרשותו, שכיון שהניח חפץ במקום זה, הוברר הדבר שהמקום הזה הוא שלו, ונמצא שהחפץ עודנו ברשותו, אבל בחצר ששכרוהו במיוחד להשתמש בו רק דברים המשותפים לשניהם, ואם כן כשהמקנה מניח החפץ בחצר הרי הוא מונח גם ברשותו של הקונה, ונמצא שהוצא החפץ מרשות היחיד שלו והניחו ברשות השייכת גם לקונה (נתיבות המשפט' סימן קעו, 'משפט האורים' ס"ק ב, ועיין אור־שמח).

ב. הָאֲמָנִין שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּאֲמָנוּת, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדָם - אֵינָן שֻׁתָּפִין. כֵּיצַד? שְׁנֵי חַיָּטִים אוֹ שְׁנֵי אוֹרְגִים שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, שֶׁכֹּל שֶׁיִּקַּח זֶה וְזֶה בִּמְלַאכְתּוֹ יִהְיֶה בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה - אֵין כָּאן שֻׁתָּפוּת כְּלָל; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[13]. אֲבָל אִם הָיוּ לוֹקְחִין הַבְּגָדִים בְּמָמוֹן עַצְמָן[14] וְתוֹפְרִין אוֹתָן וּמוֹכְרִין, וְלוֹקְחִין[15] הַשְּׁתִי וְהָעֵרֶב מִמְּעוֹתֵיהֶן[16] וְאוֹרְגִים וּמוֹכְרִין, וְנִשְׁתַּתְּפוּ[17] בַּמָּעוֹת שֶׁלּוֹקְחִין בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ שֻׁתָּפִין, וְכָל מַה שֶׁיַּרְוִיחוּ בִּשְׂכַר מְלַאכְתָּן וּבְמַשָּׂאָן וּבְמַתְּנָן - הֲרֵי אֵלּוּ לָאֶמְצַע.

13) למעלה פרק כב מהלכות מכירה, הלכה א. לפי שדעת רבינו שהשותפות חלה על הרווחים, והרי אינם בעולם, אבל הראב"ד סובר שמהותה של השותפות היא, שכל אחד מהם משעבד גופו לחבירו, למעשה ידיו, וגופו הריהו בעולם [וראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד, ובהערה סב שם]. 14) פירוש: כן היה דרכן, אבל כאן לא עשו כן, ראה להלן 'פרישה' סימן קעו ס"ק ד). והמדובר בחייטים. 15) כלומר: או שלוקחין, וכן הוא בשולחן־ערוך שם סעיף ג. וכאן מדובר באורגים. 16) ראה למעלה הערה יג. 17) כלומר, שינו מהמנהג (שכל אחד לוקח בממון עצמם, כנ"ל) ונשתתפו במעות, לפני שקנו הבגדים והשתי והערב ('פרישה' שם). ומכיוון שהם מצויים בשוק, אינם בכלל דבר שלא בא לעולם אע"פ שעדיין לא קנו (סמ"ע שם, ס"ק יא).

ג. הַשֻּׁתָּפִין[18] שֶׁהִטִּילוּ לַכִּיס זֶה מָנֶה וְזֶה מָאתַיִם וְזֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְנִתְעַסְּקוּ[19] כֻּלָּן בַּמָּמוֹן, וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - הַשָּׂכָר אוֹ הַפְּחָת בֵּינֵיהֶם בְּשָׁוֶה לְפִי מִנְיָנָם[20], וְלֹא לְפִי הַמָּעוֹת. וַאֲפִלּוּ[21] לָקְחוּ שׁוֹר לִטְבִיחָה, שֶׁאִלּוּ טְבָחוּהוּ הָיָה נוֹטֵל כָּל אֶחָד מִבְּשָׂרוֹ כְּפִי מְעוֹתָיו[22], אִם מְכָרוּהוּ חַי וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - הַשָּׂכָר אוֹ הַפְּחָת לָאֶמְצַע[23]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנָּשְׂאוּ וְנָתְנוּ בַּמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן; אֲבָל[24] אִם הַמָּעוֹת קַיָּמִין, וַעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאוּ אוֹתָן, וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ מֶחֱמַת הַמַּטְבֵּעַ שֶׁשָּׁנָה[25] הַמֶּלֶךְ אוֹ אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה[26] - חוֹלְקִין הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד לְפִי הַמָּעוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּסְתָם; אֲבָל אִם הִתְנוּ[27] שֶׁיִּטֹּל בַּעַל הַמֵּאָה[28] שְׁלֹשָׁה רְבָעִים מִן הַשָּׂכָר, וְיִטֹּל בַּעַל הַמָּאתַיִם רְבִיעַ, וְאִם נִפְחֲתוּ - לֹא יִפְחֹת זֶה שֶׁיִּטֹּל שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי הַשָּׂכָר אֶלָּא רְבִיעַ הַהֶפְסֵד, וַיַּפְסִיד זֶה שֶׁנּוֹטֵל רְבִיעַ הַשָּׂכָר שְׁלֹשָׁה רְבָעִים מִן הַפְּחָת - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין כְּפִי מַה שֶׁהִתְנוּ, שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם.

18) כתובות צג. צג: מימרא של שמואל. 19) דוקא נתעסקו, אבל אם לא נתעסקו והמעות קיימים, חולקים לפי המעות (להלן). 20) נראה שהטעם הוא שיתכן ומזלו של

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השותף גורם, בלי לשים לב לכמות הממון שהשקיע. 21) כפירושו של רב המנונא למימרת שמואל, ש"אפילו שור לחרישה ועומד לטביחה - השכר לאמצע", שלזה נוטה הסוגיא, ושלפיכך הכריע הרי"ף כמותו. 22) לדעת הכסף־משנה אף אם עמד לכתחילה לחרישה, ואחר־כך טבחוהו - מחלקים חלק כחלק (ודלא כרש"י שפירש שפלוגתת רבה ורב המנונא היא כשעמד לחרישה ושוב טבחוהו. ואף בזה אמר רב הונא השכר לאמצע). 23) והיינו כרב המנונא, אלא שרב המנונא הזכיר שור העומד לחרישה ושוב עמד לטביחה, ורבינו מוסיף שהדין כן אף אם מתחילה עמד לטביחה. 24) שם צג: במסקנת הגמרא. 25) שהוסיפו את ערך המטבע או החסירו אותו. 26) [כן מצאנו בגמרא (בבא־מציעא מו:) "מטבע שפסלתו מדינה או פסלתו מלכות"]. 27) בהתאם לכלל הידוע, שכל תנאי בממון - קיים. 28) נקט רבינו דוגמא זו, להודיענו שאפילו התנו להוסיף לממעט ולמעט למרבה - תנאם קיים, שהכל הולך אחרי התנאי.

ד. הַשֻּׁתָּפִין[29] שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁיַּעַמְדוּ בְּשֻׁתָּפוּת זְמַן קָצוּב - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מְעַכֵּב עַל חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲלֹק עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן אוֹ עַד שֶׁיִּכְלֶה מָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לִטֹּל חֶלְקוֹ מִן הַקֶּרֶן[30] וְלֹא בַּשָּׂכָר[31] עַד סוֹף הַזְּמָן. נִשְׁתַּתְּפוּ[32] סְתָם, וְלֹא קָבְעוּ לָהֶם זְמַן - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה אֶחָד מֵהֶן[33]; וְזֶה נוֹטֵל חֶלְקוֹ מִן הַסְּחוֹרָה, וְזֶה נוֹטֵל חֶלְקוֹ. וְאִם לֹא הָיְתָה בְּאוֹתָהּ סְחוֹרָה דִּין חֲלֻקָּה[34], אוֹ שֶׁהָיְתָה בַּחֲלֻקָּתָהּ הֶפְסֵד[35] - הֲרֵי אֵלּוּ מוֹכְרִין אוֹתָהּ[36] וְחוֹלְקִין אֶת הַדָּמִים. הָיָה[37] זְמַן יָדוּעַ לִמְכִירַת אוֹתָהּ סְחוֹרָה - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְעַכֵּב שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ עַד שֶׁתִּמָּכֵר הַסְּחוֹרָה בַּזְּמַן הַיָּדוּעַ לִמְכִירָתָהּ. וְאֵין אֶחָד נוֹטֵל מִן הַקֶּרֶן וְלֹא מִן הָרֶוַח עַד זְמַן הַחֲלֻקָּה, אֶלָּא אִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶם. הָיָה לָהֶם חוֹב אֵצֶל אֲחֵרִים[38] - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: לֹא נַחֲלֹק עַד שֶׁנִּגְבֶּה כָּל חוֹב[39] שֶׁיֵּשׁ לָנוּ; אֶלָּא חוֹלְקִין[40], וּכְשֶׁיִּפְרְעוּ הַחוֹבוֹת[41] - יִטֹּל כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ. הָיָה עֲלֵיהֶן חוֹב לְאַחֵר: אִם אֵינָן אַחֲרָאִין זֶה לָזֶה[42] - חוֹלְקִין[43], וְלִכְשֶׁיַּגִּיעַ זְמַן הַחוֹב לְפָרְעוֹ - יִתֵּן כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ; וְאִם הֵן אַחֲרָאִים[44] - כָּל אֶחָד מֵהֶן מְעַכֵּב לַחֲלֹק עַד שֶׁיַּגִּיעַ זְמַן הַשְּׁטָר וְיִפְרְעוּ הַחוֹב. וְלָמָּה מְעַכֵּב? שֶׁהֲרֵי חֲבֵרוֹ אוֹמֵר לוֹ: הוֹאִיל וְכָל אֶחָד מִמֶּנּוּ חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּל הַשְּׁטָר, נִשָּׂא וְנִתֵּן בְּדָמִים אֵלּוּ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: נַחֲלֹק, וְטֹל אַתָּה דָּמִים כְּנֶגֶד כָּל הַשְּׁטָר, וַעֲשֵׂה מֵהֶן סְחוֹרָה לְעַצְמְךָ, וּתְשַׁלֵּם כָּל הַשְּׁטָר בִּזְמַנּוֹ - יֵשׁ לוֹ לְעַכֵּב עַדַיִן וְלוֹמַר לוֹ: שֶׁמָּא נַפְסִיד, וְהַשְּׁנַיִם יוֹתֵר מַרְוִיחִין מִן הָאֶחָד[45].

29) בבא־מציעא קה. מימרא של רבא, וכפי נוסחת הספרים שלפנינו: "הני בי תרי דעבדי עיסקא בהדי הדדי (=שנים שעשו עסק ביחד, כלומר נשתתפו) ורווח (=הרוויחו), ואמר ליה חד לחבריה, תא ליפלוג (=בוא ונחלוק), אי אמר ליה אידך נרווח טפי - דינא הוא דמעכב (= אם השני מתנגד וטוען שרוצה להרוויח יותר - דין הוא שמעכב החלוקה)". ומפרשה רבינו, בשנים שעשו שותפות וקבעו זמן מסויים, ועיין רש"י והרי"ף שם. ובנוסחאות אחרות שם: "הני בי תרי דקבילו עיסקא בהדי הדדי" (ראה ב'בעל המאור' שם). ולפי זה, המדובר כאן בשנים שקבלו עיסקא משלישי, ועיין רש"י ו'תוספות' שם. 30) שזהו ביטול השותפות. 31) שם במסקנא, שכל שותף יכול לטעון, כי הוא רוצה להמשיך בשותפות בכל הכסף, הקרן והרווח יחד, עד הזמן הקצוב, בטענה כי מזלם של שנים עדיף יותר להביא ברכה. 32) כן נראה שם לא: מתוך פסק דינו של רבה בר רב הונא, על רקע העובדא של איסור ורב ספרא, ושם סט. מדברי רב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. 33) וראה להלן פ"ה הלכה ט, כשחולק שלא לדעת חבירו. 34) ראה בפ"א מהלכות שכנים הלכה ד. 35) בבבא־מציעא ז: ח. שטלית מוזהבת שאינה בכדי חלוקה, ובהמה טמאה שאם יחלקוה תיפסד - מוכרים אותה ומתחלקים בדמיה. 36) המדובר כשאין כאן טענת "גוד או אגוד", כלומר: קנה או אקנה (ראה בהל' שכנים שם ה"ב), אבל אם טוען "גוד או אגוד" - אין מוכרים אותה לאחר (ש"ך סימן קעו, ס"ק כט). 37) גיטין לא: ברייתא של רבי יהודה, וכפי פירושו של רבא שם. וראה בר"ח ו'תוספות' שם ד"ה לשותפים. 38) קרי: חובות אצל אחרים. 39) כלומר, כל החובות. 40) כלומר, חולקים אף לפני שגבו כל החובות. וממשיך רבינו לפרש איך חולקין? - וכשיפרעו החובות וכו'. 41) כלומר, לאחרי פרעון כל חוב - חולקים, ומכאן שאין חולקים בשטרות, באופן שכל אחד יגבה חלקו - לפי שיכול לומר לו: כוחם של שנים, עדיף לגבות החוב (רדב"ז, ועיין ב'טור' סימן קעו בשם הרא"ש). 42) כגון שלוו שניהם סכום כסף באופן שעל כל אחד חלה חובת תשלום על מחצית הסכום בלבד. והמדובר כשפירשו בשטר שאינם אחראים זה לזה (ראה בפכ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ט, וברדב"ז וכסף־משנה כאן) ואינם ערבים זה לזה. 43) יכול אחד להכריח את השני לפרק את השותפות, והוא ישלם את חלק החיוב שהוא חייב בו. ואין השני יכול לטעון, כמו בסמוך, שהשנים טובים מן האחד, מכיון שאין שעבוד האחד על השני ואין קשר ביניהם, וראה סמ"ע שם ס"ק נד. 44) שאפשר לתבוע מכל אחד מהם את תשלום כל החוב. כגון שלוו בשטר אחד, שמן הסתם הם אחראים זה לזה, כיון שלא פירשו שאינם אחראים (הלכות מלוה ולוה שם, ועיין רדב"ז כאן). 45) בבא־מציעא שם בסיום המימרא של רבא (שתוכנה הובא בתחילת הלכה זו), שאם קבעו זמן, אין האחד יכול להכריח את השני להתחלק, ואף כאן הם משועבדים זה לזה עד זמן פרעון החוב.

ה. הַנּוֹתֵן[46] מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לֵילֵךְ לִמְדִינָה פְּלוֹנִית לִסְחוֹרָה[47], אוֹ לִקְנוֹת לוֹ פֵּרוֹת לִסְחוֹרָה[48], אוֹ לֵישֵׁב בּוֹ בַּחֲנוּת[49] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וּלְהַחֲזִיר הַמָּמוֹן[50]

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִיַּד הַשֻּׁתָּף, עַד שֶׁיֵּלֵךְ לַמָּקוֹם שֶׁהִתְנוּ וְיַחֲזֹר[51], אוֹ עַד שֶׁיִּקְנוּ[52] אוֹתָן הַפֵּרוֹת וְיִמְכֹּר, אוֹ עַד שֶׁיֵּשֵׁב בַּחֲנוּת[53]. שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁקָּבַע זְמַן הוּא.

46) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ד. 47) כלומר, לקנות ולמכור שם סחורה. וראה סמ"ע שם ס"ק נו. 48) היינו, לקנות פירות ולהביא לכאן על־מנת למכרם. 49) כלומר, לשאת ולתת בכסף זה בחנות זו. 50) אבל המקבל יכול לחזור בו, שהרי הוא כפועל, ראה פ"ט מהלכות שכירות הלכה יד. 51) כלומר, לאחר שנשא ונתן שם. 52) בכ"י תימן: שיקנה. 53) כלומר, עד שישא ויתן בחנות. ואם יש שם דברים שיש זמן ידוע למכירתם - עד שיגיע הזמן (רדב"ז).

~ שבת קודש ד' אדר ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) ביאר בו רבינו היאך צריך השותף להתנהג בסחורה המשותפת, ואם אחד מהם בא לחלוק שלא מדעת חבירו.

א. הַמִּשְׁתַּתֵּף עִם חֲבֵרוֹ בִּסְתָם - לֹא יְשַׁנֶּה מִמִּנְהַג הַמְּדִינָה[2] בְּאוֹתָהּ הַסְּחוֹרָה. וְלֹא יֵלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר[3], וְלֹא יִשְׁתַּתֵּף בָּהּ[4] עִם אֲחֵרִים[5], וְלֹא יִתְעַסֵּק בִּסְחוֹרָה אַחֶרֶת[6], וְלֹא יִמְכֹּר בְּהַקָּפָה[7], אֶלָּא דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִמָּכֵר תָּמִיד[8] בְּהַקָּפָה, וְלֹא יַפְקִיד בְּיַד אֲחֵרִים[9], אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנוּ בַּתְּחִלָּה, אוֹ שֶׁעָשָׂה מִדַּעַת חֲבֵרוֹ[10]. עָבַר וְעָשָׂה שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, וְאַחַר כָּךְ הוֹדִיעוֹ וְאָמַר לוֹ: עָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ, וְהִסְכִּים לְמַעֲשָׂיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[11]. וְאֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ צְרִיכִין קִנְיָן[12], אֶלָּא בִּדְבָרִים בִּלְבָד.

2) ראה להלן הלכה ב, שהנותן מעות לחבירו בתורת שותפות ליקח בהם חיטים, אין ליקח בהם שעורים. והמקור מבבא קמא קב: ואף כשהשתתף בסתם - אם יש מנהג הרי זה כאילו התנה (סמ"ע קעו סעיף קטן לא) וראה במגדל עוז מקור להלכה זו בתשובות הגאונים. 3) פן יארע אונס בדרך. כן הוא בכתובות ק: "רבינא הווה בידיה חמרא (=יין) דרבינא זוטא וכו' הווה מסיק ליה לסיכרא (=רצה להוליכו למקום ששמו "סיכרא") אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה מהו למשקליה בהדיה (=האם מותר לי לקחת אתי יין זה?) נשקליה, דילמא מיתניס (=אקחהו שמא יקרה אונס), נשבקיה, דילמא מתקיף (כן הוא נוסחת הרי"ף, וזה פירושה: נשאיר אותו כאן, שמא יחמיץ), אמר ליה זיל לא עדיף מדידך (=הוליך אותו כשם שאתה מוליך את שלך)". הרי שדווקא אם יש חשש שמא יחמיץ כאן - אז התירו לו, אבל באופן אחר אסור אף אם מוליך גם את שלו, ועיין ר"ן שם. ולהלן הזכיר רבינו גם "פירש בים". 4) היינו, בסחורה או בממון השותפות, כדלהלן הלכה ב. 5) מקור הלכה זו במשנה פסחים פט: "הממנה עימו אחרים בחלקו (שלא בידיעת בני החבורה) רשאים בני חבורה ליתן לו את שלו". כלומר, אומרים לו טול חלקך וצא, שאין אנו רוצים שיתערב זר בינינו (רע"ב שם). 6) תוספתא בבא מציעא פרק ד (הוצאת צוקרמנדל עמוד 380 A, ותוכנה הובא להלן (פרק ז הלכה ז), ש"המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר, אם היה אומן לא יעסוק באומנותו, לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו". ושם בתוספתא ובדברי רבינו שאם היה שותף עימו בחצר (בתוספתא: בחנות) מותר. וכאן השמיט זאת רבינו בהסתמכו על מה שכתב להלן. 7) פסחים קיג. "שרי כיסיך, פתח שקיך" (=קבל המעות תחילה ותנם בתוך כיסך ואחר כך פתח השק ותן ללוקח). ועוד אמרו בכתובות עו: "סתמא דמילתא כמה דלא יהיב איניש זוזי, לא יהיב אינש חיותא" (=מן הסתם לא ייתן המוכר את הבהמה כל זמן שלא נתן הלוקח את הכסף). 8) ואם קצת בני אדם מוכרים בהקפה וקצתם שלא בהקפה אסור למכור בהקפה (כסף משנה) ואפשר שאפילו אם רוב בני אדם מוכרים בהקפה וקצת שלא בהקפה - אין למכור בהקפה, שאין הולכין בממון אחר הרוב (בבא בתרא צב: ולמעלה פרק ט"ז מהלכות מכירה הלכה ה) ואין היתר אלא בדבר שדרכו להימכר תמיד בהקפה (ראה באור שמח להלן הלכה ב ובנתיבות המשפט שם חידושים אות כג). 9) שאין השואל רשאי להשאיל (לאחרים) ואין השוכר רשאי להשכיר - שאין רצונו של אדם שיהא פקדונו ביד אחר (בבא מציעא לו. ופרק א מהלכות שכירות הלכה א). ושותף הרי הוא כשומר כמו שאמרו בבבא בתרא מב:. 10) ש"כל תנאי שבממון קיים" (בבא מציעא צד.). 11) שהרי מחל. 12) כמו שכתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות מכירה הלכה יא שתחילה אינה צריכה קניין.

ב. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁעָבַר[13] וּמָכַר בְּהַקָּפָה, אוֹ פֵּרַשׁ[14] בַּיָּם[15], אוֹ הָלַךְ לְמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן בִּסְחוֹרָה אַחֶרֶת, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים - כָּל פְּחָת שֶׁיָּבוֹא מֵחֲמַת שֶׁעָבַר[16] חַיָּב לְשַׁלֵּם לְבַדּוֹ[17]; וְאִם הָיָה[18] שָׁם שָׂכָר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע, כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם בַּשָּׂכָר. לְפִיכָךְ, הַנּוֹתֵן[19] מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹרַת שֻׁתָּפוּת לִקַּח בָּהֶן חִטִּים לִסְחוֹרָה[20], וְהָלַךְ וְקָנָה שְׂעוֹרִים, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ מָעוֹת לִקְנוֹת שְׂעוֹרִים, וְקָנָה חִטִּים: אִם[21] פָּחֲתוּ - פָּחֲתוּ לָזֶה שֶׁעָבַר, וְאִם[22] הוֹתִירוּ - הוֹתִירוּ לָאֶמְצַע[23]. וְכֵן[24] אִם הָלַךְ וְנִשְׁתַּתֵּף עִם אַחֵר בְּמָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת: אִם הִפְסִיד - הִפְסִיד לְעַצְמוֹ, וְאִם נִשְׁתַּכֵּר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע. אֲבָל אִם נִשְׁתַּתֵּף עִם אַחֵר בְּמָמוֹן עַצְמוֹ[25]: אִם פָּחַת - פָּחַת לְעַצְמוֹ[26], וְאִם הִרְוִיחַ - הִרְוִיחַ לְעַצְמוֹ. וְאִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶן - הַכֹּל לְפִי הַתְּנָאי.

13) יוצא מתוך מה שנאמר בהמשך הדברים לפיכך הנותן מעות לחבירו וכו'. 14) הפליג, נסע בספינה. 15) שמא תארע תקלה בים. ראה ברש"י לכתובות ק: דיבור המתחיל מהו לאמטויי. 16) אבל בהפסדים אחרים שלא באו מחמת שעבר, אינו חייב (ש"ך סימן קפג סעיף קטן ט. וראה במשנה למלך למעלה פרק א הלכה ב). 17) אף על פי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ששותפין משועבדים אחד לחבירו והרי זו "פשיעה בבעלים" שפטור עליה (פרק א מהלכות שכירות הלכה ג) - כאן חייב הוא מטעם מזיק בידיים ובזה אינו פטור אף "בבעלים". ראה בפרק כ"א מהלכות אישות הלכה ט ובמשנה למלך כאן. 18) כן כתב רבינו למעלה (פרק א הלכה ה) לגבי שליחות, והוא הדין כאן, שהשותפות לא נתבטלה על ידי זה. 19) בבא קמא קב: כברייתא האחרונה, וכרבי יהודה. 20) למעלה בפרק א הלכה ה כתב רבינו: "בין לאכילה ובין לסחורה", ולכאורה הוא הדין כאן, ולסחורה לאו דווקא, אלא שסתם שותפות היא לסחורה, וכן דעת הרא"ש ושאר פוסקים. 21) לשון הברייתא שם. 22) ברייתא שם וכרבי יהודה. 23) שהשותפות אינה מתבטלת בשינוי זה וכנ"ל. 24) נלמד מהקודם, שהרי אף כאן שינה ממגמת השותפות (כסף משנה). 25) שעבר על מה שכתב רבינו למעלה (הלכה א) שלא יתעסק בסחורה אחרת, ואף כאן, אי אפשר שלא התעסק איתו. ועיין ש"ך סימן קעו סעיף קטן כב. 26) ואין לשותף הראשון חלק לא בהפסד ולא בשכר, אלא אם כן התנו כן ביניהם.

ג. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת לְמַחֲצִית שָׂכָר - רַשַּׁאי לִקַּח לְעַצְמוֹ[27] מֵאוֹתוֹ הַמִּין[28]; וּכְשֶׁהוּא מוֹכֵר - לֹא יִמְכֹּר שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[29], אֶלָּא מוֹכֵר אֵלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן [וְאֵלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן]. וְלֹא יִקַּח לְעַצְמוֹ[30] חִטִּים וְלַחֲבֵרוֹ שְׂעוֹרִים, אֶלָּא בְּכֻלָּן חִטִּים אוֹ בְּכֻלָּן שְׂעוֹרִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מָעוֹת שְׁנֵיהֶם שָׁוִין בָּהַבָּלָה[31].

27) ומה שאמרנו למעלה (הלכה א) "המשתתף עם חבירו - לא יתעסק בסחורה אחרת" - אין זה אלא כשעשו ביניהם שותפות לכל עניניהם, אבל כאן שלא עשו ביניהם שותפות כללית, אלא באופן עראי, לקנות פירות אלו ולמכרם, לא נאסר לו לעסוק בסחורה אחרת. וכהאי גוונא כתב הש"ך ביורה־דעה סימן קעז סעיף קטן סז בשם הפרישה. והמדובר כאן כשקונה בכספו הוא ולא ממעות השותפות, וראה להלן. 28) יש שכתבו שכיוון שקונה בכספו הוא, אין הבדל בין אותו המין למין אחר (וראה להלן) ואדרבא אם מותר לקנות מאותו המין, שיש מקום לחשד, שיחשבו הרואים שמשלשל לסלו מאותם הפירות השייכים לשניהם (ראה ברדב"ז), כל שכן שמותר לקנות ממין אחר (ראה בבית יוסף שם סימן קעז). ויש אומרים שלא הותר אלא אותו המין, אבל מין אחר אסור. 29) שמא מה שקנה לעצמו אינו משובח כל כך כמו של השותפות, ונמצא חבירו נפסד בכך (כסף משנה). 30) יש מפרשים שכאן מדובר בכסף של השותפות, ולפיכך אסור לקנות לחבירו מין אחד ולעצמו מין אחר. ואילו ב"לעצמו" שלמעלה שהוא בכסף של עצמו, מותר בין באותו המין ובין במין אחר. ויש אומרים שהבבא הזו היא המשך מהבבא הקודמת ושתיהן עוסקות בכסף של עצמו ולפי זה לעולם אסור לקנות ממין אחר כמו שביאר רבינו להלן (אבן האזל). 31) בכתב־יד תימן: "בחבילה" וכן גרס רבינו ירוחם (הובא בכסף משנה) וכן הוא בתוספתא שם. ואפשר לפרשו מעניין "יחד", כלומר, שיהיה ריווח והפסד שניהם ולא ישתכר בשלו יותר מבשל חבירו (בית יוסף שם). ונראה שכל זה מחמת חשד, שלא יאמרו: לעצמו דאג, ולחבירו לא דאג.

ד. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁאָמַר: נוֹלִיךְ הַסְּחוֹרָה לִמְקוֹם פְּלוֹנִי, שֶׁהִיא בִּילֶּר[32], וְנִמְכֹּר שָׁם[33], אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל אֹנֶס אוֹ כָּל פְּחָת שֶׁיָּבוֹא - הֲרֵי חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֵתֵּן מָעוֹת שֶׁבְּיָדִי, וְאֶהְיֶה רוֹדֵף אַחֲרֶיךָ לְדִין לְהוֹצִיא מִמְּךָ[34]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) כלומר, למקום פלוני שהסחורה נמכרת שם ביוקר. 33) וראה למעלה (הלכה א) שבלי רשות מהשותף השני אסור להוליך למקום אחר. 34) מקור הלכה זו בירושלמי בבא קמא (תחילת פרק שלישי) בדין שור שעלה על שור אחר להרגו, שמותר לבעל השור הניזק לשמוט את שורו מתחת לשור המזיק, ובעל השור המזיק אינו יכול לטעון: אשלם לך נזקך, לפי שאומר לו: איני רוצה לחזר אחריך בבתי דינים, ומטעם זה הצריכו חכמים להרחיק נזקים מחבירו, אף כאלה שהמזיק חייב לשלם לניזק, עיין בבא בתרא כ: ולמעלה פרק ט מהלכות שכנים הלכה יא.

ה. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא לְיַשֵּׁן אֶת הַפֵּרוֹת עַד זְמַן הַיְדוּעַ[35] - אֵין חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם אֵין זְמַן לְאוֹתָן פֵּרוֹת - חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו.

35) כגון התאריכים של מכירת פירות שונים, עליהם מוסר רבי יהודה בברייתא ובתוספתא שם. ובתוספתא שם נוסף: "אם היה ערב שביעית - מותר, שמתחילה לא לקחו אלא על מנת כן" (כלומר, ליישן פירות של ערב שביעית לצורך שביעית).

ו. שֻׁתָּפִין שֶׁשָּׁמוּ פֵּרוֹתֵיהֶן וְנִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - יֵשׁ לָהֶן אוֹנָיָה זֶה עַל זֶה[36]. עֵרְבוּ פֵּרוֹת בְּלֹא שׁוּמָא[37] וּמְכָרוּם, וְנָשְׂאוּ וְנָתְנוּ בִּדְמֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ מְחַשְּׁבִין אֶת הַפֵּרוֹת כַּמָּה הָיוּ שָׁוִין בְּעֵת שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ, וּמְחַשְּׁבִין אֶת הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד.

36) שאם נתברר שלא שמו כהוגן את פירותיו של אחד מהם, אף על פי שהם שותפים ואפשר שהם מוחלים זה לזה - יש בהם דין אונאה כבכל מקח וממכר. וראה ברדב"ז. 37) ומכיוון שלא דקדקו לכתחילה בזה, יש וודאי מקום לחשוב שמחלו זה לזה, ואף על פי כן אין אנו אומרים כן (ראה בסמ"ע שם סעיף קטן יב־יג).

ז. שֻׁתָּפִין שֶׁמָּחֲלוּ לָהֶם מוֹכְסִין[38] - מָחֲלוּ לָאֶמְצַע[39]. וְאִם אָמְרוּ[40]: מִשּׁוּם פְּלוֹנִי מָחַלְנוּ - מַה שֶּׁמָּחֲלוּ מָחֲלוּ לוֹ[41]. הָיוּ[42] בָּאִין בַּדֶּרֶךְ, וְעָמְדוּ עֲלֵיהֶן לִסְטִים וְגָזְלוּ אֶת הַשַּׁיָּרָא, וְהִצִּיל אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין - הִצִּיל לָאֶמְצַע[43]. (אֲפִלּוּ אֵין יְכוֹלִים חֲבֵרָיו לְהַצִּיל, דְּלָא פְּלַג, כֵּיוָן דְּלָא אֲמַר כְּלוּם.) וְאִם אָמַר[44]: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל (אִם יְכוֹלִים לְהַצִּיל - הִצִּיל עַד כְּדֵי חֶלְקוֹ[45]

רמב"ם - ג' פרקים ליום • שבת קודש 143

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְעַצְמוֹ, וְהַיּוֹתֵר שֶׁלָּהֶם[46]; וְאִם אֵין יְכוֹלִין לְהַצִּיל[47] - הִצִּיל לְעַצְמוֹ.

38) גובי מכס. 39) אף על פי שרק אחד ביקש שימחלו. ויש אומרים שאף על פי שבקשתו הייתה שימחלו למענו, והסכימו לו - השכר לאמצע. שכיוון שעשו זאת על פי בקשתו הרי הוא כשלוחם (כסף משנה בשם הרא"ש, ועיין בסמ"ע סימן קעח סעיף קטן א). 40) גובי המכס. יש אומרים שהיינו דווקא אם המוכסים אמרו כן מעצמם, מבלי שפנה אליהם. שאם לא כן, הרי הוא שלוחם של השותפין כמבואר למעלה (כסף משנה בשם הרא"ש). 41) ואין לכולם חלק בזה. 42) תוספתא בבא מציעא, הובאה בבבא קמא קט"ז: ונתפרשה שם על ידי רמי בר חמא. 43) שכל זמן שלא גילה את דעתו, מן הסתם הוא מתכוון להציל בשביל כל השותפים, כדרכו של שותף. 44) בתוספתא שם: "ואם היתנה עימהם בבית דין מה שהציל הציל לעצמו". אבל כבר כתב באור זרוע בבא קמא סימן תנט שמסוגיית הגמרא שם נראה שאין צריך להתנות בבית דין דווקא, עיין שם. ואף על פי שכתב רבינו להלן הלכה ט שחלוקת שותפות צריכה בית דין - כאן במקום הפסד לא הצריכו כן. 45) שהרי נתחלק מן השותפות. ואף על פי שלא הגיע עוד הזמן לחלוקת השותפות (ראה למעלה פרק ד הלכה ד) - כיוון שיש כאן הפסד התירו לו לחלוק (שיטה מקובצת שם בשם רבינו יהונתן). 46) שכיוון שיכולים להציל, אין זה הפקר. 47) שאז יש לזה דין הפקר.

ח. דָּבָר[48] הַיָּדוּעַ[49] לִשְׁנֵי שֻׁתָּפִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן - אֵינוֹ יוֹצֵא מֵחֶזְקָתוֹ שֶׁל שְׁנֵי כָּל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת[50]; וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁלְּקָחוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁנִּתְּנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה[51], וְנֹאמַר לָאַחֵר שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, אֶלָּא הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שְׁנֵיהֶם עַד שֶׁיָּבִיא הָאַחֵר רְאָיָה[52].

48) כן כתב הרי"ף בבבא בתרא פרק א, ודייק כן מהגמרא שם ד. 49) שמפורסם ברבים שהוא שייך לשותפים. 50) משמע אפילו היה מונח שם זמן רב (חושן המשפט סימן קעט סעיף א, ועיין סמ"ע וש"ך שם). ובלבד שיהא בתוך ימי השותפות, אבל אחרי ימי השותפות, יש להם חזקה זה על זה (רי"ף שם). 51) כי שותפים אינם מקפידים אחד על השני. ואין הוכחה, מזה שהחפץ ברשותו, שחבירו מכרו לו או נתנו לו במתנה (הרי"ף שם). 52) בעדים (כסף משנה בשם הרא"ש).

ט. אֶחָד[53] מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא לַחֲלֹק[54] שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - חוֹלֵק בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, וַאֲפִלּוּ[55] הֵן הֶדְיוֹטוֹת[56]; וּבִלְבַד שֶׁיִּהוּ נֶאֱמָנִין[57], וְיוֹדְעִין בְּשׁוּמָא[58]. וְאִם חָלַק לָהּ[59] בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[60]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[61]? בְּשֶׁחָלְקוּ פֵּרוֹת[62]; אֲבָל אִם הָיוּ מָעוֹת[63] - הַמָּעוֹת כַּחֲלוּקִים הֵם, וְיֵשׁ לוֹ לְחַלֵּק שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וּמַנִּיחַ[64] חֵלֶק חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[65]? כְּשֶׁהָיוּ הַמָּעוֹת כֻּלָּן מַטְבֵּעַ אֶחָד וְשָׁוִין; אֲבָל אִם הָיוּ מִקְצָתָן חֲדָשִׁים וּמִקְצָתָן יְשָׁנִים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיוּ מִקְצָתָן יָפוֹת וּמִקְצָתָן רָעוֹת - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת, וְאֵין חוֹלְקִין אוֹתָם אֶלָּא בְּבֵית דִּין.

53) בבא מציעא לא: פסקו של רבה בר רב הונא בעובדה של איסור ורב ספרא, וכתיקונו של אביי. 54) אחרי תום זמן השותפות או שלא היה זמן בכלל (הגהת מיימוני אות ג'. וראה למעלה פרק ד הלכה ד). 55) כדברי אביי בשם רב נחמן. לפי שאינו צריך אלא לברור, ולא להוצאת פסק דין (גמרא שם). 56) כלומר, כולם הם הדיוטות (סמ"ע סימן קעו סעיף קטן מו). 57) שאם לא כן, היאך נאמין להם (כסף משנה) ועוד שהרי נקראו "בית דין" (בית־דין של הדיוטות), ואם אינם נאמנים, אינם נקראים בית דין (רדב"ז). 58) פשוט. שאם לא כן היאך יחלקו (כסף משנה). 59) כלומר, חילק אותה, את השותפות. 60) מצורה מוחלטת זו משמע שאפילו אם הפסיד בחלוקה זו, יכול הוא לחזור בו (וראה ברמ"א סימן קעו סעיף יח). 61) בבא מציעא סט. וסט: כדברי רב נחמן ורב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. 62) שצריכים שומא, שיש בהם כמה מינים (גמרא שם). 63) שכולן שוות, ראה להלן. 64) שאף על פי שעל עצם החלוקה, אין צורך בבית דין - צריך להודיע להם על החלוקה. וראה סמ"ע שם סעיף קטן מט. 65) גמרא שם.

י. אָסוּר[66] לְהִשְׁתַּתֵּף[67] עִם עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב לוֹ חֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה, וַיַּשְׁבִּיעוּ בְּיִרְאָתוֹ[68]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ, שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה[69] בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, [וְלֹא בִּבְכוֹרוֹת], וְלֹא בִּטְרֵפוֹת, וְלֹא בִּנְבֵלוֹת, וְלֹא בִּתְרוּמוֹת, וְלֹא בִּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. וְאִם עָבַר[70] וְעָשָׂה - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[71]. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁאִם הִפְסִיד - הַפְּסִיד לְעַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר[72].

66) סנהדרין סג: דברי אביו של שמואל. ויש שכתבו שבזמן שאין הגויים נשבעים בעבודה זרה אין איסור זה (הגהות מיימוני וכן כתב הרדב"ז בשם רבינו בתשובה). 67) אבל מותר לשאת ולתת איתו (הגהות מיימוני אות ד). 68) בעבודה זרה. כלומר: ונמצא שהישראל גורם לאחרים שיישמע שם האליל. 69) לכתחילה, אבל בדיעבד מותר ליהנות מהריווח כדלהלן. 70) השותף. 71) נלמד מן הירושלמי (הביאו הגהות מיימוני אות ד) שאף את הגניבה שגנב אחד מן השותפים - חולקים. 72) והרי זה כשותף ששינה, שכתב רבינו למעלה הלכה ב.

יא. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין אוֹ מִן הַמִּתְעַסְּקִין[73] שֶׁמֵּת - בָּטְלָה[74] הַשֻּׁתָּפוּת אוֹ הָעֵסֶק, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנוּ לִזְמַן קָבוּעַ; שֶׁכְּבָר יָצָא הַמָּמוֹן לִרְשׁוּת הַיּוֹרְשִׁים. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[75].

73) ראה לקמן פרק ו הלכה א הגדרת רבינו לשותפים ומתעסקין. 74) משמע שגם השותף וגם היורשים יכולים לבטל את השותפות, שהיא בטלה מאליה עם מות אחד השותפים, וראה סמ"ע סימן קעו סעיף קטן נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

75) והרא"ש (פרק ט דבבא מציעא סימן לז) הביא לזה מקור מדברי התוספתא (פרק ט דבבא מציעא) "המקבל שדה מחבירו ומת - לא יאמרו לו תן לנו מה שעשה אבינו וכו'". ומה שאמרו בגמרא בבא מציעא קט. "האי שתלא דשכיב (המקבל שדה לשתול ומת), יורשים דיליה מסתלקין בלא שבחא, ולאו מילתא היא", הוא מפרש דלאו מילתא דמסתלקין בלי שבח אלא מסתלקין בשבח. אבל לעולם מסתלקין, כנ"ל.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו כל דיני "עיסקא" שהיא מחצית מלוה ומחצית פיקדון. ולא נשלמו.

א. שְׁנַיִם שֶׁהֵן נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּמָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת[2], אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת שֻׁתָּפוּת, וְאִם פָּחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - הֲרֵי הוּא לָאֶמְצַע[3]. וְיֵשׁ לָהֶם לְהַתְנוֹת בַּשָּׂכָר וּבַהֶפְסֵד כָּל מַה שֶׁיִּרְצוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל[4] אִם הָיָה הָאֶחָד בִּלְבַד הוּא שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּמָמוֹן הַשִּׁתּוּף, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּמוֹן מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶם[5] - הֲרֵי זוֹ הַשֻּׁתָּפוּת נִקְרֵאת עִסָּק[6], וְזֶה הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן נִקְרָא מִתְעַסֵּק, שֶׁהֲרֵי הוּא לְבַדּוֹ מִתְעַסֵּק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, וְשֶׁתָּפוֹ שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן נִקְרָא בַּעַל הַמָּעוֹת.

2) כלומר: הממון ניתן על־ידי אחד מהן, לשם רווחים משותפים, ואף זה שלא הטיל מממונו כלום - מקבל מחצה, כמו הראשון שהטיל כל ממונו, כי כך התנו ביניהם כתמורת המשא־והמתן של השני המשקיע בזה יחד עם הראשון. 3) ואין צורך לשלם לשני שכרו כפועל, כמו בעסק דלהלן הלכה ב, שאף אם נאמר שגם כאן יש חצי מלוה וחצי פקדון כדלהלן - אין כאן ריבית, שהרי שניהם מתעסקים: זה במלוה וזה בפקדון, ואין כאן ריבית. 4) בבא־מציעא קד: 5) כן נראה בעובדא של רבי אליעזר מהגרוניא (שם סט.), שאף שהשתתף בממון עם הרועה, לולא היה אריסו המשועבד לו, היה חייב לשלם לו שכרו, כדין עסק, כדלהלן הלכה ב. 6) ודינו מפורש להלן בהלכה הבאה. ובאופן ששניהם משתתפים בממון - חלקו של בעל המעות, הוא "עסק" והוא נחלק לחצי מלוה וחצי פקדון (לחם־משנה).

ב. תִּקְּנוּ חֲכָמִים[7]: שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן - יִהְיֶה חֲצִי הַמָּמוֹן בְּתוֹרַת הַלְוָאָה, וַהֲרֵי הַמִּתְעַסֵּק חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאָבַד בְּאֹנֶס[8], וְהַחֲצִי הָאַחֵר בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, וַהֲרֵי הוּא בְּאַחֲרָיוּת בַּעַל הַמָּעוֹת[9]. וְאִם נִגְנַב אוֹ אָבַד הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן - אֵין הַמִּתְעַסֵּק חַיָּב לְשַׁלֵּם[10]. וּלְפִיכָךְ יִהְיֶה שָׂכָר זוֹ הַחֲצִי, אִם הִרְוִיחַ, שֶׁל בַּעַל הַמָּעוֹת. וּלְפִי[11] תַּקָּנָה זוֹ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד שֶׁל כָּל הַמָּמוֹן לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, נִמְצָא בַּעַל הַמָּמוֹן נוֹטֵל שְׂכַר חֲצִי מְעוֹתָיו שֶׁהֵן פִּקָּדוֹן, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, אֶלָּא זֶה הַמִּתְעַסֵּק טוֹרֵחַ לוֹ בַּחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן מִפְּנֵי מְעוֹתָיו שֶׁהִלְוָהוּ, וְנִמְצָא בָּאִין לִידֵי אֲבַק רִבִּית[12]. וְהֵיאַךְ יַעֲשׂוּ[13], אִם רוֹצֶה לִהְיוֹת הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה?[14] יִתֵּן לַמִּתְעַסֵּק שְׂכָרוֹ שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם[15] מִימֵי הַשֻּׁתָּפוּת כְּפוֹעֵל בָּטֵל[16] שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה[17] שֶׁבָּטֵל מִמֶּנָּה[18]. וְאִם[19] הָיָה לוֹ עֵסֶק אַחֵר[20] כָּל שֶׁהוּא[21] לְהִתְעַסֵּק בּוֹ עִם מְעוֹתָיו שֶׁל זֶה[22] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר שֶׁל כָּל יוֹם וָיוֹם[23], אֶלָּא אַפְלוּ הֶעֱלָה[24] לוֹ דִּינָר בְּכָל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת - דַּיּוֹ[25]; וְאִם פָּחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - יִהְיֶה לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ[26]: כָּל הָרֶוַח יִהְיֶה לְךָ שְׁלִישׁוֹ[27] אוֹ עֲשִׂירִיתוֹ בִּשְׂכָרְךָ, הוֹאִיל[28] וְיֵשׁ לוֹ עֵסֶק אַחֵר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[29]; וְאִם הִפְסִידוּ - יַפְסִיד מֶחֱצָה. וְאִם הָיָה זֶה הַמִּתְעַסֵּק אֲרִיסוֹ[30] וְהָיָה לוֹ עֵסֶק אַחֵר - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר אַחֵר כְּלָל; שֶׁהָאָרִיס מְשֻׁעְבָּד הוּא לְבַעַל הַשָּׂדֶה.

7) חכמי נהרדעא (שם קד:)? 8) כדין מלוה שניתנה להוצאה (קידושין מז.). 9) ודינו כשומר חנם, כדלהלן, ואע"פ שהוא נוטל שכר על ההתעסקות - כיון שאינו נוטל שכר על השמירה, הרי הוא כשומר חנם. והראב"ד סובר, שדינו כשומר שכר. 10) ששומר חנם פטור על גניבה ואבידה (פ"ד מהלכות שאלה ופקדון הלכות א־ב). 11) בבא־מציעא סח. במשנה. 12) ואיסורו מדרבנן (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ואילו ריבית דאורייתא היא "ריבית קצוצה", שהלוה על־מנת לשלם לו בהוספה (שם). 13) והיינו בסתם, כשלא התנו ביניהם כל תנאי שהוא, בעת יצירת העסק, שהרשות בידם להתנות על מינימום של שכר, ככל תנאי של ממון, ובלבד שלא יהיה בו משום אבק ריבית, וראה להלן הלכה ד. 14) שאם רוצה בעל המעות בהפרשים, כשכר והפסד בהתאם להלכה ותקנת חכמים, אינו צריך לשלם שכר כפועל, ראה להלן הלכה ג. 15) אבל לא שכר חד פעמי (הרי"ף שם). 16) ברייתא שם, המוסיפה ביאור לדברי המשנה. 17) שם, כאביי המבאר את הברייתא. 18) שאם עסק במלאכה כבדה, אך משתלמת יותר, כמה רוצה לקבל עבור עבודה זו הקלה ממנה (רש"י שם). ויש מפרשים, כפועל בטל שלא עבד כלום, כמה יקבל בעד עבודה קלה כזו. ומפני שאין כאן אלא אבק ריבית - הקילו (רא"ש שם סימן לט). 19) שם סט. וראה ברי"ף שם. 20) מאותו המין. כסף־משנה בפירוש אחד. וראה להלן פ"ח הלכה א, ובהערה יט שם. 21) ראה בפירוש המשניות לרבינו במשנה בבא־מציעא שם. 22) כלומר, ביחד עם העסק שהוא עוסק במעותיו של זה. 23) שכיון שאינו מתבטל כלל מעסקו הפרטי, והוא עוסק בו בד־בבד עם ה"עיסקא", ואין כאן טירחא יתירה - אין כאן אבק ריבית. ואע"פ שכל עיסקא היא חצי מלוה וחצי פקדון, ואין כאן ריבוי טירחא, שהרי הוא עוסק בין כה וכה בשביל חלקו, חצי הפקדון? תירצו בזה ה'תוספות' (שם ד"ה דאמרי) שהיה להם להתחלק: יום לזה ויום לזה. 24) היינו, שהוא עושה כן בעת החלוקה, אבל אם התנה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתחילת העסק, לא צריך, לשיטת רבינו, שיהיה לו עסק אחר, כדברי רבינו להלן הלכה ד (כסף־משנה בפירוש אחד). 25) שם סט. מימרא של שמואל, שגם רב מודה בה (כסף־משנה). 26) אף כאן, כמו למעלה בענין שכר דינר, המדובר בשאמר כן בעת החלוקה, ולכן צריך שיהיה לו עסק אחר, אבל אם התנה כן בתחילה, אין צורך שיהיה לו עסק אחר כדלהלן הלכה ד (כסף־משנה בפירוש אחד). 27) היינו, חוץ ממה שהוא נוטל חלק שוה בשוה עם בעל הממון. 28) שאם אין לו עסק אחר, לא מספיק מותר בשכר, אלא צריך גם להפחית מן ההפסד, כדלהלן הלכה ג. 29) כרב, שם, שאומר: "מותר שליש בשכרך - הרי זה מותר", וכן מפרשה רבינו ולא כפירש"י שם. 30) כמסקנת הגמרא שם, בעובדא של ר"א מהגרוניא.

ג. וְעוֹד[31] תִּקְּנוּ חֲכָמִים: שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן, וּפְחָתוּ אוֹ הוֹתִירוּ, וְלֹא רָצָה לִתֵּן לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ בְּכָל יוֹם, וְלֹא הִתְנוּ בֵּינֵיהֶן שׁוּם תְּנַאי - שֶׁיִּהְיֶה שְׂכַר הַמִּתְעַסֵּק בְּאוֹתוֹ חֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן שְׁלִישׁ רֶוַח הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהוּא שְׁתוּת רֶוַח כָּל הַמָּמוֹן. לְפִיכָךְ, אִם הִרְוִיחוּ - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח: חֲצִי הָרֶוַח שֶׁל חֲצִי הַמָּעוֹת שֶׁהֵן מִלְוָה, וּשְׁתוּת הָרֶוַח בְּשָׂכָר שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּפִּקָּדוֹן, נִמְצָא הַכֹּל שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח; וְיִטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת שְׁלִישׁ הָרֶוַח. וְאִם פְּחָתוּ - יַפְסִיד הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִישׁ הַפְּחָת[32], שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב בַּחֲצִי הַפְּחָת מִפְּנֵי שֶׁחֲצִי הַמָּעוֹת מִלְוָה, וְיֵשׁ לוֹ שְׁתוּת בִּשְׂכָרוֹ בְּאוֹתוֹ הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן[33], וְנִמְצָא שֶׁנִּשְׁאַר עָלָיו מִן הַפְּחָת שְׁלִישׁוֹ; וּבַעַל הַמָּעוֹת יַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַפְּחָת[34].

31) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא שם סח: סט. מסביב לעובדא של רב עיליש, וראה בסמוך. 32) לדעת רבינו, יש למקבל שתי עדיפויות, גם בזמן הרווח וגם בזמן ההפסד, ומה שמשמע בגמרא שיש רק עדיפות אחת, או בשכר או בהפסד, שהרי אמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד, אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר", זה אינו אלא אם התנו כך, כמו שמסביר רבינו בהלכה ד. והראב"ד סובר, שיש רק עדיפות אחת, או בשכר - כמו שהוא מזכיר כאן, או בהפסד - וכסברת ה"יש מי שטועה" (להלן הלכה ד). ולפי זה, מה שאמרו שם "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד וכו'" זהו לפי תקנת חכמים, ולא כשכך התנו. 33) כדי שלא יהיה אבק ריבית. 34) והואיל ויש כאן רווח רב והפסד מועט למתעסק, צריך שיהיה לו עסק אחר (לחם־משנה להלן הלכה ד).

ד. יֵשׁ מִי שֶׁטּוֹעֶה וְאוֹמֵר: שֶׁהַנּוֹתֵן עֵסֶק סְתָם, אִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק חֶצְיוֹ, וְאִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד שְׁלִישׁ[35]. וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנוּ עַל דָּבָר זֶה בִּפְרוּשׁ[36]. וְכֵן אִם הִתְנוּ, שֶׁיַּפְסִיד[37] הַמִּתְעַסֵּק מֶחֱצָה, וְאִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן[38] אִם הִתְנוּ, שֶׁאִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק תְּשִׁיעִיתוֹ, וְאִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד עֲשִׂירִיתוֹ, הוֹאִיל וְהִתְנוּ שֶׁיִּהְיֶה רֶוַח הַמִּתְעַסֵּק יוֹתֵר עַל הֶפְסֵדוֹ - תְּנָאוֹ קַיָּם, וְתוֹסֶפֶת זוֹ כְּנֶגֶד עֲמָלוֹ. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ, שֶׁאֵין הַתְּנָאי[39] זֶה מוֹעִיל אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לַמִּתְעַסֵּק עֵסֶק אַחֵר; אֲבָל אִם אֵין לוֹ עֵסֶק אַחֵר[40] - צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא שְׂכַר הַמִּתְעַסֵּק יָתֵר עַל הֶפְסֵדוֹ בִּשְׁתוּת[41], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[42]. שֶׁזֶּה דְּבַר אִסּוּר[43] הוּא, וְאֵין הַתְּנָאי מוֹעִיל בּוֹ[44]. וְלֹא יֵרָאֶה לִי זֶה[45].

35) ולפי דבריהם, תקנת חכמים היתה רק על עדיפות אחת, כגון זו שהזכיר רבינו בהפסד, וראה הערה לא. 36) כמו שכתבנו למעלה בהלכה ג. 37) שכאן יש עדיפות בשכר, ולדעת רבינו - זה אפשרי רק בהתנו. 38) שהעיקר הוא, שיהיה למקבל איזו עדיפות שהיא, כדי שלא יהא משום ריבית. 39) בכ"י תימן: "תנאי", וכן נכון. 40) מקורם מגמרא בבא־מציעא סט. שלא התירו במותר דינר אלא בשיש לו עסק אחר (למעלה הלכה ג), ואינם מחלקים בין התנה ללא התנה, וראה בלחם־משנה. 41) מקורם שם מח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". 42) בהלכה ג. 43) מצד הריבית שבו. 44) שאין תנאי מועיל אלא בממון בלבד, אבל לא במקום שיש עמו גם איסור. 45) שלדעת רבינו, יש חילוק בין התנה ללא התנה. ומה שאמרו שם סט. במותר שליש, שצריך שיהיה לו עסק אחר, זהו כשלא התנו. ואף מה שאמרו שם סח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר" - כשהתנה כן. ואמנם אם לא התנו כן, צריך שיהיו לו שתי עדיפויות (למעלה הלכה ג). ואז, כיון שיש לו רווח רב, אין צריך עסק אחר, וראה למעלה הערה לא.

ה. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאִם הִתְנוּ, שֶׁיִּטֹּל[46] הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִשָׁה חֲלָקִים מֵהַשָּׂכָר, וּבַעַל הַמָּעוֹת רְבִיעַ הַשָּׂכָר - נִמְצָא רְבִיעַ הַמָּעוֹת בִּלְבַד בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, וּשְׁלֹשָׁה רְבִיעִים בְּתוֹרַת הַלְוָאָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד הַמִּתְעַסֵּק שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי הֶפְסֵד[47] פָּחוֹת שְׁלִישׁ הָרְבִיעַ[48], וְיַפְסִיד בַּעַל הַמָּעוֹת רְבִיעַ וּשְׁלִישׁ רְבִיעַ, שֶׁהוּא שְׁלִישׁ כָּל הַהֶפְסֵד. כֵּיצַד? נָתַן לוֹ מֵאָה דִינָרִים עַל תְּנַאי זֶה, וְחָסְרוּ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[49] - בַּעַל הַמָּעוֹת מַפְסִיד שְׁמוֹנָה, וְהַמִּתְעַסֵּק מְשַׁלֵּם שִׁשָּׁה עָשָׂר[50]. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ לְעוֹלָם: כָּל חֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לְבַעַל הַמָּעוֹת בַּשָּׂכָר, אִם יִהְיֶה שָׁם רֶוַח - נוֹטֵל כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ, וְאִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד אוֹתוֹ הַחֵלֶק וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁוֹ. נִמְצֵאתָ[51] לָמֵד לְפִי מִדָּה זוֹ: שֶׁאִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, אִם פְּחָתוּ - לֹא יְשַׁלֵּם הַמִּתְעַסֵּק כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי רְבִיעַ הַהֶפְסֵד שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם מִפְּנֵי הַמִּלְוָה, יֵשׁ לוֹ כְּנֶגְדּוֹ שְׁלִישׁ מַה שֶׁיִּטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת[52], שֶׁהוּא רְבִיעַ, וְנִמְצָא זֶה כְּנֶגֶד זֶה. וְכֵן[53] אִם הִתְנוּ עַל הַפְּחָת, וְלֹא הִזְכִּירוּ הָרֶוַח:

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

אִם פִּחָתוֹ - פּוֹחֵת הַמִּתְעַסֵּק כְּפִי מַה שֶּׁהִתְּנוּ, וְאִם הוֹסִיפוֹ - נוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַפְסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ מַה שֶּׁנָּטַל בַּעַל הַמָּעוֹת. כֵּיצַד? הִתְּנוּ, שֶׁאִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד - יִפְחֹת הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ, וְהִפְחִיתוֹ - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ הַפְּחָת, וְאִם הוֹתִירוֹ - נוֹטֵל מֶחֱצָה[54]. וְאַף עַל פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁהוֹרוּ דִּבְרֵי טַעַם הֵם, אִם תֵּלֵךְ עַל דֶּרֶךְ זוֹ, שֶׁמָּא[55] הַמִּתְעַסֵּק אֶפְשָׁר שֶׁיִּפְחֹת וְיִטֹּל שָׁכָר. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ, שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק אֶחָד מִשִּׁבְעָה בַּשָּׁכָר, וּפִחָתוֹ[56] - נִמְצָא נוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק אֶחָד מִשִּׁבְעָה יָתֵר[57] עַל זֶה הַהֶפְסֵד. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁפִּחָתוֹ שִׁבְעָה דִּינָרִים - הֲרֵי הַמִּתְעַסֵּק אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי חַיָּב לְךָ דִּינָר אֶחָד כְּפִי הַתְּנָאי[58], וְאַתָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם לִי שְׁנַיִם, שֶׁהֵן שְׁלִישׁ חֵלֶק הַפִּקָּדוֹן[59]. נִמְצָא בַּעַל הַמָּעוֹת חַיָּב לִתֵּן לוֹ דִּינָר בְּשָׂכָר שֶׁהִפְסִיד שִׁבְעָה. וְאִלּוּ הִפְסִיד אַרְבָּעָה עָשָׂר - הָיָה חַיָּב בַּעַל הַמָּעוֹת לִתֵּן לוֹ שְׁנֵי דִּינָרִין. וְזֶה תְּמַהּ גָּדוֹל, וְדָבָר שֶׁאֵין הַדַּעַת סוֹבֶלֶת אוֹתוֹ, וְאֵין זֶה אֶצְלִי אֶלָּא כְּמוֹ דִּבְרֵי הַחֲלוֹם. אֲבָל הַדֶּרֶךְ וְהַדִּין הָאֱמֶת שֶׁיֵּרָאֶה לִי: שֶׁכֹּל שֶׁיַּרְוִיחַ הַמִּתְעַסֵּק, אִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַרְוִיחַ. וְכֵן אִם הִתְּנוּ עַל הַהֶפְסֵד, וְהִרְוִיחוֹ - יִטֹּל כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַפְסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ חֵלֶק חֲבֵרוֹ[60]. נִמְצָאתָ אַתָּה אוֹמֵר לְפִי מִדָּה זוֹ: שֶׁאִם הִתְּנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, וְהִפְסִיד - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתוּת[61]; וְאִם הִתְּנוּ שֶׁיַּפְסִיד רְבִיעַ, וְהִרְוִיחַ - נוֹטֵל מֶחֱצָה[62]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה לֹא תִמְצָא תְּמַהּ, וְיֵצֵא הַדִּין בְּקַו הַצָּדֵק.

46) המדובר שהתנו על השכר ולא התנו על ההפסד. וזהו כעין מה שאמרו (שם) "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד". 47) שזה מקביל לחלק שיש בו. 48) כדי שלא יהיה בזה משום ריבית. נמצא שבעל הממון מחזיר לו שליש ממה שהוקצב לו לחלק שכרו, כלומר: שליש משלשה רבעים. ומקור דבריהם ממה שאמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד", כלומר אם התנו מחצה על מחצה ברווח - אם היה הפסד, מוסיף לו בעל הממון שליש מהמחצה שהיה ראוי לו, דהיינו שתות מכל מה שהיה ראוי לשניהם ונותנים למתעסק, ונמצא בעל הממון מפסיד שני שליש, והמתעסק - שליש, ראה בכסף־משנה. 49) שהיו צריכים לחלקם: שמונה־עשר שהם שלשה רבעים – למתעסק, וששה שהם רביע - לבעל הממון. 50) שהמתעסק מקבל שליש מהחלק שהיה ראוי לבעל הממון, היינו שתים משששה, ונמצא הוא מפסיד רק ששה עשר, ובעל הממון מפסיד שמונה. 51) רבינו רוצה להראות את המסקנה מרחיקת לכת משיטה זו, והוא שלפעמים יצא, שהמתעסק לא יפסיד כלום. והיינו, שאם חלקו הוא רביע, והוא צריך מצד הדין לשאת ברביע הפסד, אך לפי שיטה זו, יש לנכות למתעסק שליש מחלק המלוה, שהוא במקרה זה שליש משלשה רבעים, שהוא רביע, המקביל לגובה חלק ההפסד. 52) כלומר שליש משלשה רבעים, דהיינו רביע. 53) היינו, שהפעם התנו רק על ההפסד, ולא התנו על השכר, כעין מה שאמרו שם: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". 54) היינו: רביע המגיע מחלקו, ועוד שליש מחלק בעל המעות, שזה כאן: שליש משלשה רבעים, שהוא רביע, הרי ביחד שני רבעים, שהם מחצה. 55) רבינו רוצה כאן להוכיח, כמו שמעיר הראב"ד בהשגתו השניה, עד כמה שיטה זו יכולה להביא לידי דברים תמוהים, ואף לקוי הצדק שהמתעסק יקבל שכר במקרה של הפסד. 56) בשיעור זה של אחד משבעה. 57) שאף־על־פי שהוא מפסיד אחד משבע לחלקו - מקבל הוא שליש משש השביעיות של בעל הממון, דהיינו שתי שביעיות מהכל. 58) שהוא אחד משבעה. 59) לפי העיקרון של רבותיו, שהמתעסק מקבל תמיד שליש מחלקו של בעל הממון, בין ברווח בין בהפסד. 60) שברווח מודה רבינו, שהמתעסק מקבל שליש מחלקו של בעל המעות, ויוצא ששיטת רבינו היא בשתי פנים: השליש שבהפסד שמנכים למתעסק, הוא שליש מחלקו־הוא. וברווח, השליש שמוסיפים למתעסק הוא שליש מחלקו של בעל המעות. [ולפי זה, מה שאמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד", פירושו: אי פלגא באגר למתעסק - יש לו רק תרי תילתי בהפסד מחלקו, כשם ש"אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר" מדובר במתעסק. ואילו למפרשים אחרים, יש הכרח לחלק בין שתי הבבות, שהבבא "אי פלגא בהפסד וכו'" מדברת במתעסק, ואילו הבבא "אי פלגא באגר וכו'" מדברת בבעל הממון]. 61) שמנכים מהחלק שלו שליש, היינו חלק שנים־עשר מהכל, ונשאר רק שתות. 62) שמוסיפים לרביע שלו, שליש משלושת הרבעים של בעל הפקדון, דהיינו רביע.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) המשך דיני "עיסקא".

א. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ סְתָם[2] לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן, אוֹ שֶׁהִתְּנוּ בְּפֵרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר וְהַהֶפְסֵד בֵּינֵיהֶם בְּשָׁוֶה[3], וְנֶאֱבַד הַמָּמוֹן[4] - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁיְּשַׁלֵּם הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִישׁ[5], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[6] אִם אָבַד[7] מִקְצָת הַמָּמוֹן. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה[8]. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: מְשַׁלֵּם שְׁלִישׁ בַּהֶפְסֵד - בְּשֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַהֶפְסֵד לִטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת פָּחוֹת מֵחֲצִי מָמוֹנוֹ. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁנָּתַן לְשִׁמְעוֹן מֵאָה וְעֶשְׂרִים דִּינָר, וְנָשָׂא וְנָתַן, וּפָחַת תִּשְׁעִים - הֲרֵי שִׁמְעוֹן מְשַׁלֵּם שְׁלֹשִׁים, וְנִמְצָא רְאוּבֵן נוֹטֵל שִׁשִּׁים. אֲבָל פָּחַת שִׁמְעוֹן מֵאָה וַחֲמִשָּׁה - אֵין אוֹמְרִים יַפְסִיד שִׁמְעוֹן חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, נִמְצָא רְאוּבֵן נוֹטֵל חֲמִשִּׁים, וּלְעוֹלָם לֹא יִטֹּל רְאוּבֵן פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים. לְפִיכָךְ, שְׁטַר עִסְקָא[9] הַיּוֹצֵא עַל הַיְתוֹמִים[10], שֶׁהָיָה אֲבִיהֶן מִתְעַסֵּק בּוֹ - נִשְׁבָּע[11] בַּעַל הַשְּׁטָר וְגוֹבֶה מֶחֱצָה שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה[12], אַף עַל פִּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁלְּעוֹלָם טוֹעֲנִים לְיוֹרֵשׁ[13]. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל לְעוֹלָם פָּחוֹת מִמְּחֻצָּה. וְלָמָּה אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין פּוֹחֲתִין לוֹ כָּאן כְּנֶגֶד שְׁכָרוֹ שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּפִּקָּדוֹן? שֶׁהֲרֵי אָבַד כָּל הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן, וְלֹא נִשְׁאָר כָּאן פִּקָּדוֹן כְּלָל שֶׁנֹּאמַר: אִם לֹא יִטֹּל שְׂכָרוֹ - יֵרָאֶה כִּרְבִּית; שֶׁהֲרֵי חֲצִי הַמִּלְוָה בִּלְבַד נוֹטֵל[14]. וְכֵן אִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, וְאָבַד הַמָּמוֹן כֻּלּוֹ[15] - מְשַׁלֵּם הָרְבִיעַ כֻּלּוֹ שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה[16]. אֲבָל אִם נִשְׁאַר מִן הַמָּמוֹן מְעַט, כְּדֵי שֶׁאִם תּוֹסִיף עַל אוֹתוֹ הַמְּעַט שְׁתוּת הַהֶפְסֵד שֶׁפִּחֲתוּ[17], יָבוֹא הַכֹּל רְבִיעַ הַמָּמוֹן אוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתוּת בִּלְבַד, מִן הַטַּעַם שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ[18].

2) שדינו נזכר למעלה פ"ו הלכה ג: שני שלישים מן הרווח למתעסק, ושליש לבעל הממון. ושליש מן ההפסד למתעסק, ושני שלישים לבעל הממון. 3) [שדינו נזכר למעלה שם הלכה ב: ש"יתן למתעסק שכרו שבכל יום ויום מימי השותפות כפועל בטל]. 4) כלומר, כל הממון, שלא נשאר כלום. 5) [בנותן סתם. ובהתנו: שישלם לו כפועל בטל, כנ"ל]. 6) למעלה שם הלכה ב וג. 7) כלומר, במקרה שאבד. 8) כלומר, לעולם חייב המתעסק להחזיר לבעל הממון את חצי הקרן שקיבל בתורת מלוה. ומקור דברי רבינו מהא דלהלן. 9) בבא־בתרא ע. ע: כדייני ארץ ישראל, וכרבא שפסק כמותם, וכן פסק הרי"ף בבבא־מציעא פרק המקבל. 10) שעם מות המתעסק - בטלה השותפות (ראה למעלה פ"ה הלכה יא). ובעל הממון תובע מן היתומים את כל הסכום שהשקיע בעסק, ובתוספת רווחיו. 11) כדין כל הנפרעים מן היורשים, שאינם נפרעים אלא בשבועה (כתובות פז. ופי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ונוסח השבועה כאן הוא כנוסח השבועה ב'שנים אוחזין בטלית': "שבועה שאין לי בה פחות מחציה". מכיון שאינם נוטלים אלא חצי טענתם (בבא־מציעא ב. ופ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז) - כן גם כאן, כיון שאינו נוטל אלא חצי טענתו, נשבע שאין לו אצלו פחות מחצי הסכום שנתן לו (הגהות מיימוניות). 12) אבל לא את חלק הפקדון, שאילו היה הנפקד חי, היה יכול לטעון: נאנסו, ואנו טוענים כן ליתומים, מה־שאין־כן במלוה, שגם הלוה עצמו לא היה יכול להפטר בטענת אונס. 13) בבא־בתרא כג. ואלמלי היתה קיימת האפשרות שבעל הממון לא יקבל את מחצית ממונו, כגון כשאבד כל הממון, היינו צריכים לטעון כן ליתומים. 14) כלומר, אין בעל הממון מקבל כלום חוץ מהמלוה, ואין כאן נטילת ריבית כלל. 15) באופן שהתנו שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשוה. 16) והכלל הוא: את חלק ההלואה מקבל בעל הממון תמיד בחזרה, כמבואר למעלה. 17) בכ"י תימן: שפחת. 18) למעלה פ"ו הלכה ה, שהמתעסק משלם תמיד רק שני שלישים של ההפסד, והיינו, כאן שתות. וראה בראב"ד ובלחם־משנה.

ב. הַמִּתְעַסֵּק[19] שֶׁהִפְסִיד[20], וְחָזַר וְטָרַח עַד שֶׁהִרְוִיחַ - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַמָּעוֹת: בּוֹא וּנְחַשֵּׁב הַהֶפְסֵד שֶׁהִפְסַדְנוּ תְּחִלָּה, וְתַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישִׁים[21], וּנְחַשֵּׁב הָרֶוַח שֶׁהִרְוַחְנוּ בָּאַחֲרוֹנָה, וְתִטֹּל שְׁלִישׁ[22]; אֶלָּא מְחַשֵּׁב בָּאַחֲרוֹנָה בִּלְבַד עַל הָרֶוַח אוֹ עַל הַהֶפְסֵד, וְאֵין לוֹ אֶלָּא בָּרֶוַח שֶׁהוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן.

19) בבא־מציעא קה. מימרא של רבא. 20) ולא הודיע זאת לבעל הממון, ולפיכך מחשבין את ההפסד והרווח ביחד כבסמוך, אבל אם הודיעו - יש להפריד: חשבון ההפסד לחוד וחשבון הרווח לחוד (גמרא שם. וכן יש לפרש בדברי רבינו. כסף־משנה). 21) כמו שכתב רבינו למעלה פ"ה הלכה ג. 22) כמו שכתב רבינו שם.

ג. נָתַן[23] לוֹ מָאתַיִם יְרִיעוֹת בְּמָאתַיִם דִּינָרִים בְּעֵסֶק, וּכְתָבָן שְׁנֵי שְׁטָרוֹת, מֵאָה בְּכָל שְׁטָר - מְחַשֵּׁב לוֹ עַל כָּל שְׁטָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּבַעַל הַמָּעוֹת הוּא שֶׁהִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[24]. נָתַן לוֹ מֵאָה יְרִיעוֹת בְּמֵאָה דִּינָרִים, וְחָזַר וְנָתַן לוֹ בְּעֵסֶק אַחֵר מֵאָה חֲבִיּוֹת שֶׁל יַיִן בְּמֵאָה דִּינָרִין, וְכָתַב לוֹ שְׁטַר עֵסֶק בְּמָאתַיִם דִּינָרִין - אֵינוֹ מְחַשֵּׁב לוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר אֶחָד, וְהַמִּתְעַסֵּק הוּא שֶׁהִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[25]. כֵּיצַד? שֶׁאִם מָכַר הַמֵּאָה יְרִיעוֹת בְּמֵאָה וּשְׁלִשִׁים, וְהַמֵּאָה חֲבִיּוֹת בְּשִׁבְעִים - בַּעַל הַמָּעוֹת נוֹטֵל הַכֹּל; מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה שְׁטָר אֶחָד, הֲרֵי הַכֹּל מָאתַיִם, וְלֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם[26]. אֲבָל אִלּוּ הִנִּיחָם שְׁנֵי עֲסָקִים כְּשֶׁהָיוּ - הָיָה מַרְוִיחַ הַמִּתְעַסֵּק בְּחֶלְקוֹ בַּבְּגָדִים עֶשְׂרִים[27], וּמַפְסִיד בְּחֶלְקוֹ בֶּחָבִיּוֹת עֲשָׂרָה[28], וְהָיָה נוֹטֵל עֲשָׂרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) שם קד: מימרא של רבא. 24) אם באחד יש הפסד ובשני רווח, כמו שמבאר רבינו להלן. 25) כעין זה ברי"ף שם. 26) ומכאן שאם לא הרוויח ולא הפסיד, לא מקבל המתעסק כלום בשביל טרחתו. 27) היינו, שני שלישים. 28) היינו, שליש. ורבינו לשיטתו למעלה פ"ו הלכה ג.

ד. אֵין[29] הַמִּתְעַסֵּק יָכוֹל לַחֲלֹק הַמָּעוֹת שֶׁל עֵסֶק אוֹ סְחוֹרָה, וְלוֹמַר: אֶטֹּל אֶת הַחֲצִי שֶׁבְּתוֹרַת מִלְוָה לְעַצְמִי, וְאֶשָּׂא וְאֶתֵּן בּוֹ, וְאַנִּיחַ הַחֲצִי שֶׁבְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן בְּבֵית דִּין; שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ מָמוֹן זֶה אֶלָּא לְהִתְעַסֵּק בְּכֻלּוֹ. וְאִם חָלַק וְעָשָׂה זֶה, אֲפִלּוּ בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, אֶלָּא הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד בֵּינֵיהֶן עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ.

29) כן הכריע הרי"ף שם נגד רבותיו, בהסתמכו על מימרא של רבא (שם קד:), שאין המתעסק יכול להוציא את חלק המלוה לצרכיו, אחרי שהעסק ניתן לו להתעסק בכולו יחד, ואינו יכול להזניח את החלק של הפקדון ולעסוק רק בשלו. והרי"ף מוסיף, שאם ניתן לו למתעסק לעשות כחפצו, בטלה כל התקנה שתיקנו חכמים בעסק.

ה. הַמִּתְעַסֵּק שֶׁנָּתַן[30] מַתָּנָה לַאֲחֵרִים מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁל עֵסֶק[31] אוֹ מִמְּעוֹת הָעֵסֶק, וְהֵבִיא בַּעַל הַמָּעוֹת רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁאִלּוּ הַמִּטַּלְטְלִין אוֹ הַמָּעוֹת מִשֶּׁל עֵסֶק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הֵן - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ שִׁנָּה הַמְקַבֵּל אוֹתָם, וּמְכָרָם וּנְתָנָם מַתָּנָה לַאֲחֵרִים, אוֹ הִפְסִיד - חַיָּב לְשַׁלֵּם[32]. וְהַכֹּל בִּרְאָיָה בְּרוּרָה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[33], שֶׁהַמִּתְעַסֵּק שֶׁמֵּת - נִשְׁבָּע בַּעַל הַמָּעוֹת וְגוֹבֶה מֶחֱצָה. וְאִם[34] יֵשׁ שָׁם עֵדִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין אֵלּוּ מִן הַמָּעוֹת שֶׁל עֵסֶק הֵם - נוֹטֵל אוֹתָם בַּעַל הַמָּעוֹת[35] בְּלֹא שְׁבוּעָה[36]. וְאֵין בַּעַל חוֹב וְלֹא אִשָּׁה נוֹטְלִים מֵהֶם כְּלוּם[37]; אֶלָּא[38] אִם כֵּן הָיָה בָּהֶם רֶוַח - הֲרֵי חֵלֶק הָרֶוַח שֶׁל מֵת שֶׁל יוֹרְשָׁיו, וְיִטֹּל בְּאוֹתוֹ חֵלֶק בַּעַל חוֹב וְהָאִשָּׁה.

30) אבל אם מכר, אין בעל המעות יכול להוציא מהלוקח, שלשם כך עומד העסק (ש"ך יו"ד סימן קעז ס"ק נט). 31) בין מחלק הפקדון ובין מחלק המלוה, שכולם לא ניתנו אלא לעסוק בהם, ולא ליתנם במתנה. 32) המתעסק או המקבל מתנה. ויש אומרים, כי מן המקבל מתנה השני אין מוציאין (ט"ז שם ס"ק לח, ועיין ש"ך שם). 33) למעלה הלכה א, וראה דברינו שם. 34) בבא־מציעא קד: כרבא ולא כרב אידי בר אבין, וכמו שהכריע הרי"ף. 35) ואין דינם כמטלטלין של יתומים, שאינם משתעבדים לבעל־חוב (פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ח), לפי שהעסק נשאר תמיד ברשותו של בעל המעות, ולא ניתן למתעסק אלא להתעסק, ועם מותו של זה בטל העסק והוא חוזר לבעליו. 36) ואין דינו כגובה חובו מן היתומים שאינו גובה אלא בשבועה (פי"ד שם הלכה א), שהכל ברשות בעל הממון, כנ"ל. 37) שהם שייכים רק לבעל המעות (הרי"ף שם), וראה הערה לג. 38) כל זה בדברי הרי"ף שם.

ו. הַנּוֹתֵן[39] מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לִקַּח בָּהֶם פֵּרוֹת לְמַחֲצִית שָׂכָר - לוֹקֵחַ בָּהֶן מִכָּל מִין שֶׁיִּרְצֶה, וְלֹא יִקַּח לֹא כְּסוּת וְלֹא עֵצִים[44]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[45]. הַמּוֹשִׁיב[46] אֶת חֲבֵרוֹ בַּחֲנוּת לְמַחֲצִית שָׂכָר, אִם הָיָה אֲמָן - לֹא יַעֲסֹק בְּאֻמָּנוּתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין עֵינָיו עַל הַחֲנוּת בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בְּאֻמָּנוּתוֹ. וְאִם[47] הָיָה שֻׁתָּף עִמּוֹ בֶּחָצֵר - מֻתָּר[48]. וְלֹא[49] יִהְיֶה לוֹקֵחַ[50] וּמוֹכֵר דְּבָרִים אֲחֵרִים[51]. וְאִם לָקַח וּמָכַר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[52].

39) בבא־מציעא פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 381, 4) והובאה בירושלמי (שם פרק ה הלכה ג) וממנו ברי"ף שם. 40) שלא הזיק לחבירו בידיים, אלא גרם לו היזק. והוא־הדין לכל הגורם לחבירו שלא יוכל להשתמש בכספו לשם רווח, שאינו חייב לשלם (ירושלמי שם). 41) תוספתא וירושלמי שם. 42) בממון של העיסקא, אבל אם הניח מעות העיסקא, ולקח ומכר במעותיו הוא - "מה שעשה עשוי, והרי הוא מכלל הרמאין" (פ"ז מהלכות מכירה הלכה י).

ז. נָתַן[43] לוֹ מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת לְמַחֲצִית שָׂכָר - לוֹקֵחַ בָּהֶן מִכָּל מִין שֶׁיִּרְצֶה, וְלֹא יִקַּח לֹא כְּסוּת וְלֹא עֵצִים[44]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[45]. הַמּוֹשִׁיב[46] אֶת חֲבֵרוֹ בַּחֲנוּת לְמַחֲצִית שָׂכָר, אִם הָיָה אֲמָן - לֹא יַעֲסֹק בְּאֻמָּנוּתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין עֵינָיו עַל הַחֲנוּת בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בְּאֻמָּנוּתוֹ. וְאִם[47] הָיָה שֻׁתָּף עִמּוֹ בֶּחָצֵר - מֻתָּר[48]. וְלֹא[49] יִהְיֶה לוֹקֵחַ[50] וּמוֹכֵר דְּבָרִים אֲחֵרִים[51]. וְאִם לָקַח וּמָכַר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[52].

43) תוספתא שם (עמוד 380, 32), ירושלמי ורי"ף שם. 44) שהרי נתן לו מעות ליקח בהן פירות, ואלו אינם פירות (כסף־משנה). 45) דברים שאינם בכלל פירות. 46) תוספתא שם (עמוד 380, 8) והביאה הרי"ף שם. וראה למעלה פ"ה הלכה א והערה ה. 47) תוספתא שם. 48) שהשותף יכול לעסוק בינתיים בלקוחות. 49) תוספתא שם. 50) אף בכספו. 51) שצריך להתעסק רק בחנות המשותפת. 52) כאילו נשא ונתן בכסף השותפות.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון כ"ח שבט ~

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) מספר הלאווין שיש בהם כרת, ואין בהם מיתת בית דין, שלוקים עליהם. מניין הלאווין שיש בהם מיתה בידי שמים ולוקים עליהם. רשימת שאר הלאווין שבתורה, שאין בהם כרת, ולא מיתה בידי שמים, ולוקים עליהם.

א. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת[2] וְאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין[3] שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן[4] - אֶחָד וְעֶשְׂרִים. וְאֵלּוּ הֵן: א) הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ[5]. ב) הַבָּא עַל אֲחוֹת אָבִיו[6]. ג) הַבָּא עַל אֲחוֹת אִמּוֹ[7]. ד) הַבָּא עַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[8]. ה) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אָחִיו[9]. ו) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו[10]. ז) הַבָּא עַל הַנִּדָּה[11]. ח) הָאוֹכֵל חֵלֶב[12]. ט) הָאוֹכֵל דָּם[13]. י) הָאוֹכֵל חָמֵץ בַּפֶּסַח[14]. יא) הָאוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[15]. יב) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[16]. יג) הָאוֹכֵל הַנּוֹתָר[17]. יד) הָאוֹכֵל פִּגּוּל[18]. טו) הַטָּמֵא שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ[19]. טז) הַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לָעֲזָרָה[20]. יז) הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ[21]. יח) הַמַּעֲלֶה קָדָשִׁים בַּחוּץ[22]. יט) הַמְּפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן[23]. כ) הַסָּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[24]. כא) הַמְּפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת[25].

2) עונש כרת, שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא ואובדת כבהמה, כלשון רבינו בהלכות תשובה פרק ח, הלכה א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

3) של מטה. 4) אבל לא תעשה שיש בו מיתת בית דין אין לוקים עליו, שלא ניתן אלא לאזהרת מיתת בית דין, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב ובביאורנו שם. ולעיל פרק ט"ו, הלכה י־יג נמנו כל שישה ושלושים הרוגי בית־דין. 5) ויקרא יח, ט. 6) שם יב. 7) שם, יג. 8) שם, יח. 9) שם, טז. 10) שם, יד. 11) שם, יט. וכל עריות אלה ענשן כרת, ככתוב (שם, כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות". 12) שם, ז, כג. 13) שם, כו. 14) שמות יג, ג. 15) ויקרא כג, כט. ואזהרה לאוכל לא נתבארה בלשון התורה, אבל כיוון שהזכיר את העונש וחייב כרת למי שיאכל, ידענו שמוזהרים על האכילה, והוא אמרו "כי כל הנפש אשר לא תעונה... ונכרתה" (לשון ספר המצוות לרבינו לא תעשה קצו). וביומא פא, א אמרו: נאמר עונש במלאכה (=ביום הכיפורים) ונאמר עונש בעינוי, מה מלאכה ענש והזהיר, אף עינוי ענש והזהיר. 16) שם, כח. 17) שנשאר מבשר הקדשים אחר זמן הקבוע לאכילתם, ועונשו כרת, ככתוב (שם, יט, ח) "ואוכליו עוונו יישא... ונכרתה הנפש". ולא נתבאר בתורה לאו מפורש לאיסור אכילתו, אבל בפרשת ה"מלואים" אמר הכתוב (שמות כט, לג) "וזר לא יאכל כי קודש הם" אמרו חכמינו (פסחים כד, א) "כל שבקודש פסול, בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו" (ספר המצוות לא־תעשה קלא). וראוי להעיר, שבנוסח הגמרא שלפנינו בפסחים שם מובא הפסוק: "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קדש הוא" (שם, לד). וראה ב"ספר המצוות" הוצאת מוסד הרב קוק, בפירושו של הרב קאפח, שם, אות תלו. 18) הוא הקרבן, שחשב האיש בשעת שחיטתו או הקרבתו שיאכל ממנו אחר זמנו, או יקטיר ממנו אחר זמנו ועונשו מפורש בתורה, ויקרא ז, יח. ואזהרתו מהפסוק: "לא יאכל כי קדש הם", כמבואר לעיל באות הקודמת (ספר המצוות לא־תעשה קלב). 19) ויקרא ז, כ, ואזהרתו: "בכל קודש לא תגע" (ויקרא יב, ד), כמבואר במכות יד, ב (ספר המצוות לא־תעשה קכט). 20) לחצר המקדש ואזהרתו: "ולא יטמאו את מחניהם" (במדבר ה, ג). וראה מכות יד, ב. 21) חוץ לעזרה, ועונשו מפורש בויקרא יז, ג־ד. אבל אזהרתו לא נתפרשה בתורה, והיא תתבאר בסמוך. 22) מקריבם בחוץ, ואזהרתו: "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה" (דברים יב, יג). וכל מקום שנאמר בו "השמר" אינו אלא לא־תעשה (זבחים קו, א), ונאמר (שם, יד) "שם תעלה עולותיך ושם תעשה" - הקיש הכתוב עשייה לעלייה (=ההקטרה על האש) מה עלייה ענש והזהיר, אף עשייה ענש והזהיר, והשחיטה בכלל עשייה היא (זבחים קז, א). וראה ספר המצוות לא־תעשה צ. 23) ממזג ורוקח בשמים שונים ועושה אותם כעין שמן המשחה שעשה משה למשכן, ואזהרתו: "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו" (שמות ל, לב). 24) את גופו, משמן שעשה משה למשכן ולאהרון ובניו, ואזהרתו: "על בשר אדם לא ייסך" (שם, שם). 25) מחקה ועושה קטורת, כמעשה הקטורת של משה המפורשת שם, לה. ואזהרתו: "במתכונתה לא תעשו לכם (שם, לז). וכל אלה הכריתות מנויות בכריתות ב, א, ונשנו לעניין מלקות במשנה מכות יג, א.

ב. כָּל מְחֻיָּבִין מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[26], שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה וְיֵשׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה[27], שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן - שְׁמוֹנָה עָשָׂר. וְאֵלּוּ הֵן: א) זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[28], בֵּין טְהוֹרָה[29] בֵּין טְמֵאָה[30]. ב) זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[31]. ג) זָר שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים אַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם[32]. ד) זָר שֶׁאָכַל חַלָּה[33]. ה) הָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁלֹּא הוּרַם מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[34]. ו) הָאוֹכֵל עִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ[35]. ז) כֹּהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְהוֹרָה[36]. ח) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שֶׁלֹּא לַעֲבוֹדָה[37]. ט) כֹּהֵן שֶׁיָּצָא מִן הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה[38]. י) לֵוִי שֶׁעָבַד בַּעֲבוֹדַת כֹּהֲנִים[39]. יא) זָר שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ[40]. יב) מְחֻסַּר בְּגָדִים[41] - הֲרֵי הוּא כְּזָר, וְלוֹקֶה אִם עָבַד[42]. יג) כֹּהֵן טָמֵא שֶׁשִּׁמֵּשׁ[43]. יד) שְׁתוּי יַיִן שֶׁשִּׁמֵּשׁ[44]. טו) טְבוּל יוֹם שֶׁשִּׁמֵּשׁ[45]. טז) מְחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ[46]. יז) פְּרוּעַ רֹאשׁ שֶׁשִּׁמֵּשׁ[47]. יח) קְרוּעַ בְּגָדִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ[48].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מְחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ".

בנוגע למחוסר כיפורים, מביאה הגמרא (סנהדרין פג, ב.) את הפסוק "וכיפר עליה הכהן וטהרה", ודורשת: "וטהרה, מכלל שעד כאן היא טמאה". וזהו הקרוי מחוסר כיפורים ש"טבל ועלה" "והעריב שמשו" אלא שעדיין לא הביא קרבנו, שהוא א. אסור באכילת קדשים. ב. אם שימש בבית המקדש חייב מיתה. ג. פוסל את העבודה.

הרמב"ם מביא דרשה זו בשני מקומות, בהלכות ביאת מקדש (פ"ד ה"ה) לגבי מחוסר כיפורים שעבד שעבודתו פסולה, ובפ"ג ה"ז שם לגבי איסור כניסה למקדש, אלא שבו שינה לשון דרשת הגמרא, וכתב: "וטהרה, מכלל שעדיין לא נגמרה טהרתה".

מלשונו משמע שהחיוב על מי שטבל ועלה והעריב שמשו, הוא מצד שנשארה בו מהטומאה אלא שיש חסרון בטהרתו שאמורה להיות מושלמת בהבאת הקרבן.

וכן מדויק גם מדבריו (ריש הל' מחוסרי כפרה) "ולמה נקראו מחוסרי כפרה, שכל אחד מהן אע"פ **שטהר מטומאתו** וטבל והעריב שמשו, עדיין הוא **חסר** ולא **גמרה טהרתו** כדי לאכול בקדשים כו'" היינו שאין זה מצד טומאה אלא חסרון בשלימות הטהרה.

ונפק"מ יש להלכה בפועל, ומשום כך פסק שמחוסר כיפורים שאכל קודש או שימש, אינו חייב מיתה או כרת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משא"כ הראב"ד משיג על הרמב"ם (הל' ביאת מקדש שם) ומביא את הדרשה לפסוק "וכיפר עליה הכהן וטהרה", מכלל שעד עכשיו היתה טמאה, ומוסיף שבתוספתא מס' זבחים, מונה את המחוסר כיפורים בכלל חייבי מיתה. כי לשיטת הראב"ד מחוסר כיפורים הוא לא בעל חסרון בטהרה אלא שעדיין יש עליו מהטומאה, כל עוד לא הביא קרבנו.

(ע"פ לקו"ש חלק כ"ז ע' 80
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

26) מיתה בידי שמים קלה מכרת, שהכרת יש עליו עונש לאחר מיתה; ומחוייב מיתה, כשמת נתכפר לו (פירוש המשנה לרבינו סנהדרין פרק ט, משנה ו). ולדעת רש"י בשבת כה, א, כרת - ימיו נכרתים והולך ערירי בלא בנים, ומיתה בידי שמים - ימיו נקצרים אבל אינו הולך ערירי. 27) כי לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב. 28) היא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת הכרי, שנותן לכהן אחד מן החמישים. 29) שחייב עליה מיתה. ככתוב (ויקרא כב, ט) "ומתו בו כי יחללוהו, ואזהרתו: "וכל זר לא יאכל קדש" (שם, י), כמבואר בסנהדרין פג, ב. 30) תוספתא תרומות פרק ו, הלכה ה: "באוכלי תרומה לזרים, טהור שאכל את הטהור וטהור שאכל את הטמא... כולם במיתה", וראה הלכות תרומות פרק ו, הלכה ו. 31) שהלוי מפריש מעשר, מן המעשר שקיבל מבעל הבית, ונותנו לכהן, ודינו כתרומה גדולה, להתחייב עליו מיתה בידי שמים, כמבואר בסוטה מח, א. ואזהרתו מ"וכל זר לא יאכל קודש" המכוון לתרומה, ותרומת מעשר וביכורים וכן חלה הכול נקראים תרומה. כמבואר בספר המצוות לא־תעשה קלג, ובהלכות תרומות פרק י, הלכה ד. 32) חייב מיתה בידי שמים, ואם התרו בו לוקה, שכבר נתבאר באות הקודמת, שגם ביכורים נקראים תרומה "לפי שכיוון שקראם יתעלה 'תרומת ידיך' (דברים יב, יז) חלו עליהם כל דיני התרומה" (ספר המצות לא־תעשה קמח). וכך שנינו (ביכורים פרק ב, משנה א) "התרומה והביכורים חייבים עליהן מיתה". וראה הלכות ביכורים פרק ג, הלכה א. אמנם במכות יט, א הנוסח: "מאימתי חייבים עליהם משיראו פני הבית" אבל רבינו מפרשו: לפנים מחומת ירושלים, כדבריו בספר המצוות לא־תעשה קמא, שמשנכנס לפנים מהחומה רואים פני הבתים שבעיר (כסף משנה בהלכות ביכורים שם). 33) שגם היא נקראת תרומה, ככתוב (במדבר טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" וכמבואר בהלכות ביכורים פרק ה, הלכה י"ד־ט"ו, ובפירוש שנינו (חלה פרק א משנה ט) "החלה והתרומה חייבים עליהן מיתה וחומש". 34) אזהרתו - "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה'" (ויקרא כב, טו) - אשר ירימו: בעתידים להיתרם, הכתוב מדבר, שעדיין לא הורמו קדשיהם מהם וזהו טבל, עונש מיתה - נאמר כאן; ולא יחללו, ונאמר בתרומה; ומתו בו כי יחללוהו, מה שם במיתה אף כאן במיתה (סנהדרין פג, א). וכן האוכל מעשר ראשון, שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר חייב מיתה, ככתוב "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו" (במדבר יח, לב) ראה ספר המצוות לא־תעשה קנג שזה מכוון לאסור אכילת מעשר ראשון בטבלו. ובתוספתא סוטה פרק י"ג, הלכה י שנינו: "ותרומת מעשר טבל עוון מיתה". והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ. וטבל, שהורמו תרומותיו, ולא הופרשו ממנו מעשרותיו יתבאר דינו לקמן הלכה ד לאו עח. 35) הרי היא טבל, שהרי לא ניטלה ממנה תרומתה, כמבואר לעיל, ובפירוש שנינו (שביעית פרק ט, משנה ט) "האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. וראה חלה פרק ג, משנה א "גלגלה - בחיטים, וטמטמה - בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה", שנגמרה מלאכתה והרי היא טבל. 36) אזהרתו - "איש־איש מזרע אהרן... בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר" (ויקרא כב, ד) איזהו דבר שהוא שווה בזרעו של אהרן (=בין זכרים בין נקיבות) הוי אומר זו תרומה (מכות יד, ב); מיתה - שנאמר (שם, ט) "ושמרו את משמרתי... ומתו בו כי יחללוהו" (סנהדרין פג, א) וכן בספר המצוות לא־תעשה קלו. וכהן טמא שאכל תרומה טמאה, אינו במיתה, שהרי היא מחוללת ועומדת, ואף על פי שהוא בלאו אינו לוקה, כמבואר בהלכות תרומות פרק ז, הלכה א. 37) שנאמר (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת... ולא ימות". וכשנכנס להיכל דינו יתבאר לקמן הלכה ד לא־תעשה כז (ספר המצוות לא־תעשה סח). 38) שנאמר (ויקרא י, ז) "ומפתח אוהל מועד לא תצאו פן תמותו" (ספר המצוות לא־תעשה קסה). 39) שנאמר (במדבר י, ג) "אך אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימותו" וכמבואר בספרי שם. ובנוגע לכהן שעבד עבודת הלויים, ראה להלן הלכה ד, לא־תעשה לב (ספר המצוות לא־תעשה עב). 40) זר - שאינו מזרע אהרן; ששימש - שעבד עבודת הקודש. אזהרתו: "וזר לא יקרב אליכם" (במדבר יח, ד) ועונשו: "והזר הקרב יומת" (שם ז). ובספרי שם אמרו: "והזר הקרב יומת" - לעבודה, (ספר המצוות לא־תעשה עד). 41) בגדי כהונה, שמונה - לכהן גדול; ארבעה - לכהן הדיוט. 42) שנאמר (שמות כט, ט) "וחגרת אתם אבנט... והייתה להם כהונה" - בזמן שבגדיהם עליהם, כהונתם עליהם; אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והרי הם זרים, וזר ששימש במיתה (סנהדרין פג, ב). וראה ספר המצוות עשה לג. 43) במקדש, שנאמר (ויקרא כב, ב) "ויינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי" ולמדו חכמים (סנהדרין פג, ב) גזירה שווה חילול־חילול מתרומה שנאמר בה (שם, ט) "ומתו בו כי יחללוהו" מה שם במיתה אף כאן במיתה (ספר המצוות לא־תעשה עה). וכבר נתבאר לעיל פרק י"ח, הלכה ו, אף על פי שהדין כן, "פרחי כהונה היו מוציאים אותו חוץ לעזרה ופוצעים את מוחו בגזירים". והשווה הלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ב. 44) במקדש, אזהרתו - שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד ולא תמותו". ובתורת כוהנים שם אמרו: "מניין שאינו חייב אלא בשעת עבודה? תלמוד לומר: אתה ובניך... בבואכם אל אוהל מועד" (ספר המצוות לא־תעשה עג). וראה הלכות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאת מקדש פרק א, הלכה א־ב. ושתוי שנכנס שם ולא עבד, יתבאר דינו להלן הלכה ד לא־תעשה כט. 45) כוהן שטבל לטומאתו ועדיין לא העריב שמשו, ועליו הזהירה תורה (ויקרא כא, ו) "ולא יחללו שם אלוקיהם". ובסנהדרין פג, ב אמרו: אם אינו עניין לטמא ששימש, שכבר נכתב שם, כב, ב, תנהו עניין לטבול יום ששימש, ולמד חילול - חילול מתרומה, כדלעיל (ספר המצוות לא־תעשה עו). 46) שכבר העריב שמשו, ועדיין לא הביא קרבנות טהרתו לכפר עליו, ראה ויקרא טו, יג־טו, ובסנהדרין פג, ב אמרו: "וכפר עליה הכהן וטהרה" (שם יב, ח) - טהרה, מכלל, שהיא טמאה. וטמא ששימש במיתה, אולם מפרשי רבינו העירו, שבפירוש כתב רבינו בהלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ד, "מחוסר כיפורים שעבד, אף על פי שעבודתו פסולה וחילל הרי זה פטור" ולפיכך החליט הר' יוסף קורקוס (הובא בכסף משנה, כאן) שיש כאן טעות סופר וצריך להיות: "יתר בגדים שימש", שכל כהן, שלבש בגד נוסף על בגדי כהונתו חייב מיתה, כמבואר בזבחים יח, א ובהלכות כלי המקדש פרק י, הלכה ה. 47) שעברו עליו יותר משלושים יום שלא גילח ראשו, ואזהרתו - "ראשיכם אל תפרעו" (ויקרא י, ו). וכן מיתתו - שנאמר שם: "ולא תמותו" וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע ראשם לא ישלחו... ויין לא ישתו כל כהן" הוקש פרוע ראש לשתוי יין, שהוא במיתה (סנהדרין פג, ב) והשווה ספר המצוות לא־תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ה. ודין כהן שנכנס למקדש פרוע ראש ולא עבד יתבאר להלן הלכה ד, לא־תעשה לג. 48) והתורה אמרה (ויקרא י, ו) "ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו" (ספר המצוות לא־תעשה קסד). ודין כהן שנכנס למקדש קרוע בגדים ולא עבד, יתבאר להלן הלכה ד, לא־תעשה לד, וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה י"ד.

ג. אֲבָל הַמְשַׁמֵּשׁ בְּלֹא קִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם[49], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה[50] - אֵינוֹ לוֹקֶה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה[51]. וְכֵן נָבִיא שֶׁכָּבַשׁ נְבוּאָתוֹ[52], אוֹ שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ, וְהָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי נָבִיא, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְּשָׁתָן בְּמִיתָה[53] - אֵינוֹ לוֹקֶה. שֶׁהֵן בָּאִין מִכְּלַל עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - הֲרֵי הוּא כַּעֲשֵׂה[54], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.

49) שלא רחץ ידיו ורגליו. 50) ככתוב (שמות ל, כא) "ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו". 51) לא הוזכר בה לאו, אלא לשון עשה בלבד ואין לוקים על ביטול מצוות עשה. 52) שלא אמרה, כגון יונה בן אמיתי, ראה יונה א, ג. 53) בידי שמים, ככתוב (דברים יח, יט) "והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנוכי אדרוש מעימו" - קרא בו: "לא ישמע, לא יִשָּׁמע, לא ישמיע" סנהדרין פט, א), וכמבואר בספר המצוות עשה קעב ובהלכות יסודי התורה פרק ט, הלכה ב־ג. 54) יבמות נד, ב. והשווה הלכות אישות פרק א, הלכה ח.

ד. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא כָּרֵת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין[55], שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן - מֵאָה שִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנֶה. וְאֵלּוּ הֵן: א) הָעוֹשֶׂה אֱלִיל[56]. ב) הָעוֹשֶׂה אֱלִיל לְנוּי[57]. ג) הַפּוֹנֶה אֶל אֱלִילִים[58] בְּאֶחָד מִן הַמַּעֲשִׂים[59]. ד) הַמֵּקִים מַצֵּבָה[60]. ה) הַנּוֹטֵעַ אִילָן בַּמִּקְדָּשׁ[61]. ו) הַנּוֹתֵן אֶבֶן מַשְׂכִּית[62]. ז) הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה[63]. ח) הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמָהּ[64]. ט) הַנֶּהֱנֶה בָּהּ[65]. י) הַבּוֹנֶה עִיר הַנִּדַּחַת[66]. יא) הַנֶּהֱנֶה מִמֶּנָּהּ[67]. יב) הָעוֹשֶׂה כְּחֵקּוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[68]. יג) הַקּוֹסֵם[69]. יד) הַמְעוֹנֵן[70]. טו) הַמְנַחֵשׁ[71]. טז) הַחוֹבֵר[72]. יז) הַדּוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים[73]. יח) הַמּוֹחֵק שֵׁם[74] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, כְּגוֹן הוֹרֵס[75] אֶבֶן מִן הַמִּזְבֵּחַ אוֹ שׁוֹרֵף עֵץ מִן הַמִּקְדָּשׁ[76]. יט) הַמְכַבֶּה אֵשׁ מִן הַמִּזְבֵּחַ[77]. כ) הָעוֹלֶה עָלָיו בְּמַעֲלוֹת[78]. כא) הַנִּכְנָס לָעֲזָרָה בִּבְגָדִים טְמֵאִים[79]. כב) זָב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[80] שֶׁנִּכְנָס לְהַר הַבַּיִת[81]. כג) הַמַּסִּיר בַּדֵּי אָרוֹן[82]. כד) הַמַּזִּיחַ[83] חֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד[84]. כה) הַקּוֹרֵעַ פִּי הַמְּעִיל[85]. כו) הַמַּקְרִיב עַל מִזְבַּח הַזָּהָב[86]. כז) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַהֵיכָל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הֲעֲבוֹדָה[87]. כח) בַּעַל מוּם שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם[88]. כט) שָׁתוּי[89] שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם[90]. ל) בַּעַל מוּם שֶׁשִּׁמֵּשׁ[91]. לא) עָרֵל שֶׁשִּׁמֵּשׁ[92]. לב) כֹּהֵן שֶׁעָבַד בַּעֲבוֹדַת הַלְּוִיִּם[93]. לג) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ פְּרוּעַ רֹאשׁ[94]. לד) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ קְרוּעַ בְּגָדִים[95]. לה) הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין[96]. לו) הַשּׁוֹחֲטָן[97]. לז) הַזּוֹרֵק דְּמֵיהֶן[98]. לח) הַמַּקְטִיר אֵמוּרֵיהֶן[99]. לט) הַמַּקְרִיב קָרְבְּנוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בַּעֲלֵי מוּמִין[100]. מ) הַמַּטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ[101]. מא) הָעוֹבֵד בְּקָדָשִׁים[102]. מב) הַגּוֹזֵז אוֹתָן[103]. מג) הַמַּקְטִיר שְׂאוֹר אוֹ דְבַשׁ[104]. מד) הָעוֹשֶׂה שְׁיָרֵי מְנָחוֹת מֵחָמֵץ[105]. מה) הַמַּקְרִיב[106] בְּלֹא מֶלַח[107]. מו) הַמַּקְרִיב אֶתְנַן אוֹ מְחִיר כֶּלֶב[108]. מז) הַנּוֹתֵן שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוֹטֵא[109]. מח) הַנּוֹתֵן עָלֶיהָ[110] לְבוֹנָה[111]. מט) הַנּוֹתֵן שֶׁמֶן בְּקָרְבַּן סוֹטָה[112]. נ) הַנּוֹתֵן עָלָיו[113] לְבוֹנָה. נא) הַמַּבְדִּיל בְּחַטַּאת הָעוֹף[114]. נב) הַמֵּמִר בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[115]. נג) הָאוֹכֵל בְּשַׂר קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא[116]. נד) הָאוֹכֵל מִפְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין[117]. נה) כֹּהֵן שֶׁאָכַל בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[118] חוּץ לָעֲזָרָה[119]. נו) זָר שֶׁאָכַל בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אַחַר מַתַּן דָּמִים[120]. נז) זָר שֶׁאָכַל בְּשַׂר בְּכוֹר[121]. נח) כֹּהֶנֶת שֶׁנִּשֵּׂאת לְזָר שֶׁאוֹכֶלֶת[122] חֲזֶה וְשׁוֹק[123], אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ[124]. נט) חֲלָלָה[125] שֶׁאָכְלָה תְּרוּמָה[126]. ס) הָאוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[127]. סא) הָאוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים[128]. סב) הָאוֹכֵל בְּכוֹר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[129]. סג) הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[130] אַחַר שֶׁרָאָה פְּנֵי הַבַּיִת[131] חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[132]. סד) כֹּהֵן שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה[133]. סה) כֹּהֵן שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַחַר שֶׁהִנִּיחָם בָּעֲזָרָה[134]. סו) הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא בִּירוּשָׁלַיִם קֹדֶם שֶׁיִּפָּדֶה[135]. סז) טָמֵא שֶׁאָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הַטָּהוֹר בִּירוּשָׁלַיִם[136]. סח) הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּאֲנִינוּת[137], וְכֵן כָּל הַקָּדָשִׁים[138]. סט) עָרֵל שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ אוֹ תְּרוּמוֹת[139]. ע) הָאוֹכֵל מִמִּנְחַת כֹּהֵן[140], וְכֵן מִכָּל דָּבָר שֶׁהוּא כָּלִיל לָאִשִּׁים[141]. עא) הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[142], וְכֵן מִכָּל הַטָּעוּן שְׂרֵפָה[143]. עב) הַשּׁוֹחֵט פֶּסַח עַל הֶחָמֵץ[144]. עג) הַשּׁוֹבֵר בּוֹ עֶצֶם, בֵּין בָּרִאשׁוֹן בֵּין בַּשֵּׁנִי[145]. עד) הַמּוֹצִיא מִבְּשָׂרוֹ חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ[146]. עה) הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ חוּץ מֵחֲבוּרָתוֹ[147]. עו) הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ נָא[148] אוֹ מְבֻשָּׁל[149]. עז) הַנֶּהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ בְּמִזִּיד[150]. עח) הָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁעֲדַיִן לֹא הֻפְרַשׁ מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר, אֲפִלּוּ מַעֲשֵׂר עָנִי[151], אַף עַל פִּי שֶׁהוּרְמוּ תְּרוּמוֹתָיו[152]. עט) הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ לִסְקִילָה[153], אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחֲטָה[154]. פ) הָאוֹכֵל בְּהֵמָה טְמֵאָה[155]. פא) הָאוֹכֵל עוֹף טָמֵא[156]. פב) הָאוֹכֵל דָּג טָמֵא[157]. פג) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הָעוֹף[158]. פד) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ[159]. פה) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הַמַּיִם[160]. פו) הָאוֹכֵל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָבֶה[161]. פז) הָאוֹכֵל תּוֹלָעִים שֶׁבַּפֵּרוֹת אַחַר שֶׁפֵּרְשׁוּ[162]. פח) הָאוֹכֵל גְּבֵלָה[163]. פט) הָאוֹכֵל טְרֵפָה[164]. צ) הָאוֹכֵל אֵבֶר מִן הַחַי[165]. צא) הָאוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה[166]. צב) הָאוֹכֵל בָּשָׂר בְּחָלָב[167]. צג) הַמְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב[168]. צד) הָאוֹכֵל מִתְּבוּאָה חֲדָשָׁה[169] קֹדֶם הֲבָאַת הָעֹמֶר[170]. צה) הָאוֹכֵל עָרְלָה[171]. צו) הָאוֹכֵל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם[172]. צז) הָאוֹכֵל תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ בַּפֶּסַח[173]. צח) הָאוֹכֵל חָמֵץ אַחַר חֲצוֹת[174]. צט) הַמְקַיֵּם[175] חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ, וּכְגוֹן שֶׁחִמֵּץ עִסָּתוֹ[176]. ק) הַשּׁוֹתֶה יֵין נֶסֶךְ[177]. קא) נָזִיר שֶׁאָכַל מִגֶּפֶן הַיַּיִן[178]. קב) נָזִיר שֶׁגִּלַּח[179]. קג) נָזִיר שֶׁנִּטְמָא לְמֵת[180]. קד) הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנֶּתֶק[181]. קה) הַחוֹתֵךְ סִימָנֵי צָרַעַת[182] אוֹ שֶׁכְּוָאָן בָּאֵשׁ[183]. קו) הָעוֹבֵד בַּנַּחַל שֶׁנִּתְעָרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה[184]. קז) הַזּוֹרֵעַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּשְּׁבִיעִית[185]. קח) הַזּוֹמֵר אֶת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית[186]. קט) הַקּוֹצֵר סָפִיחַ[187] בְּלֹא שִׁנּוּי[188]. קי) הַבּוֹצֵר[189] בְּלֹא שִׁנּוּי[190]. קיא) הַזּוֹרֵעַ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל. קיב) הַקּוֹצֵר בָּהּ בְּלֹא שִׁנּוּי. קיג) הַבּוֹצֵר בָּהּ בְּלֹא שִׁנּוּי[191]. קיד) הַמְכַלֶּה[192] פְּאַת שָׂדֶה וְלֹא נְתָנָהּ לְעָנִי[193]. קטו) הַמְעוֹלֵל כַּרְמוֹ וְלֹא נְתָנָהּ[194] לְעָנִי[195]. קטז) הַמְלַקֵּט לֶקֶט[196] וְלֹא נְתָנוֹ לְעָנִי[197]. קיז) פָּרֶט[198] כַּרְמוֹ וְלֹא נְתָנוֹ לְעָנִי[199]. קיח) הַלּוֹקֵחַ עֹמֶר הַשִּׁכְחָה[200] וְלֹא נְתָנוֹ לְעָנִי[201]. קיט) הַלּוֹקֵחַ אֵם עַל בָּנִים[202] וְלֹא שִׁלַּח הָאֵם[203]. קכ) הַזּוֹרֵעַ כִּלְאַיִם[204] בָּאָרֶץ בִּזְרָעִים[205]. קכא) הַזּוֹרֵעַ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בָּאָרֶץ[206]. קכב) הַמַּרְכִּיב אִילָנוֹת כִּלְאַיִם בְּכָל מָקוֹם[207]. קכג) הַמַּרְבִּיעַ בְּהֵמָה כִּלְאַיִם[208] בְּכָל מָקוֹם. קכד) הַמַּנְהִיג בְּכִלְאַיִם בְּכָל מָקוֹם[209]. קכה) הַחוֹסֵם בְּהֵמָה[210] בְּעֵת מְלָאכָה בְּכָל מָקוֹם. קכו) הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּכָל מָקוֹם[211]. קכז) הַמְמַשְׁכֵּן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ הָעֲבוֹט[212]. קכח) הַחוֹבֵל אַלְמָנָה וְלֹא הֶחֱזִיר הַמַּשְׁכּוֹן[213]. קכט) הַחוֹבֵל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ[214]. קל) עֵד זוֹמֵם שֶׁאֵין בּוֹ תַּשְׁלוּמִין[215]. קלא) הַמַּכֶּה חֲבֵרוֹ הַכָּאָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה[216]. קלב) בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה בְּעֵדוּת רִאשׁוֹנָה[217]. קלג) הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע[218] שֶׁנִּמְצָא דְּבָרוֹ שֶׁקֶר[219]. קלד) הַמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ בַּה׳[220]. קלה) הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר[221]. קלו) הַנִּשְׁבָּע לַשָּׁוְא[222]. קלז) הַמְחַלֵּל נִדְרוֹ[223]. קלח) הַיּוֹצֵא חוּץ לַתְּחוּם בְּשַׁבָּת[224]. קלט) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם טוֹב[225]. קמ) הַמַּקִּיף פְּאַת הָרֹאשׁ[226]. קמא) הַמַּקִּיף פְּאַת זָקָן[227]. קמב) הַשּׁוֹרֵט עַל מֵת[228]. קמג) הַקּוֹרֵחַ רֹאשׁוֹ עַל הַמֵּת[229]. קמד) הַכּוֹתֵב כְּתֹבֶת קַרַקַע[230]. קמה) הַלּוֹבֵשׁ שַׁעַטְנֵז[231]. קמו) הַקּוֹצֵץ אִילָנֵי מַאֲכָל דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה[232]. קמז) אִישׁ שֶׁלָּבַשׁ מַלְבּוּשׁ אִשָּׁה[233]. קמח) אִשָּׁה שֶׁלָּבְשָׁה מַלְבּוּשׁ אִישׁ[234]. קמט) כֹּהֵן שֶׁנִּטְמָא לְמֵת[235]. קנ) כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה זוֹנָה וּבְעָלָהּ[236]. קנא) כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ גְּרוּשָׁה וּבְעָלָהּ[237]. קנב) כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ חֲלָלָה וּבְעָלָהּ[238]. קנג) כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּעַל אַלְמָנָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִדְּשָׁהּ[239]. קנד) הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה[240]. קנה) הַנּוֹשֵׂא זְקוּקָה לְיָבָם[241]. קנו) הַבָּא עַל הַקְּדֵשָׁה[242]. קנז) מַמְזֵר[243] שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבְעַל[244]. קנח) פְּצוּעַ דַּכָּא[245] שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבְעַל. קנט) הַמְסֹרָס אִישׁ[246], וְכֵן שְׁאָר זִכְרֵי בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף[247]. קס) אוֹנֵס שֶׁגֵּרַשׁ אֲנוּסָתוֹ וְלֹא הֶחֱזִירָהּ[248]. קסא) הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע שֶׁגֵּרַשׁ אִשְׁתּוֹ וְלֹא הֶחֱזִירָהּ[249]. קסב) הַקָּרֵב אֶל הָעֲרָיוֹת בְּדֶרֶךְ מִדַּרְכֵי הַזְּנוּת[250], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גִּלָּה עֶרְוָה[251]. וְזֶהוּ הֶחָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת[252]. קסג) הַמִּתְחַתֵּן בְּעוּבְדֵי כּוֹכָבִים[253]. קסד) גֵּר עַמּוֹנִי שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבְעַל[254]. קסה) גֵּר מוֹאָבִי שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבְעַל[255]. קסו) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבָּה נָשִׁים[256]. קסז) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבָּה סוּסִים[257]. קסח) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבָּה כֶּסֶף וְזָהָב[258]. נִמְצְאוּ כָּל הַלּוֹקִים[259] מָאתַיִם וְשִׁבְעָה. וְסִימָן לָהֶם: יִלְקוּ זָרִים.

55) לדעת הרש"ש יש כאן טעות סופר וצריך להיות: "ולא מיתה בידי שמים" כי במיתה זו ידובר בפרק זה, כאמור בראש הלכה ב. 56) ובכתב יד התימנים: צלם. ואפילו לזולתנו - לעבדו. ואפילו המזמין הוא גוי, ואזהרתו: "ואלוהי מסכה לא תעשו לכם" (ויקרא יט, ד). ואם יעשנו לעצמו ילקה גם משום: "לא תעשה לך פסל" (שמת כ, ד), כמבואר בספר המצוות לא־תעשה ג וכן בהלכות עבודה זרה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרק ג, הלכה ט. 57) ובכתב יד התימנים: "צורה לנואי". והיא צורת אדם, ואף על פי שלא נעשית כדי לעבדה. ואזהרתה: "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" (שמות כ, כג), כלומר, צורות כסף וזהב, שאינן אלא לנוי, כדי שלא יטעו בהן הטועים, וידמו שהן לעבודה־זרה (ספר המצוות לא־תעשה ד ובהלכות עבודה־זרה פרק ג, הלכה י). 58) להתעסק בענייניהם. 59) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי לראותו (מהרש"ל בפירושו לסמ"ג). ואזהרתו: "אל תפנו אל האלילים" (ויקרא יט, ד) ולוקה, כמבואר בעירובין יז, ב (ספר המצוות לא־תעשה י והלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ג). 60) בניין שהכל מתקבצים אצלו, ואפילו לעבוד את ה', שכן היה דרך הגויים. ואזהרתו: "ולא תקים לך מצבה" (דברים טז, כב). וראה ספר המצוות לא־תעשה יא והלכות עבודה־זרה פרק ו, הלכה ו. 61) אף על פי שעשאו לנוי, כיוון שכך היו מכבדים גם לעבודה זרה, שהיו נוטעים לה עצים נאים בבתי עבודתם, ואזהרתו: "לא תיטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלוקיך" (דברים טז, כא) וכמבואר בספר המצוות לא־תעשה יג ובהלכות עבודה־זרה פרק ו, הלכה ט. 62) אבל מצויירת, שהכול סוכים (=מסתכלים) בה, שכך היו עושים אבנים מצויירות, משוכללות בעשייתן לפני הפסילים. ואזהרתו: "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה" (ויקרא כו, א). וראה ספר המצוות לא־תעשה יב והלכות עבודה זרה פרק ו, הלכה ו. 63) שאמר: יאסרו עלי פירות אלו בשם עבודה זרה פלונית אם ארחץ (סנהדרין ס, ב וברש"י). ואזהרתו: "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). וראה בהערה הבאה. 64) בין לעצמו, בין לגוי, כגון, שיש לו שותף גוי ונשבע לו באלילו שלא מעל בו. ואזהרתו - כנ"ל בהערה הקודמת (ספר המצוות לא־תעשה יד ובהלכות עבודה זרה פרק ה, הלכה י). ואף על פי שכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, אפשר שנשבע שיאכל ואכל, והרי זה מעשה, וכן אמרו בתמורה (ג, א) בנשבע בשם ה' לשקר, שלוקה, כגון שנשבע שלא לאכול ואכל, שעשה מעשה (לחם משנה). 65) ממנה. שנאמר (דברים ז, כו) "ולא תביא תועבה אל ביתך" (ספר המצוות לא־תעשה כה) ושם לא־תעשה כב מנה רבינו הנהנה מתכשיטים שקישטו בהם עבודה זרה, שהוא לוקה, ככתוב (דברים ז, כה) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם". וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב ופרק ח, הלכה ז. 66) שהודחו תושביה אחרי עבודה זרה, והתורה אמרה (דברים יג, יז) "והייתה תל עולם לא תיבנה עוד" (ספר המצוות לא־תעשה כג). 67) עיר הנידחת, שנאמר (שם, יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם לא־תעשה כד והלכות עבודה זרה פרק ד, הלכה ז־ח). 68) שמתנהג כמנהגם, במלבושם וכינוסם במסיבותיהם, והתורה אמרה (ויקרא כ, כג) "ולא תלכו בחוקות הגוי" (ספר המצוות לא־תעשה ל והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה א). 69) מגיד עתידות על ידי מעשה שהוא עושה, כגון, האוחז במקלו ואומר: אם אלך, או לא אלך, והתורה אמרה (דברים יח, י) "לא יימצא בך... קוסם קסמים" (ספר המצוות לא־תעשה לא והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ו־ז). 70) שמכוונין מעשיו לפי בחירת העיתים על ידי מערכות הכוכבים, לומר: יום זה ראוי לפעולה פלונית, ויום זה אינו ראוי לה, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... מעונן", מלשון עונה ועת (ספר המצוות לא־תעשה לב והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ח־ט). 71) שעושה מעשיו על פי ניחוש, כגון, אלו שאומרים: נפלה פיתי מפי או נפל מקלי מידי, איני הולך למקום פלוני, שאם אלך אין חפצי נעשים, וכן המשים סימנים לעצמו: אם יארע לי כך, אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי - לא אעשה, והתורה אמרה (ויקרא יט, כו) "לא תנחשו" (ספר המצוות לא־תעשה לג והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ד). 72) מדבר דברים שאין להם שום מובן, וחושב בסכלותו שהם מועילים אם יאמרום כך על הנחש או על העקרב - שלא יזיקו, או על האיש - שלא יוזק, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... וחובר חבר" (ספר המצוות לא־תעשה לה, והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י). 73) שעושה מעשים משונים, ומדמה שעל ידי כך יבוא אליו המת בחלום ויודיעו מה ששאל עליו, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... ודורש אל המתים" (ספר המצוות לא־תעשה לה והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י"ג). 74) מן השמות הקדושים, שנקרא בהם הקדוש־ברוך־הוא. 75) דרך השחתה. 76) מעצי הֶקדש, והתורה אמרה (דברים יב, ג־ד) "ונתצתם את מזבחותם.. ואשריהם תשרפון באש... ואבדתם את שמם... לא תעשון כן לה' אלוקיכם" (ספר המצוות לא־תעשה סה והלכות יסודי התורה פרק ו, הלכה א והלכה ז). 77) אפילו גחלת אחת מגחלי המזבח, שנאמר (ויקרא ו, ו) "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" (ספר המצוות לא־תעשה פא, והלכות תמידים ומוספים פרק ב, הלכה ו). 78) במדריגות, כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו ותיגלה ערוותו עליו (ספר המצוות לא־תעשה פ והלכות בית הבחירה פרק א, הלכה י"ז). 79) אף על פי שהוא בעצמו טהור, אלא שבגדיו טמאים טומאת אב הטומאה. והתורה אמרה (במדבר ה, ג) "ולא יטמאו את מחניהם". וב"תורת כוהנים" (אחרי מות פרק י"ב, הלכה י"ג) אמרו: "ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ ונשא עוונו" (ויקרא יז, טז) - על רחיצת גופו - ענוש כרת, ועל כיבוס בגדיו - בארבעים (ספר המצוות לא־תעשה עז והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ז־י"ז). 80) כגון, נידה ויולדת, שטומאתן יוצאת מגופן. 81) הוא הנקרא מחנה לוייה, והתורה אמרה (דברים כג, יא) "לא יבוא אל תוך המחנה" ואמרו בפסחים סח, א - זה מחנה לוייה, וכן בספרי שם. וראוי להעיר, שטמא מת ואפילו המת עצמו מותר להיכנס להר הבית, שנאמר (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עימו" - עימו במחנה לוייה (ספר המצוות לא־תעשה עח והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ג־ד). ודע, שמצורע הנכנס לירושלים, שהיא מחנה ישראל, לוקה, כמבואר שם הלכה ח, וכבר תמה התוספות יום טוב בכלים פרק א, למה לא מנה רבינו לאו זה בין הלאווין שלוקים עליהם. 82) מתוך טבעותיו, והתורה אמרה (שמות כה, טו) "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" (ספר המצוות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לא־תעשה פו והלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"ג). 83) המסיר. 84) והתורה אמרה (שמות כח, כח) "ולא יזח החושן מעל האפוד", וכל המפרק חיבורם דרך השחתה לוקה (לשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה י), וראה ספר המצוות לא־תעשה פז. 85) מעיל כהן גדול, אלא יהיה ארוג כמו סוף וגבול, שנאמר (שמות כח, לב) "כפי תחרא יהיה לו לא יקרע" (ספר המצוות לא־תעשה פח). והוא הדין לכל בגדי כהונה, שהקורעם דרך השחתה לוקה (הלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה ג). 86) שבהיכל, המיוחד להקטרת קטורת, והזאות דם פר ושעיר של יום הכיפורים, ודם פרים ושעירים הנשרפים. וכל המקריב עליו זולת זה, עובר על "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו" (שמות ל, ט) ולוקה, כמבואר בהלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"א וספר המצוות לא־תעשה פב. 87) והתורה אמרה (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש". ואם נכנס לקודש הקדשים, שהוא לפני ולפנים - חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב ובביאורנו שם (ספר המצוות לא־תעשה סח והלכות ביאת מקדש פרק ב, הלכה ד). 88) להיכל. והוא הדין בין האולם ולמזבח, כמבואר בהלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א, שנאמר (ויקרא כא, כג) "אך אל הפרוכת לא יבוא ואל המזבח לא ייגש כי מום בו" (ספר המצוות לא־תעשה סט). 89) רביעית יין חי, או שיכור משאר המשקים המשכרים. 90) להיכל, או בין האולם ולמזבח, שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד". ואם עבד כשהוא שתוי חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא־תעשה יד (הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א־ב וספר המצוות לא־תעשה עג). 91) שעבד במקדש, שנאמר (ויקרא כא, יז) "אשר יהיה בו מום לא יקרב". ולוקה על עבודתו נוסף על המלקות שחייב על כניסתו למזבח (הלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א וספר המצוות לא־תעשה ע). 92) ישראל, שמתו אחיו מחמת מילה, שאין מלים אותו מפני הסכנה, והרי הוא לעניין עבודה כבן־נכר, שנאמר בו (יחזקאל מד, ט) "כל בן נכר ערל־לב וערל־בשר לא יבוא אל מקדשי" ואם עבד לוקה, ואינו חייב מיתה (סנהדרין פג, א והלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה ח). 93) שנאמר (במדבר יח, ג) "ולא ימותו גם הם (=הלויים) גם אתם" - גם אתם הכוהנים, כולל אתכם לאו זה, אלא שאינכם במיתה אלא בלאו, וכמבואר בספרי זוטא לפסוק זה. וגירסת רבינו שם: "ואין הכוהנים על הלויים אלא בלא תעשה" (ספר המצוות לא־תעשה ע"ב והלכות כלי המקדש פרק ג, הלכה י"א), וראה לעיל הלכה ב לא־תעשה י. 94) מגודל שיער למעלה משלושים יום, שנאמר (ויקרא י, ו) "ראשיכם אל תפרעו", וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע לא ישלחו" (ספר המצוות לא־תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ט"ו). ואם שימש במקדש חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא־תעשה יז. 95) שנאמר (ויקרא י, ו) "ובגדיכם אל תפרומו" (ספר המצוות לא־תעשה קסד והלכות ביאת מקדש שם). ואם שימש ובגדיו קרועים חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא־תעשה יח. 96) למזבח. שנאמר (ויקרא כב, כ) "כל אשר בו מום לא תקריבו" (ספר המצוות לא־תעשה צא והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ב). 97) לשם קרבן, שנאמר (שם, כב) "עוורת או שבור... לא תקריבו אלה לה'" (ספר המצוות לא־תעשה צב והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). 98) על גבי המזבח, שנאמר (שם, כד) "ומעוך וכתות... לא תקריבו לה'" (שם לא־תעשה צג, והלכות איסורי מזבח שם). 99) אלו החלבים (=שהם מורים ואדונים על כל האיברים ועולים על המזבח לחלק אדון העולם, הערוך, ערך מר) והתורה אמרה (שם, כב) "ואשה לא תיתנו מהם על המזבח לה'". נמצא, המקדיש בעל מום ושחטו וזרק דמו והקטיר אימוריו לוקה ארבע מלקויות (ספר המצוות לא תעשה צד והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). 100) שלא נאמר, כיוון שהם גוים יוקרב בעדם בעל מום (ספר המצוות לא־תעשה צו). שנאמר (שם, כה) "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלוהיכם מכל אלה" (הלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ו). 101) שראוי לקרבן, שנאמר (שם, כא) "כל מום לא יהיה בו" - קרא בו: לא יְהַיֶּה בו, כלומר, שלא יטיל בו (=מנחות נו, ב וברש"י שם), שלא יסמא את עינו או יקטע את ידו וכדומה (ספר המצוות לא־תעשה צז והלכות איסורי מזבח שם, הלכה ז־ח). 102) בקרבנות. שאסור לעבוד בהם כל מלאכה שהיא, ככתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בבכור שורך" והוא הדין לשאר הקדשים (ספר המצוות לא־תעשה קיג, והלכות מעילה פרק א, הלכה ז). 103) את צמרם, ככתוב (שם, שם) "ולא תגוז בכור צאנך" (שם לא־תעשה קיד, והלכות מעילה שם). 104) על המזבח, שנאמר (ויקרא ב, יא) "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'". ואם הקטיר שניהם כאחד, אינו לוקה אלא מלקות אחת, לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד (הלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה א וספר המצוות לא־תעשה צח). 105) בכתב יד התימנים: שיירי מנחות חמץ", שיירי מנחות - הם הנשאר לכהנים לאכילה, אחרי שהכהן קמץ ממנה מלוא קומצו ומקטירו על גבי המזבח, ואסור לאפות אותם חמץ, שנאמר (ויקרא ו, י) "לא תיאפה חמץ חלקם נתתי אותה מאשי", כאילו אמר, שחלקם שהוא שיירי המנחה לא ייאפה חמץ (ספר המצוות לא־תעשה קכד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה י"ד). 106) קרבן או מנחה. 107) שנאמר (שם, ב, יג) ולא תשבית מלח ברית אלוקיך" (ספר המצוות לא־תעשה צט והלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה י"א). 108) אתנן - האומר לזונה: הא לך דבר זה בשכרך; מחיר כלב - האומר לחבירו הא לך טלה זה תחת כלב זה. ושניהם אסורים למזבח, שנאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלוקיך". ואם הקריב שניהם כאחד אינו לוקה אלא מלקות אחת, מפני שנאמרו בלאו אחד, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק ג, הלכה ז (ספר המצוות לא־תעשה ק והלכות איסורי מזבח פרק ד, הלכה ח, טז). 109) המנחה שיקריב העני החוטא, כשיתחייב חטאת בהמה ואין ידו משגת להביאה - קרוייה: מנחת חוטא (הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ד), ואסור ליתן בה שמן, ככתוב (ויקרא ה, יא) "לא ישים עליה שמן"

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ספר המצוות לא־תעשה קב והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז). 110) על מנחת חוטא. 111) מין שרף מעצי בושם, ככתוב (שם, שם) "ולא ייתן עליה לבונה" (ספר המצוות לא־תעשה קג והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ח). 112) שבעלה מביא עליה מנחת קנאות - מזכרת עוון והיא קמח שעורים, והתורה אמרה (במדבר ה, טו) "לא יצוק עליו שמן" (ספר המצוות לא־תעשה קד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז־ח). 113) על הקרבן וכנ"ל, והתורה אמרה (שם, שם) "ולא ייתן עליו לבונה" (שם, לא־תעשה קה והלכות מעשה הקרבנות שם). 114) שהבדיל ראש העוף מהגוף במליקתו והתורה אמרה (ויקרא ה, ח) "ומלק את ראשו... ולא יבדיל" (ספר המצוות לא־תעשה קיב והלכות מעשה הקרבנות פרק ז, הלכה ו). 115) המחליף בהמת קדשים בבהמת חולין, ואומר: הרי זו תחת זו, והתורה אמרה (שם כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" ואינו לוקה אלא בקדשים שנועדו למזבח, ולא בבהמות שהוקדשו לצרכי בדק הבית (ספר המצוות לא־תעשה קו והלכות תמורה פרק א, הלכה א, יב). 116) ככתוב (שם ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל", ואם אכל קדשים בטומאת הגוף, חייב כרת, כמבואר לעיל הלכה א, לא־תעשה טו (ספר המצוות לא־תעשה קל והלכות פסולי המוקדשים פרק י"ח, הלכה י"ב). 117) כגון, שנפסלו במחשבה, שחשב הכהן לאכלם חוץ למקומם הראוי, או שהוטל בהם מום, או שנשפך הדם ולא נזרק, ואזהרתו: "לא תאכל כל תועבה" (דברים יד, ג). דרשו בספרי: "בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר" (ספר המצוות לא־תעשה קצ והלכות פסולי המוקדשים שם, הלכה ג־ה). 118) כגון, חטאת ואשם. 119) ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... בקרך וצאנך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל מחטאת ואשם אפילו לאחר זריקה חוץ לקלעים, כמבואר במכות יז, א (ספר המצוות לא־תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). 120) הזריקה על המזבח, ואזהרתו: "וזר לא יאכל כי קודש הם" (שמות כט, לג). אבל אם אכלם קודם זריקת הדם, לוקה משום אוכל קודם זריקה (ראה בסמוך לא־תעשה סא) ולא משום זרות (ספר המצוות לא־תעשה קמט והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ח). 121) שנאמר (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" - "לא בא הכתוב ללמד אלא לזר, שאכל בכור בין לפני זריקה ובין לאחר הזריקה, שהוא עובר בלא תעשה" (מכות יז, א ובספרי). וראה בסמוך לא־תעשה סב (ספר המצוות לא־תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). 122) בכתב יד התימנים: שאכלה. 123) הניתן לכהנים מזבחי השלמים (ראה ויקרא ז, לד). 124) שחוזרת לבית אביה לאכול בתרומה - בקדשים אסורה, ככתוב (שם כב, יב) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל" (ספר המצוות לא־תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). 125) שנולדה מאיסורי כהונה, כגון, אלמנה לכוהן גדול וגרושה לכוהן הדיוט, הרי הוולד הנולד מהם חלל וכן אשה האסורה לכוהן, שנבעלה לכוהן נתחללה בביאתו. 126) שנאמר (שם) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל" - לאיש זר: כיוון שנבעלה לפסול לה, נפסלת לתרומה, כמבואר ביבמות סח, א (ספר המצוות לא־תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). 127) שנאמר (דברים יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - זו תודה ושלמים, שהם קדשים קלים, שאין נאכלים אלא במקומם, והוא לפנים מחומת ירושלים, כמבואר במכות שם (ספר המצוות לא־תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). 128) ואפילו כן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים כאילו אמר: "לא תוכל לאכול בשעריך קודם שזורקים דמם בשערי המקום" (ספר המצוות לא־תעשה קמז והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ד). 129) כשהוא תמים, ואפילו כהן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" (ספר המצוות לא־תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). 130) שלא נפדה. 131) כלומר, שנכנס לפנים מחומת ירושלים, ובמכות יט, ב הנוסח: "משראה פני החומה". 132) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך דגנך... ואכלת לפני ה' אלוקיך" - כיוון שנכנס למקום אכילתו ואכלו בחוץ לוקה (ספר המצוות לא־תעשה קמא והלכות מעשר שני פרק ב, הלכה ה־ו 133) לפני המזבח, ככתוב (שם כו, י) "והנחתו לפני ה' אלוקיך" והרי זה כאילו אכלם בחוץ, ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" (שם יב, יז) - תרומת ידך - אלו הביכורים (מכות יז, א) אבל קריאת פרשת מקרא ביכורים אינה מעכבת בהם (ספר המצוות לא־תעשה קמח והלכות ביכורים פרק ג, הלכה ג־ד). 134) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" וכבר נתבאר עיל בהערה הקודמת שתרומה זו כוונתה לביכורים, אבל קודם שהונחו בעזרה, הואיל ולא נראו עדיין לאכילה בפנים אין לוקים על אכילתם בחוץ, השווה לעיל. (ספר המצוות לא־תעשה קמח והלכות ביכורים שם, הלכה ג). 135) שאם נטמא עליו לפדותו אפילו בירושלים, כמבואר במכות יט, ב. ואזהרה לאוכלו בטומאה: "ולא ביערתי ממנו בטמא" (שם כו, יד) - בין שהוא טמא והמעשר טהור, בין שהוא טהור והמעשר טמא (ספר המצוות לא־תעשה קנ והלכות מעשר שני פרק ג, הלכה א). 136) שהיא מקום אכילתו, כשהוא טהור, ואזהרתו כנ"ל, "בין שהמעשר טמא והוא טהור בין שהמעשר טהור והאוכל טמא" (שם, שם). 137) ביום שמת לו אחד מקרוביו שחייב להתאבל ולאונן עליו, והתורה אמרה (שם, שם) "לא אכלתי באוני ממנו". 138) אסור לאכלם באנינות מאותו הפסוק, וכן אמר אהרן למשה (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (ספר המצוות לא־תעשה קנא והלכות מעשר שני שם הלכה ה־ז). 139) נאמר: 'תושב ושכיר' בפסח (שמות יב, מה) ונאמר 'תושב ושכיר' בתרומה (ויקרא כב, י) מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו (=שבפירוש אמרה תורה (שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו") אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בו" (יבמות ע, א), והוא הדין לקדשים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהרי פסח מקדשים קלים הוא, כל שכן לקדשי קדשים שערל אסור בהם (ספר המצוות לא־תעשה קלה, והלכות תרומות פרק ז, הלכה י והלכות מעשה הקרבנות פרק י, הלכה ט), וראה הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה ח. 140) שהיא כולה כליל על המזבח. 141) כגון, האימורים, שהם כליל למזבח ככל קרבן עולה, ואזהרתם: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" (ויקרא ו, טז) - כל שבכליל תהיה, ליתן לא תעשה על אכילתו, כמבואר במנחות עד, ב (ספר המצוות לא־תעשה קלח והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ג). 142) כגון, פר ושעיר של יום הכיפורים וכן של פר כהן משיח, הנשרפים בבית הדשן שמחוץ לירושלים. 143) כגון, חטאת חיצונה שהובא מדמה להיכל. ואזהרתם: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אוהל מועד... לא תאכל, באש תישרף" (שם, כג) - כל שהוא טעון שריפה, ליתן עליו לא תעשה על אכילתו (ספר המצוות לא־תעשה קלט והלכות מעשה הקרבונות שם). 144) שיש ברשותו חמץ בשעת שחיטתו, שנאמר (שמות כג, יח) "לא תזבח על חמץ דם זבחי" (ספר המצוות לא־תעשה קטו והלכות קרבן פסח פרק א, הלכה ה). 145) בפסח שני שחל בי"ד באייר, והתורה אמרה בשניהם: "ועצם לא תשברו בו" (שם יב, מו), ובפסח שני: "ועצם לא ישברו בו" (במדבר ט, יב). וכל זה בפסח טהור (ספר המצוות לא־תעשה קכא־ב והלכות קרבן פסח פרק ו, הלכה א). 146) הקבוצה שנתקבצה לאכלו, שנאמר (שמות שם) "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה" (ספר המצוות לא־תעשה קכג והלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה א). 147) שיצא הבשר חוץ לחבורתו, ואפילו חזר לחבורתו אסור לאכלו, הרי הוא כבשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים שאסור באכילה, ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שם כב, ל) - כיוון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה (ספר המצוות שם והלכות מאכלות אסורות פרק ה, הלכה ט, והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ו והלכות קרבן פסח פרק ט הלכה ב). 148) הבשר שנצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם (הלכות קרבן פסח פרק ח, הלכה ו). 149) אלא צלי, שנאמר (שם יב, ט) "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל". ואם אכל נא ומבושל כאחת, אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נכללים בלאו אחד (ספר המצוות לא־תעשה קכה והלכות קרבן פסח שם הלכה ד). 150) שנאמר, (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" כאילו אמר: לא תוכל לאכול נדריך אשר תידור. ולאוו זה הוא אזהרה לכל מועל, וכן אמרו (סנהדרין פג, א): "הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה" ואם מעל בשוגג מקריב קרבן מעילה (ספר המצוות לא־תעשה קמו והלכות מעילה פרק א, הלכה ג). 151) הניתן בשנה השלישית והשישית לשמיטה. 152) תרומה גדולה ותרומת מעשר, שנאמר (שם, שם) "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך", ונאמר להלן (שם כו, יב) "ואכלו בשעריך ושבעו", מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמרה תורה, לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר שכתוב בו: בשעריך - בתוכו (מכות טז, ב). אבל האוכל טבל שלא הורמו ממנו תרומותיו חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב, לא־תעשה ה (ספר המצוות לא־תעשה קנג והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ־כא). 153) כגון, שהרגה אדם ונתחייבה סקילה. 154) שקדמו בעליה ושחטוה, שנאמר (שמות כא, כח) "סקול ייסקל השור ולא ייאכל את בשרו" ממשמע שנאמר סקול ייסקל, איני יודע שנבילה הוא, ונבילה אסורה באכילה, מה תלמוד לומר ולא ייאכל את בשרו? מגיד הכתוב: שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה" (בבא קמא מא, א) "שנעשה כבהמה טמאה" (ספר המצוות לא־תעשה קפח והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה כ"ב). 155) או חיה טמאה, שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה, שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה... מעלת גרה... אותה תאכלו" - שומע אני שכל שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה אסורה, ולאו הבא מכלל עשה - עשה הוא, ובגמל ובחזיר ובארנבת נאמר (שם ז־ח) "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה" וגו', והרי הדברים קל וחומר: מה אלו שיש בהם סימן טהרה אחד הרי הם בלא תעשה על אכילתם, שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בהן סימן טהרה כלל אינו דין שאיסור אכילתן הוא בלא־תעשה (ספר המצוות לא־תעשה קעב והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה א־ב). 156) ככתוב (ויקרא יא, יג) "ואת אלה תשקצו מן העוף לא ייאכלו... את הנשר ואת הפרס" וגו'. וסימני עוף טמא מבוארים בהלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה ט"ז־כ (ספר המצוות לא־תעשה קעד והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ד). 157) שאין לו סנפיר וקשקשת, ואזהרתו: "ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו" (שם, יא), וראה הלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה כ"ד (ספר המצוות לא־תעשה קעג והלכות מאכלות אסורות שם). 158) כגון, הזבובים והדבורים והיתושים, ככתוב (דברים יד, יט) "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" (ספר המצוות לא־תעשה קעה והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ה־ו). 159) כגון, התולעים והחיפושיות, נחשים ועקרבים, וכן שמונה שרצים האמורים בתורה (ויקרא יא, כט) "החולד והעכבר והצב" וגו'. ואזהרתם: "וכל השרץ השורץ על הארץ... לא יאכל" (שם, מא), אלא שעל שמונה שרצים הוא לוקה על אכילתם בכעדשה, כשיעור טומאתם, ועל שאר שרצים אינו לוקה על אכילתם אלא בכזית, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ו־ז (ספר המצוות לא־תעשה קעו והלכות מאכלות אסורות שם). 160) כגון, התולעים והעלוקה שבמים, וכן חיות הים, כללו של דבר, כל שאינו בצורת הדגים, כגון, כלב המים והדולפן וכיוצא בהם. ואזהרתם: "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם" (ויקרא יא, מג) והוא כולל כל מיני שרצים שהם (ספר המצוות לא־תעשה קעט והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ב). 161) שלא נולד מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהם, וזהו "השרץ הרומש" שהוא מתהווה מן העפושים, ואינו מוליד כמוהו בעוד ש"השרץ השורץ" הוא הנולד מזכר ונקבה, ומוליד כמוהו. ואזהרתו: "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הרומש על הארץ" (ויקרא יא, מד), כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ג (ספר המצוות לא־תעשה קעז). 162) מן הפרי ורומשים עליו, ואפילו חזרו לתוך הפרי הרי הם אסורים. ואזהרתם: "לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום" (שם, מב). אבל אם לא פירשו, מותר לאכול הפרי והתולעת שבתוכו (ספר המצוות לא־תעשה קעח והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י"ד). 163) בהמה ועוף שמתו מאליהם או שלא נשחטו כהלכה, שנאמר (דברים יד, כא) "לא תאכלו כל נבלה" (ספר המצוות לא־תעשה קפ והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה א). 164) שטרפה אותה חיית היער, ואינה יכולה עוד לחיות מחמת אותה טריפה ודריסה, וזוהי טריפה האמורה בתורה, ויש עוד מיני מחלות, שאם תֶּחְלֶה בהן הבהמה אינה יכולה עוד לחיות מהן, והואיל והיא נוטה למות, הרי זו אסורה אפילו קָדַם ושחטה. והאוכל מטריפה שנטרפה על ידי חיית השדה לוקה מן התורה, ומבהמה שחלתה ונוטה למות מחמת מחלתה - לוקה מדרבנן (ספר המצוות לא־תעשה קפא). ואזהרה לטריפה: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שמות כב, ל) ושמונה מיני טריפה נאמרו למשה מסיני (הלכות שחיטה פרק ה, הלכה א־ג וספר המצוות שם). 165) שחותך אבר מן הבהמה כשהיא חיה. ואזהרתו: "ולא תאכל הנפש עם הבשר" (דברים יב, כג). והוא הדין כשאוכל כזית בשר מן החי לוקה משום אוכל טריפה. ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה ולא מתה, - כיוון שנעשית הבהמה בשר בשדה הרי היא טריפה (ספר המצוות לא־תעשה קפב והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה י, ופרק ה, הלכה א־ג). 166) שנאמר (בראשית לב, לג) "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה (=שקפץ ממקומו ועלה) אשר על כף הירך". והאוכל את הגיד בשלימותו אף על פי שאין בו כזית, או כזית מגיד גדול - לוקה (ספר המצוות לא־תעשה קפ"ג והלכות מאכלות אסורות פרק ח, הלכה ב). 167) שנתבשל בחלב, ואף על פי שהוא בעצמו לא בישלו, שנאמר (שמות לד, כו) "לא תבשל גדי בחלב אמו" בפעם השנייה (נוסף על מה שנאמר שם כג, יט) לומר לך, שלוקה על אכילתו, כמבואר בחולין קטו, ב (ספר המצוות לא־תעשה קפז והלכות מאכלות אסורות פרק ט, הלכה א־ב). 168) ואף על פי שלא אכלו, שנאמר (שם) "לא תבשל גדי בחלב אמו" (ספר המצוות לא־תעשה קפו והלכות מאכלות אסורות שם). 169) שנשרשה בארץ אחרי שישה עשר בניסן, שהוא יום הבאת מנחת העומר. 170) שנאמר (ויקרא כג, יד) "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד... הביאכם את קרבן אלוקיכם". ובזמן שאין בית המקדש, אסור לאכול תבואה חדשה עד גמר יום שישה עשר בניסן, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה ב (ספר המצוות לא־תעשה קפט). 171) פירות האילן, שגדלו בשלוש השנים לנטיעתו, ככתוב (ויקרא יט, כג) "וערלתם ערלתו את פריו, שלוש שנים יהיה לכם ערלים, לא ייאכל". ואיסור ערלה נוהג גם בחוץ לארץ, על פי הלכה למשה מסיני (ספר המצוות לא־תעשה קצב והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה י־יא). 172) מין ממיני תבואה או מיני ירקות שנזרעו בכרם, או שנטע הגפן בתוך הירק, שניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאיים, פן תקדש המלאה, הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם" - דרשו חכמינו: פק ת'ק'ד'ש' - פן תוקד אש (חולין קטו, א). וכל מקום שנאמר: "פן" אינו אלא מצוות לא תעשה, כמבואר במכות יג, ב (ספר המצוות לא־תעשה קצג והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ו). 173) דברים שהחמץ מעורב בהם, כגון, כותח הבבלי (חלב ופת מעופשת מעורבת בתוכו) וכדומה, שנאמר (שמות יב, כ) "כל מחצת לא תאכלו". ואינו לוקה אלא אם יש בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים, אבל אם אין בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים אינו לוקה, אלא מכים אותו מכת מרדות (ספר המצוות לא־תעשה קצח והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ו). 174) חצות יום ארבעה עשר בניסן, שנאמר (דברים טז, ג) "לא תאכל עליו חמץ" כלומר, על קרבן פסח, שזמן שחיטתו הוא מחצות היום ומעלה, ומשעה שהוא ראוי להישחט אסור הוא באכילת חמץ. אבל האוכל חמץ בפסח עצמו חייב כרת (ספר המצוות לא־תעשה קצט והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ח). 175) המניח. 176) בפסח, שעשה בה מעשה, ואזהרתו: "שבעת ימים שאור לא יימצא בבתיכם" (שמות יב, יט). אבל המניח חמץ בביתו ולא עשה בו מעשה (=כגון, שהחמיץ לפני הפסח) הרי זה עובר בלאו ואינו לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רא, והלכות חמץ ומצה שם, הלכה ב־ג). 177) שנתנסך לעבודה זרה, והשותה ממנו כל שהוא לוקה, שנאמר (דברים לב, לח) "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם" יין שנתנסך לה, כזבח שקרב לה, ונאמר בעבודה זרה "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם יג, יח) מאומה - אפילו כל שהוא (ספר המצוות לא־תעשה קצד והלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה א־ב) וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב. 178) כגון, ענבים או צימוקים ואפילו חרצן וזג, ככתוב (במדבר ו, ג־ד) "וענבים לחים ויבשים לא יאכל... מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל" (ספר המצוות לא־תעשה רג־רו והלכות נזירות פרק ה, הלכה ב־ג). 179) בימי נדר נזרו, ככתוב (שם, ה) "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו", ואחד המגלח ואחד המתגלח בכלל לאו זה (ספר המצוות לא־תעשה רט והלכות נזירות פרק ה, הלכה י"א). 180) טומאת שבעה ימים, כגון, שנגע בו או שנכנס לאהלו, והתורה אמרה (שם, ז) "לאביו ולאמו... לא ייטמא להם במותם" (ספר המצוות לא־תעשה רז והלכות נזירות שם, הלכה ט"ו־יח). 181) השיער הסמוך לנגע הנתק שבראש או בזקן (=שיפול השיער שבהן מעיקרו ויישאר מקום השיער פנוי, וזהו הנקרא נתק), והתורה אמרה (ויקרא יג, לג) "ואת הנתק לא יגלח", שצריך להניח שתי שערות סמוך לו כדי שיהא ניכר אם פשה הנתק (ספר המצוות לא־תעשה שז והלכות טומאת צרעת פרק ח, הלכה ב ופרק י, הלכה א). 182) כגון, שיער לבן שבבהרת (שם, כ) או שקצץ הנגע כולו מבשרו. 183) כדי שישתנה מראה המחייה (שם, כד), והתורה אמרה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(דברים כד, ח) "הישמר בנגע הצרעת" - בלא תעשה, תשמור שלא לתלוש ולא לקוץ (ספר המצוות לא־תעשה שח והלכות טומאת צרעת פרק י, שם). 184) באדמת הנחל, והוא נחל מים ששוטף בחזקה, ואסור בזריעה ובחרישה, ובכל עבודה בגופה של קרקע, ככתוב (שם כא, ד) "לא יעבד בו ולא ייזרע" (ספר המצוות לא־תעשה שט והלכות רוצח פרק י, הלכה ט). 185) היא שנת השמיטה, שעליה נאמר (ויקרא כה, ד) "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ... שדך לא תזרע", ועבודת הארץ אסורה בה (ספר המצוות לא־תעשה רכ והלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה א־ב). 186) כורת ענפיו המיותרים להגדיל את פוריותו, והתורה אמרה (שם, שם) "וכרמך לא תזמור" (ספר המצוות לא־תעשה רכא והלכות שמיטה שם, הלכה ב־ג). 187) מה שהאדמה מצמיחה מעצמה מן הזרע שנפל בה לפני שביעית, או מן העיקרים שנקצרו מקודם וחזרו ועשו, שניהם נקראים ספיח (הלכות שמיטה פרק ד, הלכה א). 188) מן הרגיל, והתורה אמרה (שם, ה) "את ספיח קצירך לא תקצור" - לא תקצרנו כדרך שקוצרים תבואת שאר השנים, שקוצרים כל השדה בבת אחת ומעמידים כרי, אלא קצור מעט־מעט וחבוט ואכול (ספר המצוות לא־תעשה רכב והלכות שמיטה פרק ה, הלכה א). 189) קוטף פרי האילן. 190) מן הרגיל. והתורה אמרה (שם, שם) "ואת ענבי נזירך לא תבצור" שלא תאספם כדרך שאתה אוספם בכל שנה, כגון ענבים - אין דורכים אותם בגת אלא בעריבה, וכן זיתים אין עושים אותם בתוך הבד, אלא כותשם ומכניסם לתוך בד קטן ביותר (ספר המצוות לא־תעשה רכג והלכות שמיטה פרק ד, הלכה כב־כג). 191) והתורה אמרה (שם, יא) "יובל היא... לא תזרעו, ולא תקצרו... ולא תבצרו" (ספר המצוות לא־תעשה רכד־כו והלכות שמיטה פרק י, הלכה ט"ז). 192) לקצור. 193) שצריך היה להשאיר קמה מחוברת לעניים, ככתוב (שם כג, כב) "לא תכלה פאת שדך בקצרך". ואם אכל את התבואה או נשרפה, שאינו יכול עוד ליתנה לעניים ולתקן את הלאו, הרי זה לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רי, כיד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ג). 194) בכתב יד תימן: נתנו. 195) שבצר כל כרמו ולא השאיר בו עוללות, שהן אשכולות קטנים שאין ענביהם נוטפים זה על זה, אלא מפוזרים ודלילים ונקראים עוללות, שהם "לשאר האשכולות כעולל (=יונק) לאיש" והתורה אמרה (שם יט, י) "וכרמך לא תעולל" (ספר המצוות לא־תעשה ריב והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה י"ז־יח). 196) שיבלים הנופלות בשעת הקצירה. 197) והתורה אמרה (שם, ט) "ולקט קצירך לא תלקט". ואם אבדו או נשרפו אחר שליקטם, קודם שיתנם לעניים לוקה (ספר המצוות לא־תעשה ריא והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ד). 198) בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד תימן: המלקט פרט וכו'. פרט - זה גרגר אחד או שניים הנפרטים (=נופלים) מן האשכול בשעת הבצירה. 199) והתורה אמרה (שם, י) "ופרט כרמך לא תלקט" ואם נבצר ממנו לקיים את העשה: לעני ולגר תעזוב אותם, הרי זה לוקה על לקיטתו לעצמו (ספר המצוות לא־תעשה ריג־ריד והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה ט"ו). 200) ששכחו בשדה בשעת עימור האלומות. 201) והתורה אמרה (דברים כד, יט) "ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו". והוא הדין שכחת האילנות (ספר המצוות לא־תעשה ריד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ו ופרק ה שם). 202) הציפור ואפרוחיה. 203) והתורה אמרה (שם, כב, ו) "לא תיקח האם על הבנים שלח תשלח את האם", ואם לקחה ומתה קודם שישלחנה לוקה (ספר המצוות לא־תעשה שו והלכות שחיטה פרק י"ג, הלכה א). 204) שני מיני זרעים כאחד. 205) כגון, חיטה ושעורה, או פול ועדשה, וכן כל מיני זרעים הראויים למאכל אדם. ואזהרה לכלאי זרעים "שדך לא תזרע כלאיים" (ויקרא יט, יט). ואין איסורם אלא בארץ ישראל (ספר המצוות לא־תעשה רטו והלכות כלאיים פרק א, הלכה א־ג). 206) בארץ ישראל, שזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם ואז לוקה שתים, אחת משום: שדך לא תזרע כלאיים, ואחת משום: לא תזרע כרמך כלאיים (דברים כב, ט). אבל אם זרע ירק אצל גפן או נטע גפן בצד ירק אינו לוקה, אלא שנאסרו שניהם בהנאה (ספר המצוות לא־תעשה רטז והלכות כלאיים פרק ה, הלכה א, ז). 207) אפילו בחוץ לארץ, כגון, שהרכיב יחור של עץ אתרוג בעץ תפוח, וכן המרכיב אילן בירק לוקה, ואזהרתם: שדך לא תזרע כלאיים (ויקרא שם) ותחילת הפסוק: "בהמתך לא תרביע כלאיים" - מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה, מה בהמתך בין בארץ בין בחוץ לארץ (=שהרי חובת הגוף היא ונוהגת גם בחו"ל) אף שדך (הרכבת אילן) בין בארץ בין בחו"ל, כמבואר בסנהדרין ס, א (ספר המצוות לא־תעשה רטז והלכות כלאיים פרק א, הלכה ה). 208) מין על שאינו מינו בין בבהמה בין בחיה ובעופות, בין בארץ בין בחו"ל, שנאמר (שם, שם) "בהמתך לא תרביע כלאיים" (ספר המצוות לא־תעשה ריז והלכות כלאיים פרק ט, הלכה א). 209) מושך בשני מינים את העגלה או מנהיגם כאחד, שנאמר (דברים כב, י) "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", ומן התורה אינו אסור אלא במין אחד טמא ואחד טהור, אבל מדברי סופרים כל שני מינים שהם כלאיים בהרבעה אסורים במלאכה או בהנהגה כאחד (ספר המצוות לא־תעשה יח והלכות כלאיים פרק ט, הלכה ז־ח). 210) פי בהמה מלאכול מן הדבר שהיא עושה בו בשעת מלאכתה, כגון, שתדוש תבואה או תישא תבן על גבה, שנאמר (שם כה, ד) "לא תחסום שור בדישו" (ספר המצוות לא־תעשה ריט והלכות שכירות פרק י"ג, הלכה ב). 211) בהמה ובנה ביום אחד, בין בחולין בין בקדשים, שנאמר (ויקרא כב, כח) "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ספר המצוות לא־תעשה קא והלכות שחיטה פרק י"ב, הלכה א). 212) והוא צריך לו, כגון: כר - בלילה, והמחרשה - ביום, והתורה אמרה (דברים כד, יב) "לא תשכב בעבוטו" - לא תשכב ועבוטו עימך (ספר המצוות לא־תעשה רמ והלכות מלווה ולווה פרק ג, הלכה ה). 213) שאסור בכלל למשכן את האלמנה, ככתוב (שם, יז) "ולא תחבול בגד אלמנה", ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזיר לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רמא והלכות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מלווה שם, הלכה א). 214) כגון, כלי טחינה או כלי בישול ואפייה, ככתוב (שם, ו) "לא יחבול ריחיים ורכב כי נפש הוא חובל" ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזירנו לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רמב והלכות מלווה שם, הלכה ב). 215) שהעיד עדות שקר שאין בה עדות ממון, כגון שהעיד על פלוני כוהן, שהוא בן גרושה או בן חלוצה, והוזם. או שהעיד על פלוני שהוא חייב מלקות והוזם, והתורה אמרה (שמות כ, טו) "לא תענה בריעך עד שקר". ואף על פי שאין בו מעשה, קיבלו חכמינו מפי השמועה, שהכתוב האומר (דברים כח, א־ב) "והרשיעו את הרשע - והיה אם בֶן הכות הרשע" רומז לעד זומם שילקה (ספר המצוות עשה קפ ולא־תעשה רפה והלכות עדות פרק כ, הלכה ח־ט). 216) כי אם יש בה שווה פרוטה (=דמי רפואתו וכדומה) חייב לשלם לו ממון ואין אדם משלם ולוקה. ואזהרה למכה חבירו: "ארבעים יכנו לא יוסיף" (שם, ג) "ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציווה הכתוב שלא להכותו על רשעו, קל וחומר לשאר כל האדם" (ספר המצוות לא־תעשה ש והלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה י"ב). 217) שהעידו עליו בפעם הראשונה שגנב משל אביו וקנה בשר ויין ואכל. ולוקה, ככתוב (שם כא, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תאכלו על הדם" (ויקרא יט, כו) - לא תאכלו אכילה המביאה לידי שפיכות דמים (ספר המצוות לא־תעשה קצה והלכות ממרים פרק ז, הלכה א, והלכה ז). 218) על אשתו, שלא מצא לה בתולים. 219) שהביא אבי האשה עדים והזימו את עדי הבעל, שאמרו שזנתה תחתיו אחרי האירוסין, הרי העדים נסקלים והבעל לוקה, ככתוב (דברים כב, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא שם, טז), כמבואר בכתובות מו, א (ספר המצוות לא־תעשה שא והלכות נערה בתולה פרק ג, הלכה א והלכה ו). 220) כגון, שאמר יכהו ה', או: ארור פלוני לה', ואזהרתו: "לא תקלל חרש" (שם, יד), שאפילו חרש שאינו שומע ולא נצטער בקללה, לוקה עליו (ספר המצוות לא־תעשה שיז ולהלן פרק כ"ו, הלכה א). 221) כגון שנשבע שלא אכלתי ואכל, או שלא יאכל ואכל הרי זו שבועת שקר ולוקה. ואזהרתו: ולא תישבעו בשמי לשקר" (שם, יב), כמבואר בשבועות כ, ב (ספר המצוות לא־תעשה סא והלכות שבועות פרק א, הלכה ב־ג). 222) שנשבע על דבר ידוע, שהוא כן, כגון, שנשבע על שמיים, שהם שמיים, או שנשבע לבטל את המצוה, ועוד. ואזהרתו: "לא תישא את שם ה' אלוקיך לשווא" (שמות כ, ו). ואף על פי שאין בה מעשה לוקה, שנאמר שם: "כי לא ינקה ה' את אשר יישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה אותו, אבל בית דין של מטה מלקה אותו ומנקה אותו, כמבואר בשבועות כא, א (ספר המצוות לא־תעשה סב והלכות שבועות פרק א, הלכה ד־ז). 223) שעובר על מה שנדר, ואפילו לא נשבע, והתורה אמרה (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" - לא יעשה דבריו חולין (ספר המצוות לא־תעשה קנז והלכות נדרים פרק א, הלכה ה). 224) חוץ לתחום העיר, והוא חוץ לשנים עשר מיל. והתורה אמרה (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה (ספר המצוות לא־תעשה שכא והלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א). 225) והתורה אמרה (שם יב, יח) "כל מלאכה לא ייעשה בהם אך אשר ייאכל לכל נפש הוא לבדו ייעשה לכם" (ספר המצוות לא־תעשה שכג והלכות יום טוב פרק א, הלכה א־ב). 226) שמגלח את שער הצדעים בתער, והתורה אמרה (ויקרא יט, כז) "לא תקיפו פאת ראשכם" וחייב מלקות על כל צדע מהם (ספר המצוות לא־תעשה מג והלכות עבודה זרה פרק י"ב, הלכה א, והלכה ו). 227) מגלחו. וחמש פיאות הן: לחי העליון ולחי התחתון מימין וכן מצד שמאל, ושיבולת הזקן. ולוקה על כל פאה ופאה. ואזהרתו: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם) ואינו חייב עד שיגלחנו בתער (ספר המצוות לא־תעשה מד והלכות עבודה זרה שם, הלכה ז). 228) שורט בבשרו מרוב צער על מתו, כדרך שהיו הגויים עושים, והתורה אמרה (שם, כה) "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" (ספר המצוות לא־תעשה מה והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"ב). 229) תולש שער ראשו מרוב צערו על מתו, כדרך שעושים הסכלים, והתורה אמרה (דברים יד, א) "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". וחייב על כל הראש כבין העיניים, שנאמר (ויקרא כא, ה) לא יקרחו קרחה בראשם (ספר המצוות לא־תעשה קעא והלכות עבודה זרה שם, הלכה ט"ו). 230) ששורט בבשרו וממלא מקום השיטה כוחל או דיו או שאר צבעונים, וזה היה מנהג הגויים שרושמים עצמם לעבודה זרה, שאלו עבדים מכורים הם לה ומורשמים לעבודתה. והתורה אמרה (שם, יט, כח) "וכתובת קעקע לא תתנו בכם" (ספר המצוות לא־תעשה מא והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"א). 231) בגד ארוג מצמר ופשתים, כמו שלבשו כומרי עבודה זרה באותו הזמן. ואזהרתו: "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו" (דברים כב, יא). ואפילו חוט אחד של צמר בבגד גדול של פשתן אסור (ספר המצוות לא־תעשה מב והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א והלכה ה). 232) (שם כ, יט) "לא תשחית את עצה... ואותו לא תכרות" וכל השחתה בכלל זה, כגון: שישרוף בגד לבטלה או ישבור כלי לבטלה, אלא שאינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות מדבריהם, כמבואר בהלכות מלכים פרק ו, הלכה י (ספר המצוות לא־תעשה נז והלכות מלכים שם, הלכה ח). 233) כגון, שילבש בגדים צבעוניים וחלי זהב, במקום שאין לובשים אותם אלא נשים, והתורה אמרה (שם כב, ה) "ולא ילבש גבר שמלת אשה" ובכלל זה אם צבע שערו שחור (ספר המצוות לא־תעשה מ והלכות עבודה זרה פרק י"ב הלכה י). 234) כגון שתשים בראשה מצנפת, או שתלבש שריון או שתגלח ראשה כאיש, שנאמר (שם, שם) "לא יהיה כלי גבר על אשה" (ספר המצוות לא־תעשה לט והלכות עבודה זרה שם). 235) שנגע בו או נכנס לאהלו, והוא אינו מקרוביו המפורשים בכתוב (ויקרא כא, ב־ג). והתורה אמרה (שם, א) "לנפש לא ייטמא בעמיו" (ספר המצוות לא־תעשה קסו והלכות אבל פרק ג, הלכה א־ג). 236) כגון, שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאיש, שהיא אסורה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להינשא לו, איסור השווה בכל ישראל, ואינו מיוחד בכוהנים. והתורה אמרה (שם, ז) "אשה זונה וחללה לא ייקחו". אבל אם בא עליה דרך זנות ולא קידשה אינו לוקה, שנאמר: "לא יקחו" - עד שייקח (=בקידושין) ויבעול (ספר המצוות לא־תעשה קנח והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב ופרק י"ח, הלכה א). 237) בין מן הנישואין בין מן האירוסין, כמבואר ביבמות נט, א. והתורה אמרה (שם, שם) "ואשה גרושה מאישה לא ייקחו" (ספר המצוות לא־תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב, והלכה י"י). 238) חללה - זו שנולדה מאיסורי כהונה, וכן אחת הנשים האסורות לכהונה נבעלה לכוהן - נתחללה (הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה א). והתורה אמרה (שם): "אשה זונה וחללה לא יקחו" (ספר המצוות לא־תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה א־ב). 239) שנאמר (שם, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו" - כיוון שבעלה, חיללה, ופסלה לכהונה, והוא מוזהר שלא יחלל כשרים, לא אשה ולא זרעו, בניגוד לזונה וחללה וגרושה, שהן מחוללות ועומדות קודם בעילתו, ולפיכך אינו לוקה עליהן עד שיקדש ויבעול (ספר המצוות לא־תעשה קסב והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ג). 240) לאיש אחר, והתורה אמרה (דברים כד, ד) "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה". ואפילו לא נישאה לאחר, אלא נתארסה לו אסורה לחזור לראשון, שנאמר (שם, ב) "והייתה לאיש אחר" הוויה - זו קידושין, כמבואר ביבמות יא, ב (ספר המצוות לא־תעשה שנו והלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ב). 241) שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה להתייבם לאחד האחים, או לחלוץ להם, וכל שלא נפטרה מהיבם אסורה להינשא לאיש אחר, ככתוב (שם כה, ה) "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (ספר המצוות לא־תעשה שנז והלכות ייבום פרק ב, הלכה י"ח). 242) שבועל אשה לשם זנות בלא קידושין, והתורה אמרה (שם כג, יח) "לא תהיה קדשה מבנות ישראל" (ספר המצוות לא־תעשה שנה והלכות אישות פרק א, הלכה ד). 243) ממזר - זה שנולד מן העריות שחייבים אליהן איסור כרת, חוץ מן הנידה, שהבן הנולד ממנה הוא פגום לכהונה ואינו ממזר. 244) והתורה אמרה (שם, ג) "לא יבוא ממזר בקהל ה'". והראב"ד שואל: מה צורך בנישואין, והלא אם יבעל ולא יקדש תחילה הרי זה לוקה, וכבר השיב רבינו לחכמי לוניל והצדיק את שיטתו בזה. ראה במוספנו תשובות הרמב"ם להלכות איסורי ביאה, פרק ט"ו, הלכה ב (ספר המצוות לא־תעשה שנד והלכות איסורי ביאה שם, הלכה א־ב). וראה תשובות הרמב"ם סימן קנב. 245) כל שנפצעו ביציו. ובספר המצוות מגדיר רבינו: מי שנשחתו אברי התשמיש שלו עד שאי אפשר לו להוליד. והתורה אמרה (שם, ב) "לא יבוא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ה'" (ספר המצוות לא־תעשה שס והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה א־ג). 246) מפסיד איברי הזרע. 247) והתורה אמרה (ויקרא כב, כד) וכתות ונתוק וכרות - ובארצכם לא תעשו" - קיבלו חז"ל (ספרא, שם) "ובכם לא תעשו", כלומר "עניין הכתוב לא יעשה זאת בישראל, בין בגופם בין בגוף אחרים" (ספר המצות לא־תעשה שסא והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה ט־י). 248) והתורה אמרה (דברים כב, כט) "ולו תהיה לאשה תחת אשר עינה לא יוכל שלחה כל ימיו". ואם גירשה ומתה, או שנישאה לאחר הרי זה לוקה, שאינו יכול לקיים עוד העשה: ולו תהיה לאשה (ספר המצוות לא־תעשה שנח והלכות נערה פרק א, הלכה ז). 249) והתורה אמרה (שם, יט) "ולו תהייה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו", וגם זה לוקה, כדרך שלוקה האונס שגירש אנוסתו ולא החזירה, (ספר המצוות לא־תעשה שנט והלכות נערה פרק ג, הלכה ד). 250) כגון, החיבוק והנישוק וכיוצא בהם מפעולות שאדם נהנה בהן. 251) שלא בא עליה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערווה" - כלומר, לא תתקרבו אליהן קירבה המביאה לגלות ערווה (ספר המצוות לא־תעשה שנג והלכות איסורי ביאה פרק כ"א, הלכה א־ב). 252) שאמרו עליו שהוא פסול לעדות אשה (סנהדרין כו, ב). וכן מלקים אותו על "לא טובה השמועה" (קידושין פא, א) וכמבואר לקמן פרק כ"ד, הלכה ה. 253) והתורה אמרה (דברים ז, ג) "ולא תתחתן בם, בתך לא תיתן לבנו ובתו לא תיקח לבנך" אחד שבעה עממים ואחד כל האומות באיסור זה (ספר המצוות לא־תעשה נב והלכות איסור ביאה פרק י"ב, הלכה א), וראה שם הלכה ד־ז. 254) והתורה אמרה (שם כג, ד) "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" אפילו אחר שנתגיירו אסורים הם לבוא בקהל (ספר המצוות לא־תעשה נג והלכות איסורי ביאה פרק י"ב, הלכה י"ז). 255) כנ"ל בהערה הקודמת. וכבר ביאר רבינו, שם הלכה כ"ה, שסנחריב מלך אשור בלבל את כל האומות ועירבן זה בזה, וכל הפורש מהן להתגייר, חזקתו שפירש מן הרוב, ולפיכך כל הגרים מותרים בזמן הזה לבוא בקהל ה' בכל מקום שהוא, אחד הזכרים ואחד הנקיבות. 256) נוסף על שמונה־עשרה הראויות לו, והתורה אמרה (שם יז, יז) "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו" - קיבלו חכמינו שמותר לו ליקח עד שמונה־עשרה (ספר המצוות לא־תעשה שסד והלכות מלכים פרק ג, הלכה ב). 257) נוסף על כדי מרכבתו, אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושים שאר המלכים, והתורה אמרה (שם, טז) "רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצריימה למען הרבות סוס" (ספר המצוות לא־תעשה שסג והלכות מלכים שם, הלכה ג). 258) והניחו בגנזיו לעצמו, להתגאות בו או להתנאות בו, והתורה אמרה (שם, יז) "וכסף וזהב לא ירבה לו מאד". אבל כסף וזהב שירבה לאוצר בית ה' להיות שם מוכן לצרכי ציבור ולמלחמותיו - מצווה להרבותו (ספר המצוות לא־תעשה שסה והלכות מלכים שם, הלכה ד). 259) כולל מצוות לא תעשה שיש בהן כרת, או מיתה בידי שמים, המנויות לעיל הלכה א־ב שלוקים עליהן, כמבואר שם.

~ יום שני כ"ט שבט ~

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) שאין בית־דין מעניש על־פי אומד הדעת, אלא על־פי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ראייה ברורה. דין עובר עבירה באונס. האיסור לחוס על העבריין, או לרחם בדין על הנאשם בכל חיוב שהוא. אזהרת חכמינו למי שמגיס ליבו בהוראה, וכן לתלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. זיקת הדיינים לדין פחות משווה פרוטה.

א. אֵין בֵּית דִּין עוֹנְשִׁין בְּאֹמֶד הַדַּעַת[2], אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים בִּרְאִיָּה בְּרוּרָה. אֲפִלּוּ רָאוּהוּ הָעֵדִים רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ, וְהִתְרוּ בּוֹ, וְהֶעְלִימוּ עֵינֵיהֶם, אוֹ שֶׁנִּכְנַס אַחֲרָיו לְחָרְבָּה וְנִכְנְסוּ[3] אַחֲרָיו, וּמְצָאוּהוּ הָרוּג וּמְפַרְכֵּד[4] וְהַסַּיִף[5] מְנַטֵּף דָּם בְּיַד הַהוֹרֵג, הוֹאִיל וְלֹא רָאוּהוּ בְּעֵת שֶׁהִכָּהוּ - אֵין בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּעֵדוּת זוֹ[6]. וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג[7]. וְכֵן אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנַיִם שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, זֶה רָאָהוּ שֶׁעָבַד אֶת הַחַמָּה וְהִתְרָה בּוֹ, וְזֶה רָאָהוּ שֶׁעָבַד אֶת הַלְּבָנָה וְהִתְרָה בּוֹ - אֵין מְצִטְרְפִין[8]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג. הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם צַד לְנַקּוֹתוֹ וְלִהְיוֹתוֹ צַדִּיק - אַל תַּהַרְגֵהוּ[9].

2) השערה ע"פ השכל וההגיון. 3) בכת"י תימן: שנכנס אחריו. והכוונה, שהרודף נכנס אחרי הנרדף. 4) מפרכס ומזדעזע. 5) החרב. 6) סנהדרין לז, ב "אם כך ראיתם - לא ראיתם כלום", שהרי התורה אמרה: על־פי שנים עדים (=עדי ראיה) יומת המת. 7) מכילתא פרשת משפטים לפסוק זה. מי שהוא נקי ע"פ דין תורה - אל תהרגנו. וכתב רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רצ: "לפי שהדברים האפשריים יש מהם שאפשרותם קרובה מאד, ומהם שאפשרותם רחוקה מאד... וה"אפשר" רחב מאד. ואילו הרשתה תורה לקיים ענשים כאפשר הקרוב מאד... כי אז היו מקיימים את הענשים במה שהוא יותר רחוק מזה... עד שיקיימו את הענשים וימיתו בני אדם באומדן קל, לפי דמיון השופט, לפיכך סתם (=הבורא) יתעלה את הפתח הזה, וציוה שלא יקויים שום עונש אלא עד שיהיו שם עדים המעידים, שברור להם אותו המעשה... ויותר טוב ויותר רצוי לפטר אלף חוטאים, מלהרוג נקי אחד ביום מן הימים". 8) שעל כל עבירה אין בה אלא עד אחד, ואינו נאמן. 9) מכילתא שם, והכתוב מסיים: "כי לא אצדיק רשע". כלומר, אם יצא מידך זכאי - יש לי הרבה שלוחים להמיתו במיתה שנתחייב בה (ירושלמי סנהדרין פ"ד, ה"ג. וכן ברש"י לתורה שם). ובסנהדרין שם אמרו: "מיום שחרב בית־המקדש אע"פ שבטלה סנהדרין, דין ארבע מיתות (=פורענות בידי שמים) לא בטל, מי שנתחייב סקילה: או נופל מן הגג, או חיה דורסתו" וכו'.

ב. כָּל מִי שֶׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין[10] בְּאֹנֶס - אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְצֻוֶּה שֶׁיֵּהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר. אַף עַל פִּי שֶׁחִלֵּל אֶת הַשֵּׁם[11] וְהוּא אָנוּס - אֵינוֹ נֶהֱרָג. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר[12]. זוֹ אַזְהָרָה לְבֵית דִּין, שֶׁלֹּא יַעֲנְשׁוּ אֶת הָאָנוּס[13].

10) כגון ע"ז, גילוי עריות ושפיכות דמים, ראה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"ב. 11) שכל מי שנצטווה להיהרג ולא לעבור, ועבר ולא נהרג - הרי זה מחלל את השם, ועבר על לא־תעשה (ויקרא כב, לב) "ולא תחללו את שם קדשי" (שם, ה"ד). 12) וכדברי הכתוב, שם כח "צעקה הנערה המאורשה ואין מושיע לה". וכן אמרו (נדרים כז, א) "אנוס - רחמנא פטריה". 13) ולדעת הרמב"ן בהשגותיו על 'ספר המצוות' לרבינו שורש ח, אין זו אזהרה אלא שלילת עונש מיתה, ולא יותר. אולם רבינו סובר, הואיל והכתוב מדגיש: "אין לנערה חטא מות" - איך יעלה על הדעת שבית־הדין יענשה, כמו שאמרו (סנהדרין פב, ב) "היתכן, שהתורה פטרתו - ואנו נעמוד ונהרגנו". ועל־כרחך, זה שאמרה תורה: "ולנערה לא תעשה דבר", לאזהרה היא ולאיסור לאו (מגילת אסתר, שם).

ג. אִישׁ שֶׁאֲנָסוּהוּ עַד שֶׁבָּא עַל הָעֲרָוָה - חַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין; שֶׁאֵין קִשּׁוּי[14] אֶלָּא לְדַעַת[15]. אֲבָל הָאִשָּׁה הַנִּבְעֶלֶת בְּאֹנֶס, אֲפִלּוּ אָמְרָה אַחַר שֶׁנֶּאֱנְסָה[16]: הַנִּיחוּ לוֹ - הֲרֵי הִיא פְּטוּרָה[17], מִפְּנֵי שֶׁיִּצְרָהּ נִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ[18].

14) התקשות האבר. 15) מרצון. והרי הוא כעושה מעשה מעצמו. שכל שאינו מרוצה בדבר אי־אפשר לו להתקשות, וכיון שנתקשה - ודאי מרוצה הוא (כסף־משנה). ועדיין קשה, איך ממיתים אותו, והלא אין עונש מיתה בלא התראה, וזה שאנסוהו לבעול - ודאי לא התרו בו? וע"כ, לא נתכוון לומר שממיתים אותו, אלא יש עליו דין חיוב מיתת בית־דין, כאדם שעשה במזיד בלא התראה, ומאחר שלא הותרה כחוק, אין בית־דין ממיתים אותו. וזה שדייק רבינו וכתב: חייב מיתת בית־דין, ולא כתב: בית־דין ממיתים אותו, כדרך שכתב בהלכה הקודמת: אין בית־דין ממיתים אותו (כסף־משנה). 16) בסוף הביאה. 17) "שאלמלא נזקק לה - היא שוכרתו" (לשון התלמוד כתובות נא, ב). 18) "וגם זה אונס, שבתחילת בעילה שהיא באונס - הלבישה הבועל יצר" (רש"י שם). ושם מדובר לענין היתר האשה לחזור לבעלה, וממנו למד רבינו לענין פטור העונש. והשווה הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ט: "שמשהתחיל לבעול באונס - אין בידה שלא תרצה, שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות". וראה הל' אישות פכ"ד, הי"ט.

ד. אָסוּר לְבֵית דִּין לָחוּס עַל הַהוֹרֵג. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: כְּבָר נֶהֱרַג זֶה, וּמַה תּוֹעֶלֶת יֵשׁ בַּהֲרִיגַת הָאַחֵר? וְנִמְצְאוּ מִתְרַשְּׁלִין בַּהֲרִיגָתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָחוּס עֵינְךָ עָלָיו, וּבִעַרְתָּ דַם הַנָּקִי[19]. וְכֵן אָסוּר לְבֵית דִּין לָחוּס עַל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב קְנָס[20]. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: עָנִי הוּא זֶה, שֶׁלֹּא בִּכְוָנָה עָשָׂה. אֶלָּא מַגְבִּין מִמָּמוֹנוֹ כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּלֹא חִנָּם. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָחוּס עֵינֶךָ[21]. וְכֵן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת אֵין מְרַחֲמִין עַל הַדַּל. שֶׁלֹּא תֹּאמַר: עָנִי הוּא זֶה, וּבַעַל דִּינוֹ עָשִׁיר; הוֹאִיל וַאֲנִי וְהֶעָשִׁיר חַיָּבִין לְפַרְנְסוֹ - אֲזַכֶּנּוּ בַּדִּין, וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בְּכָבוֹד. עַל זֶה הִזְהִירָה תּוֹרָה: וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ. וְנֶאֱמַר: לֹא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תִּשָּׂא פְּנֵי דָל[22]. אָסוּר לְהַדֵּר פְּנֵי גָדוֹל. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ שְׁנַיִם לְדִין, אֶחָד חָכָם גָּדוֹל וְאֶחָד הֶדְיוֹט - לֹא תַקְדִּים לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹמוֹ שֶׁל גָּדוֹל, וְלֹא תַסְבִּיר לוֹ פָּנִים, וְלֹא תְכַבְּדֶנּוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִסְתַּתְּמוּ טַעֲנוֹתָיו שֶׁל אַחֵר; אֶלָּא אֵינוֹ נִפְנֶה לְאֶחָד מֵהֶן עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל. אָמְרוּ חֲכָמִים[23]: אַל תֹּאמַר: עָשִׁיר הוּא זֶה, בֶּן גְּדוֹלִים הוּא זֶה, הֵיאַךְ אֲבַיְּשֶׁנּוּ וְאֶרְאֶה בְּבָשְׁתּוֹ? לְכָךְ נֶאֱמַר: לֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל.

19) 'ספרי' שופטים אות קפז. ונוסח הכתוב: "לא תחוס עינך עליו, ובערת" וגו'. 20) תשלום על שקיטע יד חבירו או סימא עינו. 21) "נפש בנפש, עין בעין, שן בשן, יד ביד", השווה הל' חובל פ"א, ה"ד וב'ספר המצוות' ל"ת רעט. 22) 'תורת כהנים' פ' קדושים לפסוק זה, וכן בספרי דברים אות יז. 23) 'תורת כהנים' שם, וראה שבועות ל, ב לענין תלמיד־חכם ועם־הארץ שבאו לדון.

ה. בָּאוּ לְפָנֶיךָ שְׁנַיִם, אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד רָשָׁע - אַל תֹּאמַר: הוֹאִיל וְרָשָׁע הוּא וְחֶזְקָתוֹ מְשַׁקֵּר, וְחֶזְקַת זֶה שֶׁאֵינוֹ מְשַׁנֶּה בִּדְבָרוֹ, אַטֶּה הַדִּין עַל הָרָשָׁע[24]. עַל זֶה נֶאֱמַר: לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֶבְיוֹן בְּמִצְוֹת, לֹא תַטֶּה דִּינוֹ[25].

24) לחייבו, מבלי לחקור באמיתת הדבר. 25) מכילתא לפרשת משפטים לפסוק זה.

ו. לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט - זֶה הַמְעַוֵּת אֶת הַדִּין, וּמְזַכֶּה אֶת הַחַיָּב וּמְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי. וְכֵן הַמְעַנֶּה[26] אֶת הַדִּין, וּמַאֲרִיךְ בִּדְבָרִים בְּרוּרִים כְּדֵי לְצַעֵר אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִים - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל עָוֶל[27].

26) המשהה את פסק הדין. 27) כמו שאמרו (אבות פ"ה, מ"ט) "חרב באה לעולם על עינוי הדין ועל עיוות הדין", ומפרש רבינו שם: "עינוי הדין" - הוא: איחור המשפט ועיון בו ימים רבים בדרך המבואר. ו"עיוות הדין" - הוא, שידון במה שאינו ראוי.

ז. הַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה[28], וְקוֹפֵץ וְחוֹתֵךְ[29] אֶת הַדִּין קֹדֶם שֶׁיַּחְקְרֵהוּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ עַד שֶׁיְּהֵא לוֹ בָּרוּר כַּשֶּׁמֶשׁ - הֲרֵי זֶה שׁוֹטֶה, רָשָׁע וְגַס רוּחַ[30]. כָּךְ צִוּוּ חֲכָמִים[31]: הֱוֵי מְתוּנִים בַּדִּין[32]. וְכֵן אִיּוֹב הוּא אוֹמֵר: וְרִב לֹא יָדַעְתִּי אֶחְקְרֵהוּ.

28) מתגאה בלבו להורות בלי מורא ובלי מתינות. 29) ממהר ופוסק. 30) אבות פ"ד, מ"ז, שוטה - שמרבה עליו איבה; רשע - שאינו מקפיד אם יגזול ויוציא מידי הזכאי שלא כדין; גס רוח - שגאוותו הביאתו לקפוץ ולהורות בחפזון לקנות לו שם כאחד הגדולים (תוספות יו"ט שם). 31) אבות פ"א, מ"א. וכן אמרו (סנהדרין ז, ב) "צדק את הדין ואח"כ תחתכהו". 32) השווה סנהדרין לה, א "אשרו חמוץ - אשרי דיין שמחמץ את דינו, וברש"י שם.

ח. כָּל דַּיָּן שֶׁבָּא לְפָנָיו דִּין, וְהִתְחִיל לְדַמּוֹתוֹ בְּדִין פָּסוּק שֶׁכְּבָר יָדַע אוֹתוֹ, וְיֵשׁ בַּמְּדִינָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה[33] וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ וְנִמְלָךְ בּוֹ - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל הָרְשָׁעִים שֶׁלִּבָּם גַּס בְּהוֹרָאָה[34]. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: רָעָה עַל רָעָה תָּבוֹא לוֹ[35]. שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מִגַּסּוּת הָרוּחַ הֵן, הַמְּבִיאוֹת לִידֵי עִוּוּת הַדִּין. כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה - זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה[36]; וַעֲצַמִּים כָּל הֲרֵגֶיהָ - זֶה שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרֶה[37]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדּוֹר צָרִיךְ לוֹ; אֲבָל אִם יָדַע שֶׁיֵּשׁ לְשָׁם רָאוּי לְהוֹרָאָה, וּמָנַע עַצְמוֹ מִן הַהוֹרָאָה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[38]. וְכָל הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִן הַדִּין - מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ אֵיבָה וְגָזֵל וּשְׁבוּעַת שָׁוְא[39]; וְהַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה - שׁוֹטֶה, רָשָׁע וְגַס רוּחַ[40].

33) אע"פ שאינו רבו. ובמקום רבו - יתבאר דינו בסמוך ה"ט. 34) שיכול להיות, שדין זה אינו דומה לראשון (סמ"ע לחו"מ סימן י ס"ק ה). 35) יבמות קט, ב "רע ירוע כי ערב זר (משלי יא, טו) - רעה אחר רעה תבוא... לתוקע עצמו לדבר הלכה". ומפרש רש"י: סומך ונשען על ההלכה שהוא יודע. 36) הפילה - לשון נפל, שלא מלאו ימיו. 37) עצומים - לשון מחרישים ומתאפקים מלהורות (ע"ז יט, ב וברש"י), והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ד. 38) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים - פזר (=שאין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים, פזר אתה לשנות לתלמידים, רש"י), בשעת המפזרים - כנס", ומפרש רש"י: כנס אתה ולא תיטול שררה עליהם, שאף זו לכבוד שמים לאחוז במדת הענוה. ובמדרש תנחומא פ' משפטים אות ב, אמרו: "מעשה ברבי אסי כשנסתלק מן העולם מצאוהו בוכה, אמרו לו: רבי, מפני מה אתה בוכה?... יש גמילות חסדים שלא עשית? ועל כל מידות שהיו בך היית מתרחק מן הדינים... אמר להם: בני, עליה אני בוכה, שמא אתן דו"ח על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל". 39) שמא יחייב שבועה למי שאינו חייב בה, ונמצא מביא לידי שבועת שוא (אבות פ"ד, מ"ז וברע"ב שם). 40) שם. וכבר נתבאר לעיל ה"ז.

ט. תַּלְמִיד אַל יוֹרֶה הֲלָכָה לִפְנֵי רַבּוֹ[41], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת[42] - כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל[43].

41) במקום רבו, כי בפניו ממש חייב מיתה, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה ה"ב, ע"פ סוגיית התלמוד ברכות לא, ב. 42) שהן שנים־עשר מיל, והמיל אלפים אמה. 43) סנהדרין ה, ב. שכל מי שהוצרך לשאול, היה מוכרח לפנות אל משה שנמצא מחוץ למחנה, ככתוב (שמות לג, ז) "והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה", ושטח מחנה ישראל שלש פרסאות (רש"י שם). ובהל' תלמוד תורה שם, כותב רבינו: "במה דברים אמורים, בדבר שנקרה מקרה, אבל לקבוע עצמו להוראה... אפילו הוא בסוף העולם ורבו בסוף העולם - אסור לו להורות עד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שימות רבו, אלא־אם־כן נטל רשות מרבו". וכן נפסק להלכה ביו"ד רמב, סעיף ד.

י. אַל תֹּאמַר: שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּדִין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הוֹצָאַת מָמוֹן הַרְבֵּה מִזֶּה וּנְתִינָתוֹ לָזֶה. לְעוֹלָם יְהִי דִּין אֶלֶף מָנֶה וְדִין פְּרוּטָה אַחַת שָׁוִין בְּעֵינֶיךָ לְכָל דָּבָר[44].

44) סנהדרין ח, א "כקטן כגדול תשמעון" (דברים א, יז), שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה - לענין הקדמה, ומפרש רש"י: בא לפניך דין של פרוטה, וחזר ובא דין אחר של מנה (=מאה זוז), הקודם לפניך - הקדם לחתוך. וכתב הרדב"ז: מסתבר, אם הדיון של פרוטה מצריך עיון ומיתון, ואותו של מנה הוא פשוט מאד, חותכים תחילה הדין של מנה, שאין ראוי לענות אותו מפני מיתון של זה.

יא. אֵין הַדַּיָּנִין יוֹשְׁבִין לָדוּן בְּדִין פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[45]. וְאִם הֶזְקִקוּ לְשָׁוֶה פְּרוּטָה - גּוֹמְרִין אֶת דִּינוֹ אֲפִלּוּ לְפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[46].

45) בבא־מציעא נה, א, שאין זה נקרא ממון לענין גזל. כדברי רבינו בהל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו: "וכל פחות מפרוטה אינו ממון ואין בית־דין נזקקים לו". ומדברי רבינו שם ה"ח, משמע שבכלים הראויים לעשות בהם מלאכה, אפילו אינם שוים פרוטה - נזקקים עליהם ונשבעים עליהם. וכן פסק השו"ע בחו"מ פח, סעיף ג. 46) בבא־מציעא שם עמ' ב, ומפרש רש"י: אם חזר השני (הנתבע) ותבעו פחות משוה פרוטה - נזקקים לו. ומדברי רבינו, נראה כוונתו, דוקא אם התובע חזר ותבע "גומרים את דינו", שהרי זה כאילו תבע מתחילה פחות מפרוטה זו עם הפרוטה שתבע בראשונה, אבל אם הנתבע תובע, הרי זה כאיש אחר ואין נזקקים לו. ויתכן שגם רבינו יודה בזה, שהרי אם יזכה הנתבע יצטרך בית־דין לנכות לו ממה שחייבוהו לפרוע תחילה, והרי זה דין אחד (כסף־משנה).

יב. כָּל הַמַּטֶּה מִשְׁפַּט אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלָאו אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט. וְאִם הָיָה גֵּר - עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר[47]. וְאִם הָיָה[48] יָתוֹם - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר: מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם[49].

47) 'ספרי' פ' כי־תצא לפסוק זה. 48) הגר. 49) מתוך פירוש רבינו הלל ל'ספרי' שם, נראה שכן היא הגירסא בדברי ה'ספרי'. וכתב הרדב"ז: הואיל ונאמר: "משפט גר יתום", ולא נאמר: גר ויתום, אנו למדים, שאם היטה משפט יתום ישראל - אינו עובר אלא בלאו אחד הכולל כל ישראל. והשווה 'ספר המצוות' ל"ת רפ.

~ יום שלישי ל' שבט ~

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) מתבארת בו 'מצוות עשה' לשפוט משפט צדק. השוויית זכויות הופעת בעלי הדין. יחס בית הדין לתלמיד חכם המופיע בדין. דין מי מקדימים בתור בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעל דין חבירו. שאסור לדיין להיות מליץ וסניגור לדברי בעל הדין. המקרים המיוחדים בהם מותר לדיין לסעוד מעט לאחד מבעלי הדין.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁפֹּט הַשּׁוֹפֵט בְּצֶדֶק. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ. אֵי זֶהוּ צֶדֶק הַמִּשְׁפָּט? זוֹ הַשְׁוָיַת שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין בְּכָל דָּבָר[2]. לֹא יְהֵא אֶחָד מְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ, וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קַצֵּר דְּבָרֶיךָ! וְלֹא יַסְבִּיר פָּנִים לְאֶחָד וִידַבֵּר לוֹ רַכּוֹת, וְיֵרַע פָּנָיו לְאַחֵר וִידַבֵּר לוֹ קָשׁוֹת[3].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁפֹּט הַשּׁוֹפֵט בְּצֶדֶק כו'".

ובהמשך לזה כתב "...היה אחד מהם מלובש בגדים יקרים, והשני מלובש בגדים בזויין, אומר למכובד או הלבישהו כמותך עד שתדון עמו או לבוש כמותו עד שתהיו שווין כו'".

והגם שעניין הלבוש לא ישנה מאומה במעמדו ומצבו של העני, ציוותה התורה "בצדק תשפוט עמיתך" שיש לעשות כל התלוי בו כדי להשוותו בדין.

ומכאן הוראה לכל אחד ואחד מישראל, לעשות כל התלוי בו לטובתו של יהודי אחר, גם אם מדובר בהטבת מצב רוחו לשעה אחת בלבד! ואין צריך לומר שלא לפגוע בו או לומר לו מילים קשות, כי גם רגע אחד בצער של יהודי - נוגע.

(ע"פ "ין מלכות' ספר שופטים סימן יא
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) שבועות ל, א. 3) תוספתא סנהדרין פ"ו, ה"ב: "ולא יהא מאריך פניו כנגד אחד ולא מעיז כנגד אחד". ובכתובות מו, א דרשו: "לא תלך רכיל בעמך - אזהרה לבית־דין שלא יהא רך לזה (=לשון רך לי תהיה, רש"י) וקשה לזה".

ב. שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין, שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם מְלֻבָּשׁ בְּגָדִים יְקָרִים, וְהַשֵּׁנִי מְלֻבָּשׁ בְּגָדִים בְּזוּיִין - אוֹמֵר לַמְּכֻבָּד: אוֹ הַלְבִּישֵׁהוּ כְּמוֹתְךָ עַד שֶׁתָּדוּן עִמּוֹ, אוֹ לְבַשׁ כְּמוֹתוֹ עַד שֶׁתִּהְיוּ שָׁוִין, אַחַר כָּךְ תַּעַמְדוּ בְּדִין[4].

4) שבועות לא, א, ומפרש רש"י: שלא תגרום לנו לישא לך פנים, או יסתתמו דברי שכנגדך מפני חשיבותך וכו', שנאמר: "מדבר שקר תרחק", ומפרש רש"י: כיון שאיש מריבו מסותם, מעמיד זה את שקרו.

ג. לֹא יִהְיֶה אֶחָד יוֹשֵׁב וְאֶחָד עוֹמֵד, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם עוֹמְדִים[5]. וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לְהוֹשִׁיב אֶת שְׁנֵיהֶם - מוֹשִׁיבִין[6]. וְלֹא יֵשֵׁב אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה, אֶלָּא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זֶה בְּצַד זֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁעַת מַשָּׂא וּמַתָּן[7]; אֲבָל בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין - שְׁנֵיהֶם בַּעֲמִידָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה[8]. וְאֵי זֶהוּ גְּמַר דִּין? אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבַעֲלֵי דִינִין; אֲבָל הָעֵדִים - לְעוֹלָם בַּעֲמִידָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים[9].

5) שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'". 6) שבועות ל, א "אינו אסור אלא שלא יהא אחד עומד ואחד יושב". 7) כשבית־הדין שומע דבריהם וטענותיהם וחוקרם. 8) ותחילת הפסוק: "וישב משה לשפוט את העם" - כלומר, משה ישב לגמור הדין, ואז עמד העם עליו. 9) ופסוק זה מדבר בעדים, וכן דרשו: "כשהוא אומר: אשר להם הריב, הרי בעלי דינין אמור, הא מה אני מקיים: ועמדו שני האנשים - בעדים" (שם). ושם עמ' ב אמרו: בשעת גמר דין - דיינים בישיבה, ובעלי דינים בעמידה, שהרי עדים כגמר־דין דומה (=קבלת עדות, היא כשעת גמר־דין, 'תוספות' לסנהדרין יט, ב), וכתוב בהם: ועמדו שני האנשים.

ד. תַּלְמִיד חָכָם וְעַם הָאָרֶץ שֶׁבָּאוּ לְדִין - מוֹשִׁיבִין אֶת הֶחָכָם[10], וְאוֹמְרִים לְעַם הָאָרֶץ: שֵׁב! אִם לֹא יָשַׁב - אֵין מַקְפִּידִין עַל כָּךְ[11]. וְלֹא יַקְדִּים הַתַּלְמִיד כְּשֶׁיָּבוֹא לְדִין וְיֵשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ כְּרוֹצֶה[12] לָדוּן לְפָנָיו. וְאִם הָיָה קָבוּעַ לוֹ[13] זְמַן לִקְרוֹת[14], וּבָא זְמַנּוֹ - מֵתָּר[15].

10) שמצוה לכבדו ולהדרו, ככתוב (ויקרא יט, לב) "והדרת פני זקן", וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. 11) שבועות ל, ב. 12) בכת"י תימן: שרוצה לדון לפניו. כלומר, אל ישב לפני רבו קודם שיבוא בעל־דינו, ואפילו יושב ושותק, שלא יחשדהו בעל־דינו, שבא להטעים את דבריו לפני הדיין, וזה אסור כמבואר בסמוך ה"ז. 13) בכת"י תימן: היה קבוע לו. 14) שיעור קבוע לתלמיד עם רבו. 15) שהכל יודעים שבא לפניו ללמוד תורה כדרכו תמיד (שם). ובכת"י תימן: ובא בזמנו, וכבר העיר הכסף־משנה, שזוהי נוסחת רבינו האמיתית.

ה. כְּבָר נָהֲגוּ כָּל בָּתֵּי דִינֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַחַר הַגְּמָרָא[16] בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת[17], שֶׁמּוֹשִׁיבִין בַּעֲלֵי דִינִין וּמוֹשִׁיבִין הָעֵדִים, כְּדֵי לְסַלֵּק הַמַּחֲלֹקֶת[18]. שֶׁאֵין בָּנוּ כֹּחַ לְהַעֲמִיד מִשְׁפְּטֵי הַדָּת עַל תִּלְּם[19].

16) בדפ' רומי ובכת"י: התלמוד. 17) בסורא ובפומבדיתא שבבבל. 18) שלא יקפידו עמי הארץ, ויריבו כשיצווום לעמוד. הואיל ובדיעבד כשרה עדות אפילו בישיבה, כמבואר בירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ח, שאפילו הדיינים שקיבלו עדות עומדים (=שהדיינים עמדו) - דינם דין, וכמו כן בישיבת העדים, ראה 'תוספות' זבחים טז, א ד"ה: מה ליושב. - לפיכך התירו הגאונים הדבר "כדי לסלק המחלוקת" (ע"פ כסף־משנה והגהות מיימוניות).

19) מכונם ומקומם הקבוע, מלשון הכתוב (יהושע יא, יג) "הערים העומדות על תלם". וכתב הב"ח, הובאו דבריו בש"ך לחו"מ סי' יז ס"ק ז, "מכל־מקום העדים ובעלי־דין עצמם כל מי שנגעה יראת ה' בלבבו, ועמדו רגלי אבותיו על הר סיני, יחושו לכבוד התורה... לקיים: ועמדו שני האנשים, וראוי להם להשיב לדיינים: ואנחנו נעמוד לפני ה' ולפניכם, כי המשפט לאלוקים הוא".

ו. הָיוּ לִפְנֵי הַדַּיָּנִים בַּעֲלֵי דִין הַרְבֵּה - מַקְדִּימִין אֶת דִּין הַיָּתוֹם לְדִין הָאַלְמָנָה. שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה. וְדִין אַלְמָנָה קוֹדֵם לְדִין תַּלְמִיד חָכָם[20]. וְדִין תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לְדִין עַם הָאָרֶץ[21]. וְדִין הָאִשָּׁה קוֹדֵם לְדִין הָאִישׁ; שֶׁבִּשֶּׁת הָאִשָּׁה מְרֻבָּה[22].

20) שדמעתה מצויה וצערה מרובה, וכן אמרו (שבת יא, א) "תחת תלמיד־חכם (=לשמשו), ולא תחת יתום ואלמנה", הרי שיש להזהר בכבודם ביותר (אור שמח). 21) כמבואר לעיל אות ט. וגם משום ביטול תורה, כמבואר בבבא־בתרא כב, א: כיון שחכמים הם, יש להעדיפם שלא יטרדו מגירסתם. וכן אמרו (כתובות קו, א) "עשה של כבוד התורה עדיף". ובשבועות ל, א מסופר: רב עולא היה לו דין לפני רב נחמן, שלח לו רב יוסף: עולא חברינו עמית בתורה ובמצוות, הבין רב נחמן, שהתכוון להקדימו לאחרים. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, ה"י. 22) יבמות ק, א.

ז. אָסוּר לַדַּיָּן לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ[23]. וַאֲפִלּוּ דָּבָר אֶחָד - אָסוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: שְׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם[24]. וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ מֵאֶחָד - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא[25]. וּבִכְלָל לָאו זֶה: אַזְהָרָה לִמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרָע, וּמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, וּמֵעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר[26]. וְכֵן בַּעַל דִּין מֵזְהָר שֶׁלֹּא יַשְׁמִיעַ דְּבָרָיו לַדַּיָּן קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ[27]. וְגַם עַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[28] נֶאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[29].

23) אפילו בא חבירו, ויצא לרגע, אסור להשמיע דבריו שלא בפניו. 24) כשיהיו שניהם יחד שמעו דבריהם, ולא תשמעו דברי זה שלא בפני זה, שמסדר דברי שקר כדברי אמת, לפי שאין מכחישין, ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות, שוב אין לבו מהפך בזכות השני (סנהדרין ז, ב וברש"י). 25) שם. 26) פסחים קיח, א, שכשמספר או מעיד, הרי נושא בפיו שמע שוא (רשב"ם), והשווה 'ספר המצוות' לרבינו ל"ת רפא. 27) סנהדרין שם קרא: לא תשיא, אל תגרום שהדיין ישמע דבריך שלא בפני חברך. 28) ראה בסמוך ה"י, ולקמן פכ"ב, ה"ב־ג. 29) שבועות לא, א, שהמטעים דבריו שלא בפני בעל־דינו אינו בוש מדברי שקר (רש"י).

ח. לֹא יִהְיֶה הַדַּיָּן שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַתֻּרְגְּמָן[30], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מַכִּיר לָשׁוֹן בַּעֲלֵי דִינִין וְשׁוֹמֵעַ טַעֲנוֹתֵיהֶם. וְאִם אֵינוֹ מָהִיר בִּלְשׁוֹנָם כְּדֵי לְהָשִׁיב לָהֶם - יַעֲמֹד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַתַּרְגֵּמָן לְהוֹדִיעַ אוֹתָם פְּסַק הַדִּין[31], וּמֵאֵי זֶה טַעַם חַיֵּב זֶה וְזִכָּה זֶה[32].

30) שאין האמת יכולה להתברר אלא כששומע מפי בעלי־הדין עצמם (סמ"ע לחו"מ סי' יז, ס"ק יד). 31) מכות ו, ב, וראה בחו"מ כח, ו לענין לשון העדים, שאין מעמידים מתרגם בין הדיין והעדים. 32) ראה לעיל פ"ו, ה"ו.

ט. צָרִיךְ הַדַּיָּן לִשְׁמֹעַ טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין וְלִשְׁנוֹת טַעֲנוֹתֵיהֶן[33]. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ, זֹאת אוֹמֶרֶת זֶה בְּנִי הַחַי וּבְנֵךְ הַמֵּת[34]. וּמְצַדֵּק אֶת הַדִּין בְּלִבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ חוֹתְכוֹ[35].

33) לחזור עליהן בפני בעלי הדין, שמא לא עמד היטב על דברי טענותיהם, וכששונה אותן בפניהם יגיבו על כך ויתקנום, וגם שתהא דעת הצדדים נוחה, שלא יערערו על הדיינים, לומר שפסקו ולא הבינו טענותיהם כראוי (סמ"ע לחו"מ סי' יז, ס"ק טו). 34) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, הרי שחזר על דבריהן. 35) סנהדרין ז, ב, שנאמר: "ושפטתם צדק" - מה שהוא צדק ואמת בלבך, אותו תשפוט לאחרים. אבל כל עוד לבו נוקפו, לא יחתוך הדין.

י. מִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מֵלִיץ[36] לִדְבָרָיו שֶׁל בַּעַל דִּין?[37] שֶׁנֶּאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. אֶלָּא יֹאמַר[38] מַה שֶּׁנִּרְאֶה לוֹ וְיִשְׁתֹּק[39]. וְלֹא יְלַמֵּד אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין טְעָנָה כְּלָל. אֲפִלּוּ הֵבִיא[40] עֵד אֶחָד - לֹא יֹאמַר לוֹ: אֵין מְקַבְּלִין עֵד אֶחָד! אֶלָּא יֹאמַר לַנִּטְעָן[41]: הֲרֵי זֶה הֵעִיד עָלֶיךָ! הַלְוַאי שֶׁיּוֹדֶה וְיֹאמַר: אֱמֶת הֵעִיד! עַד שֶׁיִּטְעַן הוּא וְיֹאמַר: עֵד אֶחָד הוּא, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עָלַי[42]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[43].

36) סניגור. 37) לומר, יפה הוא טוען ועי"ז הוא מעודדו ונעשה לו סניגור. 38) הבעל־דין. 39) הדיין, ולא יגיב (שבועות ל, ב), וראה בסמ"ע שם, יז. 40) התובע. 41) הנתבע. 42) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, רב הונא היה מבזה את הדיין, שהיה אומר: אין מקבלים עד אחד. 43) וכן אמרו (אבות פ"א, מ"ח) "אל תעש עצמך כעורכי הדיינים" ומפרש רבינו שם: "אע"פ שידע בו שהוא העשוק, ושחברו טוען עליו שקר... עם כל זה אין מותר לו שילמדהו טענה, שתצילהו ותועילהו כלל".

יא. רָאָה הַדַּיָּן זְכוּת לְאֶחָד מֵהֶן, וּבַעַל דִּין מְבַקֵּשׁ לְאָמְרָהּ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְחַבֵּר[44] הַדְּבָרִים, אוֹ שֶׁרָאָהוּ מִצְטַעֵר לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּטַעֲנַת אֱמֶת, וּמִפְּנֵי הַחֵמָה וְהַכַּעַס נִסְתַּלֵּק[45] מִמֶּנּוּ, אוֹ נִשְׁתַּבֵּשׁ מִפְּנֵי הַסִּכְלוּת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְסַעֲדוֹ מְעַט, לַהֲבִינוֹ[46] תְּחִלַּת הַדָּבָר, מִשּׁוּם פְּתַח פִּיךָ לְאִלֵּם[47]. וְצָרִיךְ לְהִתְיַשֵּׁב בְּדָבָר זֶה הַרְבֵּה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין[48].

44) לנסחם ולהסבירם. 45) בכת"י תימן: נסתלקה. 46) להסבירו. 47) ירושלמי סנהדרין שם. כאילו בעל־דין זה אלם הוא ולפיכך אינו טוען, ועלינו לפתוח לו פה שיוכל לטעון זכויותיו. וכן אמרו (כתובות לו, א ובגיטין לז, ב) "כגון זה, פתח פיך לאלם הוא". השווה הל' שמיטה ויובל פ"ט, הכ"ד: "כשיביא בעל־חוב את שטרו... אומרים לנתבע שלם לו, ואם טען הנתבע איה פרוזבול שלו? אומר (=הדיין) לתובע, היה לך פרוזבול ואבד? אם אמר הן - נאמן", וזה נקרא בגיטין שם "פתח פיך לאלם". 48) הרבה צריך לשקול ולהבחין בין סעד קל זה, לאיסור של "עושה עצמו כעורכי הדיינים", בזה שמלמדו טענות ודרכים איך לזכות על־ידו. ומצינו ברבי יוחנן (כתובות נב, ב) שהצטער מאד על שסייע במידת מה לאחד מבעלי הדין, ע"י הדרכה בטענות, ולבסוף הרגיש והתחטא: "עשינו עצמנו כעורכי הדיינים", ומפרש רש"י: עורך הדין לפני הדיינים לזכותו... שעורך את הדיינים להפוך לבם לטובתו של זה.

~ יום רביעי א' אדר ~

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) בו מתבארת מצוות לא־תעשה, שלא ייראה הדיין מפני איש בעל זרוע. שמצוה על הדיין לומר לבעלי הדין בתחילה: בדין אתם רוצים, או בפשרה. האיסור לדיין לומר: אני זיכיתי וחבריי חייבו. מנהג דייני ירושלים בסדרי הדיון. הליכות נקיי הדעת שבירושלים בדרכי חברתם.

א. שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ לְדִין, אֶחָד רַךְ[2] וְאֶחָד קָשֶׁה[3]: עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵיהֶם, אוֹ מִשֶּׁתִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵיהֶם וְאִי אַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה[4] - אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶם: אֵינִי נִזְקָק לָכֶם[5]! שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב הַקָּשֶׁה, וְנִמְצָא רוֹדֵף אַחַר הַדַּיָּן[6]. אֲבָל מִשֶּׁתִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵיהֶם וְתֵדַע לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה - אִי אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר: אֵינִי נִזְקָק לָכֶם! שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ[7]. שֶׁלֹּא תֹּאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי רָשָׁע הוּא, שֶׁמָּא יַהֲרֹג אֶת בְּנִי, שֶׁמָּא יַדְלִיק אֶת גְּדִישִׁי, שֶׁמָּא יְקַצֵּץ נְטִיעוֹתַי[8]. וְאִם הָיָה מְמֻנֶּה לָרַבִּים - חַיָּב לְהִזָּקֵק לָהֶם[9].

2) נוח. 3) בעל מריבה ומטריח דיינים. 4) מי זכאי ומי חייב. 5) לעיין בדינכם ולפסוק לכם. 6) להפוך את הדין לזכותו. 7) סנהדרין ו, ב, וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ונמצא חזק: שאם היו שניהם חזקים, אין לו לחוש, שהשני יסייעו, וכך נפסק להלכה בחושן משפט יב, א. 8) ספרי דברים אות יז. 9) אפילו בתחילה, שאין לו לחוש לקשה, שהרבים יסייעוהו ויצילוהו (רדב"ז).

ב. וְכֵן תַּלְמִיד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ, וְרָאָה זְכוּת לֶעָנִי וְחוֹבָה לֶעָשִׁיר[10], אִם שָׁתַק - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ[11]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[12]. וּמִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁלֹּא יוֹשִׁיב תַּלְמִיד בּוּר[13] לְפָנָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[14].

10) ורבו טועה בדין. 11) סנהדרין שם - לא תכניס דבריך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפני איש, ומפרש: לא תגורו מלשון כנוס, ככתוב (דברים כח, לט): "ויין לא תשתה ולא תאגור". וכתב הסמ"ע לחושן משפט ט, יח: הוא הדין כששניהם עניים או עשירים, אלא נקט: אחד עני, להורות שאפילו הוא חושש משום כבוד רבו, ומשום כבוד העשיר, בכל זאת לא ישתוק. 12) שבועות לא, א, שגורם לפסוק דין שקר. 13) עם הארץ, ויישא וייתן עימו ויטעהו. 14) שם ל, ב, וברש"י.

ג. וּמִנַּיִן לְתַלְמִיד שֶׁרָאָה רַבּוֹ שֶׁטּוֹעֶה בַּדִּין, שֶׁלֹּא יֹאמַר: אַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַדִּין וְאֶסְתְּרֶנּוּ וְאֶבְנֶנּוּ[15], כְּדֵי שֶׁיִּקָּרֵא הַדִּין עַל שְׁמִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[16].

15) מלשון בניין, וכן הנוסח בתלמוד (שם לא, א). 16) ובחושן משפט סימן ט, ח מסיים: אלא יאמר לו דרך כבוד: רבי! כך וכך לימדתני. וראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט.

ד. מִצְוָה לוֹמַר לְבַעֲלֵי דִינִים בַּתְּחִלָּה: בְּדִין אַתֶּם רוֹצִים אוֹ בִּפְשָׁרָה[17]? אִם רָצוּ בִּפְשָׁרָה - עוֹשִׂין[18] בֵּינֵיהֶן פְּשָׁרָה. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁעוֹשִׂין פְּשָׁרָה תָּמִיד - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וְעָלָיו נֶאֱמַר: מִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם. אֵי זֶהוּ מִשְׁפַּט שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שָׁלוֹם[19]? הֲוֵי אוֹמֵר: זֶה בִּצּוּעַ[20]. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ. אֵי זֶהוּ מִשְׁפָּט שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ צְדָקָה[21]? הֲוֵי אוֹמֵר: זֶהוּ בִּצּוּעַ וְהִיא הַפְּשָׁרָה[22]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? קֹדֶם גְּמַר דִּין. אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע דִּבְרֵיהֶם וְיָדַע לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה - מִצְוָה לִבְצֹעַ. אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁגָּמַר הַדִּין וְאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב - אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן[23], אֶלָּא יִקַּב הַדִּין אֶת הָהָר[24].

17) הסכם על ידי וויתור מסויים מכל צד. פשרה - לשון פושרים, לא חם ולא קר (פירוש המשנה לרבינו כתובות פרק י, משנה ה). והבדל יש בין דין לפשרה, שבראשון, אחד יוצא זכאי והשני חייב, ובפשרה אין הזכאי זוכה בכול, ואין החייב מפסיד הכול. 18) הדיינים מפשרים. 19) "והלא במקום שיש משפט אין שלום"? שהחייב יוצא מקופח ובלתי מרוצה. 20) מיצוע הדין. 21) "והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה"? שמשמעה: וויתור ועשייה לפנים משורת הדין. 22) סנהדרין ו, ב. שהפשרה כאילו מבצעת וחותכת התביעה בין שני הצדדים כנ"ל. 23) לומר לצדדים: יריאים אנו שמא טעינו בדין ודיינים אחרים יהפכו את פסק דיננו (תוספות שם דיבור המתחיל: נגמר הדין). 24) לנהוג לפי מידת הדין ללא משוא פנים ורחמים. וראה בתוספות שם, אם חייב בית הדין שבועה לאחד מהם, רשאי הבית דין לפשר ביניהם, כדי להיפטר מעונש שבועה. וכן בחושן משפט יב, ב.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁרָצוּ בַּעֲלֵי הַדִּין בִּפְשָׁרָה בְּבֵית דִּין - יֵשׁ לָהֶם[25] לַחֲזֹר וְלִתְבֹּעַ אֶת הַדִּין, עַד שֶׁיִּקְנוּ מִיַּד שְׁנֵיהֶם[26].

25) רשאים הם. 26) קבלת קניין סודר (ראה לעיל פרק ז, הלכה ב ובביאורנו), המבטאת את הסכמתם והתחייבותם ההדדית (סנהדרין ו, א) "פשרה צריכה קניין".

ו. יָפֶה כֹּחַ פְּשָׁרָה מִכֹּחַ הַדִּין. שֶׁשְּׁנֵי הֶדְיוֹטוֹת שֶׁדָּנוּ - אֵין דִּינֵיהֶן דִּין[27], וְיֵשׁ לְבַעֲלֵי דִינִין לַחֲזֹר בָּהֶן; וְאִם עָשׂוּ פְּשָׁרָה[28] וְקָנוּ מִיָּדָן - אֵין יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן[29].

27) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה י, שאין בית דין פחות משלושה, אבל אחד מומחה מותר לו לדון יחידי ודינו דין, שם הלכה י. 28) אפילו אחד עשה פשרה ביניהם. 29) כי קבלת הקניין מידם מחייבתם, ולפיכך, נקט רבינו שהמפשרים היו שניים, כדי שיהיו עדים שהסכימו וקנו מידם, אבל כל שהצדדים אינם מכחישים את הקניין אפילו אחד מפשר ביניהם מועיל (סנהדרין שם, וכן דעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו). ומובן, שאם קנו מיד שניהם, שדיין אחד ידון להם - דינו דין, ואין יכולים לחזור בהם, כמבואר לעיל פרק ז, הלכה ב, אלא שסתם דין אינו על ידי קניין, וכל פשרה אינה מועילה אלא על ידי קניין (כסף משנה).

ז. אָסוּר לְאֶחָד מִן הַדַּיָּנִים, כְּשֶׁיֵּצֵא מִבֵּית דִּין, לוֹמַר: אֲנִי הוּא הַמְזַכֶּה אוֹ הַמְחַיֵּב, וַחֲבֵרַי חוֹלְקִין עָלַי; אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁהֵם רַבּוּ עָלַי? וְאִם אָמַר כֵּן - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סוֹד[30]. וּמַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד, שֶׁהוֹצִיא דְּבָרִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לְאַחַר שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְהוֹצִיאוּהוּ בֵּית דִּין מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְהִכְרִיזוּ עָלָיו: זֶה מְגַלֶּה סוֹד הוּא[31]!

30) משנה בסנהדרין כט, א. 31) שם לא, א ודבר לשון הרע היה (=רש"י שם). ובכלל זה, שלא יאמר אחד לנידון, הדיין עשה לך שלא כדין במה שחייב אותך, כמוכח מסוגיית התלמוד בבא קמא צט, ב בעובדה של שחיטה מוגרמת (ש"ך לחושן משפט יט, סעיף קטן ב).

ח. שָׁאַל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִים לִכְתֹּב לוֹ פְּסַק דִּין[32] - כּוֹתְבִין לוֹ כָּךְ: בָּא פְּלוֹנִי לְבֵית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי בַּעַל דִּינוֹ שֶׁטָּעָנוֹ בְּכָךְ, וְיָצָא זַכַּאי אוֹ חַיָּב[33]. וְנוֹתְנִין לוֹ. וְאֵין מַזְכִּירִין שֵׁם הַמְזַכֶּה וְלֹא שֵׁם הַמְחַיֵּב[34], אֶלָּא: בֵּית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי, מִדִּבְרֵיהֶם נִזְדַּכֶּה פְּלוֹנִי[35].

32) שרוצה להראותו לבית דין גדול, אולי יוכל לסתור הדין, ראה לעיל פרק ו, הלכה ו ובביאורינו שם. 33) ואין צריכים לכתוב לו הטעמים והראיות, אלא הטענות והפסק דין (חושן משפט יד, ד). כי כל בית דין יפה, כשישמע הטענות יידע לפסוק לפיהן, שתורה אחת לכולנו (סמ"ע שם). 34) במקרה והדין נחתך על פי רוב דעות נגד דעת המיעוט. 35) מסגנון זה יבינו שלא נחתך על פי דיעה אחידה, ולא יזכירו את שם הדיין החולק, כדי שלא ילכו רכיל, וגם לא יסתמו לכתוב: פלוני יצא זכאי, שזה נראה כשקר, כאילו כל הדיינים זיכוהו פה אחד (סנהדרין ל, א כדעת רבי אליעזר).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט. כַּךְ הָיָה מִנְהָגָם שֶׁל אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: מַכְנִיסִין בַּעֲלֵי דִינִין וְשׁוֹמְעִים דִּבְרֵיהֶם וְטַעֲנוֹתֵיהֶם, וּמַכְנִיסִים הָעֵדִים וְשׁוֹמְעִים דִּבְרֵיהֶם. וּמוֹצִיאִין כָּל אָדָם לַחוּץ[36], וְהַדַּיָּנִים נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בֵּינֵיהֶם בַּדָּבָר, וְגוֹמְרִין אֶת הַדָּבָר. וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיסִין בַּעֲלֵי דִינִים, וְגָדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים[37] אוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב. כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵדַע אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִים אֵי זֶה דַּיָּן הוּא מִי שֶׁזִּכָּה אוֹתוֹ, וְלֹא אֵי זֶה דַּיָּן הוּא שֶׁחִיְּבוֹ[38].

36) שלא ישמעו את הוויכוח של הדיינים מי המזכה ומי המחייב, וגם שלא ישאו פנים לאחד מבעלי הדין (פירוש המשנה לרבינו שם פרק ג, משנה ז). 37) לחלוק לו כבוד, שכן מידת החכמים, שאינם מדברים בפני מי שהוא גדול מהם, כדברי המשנה באבות פרק ה, משנה ז (תוספות יום טוב שם). 38) משנה בסנהדרין כט, ובגמרא שם ל, א כדברי רבי נחמיה שם. ורבינו בפירושו שם הוסיף: "כדי שיהיו הדיינים אהובים אצל בני אדם".

י. דַּיָּן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא גַּזְלָן אוֹ רָשָׁע[39] - אָסוּר לְהִצְטָרֵף עִמּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[40]. וְכַךְ הָיוּ זְקֵנֵי הַדַּעַת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹשִׂין: אֵין יוֹשְׁבִים בְּדִין עַד שֶׁיֵּדְעוּ עִם מִי הֵם יוֹשְׁבִים[41], וְלֹא חוֹתְמִים אֶת הַשְּׁטָר עַד שֶׁיֵּדְעוּ מִי חוֹתֵם עִמָּהֶם[42], וְלֹא נִכְנָסִים לִסְעֻדָּה עַד שֶׁיֵּדְעוּ מִי מֵסֵב עִמָּהֶן[43].

39) עובר עבירות שבין אדם לשמים. 40) שבועות ל, ב, וזה עלול להטעותו ולהטותו מדרך האמת. 41) שמא יצטרף עם אנשים שאינם הגונים ונמצא בכלל קשר בוגדים (לעיל פרק ב, הלכה י"ד). 42) שמא יחתמו עימהם עד אחד פסול, ומבטל עדות כולם ונמצאו בושים בדבר (סנהדרין כג, א וברש"י). 43) שגנאי הוא לתלמיד חכם לישב אצל עם הארץ בסעודה (שם וברש"י), וראה ברכות מג, ב "שישה דברים גנאי לו לתלמיד חכם... ואל יסב בחבורה של עמי הארץ", וכן בהלכות דעות פרק ה, הלכה ב, ובהלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה י"א.

~ יום חמישי ב' אדר ~

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) איסור לקיחת שוחד אפילו לזכות את הזכאי. מקרי שוחד דברים, שצריך הדיין להתרחק מהם. האיסור לדון לאהובו או לשנוא עליו. חרדת הדיין מאימת הדין.

א. לֹא תִקַּח שֹׁחַד. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְעַוֵּת אֶת הַדִּין[2], אֶלָּא אֲפִלּוּ לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּאי[3] וּלְחַיֵּב אֶת הַחַיָּב - אָסוּר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל אָרוּר לֹקֵחַ שֹׁחַד[4]. וְחַיָּב לְהַחֲזִיר הַשֹּׁחַד כְּשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ הַנּוֹתֵן[5].

2) לזכות את החייב, שעל זה הוא מוזהר משום: לא תטה משפט. 3) שלא יחייבו אם זכאי הוא (כתובות קה, א וברש"י). 4) ושם עמ' ב אמרו: "מה שוחד? שהוא חד", כלומר, הנותן והמקבל נעשים לב אחד, כיון שלקח ממנו שוחד, נתקרבה דעתו אצלו ונעשה כגופו, "ואין אדם רואה חובה לעצמו" (שם). 5) כמו שאמרו (תמורה ד, ב) כל דבר שאמרה תורה אל תעשה ועשה, אינו עשוי ואינו מועיל, ושם ו, ב הסיקו, שרבית שלקח המלוה יוצאה ללווה ע"י תביעתו בבית־הדין, וממנה למד רבינו לענין שוחד (ביאור הגר"א לחו"מ ט, ב). וכן אמר הנביא שמואל (שמואל־א, יב, ג) "ומיד מי לקחתי כופר ואעלים עיני בו ואשיב לכם".

ב. וּכְשֵׁם שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, כַּךְ הַנּוֹתֵן. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[6].

6) כמו שאמרו לענין איסור ריבית (בבא־מציעא עה, ב) שהלווה הנותן עובר משום ולפני עור וגו'. הוא־הדין לענין שוחד (ביאור הגר"א שם ס"ק ג).

ג. כָּל דַּיָּן שֶׁיּוֹשֵׁב וּמְגַדֵּל מַעֲלָתוֹ, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שָׂכָר לְחַזָּנָיו[7] וּלְסוֹפְרָיו[8] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַנּוֹטִים אַחֲרֵי הַבֶּצַע. וְכֵן עָשׂוּ בְּנֵי שְׁמוּאֵל. וּלְכַךְ נֶאֱמַר לָהֶם[9]: וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצַע וַיִּקְּחוּ שֹׁחַד[10]. וְלֹא שֹׁחַד מָמוֹן בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ שֹׁחַד דְּבָרִים. וּמַעֲשֶׂה בְּדַיָּן אֶחָד, שֶׁהָיָה עוֹלֶה בְּדוּגִית[11] קְטַנָּה לַעֲבֹר בַּנָּהָר, וּפָשַׁט אֶחָד יָדוֹ וְסִיְּעוֹ בַּעֲלִיָּתוֹ, וְהָיָה לוֹ דִּין, וְאָמַר לוֹ הַדַּיָּן: הֲרֵינִי פָּסוּל לְךָ לְדִין[12]. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהֶעֱבִיר אֶבְרָה[13] - נוֹצָה שֶׁל עוֹף - מֵעַל רְדִידוֹ[14] הַדַּיָּן, וְאַחַר כִּסָּה רֹק[15] מִלִּפְנֵי הַדַּיָּן, וְאָמַר לוֹ: הֲרֵינִי פָּסוּל לְךָ לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהֵבִיא מַתָּנָה אַחַת מִמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה לְדַיָּן כֹּהֵן, וְאָמַר לוֹ: פָּסוּל אֲנִי לְךָ לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאָרִיס[16] אֶחָד שֶׁל דַּיָּן, שֶׁהָיָה מֵבִיא לוֹ תְּאֵנִים מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. פַּעַם אַחַת הִקְדִּים וְהֵבִיא בַּחֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ דִּין. וְאָמַר לוֹ הַדַּיָּן: הֲרֵינִי פָּסוּל לְךָ לְדִין. אַף עַל פִּי שֶׁהַתְּאֵנִים מִשֶּׁל דַּיָּן, הוֹאִיל וְהֵבִיאָן שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן - נִפְסַל לוֹ לְדִין[17].

7) שמשיו המזמינים את הנתבעים לדין. 8) הכותבים את פסקי הדין. 9) בכת"י תימן: בהן. 10) ואמרו (שבת נו, א) "כל האומר בני שמואל חטאו (במקח שוחד והטיית דין) אינו אלא טועה... ומה אני מקיים "ויטו אחרי הבצע"? שלא עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם... והם לא עשו כן אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם". 11) סירה, מלשון הכתוב (עמוס ד, ב) "ואחריתכן כסירות דוגה". 12) כתובות קה, ב. 13) כנף, הנוצות הגדולות בכנף, מלשון הכתוב (דברים לב, יא) "ישאהו על אברתו". ובכת"י תימן, תיבה זו איננה. ויתכן, שסגנון זה נמשך אחר הכתוב (איוב לט, יג) "אם אברה חסידה ונוצה". 14) צעיף עליון, ככתוב (ישעיה ג, כג) "והצניפות והרדידים". 15) שעל הארץ. 16) פועל המעבד אדמת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעל השדה, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול, והשאר לבעל השדה. 17) כתובות שם, וכן סנהדרין ז, ב. וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ט, ס"ק ד שאפילו שוחד דברים ממש, כגון להקדים שלום לדיין, כשלא היה דרכו להקדים לו עד כה - אסור. כמו שאסרו זה לענין ריבית, ראה הל' מלוה ולוה פ"ה, הי"ב.

ד. כָּל דַּיָּן שֶׁשָּׁאַל שְׁאֵלָה[18] - פָּסוּל לִדִּין לָזֶה שֶׁהִשְׁאִילוֹ[19]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לַדַּיָּן לְהַשְׁאִיל; אֲבָל הָיָה לוֹ לְהַשְׁאִיל - כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי גַּם זֶה שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ.

18) כלים, או חפץ שימושי איזה שהוא. 19) כתובות קה, ב ורש"י שם מפרש: שרגיל לשאול, משמע מזה, שאם אינו רגיל לשאול ממנו אלא במקרה בלבד, מותר לו לדונו, וכן בשו"ע חו"מ סי' ט, סע' א.

ה. כָּל דַּיָּן שֶׁנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ לָדוּן - דִּינָיו בְּטֵלִים[20]. וְהוּא שֶׁלֹּא[21] יִהְיֶה שָׂכָר הַנִּכָּר; אֲבָל אִם הָיָה עוֹסֵק בְּמְלַאכְתּוֹ, וּבָאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם לְדִין, וְאָמַר לָהֶן: תְּנוּ לִי מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה תַּחְתַּי עַד שֶׁאָדוּן לָכֶם, אוֹ תְּנוּ לִי שְׂכַר בַּטָּלָתִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר נִכָּר שֶׁהוּא שְׂכַר הַבַּטָּלָה בִּלְבַד וְלֹא יוֹתֵר[22], וְיִטֹּל מִשְׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה זֶה בִּפְנֵי זֶה[23] - כְּגוֹן זֶה מֻתָּר[24].

20) משנה, בבכורות כט, א. וכתב הר"ן בקידושין סוף פ"ב, שלא דין זה בלבד, שנטל עליו שכר, הוא בטל, אלא כל דיניו שדן קודם לכן בטלים אלא־אם־כן ידוע שלא נטל בהם שכר, זהו ששנינו: "דיניו בטלים". 21) כבר העיר ה"פרי חדש", שהנוסחה האמיתית היא: "והוא שיהיה שכר הניכר", וכן הנוסח בדפ' וינציאה, כלומר: שיהא ניכר ששכר זה הוא שכר הדיינות. 22) כתובות קה, א. ובירושלמי סנהדרין פ"א, ה"א אמרו: נותנים לדיין שכר בטלו, ולעד שכר בטלו. 23) שאם יטול מזה שלא בפני זה, יחשוב חבירו שנתן לו יותר, או הנותן עצמו יחשוב שלא נטל רק ממנו ויחשדהו שנוטל שוחד (כסף־משנה). 24) ואם הוא שכר בטלה, אלא שאינו ניכר לאחרים, על זה שנינו (כתובות קה, א) "מכוער הדיין שנוטל שכר לדון, אלא שדינו דין".

ו. אָסוּר לַדַּיָּן לָדוּן לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֲבוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שׂוֹשְׂבִינוֹ[25] וְלֹא רֵעוֹ אֲשֶׁר כְּנַפְשׁוֹ; וְלֹא לְמִי שֶׁשּׂוֹנְאוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ[26]; אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִים שָׁוִין בְּעֵינֵי הַדַּיָּנִים וּבְלִבָּם[27]. וְאִם לֹא הָיָה מַכִּיר אֶת אֶחָד מֵהֶם וְלֹא מַעֲשָׂיו - אֵין לְךָ דַּיָּן צֶדֶק כָּמוֹהוּ[28].

25) ידידו המלווה אותו בימי חופתו. "רעה דוד" (שמואל־ב, טו, לז) מתרגם יונתן: "שושבינא דדוד". 26) כתובות קה, ב, אוהבו - לא יראה לו חובה; שונאו - לא יראה לו זכות. ובשבת קיט, א אמר מר בר רב אשי: פסול אני לדון לתלמיד־חכם, מתוך שחביב עלי כגופי, ואין אדם רואה חובה לעצמו, וראה סנהדרין כט, א. ומדקדוק לשון רבינו: אסור לדיין לדון, נראה שאין זה אלא איסור, אבל אין הדין נפסל משום כך (רדב"ז, וכן בשו"ע חו"מ ז, ז). 27) סנהדרין ז, ב, "לא תכירו פנים במשפט - לא תכירהו (=מחמת אהבה); לא תנכרהו" (=מחמת שנאה), וכן בבאורי הגר"א (חו"מ ז, ל). 28) 'ספרי' דברים, פט"ז: "ושפטתם צדק - צדיק בצדקו, תובע ומביא ראיות" (ביאור הגר"א שם, אות לא), כוונת ה'ספרי', שלא ידון הדיין ע"פ השערה, מתוך נאמנות של בעל־דין אחד נגד חבירו, אלא שיהיה "צדיק בצדקו", במה שנוגע לדין זה, ע"פ ראיות והוכחות, ומכאן, שיותר טוב שלא יכיר הדיין את הבעל־דין ואת מעשיו, כדי שהכרעת המשפט תוחלט רק ע"פ צדקת המשפט הנידון (באר אליה, להרב ר' א"י הכהן קוק).

ז. כָּל שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁשּׂוֹנְאִים זֶה אֶת זֶה - אֲסוּרִין לֵישֵׁב בְּדִין זֶה עִם זֶה[29]. שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לִיצִיאַת מִשְׁפָּט מְעֻקָּל[30], מִפְּנֵי הַשִּׂנְאָה שֶׁבֵּינֵיהֶן דַּעַת כָּל אֶחָד נוֹטָה לִסְתֹּר דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ.

29) סנהדרין כט, א. 30) מלשון הכתוב (חבקוק א, ד) "על כן יצא משפט מעוקל".

ח. לְעוֹלָם יִרְאֶה דַּיָּן עַצְמוֹ כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ עַל צַוָּארוֹ[31], וְגֵיהִנֹּם פְּתוּחָה לוֹ מִתַּחְתָּיו[32]. וְיֵדַע אֶת מִי הוּא דָן, וְלִפְנֵי מִי הוּא דָּן[33], וּמִי עָתִיד לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ אִם נָטָה מִקַּו הָאֱמֶת. שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל[34]. וְאוֹמֵר: רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים, כִּי לֹא לְאָדָם תִּשְׁפְּטוּ כִּי לַיְיָ[35].

31) סנהדרין ז, א וכגירסת הרי"ף שם, ונוסח התלמוד: כאילו חרב מונחת לו בין יריכיו. 32) שם. החרב - רומזת לעונש בעולם־הזה, והגיהנם — לעולם־הבא (סמ"ע לחו"מ ח, ח). 33) את הקב"ה (סנהדרין ו, ב). 34) מכאן, שהוא דן לפני הקב"ה, והכתוב מסיים: "בקרב אלהים ישפוט", כלומר: הקב"ה הנזכר בראש הפסוק, ישפוט בקרב אלהים - הם הדיינים להפרע מהם (סמ"ע שם, יא). 35) הרי שהוא כדן את הקב"ה.

ט. כָּל דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ דָן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ - גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל[36]. וְכָל דַּיָּן שֶׁנּוֹטֵל מִזֶּה וְנוֹתֵן לָזֶה שֶׁלֹּא כַּדִּין - הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ נְפָשׁוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ[37]. וְכָל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת - כְּאִלּוּ תִּקֵּן אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ[38], וְגוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּשְׁרֶה בְּיִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל[39]. וְשֶׁמָּא יֹאמַר הַדַּיָּן: מַה לִּי וְלַצָּרָה הַזֹּאת?[40] תַּלְמוּד לוֹמַר: וְעִמָּכֶם בְּדִבַר מִשְׁפָּט[41] - אֵין לַדַּיָּן אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת[42].

36) סנהדרין ז, א. 37) שם. 38) שבת י, א "כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית". 39) סנהדרין שם. 40) שאם יטעה יענש. 41) לפי הטענות שעמכם במשפט,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לפי אותם דברים תשפטו, ולא תיענשו (שם ו, ב וברש"י). 42) עליו להתכוון להוציאו לאמיתו, ושוב לא יענש (שם וברש"י).

י. וּלְעוֹלָם יִהְיוּ בַּעֲלֵי דִינִין לְפָנֶיךָ כִּרְשָׁעִים[43], וּבְחֶזְקַת שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן טוֹעֵן שֶׁקֶר[44], וְדוּן לְפִי מַה שֶּׁתִּרְאֶה מִן הַדְּבָרִים. וּכְשֶׁיִּפָּטְרוּ מִלְּפָנֶיךָ - יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּצַדִּיקִים, כְּשֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, וְדוּן כָּל אֶחָד מֵהֶם לְכַף זְכוּת[45].

43) שלא יטה לבך לאחד מהם, לומר: איש פלוני חשוב הוא ולא יטעון שקר, שאם אתה אומר כן, אין אתה רואה לו חובה (אבות פ"א מ"ח וברע"ב). 44) כדי שיחפש בטענותיהם וברמאות של כל אחד, ועי"ז ירד לאמיתת הדין (תוספות יו"ט שם). 45) שלא תחשוד בחייב לומר: גזלן היה זה, אלא תזכהו לומר: שמא טועה היה ולא נתכוון לגזול (שם וברע"ב).

~ יום שישי ג' אדר ~

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) דיני ממונות שחותכים בהם על פי אומדנות חזקות, למרות שאין בהם ראיות ברורות. אזהרה לדיין לא לחתוך הדין כשיודע בו שהוא מרומה. הסמכות לדיין לענוש ולהכות משום סייג וגדר בלבד. שלא יהיה כבוד הבריות קל בעיני הדיין.

א. יֵשׁ לַדַּיָּן לָדוּן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת עַל פִּי הַדְּבָרִים שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה לָהֶן שֶׁהֵן אֱמֶת, וְהַדָּבָר חָזָק בְּלִבּוֹ שֶׁהוּא כֵּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיָה יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהַדָּבָר כֵּן הוּא, שֶׁהוּא דָּן כְּפִי מַה שֶּׁיּוֹדֵעַ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְחַיֵּב אָדָם שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין[2], וְאָמַר לַדַّיָּן אָדָם שֶׁהוּא נֶאֱמָן אֶצְלוֹ וְשֶׁדַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עַל דְּבָרָיו, שֶׁזֶּה הָאִישׁ חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה - יֵשׁ לַדַّיָּן לַהֲפֹךְ הַשְּׁבוּעָה[3] עַל שֶׁכְּנֶגְדּוֹ[4], וְיִשָּׁבַע וְיִטֹּל; הוֹאִיל וְסָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁל דַּיָּן עַל דִּבְרֵי זֶה[5]. אֲפִלּוּ הָיְתָה אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד[6] נֶאֱמָנִים אֶצְלוֹ, הוֹאִיל וּמָצָא הַדָּבָר חָזָק וְנָכוֹן בְּלִבּוֹ - סוֹמֵךְ עָלָיו וָדָן[7]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם יָדַע הוּא עַצְמוֹ שֶׁזֶּה חָשׁוּד. וְכֵן אִם יָצָא[8] שְׁטַר חוֹב לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ אָדָם שֶׁסָּמֵךְ עָלָיו, אֲפִלּוּ אִשָּׁה אוֹ קָרוֹב[9]: זֶה פָּרוּעַ הוּא! אִם סָמְכָה דַעְתּוֹ עַל דְּבָרָיו - יֵשׁ לוֹ לוֹמַר לָזֶה: לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[10]. אוֹ אִם הָיָה עָלָיו[11] שְׁטַר חוֹב לְאַחֵר[12] - יִתֵּן לָזֶה שֶׁלֹּא נִפְגַּם שְׁטָרוֹ כְּלָל[13], וְיַנִּיחַ זֶה שֶׁנִּפְגַּם שְׁטָרוֹ בִּדְבָרֵי הָאֶחָד[14]. אוֹ יַשְׁלִיךְ הַשְּׁטָר בְּפָנָיו[15] וְלֹא יָדוּן בּוֹ. כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה. וְכֵן מִי שֶׁבָּא וְטָעַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ פִּקָּדוֹן אֵצֶל פְּלוֹנִי שֶׁמֵּת בְּלֹא צַוָּאָה, וְנָתַן סִימָנִין מֵבְהָקִין[16], וְלֹא הָיָה זֶה הַטּוֹעֵן רָגִיל לְהִכָּנֵס בְּבֵית זֶה הָאִישׁ שֶׁמֵּת[17], אִם יָדַע הַדַּיָּן שֶׁזֶּה הַמֵּת אֵינוֹ אָמוּד[18] לִהְיוֹת לוֹ חֵפֶץ זֶה[19], וְסָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁאֵין זֶה הַחֵפֶץ שֶׁל מֵת - מוֹצִיאוֹ מִן הַיּוֹרְשִׁין וְנוֹתְנוֹ לָזֶה הָאָמוּד בּוֹ[20] וְנָתַן סִימָנִים[21]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁאֵין הַדָּבָר מָסוּר אֶלָּא לְלִבּוֹ שֶׁל דַּיָּן, לְפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לוֹ שֶׁהוּא דִּין הָאֱמֶת. אִם כֵּן, לָמָּה הִצְרִיכָה תּוֹרָה שְׁנֵי עֵדִים? שֶׁבִּזְמַן שֶׁיָּבוֹאוּ לִפְנֵי הַדַּיָּן שְׁנֵי עֵדִים - יָדוּן עַל פִּי עֵדוּתָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם בֶּאֱמֶת הֵעִידוּ אוֹ בְּשֶׁקֶר[22].

2) שהיה אדם תובעו ממון והוא כפר. 3) אע"פ שבדרך כלל אין עד אחד נאמן לפסול את חבירו לשבועה. 4) התובע. 5) כתובות פה, א. 6) שהם פסולים לעדות לגמרי. 7) שם, רבא האמין את אשתו בעדות כזו, בהיותו משוכנע שהיא לא תשקר. 8) מידי המלוה הטוען את הלווה. 9) שהם פסולים לעדות, כי אילו עד אחד כשר, נאמן לטעון שטר פרוע הוא זה, לחייב את המלוה להשבע, אפילו כשאין דעת הדיין סומכת על דבריו, כמבואר בהל' מלוה ולווה פי"ד, ה"א. 10) כתובות שם, וכפירוש ה'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. 11) על הלווה. 12) שלוה ממנו כסף, ואין לו לשלם אלא לאחד מהם. 13) שלא ערערו עליו לומר: פרוע הוא. 14) כדעת רב אלפס שם: "בשודא דדיינא", וכפי שפירשו הרא"ש שם פ"ט, אות ו. 15) וגם לא יקרענו, אלא שלא יגבה בו. ויתכן, אם ילך לבית־דין אחר, שאינו סומך על עד פסול זה, יגבה בו (רא"ש שם בשם רש"י). וכן סיכמו בכתובות פה, א שלא קורעים השטר לגמרי. 16) מצויינים וברורים ביותר. 17) שנוכל לחשוד בו, שהסתכל בסימנים והתחקה עליהם. 18) אין אנשים אומדים אותו על כך (רש"י לגיטין נב, ב). 19) כגון שהיה עני, והחפץ הוא דבר יקר מאד. 20) שהוא מוחזק כעשיר, ואנשים אומדים אותו בחפץ כזה. 21) אבל אילו היה הנפקד "אמוד בו" - אין סימני המפקיד מועילים לו, כי שמא קנהו הנפקד ממנו (כתובות פה, ב) והשווה הל' שאלה פ"ו, ה"ד. וכתבו ה'תוספות' שם, אע"פ שאילו היה הנפקד חי וטוען שלי הוא החפץ הוא נאמן, אע"פ שאינו אמוד, כי אולי מציאה מצא או קיבלו במתנה, בכל זאת אין אנו טוענים כן לטובת היתומים, כי זהו דבר נדיר מאד. 22) ומכאן, שאם יודע הדיין שהעידו שקר, עליו לדון כפי מה שהוא יודע ולא יחוש לעדים (רדב"ז, וראה בסמוך ה"ג).

ב. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הֵן עִקַּר הַדִּין. אֲבָל מִשֶּׁרַבּוּ בָּתֵּי דִינִין שֶׁאֵינָן הֲגוּנִים, וַאֲפִלּוּ הָיוּ הֲגוּנִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם - אֵינָן חֲכָמִים כָּרָאוּי וּבַעֲלֵי בִּינָה, הִסְכִּימוּ רֹב בָּתֵּי דִינֵי יִשְׂרָאֵל: שֶׁלֹּא יַהֲפֹכוּ שְׁבוּעָה[23] אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה. וְלֹא יִפְגְּמוּ שְׁטָר וְיַפְסִידוּ חֶזְקָתוֹ בְּעֵדוּת אִשָּׁה אוֹ פָּסוּל. וְכֵן בִּשְׁאָר כָּל הַדִּינִין. וְלֹא יָדוּן הַדַּיָּן בִּסְמִיכַת דַּעְתּוֹ וְלֹא בִּידִיעָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמַר כָּל הֶדְיוֹט: לִבִּי מַאֲמִין לְדִבְרֵי זֶה, וְדַעְתִּי סוֹמֶכֶת עַל זֶה. וְכֵן אֵין מוֹצִיאִין מִן הַיְתוֹמִים אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה, לֹא בְּדַעַת הַדַּיָּן וְלֹא בְּאֲמִדַּן הַמֵּת[24] אוֹ הַטּוֹעֵן[25]. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הֵעִיד אָדָם נֶאֱמָן בְּדָבָר מִכָּל הַדְּבָרִים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְנָטְתָה דַעַת הַדַּיָּן שֶׁאֱמֶת הוּא אוֹמֵר - מַמְתִּין בַּדִּין[26], וְאֵינוֹ דוֹחֶה עֵדוּתוֹ, וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִם בַּעֲלֵי דִינִין עַד שֶׁיּוֹדוּ לְדִבְרֵי הָעֵד, אוֹ יַעֲשׂוּ פְּשָׁרָה[27], אוֹ יִסְתַּלֵּק מִן הַדִּין[28].

23) על התובע. 24) אם הוא אמוד או לא. 25) דעת הגאונים, הובאה ברי"ף לכתובות פ"ט. 26) משהה הדין ומחמיצו. 27) רי"ף שם. 28) וכתוב ב"הגהות מיימוניות": צריכים הדיינים להתרחק בכל יכלתם, שלא יקבלו עליהם דין תורה (אלא דרך פשרה), כי מאד נתמעטו הלבבות. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: בימי שמעון בן שטח ניטלו דיני ממונות, אמר רבי שמעון בר יוחאי: ברוך ה' שאיני חכם לדון. ופירש ה"פני משה": איני יכול לדון, ואין עלי עונש המשפט, וחושך עצמו מן הדין היה.

ג. וּמִנַּיִן לַדַּיָּן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּדִין שֶׁהוּא מְרַמֶּה[29], שֶׁלֹּא יֹאמַר: אֶחְתְּכֶנּוּ[30], וְיִהְיֶה הַקּוֹלָר[31] תָּלוּי בְּצַוְּארֵי הָעֵדִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[32]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יִדְרֹשׁ בּוֹ וַיַּחְקֹר הַרְבֵּה בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה שֶׁל דִּינֵי נְפָשׁוֹת[33]. אִם נִרְאֶה לוֹ לְפִי דַעְתּוֹ [שֶׁאֵין בּוֹ רַמָּאוּת - חוֹתֵךְ אֶת הַדִּין עַל פִּי הָעֵדוּת. אֲבָל אִם הָיָה לִבּוֹ נוֹקְפוֹ] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רַמָּאוּת; אוֹ שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עַל דִּבְרֵי הָעֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפַסְלָן; אוֹ שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה שֶׁבַּעַל דִּין זֶה רַמַּאי וּבַעַל עָרְמָה, וְהִשִּׁיא[34] אֶת הָעֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים וּלְפִי תֻּמָּם הֵעִידוּ, וְזֶה הִטְעָם; אוֹ שֶׁנִּרְאֶה לוֹ מִכְּלַל הַדְּבָרִים, שֶׁיֵּשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים מְסֻתָּרִין[35], וְאֵינָן רוֹצִים לְגַלּוֹתָם - כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אָסוּר לוֹ לַחְתֹּךְ אוֹתוֹ הַדִּין, אֶלָּא יְסַלֵּק עַצְמוֹ מִדִּין זֶה, וִידִינֶנּוּ מִי שֶׁלִּבּוֹ שָׁלֵם בַּדָּבָר[36]. וַהֲרֵי הַדְּבָרִים מְסוּרִים לַלֵּב. וְהַכָּתוּב אוֹמֵר: כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא[37].

29) שמבין מדברי העדים שאין עדותם אמת. 30) אפסקנו. 31) שלשלת העוון. 32) שבועות ל, ב. 33) שהיא מדוקדקת מאד, ומבוארת בהל' עדות פ"א, ה"ד־ה. 34) שידלם או הסיתם. 35) נעלמים. 36) ודוקא שלא נתברר אצלו שהוא מרומה, אבל אם יודע הדיין בבירור שעידי שקר הם, אינו רשאי להסתלק מן הדין אלא ידון כפי ידיעתו את האמת (רדב"ז). "וכשהיה הרא"ש רואה באומד מוכח, שהדין מרומה, היה כותב ונותן ביד הנתבע, שאין לשום דיין להשתדל בדין זה" (שו"ע חו"מ טז, ג). וכתוב בהגהות מיימוניות, כל זה כשהתובע רמאי, אבל אם הנתבע טוען ברמאות - יש לחתכו, ואין הדיין יכול להסתלק, שלא יהא חוטא נשכר. וכן בשו"ע שם סעיף ד. 37) שאל יתנצל הדיין לומר, איני רואה בטענות שום צד של רמאות, כי דברים אלה מסורים ללב, והקב"ה יודע מה שבלבו, ועל כגון זה נאמר (ויקרא כה, יז) "ויראת מאלהיך" (סמ"ע לחו"מ טו, יא). וראה בבא־מציעא נח, ב "כל דבר המסור ללב, נאמר בו: ויראת מאלהיך".

ד. יֵשׁ לְבֵית דִּין לְהַלְקוֹת מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב מַלְקוּת, וְלַהֲרֹג מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב מִיתָה. וְלֹא לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה[38], אֶלָּא לַעֲשׂוֹת סְיָג[39] לַתּוֹרָה. וְכֵיצַד שְׁרוּאִים בֵּית דִּין שֶׁפָּרְצוּ הָעָם בַּדָּבָר[40], יֵשׁ לָהֶן לִגְדֹּר וּלְחַזֵּק הַדָּבָר כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶם. הַכֹּל הוֹרָאַת שָׁעָה, לֹא שֶׁיְּקַבֵּעַ הֲלָכָה לְדוֹרוֹת. מַעֲשֶׂה וְהִלְקוּ אָדָם שֶׁבָּעַל אִשְׁתּוֹ תַּחַת אִילָן[41]. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁרָכַב עַל סוּס בְּשַׁבָּת בִּימֵי יְוָנִים[42], וֶהֱבִיאוּהוּ לְבֵית דִּין וּסְקָלוּהוּ[43]. וּמַעֲשֶׂה וְתָלָה שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח שְׁמוֹנִים נָשִׁים[44] בְּיוֹם אֶחָד בְּאַשְׁקְלוֹן. וְלֹא הָיוּ שָׁם כָּל דַּרְכֵּי הַדְּרִישָׁה וַחֲקִירָה וְהַהַתְרָאָה, וְלֹא בְּעֵדוּת בְּרוּרָה, אֶלָּא הוֹרָאַת שָׁעָה כְּפִי מַה שֶּׁרָאָה[45].

38) שיתכוון לבוד מלבו חיוב מיתה לשאינו חייב. 39) גדר. 40) הרסו את הגדר וזלזלו בו. 41) בפרהסיא, והרי זו פריצות גדר הערוה. וכלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פכ"א הי"ד: "שלא יראה כזנות, וירגילו עצמם לידי זנות". 42) שהיוונים גזרו גזירות על ישראל, והיו המצוות בזויות בעיניהם. 43) אע"פ שאין זה אלא איסור מדרבנן בלבד, ואין עליו עונש מיתה, כמבואר בהל' שבת פכ"א ה"ט. 44) מכשפות. 45) שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים, ותלאן לפרסם חומר העוון, ודן את כולן ביום אחד, אע"פ שאין דנים שנים ביום אחד - מפני קרוביהן שלא יתקשרו להצילן (סנהדרין מה, ב וברש"י), ושאר כל ההוראות מנויות שם מו, א.

ה. וְכֵן יֵשׁ לְבֵית דִּין בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן לְהַלְקוֹת אָדָם שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָה[46], וְהָעָם מְרַגְּנִים עָלָיו[47] שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל הָעֲרָיוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קוֹל שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48], וְלֹא יִהְיוּ אֵלּוּ אוֹיְבִים יְדוּעִים שֶׁמּוֹצִיאִין עָלָיו שְׁמוּעָה רָעָה[49]. וְכֵן מְבַזִּין אֶת זֶה שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָה, וּמְחָרְפִין אֶת יוֹלַדְתּוֹ[50] בְּפָנָיו[51].

46) ששומעים עליו, שהוא עובר עבירות (קידושין פא, א), שנאמר (שמואל־א ב, כד) "אל בני, כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע". 47) מדברים בו. "ודבת עם" (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורננת עם. 48) בהל' סוטה פ"ב, הי"ד. 49) כי אם יש לו אויבים - הם הם שהוציאו הקול ואין חוששים לו (יבמות כה, א). 50) אמו. 51) מגילה כה, ב, ומפרש רש"י שם, ד"ה: בגימ"ל ושי"ן בשם תשובות הגאונים: מותר לבזות גם את אמו שילדתו. וכתב הר"ן שם: כל זה באדם רגיל, אבל תלמיד־חכם - אסור לבזותו אלא כסהו כלילה, והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"א.

ו. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן תָּמִיד לְהַפְקִיר מָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים, וּמְאַבֵּד וְנוֹתֵן[52] כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לִגְדֹּר פִּרְצוֹת הַדָּת וּלְחַזֵּק הַבֶּדֶק[53], אוֹ לִקְנֹס אַלְמָן[54] זֶה. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּעֶזְרָא: וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים כַּעֲצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים יָחֳרַם כָּל רְכוּשׁוֹ. מִכָּאן, שֶׁהֶפְקֵר בֵּית דִּין - הֶפְקֵר[55].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

52) מזה לזה. ובכת"י תימן: ומאבד זכותם כפי מה שיראה. 53) הסדק, שנראה בחומת הדת. 54) תקיף ואנס. 55) מועד קטן טז, א. ובגיטין לו, ב. ושם הוסיפו עוד מקור, שנאמר (יהושע יט, נא) "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן... וראשי האבות" וגו' - וכי מה ענין ראשים אצל אבות? לומר לך, מה אבות מנחילים את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילים העם כל מה שירצו.

ז. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן לְנַדּוֹת[56] וּלְהַחֲרִים[57] מִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן נִדּוּי, כְּדֵי לִגְדֹּר פֶּרֶץ, כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לוֹ וְהַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ. וְיֹאמַר, שֶׁנִּדָּהוּ וְהֶחֱרִימָהוּ[58] עַל דַּעְתּוֹ[59]. וִיפַרְסֵם חֶטְאוֹ בָּרַבִּים. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹרוּ מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ יְיָ[60], אֹרוּ אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ, כִּי לֹא בָאוּ לְעֶזְרַת יְיָ[61].

56) להרחיקן, שאומר: פלוני יהא בשמתא. 57) לומר עליו: פלוני מוחרם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב. והמנודה - אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבים בארבע אמותיו, אבל מלמד הוא לאחרים ומלמדים אותו, ונשכר לאחרים, ושוכר. יותר עליו המוחרם, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו, אינו נשכר ואין נשכרים לו, ואחרי שישב בנידוי שלשים יום ולא ביקש להתירו - מנדים אותו שנית, ישב שלשים יום אחרים ולא ביקש להתירו - מחרימים אותו (שם ד-ו). 58) בכת"י תימן: או שהחרימהו. 59) השליח אומר: שמנדהו על דעתו של גדול בית־הדין, כדי שהחוטא יחוש לנפשו, שאם לא ידגיש שליח בית־הדין, שזה על דעת גדול בית־הדין, אין להאשים את החוטא כשלא יחוש לדבריו (כסף־משנה). 60) הרי שמחרימו על דעת הגדול. 61) הרי שמפרסם חטאו ברבים (מועד קטן טז, א).

ח. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן לַעֲשׂוֹת מְרִיבָה עִם הָרָאוּי לָרִיב עִמּוֹ, וּלְקַלְלוֹ וּלְהַכּוֹתוֹ וְלִתְלֹשׁ שְׂעָרוֹ, וּלְהַשְׁבִּיעוֹ בֵּאלֹהִים בְּעַל כָּרְחוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אוֹ שֶׁלֹּא עָשָׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: וָאָרִיב עִמָּם וָאֲקַלְלֵם[62], וָאַכֶּה מֵהֶם אֲנָשִׁים וָאֶמְרְטֵם, וָאַשְׁבִּיעֵם בֵּאלֹהִים[63].

62) את אלה שהושיבו נשים נכריות. 63) שלא יתנו בנותיהם לבני הגויים (מועד קטן, שם).

ט. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לִכְפּוֹת[64] יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְלֶאֱסֹר בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וּלְדַחֹף וּלְסַחֵב עַל הָאָרֶץ. שֶׁנֶּאֱמַר: הֵן לְמוֹת[65] הֵן לִשְׁרֹשׁ[66], הֵן לַעֲנָשׁ נִכְסִין[67] וְלֶאֱסוּרִין[68].

64) לקשור. 65) ארתחשסתא מלך פרס נתן רשות לעזרא לענוש את העבריינים כל אחד כראוי לו וכראות עיניו. 66) לעקרו מן השורש אותו ואת זרעו (רש"י לעזרא שם), אבל בתלמוד מועד קטן שם, אמרו: לשרושי - זו הרדפה, ומפרש רבינו: לסחוב על הארץ (כסף־משנה). 67) עונש ממון. 68) מפרש רבינו: לאסרו בבית הסוהר, אבל רש"י שם מפרש: לקשרו על העמוד ולהלקותו, וכן בעזרא מפרש רש"י: "ולאסורין - לייסרו ביסורין", ועונש בית הסוהר לא הוזכר בדבריו.

י. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - לְפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה הַדַּיָּן שֶׁזֶּה רָאוּי לְכָךְ וְשֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה. וּבְכֹל יִהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם[69]. וְאַל יִהְיֶה כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת קַל בְּעֵינָיו, שֶׁהֲרֵי הוּא דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[70]. וְכָל שֶׁכֵּן כְּבוֹד בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב[71], הַמַּחֲזִיקִין בְּתוֹרַת הָאֱמֶת, שֶׁיִּהְיֶה זָהִיר שֶׁלֹּא יֵהָרֵס כְּבוֹדָם; אֶלָּא לְהוֹסִיף בִּכְבוֹד הַמָּקוֹם בִּלְבַד. שֶׁכָּל הַמְבַזֶּה אֶת הַתּוֹרָה[72] - גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת; וְהַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה - גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת[73]. וְאֵין כְּבוֹד הַתּוֹרָה אֶלָּא לַעֲשׂוֹת עַל פִּי חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ[74].

69) לגדור פרצות הדת, ולעשות סייג לתורה, וכן אמרו (אבות פ"ב, מי"ב) "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". 70) של החכמים, שעליהם אמרה תורה (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך" (ברכות יט, ב) וכדברי רבינו בהל' אבל פ"ג הי"ד: "מיטמא (הכהן) בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד? אָבל שהלך בבית הפרס, הכל הולכים אחריו שם לנחמו" וכו'. 71) כדברי רבי עקיבא, במשנה בבא־קמא צ, ב. 72) העוסקים וההוגים בה. 73) אבות פ"ד מ"ו, וכפירוש רבינו והרע"ב שם. 74) כמו שאמרו (מדרש שמות רבה' פרשה ל אות כג) "שלא נתן לכם הקב"ה את התורה, אלא על־מנת שתעשו את הדינים", וכשהוא משתדל לעשות סייג לתורה ולדון את הפורצים בה, הרי זה מכבד את התורה.

~ שבת קודש ד' אדר ~

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) האיסור לפרנס ומנהיג, לנהוג בשררה ובגסות על הציבור. הכיבוד ההדדי בין הדיין והציבור. שאסור לפרנס ולדיין להתבזות בפני הציבור. שלא לפגוע בכבודו של שליח בית־דין, המוזמן לבוא לבית־דין ולא בא, מה עונשו. זמנים ידועים שאין קובעים בהם ימי דיון לבעלי דין.

א. אָסוּר לְאָדָם לִנְהֹג בִּשְׂרָרָה עַל הַצִּבּוּר וּבְגַסּוּת הָרוּחַ[2], אֶלָּא בַּעֲנָוָה וְיִרְאָה. וְכָל פַּרְנָס[3] הַמֵּטִיל אֵימָה יְתֵרָה עַל הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם - נֶעֱנָשׁ, וְאֵינוֹ רוֹאֶה לוֹ בֵּן תַּלְמִיד חָכָם. שֶׁנֶּאֱמַר: לָכֵן יֶרְאוּהוּ אֲנָשִׁים, לֹא יִרְאֶה כָּל חַכְמֵי לֵב[4].

2) יהירות. 3) מנהיג. "את שלושת הרועים" (זכריה יא, ח) מתרגם יונתן: ית תלתא פרנסיא. 4) ראש השנה יז, א, אליהוא אמר לאיוב: לפי שהיית מטיל אימה יתירה על דורך חינם, לפיכך, לא זכית להתקיים לך בנים חכמי לב (רש"י לאיוב שם), ובסנהדרין צב, א אמרו: "כל פרנס שמנהיג את הציבור בנחת, זוכה ומנהיגם לעולם הבא". והשווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ג.

ב. וְכֵן אָסוּר לוֹ לִנְהֹג בָּהֶן קַלּוּת רֹאשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עַמֵּי הָאָרֶץ[5]. וְלֹא יַפְסִיעַ[6] עַל רָאשֵׁי עַם הַקֹּדֶשׁ[7]. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן הֶדְיוֹטוֹת וּשְׁפָלִים - בְּנֵי אַבְרָהָם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יִצְחָק וְיַעֲקֹב הֵם, וְצִבְאוֹת הַשֵּׁם שֶׁהוֹצִיא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה. וְסוֹבֵל טֹרַח הַצִּבּוּר וּמַשָּׂאָן. כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת הַיֹּנֵק[8]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְאַצֵּוֶה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם. זוֹ אַזְהָרָה לַדַּיָּן, שֶׁיִּסְבֹּל אֶת הַצִּבּוּר כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאוֹמֵן אֶת הַיּוֹנֵק. צֵא וּלְמַד מִמֹּשֶׁה, רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים. כֵּיוָן שֶׁשָּׁלְחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם, וְנֶאֱמַר[9]: וַיְצַוּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ מִפִּי הַקַּבָּלָה[10], שֶׁאָמַר לָהֶם לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן: עַל מְנָת שֶׁיִּהְיוּ מְקַלְּלִים אֶתְכֶם וְסוֹקְלִין אֶתְכֶם בָּאֲבָנִים.

5) שאינם בני תורה, וחכמינו אמרו (נדרים פא, א) "מפני מה אין מצויים תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהם... משום שקורים לאנשים חמורים" (=מבזים אותם מפני תורה שבהם, רש"י). 6) בכתב יד תימן: ולא יפסע. 7) סנהדרין ז, ב. כשהיה המתורגמן דורש היו הציבור יושבים לארץ, והמפסיע ביניהם לילך ולישב במקומו, נראה כמפסיע על ראשם (רש"י). 8) שם ח, א. 9) בכתב יד תימן: הקדוש־ברוך־הוא להם במצרים נאמר וכו'. 10) ספרי פרשת בהעלותך אות צא.

ג. כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּצְטַוָּה הַדַּיָּן לִנְהֹג בְּמִצְוָה זוֹ, כָּךְ נִצְטַוּוּ הַצִּבּוּר לִנְהֹג כָּבוֹד בַּדַּיָּן. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַצֵּוֶה אֶתְכֶם. זוֹ אַזְהָרָה לַצִּבּוּר שֶׁתִּהְיֶה אֵימַת הַדַּיָּן עֲלֵיהֶן[11]. וְלֹא יִתְבַּזֶּה בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא יִנְהַג קַלּוּת רֹאשׁ בְּעַצְמוֹ[12].

11) סנהדרין שם. 12) כמבואר בסמוך הלכה ד.

ד. כֵּיוָן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם פַּרְנָס עַל הַצִّבּוּר, אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה בִּפְנֵיהֶם[13]. אִם הַמְּלָאכָה בָּרַבִּים אֲסוּרָה עָלָיו, קַל וָחֹמֶר לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת[14] וּלְהִשְׁתַּכֵּר בִּפְנֵי רַבִּים וּבִכְנִיסַת עַמֵּי הָאָרֶץ וּבִסְעֻדַּת מְרֵעוּת[15]. אוֹי לָהֶם לְאוֹתָן הַדַּיָּנִים שֶׁנָּהֲגוּ בְּכָךְ מֵעֶלְבּוֹן תּוֹרַת מֹשֶׁה! שֶׁבָּזוּ דִינֵיהָ, וְהִשְׁפִּילוּהָ עַד אָרֶץ, וְהִגִּיעוּהָ עַד עָפָר[16], וְגָרְמוּ רָעָה לָהֶן וּלְבָנֵי בְנֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא[17].

13) קידושין ע, א. שגנאי הוא ושפלות לדור שכפופים לזה, שאין לו מי שיעשה מלאכתו (רש"י). ובירושלמי סנהדרין פרק ב, הלכה ו אמרו: כל דיין, שאין לו מי שישמשנו אסור לו לקבל מינוי דיין, וכן בשולחן ערוך חושן משפט ח, ד. 14) אפילו בסעודת מצוה. 15) שהיא סעודת הרשות, הרי זה קל וחומר בנו של קל וחומר (סמ"ע שם סעיף קטן כב). 16) על פי מליצת הכתוב בישעיה כה, יב. 17) פסחים מט, א "וגורם שם רע לו ולבניו עד סוף כל הדורות". והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ב־ג, ובביאורנו שם אות יד בשם ה"זוהר".

ה. אָסוּר לִנְהֹג קַלּוּת רֹאשׁ בִּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין[18]. וַהֲרֵי הַשָּׁלִיחַ נֶאֱמָן כִּשְׁנַיִם לְעִנְיַן הַנִּדּוּי. שֶׁאִם אָמַר: פְּלוֹנִי הִקְלָנִי[19], אוֹ הִקְלָה הַדַּיָּן, אוֹ לֹא רָצָה לָבוֹא לְדִין - מְשַׁמְּתִין[20] אוֹתוֹ עַל פִּיו. אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין פִּתְחָא[21] עָלָיו עַד שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁנַיִם וְיָעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּמְנַע לָבוֹא לְבֵית דִּין[22].

18) ההולך להזמין איש לדין. 19) ביזה אותי. 20) מנדים, וכמבואר לעיל פרק כ"ד, הלכה ז ובביאורנו שם. 21) שטר־שמתא. המודיע שפלוני נתנדה על שלא רצה לבוא לדין. ומוסרים אותו בידי התובע, ראה בהלכות מלווה פרק כ"ב, הלכה ג. ונקרא פיתחא - שזוהי הפתיחה וההתחלה לסדר הפעולות שבית דין נוקט לגביית החוב מידי הלווה למלווה (הערוך). ויש מפרשים: לשון חרב שלופה, ככתוב (תהילים נה, כב) "והמה פתיחות". ורש"י שם מפרש: לשון קללה הוא בארמית, כמו פתיחה שבש"ס, שהוא "שטר שמתא". 22) בבא קמא קיב, ב, כי הואיל ויצטרך לשלם דמי סופר הדיינים, כשיתירו לו את נידויו, כמבואר בסמוך הלכה ח, אין אנו מוציאים ממון פחות משני עדים (שם).

ו. אֵין שְׁלִיחַ בֵּית דִּין חַיָּב בַּאֲמִירַת דְּבָרִים[23] מִשּׁוּם לָשׁוֹן הָרָע[24]. וְכָל הַמְצַעֵר שְׁלִיחַ בֵּית דִּין - יֵשׁ לְבֵית דִּין רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[25].

23) דברי הגנאי של הנתבע לדיין. 24) מועד קטן טז, א. שנאמר: "העיני האנשים ההם תנקר" ומניין ידע משה לכתוב את זה בספר, אם לא שהשליח סיפר לו (רש"י שם). 25) קידושין יב, ב. מכת מרדות - מפורשת לעיל פרק י"ח, הלכה ה.

ז. שָׁלִיחַ שֶׁאָמַר: פְּלוֹנִי שְׁלָחַנִי בְּשֵׁם אֶחָד מִן הַדַּיָּנִים, וְלֹא רָצָה בַּעַל דִּין לָבוֹא - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו פִּתְחָא שֶׁל שַׁמְתָּא, עַד שֶׁיֹּאמַר מִשֵּׁם שְׁלָשְׁתָּן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ בְּיוֹם שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ לִישִׁיבַת הַדַּיָּנִים; אֲבָל בְּיוֹם הַיָּדוּעַ שֶׁהַדַּיָּנִים יוֹשְׁבִים בּוֹ לְדִין - הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁכָּל הַדַּיָּנִים מְקֻבָּצִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּא הַשָּׁלִיחַ בְּשֵׁם אֶחָד - כְּאִלּוּ בָּא בְּשֵׁם שְׁלָשְׁתָּן[26].

26) סנהדרין ח, א. ודווקא, שיהא שווה לשני הדיינים הנשארים, אבל לא שיהא הפחות שבכולם (ש"ך לחושן משפט יא, ג).

ח. מִי שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ בֵּית דִּין לָבוֹא, וְלֹא בָּא לְדִין - מְנַדִּין אוֹתוֹ[27], וְכוֹתְבִין עָלָיו פִּתְחָא, וְנוֹתֵן שְׂכַר הַסּוֹפֵר[28]. וּבְעֵת שֶׁיָּבוֹא קוֹרְעִין הַפִּתְחָא[29]. כָּתְבוּ לוֹ פִּתְחָא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קִבֵּל הַדִּין, כֵּיוָן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי מְקַבֵּל הַדִּין - קוֹרְעִין נִדּוּיוֹ[30]. קָבְעוּ לוֹ בֵּית דִּין זְמַן שֶׁיָּבוֹא הַיּוֹם, וְלֹא בָּא כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם - כּוֹתְבִין עָלָיו פִּתְחָא לָעֶרֶב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה בַּמְּדִינָה[31], וּמָרַד וְלֹא בָּא; אֲבָל אִם הָיָה בַּכְּפָרִים[32] וְיוֹצֵא וְנִכְנָס - קוֹבְעִים לוֹ זְמַן שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי[33].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאִם שָׁלַם יוֹם שֵׁנִי וְלֹא בָּא - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו פִּתְחָא עַד לְמָחָר[34].

27) מרחיקים אותו מן הציבור, אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה ואין יושבים עימו בארבע אמותיו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. 28) כשיבוא לבקש היתר נידויו, משלם שכר כתיבת הפיתחא. 29) אבל לא כשיבטיח לבוא ועדיין לא בא. 30) אף על פי שעדיין לא קיימו בפועל, כי שמא אין לו כסף כעת, ומשתדל להשיג, אבל כשלא הופיע לפני בית הדין, הרי זו חציפות ואין מתרצים לו עד שיבוא ממש (בבא קמא קיג, א וברש"י). 31) בעיר. 32) שהם חוץ לעיר והרי הוא טרוד ואנוס. 33) שהם ימי ישיבה קבועים של הדיינים, ואם לא יבוא ביום שני, מזמנים אותו ליום חמישי, ואם לא יבוא, מזמנים אותו שוב ליום שני הבא (רש"י שם). והוא הדין אם הדיינים יושבים בקביעות בכל יום, שולחים לו שלוש הזמנות זו אחר זו בכל יום שהוא, וכמבואר בחושן משפט יא, א. 34) בבא קמא שם.

ט. אֵין קוֹבְעִין זְמַן[35] לֹא בִּימֵי נִיסָן וְלֹא בִּימֵי תִּשְׁרֵי, מִפְּנֵי שֶׁהָעָם טְרוּדִין בַּמּוֹעֲדוֹת. וְלֹא בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְלֹא בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב. אֲבָל קוֹבְעִין בְּנִיסָן שֶׁיָּבוֹא אַחַר נִיסָן, וּבְתִשְׁרֵי שֶׁיָּבוֹא אַחַר תִּשְׁרֵי. אֲבָל לֹא קוֹבְעִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת שֶׁיָּבוֹא אַחַר שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל טְרוּדִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת[36].

35) לבוא לדין. 36) ויכול להתנצל ולומר: מפני טרדות שבת ויום־טוב שכחתי את דבר ההזמנה (בבא קמא שם).

י. מִי שֶׁהוּא בַּמְּדִינָה, וְהָלַךְ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין וְלֹא מְצָאוֹ - אֵין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן עַד שִׁימְצָא אוֹתוֹ הַשָּׁלִיחַ וְיֹאמַר לוֹ. הָיָה בִּכְפָר חוּץ לַמְּדִינָה, אִם דַּרְכּוֹ לָבוֹא בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - אוֹמֵר הַשָּׁלִיחַ אֲפִלּוּ לְאֶחָד מִן הַשְּׁכֵנִים, אֲפִלּוּ לְאִשָּׁה: אִם יָבוֹא פְּלוֹנִי, הוֹדִיעוּהוּ שֶׁבֵּית דִּין קָבְעוּ לוֹ זְמַן שֶׁיָּבוֹא[37] לְבֵית דִּין. וְאִם לֹא בָּא - מְנַדִּין אוֹתוֹ לָעֶרֶב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ שֶׁדַּרְכּוֹ לֵילֵךְ בָּהּ[38] עַל מְקוֹם בֵּית דִּין; אֲבָל אִם דַּרְכּוֹ עֲלֵיהֶן - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעוּ הַשָּׁלִיחַ בְּעַצְמוֹ; שֶׁמָּא לֹא אָמְרוּ לוֹ הַשְּׁכֵנִים, שֶׁהֲרֵי הֵם אוֹמְרִין: דַּרְכּוֹ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין, וּכְבָר הָלַךְ אֲלֵיהֶם וְנִפְטַר[39]. וְכֵן אִם לֹא בָּא בַּמְּדִינָה עַד לְמָחָר - אֵין סוֹמְכִין עַל הַשְּׁכֵנִים, שֶׁמָּא שָׁכְחוּ וְלֹא אָמְרוּ לוֹ.

37) ובכתב יד תימן: שיבוא היום. 38) חזרה לביתו. 39) נמצא שלא קיבל בכלל את ההזמנה, וצריך השליח להזמינו בעצמו (שם).

יא. מִי שֶׁבָּא לְבֵית דִּין וְקִבֵּל הַדִּין, וְאָמְרוּ לוֹ לְשַׁלֵּם, וְהָלַךְ וְלֹא שִׁלֵּם - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ[40] עַד שֶׁיַּתְרוּ בּוֹ שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, וְאַחַר כָּךְ מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן מַה שֶּׁהוּא חַיָּב. וְאִם עָמַד שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא תָּבַע לְהַתִּיר נִדּוּיוֹ - מַחֲרִימִין אוֹתוֹ[41].

40) לאלתר, שהרי לא התחצף, אלא משתמט מלשלם. 41) והחרם חמור מהנידוי, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו ואינו נשכר ואין נשכרים לו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ה. ולדעת הרשב"א הובאה ברדב"ז כאן: החרם - הוא מן התורה; ונידוי אינו אלא מדברי חכמים. וראה תשובות הרשב"א תקצא וב"נודע ביהודה" מהדורא תניינא יורה דעה קמו. ודווקא כאן, שהסירוב הוא בענייני ממון - אזי מתרים בו תחילה, אבל כשהתחצף כלפי הדיינים, או שאמר איני מקבל עלי הדין, מנדים אותו לאלתר, כמבואר במועד קטן טז, א. ואם עמד שלושים יום ולא ביקש להתירו מנדים אותו שנית, וכשישב שלושים יום אחרים בנידויו - מחרימים אותו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ו. נמצאת ההתראה שמתרים במסרב לשלם, משמשת כנידוי של שלושים יום הראשונים, ואם ישב אחריה שלושים יום בנידוי ולא יתבע להתירו, מחרימים אותו (כסף משנה).

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"ח שבט ~

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרִל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמָּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶּׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אֲפִלּוּ בִּיְשׁוֹ בִּלְבַד — הֲרֵי אֵלּוּ גּוֹבִים מִמָּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — הֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מ(בבא) קַמָּא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שני כ"ט שבט ~

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו נדפס ביום הקודם.

~ יום שלישי ל' שבט ~

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו נדפס ביום ראשון.

~ יום רביעי א' אדר ~

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו נדפס ביום ראשון.

~ יום חמישי ב' אדר ~

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר —— תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה —— הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מ(בבא) בַּתְרָא.

~ יום שישי ג' אדר ~

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה נדפס ביום הקודם.

~ שבת קודש ד' אדר ~

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה נדפס ביום חמישי.

אגרות קודש

ב"ה, ט' שבט, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר בן ציון שי' שד"ר

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו מכ"ו טבת וד' שבט, ולפלא שכנראה מרוח מכתבו נפל ברוחו על שישנם כאלו הרומזים בעין לא טובה על פעולות ליובאוויטש והנהגתה, שהרי הי' כזה עוד מימות משה רבינו שהביטו אחריו וכו' וההולך תום למלאות תפקידו ושליחותו להאיר את סביבתו, הנה סו"ס דידי' נצח, וכמבואר בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר, אז פאר דעם אמת ווערען אלע בטל, ומה שלוקח זמן עד שיתבטלו, הנה עכ"פ יש לנו להודות להשי"ת אשר ההעלמות וההסתרים נחלשו ובמילא נחלשו גם ההפרעות והמלחמות נגד חב"ד. ומה שבלבם או גם בדבורם מדברים אחרת, הרי יהי' להם אשר להם, ואנן פועלי דיממא אנן וכפתגם הצ"צ, מאכען ליכטיק, ובמילא אין פנאי למלחמות כי צריך לבנות הנהרסות...

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש מתוך בריאות הנכונה שלו של זוגתו וכל ב"ב שיחיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־לא יח

יח אֶל־מִי דָמִיתָ כָּכָה בְּכָבוֹד וּבְגֹדֶל בַּעֲצֵי־עֵדֶן וְהוֹרַדְתָּ אֶת־עֲצֵי־עֵדֶן אֶל־אֶרֶץ תַּחְתִּית בְּתוֹךְ עֲרֵלִים תִּשְׁכַּב אֶת־חַלְלֵי־חֶרֶב הִוא פַרְעֹה וְכָל־הֲמוֹנֹה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: (פ)

יחזקאל פרק־לב א־ד

א וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁנֵי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב בֶּן־אָדָם שָׂא קִינָה עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כְּפִיר גּוֹיִם נִדְמִיתָ וְאַתָּה כַּתַּנִּים בַּיַּמִּים וַתֶּגַח בְּנַהֲרוֹתֶיךָ וַתִּדְלַח־מַיִם בְּרַגְלֶיךָ וַתִּרְפֹּס נַהֲרוֹתָם: (ס) ג כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה וּפָרַשְׂתִּי עָלֶיךָ אֶת־רִשְׁתִּי בִּקְהַל עַמִּים רַבִּים וְהֶעֱלוּךָ בְּחֶרְמִי: ד וּנְטַשְׁתִּיךָ בָאָרֶץ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה אֲטִילֶךָ וְהִשְׁכַּנְתִּי עָלֶיךָ כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְהִשְׂבַּעְתִּי מִמְּךָ חַיַּת כָּל־הָאָרֶץ:

רש"י

(יח) אל מי דמית ככה. אתה פרעה אל מי מעצי עדן דמית שיהא ככה גדול כאשור בכבוד ובגודל והרי ראית שהורדתיו שאול ואף אתה והורדת עם עצי עדן עם שאר מלכים חזקים: **אל ארץ תחתית.** גיהנ׳:

(ב) כפיר גוים נדמית ואתה כתנים בימים. היה לך לרבוץ תוך יאורך כמשפט הדגים ולא לצאת אל היבשה ונתגאית בלבך ונדמית בעצמך לכפיר השליט ביבשה ויצא לטרוף טרף: **ותגח בנהרותיך.** ותצא חוץ עם נהרותיך לשון גוחי מבטן (תהלים כ״ו) כי יגיח ירדן (איוב מא) ואורב ישראל מגיח ממקומו (שופטים כ) לשון דבר הנוגע ויוצא מבית מסתרים: **ותדלח.** לשון עכירה: **ברגליך.** רגלים לא היו לך ועשית לך רגלים כחית הארץ לעבור מימי ארצות ולרפוס נהרות׳ והדוגמא בתרגום יונתן ואגחתא במשרייתך ואזעא עממיא בסומכוות׳ ואחריבת׳ מדינתהון:

(ג) בחרמי. ל׳ מצודה והרבה יש במקרא יגורהו בחרמו (חבקוק א) מצודים וחרמים (קהלת ז):

מצודת דוד

(יח) אל מי דמית. מוסב לתחילת הענין שאמר אל מול לפרעה אל מי דמית בגדלך וכאומר הלא אשור היה גדול ממך ומה עלתה בו ואמר עתה אל מול פרעה אל מי דמית להיות ככה כמוהו בכבוד יתירה ובגודל רב בתוך עצי עדן וכאומר אף אם דמית לאשור שהיה הגדול מכולם הלא גם הוא נפל: **והורדת.** לכן גם אתה תורד אל הקבר עם עצי עדן הם שאר המלכים: **בתוך ערלים.** בתוך רשעים ודומה להם: **תשכב.** בקבר תשכב עם שאר חללי חרב ודומה להם: **הוא פרעה.** השוכב ההוא הוא פרעה וכל המון עמו:

(א) בשתי עשרה שנה. למלכות צדקיהו והיא שנה אחת אחר החורבן: **(ב) כפיר גוים נדמית.** מדמה היית בעצמך שאתה למול הגוים ככפיר בעדרי צאן אבל לא כן הדבר כי אתה כתנים אשר בימים שאין כחו אלא במקומו בתוך המים ומיד כשעולה ליבשה הוא מת כן אין לך כח אלא בארצך: **ותגח בנהרותיך.** לפי שהמשילו לתנין אמר בנהרותיך, רצה לומר בארצך תרים קרן לנגוח ולהתחזק או במקומך תוכל למשוך ולצאת ולא במקום זולת: **ותדלח מים ברגליך.** תוכל לדרוך במים ולעכור אותם ותוכל לרמוס הנהרות הנמשכים מן המים אבל אין לך כח ביבשה וכפל הדבר במ״ש: **(ג) ופרשתי וכו׳.** כאומר מעתה לא תמשול גם שם כי אפרוש עליך רשת עם קהל עמים רבים שהם יעלו אותך מן המים בתוך הרשת אשר פרשתי עליך, ר״ל נ״נ יביא את הכשדים והם יאבדו אותך בתוך ארצך: **(ד) ונטשתיך.** אפזר אותך בארץ ואשליך אותך ע״פ השדה כי תפול במלחמה ותהיה למאכל לעוף השמים ולחית הארץ:

מצודת ציון

(יח) ככה. כמו כן:

(ב) אליו. כמו עליו בעי״ן: **כפיר.** הוא ארי בחור: **נדמית.** מלשון דמיון: **כתנים.** כמו כתנין והוא דג גדול כדמות נחש: **ותגח.** מלשון נגיחה והדפה בקרן או הוא ענין משיכה והוצאה כמו כי אתה גוחי מבטן (תהלים כב): **ותדלח.** ענין דריסה עם עכירת המים ודומה לו במקרא שלאחריו: **ותרפוס.** ענין דריכה ורמיסה כמו מעין נרפש (משלי כה): **(ג) בחרמי.** ענין רשת כמו משטח חרמים (לעיל כ״ו): **(ד) ונטשתיך.** ענין פיזור כמו וינטשו בלחי (שופטים טו): **אטילך.** עניז השלכה כמו ויטילו את הכלים (יונה א): **והשכנתי.** ענין חניה: **והשבעתי.** מל׳ שביעה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים א פרק־יט ג־יב

ג וַיֹּאמְרוּ שָׂרֵי בְנֵי־עַמּוֹן לְחָנוּן הֲמְכַבֵּד דָּוִיד אֶת־אָבִיךָ בְּעֵינֶיךָ כִּי־שָׁלַח לְךָ מְנַחֲמִים הֲלֹא בַּעֲבוּר לַחְקֹר
וְלַהֲפֹךְ וּלְרַגֵּל הָאָרֶץ בָּאוּ עֲבָדָיו אֵלֶיךָ: ד וַיִּקַּח חָנוּן אֶת־עַבְדֵי דָוִיד וַיְגַלַּח אֵת־מַדְוֵיהֶם בַּחֲצִי
עַד־הַמִּפְשָׁעָה וַיְשַׁלְּחֵם: ה וַיֵּלְכוּ וַיַּגִּידוּ לְדָוִיד עַל־הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁלַח לִקְרָאתָם כִּי־הָיוּ הָאֲנָשִׁים נִכְלָמִים
מְאֹד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ שְׁבוּ בִירֵחוֹ עַד אֲשֶׁר־יִצְמַח זְקָנְכֶם וְשַׁבְתֶּם: (ס) ו וַיִּרְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן כִּי הִתְבָּאֲשׁוּ
עִם־דָּוִיד וַיִּשְׁלַח חָנוּן וּבְנֵי עַמּוֹן אֶלֶף כִּכַּר־כֶּסֶף לִשְׂכֹּר לָהֶם מִן־אֲרַם נַהֲרַיִם וּמִן־אֲרַם מַעֲכָה וּמִצּוֹבָה
רֶכֶב וּפָרָשִׁים: ז וַיִּשְׂכְּרוּ לָהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף רֶכֶב וְאֶת־מֶלֶךְ מַעֲכָה וְאֶת־עַמּוֹ וַיָּבֹאוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי
מֵידְבָא וּבְנֵי עַמּוֹן נֶאֱסְפוּ מֵעָרֵיהֶם וַיָּבֹאוּ לַמִּלְחָמָה: (ס) ח וַיִּשְׁמַע דָּוִיד וַיִּשְׁלַח אֶת־יוֹאָב וְאֵת כָּל־צָבָא
הַגִּבּוֹרִים: ט וַיֵּצְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן וַיַּעַרְכוּ מִלְחָמָה פֶּתַח הָעִיר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבַדָּם בַּשָּׂדֶה: י וַיַּרְא
יוֹאָב כִּי־הָיְתָה פְּנֵי־הַמִּלְחָמָה אֵלָיו פָּנִים וְאָחוֹר וַיִּבְחַר מִכָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל וַיַּעֲרֹךְ לִקְרַאת אֲרָם: יא וְאֵת
יֶתֶר הָעָם נָתַן בְּיַד אַבְשַׁי אָחִיו וַיַּעַרְכוּ לִקְרַאת בְּנֵי עַמּוֹן: יב וַיֹּאמֶר אִם תֶּחֱזַק מִמֶּנִּי אֲרָם וְהָיִיתָ לִּי
לִתְשׁוּעָה (ס) וְאִם בְּנֵי עַמּוֹן יֶחֱזְקוּ מִמְּךָ וְהוֹשַׁעְתִּיךָ:

רש"י

(ג) המכבד דוד את אביך בעיניך. והלא כתוב בתורתם לא תדרוש שלומם וטובתם (דברים כג) וסבור אתה שמניח מצות אלהיו ובא לדרוש שלומך ולכבוד אביך שלח לך מנחמים הלא בעבור לחקור וגו׳: **(ד) מדויהם.** כמו מדו בד (ויקרא ו׳): **בחצי עד המפשעה.** עד ערותן פנים ואחור (ובשמואל ב׳ ט׳) כתיב שתותיהם עד ערותן כמו חשופי שת ערות מצרים (ישעיה כ׳): **(ו) מן ארם נהרים ומן ארם מעכה.** ארמים הרבה היו וזהו ארם מעכה ארם היושבים במעכה ומן ארמים יושבים על נהר פרת וארם צובה וארם סתם הוא ועיקר האומה וכן עמונים היושבים בעמון קרוים עמונים ועיקר האומה בשאר מקומות וכן בני עשו בארץ שעיר באדום: **(ט) לבדם בשדה.** חלקו חיילותם לשתי מערכות בני עמון במערכה אחת פתח העיר כנגד כל ישראל והמלכים אשר עמהם במערכה אחרות לבדם בשדה מאחור לישראל: **(יא) ביד אבשי.** לאבישי שכל דברי הימים כתיב אבשי וגם אבשי קרינן לבד מאלו שנים שיצאו מן הכלל על פי המסורה ולכך בכל הספר הזה אבשי שכל הספר הזה נכתב בשביל כבודו של דוד ואין זה כבודו שיקראו לבן אחותו אבישי דמשמע גם אני חשוב כדוד כי אבי הוא ישי לכך בכל הספר הזה אבשי ובכל ספר שמואל אבישי לבד חד אבשי ואת יתר העם נתן ביד אבשי ועל פי המסורה שהרי כן הוא שהיה ישי אבי אמו צרויה שהיא היתה אמו:

מצודת דוד

(ג) המכבד דוד את אביך בעיניך. וכי סבור אתה שדוד מכבד את אביך בעיניך על כי שלח לך מנחמים: **הלא.** באמת לא שלח כ״א לרגל הארץ: **(ד) בחצי.** במחצית ארכם והוא עד המפשעה: **(ה) וילכו.** שלוחיהם: **על האנשים.** בעבור מקרה האנשים: **וישלח לקראתם.** לאמר להם לשבת ביריחו האמור בסוף המקרא והפסוק לומר הסיבה למה לא באו למלך ואמר כי היו נכלמים ולכן שלח לקראתם: **ושבתם.** לביתכם: **(ו) כי התבאשו.** התעיבו את עצמם בעיני דוד כדבר הנבאש ולזה פחדו מן המלחמה: **(ט) פתח העיר.** מול פתח שער עירם: **(י) פני המלחמה.** פני אנשי המלחמה:

מצודת ציון

(ג) לחקור. מל׳ חקירה וחפוש: **ולהפוך.** ת״י ולמבדק כי הבודק דבר מה מהפכה מעבר אל עבר: **ולרגל.** גם הוא ענין חקירה וחפוש: **(ד) מדויהם.** מלבושיהם כמו וילבש שאול וכו׳ מדיו (ש״א יז): **המפשעה.** כמו המפסעה בסמ״ך והוא מלשון פסיעה ור״ל הרגלים שפוסעים בהם והוא כינוי לעגבות שהיא ברגלים ממעל ושמה יכלה חצי המלבוש: **(ה) יצמח.** יגדל:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד מֵאֵימָתַי נוֹתְנִין רְשׁוּת? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מִבְּעוֹד יוֹם; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מִשֶּׁחֲשֵׁכָה. מִי שֶׁנָּתַן רְשׁוּתוֹ וְהוֹצִיא, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד — הֲרֵי זֶה אוֹסֵר; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמֵזִיד — אוֹסֵר, בְּשׁוֹגֵג — אֵינוֹ אוֹסֵר.

ה בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיָה שֻׁתָּף לַשְּׁכֵנִים, לָזֶה בְּיַיִן וְלָזֶה בְּיַיִן — אֵינָם צְרִיכִים לְעָרֵב; לָזֶה בְּיַיִן וְלָזֶה בְּשֶׁמֶן — צְרִיכִים לְעָרֵב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה — אֵינָם צְרִיכִים לְעָרֵב.

ו חָמֵשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁשָּׁבְתוּ בִּטְרַקְלִין אֶחָד — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עֵרוּב לְכָל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּן. וּמוֹדִים, בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן שְׁרוּיִין בַּחֲדָרִים אוֹ בָּעֲלִיּוֹת, שֶׁהֵן צְרִיכִין עֵרוּב לְכָל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה.

פירוש ברטנורא

ד ב"ש אומרים מבעוד יום. דסברי ביטול רשות מקנה רשותא הוא, ומקנה רשות בשבת אסור: **וב"ה אומרים אף משתחשך.** סברי ביטול לאו אקנויי רשותא הוא אלא אסתלוקי מרשותא, ואסתלוקי מרשותא בשבת שפיר דמי. ובברייתא פירשו דבכל דוכתא אמרינן כיון שנאסר למקצת שבת נאסר לכולה חוץ ממבטל רשות: **מי שנתן רשותו והוציא.** שחזר ונשתמש ברשות שבטל: **אחד שוגג ואחד מזיד.** דקנים שוגג אטו מזיד. ואין הלכה כר"מ:

ה שהוא שותף עם שכניו. שבמבוי, לשם שותפות בעלמא ולא לשם עירוב: **א"צ לערב.** והוא שיהיו כולן שותפין בכלי אחד. ודוקא שתופי מבואות הוו ביין כדתנן בכל מערבין ומשתתפין, אבל עירובי חצירות אין מערבין אלא בפת, דעירוב משום דירה הוא ודירה של אדם אין לבו נמשך אלא בפת. ואם שתף שתופי מבואות בפת כ"ש דחשיב טפי וסומכין על אותו שתוף של פת במקום עירוב וא"צ לערב עירובי חצירות, אבל אם נשתתפו ביין או בשאר דברים צריכים לערב עירובי חצירות ואין סומכין על השתוף, כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות: **ר"ש אומר כו'.** ואין הלכה כר"ש:

ו בטרקלין. בית גדול ורחב מושב מלכים וחלקוהו לחמשה וכולן יש להן פתח מן הטרקלין לחצר וצריכים לערב עם שאר בני החצר: **בית שמאי אומרים.** רשותיהן חלוקים וצריך שכל חבורה וחבורה תתן פת לעירוב החצר: **ובית הלל אומרים.** אין מחיצה זו חלוק רשות. ובזמן שחלקו הטרקלין למחיצות גדולות המגיעות לתקרה כולי עלמא לא פליגי דהוי חלוק רשות, משום דהוי כשרוים בחדרים ובעליות. כי פליגי דחלקו במחיצות נמוכות שאינן מגיעות לתקרה, ב"ש סברי מחיצה כזו הויא חלוק רשות, וב"ה סברי לא הויא חלוק רשות:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה ללמד, מתי מבטלים רשות, אם דווקא בערב שבת או אפילו בשבת, ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל. כן דנה המשנה במי שביטל רשותו והוציא אחר כך את כליו לחצר.

מֵאֵימָתַי נוֹתְנִין רְשׁוּת – המבטל רשותו לדיירי החצר, כפי ששנינו במשנה הקודמת, מתי הוא מבטל? **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מִבְּעוֹד יוֹם** – בערב שבת, אבל בשבת אסור לבטל רשות; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מִשֶּׁחֲשֵׁכָה** – כלומר אף משתחשך. בגמרא מבואר טעם מחלוקתם, שלדעת בית שמאי ביטול רשות הריהו כהקניית רשות, ואסור להקנות רשות בשבת, ולדעת בית הלל אין ביטול רשות אלא הסתלקותו של האדם מרשותו, ומותר לאדם להסתלק מרשותו אף בשבת. **מִי שֶׁנָּתַן רְשׁוּתוֹ** – ביטל רשותו שבחצר לשכניו, **וְהוֹצִיא** – את כליו לשם קודם שהחזיקו בו חבריו (עיין לעיל משנה ב), ונמצא חוזר מביטולו ומשתמש ברשותו, **בֵּין בְּשׁוֹגֵג** – בין שהוציא בשוגג, כגון ששכח שביטל רשותו, **בֵּין בְּמֵזִיד** – בין שהוציא במזיד, שהתכוון לחזור בו מביטולו, **הֲרֵי זֶה אוֹסֵר** – על השכנים להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – האוסר שוגג משום מזיד, כדי שלא יבואו להתיר גם במזיד כשהוא חוזר מביטולו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמֵזִיד** – אם הוציא במזיד, **אוֹסֵר** – על הדיירים לטלטל בחצר, והוא שהוציא כליו לפני שהחזיקו בו. אבל אם החזיקו קודם שהוציא כליו, שוב אינו יכול לחזור מביטולו; **בְּשׁוֹגֵג** – ואם הוציא בשוגג, **אֵינוֹ אוֹסֵר** – עליהם, וכן הלכה.

באור משנה ה

משנתנו דנה באנשי מבוי שהיתה להם שותפות מסחרית במאכל מסויים, אם צריכים הם "שיתוף" אחר לענין שבת. ומבואר בגמרא, שדווקא "שיתופי מבואות" עושים בכל מאכל שהוא, אבל עירובי חצרות אין מערבים אלא בפת, שעירוב חצרות משום דירה הוא, שיהא נחשב, כאילו כולם גרים בדירה אחת, ואין דירתו של אדם נמשכת אלא אחר פתו בלבד. ואם עשו "שיתופי מבואות" בפת, שוב אין צריכים לערב עירובי חצרות. אבל אם נשתתפו במאכל אחר צריכים לערב עירוב חצרות ואין סומכים על השיתוף, כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות.

ברם, אם נשתתפו בפת, יודעים התינוקות שמטלטלים בחצר משום השיתוף שעשו בפת.

בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיָה שֻׁתָּף לַשְּׁכֵנִים – שבמבוי, שותפות של מסחר, ולא של עירוב, **לָזֶה בְּיַיִן וְלָזֶה בְּיַיִן** – והיין הוא בכלי אחד, **אֵינָם צְרִיכִים לְעָרֵב** – כלומר לעשות "שיתוף המבוי", שהיין המשותף עולה להם לשם "שיתוף" לענין שבת. **לָזֶה בְּיַיִן וְלָזֶה בְּשֶׁמֶן** – אבל אם היה שותף לאחד ביין ולאחר בשמן, הואיל וכל מין הוא מן הסתם בכלי אחר; ואפילו לזה ביין ולזה ביין כשהוא בשני כלים, **צְרִיכִים לְעָרֵב** – לשתף שיתוף אחר לענין שבת, ששותפותם לשם מסחר אינה מועילה בכגון זה לשם שיתוף המבוי. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין שהוא שותף לזה ביין ולזה ביין, ובין שהוא שותף לזה ביין ולזה בשמן, **אֵינָם צְרִיכִים לְעָרֵב** – שמועילה שותפותם לשם שיתוף המבוי. ואין הלכה כרבי שמעון. **(רמב"ם הל' עירובין ה, א).**

~ יום שני ~

באור משנה ו

חָמֵשׁ חֲבוּרוֹת – חמש לאו דווקא, אלא חבורות אחדות, **שֶׁשָּׁבְתוּ בִּטְרַקְלִין אֶחָד** – כלומר שדרו באולם אחד גדול, המחולק על ידי מחיצות שאינן מגיעות לתקרה, וכל חבורה דרה במחיצתה המיוחדת, ויש לכל אחת פתח לחצר, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עֵרוּב לְכָל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה** – כל אחת צריכה ליתן פת לעירוב החצר, לפי שחלוקות הן זו מזו. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּן** – שנחשבות הן כאילו כולן שובתות בבית אחד, ודי שאחת מהן תתן פת לעירוב החצר בשביל כולן. **וּמוֹדִים** – בית הלל לבית שמאי, **בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן שְׁרוּיִין בַּחֲדָרִים אוֹ בָּעֲלִיּוֹת** – בגמרא מבואר שכוונת המשנה היא בזמן שהמחיצות המחלקות את הטרקלין מגיעות לתקרה, ובכגון זה הרי החבורות כאילו שרויות בחדרים נפרדים או בעליות, **שֶׁהֵן צְרִיכִין עֵרוּב לְכָל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה** – כל אחת צריכה לערב עם בני החצר, שהרי כל אחת דרה בחדר בפני עצמה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז הָאַחִין הַשֻּׁתָּפִים שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם וְיֹשְׁנִים בְּבָתֵּיהֶם — צְרִיכִין עֵרוּב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. לְפִיכָךְ, אִם שָׁכַח אֶחָד מֵהֶם וְלֹא עֵרַב — מְבַטֵּל אֶת רְשׁוּתוֹ. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁמּוֹלִיכִין עֵרוּבָן בְּמָקוֹם אַחֵר; אֲבָל אִם הָיָה עֵרוּב בָּא אֶצְלָן, אוֹ שֶׁאֵין עִמָּהֶן דִּיּוּרִין בֶּחָצֵר — אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב.

ח חָמֵשׁ חֲצֵרוֹת פְּתוּחוֹת זוֹ לָזוֹ וּפְתוּחוֹת לַמָּבוֹי, עֵרְבוּ בַּחֲצֵרוֹת וְלֹא נִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי — מֻתָּרִין בַּחֲצֵרוֹת וַאֲסוּרִין בַּמָּבוֹי; וְאִם נִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי — מֻתָּרִין כָּאן וְכָאן. עֵרְבוּ בַּחֲצֵרוֹת וְנִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי, וְשָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר וְלֹא עֵרַב

פירוש ברטנורא

ז האחין השותפין. הכי קאמר האחין שאוכלין על שלחן אביהם והשותפים האוכלים על שלחן אחד. ואוכלין על שלחן אביהם לאו דוקא, אלא נוטלין מזונותיהן מבית אביהן ואוכלין אותם כל אחד בביתו. וכן השותפין עושים מלאכה אצל בעל הבית אחד בשותפות ונוטלין מזונותיהם מבעל הבית ומוליכין לאכול בבתיהם: **וישנים בבתיהם.** והם ואביהם [ואחרים] דרים בחצר אחד: **צריכין עירוב לכל אחד ואחד.** אם רוצים לערב עם אנשי חצרן: **מבטל את רשותו.** צריך לבטל את רשותו: **אימתי בזמן שמוליכין את עירובן.** לתתו לאחד מבתי שאר בני החצר, דהואיל והוזקקו לעירוב ושאר דיורין אסרי אינהו נמי אסרי וצריכין כולן ליתן פת בעירוב הואיל וחלוקין דיוריהן בלינה וגם אין אוכלין על שלחן אביהן ממש אלא כל אחד נוטל פרנסתו ואוכל בביתו: **אבל אם היה עירוב.** כל החצר בא לבית אביהן, שלא הוזקקו לעירוב, שבית שמניחין בו העירוב א"צ ליתן פת: **או שאין עמהן דיורין.** אחרים, שאין דיורין מוקיקים אותם לעירוב א"צ לערב דכיחידים דמו:

ח פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי. בגמרא מוכח דלא תנינן במתניתין פתוחות זו לזו, משום דקיי"ל שאין מבוי ניתר בלחי או קורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו כלומר שני בתים פתוחים לכל חצר ושתי חצרות פתוחות למבוי והנך כיון דכולן פתוחות זו לזו ומעורבות יחד דרך פתחיהן חדא חשיב להו, ולא תנינן אלא חמש חצרות פתוחות למבוי: **עירבו החצרות.** כל אחת לעצמה: **מותרים בחצרות.** מותרין כל בני חצר לעצמן: **ואסורין במבוי.** דאין סומכין על עירוב במקום שתוף: **ואם נשתתפו.** נמי במבוי לאחר שעירבו בחצרות, מותרין כאן וכאן: **ושכח אחד מבני חצר ולא עירב.**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

כבר הזכרנו, שעירובי חצרות מערבים בפת, והיינו שגובים כיכר מכל בית ובית, ומניחים את כל הכיכרות באחד מבתי החצר בכלי אחד. ויש כותבים, שנוהגים לגבות מעט קמח מכל בית ועושים אותו חלה אחת (הראב"ד; מגיד משנה בשם הגאונים). ברם, בית שמניחין בו את העירוב אינו צריך ליתן פת לעירוב, שהרי בעליו דרים שם ממש והם שותפים לכולם בדירתם. – אנשי חצר שהיו כולם אוכלים על שולחן אחד, אף על פי שכל אחד ואחד יש לו בית בפני עצמו, אין צריכים עירוב, מפני שהם כאנשי בית אחד; וכשם שאין אשתו של אדם ובני ביתו ועבדיו אוסרים עליו, ואינו צריך לערב עמהם, כך אלו כאנשי בית אחד הם מפני שהם כולם סומכים על שולחן אחד. – וכן אם הוצרכו לעשות עירוב עם אנשי חצר אחרת, עירוב אחד לכולם, ופת אחת בלבד מוליכים לאותו מקום שמערבים עמו. ואם היה העירוב בא אצלם, אינם צריכים לערב, כמו הבית שמניחים בו העירוב, שאינו צריך ליתן את הפת, שכל אלו הבתים כבית אחד הם חשובים. – וכן אנשי חצר שעירבו, נעשו כולם כבית אחד. ואם הוצרכו לערב עם חצר שנייה, כיכר אחת בלבד מוליכים בשביל כולם למקום שמערבים בו. ואם היה העירוב בא אצלם, אינם צריכים ליתן פת (רמב"ם הל' עירובין ד, א-ג).

משנתנו דנה באחים הדרים בחצר אחת, כל אחד בבית בפני עצמו, אלא שמקבלים הם פרנסתם מאביהם, הדר עמהם באותה חצר, כיצד הם מערבים.

הָאַחִין הַשֻּׁתָּפִים (לפי רש"י ומפרשים אחרים אין גורסים "השותפים") **שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם וְיֹשְׁנִים בְּבָתֵּיהֶם** – שיש לכל אחד באותה חצר, שדר בה אביהם, בית מיוחד בשבילו ויש בחצר זו גם דיירים אחרים; בגמרא מבואר שאין כוונת משנתנו שהיו אוכלים ממש בבית אביהם, אלא שהיו מקבלים מזונותיהם מאביהם, אבל כל אחד אוכל לעצמו בביתו; ויש גורסים "השותפים", ומפרשים: או השותפים שהיו אוכלים על שולחן אחד, כלומר דיירים שהיו מקבלים פרנסתם מאחד מבני החצר בשכר עבודתם שעבדו אצלו, אבל כל אחד אוכל בביתו (רמב"ם; ברטנורא), **צְרִיכִין עֵרוּב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד** – הואיל וכל אחד מהם הוא דייר לעצמו, כשבאים לערב עם דיירי החצר, צריך כל אחד ואחד לתת פת לשם העירוב. **לְפִיכָךְ, אִם שָׁכַח אֶחָד מֵהֶם וְלֹא עֵרַב** – ולא השתתף בעירוב, **מְבַטֵּל אֶת רְשׁוּתוֹ** – צריך הוא לבטל את רשותו לשאר הדיירים, שלא לאסור עליהם. **אֵימָתַי** – צריכים האחים (או השותפים) עירוב לכל אחד ואחד? **בִּזְמַן שֶׁמּוֹלִיכִין עֵרוּבָן בְּמָקוֹם אַחֵר** – שמניחים את העירוב בביתו של אחד משאר בני החצר, שהואיל והוזקקו לעירוב, ושאר הדיירים אוסרים עליהם, אף הם אוסרים על דיירי החצר האחרים, וצריך כל אחד מהם ליתן חלקו בעירוב. **אֲבָל אִם הָיָה עֵרוּב בָּא אֶצְלָן** – שכל דיירי החצר היו מניחים את העירוב בבית אביהם (או בביתו של אותו אדם שהשותפים מקבלים ממנו פרנסתם), **אוֹ שֶׁאֵין עִמָּהֶן דִּיּוּרִין בֶּחָצֵר** – שאין דיירים אחרים בחצר מלבד האחים ואביהם (או מלבד השותפים ומפרנסם), **אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב** – הואיל והאחים נוטלים מזונותיהם מבית אביהם (או השותפים מבית מפרנסם), לפיכך אינם צריכים להשתתף בו, שהרי בית שמניחים בו את העירוב, אינו צריך ליתן פת לעירוב (כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו); וכן אם אין דיירים אחרים בחצר, הרי החצר כולה כרשות אחת, מאחר שפת משותפת לכל האחים בבית אביהם (או לכל הדיירים – "השותפים" – בבית מפרנסם).

~ יום שלישי ~

באור משנה ח

כבר הזכרנו לעיל (משנה ה) ש"עירוב חצרות" אין מערבים אלא בפת, ואילו ב"שיתופי מבואות" משתתפים גם ביין או בדברי מזון אחרים. אמנם אם נשתתפו בפת, יש ל"שיתוף" חשיבות יתרה, ואין בני החצרות צריכים לערב עירובי חצרות, אלא סומכים הם על ה"שיתוף" במקום עירוב; אבל אם נשתתפו ביין או בדבר אחר, צריכים לערב עירובי חצרות, ואין סומכים על השיתוף, כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות. הלכה זו באה משנתנו ללמד, והיינו שאין סומכים על השיתוף במקום עירוב ולא על העירוב במקום שיתוף.

חָמֵשׁ חֲצֵרוֹת פְּתוּחוֹת זוֹ לָזוֹ וּפְתוּחוֹת לַמָּבוֹי – שכל חצר פתוחה למבוי; ויש מפרשים, שפתוחות למבוי דרך החצר החיצונה (הר"ר יונתן), **עֵרְבוּ בַּחֲצֵרוֹת** – כל החצרות עירבו כל אחת לעצמה וגם עירבו כולן זו עם זו (רש"י; המאירי), **וְלֹא נִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי** – לא עשו "שיתוף מבוי", **מֻתָּרִין בַּחֲצֵרוֹת** – מותר להם לטלטל בחצרות, **וַאֲסוּרִין בַּמָּבוֹי** – אבל אסור להם לטלטל במבוי, שאין עירוב החצרות מועיל לשם שיתוף מבוי. בגמרא מבואר, שמשנתנו כרבי מאיר היא, הסובר שצריכים גם עירוב וגם שיתוף, כדי שלא תשתכח תורת עירוב ושיתוף מן התינוקות. **וְאִם נִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי** – כלומר, אם גם נשתתפו במבוי, **מֻתָּרִין כָּאן וְכָאן** – גם בחצרות וגם במבוי. משנתנו באה להשמיע, שאפילו לא עירבו החצרות זו עם זו, אלא כל אחת עירבה לעצמה, אם נשתתפו במבוי, מותרים גם בחצרות, שבכגון זה השיתוף עושה את כל החצרות כחצר אחת (הגהות הב"ח על הרי"ף). ולפי פירושו של הר"ר יונתן (שהבאנו לעיל), באה המשנה להשמיע, שאף על פי שאין לכל חצר פתח למבוי אלא לחיצונה בלבד, מכל מקום הרי זה נקרא "שיתוף", ומותרים לטלטל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

— מֻתָּרִין כָּאן וְכָאן; מִבְּנֵי מָבוֹי וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף — מֻתָּרִין בַּחֲצֵרוֹת וַאֲסוּרִין בַּמָּבוֹי, שֶׁהַמָּבוֹי לַחֲצֵר לְבָתִּים.
ט שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, עֵרְבָה הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרְבָה הַחִיצוֹנָה — הַפְּנִימִית מֻתֶּרֶת וְהַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה; הַחִיצוֹנָה וְלֹא הַפְּנִימִית — שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת. עֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ — זוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְזוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹסֵר הַחִיצוֹנָה, שֶׁדְּרִיסַת הָרֶגֶל אוֹסַרְתָּהּ; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין דְּרִיסַת הָרֶגֶל אוֹסַרְתָּהּ.

פירוש ברטנורא

בחצרו להתיר, חצרו אבל בשתוף היה לו חלק: **מותרין כאן וכאן.** דטעמא מאי אין סומכין על שתוף במקום עירוב כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, והכא דרוב בני חצר עירבו אלא ששכח אחד מהם ולא עירב לא תשתכח תורת עירוב: **שהמבוי לחצרות כחצר לבתים.** כשם שאסור להוציא מבתים לחצר בלא עירוב כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שתוף. ולא תימא לא דמו, דבית וחצר זו רה"י וזו רה"ר, אבל חצר ומבוי שניהן רשויות של רבים הן:

ט זו לפנים מזו. פנימית פתוחה לחיצונה וחיצונה לרה"ר ודריסת רגליה של פנימית על חיצונה לצאת לרה"ר: **עירבה פנימית.** בעצמה לטלטל בחצרה: **שתיהן אסורות.** דהויא פנימית בעצמה רגל האסורה במקומה שהרי לא עירבה לעצמה, ואוסרת בדריסת רגליה על החיצונה: **זו מותרת לעצמה וכו'.** דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת: **ר"ע אוסר.** דקא סבר אף רגל המותרת אוסרת כשלא עירבה שם: **וחכמים אומרים כו'.** דקסברי אפילו רגל האסורה במקומה כגון כשלא עירבה הפנימית לעצמה אינה אוסרת על החיצונה. והלכה כתנא קמא:

משניות מבוארות – קהתי

במבוי. **עֵרְבוּ בַּחֲצֵרוֹת וְנִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי, וְשָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר וְלֹא עֵרֵב** — עם אנשי חצרו, אבל בשיתוף היה לו חלק, אף על פי שלא ביטל רשותו לבני חצרו, **מֻתָּרִין כָּאן וְכָאן** — שמה שאמרו חכמים שצריכים גם עירוב וגם שיתוף ואין סומכים על השיתוף במקום עירוב, הטעם הוא (כפי שכבר הזכרנו לעיל), כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, וטעם זה אינו אלא כשלא עירבו אנשי החצר ביניהם כלל, אבל כאן שאנשי החצר עירבו אלא שאחד שכח ולא עירב עמהם, הרי אין חשש שמא תשתכח תורת עירוב, הלכך סומכים על השיתוף, וכולם מותרים גם בחצרות וגם במבוי. **מִבְּנֵי מָבוֹי** — עירבו בחצרות ונשתתפו במבוי, ושכח אחד מבני מבוי, **וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף** — בשיתוף המבוי, **מֻתָּרִין בַּחֲצֵרוֹת** — שהרי עירבו בהן, **וַאֲסוּרִין בַּמָּבוֹי** — שאין עירובי החצרות מועילים למבוי (**עיין "תוספות יום טוב"**); ויש מפרשים: אחד מבני מבוי — היינו חצר אחת, כלומר ששכחו כל בני חצר אחת ולא נתנו חלק בשיתוף, אבל בעירוב החצרות נתנו חלקם, מותרים בחצרות, ואסורים במבוי — שאין סומכים על העירוב במקום שיתוף, כדי שלא תשתכח תורת שיתוף מן התינוקות. אבל אם לא שכחו כל בני החצר להשתתף, אלא אחד מהם בלבד, הרי הם מותרים במבוי, שהואיל ובני החצר, פרט לאחד ששכח, נתנו חלקם בשיתוף, שוב אין חשש שמא תשתכח תורת שיתוף (**הר"ר יונתן; המאירי**), **שֶׁהַמָּבוֹי לַחֲצֵרוֹת כְּחָצֵר לַבָּתִּים** — כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף. משנתנו באה להשמיע, שאין אומרים: חצר ומבוי רשויות דומות הן, שהרי שניהם רשויות משותפות לרבים, ולכן יש להקל שלא לעשות שיתוף המבוי, אלא כשם שבית וחצר רשויות שונות הן וצריך עירוב, כך חצר ומבוי רשויות שונות הן, שהחצר אינה משותפת אלא לבני אותה החצר, והמבוי משותף לאנשי כל החצרות, ולכן צריך שיתוף.

בארנו משנתנו לפי הגירסה שלפנינו "חמש חצרות פתוחות זו לזו", וכן פירשוה רבנו יונתן והמאירי. אבל לדעת רב בגמרא אין גורסים במשנתנו "פתוחות זו לזו", לפי שאין המבוי ניתר בלחי או בקורה אלא אם כן בתים וחצרות פתוחים לתוכו, כלומר שלפחות שתי חצרות פתוחות למבוי ושני בתים פתוחים לכל חצר שאילו בפחות מכן דינו כחצר וצריך מחיצות גמורות (רמב"ם הל' שבת יז, ז; כסף משנה); ואם, איפוא, החצרות פתוחות זו לזו ומעורבות ביניהן, הרי הן כחצר אחת ואין להתיר את המבוי על ידי שיתוף. מכאן הרמב"ם והרב מברטנורא ואחרים מפרשים משנתנו לפי גירסתו של רב: חמש חצרות פתוחות למבוי, עירבו בחצרות — כל אחת לעצמה, ולא נשתתפו במבוי, מותרים בחצרות — מותרים אנשי כל חצר וחצר לטלטל בחצרם, שהרי עירבו בה, ואסורין במבוי — שאין סומכים על עירוב במקום שיתוף. ואם נשתתפו במבוי — לאחר שעירבו בחצרות, מותרין כאן וכאן. עירבו בחצרות וכו' — כמו שבארנו לעיל (עיין רמב"ם הל' עירובין ה, יג).

באור משנה ט

שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ — הפנימית פתוחה לחיצונה, והחיצונה פתוחה למבוי או לרשות הרבים, ונמצא שיש לפנימית דריסת הרגל בחצר החיצונה, כלומר שאנשי החצר הפנימית עוברים דרך החיצונה למבוי ולרשות הרבים, **עֵרְבָה הַפְּנִימִית** — אם החצר הפנימית עירבה לעצמה, כדי לטלטל בחצרה, **וְלֹא עֵרְבָה הַחִיצוֹנָה** — אבל החצר החיצונה לא עירבה, **הַפְּנִימִית מֻתֶּרֶת** — לטלטל בחצרה, שהרי עירבה, **וְהַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה** — שהרי לא עירבה. **הַחִיצוֹנָה וְלֹא הַפְּנִימִית** — ואם עירבה החיצונה ולא עירבה החצר הפנימית, **שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת** — הפנימית אסורה, לפי שלא עירבה, והחיצונה, אף על פי שעירבה, אסורה היא מחמת דריסת הרגל שיש לפנימית בתוכה, שרגל האסורה במקומה אוסרת גם שלא במקומה, הואיל ודריסתה עליה, כלומר הואיל ואנשי החצר הפנימית אסורים לטלטל בתוך חצרם, ויש להם דריסת הרגל על החצר החיצונה, לפיכך הם אוסרים גם על החיצונה, שאף על פי שאנשיה עירבו, אסור להם להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר. **עֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ** — אם כל חצר עירבה לעצמה, כדי לטלטל בחצרה, אבל לא עירבו זו עם זו, **זוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְזוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ** — ואין דריסת הרגל של הפנימית בחיצונה אוסרת על החיצונה, אף על פי שלא עירבה עמה, לפי שהפנימית מותרת לטלטל בחצרה היא, ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹסֵר הַחִיצוֹנָה** — אף על פי שהפנימית מותרת בפני עצמה, מכל מקום החיצונה אסורה, **שֶׁדְּרִיסַת הָרֶגֶל אוֹסַרְתָּהּ** — דריסת הרגל שיש לפנימית בחיצונה אוסרת את הטלטול בחיצונה, כשלא עירבה עמה, שלדעת רבי עקיבא, אף רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין דְּרִיסַת הָרֶגֶל אוֹסַרְתָּהּ** — בגמרא מבואר, שלדעת חכמים, אפילו עירבה החיצונה ולא הפנימית מותרת החיצונה לטלטל בחצרה, שאין הפנימית אוסרת על החיצונה מחמת דריסת הרגל שיש לה בתוכה, אף על פי שהיא אסורה במקומה, שדריסת הרגל של הפנימית בחיצונה אינה כשותפות בגוף החצר החיצונה כדי לאסרה על אנשיה (**המאירי**); נמצא לדעת חכמים, אף רגל האסורה במקומה אינה אוסרת שלא במקומה. והלכה כתנא קמא, שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, ואילו רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

י שָׁכַח אֶחָד מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרֵב — הַפְּנִימִית מֻתֶּרֶת וְהַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה; מִן הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרֵב — שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת. נָתְנוּ עֵרוּבָן בְּמָקוֹם אֶחָד, וְשָׁכַח אֶחָד, בֵּין מִן הַפְּנִימִית בֵּין מִן הַחִיצוֹנָה, וְלֹא עֵרֵב — שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת; וְאִם הָיוּ שֶׁל יְחִידִים — אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב.

פרק שביעי

א חֵלוֹן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה — מְעָרְבִין שְׁנַיִם, וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד; פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, אוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה — מְעָרְבִין שְׁנַיִם וְאֵין מְעָרְבִין אֶחָד.

ב כּוֹתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה — מְעָרְבִין שְׁנַיִם וְאֵין מְעָרְבִין אֶחָד. הָיוּ בְּרֹאשׁוֹ פֵּרוֹת —

פירוש ברטנורא

י שכח אחד מן הפנימית כו'. דהויא פנימית רגל האסורה ואוסרת: **נתנו עירובן במקום אחד.** שעירבו שתיהן זו עם זו ונתנו העירוב בחיצונה. וקרי לה מקום אחד לפי ששתי החצירות משתמשות בה כאחד. ושכח אפילו אחד מן החיצונה ולא עירב, שתיהן אסורות, דפנימית נמי אסורה לטלטל בחצרה שהרי אינה יכולה להסתלק מן החיצונה ולהשתמש באנפי נפשה דהא ליתא לעירובה גבה, דאותו עירוב המתירה בחצר הוליכוהו לחיצונה. אבל נתנו העירוב בפנימית, חיצונה מתסרא בשכחה דפנימית ופנימית לא מתסרא בשכחה דחיצונה, דהא אחדא לדשא ומשתמשא: **ואם היו של יחידים.** שאין בפנימית אלא אחד ובחיצונה אחד, אין צריכין לערב זה עם זה משום דריסת הרגל, דכיון דיחיד הוא בפנימית הויא רגל המותרת ואינה אוסרת. וסתם מתניתין כתנא קמא דלעיל דסבר רגל המותרת אינה אוסרת:

ז א חלון בתוך עשרה. שיהא קצת ממנו ואפילו משהו בתוך עשרה סמוך לקרקע: **מערבין שנים.** שני עירובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן ואסורים זו עם זו: **ואם רצו מערבין אחד.** עירוב אחד, שיתנו אלו עירובן באחרת ויערבו עמהן ויהיו אחד: **פחות מד'.** לאו פתח הוא ואין ראוי לעבור מזו לזו. ולמעלה מעשרה נמי לא ניחא תשמישתיה הילכך אין מערבין אחד. ודוקא בחצר שאינו מקורה אבל בבית המקורה אפילו למעלה מעשרה מערבין אחד. שדרך לשום ספסלים ותיבות סביבות הבית וניחא תשמישתיה:

ב כותל שבין שתי חצרות. האי דנקט רחב ד' לאו משום דצריך רוחב ד' למיהוי סתימה, דמחיצה ברוחב כל דהו הויא סתימה. אלא משום דבעי למיתני

משניות מבוארות – קהתי

~ יום רביעי ~

באור משנה י

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה ללמד בשתי חצרות זו לפנים מזו.

שָׁכַח אֶחָד מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרֵב – כלומר שעירבה החצר הפנימית לעצמה והחצר החיצונה לעצמה, ושכח אחד מן החיצונה ולא נתן חלקו לעירוב, **הַפְּנִימִית מֻתֶּרֶת וְהַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה.**– שהחיצונה כאילו לא עירבה כלל. **מִן הַפְּנִימִית** – שכח אחד מן החצר הפנימית, **וְלֹא עֵרֵב** – עם בני חצרו, **שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת** – שהפנימית כאילו לא עירבה כלל, וכיון שהיא רגל האסורה במקומה, הרי היא אוסרת שלא במקומה (כדעת תנא קמא במשנה הקודמת), כלומר שעל ידי דריסת הרגל שיש לפנימית בחצר החיצונה הריהי אוסרת גם על החיצונה. **נָתְנוּ עֵרוּבָן בְּמָקוֹם אֶחָד** – שעירבו שתיהן זו עם זו ונעשו כחצר אחת; ובגמרא מבואר: "נתנו עירובן במקום אחד" – היינו בחצר החיצונה, ונקראת "מקום אחד", לפי ששתי החצרות משמשות בה כאחד, **וְשָׁכַח אֶחָד, בֵּין מִן הַפְּנִימִית בֵּין מִן הַחִיצוֹנָה, וְלֹא עֵרֵב, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת** – אפילו שכח אחד מן החיצונה, אסורה גם הפנימית לטלטל בחצרה, שהואיל והעירוב מונח בחיצונה, אין הפנימית יכולה להסתלק ממנה, כדי לטלטל בחצרה בפני עצמה. ברם, אם נתנו עירובן בפנימית, ושכח אחד מהן ולא עירב, אין שתיהן אסורות אלא אם כן שכח אחד מן הפנימית, שהרי הפנימית אוסרת על החיצונה בדריסת רגלה, אבל אם שכח אחד מן החיצונה, החיצונה אסורה, אבל הפנימית מותרת, לפי שיכולה לסגור את פתחה בפני החיצונה ולהשתמש בחצרה בפני עצמה הואיל והעירוב מונח אצלה. אמנם אם השוכח ביטל רשותו לבני חצרו, שתיהן מותרות מכל מקום, אלא שמשנתנו אינה עוסקת בכגון זה. **וְאִם הָיוּ שֶׁל יְחִידִים** – שבכל חצר לא דר אלא דייר אחד בלבד, **אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב** – זה עם זה, שהרי כל אחד מטלטל בחצרו, שכולה רשות שלו היא, ומכאן שהדייר בחצר הפנימית אינו אוסר על הדייר בחצר החיצונית, שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, כדעת תנא קמא במשנה הקודמת, שהלכה כמותו (כמו שהזכרנו כבר בסוף המשנה שם).

באור משנה א

חמש המשניות הראשונות בפרקנו עוסקות בשתי חצרות הסמוכות זו לזו, והן באות ללמד מתי הן מערבות עירוב אחד.

חַלּוֹן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת – כלומר, אם יש חלון בכותל שבין שתי חצרות, שהוא לפחות **אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה** – טפחים, **בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה** – טפחים סמוך לקרקע; בגמרא מבואר, שאפילו רק מקצת החלון הוא בתוך עשרה סמוך לקרקע, **מְעָרְבִין שְׁנַיִם** – כל חצר מערבת עירוב חצרות לעצמה, ואסורים לטלטל מחצר אחת לחברתה; **וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד** – אם רצו אנשי שתי החצרות הללו לערב עירוב אחד, רשאים הם לעשות כן, ויתנו בני חצר אחת את עירובם בחצר האחרת ויהיו כבני חצר אחת, שיהיו מותרים לטלטל מזו לזו, לפי שחלון שהוא ארבעה על ארבעה בתוך עשרה דינו כפתח, הואיל ואפשר לעבור בו, והוא מצרף את שתי החצרות ועושה אותן ראויות לעירוב אחד. אבל אם החלון הוא **פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה** – טפחים, שהואיל ואינו ראוי לעבור דרכו מחצר אחת לחצר האחרת, הרי אינו כפתח, **אוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה** – שהחלון שבכותל הוא למעלה מעשרה טפחים, שאינו נוח להשתמש בו; ועוד, שנמצא כותל גבוה עשרה טפחים מפריד בין שתי החצרות (המאירי), **מְעָרְבִין שְׁנַיִם** – כל חצר מערבת בפני עצמה, **וְאֵין מְעָרְבִין אֶחָד** – ואינן יכולות לערב עירוב אחד לשתיהן. בגמרא אמרו, ששני בתים שיש ביניהם חלון, אפילו הוא למעלה מעשרה טפחים, יכולים לערב עירוב אחד, לפי שנותנים על יד החלון כלים גבוהים, ואפשר לעלות עליהם ולהשתמש בחלון בנקל, הלכך דינו כפתח, ואם רצו מערבים אחד.

~ יום חמישי ~

באור משנה ב

כּוֹתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה – טפחים, **וְרָחָב אַרְבָּעָה** – כלומר שעביו ארבעה טפחים; בגמרא מבואר, שמה שנקטה המשנה "ורחב ארבעה" אינו אלא משום סיפא ("היו בראשו פירות"...) כמו שנבאר להלן, אבל לענין מחיצה בין שתי החצרות, כל שהיא גבוהה עשרה טפחים, אף שעביה כל שהוא, הריהי חוצצת את החצרות לשתי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֵלּוּ עוֹלִין מִכָּאן וְאוֹכְלִין וְאֵלּוּ עוֹלִין מִכָּאן וְאוֹכְלִין, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹרִידוּ לְמַטָּה. נִפְרַץ הַכֹּתֶל עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת — מְעָרְבִין שְׁנַיִם, וְאִם רָצוּ מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כַּפְּתַח; יוֹתֵר מִכָּאן — מְעָרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם.

ג חָרִיץ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה — מְעָרְבִין שְׁנַיִם וְאֵין מְעָרְבִין אֶחָד, אֲפִלּוּ מָלֵא קַשׁ אוֹ תֶּבֶן; מָלֵא עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת — מְעָרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם.

ד נָתַן עָלָיו נֶסֶר שֶׁהוּא רָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְכֵן שְׁתֵּי גֻּזְּטְרָאוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ — מְעָרְבִין שְׁנַיִם, וְאִם רָצוּ מְעָרְבִין אֶחָד; פָּחוֹת מִכָּאן — מְעָרְבִין שְׁנַיִם וְאֵין מְעָרְבִין אֶחָד.

פירוש ברטנורא

סיפא היו [בראשו] פירות אלו עולין מכאן ואוכלין ובלבד שלא יורידו למטה, דחשיב רשות באנפי נפשה, ולהאי דינא צריך שיהיה רוחב ד', דפחות מד' הוי מקום פטור ומותרין אלו ואלו להוריד למטה: **ובלבד שלא יורידו למטה.** לדיורין בבתים, אבל בחצר שרי: **יותר מכאן.** הוי פירצה, והויא כולה כחצר אחת, ואם עירבה כל אחת לעצמה הוי כאילו חולקין את עירובן ואוסרין אלו על אלו:

ג חריץ. ארוך הוא ומפסיק על פני כל החצר כולה: **ורחב ד'.** דפחות מכאן נוח לפסעו משפתו לשפתו: **ואפילו מלא תבן וקש.** לאו סתימה היא, דלא מבטל ליה להתם דסופו ליטלו:

ד נתן עליו נסר. משפתו לשפתו כעין גשר, הוי כמו פתח: **שתי גזוזטראות.** כמין תקרה בולטת מרה"י על רה"ר, ונתן נסר רחב ד' מזו לזו, הוי נמי פתח: **פחות מכאן.** שאין הנסר רחב ד', אדם ירא לעבור עליו ולא ניחא תשמישתיה:

משניות מבוארות – קהתי

רשויות, ולכן **מְעָרְבִין שְׁנַיִם** – שני עירובים, שכל חצר מערבת עירוב חצרות לעצמה, **וְאֵין מְעָרְבִין אֶחָד** – ואין שתי החצרות יכולות לערב עירוב אחד לשתיהן. **הָיוּ בְּרֹאשׁוֹ פֵּרוֹת** – היו מונחים פירות בראש הכותל שבין שתי החצרות, **אֵלּוּ עוֹלִין מִכָּאן וְאוֹכְלִין וְאֵלּוּ עוֹלִין מִכָּאן וְאוֹכְלִין** – אנשי חצר זו ואנשי חצר זו מותרים לעלות לראש הכותל ולאכול שם את הפירות, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹרִידוּ לְמַטָּה** – לבתיהם (**גמרא**), והוא הדין שלא יעלו חפצים מבתיהם למעלה, שהואיל והכותל רחב ארבעה דינו כגג, וגגות ובתים שתי רשויות הן; וזהו שהזכרנו לעיל, שמשום הלכה זו נקטה המשנה "ורחב ארבעה", שאילו אינו רחב ארבעה, הריהו "מקום פטור" ומותרים אלו ואלו להוריד למטה. ברם, גם כשהוא רחב ארבעה מותר להוריד ממנו לחצר ולהעלות עליו מהחצר, שגגות וחצרות רשות אחת הן (להלן ט, א), ואף בחצר שאינה מעורבת, מותר לטלטל בכולה כלים ששבתו בחצר, אלא שאסור להכניס ולהוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב. **נִפְרַץ הַכֹּתֶל עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת** – אם נפרץ הכותל שבין שתי החצרות והפירצה אינה רחבה מעשר אמות, **מְעָרְבִין שְׁנַיִם** – שני עירובים, שכל חצר היא עדיין רשות בפני עצמה ולכן היא מערבת עירוב לעצמה; **וְאִם רָצוּ מְעָרְבִין אֶחָד** – עירוב אחד לשתיהן, ויטלטלו מזו לזו כמו בני חצר אחת, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כַּפְּתַח** – שהפירצה שאינה רחבה מעשר אמות היא כפתח, וכל שיש פתח בין שתי חצרות מערבים שניים, ואם רצו מערבים אחד. **יוֹתֵר מִכָּאן** – אבל אם הפירצה היא רחבה מעשר אמות, **מְעָרְבִין אֶחָד** – צריכים דיירי שתי החצרות לערב עירוב אחד, **וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם** – שני עירובים, כל אחת לעצמה, לפי ששתי החצרות נחשבות מחמת הפירצה כחצר אחת, ואם עירבה כל אחת לעצמה הרי הן כבני חצר שחלקו עירובם ואוסרים הם אלו על אלו להכניס ולהוציא מבתיהם לחצר.

באור משנה ג

חָרִיץ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת – המפסיק ביניהן על פני כל רחבן, **עָמֹק עֲשָׂרָה** – טפחים, **וְרָחָב אַרְבָּעָה** – טפחים, או יותר, **מְעָרְבִין שְׁנַיִם** – שני עירובים, שכל חצר מערבת לעצמה, **וְאֵין מְעָרְבִין אֶחָד** – עירוב אחד לשתיהן, לפי שהן שתי חצרות נפרדות, **אֲפִלּוּ מָלֵא קַשׁ אוֹ תֶּבֶן** – אפילו החריץ מלא קש או תבן, ואפשר לעבור עליו מחצר לחצר, מכל מקום אין מערבים אחד, שאין דרך לבטל את הקש או התבן ולהניחו שם אפילו לשבת עצמה, אלא נוטלים ממנו למאכל בהמה, הלכך חוצץ החריץ בין החצרות. **מָלֵא עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת** – אבל אם החריץ מלא עפר או צרורות, הואיל וסתמם מבוטלים הם במקומם, ונמצא שהחריץ סתום, **מְעָרְבִין אֶחָד** – עירוב אחד לשתיהן, **וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם** – שני עירובים, ששתי החצרות כחצר אחת הן.

מה שנקטה כאן משנתנו "ורחב ארבעה" דווקא הוא (לא כמו בגדר ששנינו במשנה הקודמת), שכן חריץ שהוא רחב פחות מארבעה טפחים, הואיל ונוח לפסוע עליו משפתו לשפתו, אינו חוצץ בין שתי החצרות, ונחשבות הן כחצר אחת. – בגמרא מבואר, שכל דבר שאינו ניטל בשבת, אם הוא סותם את החריץ, אף על פי שדעתו של בעל הבית לפנותו משם, מכל מקום עושה את שתי החצרות בשבת לחצר אחת, הואיל ובשבת אסור לפנותו. ואם נסתם מקצת החריץ באמצע, ונשאר חריץ מכאן ומכאן, כל שאין בחלקו הסתום יותר מעשר אמות, הרי הוא כפתח, ומערבים שניים, ואם רוצים מערבים אחד.

~ יום שישי ~

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד בחריץ שבין שתי חצרות עמוק עשרה ורחב ארבעה.

נָתַן עָלָיו – על החריץ שבין שתי החצרות, **נֶסֶר** – קרש, כמין גשר משפתו לשפתו, **שֶׁהוּא רָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים** – ונוח לעבור עליו מחצר לחצר, הרי דינו כפתח, **וְכֵן שְׁתֵּי גֻּזְּטְרָאוֹת** – הבולטות למבוי או לרשות הרבים, **זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ** – ורוחב החלל שביניהן הוא ארבעה טפחים, אם נתן עליהן נסר שהוא רחב ארבעה טפחים או יותר, מעין גשר מגזוזטרה אחת לחברתה, **מְעָרְבִין שְׁנַיִם** – שני עירובים, **וְאִם רָצוּ מְעָרְבִין אֶחָד** – עירוב אחד לשתיהן, כלומר שבין בשתי חצרות שיש ביניהן חריץ הרחב ארבעה טפחים ובין בשתי גזוזטראות שרוחב החלל ביניהן הוא ארבעה טפחים, אם נתן על החריץ או על הגזוזטראות נסר ברוחב ארבעה טפחים, הרי הוא כפתח, ומערבים שניים, ואם רצו מערבים אחד. **פָּחוֹת מִכָּאן** – אם רוחב הנסר הוא פחות מארבעה טפחים, **מְעָרְבִין שְׁנַיִם** – שני עירובים, שכל חצר או כל גזוזטרה מערבת לעצמה, ואסורים לטלטל מזו לזו, **וְאֵין מְעָרְבִין אֶחָד** – עירוב אחד לשתיהן, שהואיל והנסר הוא צר, אדם ירא לעבור עליו, הלכך אין דינו כפתח, ואינו מצרף את שתי החצרות או הגזוזטראות.

יש גורסים במשנתנו: "נתן עליו נסר שהוא רחב ארבעה טפחים, מערבין שניים, ואם רצו מערבין אחד; פחות מארבעה טפחים – מערבין שניים ואין מערבין אחד. וכן שתי גזוזטראות זו כנגד זו (אם נתן עליהן נסר שהוא רחב ארבעה טפחים), מערבין שניים, ואם רצו מערבין אחד, פחות מכאן – מערבין שניים ואין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה מַתְּבֵן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים — מְעָרְבִין שְׁנַיִם וְאֵין מְעָרְבִין אֶחָד. אֵלּוּ מַאֲכִילִין מִכָּאן וְאֵלּוּ מַאֲכִילִין מִכָּאן. נִתְמָעֵט הַתֶּבֶן מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים — מְעָרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם.

ו כֵּיצַד מִשְׁתַּתְּפִין בַּמָּבוֹי? מַנִּיחַ אֶת הַחָבִית וְאוֹמֵר: הֲרֵי זוֹ לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי, וּמְזַכֶּה לָהֶן עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים וְעַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ; אֲבָל אֵינוֹ מְזַכֶּה לֹא עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן כְּיָדוֹ.

ז נִתְמָעֵט הָאֹכֶל — מוֹסִיף וּמְזַכֶּה, וְאֵין צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ. נִתּוֹסְפוּ עֲלֵיהֶם — מוֹסִיף וּמְזַכֶּה, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ.

פירוש ברטנורא

ה מתבן. גדיש של תבן, ומפסיק על פני כל רוחב החצרות: **אלו מאכילין.** מניחין בהמתן לאכול מן התבן, ולא חיישינן דלמא ממעיט התבן מי׳ והו״ל חדא רשותא ואסרי אהדדי ומטלטלי בחצר ולא מסקי אדעתייהו, להא לא חיישינן דהא אפילו אמעיט אי לא הוי המיעוט על פני עשר אמות ויותר לא אסרי, דהא עשר אמות פתחא הוי ואין בהמה ממעטת כ״ב באכילתה [בשבת אחד] : **נתמעט התבן מי׳ טפחים.** על פני כל אורך החצר או במשך י׳ אמות [ועוד] : **מערבין אחד.** אם נתמעט בחול לפני השבת:

ו מניח את החבית. משלו אם ירצה ואז צריך לזכות, דאילו משלהם אין צריך לזכות: **ומזכה להם ע״י בנו ובתו.** אומר להם קבלו חבית זו וזכו בה לשם כל בני המבוי. והזוכה מגביה העירוב בידו טפח מן הקרקע, דכל היכא דמנחא ברשותיה לא הויא זכיה, ואומר זכיתי להם: **שידן כידו.** ולאו זכיה היא:

ז נתמעט האוכל. משעורו המפורש לקמן במתניתין: **מוסיף ומזכה.** אם בא להוסיף משלו אפילו ממין אחר שאינו ממין השתוף הראשון, מוסיף ומזכה ואינו צריך להודיען, כיון שנשאר קצת מן המין הראשון אינו נראה כמערב בתחלה. אבל אם נותן ממין השתוף הראשון אפילו כלה לגמרי מביא מאותו

משניות מבוארות – קהתי

מערבין אחד״ (הרי״ף ורבנו יונתן). ואמנם כך בארנו את משנתנו אף לפי הגירסה שלפנינו. אבל בעלי התוספות גורסים בסיפא גירסה אחרת, שכן מפרשים הם, שהסיפא – ״וכן שתי גזוזטראות״ – אינה מדברת בנותן עליהן נסר, אלא באה היא ללמד דין שתי גזוזטראות בכלל, שאם רוחב החלל ביניהן הוא ארבעה טפחים, מערבין שניים ואין מערבין אחד. כדין חריץ, אבל פחות מכאן. היינו שרוחב החלל שבין הגזוזטראות הוא פחות מארבעה טפחים, הואיל ורגילים לפסוע מזו לזו, מערבין שניים. ואם רצו מערבין אחד (תוספות דיבור המתחיל ״וכן״, עירובין עח, ב).

באור משנה ה

מַתְּבֵן – גדיש של תבן, **שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת** – ומפסיק על פני כל רחבן, **גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים** – הרי דינו ככותל (עיין לעיל משנה ב); ואף על פי שלעניין חריץ שנינו (לעיל משנה ג), שאין התבן נחשב כסתימה, הואיל ואין אדם מבטלו ומניחו שם, מכל מקום לענין מחיצה, כל זמן שאינו נוטלו משם, דין המתבן כדין הכותל, שכל דבר הראוי להתקיים עושים בו מחיצה (המאירי); ולכן **מְעָרְבִין שְׁנַיִם** – שני עירובים, שכל חצר מערבת לעצמה; **וְאֵין מְעָרְבִין אֶחָד** – עירוב אחד לשתיהן. ברם, **אֵלּוּ מַאֲכִילִין מִכָּאן** – מן התבן שבמתבן לבהמתם, **וְאֵלּוּ מַאֲכִילִין מִכָּאן** – בגמרא מבואר, שאין בני החצר מאכילים בידיים, מחשש שמא ימעטו את התבן עד שלא יהא למתבן דין מחיצה ויאסרו זה על זה ולא ירגישו בכך, אלא מניחים הם לבהמתם לאכול מאליהן, שבכגון זה אין חוששים שמא יתמעט גובה המתבן מעשרה טפחים ונמצאת המחיצה בטלה, שכל שלא נתמעט ביותר מעשר אמות, אין המחיצה בטלה, שהרי פירצה של עשר אמות דינה כפתח, ואין דרך הבהמה לאכול כל כך הרבה בשבת אחת. **נִתְמָעֵט הַתֶּבֶן מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** – כלומר, אם לפני השבת נתמעט התבן שבמתבן ופחתה מידת גבהו מעשרה טפחים, **מְעָרְבִין אֶחָד** – עירוב אחד לשתי החצרות, **וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם** – שבטלה מחיצה, והרי הן חצר אחת.

~ שבת קודש ~

באור משנה ו

משנתנו דנה ב״שיתופי מבואות״; וכבר הזכרנו שיש הבדל בין עירובי חצרות ושיתופי מבואות, שעירובי חצרות מערבים בפת דווקא, ואילו שיתופי מבואות בכל מזון שהוא. – משנתנו באה ללמד, שאחד מבני המבוי יכול לזכות במזון משלו את כל בני המבוי לשם ה״שיתוף״, ואין צורך לגבות מכל אחד ואחד.

כֵּיצַד מִשְׁתַּתְּפִין בַּמָּבוֹי? מַנִּיחַ אֶת הַחָבִית – אחד מבני המבוי מניח חבית משלו, כגון של יין או של שמן או של מזון אחר, במקום שרוצה להניח שם את ה״שיתוף״, **וְאוֹמֵר: הֲרֵי זוֹ לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי, וּמְזַכֶּה לָהֶן** – את החבית על ידי אדם אחר, שאומר לו: ״קבל חבית זו וזכה בה לשם כל בני המבוי״, ואפילו **עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים** – שכיון שהם גדולים ואין רשותו עליהם הרי הם זוכים בחבית לבני המבוי, **וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים** – שהואיל ואין גופם קנוי לו, אין ידם כידו, **וְעַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ** – בכגון שאינה סמוכה על שולחנו; ויש סוברים, אפילו כשהיא סמוכה על שולחנו (**עיין ״תוספות יום טוב״**); **אֲבָל אֵינוֹ מְזַכֶּה** – את החבית, **לֹא עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן כְּיָדוֹ** – ונמצא שלא יצא המזון מתחת ידו לידי אדם אחר כדי לזכות בו לבני המבוי. בגמרא אמרו, שהזוכה לבני המבוי מגביה את מזון ה״שיתוף״ טפח מן הקרקע, ואומר: ״זכיתי להם״, שכל זמן שהמזון ברשותו של המזכה לא זכו בו בני המבוי. ויש מפרשים בגמרא, שאפילו כל אחד נותן משלו ב״שיתוף״ צריך להגביה את הכלי שמונח בו מזון ה״שיתוף״ טפח מן הקרקע, כדי שיהיה ניכר (**רמב״ם הל׳ עירובין א, יז**).

באור משנה ז

נִתְמָעֵט הָאֹכֶל – אם האוכל המונח בחבית לשם ״שיתוף המבוי״, נתמעט מהשיעור המפורש להלן (משנה ח), **מוֹסִיף** – אוכל ל״שיתוף״ משל בני המבוי או משלו, **וּמְזַכֶּה** – בו את בני המבוי על ידי אחר, אם הוא מוסיף משלו, **וְאֵין צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ** – לבני המבוי שהוסיף וזיכה, הואיל וכבר הסכימו בתחילה ל״שיתוף״. בגמרא מבואר, שאם נשאר עוד מן המין הראשון, אפילו כשהוא מוסיף מין אחר משל בני המבוי, אינו צריך להודיעם, וכל שכן כשהוא מוסיף משלו ומזכה להם; אבל אם כלה מזון השיתוף לגמרי, והוא מניח מזון משל בני המבוי: ממין אחר – צריך להודיעם, שמא מקפידים הם על כך; מאותו מין – אינו צריך להודיעם. ברם, אם הוא מניח משלו, אפילו ממין אחר אינו צריך להודיע. **נִתּוֹסְפוּ עֲלֵיהֶם** – דיירים, **מוֹסִיף** – מזון משלהם לשיתוף, **וּמְזַכֶּה** – או מזכה להם משלו, **וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ** – לדיירים הנוספים ששיתפם במבוי. יש מפרשים: מוסיף ומזכה – להם משלו, וצריך להודיע – להם, אם משלהם הוא מוסיף (**רש״י; הר״ר יונתן**). ויש מפרשים, שמדובר במשנתנו כשיש לחצר שני פתחים לשני מבואות, שהעושה עירוב עם אנשי מבוי אחד, אסור לו להשתמש במבוי האחר,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פירוש ברטנורא

המין ומזכה ואינו צריך להודיעו: **נתוספו עליהם דיורים מוסיף ומזכה וצריך להודיע.** ודוקא בזמן שיש לחצר ב' פתחים לב' מבואות, שכשעושה עירוב עם אנשי מבוי זה אסור להשתמש במבוי אחר, לפיכך צריך להודיע, דלמא לא ניחא להו לקנות ברוח זו ולהניח יד ברוח שכנגדה. אבל אם אין לו פתח אלא למבוי זה שנשתתפו בו תחלה אינו צריך להודיע, דזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם אלא בפניו:

משניות מבוארות – קהתי

הלכך צריך להודיעו, שמא לא נוח לו השיתוף במבוי זה אלא במבוי זה, אבל אם אין לחצר פתח אלא למבוי אחד בלבד, אינו צריך להודיעו, שכן זכין לאדם שלא בפניו (**רמב"ם; הרב מברטנורא**).

אגרות קודש

ב"ה, י"א שבט, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר יהודא ליב שי' הלוי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מב' וארא, וכותב בהתחלתו "אתנו חדשות אין".

והנה ההתחלה תומ"י מעוררת תמהון, דהרי אסתכל באורייתא וברא עלמא וכיון שהתורה צ"ל בכל יום ויום כחדשים הרי עאכו"כ שכאו"א מבני אדם שהוא הנקרא עולם קטן צריך לחדש בכל יום ובפרט במילוי תפקידו שהוטל עליו מההשגחה העליונה, ולכת"ר שזכה ללמוד בישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש וראה מאורות, בודאי אין צריך לאריכות בזה,

ומובן בזה שכוונתי כפשוטו שכל אחד צריך לפעול בעירו, והרי לטוב אין שיעור ותמיד יש מקום לפעול והעדר העשי' הנה אף שבעניני תשובה פשיטא שיש בזה חילוק לגבי עשי' שלא כדבעי, אבל בנוגע לעיקר בריאת האדם שתכליתו כמבואר בתניא לעשות לו ית' דירה בתחתונים הרי גם העדר העשי' הוא ע"ד מעילה בשליחות כיון שעוברים שעות שניתנו לו לתכלית הנ"ל, וכידוע הפירוש על הפסוק ימים יוצרו ולו אחד בהם און ער ניצט דאס ניט אויס.

מובן ג"כ שאין כוונתי לאמר מוסר ח"ו אלא ע"פ מרז"ל אין מזרזין אלא למזורזין ולההבטחה ע"פ פסק רבותינו נ"ע אשר כל הרוצה לפעול בשליחותם הרי בפסק בית דין של מעלה אשר בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות תהי' יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה (יעויין ס' קיצורי תניא עמוד קכ"ב).

מוסג"פ המאמר שנאמר אשתקד ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ובטח ינהג בו טוב עין לזכות בו את הרבים.

כן מוסג"פ מכתבי והקבלות לבית הכנסת נוסח אר"י אנשי ליובאוויטש, ובטח אם נצרך להסברה ימצא האותיות המתאימות לזה.

בברכה ות"ח על הנ"ל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

לולא האמנתי לראות בטוב ה'. כבר טרדוני מיראתך כמו שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד וגו' (שמואל א כו): **נקוד על לולא.** לדרוש את הנקודה שהיא ממעטת את משמעות הכתוב לומר שלא דבר ברור היה לו לראות בטוב ה'. לולא לשון אם לא כמו לולי אלהי אבי וגו' היה לי (בראשית לא): **שמא יגרום החטא.** תירוצא הוא לעולם מוחזק בידו שהוא חסיד וזה שספק בידו אם יראה בטוב ה' לפי שהיה ירא שמא יחטא ויגרום החטא מלראות בטוב: **ויירא יעקב.** שמא אחר הבטחה חטאתי וכדתניא שהחטא גורם שאין ההבטחה מתקיימת: **ביאה ראשונה.** שבאו בימי יהושע: **ביאה שנייה.** כשעלו מגלות בבל בימי עזרא: **ראויים היו ליעשות להם נס.** לבוא ביד רמה: **אלא שגרם החטא.** ולא הלכו אלא ברשות כורש וכל ימי מלכי פרס נשתעבדו להם לכורש ולאחשורוש ולדריוש האחרון:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ד עמוד א. הגמרא דנה במה שהתבאר שדוד קרא לעצמו 'חסיד'. מקשה הגמרא: **וְדָוִד, מִי קָרֵי לְנַפְשֵׁיהּ** – וכי קרא לעצמו **'חָסִיד', וְהָכְתִיב** – והרי כתוב שדוד אמר (תהלים כז יג), **'לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים'**, כלומר, אם לא שהאמנתי שאזכה לראות בטוב ה' בעולם הבא, הייתי נכשל בכפירה בהשגחה ובשכר ועונש, בראותי שעל אף היותי צדיק אני סובל בעולם הזה. והנה על תיבת 'לולא' שבכתובים ישנן נקודות, שתפקידן למעט ממשמעות הכתוב, **וְתָנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי** – ושנינו בברייתא בשם רבי יוסי, **לָמָּה נָקוּד** – מדוע יש נקודות **עַל** תיבת **'לוּלֵא'**, כדי למעט את משמעות הכתוב, ולומר שלא היה ברור לו שיזכה לראות בטובת ה' בעולם הבא.

וכך אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מוּבְטָח אֲנִי בְּךָ שֶׁאַתָּה מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ אִם יֵשׁ לִי חֵלֶק בֵּינֵיהֶם, אִם לָאו. ואם דוד לא ידע אם יש לו חלק אפילו עם הצדיקים, שהם פחותים מהחסידים, כיצד קרא לעצמו (שם פו ב) 'חסיד', כמבואר לעיל.

מתרצת הגמרא: באמת היה ברור לדוד שהוא חסיד, ומה שהסתפק האם יהיה לו חלק עם הצדיקים, הוא משום שחשש **שֶׁמָּא** יחטא, **וּיִגְרוֹם הַחֵטְא** שלא יזכה לכך.

מוסיפה הגמרא: תירוץ זה הוא **כִּדְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי** – כפי שתירץ רבי יעקב בר אידי קושיא אחרת. **דְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי דָּמֵי** – הקשה סתירה בכתובים, **כְּתִיב** שהקב"ה אמר ליעקב אבינו בחלום, כשהיה בדרכו לבית לבן (בראשית כח טו), **'וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ'**, **וּכְתִיב** בחזרתו מבית לבן קודם שנפגש עם עשיו (שם לב ח) **'וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד'**, ומדוע פחד יעקב, הרי הקב"ה הבטיח לו שישמור עליו. ותירץ רבי יעקב בר אידי, שיעקב **אָמַר** לעצמו, **שֶׁמָּא** לאחר ההבטחה חטאתי, **וּיִגְרוֹם הַחֵטְא** שההבטחה לא תתקיים.

הגמרא מביאה ברייתא שמבואר בה כתירוץ זה, שחטא יכול לגרום שהבטחה לא תתקיים: **כִּדְתַנְיָא** בברייתא, נאמר בשירת הים (שמות טו טז), **'עַד יַעֲבוֹר עַמְּךָ ה', עַד יַעֲבוֹר עַם זוּ קָנִיתָ'**, ודורשת הברייתא את כפילות הלשון כך, מה שנאמר **'עַד יַעֲבוֹר עַמְּךָ ה'**, **זוֹ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה** שבאו ישראל לארץ בימי יהושע, ומה שנאמר **'עַד יַעֲבוֹר עַם זוּ קָנִיתָ'**, **זוֹ בִּיאָה שְׁנִיָּה** שבאו ישראל לארץ, כשחזרו מגלות בבל בימי עזרא. **מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים, רְאוּיִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל לֵיעָשׂוֹת** [־שייעשה] **לָהֶם נֵס** כשעלו לארץ **בִּימֵי עֶזְרָא**, שיעלו בעל כרחם של מלכי פרס, ולא יהיו משועבדים למלכות, **כְּדֶרֶךְ שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם** נס זה **בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן**, שהרי בפסוק זה הוקשו שתי העליות יחד, **אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא** – גרמו עוונותיהם בימי עזרא, ולא עלו ביד רמה, אלא הלכו לארץ ישראל רק בהסכמת כורש, וכל ימי מלכי פרס [כורש, אחשורוש ודריוש האחרון] היו משועבדים להם. ומבואר מכך, שלפעמים החטא גורם שהבטחה לא תתקיים, כפי שהיה באמת בימי עזרא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רב פפא דוחה את דברי רב שימי בר אשי: **אָמַר לֵיהּ** – השיב לו רב פפא, **וְלִימַעְמֵיךְ** – ולפי דבריך שכל דבר שהפריש לקרבנותיו ולא פירש לשם איזה קרבן, דינו כמעות סתומים ההולכים לנדבה, איך יתיישב **הָא דִּתְנַן** – מה ששנינו במשנה (לקמן מה.), **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,** נזיר **שֶׁהֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת** – כבש כבשה ואיל לקרבנותיו, **וְלֹא פֵּרַשׁ** לאיזה קרבן תהיה כל בהמה, מכיון שכל אחת מהבהמות ראויה רק לקרבן מסוים, הרי זה כאילו פירש לשם איזה קרבן הביאם. לפיכך הכבשה **הָרְאוּיָה לְחַטָּאת תִּקְרַב חַטָּאת,** והכבש הראוי **לְעוֹלָה, תִּקְרַב עוֹלָה,** והאיל הראוי **לִשְׁלָמִים, תִּקְרַב שְׁלָמִים.** ולדבריך קשה, **אַמַּאי** – למה אמר רבן שמעון בן גמליאל שהמביא בהמות הראויות לקרבנות נזיר הרי זה כאילו פירש, **הָא אָמְרַתְּ** – הרי אתה אמרת **שִׁבְהֵמָה לָאו כְּמִפּוֹרֶשֶׁת דָּמְיָא** – שכאשר הביא שלוש בהמות שאינן ראויות לקרבנות הנזירות [כגון שלשה פרים], דינם כמעות סתומים והולכים כל השלשה לנדבה, ומדוע לא נאמר שגם המביא שלש בהמות הראויות לקרבנות הנזירות, לא יהיה דינם כמפורשים לגמרי, ואי אפשר יהיה להקריבם בלא שיקרא להם שם עולה, חטאת, ושלמים.

רב שימי מתרץ שאין עופות סתומים דומים לבהמות הראויות לקרבן: **אָמַר לֵיהּ** – רב שימי בר אשי לרב פפא, אין לדמות בהמות הראויות לקרבנות הנזיר לעופות, כי **הָתָם** – שם לגבי עופות אמר רב חסדא שהם כסתומים, משום ש'**וְלָקַח וְעָשָׂה אָמַר רַחֲמָנָא**' – כתוב בפסוק (ויקרא יב ח), '**וְלָקְחָה שְׁתֵּי תֹרִים** או **שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת**', ועוד כתוב (שם טו ל–לא) '**וְעָשָׂה** אֶת הָאֶחָד מִן הַתֹּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה וגו' אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה', ומזה נלמד ששם חטאת ועולה נקבע על העופות **אִי בִּלְקִיחַת בְּעָלִים** – או בשעה שהבעלים קונה אותם, **אִי בַּעֲשִׂיַּת כֹּהֵן** – או בשעה שהכהן מקריבם. ואם בשעת לקיחה לא פירש הבעלים את שמם, עד שעת ההקרבה אין הם מפורשים מאליהם, שהרי כל אחד מהעופות ראוי להיות הן עולה והן חטאת, ולכן אם מת קודם שהכהן הקריבם יפלו לנדבה כמו מעות סתומים. אבל **הָכָא נַמִּי** – בדברי רבן שמעון בן גמליאל, שמדובר שהביא שלוש בהמות הראויות לקרבנות נזיר, אי אפשר לומר שיהיה דין הבהמות במעות סתומים,

אגרות קודש

ב"ה, ח' שבט, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר דוד נתן שי'

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו בבשו"ט, והנני בזה לכפול ברכתי להולדת נכדו, הבן של בנו מוה"ר משה שמשון שי' אשר ההורים שיחיו יקבלו ממנו רוב נחת חסידותי וכת"ר וזוגתו שיחיו ירוו ממנו ומכל יו"ח שיחיו רוב נחת וענג לארך ימים ושנים טובות.

במה ששואל למקום תשובת הרמב"ם אודות קדושת כתב אשורי הנה נדפס הוא בכ"מ ומהם גם בהוצאת הרמב"ם שנדפס בארצוה"ב ע"י האחים שולזינגער. ובגוף הענין של לימוד צורת האותיות של כתב אשורי לתינוקות, הנה אחרי כל הראי' משו"ע הל' ת"ת וכו' הנה אם הי' הכוונה במקומות אלו ללמוד כתב אשורי בטח היו נוהגים כזה בתפוצות ישראל ומעולם לא נשמע דבר כזה.

מוסג"פ המאמר שנאמר אשתקד ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ובטח ינהג בו טוב עין לזכות בו את הרבים.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

אמר ליה ולימעמיך הא דתנן רבן שמעון בן גמליאל אומר כו' — לימא נמי התם דכסתומין דמו, דהא אמרת בהמה נסכא וסואר של קורות לאו כמפורשין דמו! **אמר ליה** — לעולם אימא לך דמעות ולא נסכא, מעות ולא סואר. והא דאמרת מעות ולא עופות — התם לא אפשר דליהוו כמפורשין, דהא כתיב בהו "ולקח" "ועשה", דגלי לך רחמנא דלא ליהוו מפורשין אלא אי בעשיית כהן אי בלקיחת בעלים. והא נמי דמותבינן לך מבהמה — התם נמי לא אפשר דכסתומין דמו, דמינברא מילתא דכמפורשין דמו.

אֲמַר לֵיהּ: וְלִיטַעֲמִיךְ, הָא דִּתְנַן, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת וְלֹא פֵּירַשׁ, הָרְאוּיָה לְחַטָּאת - תִּקְרַב חַטָּאת, לְעוֹלָה - תִּקְרַב עוֹלָה, לִשְׁלָמִים - תִּקְרַב שְׁלָמִים. אַמַּאי? הָא אָמְרַתְּ בְּהֵמָה לָאו כְּמְפוֹרֶשֶׁת דְּמְיָא! - אֲמַר לֵיהּ: הָתָם - "וְלָקַח" "וְעָשָׂה" אָמַר רַחֲמָנָא, אִי בִּלְקִיחַת בְּעָלִים אִי בַּעֲשִׂיַּית כֹּהֵן. הָכָא נַמִּי מי מי

כלומר, הא בעשיית כהן מיפרש היכא דלא פירשו ובירורו הבעלים בשעת הלקיחה, [ואימא] דעתם לברר —והוו כמו מפורשין בתערובת, ואיך תמצא שיתפרשו בשעת עשיית כהן בשהבעלים קיימים? אדרבה, לא יהיה הכהן רשאי לעשות אחד לחטאת ואחד לעולה לפי דעתו, אם לא ישאל פי הבעלים אם נתנו דעתם על הגזולות מעולם איזה לעולה ואיזה לחטאת. דאם אינו שואל את פיהם — שמא יעשה איפכא מנתינת דעת הבעלים! אלא ודאי מדקאמר רב חסדא דבעשיית הכהן מתפרשות — שמע מינה דאין לנו לחוש שנתנו הבעלים עיניהם עליהם מעולם, או אפילו נתנו עיניהם עליהם — אותה נתינה לא מעלה ולא מורדת, כיון שלא הוציא הפירוש בפיו להדיא. והוא הדין לבהמה וסואר של קורות, שיהיו כסתומין גמורים למילתייהו, שיפלו לנדבה. ולא נימא מעות דוקא, כי היכי דעופות הוו כסתומין למילתייהו, שהכהן עושה איזה שירצה חטאת ואיזה שירצה עולה. עד כאן שיטת התוספות. והקשה הר"מ: כיון דמעשיית הכהן פריך, כדפרישית, אם כן אדמקשינן מדרב חסדא — תיקשי ליה מכמה משניות דמסכת קינין, דאיירי בקינין סתומין, פירוש: שלא פירשו הבעלים בשעת לקיחה, דמשמע שכהן מברר בעשייתו! ועוד קשה: מאי פריך? דהיכי ניחוש שהבעלים בירורם איפכא ממה שהכהן עושה? והלא הם מביאים אותם לכהן להקריבם בדעתו, איזה שירצה לעולה ואיזה שירצה לחטאת, ואם כן לא פירשום כלל. ולעולם אימא לך דהיכא דלא הביאום לבסוף לכהן — דהוו כמפורשים בתערובת, כמו נסכא וסואר של קורות, [ומאי] פריך? ועוד קשה: היאך יועיל [פרישת] הבעלים בתערובת אחר הלקיחה, דחיישינן אולי נתן בדעתו לפרש, ששוב לא יוכל הכהן לשנותם, יותר מאילו אמר בהדיא זה חטאת וזה עולה, דאינו מועיל אחר הלקיחה, כדאמר: או בלקיחת בעלים או בעשיית הכהן! לכן נראה להר"ם דפריך אהא דאמר לעיל: מעות ולא בהמה, פירוש: משום דאיכא שהייה, ושמא נתן בדעתו לפרש בתערובת בימי השהייה, דהיינו בימים שבין שעת הפרשה לשעת הקרבה. ואפילו בתערובת, כשמזכיר בפירוש איזו לחטאת ואיזו לעולה, דאהני פירושו לקבוע זה לחטאת וזה לעולה. פריך: והאמר רב חסדא כו' — אלמא לא מהני פירוש הבעלים בין הלקיחה, דהיינו הפרשה, ובין שעת הקרבה גבי קינין, ומסתמא הוא הדין גבי שאר קרבנות! עד כאן פירוש הר"ם. וקשה: דהא דקאמר רב חסדא אין הקינין מתפרשות — משמע דוקא קינין, מדלא קאמר "אין הקרבנות". ועוד: אפילו אם תמצי לומר דליף שאר קרבנות מקינין — מכל מקום אין סברא הוא לדמות לקינין אלא קרבן דחזי להקרבה הן עצמן, דומיא דקינין. אבל נסכא וסואר קורות — לא. וכן פרים ושעירים לגבי נזיר, דלא חזו להקרבה גופייהו, ליכא למילף להו מקינין! ועוד: מה לו להאריך בלשונו כל כך, דקאמר: מאי טעמייהו דרבנן דקאמרי מעות ולא בהמה וכו' לעיל? לאלתר הוה ליה לאקשויי ארב הונא, דאמר: אבל בהמה הרי היא כמפורשת — איני? והאמר רב חסדא, ולאוכוחי דלא מהני [פרישת] הבעלים בינו ובינו לפי שיטת הר"ם. וגם הלשון קשה, דמסיק ואמר: והא מעות גמירי, לפירושו. ועוד קשה לאותו טעם שפירשו התוספות: דהא דאמר מעות ולא בהמה ולא נסכא, דכיון דאיכא שהייה חיישינן שמא נתן לבו לפרשם בתערובת באותו הזמן והשיהוי. וזהו דוחק גדול, שטעם זה אינו רמוז כלל בספר. לכך נראה בסוגיא לפרש הסוגיא כפירוש הקונטרס, דהא דקאמר מעות ולא בהמה ולא נסכא וכו' מאי טעמא — משום שהייה הוא. ומידהו, אין הטעם משום חששא [כי פירש] בתערובת בלבו, אלא משום דאין לך אלא בלשון הדלכה שנשנית: מעות סתומים יפלו לנדבה, בלשון המשנה. ועל זה קאמר: דוקא מעות גמירי ולא בהמה, פירוש: ולא בהמה תמימה דלא חזיא לנזיר להקרבה, כגון פרים או שעירים. וכן נסכא וסואר קורות. והיא היא, דרבותא משמיענו אותנו הנך אמוראי: שלא תאמר דהלכה נתקבלה בכל מילי דלא חזי להקרבה דומיא דמעות, כמו נסכא וסואר קורות ופרים לגבי נזיר — זה אין לך לומר, דדוקא מעות גמירי (תימא) שנופלין לנדבה, הילכך אין לך אלא ההלכה. ומידהו, בהמה בעלת מום בכלל מעות היא, כיון דחזי לדמי לאלתר כמו מעות. ואפילו נשנית הלכה בהדיא: מעות — בהמה בעלת מום בכלל, כיון דדמיא למעות לגמרי, (דדמי מעות לאלתר) הך לדחזיא לדמי לאלתר. וכהאי גוונא אמרינן לעיל: תנא בנזיר כל מילי דדמי ליה. אבל נסכא וסואר קורות דלא חזי לדמי לאלתר, כדפירש בפרק ראשון — אותו ודאי נתמעט מכלל הלכה שנשנית מעות. והשתא פריך שפיר, דקאמר: מאי טעמא דרבנן דאמרי מעות ולא בהמה וכו', אלא מעתה דקאמר מעות דוקא גמירי, מעות ולא עופות? בתמיה. פירוש: אם אחד מחייבי קינין, או נזיר טמא שהפריש תורין ובני יונה סתומין, שלא פירש בשעת לקיחה ומת — הכי נמי דלא יפלו לנדבה ולא נחשיבם כמעות סתומין? וכי תימא אין הכי נמי — והא [אמר] רב חסדא כו', פירוש: דהיכא דלא פירשום הבעלים בשעת לקיחה, דאין מתפרשות אלא בעשיית הכהן. כלומר, דאין להם שום דין פירוש, אלא יש להם דין סתומים לכל מילי, בין לענין שכהן יעשה איזה שירצה חטאת ואיזה שירצה עולה, ובין לענין שיפלו לנדבה במעות סתומין, אם מתו הבעלים קודם הקרבה! כך יש לפרש הקושיא דפריך לדרב חסדא לפירוש הקונטרס. ולא מעשיית הכהן קפריך, כמו לפירוש ראשון, דלא היה מקשה אלא כדפרישית, דמשמע ליה דאם לא נתפרשו בלקיחה — תו לא חשיב כמפורשין, אלא כסתומין לכל מילי. ואף לענין זה הוו כסתומין דיפלו לנדבה. ואם תאמר: ואכתי, ומאי פריך מרב חסדא לפירוש זה? ודילמא רב חסדא לא איירי אלא לענין זה שלא יוכלו הבעלים לפרש אחר הלקיחה איזה לחטאת ואיזה לעולה, [ולא] איירי לענין שיפלו לנדבה כלל! ויש לומר: דמשמע ליה לכל מילי קאמר דהוו כסתומין. ועוד: דאם כן הוה ליה למימר "אין הקינין נקבעות", דהוי משמע דדוקא לענין קביעות קאמר, איזו לחטאת ואיזו לעולה לענין קביעות הבעלים, שאם לא קבעוהו בשעת לקיחה — שוב אינו יכול לקבעו. שגם בעלמא רגיל להזכיר לשון קביעות לגבי קרבנות. מדקאמר "מתפרשות" — משמע על כל מילי קאמר, אין להם דין פירוש אלא דין סתומין, בין לענין דחשיבי כסתומין ליפול לנדבה. והשתא הוי הלשון שפיר, דמסיק: והא מעות גמירי! אלא על כרחך לאו דוקא מעות, דהוא הדין עופות. והוא הדין דלאו דוקא מעות, אלא אפילו בהמה ונסכא וסואר קורות. ואם תאמר: לפירוש הקונטרס, דמפרש הא דפריך מעות ולא עופות בעי למימר המקשה דעופות סתומים יפלו לנדבה — והא אמרינן פרק קמא דשבועות (יב,ב) דאין מקיצין המזבח בעולת העוף! ויש לומר: דהני מילי במותר נסכים ושאר מותרות, פירוש: שאם נשתיירו מעות שבאותם מעות — אינו יכול לקנות עופות לקיץ המזבח. אבל אם העופות עצמן נשתיירו, כמו שמתו הבעלים קודם הקרבת הבהמה — עופות מקיצין שפיר לגבי המזבח. אי נמי, המקשה דהכא לא סבירא ליה ההיא דשבועות, ששם היא מימרא דאמורא. **וליטעמיך** הא דתנן רבן שמעון בן גמליאל אומר הביא שלש בהמות ולא פירש הראוי לחטאת — כגון בבשה — תקריב חטאת, הראויה לעולה, כגון כבש — תקרב עולה, הראוי לשלמים — כגון איל הראוי לשלמים. **ואמאי** האמרת [בהמה] לאו כמפורשת דמיא — כלומר, לפי מאי דבעי לאוכוחי מרב חסדא דעופות כסתומין הם, והכי נמי בהמה [נימא] כסתומין דמיא, ולא כמפורשין. ואם כן יקשה לך: אמאי חשיב להו רבן שמעון בן גמליאל כמפורשין? ואם תאמר: ומי דמיי? והא בהמה דלעיל דחשיב כסתומים מיירי כגון דהוו שלשה פרים, והנהו ודאי הוו כסתומים. אבל אלו בהמות דמיירי כאן רבן שמעון בן גמליאל מיירי בבהמה דחזו לנזיר, ולכך חשבינן להו כמפורשין! ויש לומר דהכי פירושו: אי אמרת בשלמא בדקאמר רב הונא בבהמות, דהיינו שלשה פרים חשיבי קצת כמפורשין, ולכל הפחות כמפורשין בתערובת — הכא דרבן שמעון בן גמליאל ניחא, דחושב שלש בהמות הראויים לנזיר כמפורשין לגמרי, כאילו פירש בפיו "זו לחטאת וזו לעולה וזו לשלמים". אלא אי אמרת השלשה פרים כסתומין דמיין לגמרי — הכא נמי, מחמת שהן ראוין לנזיר — לא הוה לן למיחשב (בינייהו) לגמרי כמפורשין. ואם תאמר: ואכתי מאי [פריך? דילמא] רבן שמעון בן גמליאל איירי בשחזר ופירש הנזיר בפירוש בשעת הקרבה הי לחטאת והי לעולה והי לשלמים! ויש לומר: דחדא — לישנא לא משמע הכי, דקתני: הביא שלש בהמות ולא פירש וכו', ומשמע ליה: הראוי לעולה תקרב לעולה, ומעכשיו — אף קודם הקרבה, יש

עליה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

עליה שם עולה אף למעול בה אף אם מתו הבעלים, דלמיתה אזלא. ועוד, אי במפורשין בפירוש בשעת הקרבה — צריך למימרו? ומאי קא משמע לן רבן שמעון בן גמליאל? ואם תאמר: ומאי קא סלקא דעתיה דרב פפא? והא מוכחא מדרב חסדא דבעופות סתומין דמיין, והוא הדין בבהמה! ויש דוחק לומר דרב פפא סבירא ליה דרב חסדא [בדותא]. וליתא, דבכמה דוכתי [מייתי] לדרב חסדא! וצריך לומר: דרב פפא ודאי סבירא ליה דאפילו אם תמצי לומר דעופות סתומים דמיין, ולא ממעטינן להו ממעות — היינו משום שאין לנו למעט אלא דבר הדומה למעות, דלא חזו להקרבה, כגון צפרים דלא חזו לנזיר להקרבה. אבל עופות דחזו גופייהו להקרבה — אין למעטן מהלכה שנתפרש במעות סתומין יפלו לנדבה, והוא הדין דודאי סתומין הוו מעלו לנדבה. ומשני ליה רב שימי ואמר ליה: "ולקח ועשה" אמר רחמנא, בלקיחת בעלים אומר כן. כלומר, ואם לא פירשו הבעלים בשעת הלקיחה — הוו סתומין. והוא הדין דרב הונא דאמר בבהמות דדהו סתומין, לפי שאינו מוכיח מגוף התורים הי חטאת והי עולה. וכן כשהפריש שלשה פרים — אין מוכיח מגוף הבהמות כלום הי חטאת והי עולה, הילכך נוכל לומר דהוו סתומין לגמרי. אבל הכא במתניתין דרבן שמעון בן גמליאל, דקתני הביא שלש בהמות הראויות, דמוכיח מגוף הבהמה הי לחטאת והי לעולה והי לשלמים. דכבשה לחטאת, שוחטאת באה נקבה, וליכא למימר דתקרב עולה, שהעולה בא זכר, דהיינו כבש. וכן איל מפורש בפסחים להדיא דקרב שלמים, וכן כבשה לחטאת, וכן כבש לעולה. הילכך כמפורשין דמו, דאין מפורש גדול מזה. אבל שלשה פרים כסתומין דמיין, ולא נאמר אי שלשה פרים הוו כסתומים הכי נמי הוו כסתומין. [כך] סבר המקשה. **מתיב** רב הונא — אמרת בעלת מום כסתומים דמיא? לרב נחמן, דאמר לעיל הכי, פריך. והתניא: כיצד האיש מגלח לנזירות אביו. הכי גרסינן: בזמן שאביו היה נזיר והפריש מעות לנזירותו, פירוש: סתומין, ומת. ואמר הבן: הריני נזיר על מנת שאני מגלח על מעות אבי —דהוא שמגלח על מעות אביו. פירוש: אף על גב דלקמן מייתינן דאם אביו הפריש מעות לחטאתו, שאכל חלב ומת, ונתחייב הבן גם הוא חטאת חלב — אינו מביא חטאתו ממעות שהפריש אביו חטאת, הכי נמי הלכה היא בנזיר שמגלח על מעות שהפריש אביו לנזירותו. ודוקא שלא נדר הבן בחיי אביו, כדמסיק והולך, אבל נדר בחיי אביו — לא, כדקתני: אבל מי שהיה הוא ואביו נזירים, והפריש אביו מעות, פירוש בסתמא, ומת, ואמר הבן: הריני מגלח על מעות אבי — אינו מגלח עליהם, אלא יפלו לנדבה, דכך היא הלכה. ואית ספרים דגרסי איפכא, וגירסא זו עיקר. **היתה** לו בהמה מופרשת [חטאת] תמות עולה תקרב עולה ושלמים תקרב שלמים מאי לאו אפילו בהמה בעלת מום — כלומר, מאי לאו אפילו הפריש אביו שלש בהמות בעלי מום ומת? דניתן להם דין מפורשות בתערובת — ימותו, ולא ניתן להם דין מעות סתומין לפדותם ולהביא בדמיהן נדבה, דבעלי מום [כמפורשין דמי]. **לא** תמימה — כלומר, לא משכחת דין מפורשת אלא בבהמה תמימה, אבל בעלת מום — כסתומין דמיין, במעורבין.

מאי איריא דתני מעות כו' — [אמאי נקט בראשה מעות? הוה ליה למיתני ברישא היתה לו בהמה בעלת מום, דהכי הוי שפיר טפי למיתני דין סתומים ומפורש הכל בבהמות]! ואם תאמר: ואמאי לא פריך ממתניתין, דקתני: מעות סתומין יפלו לנדבה. ואי בהמה בעלת מום כמעות סתומין — ליתני בהמה בעלת מום! ויש לומר: דמברייתא פריך שפיר, דמשמע דכולה ברייתא בסתומין־מיירי — ואם כן ליתני כולה בבהמה, וליפלוג וליתני בדידה הכל, בין בעלת מום בין תמימה. אבל במתניתין קתני מעות מפורשין, להכי קתני בתר הכי מעות סתומין, ומחלק הכל במעות — להכי ליכא למיפרך: ליתני בהמה בעלת מום דהוי כסתומין במקום [מעות]. **מתיב** רבא קרבנו — בפרשת "אם נשיא יחטא". ושלשה קרבנות כתיבי, חד בנשיא וחד בכבשה וחד בשעירה. **ואינו** יוצא בקרבן אביו — צריך עיון: דמה איצטריך קרא? הא ודאי דחטאת שמתו בעליה למיתה אזלא, ומאי האי דקאמר נמי בתר הכי: "אבל יוצא הוא בקרבן אביו שהפריש מן הקלה על הקלה" וכו'.

שהרי אין אדם מגלח על בהמת אביו בנזירות — כדאמרינן בשילהי פירקין שאינו מגלח על אביו כי אם על מעות סתומין, דלא הוחזר בלשון המשנה אלא מעות סתומים, דהלכה נשנית במעות סתומין דוקא.היתה מדקדק הר"ם דאמר בפרק קמא דזבחים (ט,ב): חטאת חלב ששחטו לשם חטאת דם — כשרה, והכא אמר דלא כיפר! ויש לחלק, דהתם מיירי שלא היה חייב שתיהם כי אם חטאת חלב, ולכך עדיף. אבל הכא, שנתחייב שתיהן — הוי עקירה יותר. ועוד יש לומר: דודאי לענין להתכפר בו בשביל חטאת חלב, שהיתה עומדת לכך — איכא מאן דאמר כשרה. אבל הכא אייירי להתכפר בו משום חטאת דם, שרוצה לעוקרו ממה שהיה מתחילה, לכך לא כיפר.

הכי גרסינן: אבל יוצא במעות שכן מגלח על מעות אביו — ואף על גב שהמעות היו מפורשים לחטאת אביו, וכהאי גוונא אינו מגלח על מעות של אביו — מכל מקום, כיון דבשום דוכתא מגלח על מעות אביו. [מכאן שייך לדף כח,א] **אבל** יוצא בקרבן שהפריש לעצמו — לעבירה זו, ויביאנו לעבירה אחרת. **תלמוד** לומר קרבנו על חטאתו — בפרשת "אם נפש תחטא וגו', והביא קרבנו שעירת עזים על חטאתו". ואף על פי שדרשנו כבר שלשה קרבנות, עתה בא לדרוש "על חטאתו" — עד שיהא קרבנו לשם חטאת, ואפילו אדם אחד. **יכול** לא יצא — כשמפריש במזיד בהמה המפורשת לעבודה זו, ומקריבה לחטאת אחר.

שהרי

רש"י

מי מצית אמרת דהאיך דהויא חטאת תקרב עולה — הא ההיא דלשום חטאת הויא נקבה, והאי דעולה הוי זכר. מתיב רב המנונא — ומי אמרינן דבהמה בעלת מום כסתומה דמיא, והתניא כיצד אמרו האיש מגלח כו'. הכי גרסינן: כיצד אמרו האיש מגלח על נזירות אביו בזמן שהיה אביו נזיר והפריש אביו מעות לנזירות ומת כו'. **הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא אין זה מגלח על מעות אביו היו לו מעות סתומין כו'** — וסדר המשנה אינה כן, דמעיקרא הוה ליה למיתני מגלח על נזירות אבא. אלא רב המנונא דבעי לאיתויי פירכא מינה טריחא ליה מילתא למיתני כיצד הוא מגלח, והוא מדלג בה, ונקיט בסיפא משום דבעי פרוכי מינה: אין זה מגלח על מעות אביו, הואיל וכבר מת אביו קודם שקיבל עליו זה נזירות. אבל בסיפא דברייתא מפרש כיצד מגלח על נזירות אביו, כדמפרש בסיפא דמתניתין. **היתה לו בהמה מופרשת** — כלומר, שהפריש שלש בהמות, אבל לא פירש איזו לחטאת ואיזו לעולה. **מאי לאו אפילו בעלת מום** — שהן בעלי מומין, וקא חשיב להו כמפורשים, דקאמר: החטאת תמות והעולה תקרב, כלומר תמכר ויביא בדמיה עולה. וקשיא לרב נחמן דאמר: בעלת מום כסתומה דמיא, ויפלו דמיה לנדבה כדין מעות סתומין. **לא תמימה** — הראויה ליקרב, ומשום הכי הויין להו כמפורשין. **מאי איריא** — דתני מעות כסתומין דמיין? ליתני בהמה בעלת מום, ואנא אמינא: מדבהמה דמיא כסתומה — כל שכן מעות! **הכי נמי** — קתני. דבהמה בעלת מום למאי קדישא — לדמי, ודמי מעות נינהו, וכיון דקתני מעות — לא איצטריך למיתני בעלת מום: מתיב רבא אשר נשיא יחטא וגו' והביא את קרבנו בקרבנו הוא יוצא. **יכול לא [יצא] בקרבן אביו** — שהפריש אביו מן עבירה קלה שעבר, כגון שבועת העדות ושבועת ביטוי. **על החמורה** — שהבן חטא, כגון שאכל חלב ודם, או שנתחייב בחייבי מיתות בית דין. **תלמוד לומר** — "ואם נפש אחת תחטא והביא (את) קרבנו". **שהרי אין אדם מגלח על בהמת אביו בנזירות** — כדתנן (נזיר ל,א): מי שהיה הוא ואביו נזירין והפריש אביו מעות סתומין כו'. מדקאמר מעות ולא אמר בהמה — שמע מינה דעל מעות הוא דמגלח, ולא על בהמה.

מִי מָצִית אָמְרַתְּ הָדֵין דְּחַטָּאת תִּקְרַב עוֹלָה? הָכָא נְקֵבָה, הָכָא זָכָר. מְתִיב רַב הַמְנוּנָא: וּמִי אָמְרִינַן בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם כְּסִתּוּמָה דָּמְיָא? תָּא שְׁמַע: כֵּיצַד אָמְרוּ הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו? בִּזְמַן שֶׁהָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ וּמֵת, וְאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלֵּח עַל מְעוֹת אַבָּא"; הָיוּ לוֹ מָעוֹת סְתוּמוֹת - יִפְּלוּ לִנְדָבָה, הָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מוּפְרֶשֶׁת; חַטָּאת - תָּמוּת, עוֹלָה - תִּקְרַב עוֹלָה, וּשְׁלָמִים יִקְרְבוּ שְׁלָמִים. מַאי לָאו אֲפִילּוּ בַּעֲלַת מוּם? - לָא, תְּמִימָה. - אֲבָל בַּעֲלַת מוּם כְּסִתּוּמָה דָּמְיָא? מַאי אִירְיָא מָעוֹת? לֵימָא: הָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם יִפְּלוּ לִנְדָבָה! - הָכִי נַמִּי, בַּעֲלַת מוּם לְמַאי קַדִּישָׁא - לְדָמֵי, דְּמֵי - הַיְינוּ מָעוֹת. מְתִיב רָבָא: "קָרְבָּנוֹ" - בְּקָרְבָּנוֹ הוּא יוֹצֵא, וְאֵינוֹ יוֹצֵא בְּקָרְבַּן אָבִיו. יָכוֹל לֹא יֵצֵא בְּקָרְבָּנוֹ שֶׁל אָבִיו שֶׁהִפְרִישׁ - מִן הַקַּלָּה עַל הַחֲמוּרָה אוֹ מִן הַחֲמוּרָה עַל הַקַּלָּה, אֲבָל יוֹצֵא בְּקָרְבָּן שֶׁהִפְרִישׁ אָבִיו - מִן הַקַّלָּה עַל הַקַּלָּה אוֹ מִן הַחֲמוּרָה עַל הַחֲמוּרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ" "קָרְבָּנוֹ" - בְּקָרְבָּנוֹ הוּא יוֹצֵא, וְאֵינוֹ יוֹצֵא בְּקָרְבָּנוֹ שֶׁל אָבִיו. יָכוֹל לֹא יֵצֵא בְּקָרְבַּן אָבִיו בְּבְהֵמָה שֶׁהִפְרִישׁ - אֲפִילּוּ מִן הַקַּלָּה עַל הַקַּלָּה, מִן הַחֲמוּרָה עַל הַחֲמוּרָה - שֶׁהֲרֵי אֵין אָדָם מְגַלֵּחַ עַל בְּהֵמַת אָבִיו בִּנְזִירוּת, אֲבָל יוֹצֵא בְּמָעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ אָבִיו אֲפִילּוּ מִן הַחֲמוּרָה עַל הַקַּלָּה אוֹ מִן הַקַּלָּה עַל הַחֲמוּרָה - שֶׁהֲרֵי אָדָם מְגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אָבִיו בִּנְזִירוּת,

בזמן

בזמן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כי מי מצית אמרת הדין דחטאת תקרב עולה – האם אתה יכול לומר שבהמה זו הראויה לחטאת [–הכבשה] תקרב לעולה, הרי **הכא נקבה הכא זכר** – כאן בקרבן חטאת צריך להביא דווקא נקבה, ובעולה יש להביא דווקא זכר, ומכיון שכל אחת מהבהמות ראויה רק לקרבן אחד, הרי זה כאילו פירש בפיו שתהיה לקרבן זה, ומשום כך אין לדמות עופות שדינם כמעות סתומים, לבהמות הראויות לקרבנות נזירותו. ומעתה יש להוכיח מדברי רב חסדא לגבי עופות, שההלכה למשה מסיני שכל שלא נתפרשה החטאת בתערובת כל התערובת תהיה לנדבה, נאמרה גם בדברים שאינם מעות, וחוזרת הקושיא על דברי האמוראים שפירשו שרק במעות נאמרה הלכה זו.

הגמרא מקשה על דברי רב נחמן (לעיל כו:), שבהמה בעלת מום דינה כמעות סתומים: **מתיב רב המנונא, ומי אמרינן** – וכי אנו אומרים **שבהמה בעלת מום כסתומה דמיא** – דינה כמעות סתומים והולכת לנדבה, **תא שמע** קושיא על זה ממה ששנינו בברייתא. **כיצד אמרו** – באיזה מקרה נאמרה הלכה למשה מסיני **שהאיש מגלח על נזירות אביו** – שנזיר יכול להביא את קרבנות נזירותו ממעות נזירותו שהפריש אביו לצורך נזירות של עצמו, ויצא בזה ידי חובתו להביא קרבנות, **בזמן שהיה הוא ואביו נזירים, והפריש אביו מעות לנזירותו** – עבור קרבנות נזירותו, ולא פירש עבור איזה קרבן יהיו המעות, **ומת** האב קודם שהקריב את הקרבנות, **ואחרי מיתת האב אמר הבן, הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא** – על מנת שאביא את הקרבנות מהמעות שהפריש אבי עבור קרבנות הנזירות של עצמו, זהו האופן שנזיר יכול להקריב את קרבנות הנזירות ממעות שהפריש אביו עבור נזירות עצמו. ובהמשך הברייתא מבואר, שאם הבן כבר היה נזיר בחיי האב, והפריש האב מעות עבור קרבנות נזירותו ומת, הבן אינו יכול להביא את קרבנות הנזירות מהמעות שהפריש אביו לצורך קרבנות נזירותו [של האב], ודין המעות הוא כך, **היו לו מעות סתומות** – אם האב לא פירש על המעות שהפריש עבור איזה קרבן הם, **יפלו לנדבה** – יקריבו מהם עולת נדבה, כדין מותר מעות של נזירות. ואם **היתה לו** – לאב **בהמה מופרשת** ופירש לאיזה קרבן תהיה, אם הפריש אותה עבור **החטאת, תמות** הבהמה, כדין חטאת שמתו בעליה, ואם הפריש אותה עבור **העולה, תקרב** לקרבן **עולה** נדבה, **ואם הפריש אותה עבור השלמים, יקרבו** לקרבן **שלמים** נדבה. ומדייק רב המנונא מהאמור בברייתא שמעות סתומים יפלו לנדבה, שרק מעות יפלו לנדבה, אבל אם השאיר האב בהמות סתומות לא יהיה הדין כן, משום שבזה לא נאמרה ההלכה למשה מסיני. **מאי לאו אפילו בעלת מום** – ולכאורה אפילו כשהפריש שלוש בהמות בעלות מום ולא פירש לאיזה קרבן תהיה כל אחת מהבהמות, יהיו כולן כמפורשות בתערובת וילכו למיתה, ומוכח מכאן שגם בהמה בעלת מום יש לה דין 'מפורשת', וקשה על רב נחמן שאמר שבעלת מום דינה כסתומה.

מתרצת הגמרא: אין לדייק כך מהברייתא, **ולא** מצאנו שהבהמה יש לה דין 'מפורשת' שתלך למיתה אלא בבהמה **תמימה**, אבל בהמה בעלת מום דינה כמעות ותלך לנדבה.

מקשה הגמרא: לפי מה שתירצנו שרק אם הפריש בהמה תמימה יש לה דין 'מפורשת', **אבל** אם הפריש בהמה **בעלת מום, כסתומה דמיא** – דינה כסתומה ותלך לנדבה, אם כן **מאי אירייא מעות** – מדוע אמר התנא את הדין שיפלו לנדבה לגבי מעות, **ליתא** – היה לו לומר דין זה במקרה **שהיתה לו** – לאב **בהמה בעלת מום**, ומת, שתלך לנדבה, ואם הפריש שלוש בהמות בעלות מום **יפלו** כולן **לנדבה**, כיון שהסיפא לגבי 'מפורשת' עוסקת בבהמה, והיה לו לומר את שני הדינים [של סתומה ושל מפורשת] בבהמה.

מתרצת הגמרא: **הכי נמי** – באמת כן הדין גם בבהמה בעלת מום, והרי זה כאילו שנה התנא את דין בהמה בעלת מום במה שאמר 'מעות', כיון **שבעלת מום למאי קדישא** – לגבי מה בהמה בעלת מום קדושה, רק **לדמי** – למכרה ולקנות בדמיה קרבן, שהרי אותה עצמה אי אפשר להקריב, **ודמי היינו מעות** – דבר שאינו ראוי אלא להימכר בדמים הוא חשוב כמעות עצמם, וממילא כששנה התנא 'מעות' כלל בזה גם בהמה בעלת מום.

הגמרא מקשה קושיא נוספת על דברי רב נחמן שבהמה בעלת מום דינה כמעות סתומים: **מתיב רבא,** שנינו במשנה (כריתות כז:), שאדם שהיה מחויב חטאת והפריש בהמה ומת, וגם בנו מחויב חטאת, הבן אינו יכול להקריב את הבהמה שהפריש אביו. וכן אם אדם הפריש בהמה לחטאת על חטא אחד שעשה, אינו יכול להקריב אותה בשביל חטא אחר, ואפילו אם הפריש את החטאת על שאכל חֵלֶב, לא יביא אותה בשביל פעם אחרת שאכל חֵלֶב. ובברייתא שם מבואר המקור לדינים אלו, שכתוב בפסוק לענין נשיא שחטא (ויקרא ד כג), 'או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים', ומהמילה 'קרבנו' לומדים שרק **בקרבנו שלו הוא** [–הבן] **יוצא** ידי חובתו, **ואינו יוצא** ידי חובתו **בקרבן** שהפריש **אביו** עבור עצמו, ולכן אין הבן יכול להתכפר בחטאת של אביו.

שואלת הברייתא: **יכול** – אולי מה שלמדנו מהפסוק שהבן **לא יצא** ידי חובתו **בקרבנו של אביו,** זה דווקא כשאין העבירות של שניהם שוות בחומרתן, כגון **שהפריש מן הדקלה על החמורה** – שהאב הפריש בהמה לחטאת משום שעבר עבירה קלה, כגון נדה או אכילת חלב ודם, שאין בהם מיתת בית דין אלא רק כרת או מיתה בידי שמים, והבן רוצה להביא את החטאת על עבירה חמורה, כגון חילול שבת שיש בה סקילה, **או מן החמורה על הדקלה** – או שהאב הפריש בהמה לחטאת משום שעבר עבירה חמורה, והבן רוצה להביא את החטאת על עבירה קלה, שכיון שהעבירות אינן שוות בחומרתן לכן אינו יכול לצאת ידי חובתו בקרבן אביו, **אבל יוצא** הבן ידי חובתו **בקרבן שהפריש אביו,** אם העבירות של שניהם שוות בחומרתן, כגון **מן הדקלה על הדקלה** – שהאב הפריש את הבהמה על עבירה קלה, וגם הבן התחייב חטאת על עבירה קלה, **או מן החמורה על החמורה** – או שהאב הפריש את הבהמה על עבירה חמורה, וגם הבן התחייב חטאת על עבירה חמורה, וכיון שהעבירות של האב ושל הבן שוות בחומרתן יוכל הבן להביא את החטאת שאביו הפריש לעצמו. משיבה הברייתא: **תלמוד לומר** – נאמר 'קרבנו' 'קרבנו' פעמיים, פעם אחת בפסוק שהובא לעיל, ופעם נוספת (שם כח) 'או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא', וממה שנכתבה המילה 'קרבנו' פעמיים לומדים **שבקרבנו של עצמו הוא יוצא** ידי חובתו, **ואינו יוצא בקרבנו של אביו** אפילו אם העבירות שלו ושל אביו שוות בחומרתן.

שואלת הברייתא עוד: **יכול** – אולי מה **שלא יצא** ידי חובתו **בקרבן שהפריש אביו** לעצמו, זה רק **בבהמה שהפריש** – אם אביו הפריש בהמה עבור עצמו, ובזה לא יצא **אפילו** אם העבירות של שניהם שוות, כגון **מן הדקלה על הדקלה** או **מן החמורה על החמורה** – ששתי העבירות קלות או שתיהן חמורות, **שהרי** כבר מצאנו שאין הבן יכול להקריב בהמות שאביו הפריש, כמבואר בברייתא **שאין אדם מגלח על בהמת אביו בנזירות** – שאם הפריש אדם בהמות לקרבנות נזירות של עצמו, בנו אינו יכול להביא אותם בשביל נזירות שלו, ואם כן נאמר שגם בחטאת רק אם האב הפריש בהמה אין הבן יוצא ידי חובתו בבהמה זו. **אבל יוצא** הבן ידי חובתו **במעות שהפריש אביו** עבור קרבן חטאת של עצמו **אפילו** אם אין העבירות שוות, כגון **מן החמורה על הדקלה, או מן הדקלה על החמורה** – שהאב הפריש את המעות כדי להביא קרבן על עבירה חמורה, והבן מביא בהם קרבן על עבירה קלה או להיפך, וכל שכן אם היו העבירות שוות כגון ששתיהן קלות או שתיהן חמורות, **שהרי** כבר מצאנו שהבן יכול להקריב ממעות של אביו, כמבואר באותה הברייתא שיש אופן **שאדם מגלח על מעות אביו בנזירות** – שנזיר יכול להביא את קרבנותיו ממעות שאביו הפריש עבור קרבנות הנזירות של עצמו, כגון אם מת האב ואמר הבן 'הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא',

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבִּזְמַן שֶׁהֵן – המעות סְתוּמִין – שהאב לא פירש האם הם עבור החטאת או עבור העולה, יכול הבן להביא בהן את קרבנות נזירותו, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהֵן מְפוֹרָשִׁין – אם האב פירש אם יהיו המעות לחטאת או לעולה הבן אינו יכול להביא בהם את קרבנות נזירותו. ואם כן גם כאן נאמר שיכול הבן להביא חטאת ממעות שהפריש האב לעצמו. משיבה הברייתא: תַּלְמוּד לוֹמַר – נאמר פעם שלישית באותה פרשה (ויקרא ד לב) 'וְאִם כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת', מתיבת 'קרבנו' לומדים שבְּקָרְבָּנוֹ של עצמו הוּא יוֹצֵא ידי חובתו, וְאֵינוֹ יוֹצֵא בְּקָרְבָּן שהפריש אָבִיו עבור עצמו, וזה מלמד על מעות שהפריש אביו, שהרי קרבן ממש כבר נלמד מהפסוקים שהובאו לעיל (כז:).

שואלת הברייתא עוד: יָכוֹל – אולי מה שלֹא יֵצֵא הבן ידי חובת חטאת בְּמָעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ אביו לחטאת של עצמו, וַאֲפִילּוּ אם העבירות של שניהם שוות בחומרתן, כגון מִן הַקְּלָה עַל הַקְּלָה או מִן הַחֲמוּרָה עַל הַחֲמוּרָה, וכל שכן אם אחד מהם עבר עבירה קלה והשני עבר עבירה חמורה, זה רק במעות שאביו הפריש, אֲבָל יוֹצֵא בְּקָרְבָּן שֶׁהִפְרִישׁ לְעַצְמוֹ על חטא אחר, ואפילו אם העבירות אינן שוות בחומרתן, כגון מִן הַקְּלָה עַל הַחֲמוּרָה או מִן הַחֲמוּרָה עַל הַקְּלָה. משיבה הברייתא: תַּלְמוּד לוֹמַר (שם כח), 'וְהִבִּיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא', ומהמילים 'קרבנו' ו'על חטאתו' יש ללמוד שאינו יוצא ידי חובתו עַד שֶׁיְּהֵא קָרְבָּנוֹ לְשֵׁם חֶטְאוֹ – שיופרש הקרבן לשם חטא זה. כלומר, שאם הפרישו לחטא מסוים, אינו יכול להקריבו עבור חטא אחר.

שואלת הברייתא עוד: יָכוֹל – יתכן שאכן לֹא יֵצֵא בְּבְהֵמָה שֶׁהִפְרִישׁ לְעַצְמוֹ עבור חטא אחר, ואפילו אם שתי העבירות שוות בחומרתן, כגון מִן הַקְּלָה עַל הַקְּלָה אוֹ מִן הַחֲמוּרָה עַל הַחֲמוּרָה, אֲפִילּוּ [–וכל שכן] מִן הַקְּלָה עַל הַחֲמוּרָה אוֹ מִן הַחֲמוּרָה עַל הַקְּלָה, שאין שתי העבירות שוות בחומרתן, שֶׁכֵּן כבר מצאנו בברייתא, שאִם הִפְרִישׁ בְּהֵמָה עַל אכילת הַחֵלֶב, וְהֵבִיא אותה בשוגג עַל אכילת הַדָּם, אוֹ שהפרישה עַל הַדָּם, וְהֵבִיא אותה בשוגג עַל הַחֵלֶב, לא יצא, אף על פי ששתיהן עבירות קלות, והטעם משום שֶׁהֲרֵי לֹא מָעַל – שלא עשה מעשה מעילה בכך, מאחר שהבהמה קדושה בקדושת הגוף, שהיא קדושה חמורה, וכשמעבירה מקרבן לקרבן אין זה חל, וְלכן לֹא כִּיפֵּר. אך סברא זו אינה שייכת אלא בבהמה, ושמא נאמר שרק בהמה אי אפשר להקריב לחטא אחר, אֲבָל יוֹצֵא בְּמָעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ לְעַצְמוֹ לחטא מסוים ולקח בהן קרבן לחטא אחר, כגון מִן הַקְּלָה לַקְּלָה וּמִן הַחֲמוּרָה לַחֲמוּרָה, ואף מִן הַחֲמוּרָה לַקְּלָה וּמִן הַקְּלָה לַחֲמוּרָה, שֶׁכֵּן כבר מצאנו כזאת, כמבואר באותה הברייתא, שאִם הִפְרִישׁ לְעַצְמוֹ מָעוֹת לחטאת שהיה חייב מִן הַחֵלֶב, וְהֵבִיא בהן בשוגג חטאת עַל הַדָּם, או שהפריש עַל הַדָּם, וְהֵבִיא בהן בשוגג חטאת עַל הַחֵלֶב, יצא ידי חובתו, שֶׁהֲרֵי מָעַל – עבר באיסור מעילה, כיון שהמעות קדושתן קלה שאינן קדושות בקדושת הגוף ויצאו לחולין בעת שלקח בהם בהמה אחרת, וְלכן כִּיפֵּר אם הקריב את הבהמה שקנה בהם. הרי מצאנו חילוק בין מעות לבהמה, שאם מקריב בשוגג בהמה לחטא אחר אין זה חל, ולעומת זאת מעות שקונה בהן בשוגג בהמה לחטא אחר יכול להקריבה לשם אותו החטא, ונלמד מכאן שגם לכתחילה מותר לו לשנות מעות מחטא לחטא. משיבה הברייתא: תַּלְמוּד לוֹמַר (שם לה) 'וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא', ומזה נלמד שאינו יוצא ידי חובתו עַד שֶׁיְּהֵא קָרְבָּנוֹ לְשֵׁם חֶטְאוֹ – שהפרישו מתחילה לשם חטא זה. ומכאן לומדים שאף המעות של חטאת אין יכול לקנות בהם קרבן לחטא אחר. עד כאן דברי הברייתא.

ומכאן יש להקשות על רב נחמן שהשוה בין בהמה בעלת מום למעות, שנחשבים סתומים: קָתָנֵי מִיהַת בְּהֵמָה – מבואר בברייתא שאין הבן יכול להביא את הבהמה שאביו הנזיר הפרישה לקרבנות עצמו, ורק במעות יכול לעשות כן. מַאי לָאו – לכאורה כוונת הברייתא להורות כן אֲפִילּוּ בבהמה בַּעֲלַת מוּם, ויש ללמוד מכך שהיא כ'מפורשת' ולא כ'סתומה', ואינה בכלל ההלכה למשה מסיני שיכול הבן להביא מעות סתומים שהפריש אביו, ומסתבר שכמו כן אינה בכלל ההלכה למשה מסיני שמעות סתומים הולכים לנדבה, אלא דינה כמפורשת והולכת למיתה, וקשה על רב נחמן שאמר שבהמה בעלת מום דינה כסתומה והולכת לנדבה. מתרצת הגמרא: לֹא, כוונת הברייתא דווקא לבהמה תְּמִימָה, שהיא כמפורשת, ולכן אינה בכלל ההלכה שבן מגלח על נזירות אביו, אבל בעלת מום דינה כסתומה ויכול הבן להביאה לקרבנות נזירות עצמו, וכמו כן היא בכלל ההלכה שסתומים נופלים לנדבה.

מקשה הגמרא: אֲבָל בַּעֲלַת מוּם מַאי – לפי זה מה דינה של בעלת מום, כִּסְתוּמָה דָּמְיָא – הרי היא כסתומה, וקשה מַאי אִירְיָא דְּקָתָנֵי – מדוע שנה התנא בברייתא את דין הבן שמגלח על נזירות אביו לגבי מָעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ אָבִיו, לִיתְנֵי – יכול היה לשנות דין זה בבהמה בַּעֲלַת מוּם, שאם השאירה האב יכול הבן להביאה לנזירותו, שהרי גם היא בכלל ההלכה. מתרצת הגמרא: הָכִי נַמִּי – אכן כך הוא, ואף בעלת מום כלולה בדברי התנא, דִּלְמַאי חַיְּיָא – למה ראויה בהמה בעלת מום, הלא אינה ראויה להקרבה אלא לִדְמֵי – למכרה לצורך קניית קרבן, וּדְמֵי הַיְּינוּ מָעוֹת – הבהמה הראויה רק לדמים כלולה בכלל דברי התנא ששנה 'מעות':

משנה

במשנה זו מבואר עד מתי הבעל יכול להפר את הנזירות: נזירה שסיימה ימי נזירותה בטהרה, והביאה קרבנותיה, וּנְזֵרָהּ עָלֶיהָ [–בעבורה] אֶחָד מִן הַדָּמִים של אחד הקרבנות, אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר את נזירותה, שעל ידי זריקת הדם הותרה בשתיית יין ולהיטמא למתים, אף שעדיין לא גילחה, ונמצא שכבר אין כאן עינוי נפש. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אם לא נזרק הדם, אלא רק נִשְׁחֲטָה עָלֶיהָ אַחַת מִכָּל הַבְּהֵמוֹת, אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, משום הפסד קדשים, שאם יפר את נזירותה יפסל הקרבן.

המשנה מוסיפה לבאר באיזה קרבנות מדובר: כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאינו יכול להפר נזירות אשתו לאחר זריקה, בְּתִגְלַחַת הַטָּהֳרָה – שסיימה הנזירות בטהרה, והביאה קרבנות של סיום הנזירות, אֲבָל בְּתִגְלַחַת הַטּוּמְאָה – אם נטמאה בתוך ימי הנזירות, והיא מביאה קרבנות של נזיר טמא, ולאחר שתטהר תמנה שוב את ימי הנזירות, יָפֵר – יכול להפר אף שכבר נזרק הדם, מפני שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר אֵי אֶפְשִׁי בְּאִשָּׁה מְנוּוָלָת, שהרי לאחר שתטהר עדיין תהיה נזירה.

רַבִּי (מֵאִיר) חולק על כל עיקר הדין המבואר כאן וְאוֹמֵר, אַף בְּתִגְלַחַת הַטָּהֳרָה יָפֵר – אף אם גמרה הנזירות בטהרה, וכבר הוקרבו כל הקרבנות, ואף על פי שכבר הותרה מאיסורי הנזירות ואין כאן עינוי נפש כלל, יכול להפר, מפני שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר, אֵי אֶפְשִׁי בְּאִשָּׁה שְׁמְגַלַּחַת את שערותיה, שהגילוח הוא ניוול לה:

גמרא

הגמרא מבררת כמי שנויה משנתינו: מַתְנִיתִין – משנתינו שאומרת שמיד לאחר שנזרק עליה אחד מן הדמים, אף שעדיין לא גילחה, אין הבעל יכול להפר נזירותה כיון שכבר הותרה ביין ואין לה עינוי נפש, סוברת דְּלֹא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאִי כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הָאָמַר – הרי אמר (לקמן מו.) שתִּגְלַחַת הנזיר מְעַכֶּבֶת אותו מהיתר שתיית יין, כלומר, שכל עוד לא התגלח עדיין הוא אסור ביין, וְאם כן במשנתינו כֵּיוָן דְּלֹא גִּילְּחָה האשה עדיין את שערה, אף שכבר נזרק דם הקרבן, עדיין היא אֲסִירָה בְּחַמְרָא – אסורה ביין, וְכֵיוָן דְּאִית לָהּ נִיוּוּל – וכיון שיש לה בזה עינוי נפש עד שתגלח, מָצֵי מֵיפַּר – יכול הבעל להפר את נזירותה.

הגמרא מבארת את מחלוקת התנאים במשנה: (וּבְהָא פְּלִיגֵי) - בסברא דלהלן חלוקים תנא קמא ורבי עקיבא במשנתינו,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

בזמן שהן סתומין — כדתנן בשילהי מתניתין. תלמוד לומר — "ואם כבש יביא קרבנו" — בקרבנו יוצא כו'. ואית דדרשי ליה מ"קרבנו" קמא. מן הקלה על הקלה — משבועת העדות לשבועת הפקדון, או לשבועת ביטוי. מן החמורה על החמורה — מחלב לדם, מחייבי מיתות לחייבי כריתות בשוגג. שכן אם הפריש בהמה על החלב — שאכל בשוגג, והביאה על הדם שאכל בשוגג. שהרי לא מעל — לפי שהוא קדושת הגוף, ואי אפשר לו להוציאה לחולין — לפיכך לא כיפר, וכדאמרינן בפרק [בתרא] דכריתות, דכיון דלא מצי מעיל — כפורי נמי לא מכפר. שהרי מעל וכפר — דכיון דלקח בהן חטאת אחר שלא הופרש לשמן — הוה ליה כמפיק להו לחולין, ומעל. וכיון דמעל בו — אמרינן "וכפר", דהוא קרבן מעליא. תלמוד לומר — "וכפר עליו הכהן על חטאתו", דלעולם לא כפר עד שיהא קרבנו לשום חטאו, שאף על פי שמעל לא כיפר, שהרי מעל במעות. כל דבר שיוצא לחולין אית ביה מעילה, והואיל דאית ביה מעילה כיפר. קתני מיהת בהמה — שהרי אין אדם מגלח על בהמת אביו. מאי טעמא, לאו משום דכמפורשת דמיא? מאי לאו אפילו בעלת מום? מאי אירייא דתני — אבל יוצא במעות שהפריש כו'. **משנה** באשה מנוולת — שאינה שותה יין.

גמרא דאי רבי אליעזר — כיון דתגלחת מעכבתה שלא לשתות יין, כדאמרינן בפרק "שלשה מינין" (נזיר מו,א): "ואחר ישתה הנזיר יין" — אחר מעשים כולן, דברי רבי אליעזר. הילכך, כיון דלא גילחה — אסורה ביין, והוה לה ניווול, כדכתיב (זכריה ט) "ותירוש ינובב בתולות", הילכך מצי מפר, אף על פי שנזרקו עליה כל הדמים.

ולתנא

תוספות

שהרי לא מעל — בשוגג, אם שגג והקריב קרבן על הדם קרבן של חלב, דאכתי בקדושתייהו קאי. כיון דבהמה קדושה קדושת הגוף, ולא נפק לחולין בהכי, כיון שלא נהנה ממנה — לא כיפר במזיד, דלא עשה כלום, שאינו יכול להתכפר בקרבן של דם כלל. לא מעל — אם עשה (בו) בשוגג, הואיל ואינו מוציאו מרשות הקדש אלא מהקדש זה להקדש אחר, ומתוך שלא מעל — לא כיפר. והכי מפרש ליה בפרק בתרא דכריתות (כז,ב). ואחרי שאנו רואין בשוגג דלא כיפר — דין הוא כשנתכוון לעקר חטאת חלב ולעשות חטאת דם, דלא כיפר.

על חטאתו — "וכפר הכהן על חטאתו", בכבשה דיחיד כתיב, אלמא דבמזיד אינו יכול לשנות אפילו במעות. וכן תניא בתוספתא דכריתות [פרק רביעי]: הפריש מעות לחטאת חלב והביאום על חטאת דם, לחטאת דם והביאום לחטאת חלב — בשוגג מעל, לפיכך כיפר. במזיד — לא מעל, לפיכך לא כיפר. [אלמא] במזיד, אף במעות לא כיפר. וכל שכן בהמה, דלא מצי משנה. ולפירוש זו התוספתא משמע דנסיבא קרא אחרינא "על חטאתו", ולא פסוק ראשון שדרש כבר.

הכי גרסינן: שהרי מעל וכפר. שהמעות אין בהם קדושת הגוף, ויוצאין מקדושתן בקל, וכשמשנה אותו לקרבן אחר — נפקי המעות לחולין, והרי הן חולין ביד מוכר הבהמה. דאי לא נפקא לחולין — לא מעל. ולכך נמי כפר בשוגג, ולכך במזיד נמי נימא דכפר, הואיל ושייך בהו שנוי,בשוגג אמר ומעל וכיפר ולא במזיד. ומיהו, אי לא הוה ליפגין [קרא ה"א]: מזיד וכפר. אף על גב שדרשנו "וכפר על חטאתו" עד שיהא קרבנו לשם חטאתו, תרתי שמעינן מיניה, כדאמרינן בעלמא (גיטין נב,א): "אתם" — ולא שותפין "אתם" — ולא אפוטרופוסים "אתם" — ולא התורם את שאינו שלו, וכולהון דרשינן מחד "אתם". **קתני** מידא — לעיל, דאינו מגלח על בהמת אביו. מאי לאו אפילו בעלת מום? אלמא, כמפורשין דמיין. דאי בסתומין — לגלח כמו על מעות סתומין. ומדמי הילכתא, דהוא הדין דלענין אותה ההלכה נתקבלה דמעות סתומין יפלו לנדבה — נימא דוקא מעות ולא בהמה, ואפילו בעלת מום. וליכא למידחי דהא דקתני לעיל דאינו מגלח על בהמת אביו — היינו במפורשין. דאם כן היכי מסיק: אבל יוצא במעות אביו שהרי מגלח על מעות אביו? והא אין מגלח אלא על מעות סתומין של אביו, כדקתני בהדיא במתניתין (נזיר ל,א).

בִּזְמַן שֶׁהֵן סְתוּמִין, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהֵן מְפוֹרָשִׁין? תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ" - בְּקָרְבָּנוֹ הוּא יוֹצֵא, וְאֵינוֹ יוֹצֵא בְּקָרְבַּן אָבִיו. יָכוֹל לֹא יֵצֵא בְּמָעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ, אֲפִילּוּ מִן הַקַּלָּה עַל הַקַּלָּה? מִן הַחֲמוּרָה עַל הַחֲמוּרָה, אֲבָל יוֹצֵא בְּקָרְבָּן שֶׁהִפְרִישׁ לְעַצְמוֹ, מִן הַקַּלָּה עַל הַחֲמוּרָה מִן הַחֲמוּרָה עַל הַקַּלָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ"... עַל חַטָּאתוֹ" - עַד שֶׁיְּהֵא קָרְבָּנוֹ לְשׁוּם חֶטְאוֹ. יָכוֹל לֹא יֵצֵא בִּבְהֵמָה שֶׁהִפְרִישׁ לְעַצְמוֹ מִן הַקַּלָּה עַל הַקַּלָּה אוֹ מִן הַחֲמוּרָה עַל הַחֲמוּרָה, אֲפִילּוּ מִן הַקַּלָּה עַל הַחֲמוּרָה אוֹ מִן הַחֲמוּרָה עַל הַקַּלָּה, שֶׁכֵּן אִם הִפְרִישׁ בְּהֵמָה עַל הַחֵלֶב וְהֵבִיא עַל הַדָּם אוֹ עַל הַדָּם וְהֵבִיא עַל הַחֵלֶב - שֶׁהֲרֵי לֹא מָעַל וְלֹא כִּיפֵּר. אֲבָל יוֹצֵא בְּמָעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ לְעַצְמוֹ מִן הַקַּלָּה לְקַלָּה וּמִן הַחֲמוּרָה לַחֲמוּרָה, מִן הַחֲמוּרָה לְקַלָּה וּמִן הַקַּלָּה לַחֲמוּרָה, שֶׁכֵּן אִם הִפְרִישׁ לְעַצְמוֹ מָעוֹת מִן הַחֵלֶב וְהֵבִיא עַל הַדָּם עַל הַדָּם וְהֵבִיא עַל הַחֵלֶב, שֶׁהֲרֵי מָעַל וְכִיפֵּר - תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל חַטָּאתוֹ" - עַד שֶׁיְּהֵא קָרְבָּנוֹ לְשֵׁם חֶטְאוֹ. קָתָנֵי מִיהַת בְּהֵמָה, מַאי לָאו אֲפִילּוּ בַּעֲלַת מוּם? - לָא, תְּמִימָה. - אֲבָל בַּעֲלַת מוּם מַאי, כִּסְתוּמָה דָּמְיָא? מַאי אִירְיָא דְּקָתָנֵי מָעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ אָבִיו, לִיתְנֵי בַּעֲלַת מוּם! - הָכִי נַמִּי, דִּלְמַאי חַזְיָא - לִדְמֵי, דְּמֵי - הַיְינוּ מָעוֹת. **משנה** נִזְרַק עָלֶיהָ אֶחָד מִן הַדָּמִים - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֲפִילּוּ נִשְׁחֲטָה עָלֶיהָ אַחַת מִכָּל הַבְּהֵמוֹת אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּתִגְלַחַת הַטָּהֳרָה, אֲבָל בְּתִגְלַחַת הַטּוּמְאָה - יָפֵר, שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר: אִי אֶפְשִׁי בְּאִשָּׁה מְנוּוֶלֶת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף בְּתִגְלַחַת הַטָּהֳרָה יָפֵר, שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר: אִי אֶפְשִׁי בְּאִשָּׁה מְגֻלַּחַת. **גמרא** מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - דְּאַיְמַר תִּגְלַחַת מְעַכֶּבֶת, וְכֵיוָן דְּלָא גִּילְּחָה - אֲסִירָה בְּחַמְרָא, וְכֵיוָן דְּאִית לָהּ נִיוּוּל - מָצֵי מֵיפַר. וּבְהָא פְּלִיגִי; תנא

לא תמימים — עליהם אינו מגלח, דהויא כמפורשים. **נזרק** עליה אחד מן הדמים — בגון שגמרה נזירות בטהרה, והביאה קרבנות נזירות טהרה, שהן שלש בהמות: כבשה לחטאת, וכבש לעולה, ואיל לשלמים, ונזרק עליה אחד מן הדמים, חטאת או עולה או שלמים — אינו יכול להפר נדרה לענין שלא תצטרך לגלח ולהביא שאר קרבנות, דלפי שאין כאן עוד עינוי נפש, דביין מותרת. ואי משום שצריכה לגלח ומטו עליה אשה מתגלחת — אפשר לה בפאה נכריתץ הכי מפרש בגמראץ אבל אי לא נזרק הדם עדיין, דאסורה [ביין] — מיקרי שפיר עינוי נפש, אף על גב דלא מיתסרא אלא שעתא פורתא. **רבי** עקיבא אומר אפילו נשחט — ולא נזרק הדם — אינו יכול להפר. בגמרא מפרש: משום הפסד קדשים. ומסיק בגמרא: כשנשחטה החטאת, שאם יפר לה — נמצאת בהמה זו תצא לבית השריפה. שהיא אינה צריכה לחטאת, וגם לא יוכל לזרוק דמה לשם שלמים — דחטאת שלא לשמה פסולה. יש להסתפק אם היפר לה אם מופר, או שמא יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה. **במה** דברים אמורים — שאינו יכול להפר אחר שנזרקו אחד מן הדמים בתגלחת טהרה, כדפירשתי: שגמרה נזירות בטהרה. אבל בתגלחת טומאה, כגון שנטמאת בנזירותה והביאה קרבנותיה בטומאה, אף על פי שנזרקו דמים — יכול להפר, מפני שאפשר לומר לה: אי אפשי באשה מנוולת, כלומר, שהיא צריכה למנות מעתה נזירות טהרה ותאסר ביין, ויש כאן עינוי נפש. והכי נמי בגמרא מצינו לשון ניוול שרוצה לומר עינוי. וקשה לישנא (דעינוי) ד"אי אפשי", דהוי ליה למימר: משום עינוי! וצריך לומר: דקאי אדרבי עקיבא, דקאמר שנשחטה אחת מן הבהמות אינו יכול להפר מפני שאפשר [לבוא] להפסד קדשים. אף על גב דאסורה ביין עד שישחטו שאר הבהמות ויזרוק דמן, ויש כאן ענוי נפש פורתא — בשביל ההוא פורתא אינו יכול להפר בשביל הפסד קדשים. אבל בתגלחת דטומאה, דאיכא עינוי נפש גדול, שסותרת ובעי למימני נזירות אחרת — [מודה] שיכול לומר לה: אי אפשרי [בעינוי] גדול. אי נמי, משום דרבי מאיר קאמר האי לישנא "אי איפשי" — קאמר תנא קמא נמי "אי אפשי". **הכי** גרסינן: אי אפשי באשה מגלחת. שצריכה לגלח בסוף נזירות טהרה, כדכתיב בהדיא. ולתנא קמא אפשר בפאה נברית, הכי מפרש בגמרא. **תגלחת** מעכבת — מלשתות ביין. וכיון דאי לא גילחה אסורה, ואית לה ניוול. פירוש: צער עינוי נפש, שצריכה להיות מעונה מן היין עד שתגלח — מצי מיפר בעבור דהויא שעתא פורתא דאסירה ביין.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

משום הפסד קדשים — שאם יפר לה קודם זריקה ושוב אינה צריכה לקרבנות הללו, ואסור לזרוק דם. ופריך: אמאי איכא הפסד? יפר לה, ולזרוק דמו שלא לשמו, ויותר הבשר באכילה מן הזבחים שנזבחו שלא לשמן! דכיון דהיפר לה, ואינה עוד נזירה — שוב אין עומדין לשמן, ואפילו יזרוק דמן סתם — כשרין, דסתמא [שלא] לשמן קיימי. והכי קאמר: יזרק דמו, דסתמא שלא לשמן קיימי אלא לשם שלמי נדבה, כיון דאינה עוד נזירה.

כבשי עצרת ששחטן — שלא לשם עצרת. או ששחטן לפני עצרת בערב עצרת, או לאחר עצרת — הדם יזרק ביום טוב עצמו. וקאי ארישא, שלא לשמן (או) לשם שלמי נדבה, ועל ידי כן הותר הבשר באכילה. דאי לית ליה נדרים ונדבות קרבין ביום טוב — אם כן לא יקטיר אימורים עד הערב, ולא יאכל הבשר עד הערב, [דכל כמה] דלא מיקטרי אימורין — בשר לא מישתרי באכילה. ומכל מקום, כי נמי אין נדרים ונדבות קרבין ביום טוב — מותר לזרוק הדם. ואם היתה שבת — לא יזרוק, דהוי כמו תיקונו מדרבנן, ואסור. אלמא: [מותר] לזרוק הדם שלא לשמן! ואם תאמר: אמאי לא מייתי מתניתין (נזיר כד,א): עולה תקרב עולה, ושלמים יקרבו לשלמים! ויש לומר: דלא דמי, דהתם בשעת שחיטה היפר לה, ובין בזריקה ובין בשחיטה עומד שלא לשמן. אבל הכא, דבשעת שחיטה היה עומד לשמן, ועתה בשעת זריקה עומד שלא לשמן — לא מיתכשר שלא לשמן. וצריך לומר: דלהך כבשי עצרת נמי לא דמי, דהתם לא נשחטו לשמן, אבל הכא כיון דנשחטו לשמן — [שמא] כיון דנשחטו לשמן דלא מכשרי שלא לשמן! דבפרק "התכלת" (מנחות מז,ב) מיבעיא להתלמוד: הא כבשים ששחטן לשמן ואבד הלחם, מהו שנזרוק דמן של כבשים שלא לשמן בו"? ואם כן הא דקאמר יזרוק — מיירי שנשחטו שלא לשמן! וצריך לומר דלא דמי, דהתם כבשים מעיקרא בשחיטת זבח, ועיקר הזבח בלחם מתכשר, והילכך כי אבד לחם — נמצא הזבח מיפסיל, והוי כמו אבד. אבל הכא, כיון דסתמא כשר כמו לשמן, כדאמר בריש זבחים (ב,ב), השתא נמי דשחטן לשמן, ומשום תקנה — נעשה כאילו נעשה סתמא, לענין להתיר לזרוק דמן. [**אי** דשחט עולה או שלמים הכי נמי לרבי עקיבא דליכא הפסד]. אלא [הכא במאי עסקינן] — דשחט חטאת [ברישא], דאין לו תקנה לזרוק שלא לשמן, דחטאת מיפסל שלא לשמן, לשום שלמי נדבה, דחטאת אינו בא נדבה. **דתנן** אם גילח על אחת מהם יצא — כלומר, ולכך אמר תנא קמא דכי נזרק אחד מן הדמים — אפילו חטאת דאיירי ביה רבי עקיבא — דאינו מיפר, דמותר מיד לשתות יין, שהרי מגלח על אחת מהן — או חטאת או עולה או שלמים, וליכא ניוול. ולכך הוצרך לאיתויי ראיה לכך, [דלא תימא] דוקא גלח על השלמים הוא דתנן במתניתין נזרק אחד מן הדמים, דדוקא מן השלמים יצא, דכתיב "וגלח הנזיר פתח אהל מועד". וקאמר דבעל יצא על אחד משלשתן. ובפרק "איזהו מקומן" (זבחים נה,א) מפרש לה, דמקיש חטאת עולה ושלמים.

הכי גרסינן: איידי דזוהמא — בהם זוהמא, ואינו מגופה — מגני לבעל, ולא ניחא ליה. **האיש** מדיר בנו בנזיר — שיאמר: יהא בני נזיר. ויתחילו מנין הימים מיד, אפילו אין הן יודע שאביו הדירו בנזיר. אי נמי: דמדיר בנו בנזיר — שיצוה לבנו שיאמר "הריני נזיר". **ואין** האשה מדרת בנה בנזיר — כדמפרש בגמרא. **כיצד** לא גרסינן. **גילח** או שגלחוהו — דאין לך מזאה גדולה מזאת. ולא מיבעיא גילח או שגלחוהו, אלא אפילו מיחה או שמיחו בדברים, שאין רצונו שיעשה נזיר — מתבטל הנזירות. ובגמרא מפרש הטעמים. ודוקא כשמיחו מיד כששמעו, [אבל] אם לא מיחו, ושוב לימים מיחו — אין בכך כלום אחרי שהתחיל הנזירות. ובתוספתא (פרק שלישי) קתני בהדי הני: או שהביא שתי שערות. והא דלא תני במתניתין — משום דשתי שערות מבטלות הנזירות אף אחר שהתחיל כבר למנות כמה ימים מנזיר. אבל הני דהכא, דגילח ומיחה — היינו בתחילת שמיעת הנזירות. ואפילו אם נאמר תגלחת ומחאה מבטלין [לאחר] שמיעה — אפילו [הכי] ניחא דלא תנא, דבפלוגתא לא קמיירי, דבגמרא פליגי בה רבי ורבי יוסי ברבי יהודה. אי נמי, דלא קתני אלא מידי דביד אדם לבטל הנזירות. **היתה** לו בהמה מופרשת — כדלעיל. **אשה** לא — דקתני: אין האשה מדרת בנה בנזיר. **הלכה** למשה מסיני בנזיר.

(מכאן שייך לדף כט) **כדי** לחנכו — ומדרבנן. **בנו** אין בתו לא — דכך הלכה היא: בנו דשייך במצות לכשיגדל — מוטל על האב לחנכו, אבל בתו לא. תימה: הא דאמר בעלמא (יבמות קיד,א): קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין עליו להפרישו. והאמר [רבי יוסי בר חנינא]: אף לחנכו לעשות מצוה מוטל על האב! ויש לומר: דדחינוך לא שייך אלא להזהירו לעשות ולקיים מצוה, אבל להזהיר מלעבור — אין זה חינוך. וההוא דפרק בתרא דיומא (פב,א) — היינו קיום מצוה "ועניתם". עוד אומר רבינו יצחק: דדחינוך לא שייך אלא באב, אבל באיניש אחרינא — לא שייך. והכא אמרינן: בתו לא, והתם אמרינן: אחד תינוק ואחד תינוקת מחנכין אותם להתענות ביום הכיפורים. וצריך לחלק בדבר.

בנדרים לא אשכחן. דאינו מדיר בנו בנדרים, כגון להביא קרבן, או שקבל עליו לקיים מצות סוכה ולולב. **קסבר** כל חינוך דלא חשיב — כגון חינוך דנזירות בזיוני הוא דמגלח שערו, ולא ניחא [ליה לבניה] הילכך יכול למחות. ויש גורסין: דלא חשיבא. והכי פירושו: כל חינוך הוא להחשיבו, וזה בזיונא הוא לו, משום הכי מגלח.

ועביד הקפה — כלומר: ושרי לעשות הקפה, דהלכה הוא. **הקפת** כל הראש מדרבנן — דמן התורה מותר. **והא** מייתי חולין בעזרה — כשמלאו ימי נזירות טהרתו, דמייתי חטאת דאינו בא בנדבה. דמעולה ושלמים לא קשיא, דבאים בנדבה.

קסבר

רש"י

תנא דידן סבר: כיון דאיזדריק עלה דם - לאלתר שאשריא בחמרא, ולית לה ניוול. וכיון דלית לה ניוול — אינו יכול לומר "אי אפשי באשה מנוולת". אינו יכול להפר משום בזיון קדשים — דהואיל ואין הבעלים מתכפרים בו — אין הבשר נאכל. מתקיף לה רבי זירא אמאי — הוי בזיון קדשים? לזרוק דמן שלא לשמן, ויתיר בשר באכילה בזריקת דם שלא לשמן! מי לא תנן הדם יזרק — שלא לשמן. ואם היתה שבת לא יזרק — לפי שאין הבשר נאכל בשבת, שאין צליית קדשים דוחה את השבת. ואם זרק הורצה — ובלבד שאימורין מקטיר לערב. אי דשחט עולה ושלמים — ברישא — הכי נמי דאפשר למיהוי להו תקנתא בזריקה. אלא הכי קאמינא לך — כגון דשחט חטאת ברישא, דאי מיפר לה בעל תו לא הוי ליה תקנתא, דהוה ליה כחטאת שנתכפרו בעליה: ומנא תימרא דכל מאי דבעי שחיט ברישא — כדתנן: אם גילח על אחת משלשתן יצא. כמה דברים אמורים — כיון דנזרק עליה אחד מן הדמים אינו יכול להפר — בתגלחת טהרה, הואיל ושותה יין בו ביום, וכדאמרן. אבל בתגלחת טומאה — אף על פי שנזרק עליה אחד מן הדמים — יפר. רבי מאיר אומר: אפילו בתגלחת טהרה כו'. ותנא קמא אמר לך — משום תגלחת לא אפשר להפר, דלא הויא עליה מנולת משום תגלחת, דאפשר לה בפאה נברית, ומיחזיא כאינה מגלחת. ורבי מאיר סבר בפאה נברית איידי דזוהמא — דאית לה, לא ניחא ליה. ולכך יכול להפר לה, לפי שיכול לומר "אי אפשי באשה מגולחת". משנה גילח — בתוך ימי נזירותו, או שגילחוהו קרוביו בתוך ימי נזירותו, או שמיחה הבן תוך ימי נזירותו, ואפילו ביום אחרון. או שמיחוהו קרוביו — הרי זה בטלה נזירותו, ודמי חטאת ילכו לים המלח. לא נהנין ולא מועלין — כדאמר מר: חטאות המתות ודמי חטאת ההולכין לים המלח, בכולן לא נהנין ולא מועלין; לא נהנין — מדרבנן, ולא מועלין — משום דלאו בני הקרבה נינהו. גמרא הלכה היא בנזיר — שהאיש מזיר ולא האשה. וריש

תַּנָּא דִּידָן סָבַר: כֵּיוָן דְּאִיזְדְּרִיק עֲלֵהּ דָּם - לְאַלְתַּר שַׁרְיָא בְּחַמְרָא, וְהָא לֵית לָהּ נִיוּוּל. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר אֲפִילּוּ אִישְׁתְּחִיטַת בְּהֵמָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, מִשּׁוּם הֶפְסֵד קָדָשִׁים. - מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא: וְאַמַּאי? לִזְרוֹק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, וְיַתִּיר בָּשָׂר בַּאֲכִילָה! מִי לָא תַּנְיָא: כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אוֹ שֶׁשְּׁחָטָן לִפְנֵי זְמַנָּן, אוֹ לְאַחַר זְמַנָּן - הַדָּם יִזְרֹק, וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל. וְאִם הָיְתָה שַׁבָּת - לֹא יִזְרֹק, וְאִם זָרַק - הוּרְצָה לְהַקְטִיר אֵימוּרִין לָעֶרֶב! - אָמְרִי: אִי דְּשָׁחַט עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים - הָכִי נַמִּי. אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט חַטָּאת בְּרִישָׁא, כְּדִתְנַן: אִם גִּילַּח עַל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן יָצָא. "בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּתִגְלַחַת טָהֳרָה, אֲבָל בְּתִגְלַחַת טוּמְאָה יָפֵר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: אִי אֶפְשִׁי בְּאִשָּׁה מְנוּוֶלֶת. וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אוֹמֵר: אֲפִילּוּ בְּתִגְלַחַת טָהֳרָה יָפֵר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: אִי אֶפְשִׁי בְּאִשָּׁה מְגֻלֶּחֶת". וְתַנָּא קַמָּא אָמַר לָךְ: אֶפְשָׁר בְּפֵאָה נָכְרִית. וְרַבִּי מֵאִיר סָבַר: בְּפֵאָה נָכְרִית, אֵיידֵי דְּזוּהֲמָא - לָא נִיחָא לֵיהּ. **מִשְׁנָה** הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר, וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת אֶת בְּנָהּ בְּנָזִיר. כֵּיצַד? גִּילְּחוֹ, אוֹ שֶׁגִּילְּחוּהוּ קְרוֹבָיו, מִיחָה אוֹ שֶׁמִּיחוּ קְרוֹבָיו; הָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מוּפְרֶשֶׁת - הַחַטָּאת תָּמוּת, וְהָעוֹלָה תִּקָּרֵב עוֹלָה, וּשְׁלָמִים יִקָּרְבוּ שְׁלָמִים, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם. הָיוּ לוֹ מָעוֹת סְתוּמִין - יִפְּלוּ לִנְדָבָה. מָעוֹת מְפֹרָשִׁים; דְּמֵי חַטָּאת - יֵלְכוּ לְיַם הַמֶּלַח, לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. דְּמֵי עוֹלָה - יָבִיאוּ עוֹלָה, וּמוֹעֲלִין בָּהֶן; דְּמֵי שְׁלָמִים - יָבִיאוּ שְׁלָמִים וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם. **גְּמָרָא** אִישׁ - אִין, אֲבָל אִשָּׁה - לָא. מַאי טַעְמָא? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר. וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תַּנָּא דִּידָן – תנא קמא **סָבַר**, כֵּיוָן דְּאִיזְדְּרִיק עֲלָהּ – כשנזרק עבורה **דָּם** של אחד הקרבנות, **לְאַלְתַּר שַׁרְיָא בְּחַמְרָא** – מיד היא מותרת ביין, **וְהָא לֵית לָהּ נִיוּול** – וכבר אין לה עינוי נפש, ולכן אין הבעל יכול להפר. **וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, שֶׁאֲפִילּוּ אִישְׁתְּחִיטַת** – אפילו אם רק נשחטה **בְּהֵמָה** אחת, **אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר**, אף שעדיין היא אסורה ביין, והטעם **מִשּׁוּם הֶפְסֵד קָדָשִׁים** – שאם יפר עכשיו את נזירותה יופסד הקרבן שנשחט, כיון שלא יוכלו להקריבו.

הגמרא מקשה על ביאור זה בדברי רבי עקיבא: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא, וְאַמַּאי** – מדוע יש כאן הפסד קדשים, הלא אפשר **לְזָרוֹק** את **דָּמָן** של הקרבנות **שֶׁלֹּא לִשְׁמָן** – שלא לשם קרבן נזיר, **וְעל ידי זה יַתִּיר** את **הַבָּשָׂר בַּאֲכִילָה. מִי לֹא תַּנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, **כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת** – שני כבשי שלמים המוקרבים בחג השבועות, **שֶׁשְּׁחָטָן** בזמנן **שֶׁלֹּא לִשְׁמָן** אלא לשם קרבן אחר, **אוֹ** אפילו אם שחטן לשמן אלא **שֶׁשְּׁחָטָן לִפְנֵי זְמַנָּן** – לפני החג, **אוֹ** ששחטן **לְאַחַר זְמַנָּן** – לאחר החג, דינם **שֶׁהַדָּם יִזָּרֵק** על המזבח, **וְהַבָּשָׂר** של הקרבן **יֵאָכֵל** – צריך לאכלו. **וְאִם הָיְתָה שַׁבָּת, לֹא יִזְרֹק** את הדם, כיון שזה כמו תיקון שמתיר את הקרבן להקטרה ואכילה, ואסור מדרבנן. **וְאִם** עבר **וְזָרַק** בשבת, **הוּרְצָה** – הועילה הזריקה בשביל הקרבן שמותר **לְהַקְטִיר** את **הָאֵימוּרִין** – חלקי הקרבן המוים ממנו להקטרה על המזבח **לָעֲרֶב** – במוצאי שבת. ומבואר בברייתא, שאפשר לזרוק את דם הקרבנות שלא לשמן, ואם כן גם באשה שהפר לה בעלה את נזירותה לאחר שנשחט הקרבן, אפשר לזרוק את הדם שלא לשמו ויותר הבשר באכילה, ונמצא שאין כאן הפסד קדשים, ומדוע אמר רבי עקיבא שהבעל אינו יכול להפר אחרי השחיטה משום הפסד קדשים.

מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, **אִי** – אם מדובר באופן **דְּשָׁחַט** בתחילה את קרבן **הָעוֹלָה אוֹ הַשְּׁלָמִים** של הנזירה, **הָכִי נַמִּי** – באמת אפשר לזרוק את הדם שלא לשמן ועל ידי זה להתיר את הקרבן להקרבה [בעולה] או לאכילה [בשלמים], וממילא אין כאן הפסד קדשים ויכול הבעל להפר את נזירותה. **אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן** – משנתינו מדברת **כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט** את **הַחַטָּאת בְּרִישָׁא** – בתחילה, ויש הפסד קדשים כיון שאי אפשר לזרוק את דם החטאת שלא לשמה, משום שחטאת שנעשתה שלא לשמה פסולה, ואף אי אפשר להביאה בנדבה, משום שחטאת אינה באה בנדבה. לפי ביאור הגמרא שרבי עקיבא מדבר באופן שהחטאת נשחטה תחילה, צריך לומר שגם תנא קמא [הסובר שרק משעת זריקת הדם אין הבעל יכול להפר, משום שהותרה ביין וכבר אין עינוי נפש] מדבר באופן שדם החטאת נזרק תחילה, והגמרא מבארת שאף באופן זה שדם החטאת נזרק תחילה, הותרה האשה ביין מיד אחר הגילוח ואין עינוי נפש, ולכן הבעל אינו יכול להפר את הנזירות: **כִּדְתָנֵן** – כמו ששנינו במשנה (לקמן מה.) **שֹׁאֵם גִּילַּח** הנזיר **עַל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן** – על אחד משלושת הקרבנות שהביא, **יָצָא.** ומבואר שגם אם גילח על החטאת מותר הנזיר ביין, ולכן הבעל אינו יכול להפר את הנזירות אחרי זריקת הדם, שהרי כבר אין עינוי נפש:

שנינו במשנה: **כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאחר זריקת הדם הבעל אינו יכול להפר, **בְּתִגְלַחַת טָהֳרָה, אֲבָל בְּתִגְלַחַת טוּמְאָה יָפֵר** (**מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר אִי אֶפְשִׁי בְּאִשָּׁה מְנוּוֶלֶת**). **וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֲפִילּוּ בְּתִגְלַחַת טָהֳרָה יָפֵר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר אִי אֶפְשִׁי בְּאִשָּׁה מְגֻלַּחַת:** הגמרא מבארת את סברת המחלוקת: **וְתָנָא קַמָּא אָמַר לָךְ** – ישיב על דברי רבי מאיר, שאין הגילוח נחשב ניוול, מפני **שֶׁאֶפְשָׁר** לאשה לכסות ראשה **בְּפֵאָה נָכְרִית** שאין תגלחתה ניכרת, ולכן בתגלחת טהרה אין הבעל יכול להפר. **וְרַבִּי מֵאִיר סָבַר, שֶׁבְּפֵאָה נָכְרִית, אֵיידֵי דְּזוּהֲמָא לֹא נִיחָא לֵיהּ** – מאחר שיש בפאה זוהמה שאינה מגופה של האשה, הרי זה מגונה בעיני הבעל, ולכן יכול להפר כדי למנוע מכך:

משנה

משנה זו מבארת שהאב יכול לקבל נזירות עבור בנו הקטן, והאם אינה יכולה. וכן שהבן או קרוביו יכולים למחות אם אינם רוצים בו, ומה דין הקרבנות אם הופרשו קודם לכן.

הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ הקטן **בְּנָזִיר** – יכול להביאו לידי נזירות. וזה בשני אופנים, שיאמר 'יהא בני נזיר'. שמצוה לבנו לקבל על עצמו נזירות. **וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת אֶת בְּנָהּ בְּנָזִיר** – והאם אינה יכולה להדיר את בנה הקטן שיהיה נזיר.

המשנה מבארת שיש אופנים שהנזירות של הבן מתבטלת: **כֵּיצַד, גִּילַּח** הבן את שערו, ועל ידי זה גילה דעתו שאין רצונו להיות נזיר, **אוֹ שֶׁגִּילְּחוּהוּ קְרוֹבָיו,** ועל ידי זה גילו דעתם שאין רצונם בנזירותו של הבן. וכן אם **מִיחָה** הבן ואמר שאין רצונו בנזירות, **אוֹ שֶׁמִּיחוּ קְרוֹבָיו** ואמרו שאין רצונם בנזירותו של הבן, בכל מקרים אלו הנזירות בטלה.

הָיְתָה לוֹ – לאב **בְּהֵמָה מוּפְרֶשֶׁת** לקרבנות נזירות בנו, והנזירות התבטלה על ידי גילוח או מחאה, דין הקרבנות הוא, **שֶׁהַחַטָּאת תָּמוּת** ואין לה תקנה, **וְהָעוֹלָה תִּקָּרֵב עוֹלָה** – בתורת עולת נדבה, **וּשְׁלָמִים יִקָּרְבוּ שְׁלָמִים** – בתורת שלמי נדבה **וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד** כדין שלמי נזיר, **וְשלמים אלו אֵינָן טְעוּנִין** הבאת **לֶחֶם** שמביא כל נזיר עם השלמים.

ואם **הָיוּ לוֹ מָעוֹת סְתוּמִין** – שהפריש לצורך קרבנות הנזירות, ולא פירש לאיזה קרבן יהיו מעות אלו, **יִפָּלוּ** כל המעות **לִנְדָבָה** – יקריבו מכל המעות עולות נדבה. אבל אם היו **הַמְּעוֹת** שהפריש **מְפוֹרָשִׁים** – שפירש ואמר 'מעות אלו יהיו לחטאת ומעות אלו יהיו לעולה ולשלמים', דין המעות הוא לפי מה שפירש עליהם, **דְּמֵי חַטָּאת** – המעות שהופרשו עבור החטאת צריך לאבדם **וַיֵּלְכוּ** – ישליכום **לְיָם הַמֶּלַח,** משום שאם היו קונים בהם בהמה לחטאת דינה היה שתלך למיתה. ועד שיוליכום לים המלח **לֹא נֶהֱנִין** – המעות אסורים בהנאה מדרבנן, **וְלֹא מוֹעֲלִין** בהם, שאין חיוב קרבן מעילה אם עברו ונהנו מהמעות, משום שבפרשת מעילה כתוב (ויקרא ה טו) 'קדשי ה'', ודמי חטאת זו שהולכים לים המלח אינם קדשי ה'. **דְּמֵי עוֹלָה** – המעות שהופרשו עבור העולה, **יָבִיאוּ** מהם קרבן **עוֹלָה** נדבה, **וּמוֹעֲלִין בָּהֶן** שהרי הם עומדים לקרבן, וכן **דְּמֵי הַשְּׁלָמִים** – המעות שהופרשו עבור השלמים, **יָבִיאוּ** מהם קרבן **שְׁלָמִים** נדבה, **וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד** כדין שלמי נזיר, **וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם** שמביא כל נזיר עם השלמים:

גמרא

מבואר במשנה שרק **אִישׁ אֵין** – [אכן] יכול להדיר את בנו בנזירות, **אֲבָל אִשָּׁה לֹא** יכולה להדיר את בנה בנזירות. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שהאב יכול להדיר את בנו בנזירות, ומה הטעם שהאם אינה יכולה להדיר את בנה בנזירות. נחלקו האמוראים בטעם הלכה זו: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הֲלָכָה** למשה מסיני **הִיא בְּנָזִיר,** שרק לאב יש כח להדיר את בנו בנזירות, ולא לאם. **וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא**

ידועה דעתי בזה שעל תלמידי תומכי-תמימים דלוד חוב קדוש ללמוד באופן כזה שתתפרסם ישיבה זו בכל קצווי ארץ הקודש תיבנה ותיכונן לתהילה ולשם ולתפארת

ממכתב, ז' שבט, תשי"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אָמַר בשם רֵישׁ לָקִישׁ שהטעם שאב יכול להדיר את בנו בנזיר הוא מתקנת חכמים כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת.

מקשה הגמרא על ריש לקיש: אִי הָכִי – אם זו תקנת חכמים, אֲפִילּוּ אִשָּׁה נַמִּי – גם האם תוכל להדיר את בנה בנזירות כדי לחנכו.

מתרצת הגמרא: קָסָבַר ריש לקיש שרק אִישׁ [–האב] חַיָּיב לְחַנֵּךְ את בְּנוֹ בְּמִצְוֹת, וְאֵין הָאִשָּׁה [–האם] חַיֶּיבֶת לְחַנֵּךְ אֶת בְּנָהּ, ולכן לא תיקנו חכמים שתוכל להדירו.

הגמרא מקשה עוד על ריש לקיש: מלשון המשנה 'האב מדיר את בנו', משמע שרק את בנו יכול להדיר, אבל את בתו אינו יכול, וקשה, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר שֶׁהֲלָכָה למשה מסיני הִיא בְּנָזִיר, אִמְּטוּ לְהָכִי – משום כך את בְּנוֹ אִין – אכן יכול להדיר, ואת בִּתּוֹ לֹא, משום שכך נמסרה ההלכה, אֶלָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ הסובר שהיא תקנת חכמים לשם חינוך, אם כן אֲפִילּוּ את בִּתּוֹ יוכל להדיר כדי לחנכה. מתרצת הגמרא: קָסָבַר ריש לקיש שרק את בְּנוֹ חַיָּיב לְחַנְּכוֹ, אבל את בִּתּוֹ אֵינוֹ חַיָּיב לְחַנְּכָהּ, כיון שגם כשתגדל אינה חייבת בכל המצות, שהרי היא פטורה ממצות עשה שהזמן גרמא.

קושיא נוספת על ריש לקיש: במשנה משמע שיכול להדיר את בנו רק בנזירות ולא בשאר נדרים. וקשה, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר שֶׁהֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר, אַהָכִי – משום כך בְּנָזִירוּת אִין אבל בִּשְׁאָר נְדָרִים לֹא, שרק על נזירות נמסרה ההלכה, אֶלָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ, אֲפִילּוּ שאר נְדָרִים נַמִּי – גם יוכל להדירו, כדי לחנכו. מתרצת הגמרא: שלריש לקיש אכן יכול להדיר את בנו גם בשאר נדרים, והמשנה נקטה נזירות משום שבנזירות יש חידוש יותר משאר נדרים, ולֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר – התנא שנה דבריו בדרך 'לא מיבעיא', כלומר ששנה את הדבר המחודש וממילא מובן מאליו אף הדבר הפחות מחודש, וכך הם דבריו, לֹא מִיבַּעְיָא בִּנְדָרִים – אין צריך לומר שיכול להדירו בשאר נדרים דְּלֵית לֵיהּ נִיוּוּל – שאין בהם ניוול לבן, אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּנְזִירוּת דְּאִית לֵיהּ נִיוּוּל – שיש בה ניוול לבן, אֲפִילּוּ הָכִי חַיָּיב לְחַנְּכוֹ ויכול להדירו.

קושיא נוספת על ריש לקיש מהמשנה: מבואר במשנה שהבן או הקרובים יכולים לבטל את הנזירות על ידי מחאתם, וקשה, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי – זהו ששנינו שאם מִיחָה הבן אוֹ שֶׁמִּיחוּהוּ קְרוֹבָיו בטלה הנזירות, משום שכך נמסרה ההלכה, שיוכלו למחות, אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא שאָמַר בשם רֵישׁ לָקִישׁ שהיא תקנת חכמים כדי לחנך את הבן, קשה, מדוע יכולים הקרובים למחות, כָּל כְּמִינֵיהוֹן קְרוֹבִים דְּאָמְרִין לֵיהּ לֹא תִּינְמְרֵיהּ מִצְוֹת – וכי יכולים הקרובים לומר לאב אל תלמדהו את המצות. מתרצת הגמרא: קָסָבַר ריש לקיש שבְּכָל חִינּוּךְ דְּלֹא חָשִׁיב – שיש בו בזיון, כגון נזירות שצריך לגלח שערו, לֹא נִיחָא לֵיהּ – אין הבן רוצה בו, ולכן תיקנו חכמים שהוא והקרובים יכולים למחות.

הגמרא מוסיפה להקשות על ריש לקיש [הסובר שנזירות הבן מדרבנן], שעל ידי זה נמצא עובר על כמה איסורים דאורייתא: קושיא ראשונה מהגילוח שבסוף הנזירות. נזיר חייב לגלח את כל ראשו בסוף ימי נזירותו, ומצות עשה זו דוחה את הלא תעשה של איסור הקפת הראש. ומעתה קשה, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר שנזירות הבן הֲלָכָה למשה מסיני הִיא בְּנָזִיר, מִשּׁוּם הָכִי מְגַלֵּחַ וְעָבִיד הַקָּפָה – יכול הבן לגלח בסוף הנזירות ולהקיף ראשו ככל נזיר, כיון שהוא נזיר גמור מן התורה, מהלכה למשה מסיני. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שנזירות הבן תקנת חכמים היא, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת, קשה, איך מותר לגלחו בסוף הנזירות, הָא קָעָבִיד הַקָּפָה – הלא הוא עושה הקפה, ואין כאן חיוב מן התורה שידחה את האיסור. מתרצת הגמרא: קָסָבַר ריש לקיש שאיסור הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ הוא רק מִדְּרַבָּנַן, והאיסור מן התורה הוא רק כשמסיר את הפאות ומותיר את שאר שערות הראש, אבל כשמסיר את כל שערות ראשו אסור רק מדרבנן, וְנִזִּירוּת האב שעושה לשם חִינּוּךְ גם הוא מִדְּרַבָּנַן, וְאִתֵּי חִינּוּךְ דְּרַבָּנַן וְדָחֵי הַקָּפָה דְּרַבָּנַן – ובאה מצות חינוך מדרבנן ודוחה את איסור הקפת כל הראש שגם הוא מדרבנן.

הגמרא מקשה עוד כעין זה, מן הקרבנות שמביא הנזיר בסוף נזירותו, חטאת, עולה, ושלמים: בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר שֶׁהֲלָכָה למשה מסיני הִיא בְּנָזִיר, אַהָכִי [–לכן] הבן מְגַלֵּחַ ומֵיתֵי [–מביא] קָרְבָּן, ואין זה חולין בעזרה, שהרי הוא נזיר גמור מן התורה וחייב בקרבנות. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שתקנת חכמים היא כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת, קשה, איך מותר לו להביא קרבן חטאת, הָא קָא מֵיתֵי חוּלִּין לָעֲזָרָה – הלא מן התורה אינו נזיר כלל, ונמצא שקרבן זה הוא חולין, והיאך מותר לו להביאו ולשוחטו בעזרה. מתרצת הגמרא: קָסָבַר ריש לקיש שאיסור שחיטת חוּלִּין בָּעֲזָרָה, לָאו מִדְּאוֹרַיְיתָא, אלא מדרבנן, וכיון שמדרבנן הוא נזיר וחייב להביא קרבן, יכול להביאו.

הגמרא מוסיפה להקשות עוד כעין זה: שלפי ריש לקיש נמצא שעל ידי נזירות זו שהיא מדרבנן עוברים על איסור דאורייתא, שהרי נזיר שנטמא בתוך ימי נזירותו, צריך להביא חטאת העוף ועולת העוף, וקרבן העוף אינו נשחט אלא נמלק בציפורנו של הכהן, ואף על פי שמליקה בחולין היא נבילה, התירה התורה לכהנים לאכול קרבן העוף שנמלק, וקשה, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר הֲלָכָה למשה מסיני הִיא בְּנָזִיר, אַהָכִי [–לכן] כִּי מִיטַּמֵּא – אם נטמא הבן בימי הנזירות, מַיְיתֵי [–מביא] קָרְבַּן צִיפֳּרִין [–חטאת העוף ועולת העוף], וְאָכִיל הַכֹּהֵן את החטאת שעשו בה מְלִיקָה, וככל נזיר שנטמא. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שנזירותו היא רק מדרבנן, אם כן מן התורה קרבנותיו חולין, ואם כן הָא קָאָכִיל נְבֵילָה – נמצא שהכהן אוכל נבילה מן התורה, שהרי מליקה בחולין אינה מתירה את העוף באכילה, אלא שחיטה. מתרצת הגמרא: קָסָבַר ריש לקיש כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאִין חובת שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה כדי להתירו באכילה, אלא צריך רק להוציא דמו דרך הסימנים שבצואר, וחכמים הצריכו שחיטה לעוף, ולנזיר זה התירו לאכול את החטאת במליקה בלבד. וְכָן סובר ריש לקיש שאיסור שחיטת חוּלִּין בָּעֲזָרָה, לָאו מִדְּאוֹרַיְיתָא אלא מדרבנן, ולכן יכול לשחוט את קרבנותיו בעזרה אף שמן התורה חולין הם, וכפי שנתבאר.

מקשה הגמרא: וְכָסָבַר רַבִּי יוֹסֵי הָכִי – וכי כך סובר רבי יוסי ברבי יהודה, וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִנַּיִן לְחַטַּאת הָעוֹף שֶׁהִיא בָּאָה עַל הַסָּפֵק – מנין שאדם המסופק אם נתחייב חטאת העוף מביאה מספק, וְשֶׁאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת – שאין הכהנים אוכלים חטאת זו, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא טו לב–לג) 'זאת תורת וגו' וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה', מַקִּישׁ הכתוב נְקֵבָה לְזָכָר, מַה זָּכָר שבא בשוגג על הזבה מֵבִיא קָרְבָּן חטאת עַל הַוַּדַּאי – על איסור ודאי שעבר, אַף נְקֵבָה – זבה או יולדת מְבִיאָה קָרְבָּן חטאת העוף עַל הַוַּדַּאי. וּמַה זָּכָר שבא על ספק זבה מֵבִיא קרבן אשם תלוי עַל הַסָּפֵק, אַף נְקֵבָה שהיא ספק זבה או ספק יולדת מְבִיאָה חטאת העוף עַל הַסָּפֵק. וּמַה זָּכָר בשמביא קרבן על הספק, מֵאוּתוֹ הַמִּין שֶׁהוּא מֵבִיא את קרבנו עַל הַוַּדַּאי, דהיינו חטאת שהיא ממין בהמה, מזה המין עצמו מֵבִיא גם קרבן עַל הַסָּפֵק, שאף אשם תלוי הוא ממין בהמה, אַף נְקֵבָה [זבה או יולדת] מֵאוּתוֹ מִין שֶׁהִיא מְבִיאָה עַל הַוַּדַּאי, דהיינו חטאת העוף, מְבִיאָה גם עַל הַסָּפֵק. מבררת הברייתא: אִי – אם כן שאנו מקישים את דין קרבן הספק של נקבה לדין קרבן הספק של הזכר, האם נוסיף ונקיש גם לענין היתר אכילתם, מַה זָּכָר מֵבִיא קָרְבָּן אשם תלוי על הספק וְקרבנו נֶאֱכָל, אַף נְקֵבָה מְבִיאָה קָרְבָּן חטאת העוף על הספק וְיהיה קרבנה נֶאֱכָל. אָמְרַתְּ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

ודריש לקיש אמר — טעמא שהאיש מדיר את בנו בנזיר — כדי לחנכו במצות. **ואי משום חינוך אפילו אשה** — תהא מדרת את בנה בנזיר! **בשלמא רבי יוחנן דאמר הלכה היא בנזיר אמטו להכי בנו אין בתו לא** — דהכי היא הלכה, ואין משיבין בכלל. **אלא לריש לקיש אפילו בתו** — נמי ליהוי נזירה! **בנזיר אין** — לשון נזירות אדם יכול להזירו, כדהויא הלכה למשה מסיני, ובלשון נדרים לא. **לא מיבעיא בשאר נדרים** — כגון להדירו להביא קרבן, דלית ליה ניווול, דמותר לשתות ביין, דיכול להדירו. **אלא אפילו בנזירות כו'** — בבולה שמעתא גרסינן אלא דריש לקיש, וספרים שכתוב בהן רבי יוסי ברבי חנינא — שבשתא היא. היינו דקתני מיחה **או** שמיחוהו קרוביו — דכי היכי דהלכה היא שהאיש מזיר את בנו, הכי נמי הלכה שיכולין למחות. **אלא** לריש לקיש **כל** במיניהון דקרוביו — דאמרי ליה: לא תיגמריה מצות? **קסבר** — ריש לקיש: כל חינוך דלא חשיבי ליה, כגון חינוך דנזירות, דבזיונא הוא דקא מגלח ראשו — לא ניחא ליה לבריה, ומשום הכי יכולים למחות. **אהכי** — מותר לו לגלח, ואף על גב דעביד הקפה, וקעבר על לאו ד"לא תקיפו", דהכי הוא הלכה למשה מסיני. **אלא** לריש לקיש — היכי עבר על הקפה, דהוי מדאורייתא, משום חינוך? **קסבר הקפת כל הראש** — לא מיתסר אלא מדרבנן, ואתי חינוך כו'. **אהכי מגלח ומייתי קרבן** — ולית ביה משום חולין בעזרה. **אלא** לריש לקיש — דאמר דלא הוי טעם אלא משום חינוך, כיון דלא חל עליה נזירות מדאורייתא אישתכח דקא מייתי חולין לעזרה. **כי קא מיטמא מייתי צפרים ואכיל כהן מליקה** — ולית ביה לא משום חולין לעזרה ולא משום מליקה, דהכי הלכה למשה מסיני. **אלא** לריש לקיש — כיון דמדאורייתא לא מיחייב בנזירות — אשתכח דקמייתי חולין לעזרה, וקא אכיל כהן נבילה! **הכי גרסינן: סבר לה כרבי יוסי ברבי יהודה דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה וחולין בעזרה לאו דאורייתא** — והילכך, כיון דמדאורייתא לא בעי שחיטה — לא חשיבא נבילה, ולא מייתי חולין לעזרה. דאיסור חולין בעזרה ליתיה לרבי יוסי אלא מדרבנן. ולמאן דקא מתרץ ידע ליה הכי היכא אמר רבי יוסי הכי. **מנין לחטאת העוף שבאה על הספק** — כגון דלידה, או דזיבה, שאינה נאכלת. **תלמוד לומר** — "והדזה בנדתה והזב את זובו". **לחקיש נקבה לזכר מה זכר מביא קרבן** — בהמה על ודאי אכל חלב בשוגג, והוא הדין לודאי זיבה. אף נקבה מביאה קרבן על ודאי לידה — חטאת העוף. **מה זכר מביא** — אשם תלוי על ספק, אף נקבה מביאה קרבן על ספק לידה. אבל עדיין לא שמענו אם ממין בהמה אם ממין העוף, אלא ממה שלמדנו שמביא זכר על הספק מאותו מין שמביא על הודאי, שלעולם מביאין בהמה — אף נקבה ממין העוף שמביאה על הודאי מביאה נמי על ספק לידה וזיבה. **מה זכר מביא קרבן** — על הספק ונאכל, שהרי אשם תלוי נאכל — אף נקבה שמביאה קרבן מן העוף על ספק יהא נאכל!

אמרת

תוספות

קסבר חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא — בין בהבאתן ובין דשרי לאוכלם. וכן מותר להביא [הלחם והזרוע בשלה] מן האיל ולהניף בעזרה, והאימורים של חטאת — איכא למימר יעלם לשם עצים, והדם יזרוק לשם שמים, ועולה ושלמים יעשה לשם נדבה. **משום** הכי כי מיטמא מייתי קרבן ציפורין — דמשמע ליה מדיר בנו בנזיר, דכל תורת נזיר עליו, ואם מיטמא — מביא ציפורים, אחד לעולה ואחד לחטאת, ונאכל. **אלא** לרבי יוסי ברבי חנינא קאכיל כהן נבילה — שהרי [מצותו] במליקה. והא לא קשיא ליה קאכיל טרפה — דמליקה מן העורף, והוה ליה נשברה חוט השדרה! דאיכא למימר דסבר ליה כמאן דאמר: מחזיר הסימנין אחורי העורף (חולין יט,ב).

קסבר רבי יוסי ברבי חנינא אין שחיטה לעוף מן התורה — ולא צריכא אלא נחירת סימנין, להוציא הדם דרך הסימנים, ומכי מולק והוציא הדם — תו לא צריך. **הכי** גרסינן: וסבר רבי יוסי ברבי חנינא הכי והתניא אמר רבי יוסי ברבי חנינא וכו'. ולא גריס ר"ת, דרבי יוסי ברבי חנינא אמורא הוא, ולא תנא. וגרס (ר"ת) הכי: סבר לה כרבי יוסי ברבי יהודה, דאמר: אין שחיטה לעוף, וחולין שנשחטו בעזרה — לאו דאורייתא. סבר כרבי יוסי ברבי יהודה דאמר לקמן. ומיהו לא אשכחנא בעלמא דאית ליה הכי אלא מהא דאמר לקמן: עד מתי מדיר בנו בנזיר — עד שיגיע לעונת נדרים. ואיכא חד לישנא בתלמוד דמפרש [טעמיה] דסבר כדי לחנכו במצות, ואם כן לדידיה זקוק לומר כל מה שאמרנו לרבי יוסי ברבי חנינא — דאין שחיטה לעוף מן התורה, וחולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא. ורבינו תם מפרש דאין לשבש הספרים. דהא רבי יוסי ברבי חנינא דשמעתין על כרחך תנא היה, ואינו אותו שבתלמוד שמוזכר באמורא, שהרי אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי יוסי ברבי חנינא, ורבי יוסי ברבי חנינא היה תלמיד דרבי יוחנן, דאמר בפרק שלישי דסנהדרין (ל,ב) דרבי יוחנן סמכיה, ואמר ליה: אמור מה ששמעת. ואיך אמר רבי שמעון בן לקיש משמו? אלא ודאי תרין הוו. **וסבר** רבי יוסי ברבי חנינא הכי והתניא מנין לחטאת [העוף] הבאה על הספק — כגון זב וחבה מספק, ויולדת ואינה יודעת אם ולד הפילה אם רוח הפילה.

לזכר ולנקבה ומקיש נקבה לזכר — שהרי שוין הם בהך דינא, דזכר מביא קרבן על הודאי, כגון חטאת בהמה אם אכל חלב, והא הדין נקבה. דזה דבר פשוט בלא היקש, הילכך נקיש: מה זכר מביא על הספק אשם תלוי — אף נקבה מביאה על הספק. וצריך עיון: דזה נמי דבר פשוט, [דפרשה] באשם תלוי כתיב (כגון) גבי איש וגבי אשה, דכל התורה כולה (ובענין אחר יש לפרש) בלשון זכר נאמרה! ונראה לרבנו יצחק: דמיירי בזב שבא על הזבה, מה הזכר מביא חטאת — אף נקבה מביאה [חטאת], ומה הוא מביא נמי כשהוא ספק זב — אף היא נמי מביאה חטאת עוף היכא שבא עליה כשהיא ספק זבה. [והוא הדין דמצי למימר: מה זכר וכו'] אף נקבה מביאה על הספק, ספק זבה מביאה על הספק כמו בסמוך. ומה זכר ממין שהוא מביא קרבן על הודאי, דהיינו בהמה לחטאת — הוא מביא על הספק, דמביא בהמה לאשם תלוי. אף נקבה, ממין שמביאה על הודאי, דהיינו חטאת העוף — תביא על הספק עוף לחטאת. והוא הדין דמצי למימר: כי היכי דמביא הוא אשם על [ספק] חלב — [היא נמי] מייתי לספק זיבה חטאת העוף על הספק. **א'** מה זכר מביא קרבן ונאכל — על ספיקו, דאשם תלוי נאכל, אף נקבה כשמביאה על הספק — יהיה נאכל.

אמרת

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת. - אִי הָכִי אֲפִילּוּ אִשָּׁה נַמִּי! - קָסְבַר: אִישׁ חַיָּיב לְחַנֵּךְ בְּנוֹ בְּמִצְוֹת, וְאֵין הָאִשָּׁה חַיֶּבֶת לְחַנֵּךְ אֶת בְּנָהּ. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר - אַמְטוּ לְהָכִי, בְּנוֹ - אִין, בִּתּוֹ - לָא. אֶלָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ, אֲפִילּוּ בִּתּוֹ! - קָסְבַר: בְּנוֹ - חַיָּיב לְחַנְּכוֹ, בִּתּוֹ - אֵינוֹ חַיָּיב לְחַנְּכָהּ. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דַּאֲמַר הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר - אַהָכִי בְּנָזִירוּת אִין, בְּנְדָרִים לָא. אֶלָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ, אֲפִילּוּ נְדָרִים נַמִּי! - לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר; לֹא מִיבַּעְיָא בְּנְדָרִים דְּלֵית לֵיהּ נִיוּוּל, אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּנְזִירוּת דְּאִית לֵיהּ נִיוּוּל - אֲפִילּוּ הָכִי חַיָּיב לְחַנְּכוֹ. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר - הַיְינוּ דְּקָתָנֵי "מִיחָה אוֹ שֶׁמִּיחוּהוּ קְרוֹבָיו", אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל כְּמִינֵּיהוֹן קְרוֹבִים דְּאָמְרִין לֵיהּ: לָא תִּיגְמְרֵיהּ מִצְוֹת?! - קָסְבַר: כָּל חִינּוּךְ דְּלָא חֲשִׁיב - לָא נִיחָא לֵיהּ. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר - מִשּׁוּם הָכִי מְגַלֵּחַ וְעָבֵיד הַקָּפָה. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת - הָא קָעָבֵיד הַקָּפָה! - קָסְבַר: הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ מִדְּרַבָּנַן, וְחִינּוּךְ מִדְּרַבָּנַן, וְאָתֵי חִינּוּךְ דְּרַבָּנַן וְדָחֵי הַקָּפָה דְּרַבָּנַן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר - אַהָכִי מְגַלֵּחַ מַיְיתֵי קָרְבָּן. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת, הָא קָא מַיְיתֵי חוּלִּין לָעֲזָרָה! - קָסְבַר: חוּלִּין בָּעֲזָרָה לָאו דְּאוֹרַיְיתָא. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר - אַהָכִי כִּי מִיטַּמֵּא מַיְיתֵי קָרְבַּן צִיפֳּרִין, וְאָכֵיל כֹּהֵן מְלִיקָה. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ - הָא קָאָכֵיל נְבֵילָה! - קָסְבַר בְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאֵין שְׁחִיטָה לָעוֹף מִן הַתּוֹרָה, וְחוּלִּין בָּעֲזָרָה לָאו דְּאוֹרַיְיתָא. - וְסָבַר רַבִּי יוֹסֵי הָכִי? וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִנַּיִן לְחַטָּאת הָעוֹף שֶׁהִיא בָּאָה עַל הַסָּפֵק שֶׁאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה", מַקִּישׁ נְקֵבָה לְזָכָר; מַה זָּכָר מֵבִיא קָרְבָּן עַל הַוַּדַּאי - אַף נְקֵבָה מְבִיאָה קָרְבָּן עַל הַוַּדַּאי, וּמַה זָּכָר מֵבִיא עַל הַסָּפֵק - אַף נְקֵבָה מְבִיאָה עַל הַסָּפֵק, וּמַה זָּכָר מִמִּין שֶׁהוּא מֵבִיא עַל הַוַּדַּאי מֵבִיא עַל הַסָּפֵק - אַף נְקֵבָה מִמִּין שֶׁהִיא מְבִיאָה עַל הַוַּדַּאי מְבִיאָה עַל הַסָּפֵק. אִי מַה זָּכָר מֵבִיא קָרְבָּן וְנֶאֱכָל, אַף נְקֵבָה מְבִיאָה קָרְבָּן וְנֶאֱכָל! אָמַרְתְּ:

לא

תוספות

אמרת לא — אמור מעצמך שלזה לא נקישם. אם אמרת בזכר שבו [איסור] אחד, דחולין בעזרה קאכיל — תאמר בנקיבה שיש שני איסורין, חולין בעזרה ואיסור נבלה. לכך מביאה חטאת העוף ואינו נאכל. אלמא אית ליה דין שחיטה לעוף מן התורה, וחולין שנשחטו בעזרה דאורייתא.

מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא דילמא תרין איסורין דרבנן — אבל דאורייתא לא הויין תרי איסורי, דאין שחיטה לעוף מן התורה, וחולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא. וצריך עיון: אם ההיקשא דרשה גמורה — היכי קאמר: לא אם אמרת בזכר שכן איסור אחד, תאמר בנקבה שכן שני איסורין דרבנן? הא אין משיבים בהיקש! ויש לומר: דודאי ההיקש דרשה גמורה, לענין שיש תקנה לספק יולדת במה שמביאה חטאת העוף. אבל מה שאמר התנא שאינו נאכל — חומרא דרבנן הוא, ומן התורה הוא נאכל, דאין שחיטה לעוף, וחולין בעזרה אין דאורייתא, ורבנן החמירו. למאן דאמר דאית ליה בעלמא חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא, וקיימא לן בכל דוכתי דחטאת העוף בא על הספק — על כרחך דרשה גמורה הוא, שהרי מליקת העוף הוי בשחיטת חולין, והכי מוכח כל הסוגיא. כך לשון רש"י (בבריתות ז,ב).

לימא כתנאי וכו' עד שיביא שתי שערות — דהיינו מיום שלש עשרה שנה ויום אחד ואילך. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: עד שיגיע לעונת נדרים, היינו שנת שלש עשרה, דשתים עשרה שנה נדריו נבדקין. **ואף** על גב דהגיע לעונת נדרים [מדיר] ליה — דמופלא סמוך לאיש דרבנן, דמן התורה הוא קטן, וברשות אביו הוא. **כיון** דנפק ליה מרשותיה — בעצמו מצי לידור בנזיר אם יצרה, תו לא מיחייב. וכולי עלמא מופלא סמוך לאיש מדרבנן. **אתיא** דאורייתא — נזירות דאביו, ודחי יציאתו מרשות אביו, דלא הוי אלא מדרבנן. ואפילו סמוך לאיש. כי בדקינן ליה דיודע להפלות. **ואיבעית** אימא כולי עלמא כדי לחנכו ומופלא סמוך לאיש דרבנן — וקשה: היכי מצי סבר לחנכו, דבפרק שני דחולין (כח,א) משמע דיש שחיטה לעוף מן התורה — ואם כן היכי אביל מליקה? וצריך לומר דלהך לישנא נימא דנייתי ולא יאבל, כמו חטאת העוף שבא על הספק [בפרק "כל שעה"] (פסחים כח,א). **לימא** הני תנאי כי הני — דפליגי אם מדירו [עד] שתי שערות או עד שיגיע [לעונת נדרים ו"לימא"] — לאו דוקא, דבזה ליכא שום דחוי. והכי נמי איכא בפרק "כל שעה" (פסחים לח,א). **והביאו** לפני רבן גמליאל לבדקו — פירש רבינו תם: באותו יום הביאו לפני רבן גמליאל, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. וקאמר תנא קמא: לידע אם הביא שתי שערות אם לא הביא, והיה יתר מבן שלש עשרה שנה ויום אחד.

רבי יוסי אומר — ובתוספתא גרסינן: רבי יוסי בן רבי יהודה. לידע אם הגיע לעונת נדרים — שהיה יתר משתים עשרה שנה ויום אחד, דנדריו נבדקין. **אמר** לו רבי אל תצטער — אל תטרח לבדקני, שהריני נזיר ממה נפשך, אם קטן אני — אהא בשביל אבי, אם גדול אני — אהא בשביל עצמי. והשתא סלקא דעתין דהכי קאמר: אם קטן אני — לגבי קבלת נדרים, דהיינו לפני הגעתי לעונת נדרים, ואם גדול אני — לענין קבלת נדרים, דהיינו כשהגיע לעונת נדרים. ולכך קמייתי התלמוד: בשלמא לרבי יוסי בן רבי יהודה, דאמר דאף מי שהגיע לעונת נדרים לא מצי אביו מדיר ליה — היינו דקאמר "אם קטן כו' ואם גדול אני אהא בשביל עצמי", דמשמע שאין אביו יכול להדירו.

ואמאי

רש"י

אמרת לא אם אמרת בזכר — לכך הוא נאכל. **שכן** — אין בו אלא איסור אחד — דדילמא שומן הוא מאי דאכל, והשתא קמייתי חולין לעזרה. **תאמר בנקבה** — דדילמא רוח הפילה, או דבר שלא נתחייבה עליה קרבן, וקא פגע בשני איסורין. **מאי שני** — דקאמר — דקא משוי לה למליקה, ואית בה איסור נבלה וחולין בעזרה. אלמא דסבירא ליה לרבי יוסי דשחיטת העוף מן התורה, וחולין בעזרה מן התורה. **הכי גרסינן: מתקיף לה רב אחא בר איקא דילמא** — מאי שני איסורין — בתרין איסורין מדרבנן, דאיסור מליקה ואיסור חולין בעזרה ליתא אלא מדרבנן. **עד שיביא שתי שערות** — דהיינו עד בן שלש עשרה שנה. דמבן שתים עשרה שנה ועד שלש עשרה שנה אם אדם יודע לשם מי נדר ולשם מי הקדיש — דבריו קיימין. והכי תנן במסכת נדה בפרק "יוצא דופן" (מה,ב). **מאי לאו תנאי היא** — ורבי דאמר עד שיביא שתי שערות קסבר דהלכה היא בנזיר שהאיש מדיר את בנו בנזיר, ומשום הכי מדיר ליה עד שיביא שתי שערות, ואף על גב שהגיע לעונת נדרים. **ורבי יוסי ברבי יהודה** — סבר דטעמא לא הוי אלא כדי לחנכו במצות. והילכך, כיון דהגיע לעונת נדרים ונפיק ליה מרשותיה — תו לא מיחייב לחנכו במצות. והיינו דקאמר: עד שיגיע לעונת נדרים. **מופלא הסמוך לאיש** — קטן שיודע להפלות ולומר, בזמן שהוא סמוך לאיש דהיינו בן שלש עשרה, לשם מי נדר לשם מי קידש. **רבי סבר מופלא הסמוך לאיש מדרבנן הוא** — דבודקין את נדריו, אם יודע למי נדר — שמקיים את דבריו. והילכך, הלכה למשה מסיני היא בנזיר דהאב מדיר את בנו בנזיר, אתי דאורייתא ודחי דרבנן. **ורבי יוסי ברבי יהודה סבר מופלא הסמוך לאיש מדאורייתא** — נדרי מעליא הוו. וכיון דמדאורייתא נפיק ליה מרשותיה דאב — תו לא חיילי עלויה נדרי דאב. איש הוי מבן שלש עשרה שנה ולא בפחות, שלא מצינו בכל התורה שיהא קרוי "איש" בפחות מבן שלש עשרה. אבל בבן שלש עשרה מצינו שקראו הכתוב איש, כדכתיב (בראשית לד) "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו", וגמירי: שמעון ולוי בההיא שעתא בני שלש עשרה שנה הוו, והרוצה לחשוב יצא ויחשוב. הכי גרסינן: ואיבעית אימא דבולי עלמא כדי לחנכו במצות ומופלא הסמוך לאיש דרבנן ורבי דאמר עד שיביא שתי שערות — דקסבר אתי חינוך כו'. רבי יוסי אומר לידע וכו'. **בשלמא לרבי יוסי** — דאמר: האיש אינו מדיר את בנו אלא עד שיגיע לעונת נדרים. היינו **דקאמר אם קטן אני** — שלא הגעתי לעונת נדרים — אהא נזיר בשביל אבא. ואם גדול אני, שהגעתי לעונת נדרים — אהא בשביל עצמי. **אלא לרבי** — הא אף על גב דהוי גדול, דהגיע לעונת נדרים, ברשותיה דאבוה קאי להזירו! האמר עד שיביא שתי שערות ביד האב להזיר את בנו.

אלא

לא, אם אָמַרְתָּ בְּזָכָר - שֶׁכֵּן אִיסּוּר אֶחָד, תֹּאמַר בְּנֻקְבָה - שֶׁשְּׁנֵי אִיסּוּרִין. מַאי שְׁנֵי אִיסּוּרִין - לָאו אִיסּוּר נְבֵילָה וְחוּלִּין בָּעֲזָרָה? מַתְקִיף לָהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: וְדִילְמָא מִיחַיַּיב עֲלֵיהּ מִשּׁוּם דְּמִיתְחַזֵּי כִּתְרֵין אִיסּוּרִין מִדְּרַבָּנַן! לֵימָא כְּתַנָּאֵי: עַד מָתַי מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר - עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים. מַאי לָאו תַּנָּאֵי הִיא, דְּרַבִּי סָבַר: הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר, וְאַף עַל גַּב דְּהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים - מַדִּיר לֵיהּ וְאָזֵיל עַד דְּמַיְיתֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים, סָבַר: כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת, וְכֵיוָן דְּנָפִיק מֵרְשׁוּתֵיהּ - תּוּ לָא מִיחַיַּיב? אָמְרִי: לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר, וְהָכָא בְּמוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ קָמִיפַּלְגִי; רַבִּי סָבַר: מוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ דְּרַבָּנַן, וְאָתְיָא דְאוֹרַיְיתָא דָּחְיָא דְּרַבָּנַן, וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: מוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ דְּאוֹרַיְיתָא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת, וּמוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ דְּרַבָּנַן הִיא; רַבִּי סָבַר: אָתֵי חִינּוּךְ דְּרַבָּנַן וְדָחֵי מוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ דְּרַבָּנַן, וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים, קָסָבַר: לָא אָתֵי חִינּוּךְ דְּרַבָּנַן וְדָחֵי מוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ. לֵימָא הָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי חֲנִינָא שֶׁהִדִּירוֹ אָבִיו בְּנָזִיר וְהֵבִיאוֹ לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל בּוֹדְקוֹ לֵידַע אִם הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אִם לֹא הֵבִיא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לֵידַע אִם הִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים אִם לָאו. אָמַר לוֹ: רַבִּי, אַל תִּצְטַעַר לְבוֹדְקֵנִי, אִם קָטָן אֲנִי - אֶהְיֶה בִּשְׁבִיל אַבָּא, אִם גָּדוֹל אֲנִי - אֶהְיֶה בִּשְׁבִיל עַצְמִי. עָמַד רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּנְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ, אָמַר: מוּבְטָח אֲנִי בְּזֶה שֶׁמּוֹרֶה הֲלָכָה בְּיִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ: לֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁהוֹרָה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל. בְּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים - הַיְינוּ דְּקָאָמַר "אִם קָטָן אֲנִי - אֶהְיֶה בִּשְׁבִיל אַבָּא". אֶלָּא לְרַבִּי, דְּאָמַר עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, "וְאִם גָּדוֹל אֲנִי אֶהְיֶה בִּשְׁבִיל עַצְמִי",

הא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לא – אין להקיש נקבה לזכר לענין זה, משום שיש חילוק בין קרבן הזכר לקרבן הנקבה לגבי מספר האיסורים שעוברים באכילת הבהמה אילו לא היתה באה לקרבן, **אם אָמַרְתָּ בְּזָכָר** המביא אשם תלוי, שמותר לאוכלו משום **שֶׁכֵּן** האוכל בהמה זו, עובר בספק רק **על איסור אֶחָד**, שמא המקריב לא עבר את העבירה, ועתה הוא אוכל חולין בעזרה, **תֹּאמַר בִּנְקֵבָה** המביאה חטאת העוף מספק **שֶׁהאוכלה** עובר על ספק **שְׁנֵי איסורין**, ואין ללמוד זה מזה. ומבארת הגמרא: **מַאי שְׁנֵי איסורין** – לאלו שני איסורים נתכוין התנא, **לָאו** – האם אינם **איסור נְבֵלָה וְחוּלִין בְּעֲזָרָה** – שהרי חטאת העוף נמלקת, ואם האשה פטורה מקרבן נמצא שהוא נבילה, וגם חולין הוא ואסור לאוכלו בעזרה. ומבואר בדבריו שיש שחיטה לעוף מן התורה, ואיסור חולין בעזרה מדאורייתא, וקשה על מה שתירצנו לשיטת ריש לקיש שהבן יכול להביא קרבן ציפורים אף על פי שנזירותו מדרבנן, משום שאיסורים אלו גם הם מדרבנן.

הגמרא מקשה על ההוכחה מהברייתא: **מַתְקִיף לָהּ** [–הקשה] **רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא**, מנין שכוונת הברייתא באומרה 'שני איסורין' שיש שני איסורי תורה, **וְדִילְמָא** (מיחייב עליה משום **דמיתחזי כתרין**) [**תְּרֵין**] **איסורין מִדְּרַבָּנָן** – שמא כוונת הברייתא שבאכילת חטאת העוף הבאה על הספק עוברים מספק על שני איסורים מדרבנן, ולכן אסרו חכמים לאכלה, אבל מן התורה מותר לאכלה כמו אשם תלוי.

הגמרא חוזרת למחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש שנחלקו אם האב מדיר את בנו מכח הלכה למשה מסיני, או מתקנת חכמים. ומבררת הגמרא האם כבר נחלקו בכך תנאים: **לֵימָא כְּתַנָּאֵי** – שמא נאמר שזו מחלוקת תנאים, שכן שנינו בברייתא, **עַד מָתַי** – עד איזה גיל האב **מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר, עַד שֶׁיָּבִיא** הבן **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת** – שנעשה גדול, **דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, שהאב יכול להדיר את בנו בנזיר רק **עַד שֶׁיַּגִּיעַ** הבן **לְעוֹנַת נְדָרִים** – לזמן שיכול הבן לנדור בעצמו ונדריו חלים, דהיינו בן שתים עשרה שנה ויום אחד. ושואלת הגמרא: **מַאי לָאו תְּנָאֵי הִיא** – לכאורה נחלקו במחלוקתם של רבי יוחנן וריש לקיש, **דְּרַבִּי סָבַר הֲלָכָה** למשה מסיני **הִיא בְּנָזִיר** שהאב מדיר את בנו, **וְלֵכֶן אַף עַל גַּב דְּהַגִּיעַ** הבן **לְעוֹנַת נְדָרִים, מַדִּיר** לֵיהּ **וְאָזִיל** – עדיין מדירו האב **עַד דְּמַיְיתֵי** הבן **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר** שיכול להדירו רק **עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים, סָבַר** שמה שהאב יכול להדירו זהו מתקנת חכמים **כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת, וְכֵיוָן דְּנָפִיק מֵרְשׁוּתֵיהּ** – ולכן משהגיע הבן לעונת נדרים, שיוצא מרשות האב לגבי נדרים, שיכול לנדור בעצמו, **הוּ לֵא מִיחַיַּיב** – אין האב חייב עוד בחינוכו, ולכן אינו יכול להדירו.

משיבה הגמרא שאין הכרח לפרש מחלוקתם כן: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, **לֵא** בזה נחלקו התנאים, אלא כך יש לפרש מחלוקתם, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין רבי ובין רבי יוסי ברבי יהודה סוברים כרבי יוחנן שהֲלָכָה למשה מסיני **הִיא בְּנָזִיר, וְהָכָא בְּמוּפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ קָמִיפַּלְגִי** – ואכן נחלקו בדין 'מופלא הסמוך לאיש' [דהיינו קטן מגיל שתים עשרה עד שלוש עשרה שנה], האם נדריו קיימים מן התורה או מדרבנן, **רַבִּי סָבַר שמופְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ** נדריו קיימים רק **מִדְּרַבָּנָן, וְאָתְיָא** – ובא הדין שהאב יכול להדירו בנזיר שהוא **מִדְּאוֹרַיְיתָא, וְדָחְיָא** – ודוחה את הדין **דְּרַבָּנָן** שמופלא הסמוך לאיש נמצא ברשות עצמו ויכול לנדור, ולכן גם אחרי שהבן הגיע לעונת נדרים והוא מופלא הסמוך לאיש, יכול האב להדירו בנזיר. **וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, שמופְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ** נדריו קיימים **מִדְּאוֹרַיְיתָא,** ולכן אחרי שהבן הגיע לעונת נדרים והוא נמצא ברשות עצמו מדאורייתא, אין כח לאב להדירו.

הגמרא מבארת באופן נוסף שרבי ורבי יוסי ברבי יהודה לא נחלקו במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא**, ביאור נוסף במחלוקת התנאים, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – רבי ורבי יוסי ברבי יהודה סוברים כריש לקיש שהאב מדיר את בנו רק מתקנת חכמים **כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת, וכמו כן שניהם סוברים שדין מופְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ** שנדריו קיימים, **מִדְּרַבָּנָן הִיא.** ונחלקו בענין אחר, **רַבִּי סָבַר, אָתֵי** – באה מצות **חִינּוּךְ** שהיא **מִדְּרַבָּנָן וְדָחֵי** – ודוחה דין **מופְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ** שגם הוא **מִדְּרַבָּנָן** ולכן יכול להדירו גם כשהוא מופלא הסמוך לאיש. **וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר** שהאב יכול להדיר את בנו רק **עַד שֶׁיַּגִּיעַ** הבן **לְעוֹנַת נְדָרִים, קָסָבַר שלֵא אָתֵי** מצות **חִינּוּךְ** שהיא **מִדְּרַבָּנָן וְדָחֵי** דין **מופְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ**, וכיון שהבן נמצא ברשות עצמו ויכול לנדור, אין האב יכול לחנכו ולהדירו בנזירות.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת שנחלקו התנאים באותה מחלוקת כבברייתא הקודמת: **לֵימָא הָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי** – נאמר שהתנאים בברייתא שלפנינו נחלקו באותה מחלוקת שנחלקו רבי ורבי יוסי ברבי יהודה בברייתא הקודמת, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי חֲנִינָא שֶׁהִדִּירוֹ אָבִיו בְּנָזִיר** כשהיה יותר מבן שלוש עשרה שנה ויום אחד, **וְהֵבִיאוֹ** אביו באותו יום שהדירו **לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל,** לשואלו האם חלה הנזירות, **וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל בּוֹדְקוֹ** – את רבי חנינא, **לֵידַע הָאֵם** כבר **הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, אִם** – או **שלֹא הֵבִיא** שתי שערות, שאם הביא שתי שערות לא חלה נזירות אביו, ואם עדיין לא הביא שתי שערות חלה הנזירות, אלו דברי חנא קמא. **וְרַבִּי יוֹסֵי** חולק **וְאוֹמֵר** שלא כך היה המעשה, אלא רבי חנינא היה יותר מבן שתים עשרה שנה ויום אחד ופחות מבן שלוש עשרה שנה, ובדיקת רבן גמליאל היתה **לֵידַע הָאֵם הִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים** – האם רבי חנינא יודע לשם מי נדר ואין אביו יכול להדירו בנזיר, **אִם לָאו** – או שאינו יודע לשם מי נדר ואביו יכול להדירו בנזיר. וכך היה המשך המעשה, **אָמַר** לוֹ רבי חנינא לרבן גמליאל, **רַבִּי, אַל תִּצְטַעַר** – אל תטרח **לְבוֹדְקֵנִי,** משום שממה נפשך אני נזיר, **אִם** עדיין **קָטָן אֲנִי, אֶהֱיֶה** נזיר **בִּשְׁבִיל** – מחמת מה שהדיר אותי **אַבָּא, וְאִם גָּדוֹל אֲנִי, אֶהֱיֶה** נזיר **בִּשְׁבִיל עַצְמִי** – שאני מקבל עלי כעת נזירות. **עָמַד רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּנְשָׁקוֹ** לרבי חנינא **עַל רֹאשׁוֹ וְאָמַר, מוּבְטָח אֲנִי בָּזֶה** – ברבי חנינא **שֶׁיִּהְיֶה מוֹרֶה הֲלָכָה בְּיִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ, לֹא הָיוּ** – לא עברו אלא **יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁהוֹרָה** רבי חנינא **הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל.** מבואר בברייתא שתנא קמא ורבי יוסי שנחלקו האם רבן גמליאל רצה לבדוק אם רבי חנינא הביא שתי שערות, או שרצה לבדוק אם רבי חנינא הגיע לעונת נדרים, נחלקו במחלוקתם של רבי ורבי יוסי ברבי יהודה, האם האב יכול להדיר את בנו בנזיר עד שיביא שתי שערות או רק עד שיגיע לעונת נדרים.

הגמרא מבינה שדברי רבי חנינא 'אם קטן אני אהיה בשביל אבא, ואם גדול אני אהיה נזיר בשביל עצמי', אין הכוונה קטן וגדול ממש, אלא קטן וגדול לגבי נדרים, כלומר קודם שיודע לשם מי נדר ואחר שיודע לשם מי נדר, ומקשה הגמרא: **בְּשְׁלָמָא לְפִי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר** שהאב יכול להדיר את בנו בנזיר רק **עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים, הַיְינוּ דְּקָאָמַר** – מובן מה שאמר רבי חנינא **אִם קָטָן אֲנִי** לענין נדרים, **אֶהֱיֶה** נזיר **בִּשְׁבִיל** – מחמת מה שהדיר אותי **אַבָּא,** ואם גדול אני לענין נדרים שיכול אני לנדור בעצמי אהיה נזיר בקבלת עצמי, שהרי אחרי שהגיע לעונת נדרים אין האב יכול להדירו בנזיר. **אֶלָּא לְרַבִּי דְּאָמַר** שהאב יכול להדיר את בנו בנזיר **עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת,** קשה מדוע אמר רבי חנינא **וְאִם גָּדוֹל אֲנִי** לענין נדרים **אֶהֱיֶה** נזיר **בִּשְׁבִיל עַצְמִי.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָא בִּרְשׁוּתֵיהּ דַּאֲבוּהַּ קָאֵים – הלא הוא עומד עדיין ברשות אביו ואביו יכול להדירו בנזיר, שהרי רבי סובר שהאב יכול להדיר את בנו בנזיר עד שיביא שתי שערות, ומדוע אמר רבי חנינא שאם הגיע לעונת נדרים לא יהיה נזיר מחמת שאביו הדירו אלא מחמת נזירות שקיבל הוא עצמו. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** לדעת רבי, אין הכוונה בדברי רבי חנינא 'אם קטן אני ואם גדול אני' לקטנות וגדלות של נדרים, אלא הכוונה לקטנות וגדלות גמורה, **דְּאָמַר** רבי חנינא, אם עדיין לא הבאתי שתי שערות, שאני עומד ברשות אבי, **אֶהֱא נזיר כִּשְׁכִּיל** – מחמת הנזירות שהדיר אותי **אַבָּא**, ואם הבאתי שתי שערות שאני עומד ברשות עצמי, **אֶהֱא נזיר כִּשְׁכִּיל** – מחמת הנזירות שנדרתי אני **עַצְמִי**.

הגמרא מקשה על רבי הסובר שרבי חנינא התכוין באמרו 'אם קטן אני ואם גדול אני' לקטן וגדול ממש: כיון שלפי רבי הביאור בדברי רבי חנינא 'אם קטן אני אהיה בשביל אבא ואם גדול אני אהיה בשביל עצמי', הוא שהתכוין לקטנות וגדלות ממש של הבאת שערות, אם כן לא הועיל רבי חנינא בדבריו לענין הבאת הקרבנות שבסוף ימי הנזירות, **וְאִי אַיְיתֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מַעֵיקָּרָא** – אם מדובר שבדקו ומצאו שרבי חנינא הביא שתי שערות קודם שהדירו אביו, לא קשה על רבי, שהרי **קָאֵים בִּנְזִירוּת דִּילֵיהּ** – חלה רק קבלת הנזירות של עצמו, ומביא קרבנות בסוף ימי הנזירות. **וּכְמוֹ כֵן לְבַסּוֹף** – אם מדובר שהביא שתי שערות רק אחרי שכלו שלושים ימי הנזירות שהדירו אביו, גם כן לא קשה על רבי, שהרי **קָאֵים בִּנְזִירוּת דַּאֲבוּהַּ** – הוא היה נזיר רק מחמת שהדירו אביו, ומביא קרבנות בסוף ימי הנזירות. **וְאִי אַיְיתֵי בְּמִצְעֵי, מַאי** – אלא אם מדובר שהביא שתי שערות באמצע שלושים ימי הנזירות שהדירו אביו, קשה, איך יוכל להביא קרבנות בסוף הנזירות, הלא באמצע ימי הנזירות בטלה נזירות אביו, שהנזירות שמדיר אב את בנו מתבטלת מאליה כשהבן נהיה גדול והביא שתי שערות, ומדוע אמר רבי חנינא לרבן גמליאל שאין צריך לבודקו כיון שהתנה שבין כך ובין כך יהיה נזיר, הלא צריך לבודקו כדי לדעת שאם יביא שתי שערות בתוך ימי הנזירות לא יוכל להביא קרבנות בסוף ימי הנזירות.

הגמרא מבארת שזה קשה רק לפי רבי: **הָנִיחָא לְפִי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר** שהזמן שיכול האב להדיר הוא רק **עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים**, ומה שאמר רבי חנינא 'אם קטן אני ואם גדול אני' כוונתו היתה לקטנות וגדלות של עונת נדרים, לא קשה איך יוכל להביא קרבנות בסוף הנזירות, כיון שאפילו אם הגיע לעונת נדרים בתוך ימי הנזירות, לא בטלה נזירות אביו, ויכול להביא קרבנות בסוף ימי נזירות אביו. **אֶלָּא** לְפִי **רַבִּי דְּאָמַר** שהאב יכול להדיר את בנו **עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת**, וכוונת רבי חנינא שאמר 'אם קטן אני ואם גדול אני' היתה לקטנות וגדלות ממש של הבאת שערות, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך אפשר לבאר את דברי רבי חנינא שאין צריך לבודקו.

אָמְרֵי – אמרו בני הישיבה, אכן לְדעת **רַבִּי לֵיכָּא תַּקַּנְתָּא עַד דְּיָתִיב דִּילֵיהּ וְיָתִיב דַּאֲבוּהִי** – אין לו תקנה להביא את הקרבנות, עד שישלים שלושים יום למנין הנזירות שאביו הדירו, ואחר כך ימנה שלושים יום נוספים מחמת הנזירות שקיבל בעצמו, ואז ממה נפשך היה נזיר שלושים יום ויכול להביא קרבנות, או מחמת הנזירות שהדירו אביו, או מחמת הנזירות שקיבל בעצמו:

משנה

משנה זו מבארת דין מיוחד שנאמר בקרבנות נזירות, שאדם שהיה נזיר, והפריש מעות לקרבנות נזירותו ומת, ואחרי מיתתו קיבל בנו נזירות על עצמו, יכול הבן להביא את קרבנות נזירותו ממעות אלו שהפריש האב לנזירותו. ובשאר קרבנות אין הדין כן, שאין הבן יכול להביא קרבנו ממעות שהפריש אביו לקרבנו.

הָאִישׁ שהוא נזיר, ובסוף ימי נזירותו צריך להביא קרבנות ולגלח, ואף אביו היה נזיר והפריש מעות לקרבנות נזירותו, ומת אביו, נאמרה הלכה למשה מסיני שהבן **מְגַלֵּחַ** – יכול לגלח **עַל** הקרבנות שיביא מהמעות שהופרשו **לִנְזִירוּת אָבִיהָ. וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ** – אבל אשה אינה יכולה לגלח על מעות שהפריש אביה לנזירותו, שכך נאמרה ההלכה שרק הבן מגלח על מעות נזירות אביו, ולא הבת.

אמנם דין זה שמגלח על נזירות אביו אינו אלא באופן מסוים. **כֵּיצַד** – באיזה אופן יכול לגלח על מעות נזירות אביו, **מִי שֶׁהָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים** – כלומר שהבן היה נזיר כבר בחיי אביו, **וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת סְתוּמִים לִנְזִירוּתוֹ** – לצורך קרבנות הנזירות, ולא פירש לאיזה קרבן הוא מפריש, אלא אמר סתם 'מעות אלו יהיו לקרבנות נזירותי', **וּמֵת** האב, **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, הֲרֵי אֵלּוּ** – המעות **יִפָּלוּ לִנְדָבָה, וְאֵין בֶּן זֶה מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו**, כיון שכבר היה נזיר בחיי אביו, ושניהם היו חייבים להביא קרבנות נזירות, ובמקרה זה לא נאמרה ההלכה. **וְאִיזֶהוּ הנזיר שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו, הֲרֵי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר, וְהָיוּ לוֹ** – לאב **מָעוֹת סְתוּמִים** – שהפריש לצורך קרבנות הנזירות, ולא פירש לאיזה קרבן הוא מפריש, **וּמֵת, וְאחרי מיתת האב אָמַר הבן, הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלֵּחַ עַל מָעוֹת אַבָּא, זֶהוּ הנזיר שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו:**

גמרא

שואלת הגמרא: **מַאי מַעְמָא** – מה הטעם שהאיש מגלח על נזירות אביו, ואילו האשה אינה מגלחת על נזירות אביה. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה** למשה מסיני **הִיא בְּנָזִיר**, שרק האיש מגלח על נזירות אביו ולא האשה.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא דין זה הוא פשוט, **וּמַאי לְמֵימְרָא** – מדוע צריך על כך הלכה למשה מסיני שאשה אינה מגלחת על נזירות אביה, וכי ההלכה באה לחדש את הדין **דְּבֵן יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו וּבַת לֹא**, הלא דבר פשוט הוא שבן יורש ובת אינה יורשת. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרכה הלכה זו שאשה אינה מגלחת על נזירות אביה, אלא במקרה **דְּלֵית לֵיהּ** – שלנזיר זה אין בן **אֶלָּא** רק **בַּת, מַהוּ דְּתֵימָא יוֹרְשִׁין גְּמִירִין לָהּ** – היינו יכולים לטעות ולומר שההלכה נאמרה שכל מי שיורש יכול לגלח על הנזירות של מי שאותו ירש, ואם כן במקום שאין בן והבת יורשת, תוכל לגלח על נזירות אביה, שהרי היא היורשת,

---

המשך ביאור למס' נזיר ליום שישי עמ' א

משנה

משנה זו ממשיכה לעסוק בדיני נזירות בטעות, ומבארת שאם הטעות היא על ידי דבר שנתחדש אחר קבלת הנזירות, שאין הנזירות מותרת על ידה.

מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר – מי שקיבל על עצמו נזירות, ונזר על דעת שיקריב בסוף ימי נזירותו את הבהמות שהיו לו באותה שעה שנזר, **וְהָלַךְ** בתוך ימי הנזירות **לְהָבִיא אֶת בְּהֶמְתּוֹ** ולהקדישה לצורך הבאת הקרבנות, **וּמְצָאָהּ שֶׁנִּגְנְבָה**, ומחמת כן התחרט על נזירותו, ובא לחכם להישאל עליה, ואמר, אילו הייתי יודע שהבהמה שהיתה לי עתידה להיגנב לא הייתי נוזר, כיון שאין לי מעות לקנות קרבן אחר. **אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְנְבָה** – לפני שנגנבה **בְּהֶמְתּוֹ נָזַר**, אין החכם מתיר לו על ידי פתח זה, שאם היה יודע שתיגנב הבהמה לא היה מקבל נזירות, משום שגניבה זו 'נולדה' אחרי קבלת הנזירות, ואין פותחים להישאל על נדר במה שנולד לאחר הנדר, אלא **הֲרֵי זֶה** ממשיך **לִהְיוֹת נָזִיר.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

אלא — אליבא דרבי, כגון דאמר "אהא בשביל אבא אהא בשביל עצמי". **אי אייתי שתי שערות מעיקרא** — כלומר, הניחא דמתרצת מתניתא בוותיה דרבי דלא מיחייב אלא בחדא נזירות — אילו אייתי שתי שערות מקמי הזירו אבוה. **קאים בנזירות דידיה** — כדקאמר איהו: אם אני גדול, שהבאתי שתי שערות, שאיני נתפס בשל אבא — אהא בשביל עצמי. ואי אייתי שתי שערות לבסוף דהדירו אביו — קאי בנזירות דאבוה, ולא חייל עליה נזירות דידיה כלל, דהא לא קביל עליה נזירות אלא אם אינו נתפס בשביל אביו, וכיון דעדיין לא הביא שתי שערות — חל עליה נזירות דאבוה, ולא חייל עליה נזירות דידיה כלל. **ואי אייתי באמצע** — לא ידענן אי בההיא שעתא דהדירו אביו אייתי ב' שערות אי לא, מי ניחא? והא כיון דאמר: אהא בשביל אבא, אהא בשביל עצמי, אם אינו נתפס בשביל אביו, ואפשר דקאים בשתים עשרה והגיע לעונת נדרים ועדיין לא הביא שתי שערות, וחל עליו נזירות שלו ונזירות של אביו, כיצד אתה פוטרו בנזירות אחת? והא מיחייב למיקם בנזירות על שלו ועל של אביו! **הכי גרסינן: הניחא לרבי יוסי ברבי יהודה דאמר עד שיגיע לעונת נדרים אלא לרבי דאמר עד שיביא שתי שערות מאי איכא למימר אמרי לרבי ליכא תקנתא עד דיתיב דידיה ויתיב דאבוה** — כלומר, לרבי יוסי דאמר דאין האב מדירו אלא עד שמגיע לעונת נדרים — ניחא, דלא חייל עליה אלא נזירות אחת. אלא לרבי, דאמר עד שיביא שתי שערות, כיון דאמר "אהא בשביל אבא אהא בשביל עצמי" ושניהם יכולין להזיר, אמאי לא מיחייב בשתי נזירות? אמרי: לרבי לית ליה תקנתא עד דעביד דיליה ודאבוה: [לישנא אחרינא]: אלא לרבי דאמר כו' — הא ברשותיה דאבוה קאים כל זמן שלא הביא שתי שערות, ושתי נזירות קביל עילויה. דאפילו רבי מודה דלכשהגיע לעונת נדרים מצי מזיר עצמו, ואפילו לא הביא שתי שערות. ואהדירו אבוה הוא דפליגי. ומשני: אלא דאמר בלשון זה אהא בשביל אבא כו' — כלומר, אי אבא מצי להדירני — אהא נזיר בנדר אבא, ואם לאו — אהא נזיר בשביל עצמי. וכיון דאביו יכול להדירו — חד נזירות קביל לחודיה. **אי אייתי שתי שערות מעיקרא** — קודם שהדירו אביו — קאים בנזירות דיליה, ולא בנזירות דאביו, דיצא מרשות אביו. **ולבסוף** — לאחר שבא לבית דין — קאים בנזירות דאבוה, דהא יש לאביו רשות בו, וכיון דמצי אביו להדירו — לא קביל עליה נזירות דיליה. **ואי דאייתי במצעי** — אחר שהדירו אביו קודם שבא לבית דין, ולא ידענן אי הני שתי שערות הוו ביה כשהדירו אביו, אי לא הוו ביה עד השתא. הא השתא על כרחיך ימנה שתי נזירות מספיקא, דדילמא לא הוו ביה שתי שערות מעיקרא עד השתא — ונמצא נדור בשביל אביו, וכשבא לפני בית דין ואמר "אהא בשביל עצמי" — ויהא נזיר נמי בשביל עצמו, דהא הביא שתי שערות במיצעי. ואי מייתי במיצעי מאי — דודאי השתא אייתי שתי שערות, ונמצא דנדר אביו נדר, וכשבא לבית דין ואמר נמי "אהא בשביל עצמי" — הוי נזיר בנדר דידיה, וימנה שתי נזירות. **משנה** הכי גרסינן במתניתין: האיש מגלח על נזירות אביו כו' כיצד מי שהיה אביו נזיר והפריש מעות על נזירותו ומת ואמר הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא. אמר רבי יוסי הרי אלו יפלו לנדבה ואינו מגלח על נזירות אביו. מי שהיה הוא ואביו נזירים והפריש מעות סתומין לנזירותו ומת זהו שמגלח כו'. **גמרא מאי טעמא** — אין האשה מגלחת על נזירות אביה. **הלכה היא בנזיר** — שהבן מגלח, ואין לנו ללמוד הימנו אלא מה שמסורת הוא בידינו, בן ולא בת. **פשיטא** — שהבן מגלח ולא הבת, דאין לבת במקום הבן כלום, והלכה למה ליי? **מהו דתימא יורשין גמירי לה** — שמגלחין על נזירות האב, ולא שנא בן, לא שנא בת במקום שאין בן.

קא

הָא בִּרְשׁוּתֵיהּ דַּאֲבוּהּ קָאִים! אֶלָּא, דְּאָמַר "אֱהֵא בִּשְׁבִיל אַבָּא, אֱהֵא בִּשְׁבִיל עַצְמִי". אִי אִייְתֵי שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת מֵעִיקָּרָא - קָאֵים בִּנְזִירוּת דִּילֵיהּ, וּלְבַסּוֹף - קָאֵים בִּנְזִירוּת דַּאֲבוּהּ. וְאִי אִייְתֵי בְּמִצְעֵי מַאי? הָנִיחָא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים, אֶלָּא לְרַבִּי, דְּאָמַר עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אָמְרִי: לְרַבִּי לֵיכָּא תַּקָּנְתָּא עַד דְּיָתֵיב דִּילֵיהּ וְיָתֵיב דַּאֲבוּהִי. **מִשְׁנָה הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו, וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלֵּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת סְתוּמִים עַל נְזִירוּתוֹ, וּמֵת. וְאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנַת שֶׁאֵגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אַבָּא". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: הֲרֵי אֵלּוּ יִפְּלוּ לִנְדָבָה, אֵין זֶה מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו. אֵיזֶהוּ שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו? מִי שֶׁהָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת סְתוּמִים לִנְזִירוּתוֹ וּמֵת - זֶה הוּא שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו. **גְּמָרָא** מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר. - פְּשִׁיטָא! מַאי לְמֵימְרָא דְּבֵן יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו, בַּת לָא?! - לָא צְרִיכָא, דְּלֵית לֵיהּ אֶלָּא בַּת. מַהוּ דְּתִימָא: יוֹרְשִׁין גְּמִירִין לָהּ,**

קא

תוספות

ואמאי הא ברשותיה דאב קאים — [ואפילו] הוי גדול. דקא סלקא דעתך ד"גדול אני" — היינו גדול לענין דנדרו נדר — דהיינו (לענין) משהגיע לעונת נדרים עד שיביא שתי שערות מצי מדיר ליה. ותנא קמא אמר: [לידע אם הביא] שתי שערות! אלא דאמר "אהא בשביל אבא אהא בשביל עצמי". כלומר, לא קאמר דאם קטן שאין נדרו נדר, ואם גדול שנדרו נדר. אלא, אם קטן אני — שרשות אבי עלי, דהיינו עד הבאת שתי שערות. והאי דקאמר "אם גדול" יש אומרים דלא גרסינן ליה, או שמא רוצה לומר: ואם גדול, שהביא שתי שערות, וכרבי, דאמר דמדיר בנו עד הבאת שתי שערות. **הכי** גרסינן: אי אייתי שתי שערות מעיקרא קאי (ברשותיה) בנזירות דידיה ואי בסוף קאי בנזירות דאבוה כי אייתי במיצעי מאי הניחא לרבי יוסי ברבי יהודה דאמר לעונת נדרים אלא לרבי מאי ליכא תקנתא עד דיתיב דיליה ויתיב דאבוה. וכן הגיהו בפירוש קדמונים. והכי פירש רבינו חננאל: אי אייתי מעיקרא, כלומר אם בדקוהו באותה שעה שבא לפני רבן גמליאל ביום שהדירו אביו, ומצאו לו שתי שערות — קאי בנדרים דידיה, ונדרו בשביל עצמו. ואי לבסוף, כלומר עכשיו שלא נבדק באותו היום, אם לא יביא שתי שערות עד לבסוף שלשים יום — דאישתכח דודאי אלו שלשים יום היו בשביל נדר אביו. אלא אייתי במיצעי, כלומר נראו בו סימנים תוך שלשים, היאך יצא ידי נזירות באותן שלשים יום? שהרי נזירות אביו מתבטל (עד) אחר הבאת סימנים, ואיך יביא קרבנותיו לסוף שלשים יום שהדירו אביו? וליכא למימר דדעתו היה שאפילו יביא סימנים שלא יפסיק נזירות אביו — מכל מקום אינו ראוי להביא קרבן בשביל נזירות אביו לבד וגם בשביל עצמו, כיון שלא פירש. ואם תאמר: ואמאי לא פריך הכי [למתניתין], דהיאך מדיר בנו בנזיר, כי מייתי במיצעי מאי? ויש לומר: דמתניתין איכא לאוקמי בעודו בשנת שתים עשרה, דאף אם מביא — הם שומא. אבל אהא קא קשיא ליה, דקאי ליה אחר שנת שלש עשרה שנה, מדקמייתי לתנא קמא למיבדקיה אם הביא אם לאו, דקודם לכן שומא אינן. אי נמי יש לפרש: דאמתניתין ליכא למיפרך, דודאי בדקינן במלאת ימי נזירותו, ואי מספקינן אי אייתי סימנים במיצעי לא (נבדיקיה). אבל אהא קשיא ליה, דקאמר דלא תצטער לבדקני, דבלא בדיקה תיקן הכל בתנאו, דאם קטן אני כאילו [לא] היה שם בדיקה צורך. ולכך פריך, דהא ודאי אי אייתי במיצעי אינו מתוקן כלל. **הניחא** לרבי יוסי ברבי יהודה דאמר עד שיגיע לעונת נדרים — והוא עומד בשנת שתים עשרה, ליכא למיחש, דהוי שומא. ואם תאמר: ניחוש שמא בא לעונת נדרים במיצעי, ואם כן איך יצא בנזירות אביו לבד שלשים יום? ופירש רבינו תם: דעונת נדרים אינה סותרת, דנהי דהאב אינו יכול להדירו מכאן ואילך, מכל מקום היכא דהדירו קודם לכן — משום עונת נדרים לא פקע, כיון דלא הוי כי אם דרבנן. אבל שערות, ד"איש" דאורייתא — פקע דאביו, ואם כן ניחוש לשערות במיצעי! יש לומר: דמיירי תחילת שלש עשרה, דאכתי אי הוה ליה במיצעי — הוה ליה שומא בעלמא. ואף אם בא לכלל עונת נדרים באמצע נזירות — אין להקפיד לפירוש רבינו תם דעונת נדרים אינה סותרת. דנהי נמי דאין מדירו (אלא) כשהגיע לעונת נדרים — אבתי קאי בקטנותו, וכל כמה דלא הדר ביה — הוה בנדר אביו. וגם שמא לא יוכל למחות באמצע. אלא לרבי, דאמר עד שיביא שתי שערות, והביאו לבדקו בשנת ארבע עשרה, לידע אם הביא במיצעי, מאי? **לרבי** ליכא תקנתא עד דיתיב דידיה — פירוש: שצריך שימתין רבי חנינא (שלשים) יום אחר שהדירו אביו. דאז ממה נפשך איכא [שלשים], או לפני הבאת סימנים, או אחר הבאת סימנים ועלתה לו נזירות אביו. **האיש** מגלח על נזירות אביו ואין אשה מגלחת כיצד מי שהיה הוא ואביו נזירים והפריש אביו מעות לנזירותו ומת. רבי יוסי אומר הרי אלו יפלו לנדבה. ואיזהו שמגלח על נזירות אביו — הרי שהיה אביו נזיר והיו לו מעות סתומין ומת ואמר הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא זהו שמגלח על נזירות אביו. הכי גרסינן בפירוש קדמונים, ובפירוש רבינו ברוך ובהרבה ספרים היא, דהוא ואביו נזיר — מגלח על מעות אביו, ואבבחיי אביו — אינו מגלח. **מאי** טעמא — אין אשה מגלחת על מעות אביה. **פשיטא** — בלא הלכה ידענן דאין בת מגלחת, ולמאי הוצרך מילתא דרבי יוחנן? ואם כן הא דקאמר התלמוד "מאי טעמא", מאי קושיא? דהכא פשוט לן דבן ולא בת! וצריך לומר: דרבי יוחנן גופיה אמרה, כי דף דבפרק "אלו מציאות" (בבא בתרא כא,א) וכמה? אמר רבי יצחק קב בארבע אמות: (ועיין עוד תוספות פסחים לג,ב דיבור המתחיל תתן וכו' ומה שנרשם שם).

אם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אם תימצי לומר פליגי — רבנן עליה דרבי יוסי. מדקתני במתניתין רבי יוסי אומר — משמע דפליגי רבנן עליה. ואם תימצי לומר פליגי רבנן, ארישא — דקאמר רבי יוסי אם נדר בחיי אביו אינו מגלח, ואמרי רבנן דמגלח בכל ענין. [או] אסיפא — דקאמר דנדר לאחר מיתה מגלח על [נזירות] אביו, ואמרי רבנן אינו מגלח. **תא** שמע — דארישא פליגי — דתניא: כיצד אמרו האיש מגלח על מעות אביו? מי שהיה אביו נזיר והפריש אביו מעות לנזירותו ומת, ואמר הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אביו. אבל מי שהיה הוא ואביו נזירים, והפריש אביו מעות לנזירותו ומת — הרי אלו יפלו לנדבה, דברי רבי יוסי. רבי אליעזר ורבי מאיר ורבי יהודה אומרים זהו שמגלח על נזירות אביו. וברוב ספרים היא משובשת.

בעי רבה יש לו שני בנים נזירים — לרבי יוסי — שנדרו אחר מיתת אביהן, ולרבנן — גם בחיי אביהן.

הילכתא גמירי לה — [ולא] כדין חלוקה בשוה. וכל דקדם גלח. וכל הקודם מהם זכה בהם. **ופלגא** הוי — פלגי, זה נוטל החצי וזה נוטל החצי, כמו בשאר ירושה. **בעי** [רבא], גריס רבינו תם, והראשון [רבה. בכור] ופשוט נזירים מהו? הלכתא גמירי לה, ולא מן הדין. והכא לא בעי גלוחי לפום מאי דשקיל. דאף על פי דשני פשוטי פלגי מכל מקום אינו כשאר ירושה — הכי נמי לענין שיטול הבכור פי שנים, [והכי נמי] לא מצי להביא תגלחתו לפום מאי דשקיל כשאר נכסים. או דילמא ירושה גמירי, כי היכי [דנוטל] פי שנים ממעות שהפריש אביו לקרבנות נזירותו, [כן מגלח]. ואם תמצי לומר: בחולין הוא דאית ליה פי שנים. פירש רבינו תם: בחולין — דאמר לשון חולין ולא לשון הקדש, דאמר "מעות אלו לנזירות". [אבל] בהקדש לא — אילו אמר "הרי אלו לקרבנות נזירותו". **או** דילמא כיון [דקני] ליה לגלוחי לא שנא. ואפילו אמר "לקרבנות נזירותו" דמוכח לשון הקדש. **אביו** נזיר עולם והוא נזיר סתם — או איפכא. כי גמירי הלכתא בסתם נזיר. ומצי למיבעי דאביו והוא נזיר עולם. או שמא הא פשיטא דמגלח, כיון ששמן האב והבן בחד גוונא לנזירות. **ואם** הכא אידי ואידי בנזירות טהרה, ומגלח שפיר על מעות אביו. **בעי** רב אשי אביו נזיר טמא והוא נזיר טהור — אביו נזיר טמא — נטמא והפריש מעות לציפורים ואשם, מהו שיוסיף בנו על אותם מעות להביא חטאת עולה ושלמים לנזירות טהרה? אי נמי, אביו נזיר טמא וחזר והתחיל ומנה נזירות טהרה, הואיל ונטמא לא הוי דומיא דנזירות דבן דלא נטמא — לא מגלח. אביו נזיר טהור והפריש מעות, והוא נזיר טמא, מהו שיביא הבן צפורים [מן] המעות שהפריש אביו לנזירות טהרה?

הדרן עלך מי שאמר

בית שמאי אומרים הקדש טעות הוי הקדש — כדמפרש ואזיל. ומשום דבתר הכי איירי בנזירות בטעות, נקט הני פלוגתייהו במכילתין. וכן משום פלוגתא דבית שמאי ובית הלל דבסמוך גבי: מי שנדר ונשאל לחכמים כו', אמרו להם בית הלל לבית שמאי: אי אתם מודים בזה שהוא הקדש טעות, ותצא ותרעה בעדר. כלומר, אם כן [היאך] אומרים בהקדש טעות דפליגי עלך?

כיצד

רש"י

קא משמע לן הלכה — בן ולא בת. **ואם תימצי לומר פליגי אריש** — הוא דפליגי רבנן, דאמרי שאף מגלח על נזירות אביו, ולא שני להו לרבנן בין רישא לסיפא, שבכולן האיש מגלח על נזירות אביו. **או אסיפא פליגי** — דלרבנן סבירא להו איפכא. דלמא מאי דשמיע להו מרבי יוסי דאמר ברישא דאין זה מגלח על נזירות אביו, סבירא להו לרבנן הוי מגלח. ומאי דקאמר רבי יוסי בסיפא דהוי מגלח, סבירא להו לרבנן דאינו מגלח. **הכי גרסינן: תא שמע כיצד אמרו האיש מגלח על נזירות אביו, מי שהיה הוא ואביו נזירים והפריש אביו מעות לנזירות ומת — זהו שמגלח על נזירות אביו. אבל מי שהיה אביו נזיר והפריש אביו מעות לנזירותו ומת, ואמר: הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא — הרי אלו יפלו לנדבה, דברי רבי יוסי. רבי אליעזר ורבי מאיר ורבי יהודה אומרים זהו שמגלח על נזירות אביו** — כלומר, מדקאמרי רבי אליעזר ורבי יהודה בהאיך ברייתא "זהו שמגלח", אלמא דארישא ואסיפא פליגי, והכי משמע: זהו שאמרו (על מנת) שמגלח על נזירות אביו; אבל מי שהיה נזיר בחיי האב, שכבר נתחייב בקרבן אחד בפני עצמו — אין מגלח על נזירות אביו. ושמע מינה דארישא וסיפא פליגי שמע מינה. **כל דקדים** — נזירותיה מגלח על נזירות אביו. או דילמא ירושה גמירי לה, וכל מאן דהוי בר ירושה גמירי לה דזכי בהו. **ופלגא הוי כו'** — וחולקין אותו בשוה, זה יביא חצאי וזה חצאי, ומייתו מבתיהן כדי להשלים קרבנותיהן עם מעות אביהן. **בעי רבא** — היו לו בנים נזירין בכור ופשוט, לגלח על נזירות אביו היכי שקלי ביה? **הילכתא גמירי לה** — שמגלחין על נזירות אביהן, ולא מחמת ירושה. והילכך לא בעי לגלוחי לפום מאי דשקיל, אלא בפלגא. או דילמא ירושה היא שמגלחין בנזירות אביהן, וכי היכי דשקיל האי בכור פי שנים בכל הנכסים — הכי בהאי נמי מגלח פי שנים. **וכחולין הוא דאית ליה** — לבכור פי שנים. **אבל בהקדש** — לאחר שנקרב הקרבן, ומבקשין לאוכלו — לא שקיל פי שנים, אלא חולקין ביניהם בשוה. **או דילמא** — כי היכי דקני ליה פי שנים לגלח בהן, הכי נמי לענין חלוקה לאחר שהקריבו קרבנותיהן, אף על גב דמוקדשין הן — שקיל בהו פי שנים. **כי גמירי הילכתא בסתם נזירות** — היכא דתרוויהו קיימי בסתם נזירות. אבל היכא דחד מנהון נזיר עולם — לא. או דילמא לא שנא. **ואם תמצי לומר הכא** — כיון דנזירות דאבא ונזירות דברא נזירות דטהרה הוא, מגלח הבן על נזירות האב. **בעי רב אשי היכא דאביו נזיר טמא והוא נזיר טהור** — מהו להוסיף על מעות צפורין שהפריש אביו להביא בהן קרבנות. וכן אם אביו טהור והוא טמא, מהו להביא צפורים באותן מעות שהפריש אביו לנזירות טהרתו? תיקו.

הדרן עלך מי שאמר

משנה בית שמאי אומרים הקדש טעות. כיצד אמר שור שחור שיצא מביתי ראשון — בשחרית, יהא הקדש, ויצא לבן — הרי זה הקדש. וכן בשיעלה דינר של כסף, או חבית של שמן — כולן הקדש, הואיל ויצאו בראשונה. ואף על גב שלא נתקיימו דבריו, שהוא סבור שיצא שחור, ויעלה דינר של זהב, וחבית של יין, תחילה.

ובית

קָא מַשְׁמַע לָן - הֲלָכָה. אִיבַּעְיָא לְהוּ: פְּלִיגֵי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹ לָא פְּלִיגֵי? וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר פְּלִיגֵי, אַרֵישָׁא אוֹ אַסֵּיפָא? - תָּא שְׁמַע: כֵּיצַד אָמְרוּ הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו? מִי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ, וּמֵת, וְאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אַבָּא" - זֶהוּ שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אָבִיו. אֲבָל מִי שֶׁהָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ, וּמֵת - הֲרֵי אֵלּוּ יִפְּלוּ לִנְדָבָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה אָמְרוּ: זֶה הוּא שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אָבִיו. בָּעֵי רַבָּה: יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים נְזִירִים, מַהוּ? הִילְכְתָא גְּמִירִין לָהּ, כָּל דְּקָדֵים גָּלַח - גָּלַח, אוֹ דִּילְמָא יְרוּשָׁה גְּמִירִין לָהּ, וּפַלְגָּא הָוֵי? בָּעֵי רָבָא: בְּכוֹר וּפָשׁוּט, מַאי? הִילְכְתָא גְּמִירִין לָהּ - וְהִילְכָךְ לָא בָּעֵי גַּלּוּחֵי לְפוּם מַאי דְּשָׁקֵיל. אוֹ דִּילְמָא יְרוּשָׁה הִיא, וְכִי הֵיכִי דְּשָׁקֵיל פִּי שְׁנַיִם - הָכִי מְגַלֵּחַ? וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר יְרוּשָׁה הִיא, וּלְפוּם דְּשָׁקֵיל מְגַלֵּחַ, וּבְחוּלִּין הוּא דְּאִית לֵיהּ פִּי שְׁנַיִם, אֲבָל בְּהֶקְדֵּשׁ לָא. אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דְּקָנֵי לֵיהּ לְגַלּוּחַ - לָא שְׁנָא? אָבִיו נָזִיר עוֹלָם וְהוּא נָזִיר סְתָם, אָבִיו נָזִיר סְתָם וְהוּא נָזִיר עוֹלָם, מַאי? כִּי גְּמִירִין הִילְכְתָא - בְּסְתָם נְזִירוּת, אוֹ דִּילְמָא לָא שְׁנָא? וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר הָכָא אִידִּי וְאִידִּי נְזִירוּת טָהֳרָה, בָּעֵי רַב אַשִׁי: אָבִיו נָזִיר טָמֵא וְהוּא נָזִיר טָהוֹר, אָבִיו נָזִיר טָהוֹר וְהוּא נָזִיר טָמֵא, מַאי? תֵּיקוּ.

הדרן עלך מי שאמר

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ טָעוּת - הֶקְדֵּשׁ,

ובית

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קָא מַשְׁמַע לָן הֲלָכָה למשה מסיני שדין זה אינו תלוי בדיני ירושה, אלא לעולם הבן מגלח על נזירות אביו, והבת אינה מגלחת על נזירות אביה.

הגמרא מבררת האם חכמים נחלקו על דברי רבי יוסי במשנה, או לא: אִיבַּעְיָא לְהוּ – הסתפקו בני הישיבה, פְּלִיגֵי רַבָּנַן עָלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי – האם חכמים חולקים על רבי יוסי, אוֹ לֹא פְּלִיגֵי – או שאינם חולקים עליו. וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר פְּלִיגֵי – שחכמים חולקים עליו, יש להסתפק על מה נחלקו, אֵרִישָׁא – על מה שאמר רבי יוסי ברישא שאם הבן היה נזיר בחיי אביו אינו מגלח, ועל זה חולקים חכמים וסוברים שגם במקרה כזה הבן מגלח על נזירות אביו. אוֹ שחכמים חולקים אַסֵּיפָא – על מה שאמר רבי יוסי בסיפא שאם הבן לא היה נזיר בחיי אביו הוא יכול לגלח על נזירות אביו, ועל זה חולקים חכמים וסוברים שגם במקרה כזה אינו מגלח, ולא נאמרה כלל הלכה למשה מסיני שהבן מגלח על נזירות אביו.

מביאה הגמרא ברייתא לפשוט את הספק: תָּא שְׁמַע, כֵּיצַד – באיזה מקרה אָמְרוּ – נאמרה הלכה למשה מסיני שהָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו, במקרה כגון זה, מִי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ – עבור קרבנות נזירותו, ולא פירש לאיזה קרבן הוא מפריש, וּמֵת האב, וְאָמַר הבן, הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אַבָּא, זֶהוּ הנזיר שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אָבִיו. אֲבָל מִי שֶׁהָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים – כלומר שהבן כבר היה נזיר בחיי אביו, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ, ולא פירש לאיזה קרבן הוא מפריש, וּמֵת האב, הֲרֵי אֵלּוּ – המעות יִפְּלוּ לִנְדָבָה, שבמקרה כזה לא נאמרה ההלכה שהבן מגלח על נזירות אביו. דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה חלקו וְאָמְרוּ שבמקרה זה שכבר היה נזיר בחיי אבא, זֶה הוּא הנזיר שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אָבִיו. ומפורש בברייתא שחכמים חולקים על רבי יוסי במקרה שהבן היה נזיר בחיי אביו, שרבי יוסי סובר שאינו מגלח על מעות אביו, וחכמים סוברים שגם במקרה כזה מגלח.

הגמרא מסתפקת בדין זה שהבן מגלח על נזירות אביו, מה הדין כשיש כמה בנים, כיצד הם נחלקים במעות אלו: כָּעֵי רַבָּה – הסתפק רבה, מה הדין כשיֵּשׁ לוֹ – לנזיר שְׁנֵי בָּנִים נְזִירִים, מַהוּ הדין בזה, האם לא נאמר בהלכה דין ירושה אלא הִילְכְתָא גְּמִירִין לָהּ – נאמרה ההלכה שכָּל דְּקָדִים גַּלַּח, גַּלַּח, וכל שקבלת נזירותו קודמת לקבלת אחיו הוא הקודם לגלח במעות. אוֹ דִּילְמָא יְרוּשָׁה גְּמִירִין לָהּ – שמא ההלכה נאמרה שהבנים זוכים במעות כדיני ירושה, וּפַלְגָּא הָוֵי – וכל בן זוכה בחצי ממעות הנזירות, ואין הבן האחד יכול לגלח על כל מעות הנזירות.

הגמרא מסתפקת ספק נוסף: כָּעֵי רָבָא – הסתפק רבא, מה הדין כשהשאיר האב שני בנים בְּכוֹר וּפָשׁוּט – ושאינו בכור, שדין הבכור בירושה שמקבל פי שנים מאחיו שאינו בכור, מַאי – כיצד תהיה החלוקה, האם הִילְכְתָא גְּמִירִין לָהּ – אין זה כירושה רגילה, אלא הלכה מיוחדת שהבן יכול לגלח על מעות אביו, וְהִילְכָךְ לֹא כָּעֵי נַלּוֹחֵי לְפוּם מַאי דְּשָׁקִיל – ולכן אין דין הבכור במעות הנזירות כדין נטילתו בנכסי אביו, ואין לו דין ליטול פי שנים במעות נזירות אביו. אוֹ דִּילְמָא יְרוּשָׁה הִיא – שמא ההלכה נאמרה שיש למעות אלו דין ירושה רגילה, וְכִי הֵיכִי דְּשָׁקִיל – וכשם שנוטל פִּי שְׁנַיִם בנכסים, הָכִי מְגַלֵּחַ – כך גם נוטל פי שנים במעות נזירות אביו. ומוסיפה הגמרא לבאר את צדדי הספק, שאינו תלוי בספק רבה כשהיו שני בנים נזירים, וְאפילו אִם תִּימְצֵי לוֹמַר שִׁירוּשָׁה הִיא – כלומר, גם לפי הצד בספק הקודם של הגמרא שיש במעות נזירות דין חלוקה כשאר ירושה, וּבשני אחים [שאף אחד מהם אינו בכור] חלוקת מעות הנזירות היא לְפוּם דְּשָׁקִיל מְגַלַּח – שכל אחד מגלח על חצי מהמעות כשם שיורש חצי בנכסים, מכל מקום יש להסתפק האם הבכור נוטל במעות אלו פי שנים, ומשום שבְּנכסים שהם חוֹלִין הוּא דְּאִית לֵיהּ לבכור פִּי שְׁנַיִם, כאמור בפסוק (דברים כא יז) ״בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ״, אֲבָל בְּמעות נזירות שאינם של האב אלא הם הֶקְדֵּשׁ, לֹא נוטל הבכור פי שנים שאין זה נקרא ״ימצא לו״. אוֹ דִּילְמָא [–שמא] כֵּיוָן דְּקָנֵי לֵיהּ הבן למעות ומקבל בהן זכות לְגַלּוֹחַ על הקרבנות שיביא מהם, לֹא שְׁנָא – אין חילוק בין זכות בנכסים שהם חולין לבין זכות במעות הקדש, והבכור מקבל פי שנים.

הגמרא מסתפקת ספק נוסף: אם היה אָבִיו נָזִיר עוֹלָם, וְהוּא – הבן נָזִיר סְתָם – לשלושים יום, וכן יש להסתפק במקרה הפוך, שאָבִיו היה נָזִיר סְתָם, וְהוּא – הבן נָזִיר עוֹלָם, מַאי – האם גם במקרים אלו נאמרה ההלכה שהבן מגלח על מעות נזירות אביו, או לא. וצדדי הספק הם, האם כִּי גְּמִירִין הִילְכְתָא – כשנאמרה ההלכה, נאמרה רק בְּסִתָּם נְזִירוּת, אבל בנזירות עולם לא נאמרה כלל הלכה זו שהבן מגלח על מעות נזירות אביו. אוֹ דִּילְמָא לֹא שְׁנָא – שמא נזירות עולם לא שונה מסתם נזירות, וכשם שבסתם נזירות נאמרה ההלכה שהבן מגלח על מעות נזירות אביו, כך גם בנזירות עולם. וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר – אפילו אם תאמר שהבן מגלח על נזירות אביו בין בנזירות עולם ובין בסתם נזירות, משום דַּהֲכָא אִידֵּי וְאִידֵּי נְזִירוּת טָהֳרָה – ששתי הנזירויות [של האב ושל הבן] היו נזירות טהרה. עדיין כָּעֵי – הסתפק רַב אַשִׁי כיצד יהיה הדין כשהיה אָבִיו נָזִיר טָמֵא והפריש מעות לקרבנות טומאה, וְהוּא – הבן נָזִיר טָהוֹר, ורוצה להוסיף על המעות ולהביא מהם את קרבנות נזירות הטהרה. וכן יש להסתפק במקרה הפוך, אם היה אָבִיו נָזִיר טָהוֹר והפריש את המעות להבאת קרבנות נזירות הטהרה, וְהוּא – הבן נָזִיר טָמֵא ורוצה להביא מהמעות קרבנות טומאה, מַאי – מה הדין במקרים אלו, האם כיון שהם שני סוגי קרבנות של נזירות, לא נאמרה ההלכה באופן כזה שהבן מגלח על נזירות אביו. או שאין חילוק, וההלכה נאמרה שהבן יכול להביא כל קרבנות נזירות ממעות שהפריש אביו לשם קרבנות נזירות. מסיקה הגמרא, תֵּיקוּ – הדבר עומד בספק ולא נפשט:

הדרן עלך מי שאמר

פרק זה עוסק בדיני הקדש ונזירות בטעות. ונחלק לכמה ענינים. א. הקדש בטעות, האם הוא הקדש או לא. ב. קבלת נזירות שיש בה צד של טעות, מה דין הנודר. ובדין פתח שנולד אחר קבלת הנזירות. ג. שנים שנחלקו על דבר מסוים, וקיבל כל אחד נזירות על עצמו אם הוא צודק, ונמצא הדבר כאחד מהם, מה דין הנזירות למי שנמצא שלא כדבריו.

משנה

המשנה מביאה מחלוקת תנאים האם אדם שהקדיש בטעות חל ההקדש: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הֶקְדֵּשׁ טָעוּת – אדם שהקדיש בהמה לקרבן, או שהקדיש ממון או דברי מאכל לבדק הבית, ולאחר מכן התברר שחלה טעות בדבריו, חל הֶקְדֵּשׁ אף על פי שטעה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵין הֶקְדֵּשׁ חל כשהקדיש בטעות.

כֵּיצַד – באיזה אופן נחלקו, **אָמַר** המקדיש, **שׁוֹר שָׁחוֹר שֶׁיֵּצֵא מִבֵּיתִי רִאשׁוֹן** בבוקר **הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ** לקרבן, **וְיָצָא** לבסוף שור **לָבָן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הֶקְדֵּשׁ** הוא, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ**, משום שלא נתקיימו דבריו, שהוא הקדיש רק את השור השחור שיצא ראשון, וכיון שהשור הראשון שיצא הוא לבן אין אף אחד משווריו הקדש, השחור אינו קדוש משום שלא יצא ראשון, והלבן אינו קדוש שהרי הקדיש דווקא שחור.

אמר המקדיש, **דִּינַר זָהָב שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹן הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ** לבדק הבית, **וְעָלָה** בידו לבסוף דינר **שֶׁל כֶּסֶף, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הֶקְדֵּשׁ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ**, משום שלא הקדיש דינר כסף, אלא את הדינר של זהב שיעלה בידו ראשון מכל הדינרים, וכיון שהראשון שעלה הוא דינר של כסף אין אף אחד מדינריו הקדש.

אמר המקדיש, **חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹנָה הֲרֵי הִיא הֶקְדֵּשׁ, וְעָלְתָה** בידו לבסוף חבית **שֶׁל שֶׁמֶן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הֶקְדֵּשׁ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ**, משום שלא הקדיש חבית של שמן, אלא את החבית של יין שתעלה בידו ראשונה מכל החביות, וכיון שהראשונה שעלתה היא חבית של שמן אין אף אחת מחביותיו הקדש:

גמרא

שנינו במשנתינו: **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הֶקְדֵּשׁ כו'** – הקדש טעות הקדש, ובית הלל אומרים, אין הקדש:

הגמרא מבארת את מחלוקת בית שמאי ובית הלל: **מַאי טַעְמַיְיהוּ** – מה טעמם **דְּבֵית שַׁמַּאי**, משום **דְּיָלְפִינַן** – שלומדים **תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ** – עצם הקדשת הבהמה, **מִסּוֹף הֶקְדֵּשׁ** – מתמורה, שקדושתה באה מכח קדושה אחרת. **מַה תְּמוּרָה** חלה **אֲפִילּוּ** אם המיר **בְּטָעוּת**, כגון שרצה לומר שור שחור יהיה תמורה ואמר שור לבן, או שרצה לומר שור זה תמורת עולה ואמר תמורת שלמים, ואף על פי שטעה חלה התמורה כמו שאמר, **אַף** תחילת **הֶקְדֵּשׁ** [–הקדשת הבהמה], חלה **אֲפִילּוּ** כשההקדש היה **בְּטָעוּת**, כגון שהקדיש שור שחור שיצא ראשון ולבסוף יצא שור לבן, שאף על פי שטעה חל ההקדש על השור הלבן. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, הָנֵי מִילֵּי** – מה שנאמר שהקדושה חלה אף בטעות הוא רק **בִּתְמוּרָה**, כיון שתמורה היא סוף הקדש שהרי היא באה מכח קרבן אחר, **אֲבָל אַחוּתֵי** [–להוריד] **הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת לֹא מַחֲתִינָן** – להחיל קדושה חדשה בטעות אי אפשר.

הגמרא מקשה על טעמם של בית שמאי לפי ביאור זה: **וּלְשִׁיטַת בֵּית שַׁמַּאי, מָה** הדין בתמורה **אִילּוּ אָמַר הֲרֵי זֶה** [–בהמה זו תמורה] **תַּחַת זֶה** [–בהמה זו] **לַחֲצִי הַיּוֹם** – מחצי היום ואילך, **מִי הַוְיָא תְּמוּרָה מֵהַהִיא שַׁעְתָּא** – וכי יש צד לומר שהתמורה חלה מיד, והבהמה קדושה בקדושת אותו קרבן שהמירו עליה כבר משעה שאמר כן, הלא ודאי שהדין אינו כן, שהרי גילה בדבריו שאינו רוצה שהתמורה תחול קודם חצי היום, **אֶלָּא עַד דְּמָטֵי חֲצִי הַיּוֹם הוּא דְּהַוְיָא תְּמוּרָה** – ורק מחצי היום ואילך חלה התמורה, כמו שאמר. ואם כן **הָכָא נַמִּי** – גם כאן בהקדש, תהיה הבהמה קדושה **לְכִי מִיגַּלְיָא מִילְּתָא** – רק כשיתגלה שהתקיימו דבריו, שהשור השחור יצא מביתו ראשון, שאפילו בתמורה מודים בית שמאי שהתמורה לא חלה אם דבריו אינם מתקיימים, ואם כן גם בהקדש לא יחול ההקדש כלל, שהרי לא נתקיימו דבריו, והשור השחור לא יצא ראשון.

הגמרא מביאה ביאור אחר: **אָמַר רַב פָּפָא**, בית שמאי סוברים שניתן לפרש את דבריו, **שלְכָךְ נֶאֱמַר** במשנה בדברי המקדיש, שור שחור שיצא **'רִאשׁוֹן'** מביתי הרי הוא הקדש, שכוונתו, **לִכְשֶׁיֵּצֵא** השור **הִרִאשׁוֹן** מהשוורים השחורים, הוא יהיה הקדש.

מקשה הגמרא: **וְהָא שׁוֹר שָׁחוֹר קָאָמַר** – הרי המקדיש פירש דבריו שהוא מקדיש שור שחור, **וּמִי לֹא עַסְקִינָן דְּלֵית לֵיהּ אֶלָּא הַאי** – וכי לא מדובר שיש לו רק שור אחד שחור, ואם כן אי אפשר לומר שכשאומר 'ראשון' כוונתו לשור הראשון מהשוורים השחורים, שהרי אין לו עוד שחורים חוץ מזה.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – אין להעמיד את המשנה אלא באופן **דְּאִית לֵיהּ תְּרֵין תְּלָתָא** – שיש לו שנים או שלושה שוורים שחורים, ולכן אפשר לפרש את מה שאמר 'ראשון' שכוונתו להקדיש את הראשון מהשוורים השחורים.

הגמרא מבארת את דעת בית הלל לפירוש זה: **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אִם כֵּן** לא היה לו לומר 'שיצא מביתי ראשון', שמשמע שהשור הראשון שיצא מהבית יהיה הקדש, אלא **שֶׁיֵּצֵא בָּרִאשׁוֹן מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה עליו לומר 'שור שחור שיצא בראשון', שלא משמע דווקא השור הראשון שיצא מהבית, אלא אפשר לפרש שכוונתו לשור הראשון מהשוורים השחורים. אלא ודאי כוונתו דווקא שיצא שור שחור זה ראשון לכל השוורים.

הגמרא דנה בדברי רב פפא: **אָמַר לֵיהּ רָבָא מִבַּרְנֵישׁ לְרַב אַשִּׁי**, וכי **הַאי** – מקרה זה, **הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הוּא**, והלא **הֶקְדֵּשׁ בְּכַוָּונָה הוּא**, כפי שביאר רב פפא בשיטת בית שמאי, שבאמת המקדיש התכוון שהשור השחור יהיה הקדש. ואם כן מדוע קראו במשנתינו להקדש זה 'הקדש טעות'. השיב לו רב אשי, הטעם שהקדש זה נקרא הקדש בטעות, הוא **מִשּׁוּם דְּאַטְעֲיֵיהּ לְדִיבּוּרֵיהּ קַמָּא** – שדיבורו נשמע כמוטעה, שיש לטעות בדבריו שכוונתו לראשון שיצא מן הבית.

מקשה הגמרא: **וְסָבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי שהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת לֹא הָוֵי הֶקְדֵּשׁ, וְהָתְנַן** במשנה לקמן (לא:), **מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר** – שקיבל על עצמו נזירות, **וְנִשְׁאַל לַחֲכָמִים** להתיר את נזירותו, **וְהִתִּירוּ** לו את נזירותו, על ידי שאמרו לו שהלשון שאמר אינה מועילה לקבלת נזירות, **וְהָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מוּפְרֶשֶׁת** כדי להקריבה בסוף ימי נזירותו, **תֵּצֵא** הבהמה **וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר** עם שאר בהמות החולין, משום שלא חלה עליו נזירות כלל, והפרשת הבהמה היתה בטעות. **אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי**, וכי **אִי** [–אין] **אַתֶּם מוֹדִים** במקרה זה **שֶׁהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הוּא**, שהרי נשאל על נזירותו, והתברר שהקדיש בטעות, **וְלכן תֵּצֵא** הבהמה **וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר**. וכשם שאתם מודים לנו שבאופן זה הקדש בטעות אינו הקדש, כך גם במשנתינו תודו לנו שאין השור השחור הקדש. **מִכְּלָל** – יש ללמוד מדברי בית הלל, **דְּסָבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי שהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הָוֵי הֶקְדֵּשׁ**, ובהקדיש 'שור שחור שיצא מביתי ראשון' הלבן קדוש מטעם זה שהקדש בטעות הקדש.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא בֵּית הִלֵּל הוּא דְּקָא טָעוּ** בשיטת בית שמאי, **וסָבְרֵי טַעְמַיְיהוּ** [–וסברו שטעמם] **דְּבֵית שַׁמַּאי** הוא **מִשּׁוּם דְּהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הָוֵי הֶקְדֵּשׁ**, כמו שמשמע מלשונם של בית שמאי במשנה, ושכוונת בית שמאי לומר שהשור הלבן קדוש, ולכן הקשו עליהם מקבלת נזירות בלשון שאינה מועילה, ששם ודאי שהבהמה שהפריש לקרבן אינה קדושה. **וְאָמְרֵי לְהוֹן** – והשיבו להם **בֵּית שַׁמַּאי**, טעמינו הוא **לָאו מִשּׁוּם שהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הוּא** הקדש, וחל הקדש על השור הלבן, ומה שאמרנו במשנה 'הקדש טעות הקדש' אינו **אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאַטְעֲיֵיהּ לְדִיבּוּרֵיהּ קַמָּא** – משום שדיבורו נשמע כמוטעה, כיון שאמר שהשור השחור שיצא ראשון יהיה הקדש, ואנו מפרשים שכוונתו לשור השחור שיצא ראשון מהשוורים השחורים, ולא לשור הלבן שיצא ראשון ממש.

קושיא נוספת על ביאורו של רב פפא: **וְסָבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי שהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת לֹא הָוֵי הֶקְדֵּשׁ, תָּא שְׁמַע** הוכחה שאין זה כך, ששנינו במשנה (לקמן לב:), ששה אנשים **שהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ**,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

ובית הלל אומרים — הואיל ולא נתקיימו דבריו — אין הקדשו קדוש. לישנא אחרינא: יצא לבן, בית שמאי אומרים: אותו שחור שיצא תחלה אחר הלבן — הראשון הוי הקדש. וכן דינר, וכן חבית של יין. **גמרא הכא נמי גבי הקדש לכי מיגליא מילתא** — דיצא שחור תחלה — להוי קדוש. ולא השתא כי נפק לבן ברישא, דהא לא איגליא מילתא כדקאמר. **לכך נאמר ראשון** — דהכי קאמר: שחור ראשון שיצא יהא הקדש. דמשמע דאית ליה שוורים שחורין הרבה, ועלייהו סמכא דעתיה. דהכי אמר: שור שחור לבשיצא ראשון משאר שוורים שחורין — יהא הקדש. וכשיצא שחור אחר הלבן — הרי יצא ראשון לשאר שוורים שחורין, ואיגלאי מילתא דעליה קאמר, ולא אלבן. **והא שור שחור קאמר** — דמשמע דשחור שיצא תחילה קודם ללבן. דמי לא עסקינן דלית ליה אלא חד שחור, ומשום הכי קאמר דאם יצא תחלה — יהא הקדש, אבל אם הקדימו לבן — לא יהא שחור הקדש. **לא צריכא דאית ליה תרי ותלת** — שחורין, ואיזה שיצא תחלה יהא הקדש, ומשום הכי לא חשיב כלום יציאתו של לבן. **ובית הלל אומרים אם כן** — כדקאמרת, דלא חשיב אלא איזה מן השחורים שיצא תחלה — ליתני: "שור שחור שיצא בראשון", תחלה לשחורין! אלא כיון דתני "שיצא ראשון" — משמע דבעי דליפוק שחור ראשון לבולהו ואפילו בריש לבן, וכיון דנפיק לבן תחלה — לא כלום הוי. **אמר ליה אין ודאי הקדש בכוונה הוא** — דודאי להקדש שחור איכוין. ולהכי קרי ליה הקדש טעות — משום דאטעייה לדיבוריה קמא. דהכי הוה ליה למימר: "שחור שיצא מביתי ראשון", דהוה משמע שיצא תחלה לשאר שוורים. אבל כיון דאמר "שור שחור" — משמע דלא סמכא דעתיה אשחור, דלבן נמי בכלל שור הוא. להכי קרי ליה הקדש טעות, שהטעה דיבורו, שאמר שור. לישנא אחרינא: למאי דפרישית במתניתין דבית שמאי אומרים דלבן הוי הקדש, ילפינן ליה תחלת הקדש, כדמחזיא אינישי מידי בקדושה, מסוף הקדש, דהיינו תמורה שהיא באה מכח הקדש אחר: מה תמורה אפילו בטעות, כדאמרינן במסכת תמורה בפרק "יש בקרבנות" (יז,א): "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" — "יהיה" לרבות שוגג במזיד, שאם סבור לומר "זו תמורת עולה" ואמר "זו תמורת שלמים" או "תמורת שלמים" ואמר "זו תמורת עולה" — הרי זו תמורה. אף הקדש אפילו בטעות, שאם סבור להקדיש שחור והקדיש לבן, או לבן והקדיש אדום — הרי לבן ואדום מוקדשים. ובית הלל אומרים: הני מילי תמורה — משום דאתיא מכח הקדש, אבל אחותי מידי בהקדש, דמעיקרא הוי חולין — בטעות לא מחתינן ליה בהקדש. ולבית שמאי אמאי הוי שור לבן שיצא עכשיו הקדש? [מדאמר] "שור שחור שיצא ראשון ליהוי הקדש", לכשיצא ראשון לשאר שוורים שחורים שיצאו אחריו מן הרפת, מידי דהוה אתמורה, אילו לגבי תמורה אמר "הרי זה תחת זה תמורה לחצי היום", מי הוי תמורה מההיא שעתא דקאי בה? אלא, לא הוי תמורה עד דמטי פלגא [דיומא] דאמר. הכא נמי לא איגליא מילתא עד דנפיק שחור מקמי הנך שחורים דקיימי ברפת, ולא ליהוי קדוש לבן כלל. **אמר רב פפא לכך נאמר ראשון** — דכל מאן דיצא ראשון, בין שחור בין לבן, ליהוי קדוש: הכי גרסינן: והא שור שחור קאמר, דמי לא עסקינן דאית ביה תרין או תלת. לא צריכא דלית ליה אלא האי. והא שור שחור קאמר, ומדקאמר שור שחור שמע מינה דלא ניחא ליה לקדושי אלא שחור, והאי דקאמר ראשון — משום דהוו ליה תרי תלתא שחורין, וקאמר דההוא שחור דנפק קמא מבינייהו ליהוי קדוש, ולא אחר. **לא צריכא דלית ליה שחור אלא חד** — והלכך, האי דאמר ראשון — משום דניחא ליה דכל מאן דנפיק ברישא, או שחור או לבן, להוי קדוש. ובית הלל סברי: אם כן דניחא ליה דקדיש נמי לבן — לימא "שיצא בראשון". אלא מדאמר ראשון — שמע מינה דאי נפיק [שחור] ראשון ניחא ליה לקדושי, אבל בלבן לא ניחא ליה והוה ליה טעות בהקדש, וכל טעות בהקדש אינו הקדש. **אמר ליה רב אחא מברניש לרב אשי האי הקדש בטעות הוא הקדש בכוונה הוא** — דכיון דאמרת דלכך אמר ראשון, דדעתיה להקדיש כל מי שיצא ראשון תחלה, בין לבן בין שחור — הוה הקדש בכוונה, ואמאי קרי ליה הקדש בטעות? **הכי נמי דהקדש בכוונה הוא** — אלא להכי קרי ליה הקדש טעות — משום דאמר "שחור דיצא" ברישא דאטעייה לההוא דיבורא קמא, דמיחזי כמאן דלא ניחא ליה לקדושי אלא שחור. **וסברי בית שמאי הקדש בטעות לא הוי הקדש** — דמדקא מוקמת לה בכגון דאית ליה כוונה, אלמא דאית להו לבית שמאי דהקדש טעות לא הוי הקדש. והא תנן בהאי פירקא לקמן: מי שנדר בנזיר ונשאל לחכמים לפי שנדר והתירו לו, אם היתה לו בהמה מופרשת — תצא ותרעה בעדר עם שאר בהמות חולין, לפי שאין בה קדושה כלל. **אמרו לחם בית הלל לבית שמאי** — עכשיו חזרתם להורות כדברינו דהקדש טעות אינו הקדש. כגון זו, שבשעה שהפרישה היה סבור שהוא נזיר, וטעה. ואתם אומרים שאינו הקדש ותצא ותרעה בעדר. ומדקאמרי להו בית הלל הכי — שמע מינה דשמיע להו מינייהו דבית שמאי דאינהו אמרי דהקדש טעות הוי הקדש. **לא לעולם בית שמאי סברי דהקדש טעות אינו הקדש והכא בית הלל הוא דטעו** — דאינהו סברי דאמרי גבי שור שחור דהוי הקדש — משום דהקדש טעות הוי הקדש, וקאמרי להו בית שמאי: לאו להכי אמרי דהוי הקדש, דלדידן סבירא לן דהקדש בטעות לא הוי הקדש. אלא הכא בכוונה דאטעייה לדבוריה קמא, בדלעיל.

ואחר

ובית הלל אומרים: אין הקדש. כיצד? אמר "שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש" ויצא לבן, בית שמאי אומרים: הקדש, ובית הלל אומרים: אינו הקדש. "דינר זהב שעלה בידי ראשון הרי הוא הקדש" ועלה של כסף, בית שמאי אומרים: הקדש, ובית הלל אומרים: אינו הקדש. "חבית של יין שתעלה בידי ראשונה הרי היא הקדש" ועלתה של שמן, בית שמאי אומרים: הקדש, ובית הלל אומרים: אינו הקדש. גמרא "בית שמאי אומרים הקדש" כו'. מאי טעמייהו דבית שמאי - דילפינן תחלת הקדש מסוף הקדש; מה תמורה - אפילו בטעות, אף הקדש - אפילו בטעות. ובית הלל אומרים: הני מילי - תמורה, אבל אחותי הקדש בטעות - לא מחתינן. ולבית שמאי, מה אילו אמר "הרי זה תחת זה תמורה" מי הויא תמורה מההיא שעתא? אלא, עד דמטי חצי היום הוא דהויא תמורה. הכי נמי, לכי מיגליא מילתא! אמר רב פפא: לכך נאמר ראשון - לכשיצא ראשון. - והא "שור שחור" קאמר, מי לא עסקינן דלית ליה אלא האי? - לא צריכא, דאית ליה תרין ותלת. ובית הלל אומרים: אם כן "שיצא בראשון" מיבעי ליה. אמר ליה רבא מברניש לרב אשי: האי הקדש בטעות הוא? הקדש בכוונה הוא! - משום דאטעייה לדיבוריה קמא. - וסברי בית שמאי הקדש בטעות לא הוי הקדש? אמר רב פפא לכך נאמר ראשון - לכשיצא ראשון. - והא "שור שחור" קאמר, מי לא עסקינן דלית ליה אלא האי? לא צריכא, דאית ליה תרין ותלת. ובית הלל אומרים: אם כן "שיצא בראשון" מיבעי ליה. אמר ליה רב אחא מברניש לרב אשי: האי הקדש בטעות הוא? הקדש בכוונה הוא! אמר רב פפא: לכך נאמר ראשון - לכשיצא ראשון. - וסברי בית שמאי הקדש בטעות לא הוי הקדש? אמר רב פפא לכך נאמר ראשון - לכשיצא ראשון. - והא "שור שחור" קאמר, מי לא עסקינן דלית ליה אלא האי? לא צריכא, דאית ליה תרין ותלת. ובית הלל אומרים: אם כן "שיצא בראשון" מיבעי ליה. אמר ליה רב אחא מברניש לרב אשי: האי הקדש בטעות הוא? הקדש בכוונה הוא! אמר רב פפא: לכך נאמר ראשון - לכשיצא ראשון. - וסברי בית שמאי הקדש בטעות לא הוי הקדש? אמר רב פפא לכך נאמר ראשון - לכשיצא ראשון. - וא"ר יוחנן: הלכה כבית הלל. אמר רב אחא מברניש לרב אשי: מי שנדר בנזיר ונשאל לחכמים לפי שנדר והתירו לו, אם היתה לו בהמה מופרשת - תצא ותרעה בעדר עם שאר בהמות חולין, לפי שאין בה קדושה כלל. אמרו לחם בית הלל לבית שמאי - עכשיו חזרתם להורות כדברינו דהקדש טעות אינו הקדש. כגון זו, שבשעה שהפרישה היה סבור שהוא נזיר, וטעה. ואתם אומרים שאינו הקדש ותצא ותרעה בעדר. ומדקאמרי להו בית הלל הכי - שמע מינה דשמיע להו מינייהו דבית שמאי דאינהו אמרי דהקדש טעות הוי הקדש. לא לעולם בית שמאי סברי דהקדש טעות אינו הקדש והכא בית הלל הוא דטעו - דאינהו סברי דאמרי גבי שור שחור דהוי הקדש - משום דהקדש טעות הוי הקדש, וקאמרי להו בית שמאי: לאו להכי אמרי דהוי הקדש, דלדידן סבירא לן דהקדש בטעות לא הוי הקדש. אלא הכא בכוונה דאטעייה לדבוריה קמא, בדלעיל.

ואחר

תוספות

ביצד אמר שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש ויצא לבן בית שמאי אומרים הקדש — אית דמפרשי בגמרא מילתא דבית שמאי דקאמרי הקדש אלבן קאי, משמע הקדש טעות הוי הקדש. דיש לומר דדעתו הוי להקדיש [מה] שיצא מביתו ראשון, ומה שאמר שחור — לפי שטעה, והיה סבור שהשחור יצא ראשון, הלכך טעותו לא ימנע את ההקדש מלחול על השור שיצא מביתו ראשון, ואפילו על הלבן חל ההקדש. ואית דמפרשי: דשור שחור שיצא אחר הלבן קדוש, ואף על גב דלא נפק ראשון מן הבית. ומיירי שיצא ראשון מן הבית לשאר שוורים שחורים. ובגמרא אפרש. וכן דינר וחבית יש לפרשו בשני פנים, וכי היכי דמפרשי רישא יש לפרש הנך בכי האי גוונא. ובגמרא מפרש למה לן הנך בבי, דינר זהב וחבית של שמן.

[התוספות השייכים כאן עומדים בדף לג עמוד א מדבור המתחיל מאי טעמא].

[שייך לעמוד ב] **מי** שנדר בנזיר ונשאל לחכם מונה משעה שנדר — פירוש: מי שנדר בנזיר, ועבר ושתה יין בנזירותו, ונשאל לחכמים להתיר לו נדרו אפילו לבית שמאי דאמרי אין שאלה בהקדש — אין שאלה בנזירות, כדאמר בפרק "הריני נזיר מן הגרוגרות" (נזיר ט,א) — אפילו הכי לבית שמאי צריך שיקבל הנזירות בלשון טוב וחשוב שראוי לקבל בו נזירות. אבל יש לשונות הרבה או כיניין דלא הוי קבלה, ואפילו בית שמאי מודים שאם קבל בלשון גרוע — דלא הוי נדר. והשתא נשאל לחכם אם הלשון שקבל עליו הוי לשון נזירות, או [לשון] קבלה, או לא. ואסרו חכמים לומר שלשון קבלה, והוא עבר תחלה על נזירתו, ששתה ביין — מונה משעה שנדר, וכל הימים שעבר בהם עולין לו לימי נזירותו, ולא קנסינן ליה לחזור ולמנות בימים שמנה בעוד שהיה עובר על נזירותו. ועל כרחך מיירי בשעבר, דאם לא כן — פשיטא הוא דמונה משעה שנדר. פשטיה דמתניתין משמע, דקתני מונה [משעה] שנדר על הימים שעבר בהן עלו לימי נזירותו. ומשום סיפא דקתני "והתירו" תני רישא "ואסרו", אף על פי שהם לא אסרו כלום, אלא שאמרו לו שבלשון טוב קיבל עליו נזירות.

נשאל

תוספות

נשאל לחכם והתירו — כלומר, שאמר לו שאותה קבלה לאו כלום היא, שלא נדר בלשון טוב לקבל נזירות, ונמצא שלא חל עליו נזירות אפילו רגע אחד. היתה לו בהמה מופרשת, שהפריש לנזירותו קודם שנשאל לחכמים — תצא ותרעה בעדר עם בהמותיו שהן חולין גמורין. דביון דנזירות לא חל עליה — אין כאן הקדש טעות כלל, ואפילו בית שמאי מודו. דדוקא כשאמר "שור שחור שיצא ראשון יהא הקדש" ויצא לבן, התם הלבן הקדש למאן דאמר בגמרא — משום שאין חורשש, ורוצה שיחול הקדש גם על הלבן, ומה שהוכיר שחור — טעה, שהיה סבור שהשחור יצא ראשון. אבל הכא, שנזירות לא חל עליו מעיקרא כלל, והבהמה לא הופרשה אלא לצורך הנזירות, וכאן הנזירות ליתא — הקדש נמי ליתא, וגרע זה מהקדש טעות, ולכך אפילו בית שמאי מודו דתצא ותרעה בעדר, כיון דנעקר הנדר לגמרי. כדאמר לקרבנות נזירותו נזיר נזירותו — לא אמר כלום, והוי כאדם שאינו מחוייב והיה סבור שהוא מחוייב חטאת, ואמר "בהמה זו לחטאת" כו' — לא אמר כלום, אפילו לבית שמאי.

אמרו להם [בית הלל] לבית שמאי אי אתם מודים בזה שהרי הקדש טעות הוא ותצא ותרעה בעדר — אלמא: דהקדש בטעות לא הוי הקדש. וכי היכי דאתם מודים הכא — אודו לן נמי בשור שחור דפלגיתו עלן, ואמריתו דהוי הקדש. ובית דין היו יכולין להשיב דהכא גרע מהקדש טעות, כדפרישית. ולא חשו להשיבם אמיתות החילוק, והשיבו לפי דבריהם שהם מדמים פלוגתייהו, והשיבו להם ממעשר בהמה דחל בטעות והוי הקדש. וקצת קשה: מאי שנא מאשה שהפר לה בעלה, דאמר לעיל פרק "מי שאמר" (כד,א): אם שלה היתה בהמה — חטאת תמות, והכא יוצאה בעדר? יש לומר: דבעל מיגז גייז. ואי נמי דמעקר קא עקר — מכל מקום הא אוקמה (נזיר כב,א) כרבי אלעזר הקפר, אבל לרבנן נפקי לחולין. ואפילו לרבי אלעזר נראה דלא דמי, דהתם הנדר חל רגע אחד (מיפר) [בלא] חרטה וטעות, אבל הכא — לא חל הנדר אפילו שעה אחת, כדפרישית.

אמרו בית שמאי לבית הלל אי אתם מודים במי שקרא לעשירי תשיעי ולתשיעי עשירי ולאחד עשר עשירי ששלשתן מקודשים — דחל בטעות, ומינה

רש"י

ואחד בא כנגדן — ופתח אחד מהללו השנים, ואמר: הריני נזיר שזה פלוני. כלומר, הריני נזיר אם זה פלוני, דודאי אינו איש פלוני. ואחד אומר: הריני נזיר אם אין זה פלוני. ובא (אותו) אחד ואמר: הריני נזיר אם אחד מכם נזיר. ובא הרביעי ואמר: הריני נזיר אם אין אחד מכם נזיר, דודאי יש בכם אחד שהוא נזיר. ובא חמישי לאותן שנים הראשונים, ואמר: הריני נזיר אם שניכם נזירים, דודאי אינכם נזירים. ובא ששי ואמר לבולן: הריני נזיר אם כולכם נזירים. **בית שמאי אומרים כולם נזירים** — הואיל ואין לך אחד מהן שלא אמר "הריני נזיר". ואף על פי שכולן טועין, שהיו סבורין שאינו כמו שהן אומרים. וקאמרי בית שמאי דכולן נזירין. **והא הכא דהקדש בטעות כו'** — מהכא איכא למשמע מינה דבית שמאי סברי דהקדש בטעות הוי הקדש, אבל מהדהיא דשור שחור — ליכא למשמע מינה, דהדהיא מיירי בהקדש בכוונה, וכדפרישית. **אביי אמר** — ומאי דקשיא לך לבית שמאי: מה אילו אמר "הרי זה תמורה זה לחצי היום" מי הוי תמורה כו', הכא נמי, לכי מיגלי מילתא בפלגא דיומא דנפיק שחור, ליהוי איהו קדוש ולא לבן — לא תקשה לך ולא מידי, דלא סלקא דעתך דקאים בצפרא, ובדמפרש לה רב פפא לעיל. **אלא הכא במאי עסקינן דקאים בטיהרא** — בצהרים. ואמר: שור שחור שיצא מביתי ראשון היום ליהוי קדוש. **ואמרי ליה ההוא דנפק לבן הוה ולא שחור אמר להו אי הוה ידענא דלבן נפק לא אמרי שחור** — אלא לבן, והוי טועה בהקדש, ומשום הכי הוי הקדישו הקדש, והוי לבן הקדש. ובית הלל סברי: אינו הקדש, דטעות אינו הקדש. ואם נפש אדם לומר: לוקמא אביי כגון דקאים בצפרא, ואמר "שור שחור שיצא ראשון יהא הקדש", ויצא לבן, וכמתניתתין, ואתרמי דלבן נפק, ואמר להו: אי הוה ידענא דלבן עתיד למיפק לא אמרי שחור אלא לבן — הא לא קשיא, דעל העתיד לבא אין אדם נותן דעתו להקדישו. **תני שעלה** — ואחר כך נזכר לדבר, שהיה של כסף או חבית של שמן. **אמר רב חסדא אוכמא בחיורא לקיא** — שור שחור בין הלבנים כחוש הוא, דשור לבן עדיף טפי. **חיורא באוכמא לקי** — כלומר, ואף על גב דשור לבן מעלי, אפילו הכי, כי איכא כתמים חיורין במשכא דתורא אוכמא — לקותא היא. **תנן שור שחור שיצא מביתי ראשון** — הכי גרסינן: כי מקדיש בעין רעה מקדיש, וקאמרי בית שמאי דלבן הוי הקדש — שמע מינה דלבן הוה גרוע טפי. ואם איתא לרב חסדא דלבן עדיף טפי — אמאי הוי הקדש? והא מאן דמקדיש בעין רעה מקדיש, ושור שחור הוא שהקדיש ולא לבן! אלא שמע מינה דליתא לדרב חסדא. **ואלא מאי** — קאמרת לרב חסדא, דמקדיש בעין יפה מקדיש, ומשום הכי קאמרי בית שמאי דלבן עדיף טפי הוי הקדש? **ואלא הא דקתני דינר של זהב וכו'** — ועלה של כסף, בית שמאי אומרים: של כסף הקדש. ואמאי? הא מאן דמקדיש בעין יפה מקדיש! **ואלא מאי בעין רעה מקדיש** — אי הכי חבית של שמן אמאי הוי הקדש לבית שמאי, הואיל דהוא יפה מחבית של יין? **הא לא קשיא דבגלילא שנו דחמרא עדיף טפי ממשחא** — דלדידהו נפיש משחא, כדגרסינן ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא צא,א), וניחא להו טפי בחמרא, ואין שותין אלא יין. ואמטו להכי קאמרי בית שמאי דשל שמן גרוע משל יין, משום הכי הויא הקדש. ומיתוקמא לכולהו מתניתין דבעין רעה מקדיש, וקשיא רישא לרב חסדא. **כי קאמרי** — חיורא מעלי טפי — בתורא דקרמנאי, של חרישה, חיורא מעלי טפי. אבל לבישרא — אוכמא עדיף טפי מחיורא. ומשום הכי אמרי בית שמאי גבי הקדש דלבן הוי הקדש, דגריע טפי. **אוכמא למשכא** — מעלי טפי, וסומקא לבישרא מעלי, וחיורא מעלי לרדיא = לחרישה. **והאמר רב חסדא אוכמא בחיורא לקיא** — דמשמע בין למשכא בין לרדיא הוי אוכמא גרוע. **כי קאמר** — רב חסדא דאוכמא לקיא — לרדיא, אבל למשכיה — הוי עדיף. **משנה מי שנדר בנזיר** — ונזכר שטעה בנזירותו, והתחיל להתחרט בו. והלך ועבר על נזירותו, ושתה יין ונטמא למתים, ואחר כך הלך ונשאל לחכמים להתיר נזירותו. **ואסרו** — שהכירו שנדר גמור הוא. **מונה נזירותו משעה שנדר** — כלומר, אותן [ימים] שזלזל בנזירותו עולה למניין שלשים עם אותן שנשתיירו לו משאסרו. ואין צריך למנות איסור במנין הימים שזילזל בנזירותו, אלא עולין לו להשלמת הנזירות. **מי שנזר** — ושמר עצמו בכל דקדוקי נזירות, ואחר כך נשאל לחכמים והתירו לו, מפני שטעה בנזירות. אם היתה לו בהמה מופרשת — תצא ותרעה בעדר כו'. **אמרו להם בית שמאי אי אתם מודים במי שטעה וקרא לתשיעי עשירי כו' אמרו להם בית הלל לא השבט קידשו** — כלומר, לא לכך מקודש תשיעי ואחר

1 **וְאֶחָד בָּא כְּנֶגְדָּן, וְאָמַר אֶחָד "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה פְּלוֹנִי",**
2 **וְאֶחָד אָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה פְּלוֹנִי", "הֲרֵינִי נָזִיר**
3 **שֶׁאֶחָד מִכֶּם נָזִיר", "שֶׁאֵין אֶחָד מִכֶּם נָזִיר", "שֶׁשְּׁנֵיכֶם**
4 **נְזִירִים", "שֶׁכּוּלְּכֶם נְזִירִים", בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כּוּלָּם**
5 **נְזִירִים. וְהָא הָכָא, הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הוּא, וְקָתָנֵי: כּוּלָּם**
6 **נְזִירִים! - אָמְרִי: סָבְרִי בֵּית שַׁמַּאי הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הָוֵי**
7 **הֶקְדֵּשׁ, הָכָא לָא. אַבָּיֵי אָמַר: לָא קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ**
8 **דְּקָאֵים בְּצַפְּרָא, אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דְּקָאֵים**
9 **בְּטִיהֲרָא, וְאָמַר: שׁוֹר שָׁחוֹר שֶׁיָּצָא מִבֵּיתִי רִאשׁוֹן -**
10 **לֵיהֲוֵי הֶקְדֵּשׁ. וַאֲמַרוּ לֵיהּ: לָבָן נָפַק. וַאֲמַר לְהוֹן: אִי**
11 **הָוָה יָדַעְנָא דְּלָבָן נָפַק - לָא אֲמַרִי שָׁחוֹר. - וּמִי מָצֵית**
12 **אָמְרַתְּ דְּקָאֵים בְּטִיהֲרָא עָסִיק? וְהָקְתָנֵי: "דִּינָר שֶׁל זָהָב**
13 **שֶׁיַּעֲלֶה"! - תְּנֵי "שֶׁעָלָה". - "חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁתַּעֲלֶה"!**
14 **- תְּנֵי "שֶׁעָלְתָה". אָמַר רַב חִסְדָּא: אוּכְּמָא בְּחִיוָּרָא -**
15 **לַקְיָא. חִיוָּרָא בָּאוּכְּמָא - לַקְיָא. תְּנַן: "שָׁחוֹר שֶׁיָּצָא**
16 **מִבֵּיתִי רִאשׁוֹן הֶקְדֵּשׁ". קַסְלְקָא דַּעְתָּךְ: כִּי מַקְדִּישׁ -**
17 **בְּעַיִן רָעָה מַקְדִּישׁ, וְאָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי: הָוֵי הֶקְדֵּשׁ! -**
18 **וְאֶלָּא מַאי - בְּעַיִן יָפָה מַקְדִּישׁ? "דִּינָר שֶׁל זָהָב שֶׁיַּעֲלֶה**
19 **בִּידֵי רִאשׁוֹן" וְעָלָה כֶּסֶף, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ!**
20 **- וְאֶלָּא מַאי - בְּעַיִן רָעָה מַקְדִּישׁ? "חָבִית שֶׁל יַיִן**
21 **שֶׁתַּעֲלֶה בִּידֵי רִאשׁוֹן" וְעָלָה שֶׁל שֶׁמֶן, בֵּית שַׁמַּאי**
22 **אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ. וְהָא שֶׁמֶן עָדִיף מִיַּין! - אִי מִשּׁוּם הָא**
23 **לָא קַשְׁיָא, בְּגָלִילָא שָׁנוּ, דְּחַמְרָא עָדִיף מִמִּשְׁחָא. רֵישָׁא**
24 **קַשְׁיָא לְרַב חִסְדָּא! - אָמַר לָךְ רַב חִסְדָּא: כִּי אֲמַרִי -**
25 **בְּתוֹרָא דְּקַרְמְנָאֵי. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: אוּכְּמָא -**
26 **לְמַשְׁכֵּיהּ, סוּמְקָא - לְבִשְׁרֵיהּ, חִיוָּרָא - לְרִדְיָא. וְהָאֲמַר**
27 **רַב חִסְדָּא: אוּכְּמָא בְּחִיוָּרָא לַקְיָא! - כִּי אֲמַרִי בְּתוֹרָא**
28 **דְּקַרְמְנָאֵי. **משנה** מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר, וְנִשְׁאַל לַחֲכָם**
29 **וַאֲסָרוֹ - מוֹנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנָּדַר. נִשְׁאַל לַחֲכָם וְהִתִּירוֹ,**
30 **הָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מוּפְרֶשֶׁת - תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר. אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: אִי אַתֶּם מוֹדִים**
31 **בָּזֶה שֶׁהוּא הֶקְדֵּשׁ טָעוּת, שֶׁתֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר? - אָמַר לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי: אִי אַתֶּם מוֹדִים בְּמִי**
32 **שֶׁטָּעָה, וְקָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וְלָעֲשִׂירִי "תְּשִׁיעִי", וּלְאֲחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי" - שֶׁהוּא מְקוּדָּשׁ?**
33 **- אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל: לֹא הַשֵּׁבֶט קִידְּשׁוּ. וּמָה אִילּוּ טָעָה וְהִנִּיחַ אֶת הַשֵּׁבֶט עַל שְׁמִינִי וְעַל**
34 **שְׁנֵים עָשָׂר, שֶׁמָּא עָשָׂה כְּלוּם? אֶלָּא כְּתוּב שֶׁקִּידֵּשׁ הַעֲשִׂירִי - הוּא קִידֵּשׁ הַתְּשִׁיעִי.**

ואת

וְאֶחָד בָּא כְּנֶגְדָּן [–מולם], ולא היה ידוע מי הוא, **וְאָמַר אֶחָד הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁזֶּה** שבא מולנו הוא **פְּלוֹנִי. וְאֶחָד** אחר **אָמַר, הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁאֵין זֶה פְּלוֹנִי.** והשלישי אמר לשנים הראשונים, **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁאֶחָד מִכֶּם** ימצא צודק בדבריו ויהיה הוא לבדו **נָזִיר.** והרביעי אמר הריני נזיר אם האמת כדעתי **שֶׁאֵין אֶחָד מִכֶּם** – שאחד מכם בלבד שימצא שאינו צודק בדבריו, אינו **נָזִיר,** אלא רק השני שנמצא כדבריו. והחמישי אמר לשנים הראשונים, הריני נזיר אם האמת כדעתי **שֶׁשְּׁנֵיכֶם נְזִירִים,** כיון שכל אחד מכם קיבל נזירות אף אם הוא לא יהיה צודק, אלא שתלה את הנזירות במה שהיה ודאי לו שהוא אמת. והשישי אמר לכל חמשת הראשונים, הריני נזיר אם האמת כדעתי **שֶׁכּוּלְּכֶם נְזִירִים,** כיון שכל אחד מכם קיבל את הנזירות אף אם הוא לא יהיה צודק, אלא שתלה את הנזירות במה שהיה ודאי לו שהוא אמת. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, כּוּלָּם נְזִירִים,** אף על פי שהנזירות היתה בטעות, ודבריהם סותרים זה לזה, שהרי השנים הראשונים מכחישים זה את זה, ודברי החמישי והשישי אינם יכולים להיות במציאות, כיון שבדעתם היה לקבל את הנזירות בכל ענין אף אם הם טועים, אלא מתוך שהיה ודאי אצלם שהם צודקים, תלו את הנזירות בדבריהם. ומכאן קשה על רב פפא, **וְהָא הָכָא הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הוּא,** שהרי אחד מהם ודאי טעה במה שאמר, **וְקָתָנֵי** – ומכל מקום אמרו בית שמאי **שכּוּלָּם נְזִירִים,** משום שהולכים אחר מחשבתם. ומוכח שבית שמאי סוברים שהקדש בטעות הוי הקדש, וכן נפרש במשנתינו.

אומרת הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, אכן [**הָכָא**] – כאן מוכח **שסָבְרֵי** [–סוברים] **בֵּית שַׁמַּאי שהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הָוֵי הֶקְדֵּשׁ,** אבל **הָתָם** ממשנתינו **לֹא** מוכח כן, כיון שהיה אפשר לפרשה כמו שפירש רב פפא, אמנם אחר שמוכח כן מכאן שוב יש לפרש כן גם במשנה, וקדוש השור הלבן, וכמו שסברנו מתחילה.

אביי מבאר מדוע הלבן קדוש אף שאמר שחור: **אַבַּיֵּי אָמַר, לֹא קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּקָאֵים בְּצַפְרָא** – אין להעמיד את המשנה במקרה שהמקדיש עמד בבוקר ואמר 'שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש', שבאופן זה ברור שהתכוון להקדיש דווקא שור שחור, שהרי אם כוונתו היתה להקדיש בכל אופן מה שיצא ראשון, מדוע הזכיר שחור, כיון שאין לו סיבה לחשוב שהשחור הוא שעומד לצאת ראשון, וזה דומה לתמורה לחצי היום שאינה חלה קודם לכן ומקיימים דבריו, **אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן דְּקָאֵים בְּטִיהֲרָא** – שהמקדיש עמד בצהרים, כשכבר יצאו כל השוורים לרעות במרעה, **וְאָמַר, 'שׁוֹר שָׁחוֹר שֶׁיָּצָא מִבֵּיתִי רִאשׁוֹן לֶיהֱוֵי** [–יהיה] **הֶקְדֵּשׁ', וְאָמְרוּ לֵיהּ** אלו שראו את השוורים יוצאים מביתו, שלא היה כדבריו אלא שור **לָבָן נָפַק** [–יצא] ראשון, **וְאָמַר לְהוֹן** [–להם], **אִי הֲוָה יָדַעְנָא דְּלָבָן נָפַק לֹא אָמְרִי שָׁחוֹר** – אם הייתי יודע ששור לבן יצא ראשון, לא הייתי מזכיר בדברי שור שחור, משום שרוצה הוא שכל שור שיצא מביתו ראשון יהיה הקדש, אלא שהיה מכיר את הקול של יציאת רגלי בהמותיו, והיה סבור שהקול ששמע היה קול יציאת רגלי השור השחור. ולכן סוברים בית שמאי שאם שור לבן יצא ראשון הוא הקדש, שהרי כוונתו להקדיש כל שור שיצא ראשון מביתו, ואף שלא אמר כן, הקדש בטעות הוי הקדש.

הגמרא דנה בלשון המשנה על פי ביאור אביי. מקשה הגמרא: **וּמִי מָצִית אָמְרַתְּ דְּקָאֵים בְּטִיהֲרָא עָסִיק** – וכי אפשר לומר שהמשנה מדברת כשאמר את דבריו בצהרים אחר שיצאו השוורים, **וְהָקָתָנֵי** במשנה עוד, **דִּינָר שֶׁל זָהָב שֶׁיַּעֲלֶה** בידי ראשון הרי הוא הקדש, ועלה בידו דינר של כסף, וסוברים בית שמאי שחל ההקדש על הדינר של כסף, אף שאמר את דבריו על מה שיעלה בעתיד ולא על מה שעלה כבר.

מתרצת הגמרא: **תְּנִי** – יש לשנות במשנה, דינר של זהב **שֶׁעָלָה** בידי ראשון הרי הוא הקדש, שלאחר שהתברר לו שעלה דינר של כסף אמר שאילו הייתי יודע כן לא היה אומר 'זהב' אלא 'כסף', כיון שרצונו להקדיש כל דינר שעלה ראשון.

מקשה הגמרא: הלא בהמשך משנתינו שנינו עוד, שאמר **חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁתַּעֲלֶה** בידי ראשונה הרי היא הקדש, ועלתה לבסוף חבית של שמן, שסוברים בית שמאי שהחבית של שמן הקדש, אף שאמר בלשון עתיד.

מתרצת הגמרא: **תְּנִי** חבית של יין **שֶׁעָלְתָה** בידי ראשונה הרי היא הקדש, ומתפרש אופן זה כשני האופנים שקדמו לו.

הגמרא מביאה מאמר של רב חסדא, ומקשה עליו ממשנתינו: **אָמַר רַב חִסְדָּא, אוּכְמָא בְּחִיוָּרָא** – שור שחור הנמצא בין שוורים לבנים, כיון שהשוורים הלבנים מעולים יותר מן השחורים, השור השחור **לָקְיָא** – מגרע את השוורים הלבנים שנמצא עמהם, והם נמכרים בפחות משוויים האמיתי. **חִיוָּרָא בְּאוּכְמָא** – וכשנמצא כתם לבן בשור שחור, **לָקְיָא** – בידוע שהיה נגע צרעת בבהמה כנגד אותו כתם. ומבואר בדברי רב חסדא ששור לבן מעולה משור שחור.

וקשה ממשנתינו, **תְּנַן, שָׁחוֹר שֶׁיֵּצֵא מִבֵּיתִי רִאשׁוֹן הֶקְדֵּשׁ. קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – לכאורה **כִּי** – כאשר אדם **מַקְדִּישׁ בְּעַיִן רָעָה** הוא **מַקְדִּישׁ,** היינו את הגרוע ממה שיש לו, **וְאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** שהשור הלבן **הָוֵי הֶקְדֵּשׁ,** ומוכח שאין זה השור המעולה.

הגמרא מנסה ליישב: **וְאֶלָּא מַאי** תאמר, שכאשר אדם מקדיש **בְּעַיִן יָפָה** הוא **מַקְדִּישׁ,** אם כן יהיה קשה מהמשך המשנה, שאם אמר **דִּינָר שֶׁל זָהָב שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹן** הרי הוא הקדש, **וְעָלָה** בידו דינר של **כֶּסֶף, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים הֶקְדֵּשׁ,** והלא דינר של כסף גרוע מדינר של זהב, ומוכח שמקדיש בעין רעה מקדיש, שאם לא כן התכוון לדינר זהב בלבד. **וְאֶלָּא מַאי** תאמר שהמקדיש **בְּעַיִן רָעָה** הוא **מַקְדִּישׁ,** ולכן חל ההקדש על הדינר של כסף, אם כן יהיה קשה מסוף המשנה, שאם אמר **חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹן** [–ראשונה] הרי היא הקדש, **וְעָלָה** [–ועלתה] לבסוף חבית **שֶׁל שֶׁמֶן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים** שחל **הֶקְדֵּשׁ** על החבית של שמן. **וְהָא** [–והלא] **שֶׁמֶן עָדִיף מִיַּיִן,** ומוכח שמקדיש בעין יפה מקדיש.

דוחה הגמרא: **אִי מִשּׁוּם הָא** – אם משום הבנה זו ששמן עדיף על יין, אתה מקשה על האופן האחרון במשנה, אפשר לומר **שלֹא קַשְׁיָא** כיון **דִּבְגָלִילָא שָׁנוּ** – המשנה מדברת באופן שהמקדיש נמצא בגליל, **דְּחַמְרָא עָדִיף מִמִּשְׁחָא** – שבמקום זה יין יקר מן השמן, משום שהיה מצוי להם רוב שמן.

הגמרא חוזרת לקושיא על רב חסדא: מכל מקום **הֵרִישָׁא** של המשנה, **קַשְׁיָא לְרַב חִסְדָּא.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב חִסְדָּא** – רב חסדא יכול לתרץ לך את דבריו, **כִּי אָמְרִי בְּתוֹרָא דְּקַרְמְנָאֵי** – אמרתי את דברי רק בשוורים הבאים ממדינת קרמונא, ששם השוורים הלבנים מעולים מן השחורים, ולכן כששור שחור נמצא בין שוורים לבנים הוא מגרע את ערכן. אבל בשוורים הבאים משאר המדינות, השחורים מעולים מן הלבנים, ובית שמאי שאמרו שהשור הלבן קדוש, דברו בשוורים הבאים משאר המדינות, ומפרשים כוונתו להקדיש את הלבן שהוא גרוע מן השחור.

הגמרא מביאה מאמר נוסף של רב חסדא, ודנה בו לפי מאמרו הראשון: **וְאָמַר רַב חִסְדָּא, אוּכְמָא לְמַשְׁכֵּיהּ** – שור שחור עורו משובח יותר משאר השוורים, **סוּמָקָא לְבִשְׂרֵיהּ** – שור אדום בשרו משובח והוא טעים וטוב, **חִיוָּרָא לְרַדְיָא** – שור לבן טוב לחרישה.

מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא, אוּכְמָא בְּחִיוָּרָא לָקְיָא** – ששור שחור הנמצא בין שוורים לבנים מגרע אותם ומוריד מערכם, ואיך יתכן שיאמר כאן שהשור השחור עורו משובח מעורם של שאר השוורים ואף מן הלבנים.

מתרצת הגמרא: שרב חסדא יכול לומר, **כִּי אָמְרִי** – מה שאמרתי הוא **בְּתוֹרָא דְּקַרְמוּנָאֵי,** שרק הם יותר גרועים משוורים לבנים, אבל שוורים שחורים הבאים משאר המדינות עורם טוב יותר מעור השוורים הלבנים:

המשך בעמוד 81

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאֶת אַחַד עָשָׂר שחלה עליהם קדושת מעשר על ידי הנחת השבט. וכיון שדין זה הוא מגזירת הכתוב, אין ללמוד ממנו לשאר הקדש בטעות שיהיה הקדש:

גמרא

שנינו במשנה לעיל (לא:), שהעובר על נזירותו מונה את הימים משעה שנדר.

הגמרא מקשה על דין זה: **מַנִּי מַתְנִיתִין** – בשיטת איזה תנא הולכת המשנה, הלא אינה **לֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי, וְלֹא כְּרַבָּנָן.** דְּתַנְיָא בברייתא, **מִי שֶׁנָּדַר** וקיבל עליו נזירות ארוכה, **וְעָבַר עַל נְזִירוּתוֹ** בחלק מימי הנזירות, ובא להתיר נזירותו או להביא קרבנותיו, **אֵין נִזְקָקִין לוֹ** להתיר נזירותו או לקבל קרבנותיו, **אֶלָּא אִם כֵּן מוֹנֶה כָּהֵן אִיסּוּר** – מוסיף על נזירותו ימים שנוהג בהם את איסורי הנזירות, **כְּמִנִּין הַיָּמִים שֶׁנָּהַג בָּהֶם הֶיתֵּר** ועבר על נזירותו. כגון אם נדר נזירות של מאה יום, ושתה יין שישים יום, שצריך להוסיף לאחר המאה יום שישים יום נוספים שינהג בהם באיסורי נזירות, כנגד אותם הימים שנהג בהם היתר. **וְרַבִּי יוֹסֵי** חולק **וְאוֹמֵר, דַּיּוֹ** – די לו בכך שקונסים אותו שינהג באיסור **שְׁלֹשִׁים יוֹם,** כנגד הימים שעבר בהם על הנזירות, ואין צריך למנות כמנין אותם ימים. **אִי** – אם המשנה היא בשיטת **רַבָּנָן, קַשְׁיָא** – קשה שאפילו בנְזִירוּת (מועטת) [מְרוּבָּה] כגון של מאה יום, וכל שכן בנזירות מועטת של שלשים יום, לא נאמר במשנתינו כשיטתם, שהרי במשנה נאמר שהימים שנהג בהם בהיתר עולים לו למנין נזירותו, ולפי רבנן אינם עולים. **אִי** – ואם המשנה היא בשיטת **רַבִּי יוֹסֵי, קַשְׁיָא** – קשה שבנְזִירוּת (מרובה) [מוּעָטָת] של שלשים יום לא נאמר במשנתינו כשיטתו, שהרי לפי דברי המשנה אם נהג מקצת מימי נזירותו בהיתר ולאחר מכן נשאל על הנזירות ואסרו לו, עולים לו ימים אלו למנין ימי הנזירות, ולפי רבי יוסי בנזירות מועטת צריך למנות שוב את כל ימי נזירותו.

הגמרא מתרצת את הקושיא על המשנה בשני אופנים: **אִיבָּעֵית תֵּימָא** – אם תרצה תוכל לבאר את דין המשנה כשיטת **רַבִּי יוֹסֵי, וְאִיבָּעֵית תֵּימָא** – ואם תרצה, כשיטת **רַבָּנָן. אִיבָּעֵית תֵּימָא** – אם תרצה לבאר כשיטת **רַבִּי יוֹסֵי, שְׁכָאן** במשנה מדובר **בִּנְזִירוּת מְרוּבָּה** – ארוכה, ולכן אינו צריך לסתור הכל אלא רק מקצת ממה שנדר דהיינו שלושים יום, ושאר הימים יעלו לו למנין הנזירות הארוכה שנדר, ולזה מודה רבי יוסי, שהרי אמר 'דיו שלושים יום', **וּכָאן** בברייתא מדובר **בִּנְזִירוּת מוּעָטֶת** של שלושים יום, שאז סותר הכל אף לרבי יוסי. **וְאִיבָּעֵית תֵּימָא** – ואם תרצה תוכל לבאר את המשנה **כְּרַבָּנָן,** שבין בנזירות מרובה ובין בנזירות מועטת צריך להשלים את כל הימים שנהג בהן היתר, ומה ששנינו במשנה שמונה משעה שנזר, **לֹא תֵּימָא** – אין לגרוס במשנה 'מִשָּׁעָה שֶׁנָּזַר', **אֶלָּא אֵימָא** – יש לגרוס 'כְּמִשָּׁעָה שֶׁנָּזַר', ומדובר שעבר ושתה יין בכל ימי הנזירות, וסותר הכל, וצריך למנות שוב מתחילה:

שנינו במשנה: **נִשְׁאַל לַחֲכָמִים וְהִתִּירוּהוּ וְכוּ',** אם היתה לו בהמה מופרשת לקרבן, תצא לחולין ותרעה בעדר:

הגמרא מוכיחה מטעמם של בית שמאי בדין המשנה, את דעתם של בית הלל בדין תמורה בטעות: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, מִדְּבֵית שַׁמַּאי** בדין זה, **נִשְׁמַע** ונלמד **לְדִבְרֵית הִלֵּל** בדין דומה. **לָאו אָמְרֵי** – האם לא אמרו **בֵּית שַׁמַּאי שֶׁהִקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הָוֵי הֶקְדֵּשׁ,** וכמסקנת אביי (לעיל לא:) בטעמם, שאף אם הקדיש שור שחור שיָּצָא ראשון, ולבסוף נמצא שלא היה כדבריו אלא יצא לבן, ואמר שאם היה יודע שיהיה כן לא היה מזכיר בדבריו שחור, חל ההקדש על הלבן, משום שאף הקדש בטעות חל. ואף על פי כן במשנתינו, שנשאל על הנזירות ואמר לו החכם שלא קיבל על עצמו את הנזירות בלשון הראויה, סוברים בית שמאי שכֵּיוָן **דְּאִינְגַּלַאי מִילְּתָא דְּלָאו שַׁפִּיר נָזַר** – כיון שהתברר שלא קיבל את הנזירות כראוי והנזירות היתה בטעות, **תֵּצֵא** הבהמה שהפריש לקרבן **וְתִרְעֶה בָּעֶדֶר** עם שאר בהמות החולין, משום שלא חלה עליו נזירות כלל, והפרשת הקרבן היתה בטעות. ומזה נלמד **לְבֵית הִלֵּל נַמִּי** – שגם לדעת בית הלל, **אַף עַל גַּב דְּאָמְרֵי שֶׁתְּמוּרָה בְּטָעוּת הַוְיָא תְּמוּרָה,** ובזה הם מודים לבית שמאי, מכל מקום **הָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו אמורים רק **הֵיכָא דְּאִיתֵּיהּ לְעִיקַּר הֶקְדֵּשׁ** – כשעיקר ההקדש [שהוא תחילת ההקדש] עדיין קיים, **אֲבָל הֵיכָא דְּמִיתְעַקַּר** – היכן שנעקר **עִיקַּר הֶקְדֵּשׁ** על ידי שנשאל עליו, וכגון שהקדיש בהמה לקרבן ולאחר מכן המיר בה בהמה אחרת, ואחר כך נשאל לחכם על ההקדש של הראשונה והתיר לו החכם את ההקדש, **אִיתְעַקַּר נַמִּי** – נעקרה גם קדושת בהמת **הַתְּמוּרָה,** שקדושתה היתה תלויה בבהמה הראשונה שהקדיש, וכיון שפקעה קדושת הראשונה הרי הוא כאומר הרי בהמה זו תמורת חולין, ותצא גם השניה לחולין:.

אָמַר מַר – שנינו במשנתינו, אמרו להם בית שמאי [לבית הלל], **אִי אַתֶּם מוֹדִים שֶׁאִילּוּ קָרָא לַשֵּׁה הִתְּשִׁעֵי עֲשִׂירִי כּוּ'** ולשה העשירי תשיעי, ולשה האחד עשר קרא עשירי, שהוא מקודש:

הגמרא מביאה מחלוקת בדין זה, האם הוא דווקא במי שעשה כן בטעות ולא בכוונה: **אִיתְּמַר** – נאמרה בבית המדרש מחלוקת בדין המפריש **מַעֲשֵׂר** בהמה, וקרא עשירי לשה התשיעי. **רַב נַחְמָן אָמַר,** שהמעשר חל עליו דווקא אם היתה זו **טָעוּתוֹ** של המפריש, שטעה וחשב שהוא העשירי, **וְלֹא** שידע שהוא התשיעי ועשה כן **בְּכַוָּונָתוֹ,** משום שדין זה נתחדש בגזירת הכתוב, ואין ללמוד ממנו גם לאופן שעשה כן בכוונה. **וְרַב חִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמְרֵי** [–נחלקו ואמרו], שמעשר בהמה חל על התשיעי הן על ידי **טָעוּתוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן** שחל כשעשה כן **בְּכַוָּונָתוֹ,** וגזירת הכתוב היא לא רק על מי שטעה בכך.

רבא מקשה על רב נחמן ממשנתינו: **אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, לְדִידְךָ** – לשיטתך **דְּאָמַרְתְּ** שאם קרא עשירי לשה התשיעי שחלה קדושת מעשר רק אם הדבר נעשה **בְּטָעוּתוֹ וְלֹא** על ידי **כַּוָּונָתוֹ,** קשה ממה ששנינו במשנה, **דְּקָאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל,** וכי **אִי אַתֶּם מוֹדִים שֶׁאִילּוּ** טעה המפריש **וְקָרָא** לַשה **הִתְּשִׁעֵי** בשם **עֲשִׂירִי, וְלַעֲשִׂירִי** קרא **תְּשִׁיעִי, וּלְאַחַד עָשָׂר** קרא **עֲשִׂירִי, שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן מְקוּדָּשִׁין,** וממילא תודו שאף הקדש בטעות חל. **וְאִישְׁתִּיקוּ** [–ושתקו] **בֵּית הִלֵּל** ולא השיבו לדחות ראיה זו. ואם כשיטתך [רב נחמן] שהקדושה חלה על התשיעי רק אם קרא לו עשירי בטעות, **לֵימְרוּ לְהוֹן** – היה על בית הלל להשיב שאין ללמוד זה מזה, משום שמַה **לְמַעֲשֵׂר** בהמה **שֶׁכֵּן אֵינוֹ קָדוֹשׁ** כשקרא עשירי לשה התשיעי **בְּכַוָּונָה** כשאר הקדשות, אלא רק אם קרא כך בטעות, והטעם משום שדין זה נלמד מגזירת הכתוב, וממילא אין ללמוד מזה שגם הקדש יחול בטעות. וממה שלא השיבו כן, מוכח שאף אם קרא כן בכוונה חל המעשר, ושלא כדברי רב נחמן.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב שִׁמִּי בַּר אַשִּׁי, הַיְינוּ טַעְמָא דְּלָא אָמְרֵי לְהוֹן** – הטעם שבית הלל לא השיבו כך, כיון שבית שמאי היו עונים **דְּאַדְרַבָּה כָּל וָחוֹמֶר הוּא, מַה מַּעֲשֵׂר שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ** השה התשיעי אם קרא לו **בְּכַוָּונָה** עשירי, ואף על פי כן הוא **קָדוֹשׁ** כשקרא לו כן **בְּטָעוּת, הֶקְדֵּשׁ שֶׁקָּדוֹשׁ בְּכַוָּונָה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיהיה קדוש אף כשהקדיש בטעות. וממילא לא קשה מדברי בית הלל על רב נחמן. אך מסיים רב שימי בר אשי, **וְלֹא הִיא** – באמת אין קל וחומר זה ראוי להפריך את סברת בית הלל, כיון **דְּהֶקְדֵּשׁ בְּדַעְתָּא דְּמָרֵיהּ תָּלֵי** – שהקדש תלוי בדעת בעליו, כמו שכתוב (ויקרא כז יד) 'וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ', ומשמע שהוא מדעתו וכוונתו, ולכן הקדש בטעות אינו חל. ודווקא במעשר יש גזירת הכתוב שאם קרא בטעות עשירי לשה התשיעי חלה קדושת מעשר עליו, וכמו שהוכיחו בית הלל שאם קרא בטעות עשירי לשה שאינו סמוך לעשירי שלא חלה עליו קדושת מעשר:

המשך בעמוד 198

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

ואחד עשר, שיהא מתקדש בשבט שעבר עליהן בטעות וקורא לו "עשירי". ותדע שאינו מתקדש בשביל השבט; מה אילו טעה והניח השבט על השמיני ועל שנים עשר וסקרו בסיקרא — מני יש בהקדשו כלום? אלא מה טעם מקודשין תשיעי ואחד עשר — שאותו כתוב שקידש את העשירי קידש את התשיעי ואחד עשר, אבל לא שמיני ושנים עשר.

דהכי אמרינן בפרק בתרא דמסכת בכורות (ס,ב):

תנו רבנן, מנין שאם קרא לתשיעי "עשירי" ולעשירי "תשיעי" ולאחד עשר "עשירי" ששלשתן מקודשים — תלמוד לומר "וכל מעשר בקר וצאן וגו' העשירי יהיה קודש", עשירי — לרבות את כולן. יכול שאני מרבה אף שמיני ושנים עשר — אמרת: מה עשרה — בסמוך לו, אף כל — בסמוך לו, יצאו שמיני ושנים עשר. **גמרא אלא אם כן נוהג בהן איסור בימים שנהג בהן היתר** — שאם קיבל נזירותו סתם, ועשה מהן בטהרה עשרה ימים ונטמא למתים, ושתה יין עשרה ימים אחרים, ואחר כך נשאל לחכם — אין אומרים שאותן ימי איסור עולין לו מן המנין, אלא עושה עוד עשרים ימים בטהרה. וכן נמי בנזירות מרובה. רבי יוסי אומר דיו שלשים יום. **מני מתניתין אי רבנן קשיא נזירות מועטת** — דאילו במתניתין תנן שימי איסור עולין לו מן המנין, והכא תנינא דלא. והאי דקאמר נזירות מועטת — לאו דוקא, דהוא הדין נמי לנזירות מרובה, אלא איידי דלא מצי למיפרך מדרבי יוסי אלא מנזירות מרובה, נקיט נמי לגבי רבנן נזירות מועטת. **אי רבי יוסי קשיא נזירות מרובה** — דאילו במתניתין תנן דאפילו קיבל עליו נזירות מרובה של מאה יום, ועשה מהן (עשרה) בטהרה (ועשרה) באיסור, ואחר כך נשאל — צריך להשלים לה עד מאה, ואילו רבי יוסי אומר הכא דדיו שלשים יום. **איבעית תימא רבי יוסי** — מתניתין בנזירות מרובה, ובריייתא בנזירות מועטת. והכי קאמר ליה רבי יוסי לתנא קמא: את אמרת דמונה בהן איסור בימים שנהג בהן היתר, וימי איסור אין עולין לו מן המנין — אומר אני דיו שלשים יום, דימי איסור עולין לו מן המנין, ואינו צריך למנות אלא משעה שנזר, דאית ליה כתנא דמתניתין. **ואיבעית תימא כרבנן** — ותתרגם מתניתין כעין ברייתא, ואימא הכי: מאי "משעה שנזר" דקתני — כמשעה שנזר יעשה בטהרה, דימי איסור אין עולין לו מן המנין. [לישנא אחרינא], והכי תניא בתוספתא: רבי יוסי אומר: במה דברים אמורים דינהוג איסור בימים שנהג בהן היתר — בנזירות מועטת מיירי. אבל בנזירות מרובה, אם נזר מאה יום וזלזל חמשים יום — דיו שינהוג איסור שלשים. וקיימא לן דכל "במה דברים אמורים" אינו אלא לפרש; כלומר, דתנא קמא נמי, דהיינו רבנן, בנזירות מועטת קמיירי דינהוג איסור. ומשום הכי קשיא להו נזירות מועטת דמתניתין מיירי בין בנזירות מרובה בין בנזירות מועטת, וקתני משעה שנזר, ואי רבי יוסי כו' כדמפרש. **אמר רבי ירמיה מדבית שמאי נשמע לבית הלל** — דכי היכי דאמרי בית שמאי דהקדש בטעות הוי הקדש — הכי נמי אמרי בית הלל דתמורה בטעות דהויא תמורה. דאף על גב דאמרי בית שמאי דהקדש בטעות הוי הקדש, קאמרי נמי דהיכא דאיגלאי מילתא דלאו שפיר נדר, ונשאל על נזירותו והוהר — ההיא בהמה שהפריש על אותו נזירות תצא ותרעה בעדר, הואיל דמיתעקר עיקר נזירות. **הני מילי** — דסבר לומר "תמורת עולה" ואמר "תמורת שלמים". אבל אם הפריש בהמה לצורך תמורת עולה, וחזר ואמר "הרי זו תמורת שלמים", כיון דהפרישה ושוב טעה — אגלאי מילתא דלאו שפיר המיר, ולא הויא תמורה. **אמר מר אי אתם מודים כו'** — מתניתין היא. אבל לשון ירושלמי כך הוא. **טעותו ולא כוונתו** — כשטעה וקרא לתשיעי "עשירי" ולעשירי "תשיעי" — הוי הקדש. אבל אם נתכוין לכך — לא הוי הקדש. (אבל מעשר דבחרשבנא תליא מילתא, בין בטעות בין בכוונה — הוי קדוש). **ואישתיקו בית הלל** — דלא מהדרי להו מגופיה דמילתא, דלימרו להו: מה למעשר לכך הקדישו בטעות דהוי הקדש. **שכן אינו קדוש בכוונה** — שאם נתכוין על שלשתן להחליף ולקרותן בכך — אינו הקדש, תאמר בהקדש שיהא טעות? הקדש, שכן עיקר מעשה שלו אינו אלא בכוונה, הואיל וכל מעשה שלו אינו אלא בכוונה — לכך אין טעותו הקדש. אלא מדלא קמהדרי להו הכי — שמע מינה דאית להו לבית הלל דטעותו וכל שכן כוונתו, וקשיא לרב נחמן. **אמר רב שימי** — לעולם טעותו ולא כוונתו, והאי דלא אמרו להון הכי — דאם כן יפה כח לבית שמאי, דקאמרי להו: מה מעשר שאינו קדוש בכוונה — קדוש בטעות, הקדש כו' לא כל שכן? **ולא היא** — דהאי קל וחומר לא מצי למיהדר להו בית שמאי. **דהקדש בדעתיה דמריה תלי** — שאינו קדוש אלא בכוונה, לדעת בעלים, ולא בטעות בעלים. אבל מעשר — בחושבנא תלי, קדוש אפילו בטעות. ולעולם אימא לך: מדלא מהדרי להו בית הלל לבית שמשאי "מה למעשר שכן אינו בכוונה" — דאית להו לבית הלל דטעותו וכל שכן כוונתו, וקשיא לרב נחמן. **משנה** והלך להביא את בהמתו — שהפריש לנזירותו, ומצאה שנגנבה. **אם עד שלא נגנבה בהמה נזר** — אף על פי שעכשיו נגנבה, ובא לפני חכם לפתוח לו, ולומר: אילו היית יודע שתגנב בהמתך, מי היית נוזר? ואמר: לאו — הרי זה נזיר, שאין פותחין לאדם בנולד.

ואם

תוספות

ומינה נילף דהקדש בטעות חל. והא דשלשתן מקודשין — היינו טעמא, כדדרשינן בפרק בתרא דבכורות (ס,ב) מ"וכל מעשר בקר וצאן" — כל שהוא עשירי, או שקרא שם עשירי. אבל שמיני או שנים עשר — לא. דאין המעשר מקדש אלא הסמוך לו. ומיהו, אין זה טעם העיקר של בית שמאי, שהרי דחויה ראיה זו. אלא טעמא דבית שמאי כדמפרש בגמרא, דיש לומר דילפינן מתמורה. **אמרו** להן לא השבט קדשו — כלומר, אין מתקדשות על ידי טעות [שהניח] השבט וקורא עליה שם מעשר. דמה אם הניח השבט על השמיני אנו על השנים עשר — לא עשה כלום. אלא, דמשום טעות לא כלום, אלא גזירת הכתוב היא, ולא משום טעות. דהא אינו מקדש אלא הסמוך לו, וגזירת הכתוב היא, ואין ללמוד משם לשאר הקדש. **מי** שנדר בנזיר והלך להביא בהמתו — פירוש: לקרבנותיו, ומצא שנגנבה בהמתו, ובא לחכם לשאול על נזירותו על ידי חרטה זו, שאמר: אילו הייתי יודע שבהמה עתידה ליגנב — לא הייתי נודר, שאין לי במה לקנות קרבנות אחרים. אם עד שלא נגנבה הבהמה נדר בנזיר, אף על פי שלסוף נגנבה — לא יתירנו החכם על ידי חרטה זו, לומר לו: אילו היית יודע שסוף בהמתך ליגנב מי היית נודר? שזהו נולד, שנגנבה אחר קבלת הנדר. ותנן בנדרים (סד,א): [או] שהיה [משיא כו'], וכן ההוא דחורבן בית המקדש בסמוך דהוי נולד. ואם תאמר: והא מדחשבינן בכל דוכתי פתח כי אמר ליה אדעת מה שנדר, ואמאי? והא נולד הוא, שהרי לא היה בשעת נדר אותו פתח, כמו גבי נגנבה! ויש לומר: בענינים שרגילין לבא אחר כך — שפיר מסיק ליה אדעתיה בשעת הנדר, וכי נדר — דעתו היה שאם יבא עליו אחד מאלו הדברים שיתבטל נדרו, וכדאמרינן בנדרים (כג,א): רגילין אפיקורסים לצער רבנן. אבל בנגנבה, וכן חורבן — נולד דלא שכיח, ולא איבעי לאסוקי אדעתיה בשעת נדרו פן יחרב הבית, ולכך גמר ונדר בלבו בכל ענין שיהיה נזיר, ואפילו תגנב בהמתו, לפי שסבור בלבו שלא תגנב, ולכך אין פותחין לו בנולד זה.

ואם

וְאֶת אֵחַד עָשָׂר. **גמרא** מַנִּי מַתְנִיתִין? לָא רַבִּי יוֹסֵי וְלָא רַבָּנַן. דְּתַנְיָא: מִי שֶׁנָּדַר וְעָבַר עַל נְזִירוּתוֹ - אֵין נִזְקָקִין לוֹ אֶלָּא אִם כֵּן מוֹנֶה בָּהֶן אִיסּוּר כַּיָּמִים שֶׁנָּהַג בָּהֶם הֶיתֵּר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: דַּיּוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. אִי רַבָּנַן - קַשְׁיָא נְזִירוּת מוּעֶטֶת, אִי רַבִּי יוֹסֵי - קַשְׁיָא נְזִירוּת מְרוּבָּה! אִיבָּעֵית תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי, וְאִיבָּעֵית תֵּימָא רַבָּנַן. אִיבָּעֵית תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי: כָּאן - בִּנְזִירוּת מְרוּבָּה, כָּאן - בִּנְזִירוּת מוּעֶטֶת. וְאִיבָּעֵית תֵּימָא רַבָּנַן: לָא תֵּימָא מִשְּׁעָה שֶׁנָּזַר, אֶלָּא אֵימָא כְּמִשְּׁעָה שֶׁנָּזַר. "נִשְׁאַל לַחֲכָמִים וְהִתִּירוּהוּ" וכו'. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: מִדְּבֵית שַׁמַּאי נִשְׁמַע לְדִבֵית הִלֵּל; לָאו אָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת הָוֵי הֶקְדֵּשׁ, כֵּיוָן דְּאִיגְּלַאי מִילְּתָא דְּלָאו שַׁפִּיר נָזַר - תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר. לְבֵית הִלֵּל נַמִּי, אַף עַל גַּב דְּאָמְרִי תְּמוּרָה בְּטָעוּת הָוְיָא תְּמוּרָה - הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ לְעִיקַּר הֶקְדֵּשׁ, אֲבָל הֵיכָא דְּמִיתְעַקַּר עִיקַּר הֶקְדֵּשׁ - אִיתְעַקַּר נַמִּי תְּמוּרָה. אָמַר מָר: אִי אַתֶּם מוֹדִים שֶׁאִילּוּ קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי כו'. אִיתְּמַר: מַעֲשֵׂר, רַב נַחְמָן אָמַר: טָעוּתוֹ וְלֹא כַּוָּנָתוֹ, רַב חִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמְרִי: טָעוּתוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן כַּוָּנָתוֹ. אֲמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: לְדִידָךְ, דְּאָמַרְתְּ טָעוּתוֹ וְלֹא כַּוָּנָתוֹ, דְּקָאָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל: אִי אַתֶּם מוֹדִים שֶׁאִילּוּ קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי וְלָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי וּלְאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן מְקוּדָּשִׁין, וְאִישְׁתִּיקוּ בֵּית הִלֵּל. לֵימְרוּ לְהוֹן: מַה לְּמַעֲשֵׂר - שֶׁכֵּן אֵינוֹ קָדוֹשׁ בְּכַוָּנָה! - אֲמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי: הֵיינוּ טַעְמָא דְּלָא אָמְרִי לְהוֹן, דְּקַל וְחוֹמֶר הוּא: מַה מַּעֲשֵׂר שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ בְּכַוָּנָה - קָדוֹשׁ בְּטָעוּת, הֶקְדֵּשׁ שֶׁקָּדוֹשׁ בְּכַוָּנָה - לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! - וְלָא הִיא, דְּהֶקְדֵּשׁ בְּדַעְתֵּיהּ דְּמָרֵיהּ תָּלֵי. **משנה** מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר, וְהָלַךְ לְהָבִיא אֶת בְּהֶמְתּוֹ וּמְצָאָהּ שֶׁנִּגְנְבָה. אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְנְבָה בְּהֶמְתּוֹ נָזַר - הֲרֵי זֶה נָזִיר,

ואם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ואם לאו אינו נזיר — פירוש: ואם משנגנבה בהמה נדר, כלומר שבשעה שנדר כבר נגנבה הבהמה קודם לכן, אך שהוא לא ידע, וקיבל נזירות. ואמר: אילו הייתי יודע בשעת נדרי שכבר נגנבה לא הייתי נודר — אינו נזיר. כלומר, הוי חרטה מעלייתא, ומתיר לו החכם, שהרי הקבלה עצמה היתה בטעות, שאלמלי ידע שנגנבה לא הוי נודר, דאיגלאי מילתא למפרע דנדר בטעות הוה, ולא חל אפילו רגע אחד. דכיון דלא נדר [אלא על] בהמה זו, והרי אינה בידו — נדר טעות הוא. ונראה דאפילו בית שמאי מודו בהא דלא הוי נזיר.

וזו טעות טעה נחום המדי כשעלו נזירים מן הגולה כו' — שהיה סבור שפותחין בנולד, ואפילו לא שכיח. כשעלו נזירים מן הגולה להביא קרבנותיהן ומצאו המקדש חרב, אמר להם נחום: אילו הייתם יודעין שבית המקדש עתיד ליחרב כלום הייתם נודרים כו'. וזהו נולד דלא שכיח, שבשעת הנדר עדיין היה קיים, והתירן נחום, וטעה, [שפתח] להם בנולד כזה, דלא שכיח. [וכשבא] הדבר אצל חכמים [אמרו]: כל שנדר עד שלא חרב הבית — הוי נדר. כלומר, אין מתירין לו בחרטה זו, דהוי נולד. אבל נזר משחרב בית המקדש, והם לא ידעו שחרב, ונדרו — אינו נזיר, דנזירות בטעות הוה, שאלמלי ידעו שכבר חרב — לא היו נודרים, ולא חל מעיקרא נדר זה. **ששה** שהיו מהלכין בדרך ואחד בא כנגדן ואין יודעין מי הוא, ואמר אחד מן הששה: הריני נזיר שזה הבא כנגדנו איש פלוני הוא. כלומר, שאכירהו מרחוק שהוא ראובן. ונדר בנזיר אם כדבריו הוא. והשני אומר: הריני נזיר שאינו הוא. לפי שנראה לו שאינו ראובן, ונודר בנזיר אם כדבריו, שאינו הוא כאשר נראה בעיניו. והשלישי אומר לשנים הראשונים: הריני נזיר שאחד מכם נזיר, שסבור אני שאחד מכם נזיר ולא השני, דהיינו אותו שימצא כדבריו. והרביעי אומר: הריני נזיר שאין אחד מכם נזיר. פירוש: שסבור אני שאחד משניכם אינו נזיר, דהיינו אותו שלא ימצא כדבריו. אלא, האחד שימצא כדבריו — הוא ראוי להיות נזיר. והיינו כדברי שלישי, שסבר שאחד מהם נזיר ואחד מהם אינו נזיר, אלא שהפכו דבריהם. והחמישי אמר לשנים הראשונים: הריני נזיר ששניכם נזירים. כלומר, לפי שכל אחד קיבל עליו נזירות לפי מה שהוא דומה בעיניו, [שכל] אחד סבור לומר אמת ולכך נחת לנזירות, ועל כן אני סבור שעל שניכם חל נזירות. והששי אמר: הריני נזיר שכולכם נזירים. כלומר, שסבור אני שכולכם נזירים. בית שמאי אומרים: כולן נזירים. וסברי בית שמאי דנזירות בטעות הוי נזיר, משום דכולן לנזירות נתכוונו, וגמרו בדעתן להיות בכל ענין. ומה שאמר שראה איש פלוני — לפי שהוא סבור כדבריו. ומהך משנה מוכחא בגמרא דהקדש בטעות הוי הקדש וכו', כדאמר בגמרא. **ובית** הלל אומרים אינו נזיר אלא מי שלא נתקיימו דבריו ובגמרא פריך: הוה ליה למימרי "מי שנתקיימו דבריו". ובגמרא מפרש. **ורבי** טרפון אומר אין אחד מהן נזיר — דלא ניתנה נזירות אלא להפלאה. דגבי נזיר כתיב "איש כי יפליא" — שצריך להפליא. ולכך קבלת נזירות אפילו לאחד מן השנים שנמצא כדבריו — אין [ברור] לו בשעת נדרו שיהא [נזיר] עד שיבא אצלם ויכירוהו, וכיון שלא היה [ברור] להן באותה שעה — לא גמרו להיות נזירין. והשלישי שאומר: אחד מכם נזיר — הרי אין אחד מהם נזיר, והרביעי נמי שאומר: אין אחד מכם נזיר — משמע נמי שאין אחד מהם נזיר וחבירו מיהא הוי נזיר, ולא שאין [בשנים] הראשונים שום נזיר — שהרי לא ניתנה נזירות אלא להפלאה. אלא אי הוי אמר הרביעי לשנים הראשונים "הריני נזיר שאין שום אחד מכם נזיר" — הרביעי יהיה נזיר, ששנים הראשונים אינם נזירים לרבי טרפון, ושפיר הוה חשוב הפלאה. ומהאי טעמא ניחא אמאי לא תנא תו "שאין שניהם נזירין", "שאין כולכם נזירים", דאי אמר הכי — היה ודאי נזיר לרבי טרפון, לפי מה שהאמת הוא שאין שניהם נזירין, ולא כולם נזירין. אלא מאי הרביעי שאמר שאין אחד מהם נזיר. **הרתיע** לאחוריו — פירוש: חזר לאחוריו, ולא נודע מי היה — אין נזיר שום אחד מן השנים הראשונים. דאף על פי שברור הוא כדברי האחד, מכל מקום כיון שלא הוברר לנו דברי מי נתקיימו — אין אחד מהן נזיר. ובגמרא מוקי לה כרבי יהודה, דאמר דלא מחזית איניש נפשיה לספיקא. **רבי** שמעון אומר יאמר אם כדברי הריני נזיר חובה ואם לאו הריני נזיר נדבה — רבי שמעון לטעמיה, דספק נזירות להחמיר, והוי כל אחד נזיר מספק, ואסור [ביין ובטומאה], וגם אי אפשר לו לגלח בשביל ספק נזירות בלא הבאת קרבן, ואינו יכול להביא קרבן דשמא לא נזיר הוא ומייתי חולין בעזרה. לכך קנסו שיאמר כל אחד ואחד: אם כדברי הריני נזיר חובה, ואם לאו נזיר נדבה מעתה, ומקבל נזירות, ויביא קרבן ויצא ידי חובה ממה נפשך, ויהיה אסור ביין ובתגלחת. והני תנאי רבי יהודה ורבי [שמעון] נחלקו אליבא דבית הלל. רבי יהודה סבר: אף על גב דבית הלל סברי דמי שנתקיימו דבריו הוי נזיר, כדמפרש ואזיל בגמרא, הני מילי כשנודע לבסוף דברי מי נתקיימו. אבל הכא שהרתיע לאחוריו

רש"י

ואם משנגנבה בהמתו נזר — שבדעתו היה לקבל נזירותו על אותה בהמה, ובשעה שנזר לא היתה ברשותו — הרי זה אינו נזיר, דנזירות בטעות הוא׳. **וזו טעות** — של נולד, טעה נחום המדי, שהוא סבור שפותחין בנולד. **ומצאו בית המקדש חרב** — לאחר בית שני. **כל שנזר עד שלא חרב** — ואף על פי שלאחר כך חרב — הרי נזיר, דאין פותחין לו לאדם בנולד. **ומשחרב בית המקדש אינו נזיר** — שיכול לומר לו: אילו הייתי יודע שכבר חרב לא הייתי נודר, וכהאי גוונא לא הוי נולד שהרי כבר חרב. **גמרא** **שטפוהו רבנן לרבי אליעזר** — והעבירוהו מדעתו, כמו שטף מים (בבא מציעא ק,ב), והעמידוהו בשיטה שלהן דאין פותחין בנולד. דאילו במסכת נדרים תנן בפרק "רבי אליעזר": פותחין בנולד דברי רבי אליעזר, וחכמים אוסרין. ואילו כי הדר אתי להכא במסכת נזיר — אודויי אודי להו, מדקא חזינא דלא פליג עלייהו במתניתין דבמסכת נדרים. דנדרים מקמי נזיר נשנית, וכדמפרש ברישא דמסכתא, דאיידי דתני כתובות, דאית בה "המדיר" — תנא נדרים, ואיידי דתנא נדרים — תנא נזיר. **פותחין בתנאי נולד** — ואפילו להנהו דנדרו עד שלא חרב בית המקדש. **והיכי דמי כגון דאמרי להו אילו דאתא איניש** — בההיא שעתא דנדריתון, ואמור לכון דחרב כו׳. **אמר רב יוסף אי הואי התם** — להנהו דאמרי דמי שנזר לאחר חורבן בית המקדש אינו נזיר, משום דאינהו סבורין דאכתי הוה קאי, הוה אמינא להון: ואמאי לא ידעין דליחרב? **הא כתיב היכל ה׳ היכל ה׳ היכל ה׳ המה** — דקאמר להו נביא לישראל: אל תבטחו אל דברי הנביאים "היכל ה׳", כי מתנבאים לא תבא עליכם רעה. "היכל ה׳" — בשבועה, עוד היום לבוא שיאמרו "היכל ה׳ היכל ה׳ המה" שנים הם, זה מקדש ראשון וזה מקדש שני. **והא כתיב** — בדניאל, כשהגלן נבוכדנצר בחורבן בית ראשון "שבועים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך לכלות פושעים ולהסיר חטאים". — שבועים שבעים = שמיטין עתידין לבא מכאן ועד חורבן בית שני, והם שבעים שנה שהיו בבבל, וארבע מאות ועשרים שהיו בבית שני — הרי שבעים שמיטין. אלמא ידעי לאימת חרב! אמרי לך רבנן: כיון דלא ידעי בהי יומא, מסתמא אדעתא דבנוי נדרו. **משנה** **ובית הלל אומרים אינו נזיר אלא מי שלא נתקיימו דבריו** — ובגמרא מפרש מאי קאמרי. **רבי טרפון אומר אין אחד מהם נזיר** — שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה — שיהא מברר דבריו, ויאמר "הריני נזיר", ולא יהא תולה נזירותו בדבר אחר. **הרתיע לאחוריו** — ראה איש פלוני בא כנגדו, ואמר "הריני נזיר אם זה שמעון", וחזור זה לאחוריו, ואין ידוע אם שמעון הוא אם לאו — אינו נזיר דספק נזירות להקל. **רבי שמעון אומר יאמר כו׳** — ורבי שמעון לטעמיה, דאמר: ספק נזירות להחמיר. ובגמרא מפרש.

וְאִם מִשֶּׁנִּגְנְבָה בְּהֶמְתּוֹ נָזַר - אֵינוֹ נָזִיר. וְזוֹ טָעוּת טָעָה נַחוּם הַמָּדִי, כְּשֶׁעָלוּ נְזִירִים מִן הַגּוֹלָה וּמָצְאוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ חָרֵב, אָמַר לָהֶם נַחוּם הַמָּדִי: אִילּוּ הֱיִיתֶם יוֹדְעִין שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ חָרֵב הֱיִיתֶם נוֹזְרִים? אָמְרוּ לוֹ: לֹא. וְהִתִּירָן נַחוּם הַמָּדִי. וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר אֶצֶל חֲכָמִים אָמְרוּ: כָּל שֶׁנָּזַר עַד שֶׁלֹּא חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - נָזִיר, וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - אֵינוֹ נָזִיר. **גמרא** אָמַר רַבָּה: שִׁטְפוּהוּ רַבָּנַן לְרִבִּי אֱלִיעֶזֶר וְאוֹקְמֵיהּ בְּשִׁיטָתַיְיהוּ. דִּתְנַן: פּוֹתְחִין בְּנוֹלָד, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. וַאֲמַר רָבָא: אַף עַל גַּב דַּאֲמוּר רַבָּנַן אֵין פּוֹתְחִין בְּנוֹלָד, אֲבָל פּוֹתְחִין בְּתְנַאי נוֹלָד. הֵיכִי דָּמֵי? אָמְרִי לְהוֹן: אִילּוּ אֲתָא אִינִישׁ וַאֲמַר לְכוֹן דְּחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מִי הֲוָה נָדְרִיתוּן? אֲמַר רַב יוֹסֵף: אִי הֲוֹאִי הָתָם הֲוָה אָמִינָא לְהוֹן: הָכְתִיב "הֵיכַל י"י הֵיכַל י"י הֵיכַל י"י הֵמָּה" - זֶה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי! - נְהִי דִּידְעִין לְהוֹן דְּיֶחֱרוֹב, מִי יוֹדְעִין לְאֵימָתַי? - אֲמַר אַבָּיֵי: וְלָא יָדְעִין לְאֵימַת? וְהָכְתִיב "שָׁבוּעִים שִׁבְעִים נֶחְתַּךְ עַל עַמְּךָ וְעַל עִיר קָדְשֶׁךָ". וְאַכַּתִּי, מִי יָדְעִינַן בְּהֵי יוֹמָא? **משנה** הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, וְאֶחָד בָּא כְּנֶגְדָּן. אָמַר אֶחָד מֵהֶן "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה פְּלוֹנִי" וְאֶחָד אָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה פְּלוֹנִי", "הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֶחָד מִכֶּם נָזִיר", "שֶׁאֵין אֶחָד מִכֶּם נָזִיר", "שֶׁשְּׁנֵיכֶם נְזִירִים", "שֶׁכּוּלְּכֶם נְזִירִים", בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כּוּלָּן נְזִירִין, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ נָזִיר אֶלָּא מִי שֶׁלֹּא נִתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו, וְרַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֵין אֶחָד מֵהֶם נָזִיר. הִרְתִּיעַ לַאֲחוֹרָיו - אֵינוֹ נָזִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֹאמַר "אִם הָיָה כִּדְבָרַי - הֲרֵינִי נָזִיר חוֹבָה, וְאִם לָאו - הֲרֵינִי נָזִיר נְדָבָה". **גמרא** מִי שֶׁלֹּא נִתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו אַמַּאי הָוֵי נָזִיר? - אֲמַר רַב יְהוּדָה: אֵימָא: מִי שֶׁנִּתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו.

אבי

וְאִם מִשֶּׁנִּגְנְבָה בְּהֶמְתּוֹ ולא ידע מכך, **נָזִיר**, ועתה הוא מתחרט ואומר אילו הייתי יודע מגניבתה לא הייתי נודר, **אֵינוֹ נָזִיר**, משום שטענה זו נחשבת לחרטה טובה, והחכם מתיר לו את הנזירות, כיון שמוכח שנזירותו היתה בטעות. המשנה מביאה שנחלקו נחום המדי וחכמים בדין זה ש'אין פותחין בנולד'; **וְזוֹ** היתה **הַטָּעוּת שֶׁטָּעָה נַחוּם הַמָּדִי**, שהיה סבור שפותחין להתיר את הנדר במעשה הנולד לאחר מכן, אף שאינו שכיח שיקרה, **שֶׁכְּשֶׁעָלוּ נְזִירִים מִן הַגּוֹלָה** לירושלים, כדי להקריב קרבנותיהם בסיום ימי הנזירות, והם קיבלו את הנזירות קודם חורבן בית המקדש, **וּמָצְאוּ שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ חָרֵב**, ולא היו יכולים להקריב את הקרבנות ולסיים את הנזירות, ומכיון שכך ישארו נזירים לעולם, ובאו לפני נחום המדי שיתיר להם את נזירותם. **אָמַר לָהֶם נַחוּם הַמָּדִי** לנזירים אלו, **אִילּוּ הֱיִיתֶם יוֹדְעִין שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ** עתיד להיות **חָרֵב**, ולא תוכלו להביא את הקרבנות, האם **הֱיִיתֶם נוֹזְרִים. אָמְרוּ לוֹ** הנזירים, **לָא. וְהִתִּירָן נַחוּם הַמָּדִי** מנזירותם ללא הבאת הקרבנות, אף שבשעת קבלת הנזירות היה בית המקדש קיים, והחורבן הוא 'נולד' שאינו שכיח. **וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר אֵצֶל חֲכָמִים אָמְרוּ** שאין זה כך, אלא **כָּל שֶׁנָּזַר עַד שֶׁלֹּא חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ**, אין פותחין לו בטענה זו שלא היה מקבל נזירות אם היה יודע שיחרב, משום שאין פותחין בנולד, והרי הוא **נָזִיר**. **וְאִם** קיבל נזירות **מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** משום שלא ידע שנחרב, **אֵינוֹ נָזִיר**, משום שהנזירות היתה בטעות:

גמרא

הגמרא מבררת את דעת רבי אליעזר: **אָמַר רַבָּה, שְׁטָפוּהוּ** [–העבירוהו] **רַבָּנָן לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** מסברתו שפותחין בנולד, **וְאוֹקְמֵיהּ בְּשִׁטְתֵּייהוּ** – והעמידוהו בשיטתם, כלומר שחזר והודה לדבריהם שאין פותחין בנולד. שהרי רבי אליעזר היה בשעת החורבן, וכשארע המעשה עם נחום המדי שפתח בנולד ואמרו לו חכמים שטעה, לא אמר להם רבי אליעזר דבר, ומוכח מזה שחזר בו מסברתו והודה לדבריהם. הגמרא מביאה את מחלוקת רבי אליעזר וחכמים האם פותחין בנולד או לא [קודם שחזר בו רבי אליעזר]: **דִּתְנַן** במשנה (נדרים סד.), **פּוֹתְחִין** להתיר נדרים אף **בְּדָבָר הַנּוֹלָד** לאחר הנדר ואינו מצוי שיקרה, והנודר אומר שאם היה יודע שיקרה לא היה נודר, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין** לפתוח בדבר שנולד אחר הנדר.

הגמרא מבררת את דין נולד: **וְאָמַר רָבָא, אַף עַל גַּב דְּאָמוּר רַבָּנָן שֶׁאֵין פּוֹתְחִין בְּנוֹלָד, אֲבָל** מודים **שֶׁפּוֹתְחִין בְּתְנָאֵי** התלוי בדבר **הַנּוֹלָד**. מבארת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה המדובר, כגון **דְּאָמְרֵי לְהוֹן** – שהחכמים המתירים לנזירים שקיבלו את הנזירות קודם חורבן בית המקדש אומרים להם, **אִילּוּ אָתָא אִינִישׁ וְאָמַר לְכוֹן** – אילו בשעה שנדרתם היה בא אדם ונותן לכם עצה שלא תקבלו את הנזירות, **דְּחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** – שמא יחרב בית המקדש קודם סיום נזירותכם, **מַי הֲוָה נַדְרֵיתוּן** – האם הייתם נודרים בנזירות, והנזירים אומרים לחכמים המתירים, שהיו שומעים לעצה זו ולא היו מקבלים נזירות. ובזה מודים חכמים שפותחין את הנדר, אף שעצה זו תלויה בדבר הנולד אחר הנדר, כיון שמחמת העצה היו הנזירים חוזרים בהם, וזו חרטה גמורה.

הגמרא מבררת למה החורבן נחשב נולד: **אָמַר רַב יוֹסֵף, אִי הַוּאי הָתָם** – אם הייתי נמצא באותו מקום בשעה שאמרו כן חכמים לנחום המדי, **הֲוָה אָמִינָא לְהוֹן** – הייתי אומר לחכמים, **הָכְתִיב** – הרי כתוב בפסוק (ירמיה ז ד), שהיה ירמיה מוכיח את הרשעים שהיו מתייאשים מן הפורענות, ואמר להם 'אַל תִּבְטְחוּ לָכֶם אֶל דִּבְרֵי הַשָּׁקֶר לֵאמֹר הֵיכַל ה' הֵיכַל ה' הֵיכַל ה' הֵמָּה'. ומבאר רב יוסף את כפילות 'היכל ה'' שלש פעמים, שמה שכתוב בפעמיים הראשונות היכל ה', **זֶה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי**, שהיו הרשעים אומרים, אם יחרב היכל ה' שהוא בית המקדש הראשון, עוד יִבָּנה לנו היכל ה' שהוא בית המקדש השני. והפעם השלישית 'היכל ה'', היינו שהיו אומרים, שאם יחרב גם בית המקדש השני, עוד יִבָּנה לנו בית המקדש השלישי בימות המשיח. ומוכח שידעו שבית המקדש עתיד להיחרב, וממילא אין החורבן נחשב לדבר הנולד, ואפשר להתיר על ידו את הנזירות. דוחה הגמרא את דברי רב יוסף: **נָהִי דִּידְעִין לְהוֹן דִּיחְרוּב מִי יוֹדְעִין לְאֵימָתַי** – אף שהיה ידוע שיחרב, מכל מקום לא ידעו אימתי, וממילא לא היו נמנעים מלקבל נזירות, שהרי יתכן שלא יחרב בימי נזירותם, ולכן נחשב החורבן לנולד שאין פותחין בו. אביי מנסה לקיים את דברי רב יוסף: **אָמַר אַבַּיֵי, וְלָא יָדְעִין לְאֵימַת** – וכי לא ידעו מתי יחרב בית המקדש, **וְהָכְתִיב** (דניאל ט כד), 'שָׁבְעִים שָׁבֻעִים נֶחְתַּךְ עַל עַמְּךָ וְעַל עִיר קָדְשֶׁךָ לְכַלֵּא הַפֶּשַׁע וּלְהָתֵם חַטָּאת וּלְכַפֵּר עָוֹן וּלְהָבִיא צֶדֶק עֹלָמִים וְלַחְתֹּם חָזוֹן וְנָבִיא וְלִמְשֹׁחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים', דהיינו שנגזר שיהיו שבעים שמיטות [שהם ארבע מאות ותשעים שנה] בין חורבן בית המקדש הראשון לחורבן בית שני. ומבואר שידעו באיזו שנה יהיה חורבן בית המקדש השני וממילא אין זה נולד. דוחה הגמרא: **וְאַכַּתִּי מִי יָדְעִינָן בְּהֵי יוֹמָא** – ועדיין יש לשאול, האם ידעו באיזה יום בשנה יחרב, אם בתחילת השנה או בסופה, ומאחר שלא ידעו נחשב החורבן כ'נולד' שאין פותחין בו, כיון שלא היו נמנעים מלנזור אף אם היה ידוע להם על החורבן, משום שיתכן שלא יהיה בימי הנזירות:

משנה

ששה שהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, **וְאֶחָד בָּא כְּנֶגְדָּן** [–מולם], ולא היה ידוע מי הוא. **וְאָמַר אֶחָד מֵהֶן** שהבא כנגדנו הוא פלוני, **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁזֶּה פְּלוֹנִי. וְאֶחָד אָמַר**, שאדם זה אינו אותו פלוני, **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁאֵין זֶה פְּלוֹנִי**. והשלישי אמר **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדעתי **שֶׁאֶחָד מֵהֶם** בלבד שימצא צודק בדבריו **נָזִיר**, ולא השני שנמצא שלא כדבריו. והרביעי אמר הריני נזיר אם האמת כדברי **שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶם** – שאחד מכם בלבד שימצא שאינו צודק בדבריו, **אֵינוֹ נָזִיר**, אלא רק השני שנמצא כדבריו יהיה נזיר. והחמישי אמר לשנים הראשונים, הריני נזיר אם האמת כדברי **שֶׁשְּׁנֵיכֶם נְזִירִים**, כיון שכל אחד מכם קיבל נזירות אף אם הוא לא יהיה צודק, אלא שתלה את הנזירות במה שהיה ודאי לו שהוא אמת. והשישי אמר לכל חמשת הראשונים, הריני נזיר אם האמת כדברי **שֶׁכּוּלְּכֶם נְזִירִים**, כיון שכל אחד מכם קיבל את הנזירות אף אם הוא לא יהיה צודק, אלא שתלה את הנזירות במה שהיה ודאי לו שהוא אמת. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, כּוּלָּן נְזִירִין**, אף על פי שהנזירות היתה בטעות, ודבריהם סותרים זה לזה, שהרי השנים הראשונים מכחישים זה את זה, ודברי החמישי והשישי אינם יכולים להיות במציאות, כיון שבדעתם היה לקבל את הנזירות בכל ענין אף אם הם טועים, אלא מתוך שהיה ודאי אצלם שהם צודקים, תלו את הנזירות בדבריהם, ואנו הולכים אחר מחשבתם. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ נָזִיר אֶלָּא** רק מי מהם **שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמוּ דְּבָרָיו** – שלא נמצאו דבריו נכונים. **וְרַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, אֵין** אפילו **אֶחָד מֵהֶם נָזִיר**, משום שאין נזירות חלה אלא כשברור וידוע לנודר בשעת קבלת הנזירות שהוא אכן יהיה נזיר, אבל אם אדם מקבל את הנזירות על תנאי, לא ברור לו בשעת קבלת הנזירות שהתנאי יתקיים, והנזירות אינה חלה. וכאן לא היה ברור לאף אחד מהם בשעה שקיבל עליו את הנזירות אם האמת כדבריו והוא באמת יהיה נזיר, או שהוא לא צודק בדבריו והוא לא יהיה נזיר.

המשנה מבארת את דין הנודרים, במקרה שלא התברר מי מהם צודק: אם האדם שבא מולם **הֵרְתִּיעַ** [–חזר] **לַאֲחוֹרָיו**, ולא נודע מי היה, **אֵינוֹ נָזִיר** אף אחד מהם. ואף שברור שדברי אחד מהם

המשך בעמוד 23

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הגמרא מביאה ביאור נוסף שלפיו לא צריך לשנות את הגירסא במשנה: **אַבַּיֵי אָמַר**, מדובר **כְּגוֹן דְּאָמַר** הנודר הראשון בתוך כדי דיבור לאחר שסיים לומר 'הריני נזיר שזה פלוני', **אִי נַמִּי לָאו פְּלוֹנִי הוּא (אִי הוי)** [**אֵיהֲוֵי**] **נָזִיר** – גם אם הבא כנגדנו אינו פלוני אהיה נזיר, כלומר שחזר בו מדבריו הראשונים שהתנה את נזירותו בכך שזה פלוני, וקיבל על עצמו נזירות גם על הצד שהבא כנגדו אינו פלוני. **וּמַאי** – ומה הביאור בדברי בית הלל ש'אינו נזיר אלא מי שלֹא **נִתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו'**, הביאור הוא, שנזיר הוא מי שלֹא **נִתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו הָרִאשׁוֹנִים** שהתנה את נזירותו בכך שזה פלוני, **אֶלָּא** נתקיימו **דְּבָרָיו הָאַחֲרוֹנִים** שקיבל עליו את הנזירות ללא תנאי:שנינו במשנה: **הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחוֹרָיו אֵינוֹ נָזִיר כו'**: הגמרא מבררת מיהו התנא שבשיטתו נאמר דין זה. מדייקת הגמרא: **טַעְמָא** – הטעם שאינו נזיר הוא דווקא **מִשּׁוּם דְּהַרְתִּיעַ לְאַחוֹרָיו** ולא נודע מי הוא, ולכן מקילים שאינו נזיר מספק, **הָא אָתֵי לְקַמָּן** – אבל אם יבוא לפנינו אותו אדם, אותו שנמצא כדבריו **הָוֵי** [–יהיה] **נָזִיר**. מבררת הגמרא: **מַנִּי** – בשיטת מי מהתנאים נאמר דין זה,

אגרות קודש

ב"ה, ז' שבט, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת
שמים מוה"ר שלמה חיים שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת שני מכתביו מי"ט טבת וער"ח שבט עם המצורפים אליהם, ובודאי בנתיים נתקבל מכתבי מפורט ע"ש הנהלת תו"ת דלוד וכן ההתעוררות לסידור יום ההילולא דיו"ד שבט הבע"ל באופן המתאים, וכיון שכפי הידיעות שנתקבלו כאן עשה רושם חזק התקרבות תלמידי ישיבות אחרות בהתוועדות די"ט כסלו העבר. הרי יהי' העבר מלמד את העתיד להתנהג כן גם על להבא, אף שעי"ז הנה חלק מההתוועדות צ"ל באותיות אחרות מתאים להמתחילים בנדון זה, ואל בינתו אשען.

ב) כבר כתבתי כ"פ ואכפול גם עתה שאין מצדי כל קפידא כו' וכו', ומ"ש אודות לימוד תורת נשיא הדור הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לא באתי בזה ח"ו לשלול לימוד מאמרי חסידות של נשיאים שהוא ממלא מקומם ופשוט, אלא שכל תלמיד צריך לעמוד בהענין דהתקשרות מתאים לזמנו ודורו, והתקשרות היא ע"י תורת הנשיא וכמבואר בכמה מכתבים והועתק גם בלוח היום יום, ולכן חוויתי דעתי שצ"ל לימוד כזה דוקא, וכיון שכפי מכתב כת"ר הרי מסודר הדבר זה מכבר, הרי אין מקום גם לחשש של קפידא.

ג) מכתבי להת'... שי' בודאי נתקבל במועדו, ובטח יוסיף הסברה להנ"ל שצריך לשמור ביותר ע"ד בריאות הגוף וכמו שכותב הרמב"ם בהל' דיעות שבלא"ה הוא מבלבל לעבודת השי"ת וכנראה ג"כ בחוש ובהנ"ל גופא. ואף אם מצד שמירת הבריאות מוכרח לסדר לימודו ותפלתו באופן אחר ממה שהורגל ואולי לדידי' יהי' זה מעין הפרו תורתך ח"ו, עליו למצוא בשבילו אותיות ההסברה ובפרט עפ"י פתגם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע שאפשר שהיצה"ר גם יתלבש בזיידענע קאפאטע.

ד) וכל הנ"ל הוא ג"כ הוראה בהנהגה עם שאר התלמידים שבדורנו זה צריך זהירות יתירה בבריאותם, ועל דור זה י"ל ובהגדלה כ"פ ככה מ"ש רבינו הזקן באגה"ת פרק ג', אכן כל זה באדם חזק ובריא כו' אבל מי כו' וה"ה לתעניות וסיגופים במדה ידועה אפילו ממין אלו שעליהם מדובר בתניא בפרק כ"ז ומאחר סעודתו וכו' ובפרט שכבר הורה לנו נשיאנו דרך העבודה גם בדורנו זה, וכמאמר כ"ק אדמו"ר מהר"ש (הועתק בס' התולדות שלו עמוד עב בסופו)...

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ופ"ש כל הדו"ש ומושפעיו בפרט, המחכה לבשו"ט.

לאחוריו ולא נודע דברי מי נתקיימו, מספק לא נחית לנזירות. ורבי שמעון סבר אליבא דבית הלל דמספיקא (לא) נחית לנזירות, כיון שברור שכדברי האחד הוא, ולכך בעי תנאי. [שייך לדף לד,א] **ראה** את הכוי — שהוא ספק חיה ספק בהמה, ואמר האחד: הריני נזיר שזה חיה, והשני אמר: הריני נזיר שאין זה חיה, אלא בהמה משמע מדבריו. ושלישי אומר: הריני נזיר שזה בהמה ולא חיה, והרביעי אמר: הריני נזיר שאין זה בהמה אלא חיה. והוו כשנים הראשונים אלא שהפכו דבריהן. והחמישי אומר: הריני נזיר שזה חיה ובהמה, ודינו כחיה לכסוי, ודינו כבהמה לאסור חלבו. והששי אמר: הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה, דמשמע בריה [בפני עצמה], ואינו יכול להרביעו לא עם חיה ולא עם בהמה. והשביעי אמר: הריני נזיר שאחד מכם נזיר, כלומר שכוון לומר אמת. והשמיני אומר: הריני נזיר שאין אחד מכם נזיר, כלומר שיש אחד מכם שלא כוון לומר אמת. והתשיעי אומר: הריני נזיר שכולכם נזירים, כלומר; שכולכם ספק נזירים. ולא גרסינן "ששניכם נזירים", דמוכחא בגמרא דליכא אלא תשע בכוי. הרי כולם נזירין. ואם תאמר: איכפל תנא לאשמועינן כבית שמאי ולא כבית הלל, דאמרי דמי [שלא נתקיימו] דבריו אינו נזיר? ויש לומר: דלבית הלל נמי, נהי דנזירות ודאי לא הוו — נזירות מספק הוו. וכולה רבי שמעון אליבא

גמרא אביי אמר — כגון דאמר: אי נמי לאו פלוני הוא. וחבריה אמר: הריני נזיר שזה פלוני, אי נמי לאו פלוני הוא אי הוי נמי נזיר. **ומאי לא נתקיימו דבריו** — דקאמרי בית הלל — הכי קאמר: לא מיבעיא כי נתקיימו דבריו הראשונים הוי נזיר, אלא אפילו לא נתקיימו דבריו הראשונים — הרי זה נזיר משום דבריו האחרונים.

אַבַּיֵי אָמַר: כְּגוֹן דְּאָמַר "אִי נַמִי לָאו פְּלוֹנִי הוּא אֵי הֲוֵי נָזִיר". וּמַאי "לֹא נִתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו" - לֹא נִתְקַיְּימוּ דְּבָרָיו הָרִאשׁוֹנִים, אֶלָּא דְּבָרָיו אַחֲרוֹנִים. "הִרְהִיתִיעַ לַאֲחוֹרָיו אֵינוֹ נָזִיר" כו'. טַעֲמָא - מִשּׁוּם דְּהִרְהִיתִיעַ לַאֲחוֹרָיו, הָא אָתֵי לְקַמָּן - הָוֵי נָזִיר. מַנִּי?
אילימא

דבית הלל מסיק לה, דאמר גבי הרתיע לאחוריו דהוי נזיר מספק לבית הלל, אף על גב דאין ספקו עומד להתברר. הכי נמי גבי כוי, אף על גב דאין ספיקו עומד להתברר, לרבי שמעון אליבא דבית הלל — הוו נזירין מספק. והששה הראשונים ודאי נזירין מספק, דמחית איניש לספיקא. דאף על גב דכוי ספק חיה, אותו שאומר ספק חיה — הוי ספק נזיר, וכן כולן. ואינך תלתא בתראי מחתי נפשייהו לספיקא. ויש מפרשים: דשלשה האחרונים נזירים ודאי, שהאחד שאמר "שאחד מכם נזיר — הוי נזיר ודאי לרבי שמעון, שאמת הוא שאחד מהן יש עליו נזירות, דהיינו אותו שכוון לאמת. וגם השני שאמר "שאין אחד מכם" — גם זה נזיר ודאי, שכן משמע דיבורו: יש בכם אחד שאינו ודאי נזיר, והאמת הוא, כגון אותו שלא בא לאמת. והשלישי שאומר "כולכם נזירין" — שעל כולכם ספק נזירות, גם זה אומר אמת. לבד שלשה האחרונים ודאי נזירים לרבי שמעון, דאין צריכין תנאי. ויש מפרשים: שגם [שלשה] האחרונים אינם נזירים אלא מספק, שהרי יש להסתפק בדבריהן, שאותו שאמר "שאחד מכם נזיר" — איכא לספוקי מילתא, שיש לפרש דבריו בשני פנים, ושמא רצה לומר: אם יש לכם אחד מכם שיש עליו נזירות — וזהו אמת שאחד מהן ודאי נזיר. וגם יש לספוקי דשמא רצה לומר: אם יש אחד מכם שיודע בעצמו שהוא ודאי נזיר — והרי אין מהן יודע, משום הכי נזיר מספק. וכן האחר שאומר "שאין אחד מכם נזיר" — משמע אם אין אחד מכם שאינו נזיר, דמשמע שידע בעצמו שאינו ודאי נזיר, והרי אין אחד מהם שיודע בברור שאינו ודאי נזיר. וכן השלישי שאמר "שכולכם", יש לפרש דבריו: שכולכם נזירין ודאין — לא אמר כלום. וגם יש לפרש דבריו שאמר בספק נזירות — לכך כולן נזירין מספק, וצריכין להתנות. וצריך עיון: אמאי לא [תני תו "שאין כולכם נזירין"]? בשלמא לעיל לא מצי למתני בעבור פלוגתא דרבי טרפון — דאם כן לא הוה אמר רבי טרפון: אין אחד מהן נזיר, כדפירשתי לעיל, אבל הכא מצי למתני. [ומכאן שייך לדף לא,א] **מאי** טעמא דבית שמאי יליפי תחלת הקדש מסוף הקדש — סוף הקדש קרוי תמורה. מה תמורה אפילו בטעות, כדדרשינן בפרק שני דתמורה (יז,א) רבי יוסי ברבי יהודה: "יהיה" — לרבות שוגג כמזיד, וקאי אקרא "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש". ומפרש רבי יוחנן התם בתמורה:לומר שתמורתו עולה שלמים. כמו עולה ושלמים עומדים לפניו, ורצה לומר על בהמת חולין שלפניו "הרי זו תמורת עולה", ואמר "שלמים". או (כשאמר) כסבור לומר "שחור יהיה תמורה" ואמר "לבן" — דחל תמורה על הלבן. והשתא ילפי בית שמאי: מה תמורה בטעות — אף הקדש נמי יחול בטעות. ובמתניתין נמי, כי אמר "שור שחור שיצא מביתי ראשון יהיה קדוש", ויצא הלבן ראשון — הלבן קדוש, דהכי בעי למימר: שור שיצא מביתי ראשון יהיה קדוש, לא שנא שחור ולא שנא לבן או אדום, והא דקאמר שחור — כסבור ששור שחור יצא תחלה. **ובית** הלל הני מילי תמורה — דמכח הקדש קאתי, הוא דחיילא בטעות. אבל אחותי הקדש מעיקרא — לא אחתינן בטעות, דלא גמרינן תחלת הקדש מסוף הקדש. ופריך לטעמא דבית שמאי: ובית שמאי, מה אילו אמר "הרי זו תחת זו תמורה לחצי היום" מי הויא תמורה מההיא שעתא? אלא דמטי חצי היום הוא דהוה תמורה, הכי נמי לכי מגליא מלתא. והכי פירושו: היכי יליפי בית שמאי תחלת הקדש מתמורה? והא לא דמיי לה, [דהתם] כשהיה סבור לומר "שור שחור יהיה תמורה" ואמר "לבן", דחל תמורה על הלבן — [אם כן] מקיימין מה שהוציא בפיו. אבל הכא, כשאמר בפיו "שור שחור שיצא מביתי יהיה קדש" — מנין לנו לשנות מה שהוציא מפיו? אדרבה, נאמר דאין דעת האיש להקדיש כי אם שחור, ופיו ולבו שוין, ואיך נאמר שיש במשמעות לשונו שרצה להקדיש הראשון ואפילו הוא לבן? דהא בתמורה נמי לא נוכל לשנות בדבריו. דאילו קאי בצפרא ואומר "הרי זו תמורת זו לחצי היום" כלומר חצי היום השני — אז יחול הקדש בתמורה, מי הוי תמורה מההיא שעתא שנדר, מן הבוקר, למעול בה? אלא עד חצי היום, אז איגליא מילתא למפרע דהוי תמורה, דבתמורה עצמה לא נוכל לשנות דבריו. הכי נמי איגליא מילתא. כלומר, במשנתינו כמו כן לא נשנה דיבורו, אלא לכי מגליא מילתא כמו שהוציא בפיו — אותו יהיה קודש. והוא הוציא מפיו שור שחור, ואיך נשנה דיבורו להקריב הלבן? **אמר** [רב פפא] לכך נאמר ראשון לכשיצא ראשון — פירוש: [דרב פפא] סבירא ליה דבית שמאי לא גמרי הקדש מתמורה לומר דהקדש בטעות הוי הקדש, והלבן קדוש, דהא ודאי לא דמי לתמורה, דבתמורה אנו מקיימין דבריו וכאן אנו סותרין דבריו אם אנו מקדישין הלבן. אלא דקתני מתניתין הקדש — אשחור קאי. ולכך אמר ראשון לכשיצא ראשון. כלומר, אף על פי שלא יצא ראשון מן הבית אלא הלבן — אפילו הכי שפיר מתקיימין דבריו שאמר "שחור שיצא ראשון". ומיירי כגון שהיו לו שוורים שחורים הרבה, כדאמר בסמוך. והכי בעי למימר: שור שחור שיצא ראשון לשאר שחורים יהיה הקדש, דהוי השחור הקדש. דהשתא לא נסתר דבריו, אלא נפק ראשון דקאמר — ראשון לשחורים. דלא מיבעיא אי נפיק שחור ראשון מן הבית, דהשתא לגמרי נתקיימו דבריו דהוי הקדש, אלא אפילו נפיק לבן ברישא — אכתי נפרש דבריו שהשחור שיצא ראשון לשחורים יהיה הקדש, ואין הקדש בטעות. דסבירא ליה [לרב פפא] דהקדש בטעות אין הוי הקדש. ופירושא דמתניתין לא כדקא סלקא דעתך מעיקרא דהלבן קדוש, אלא השחור. והא דלא קאמר "אלא אמר [רב פפא]" כיון שחחור בו מסברת הגמרא — משום שלא הוזכר שום אמורא לפניו. והא דאמר ריש פרק שני (נזיר ט,א): לבית שמאי אין שאלה בהקדש, פירוש: משום דהקדש בטעות הוי הקדש — לא הוי כטעמא דרב פפא, אלא כטעמא דאביי דבסמוך. **והא** שור שחור קאמר מי לא עסקינן דלית ליה אלא האי — ופירוש: כיון דלית ליה אלא אחד לא שייך לקיים דבריו, ולומר ראשון לשחורין — דאם כן לא לימא "ראשון", אלא "שחור"! ומשני: לא צריכא, דאית בהו תלתא. **הכי** גרסינן ובית הלל אם כן שיצא בראשון — והכי פירושו: ובית הלל דאמרי אינו הקדש, דאם כן שכוונתו לומר ראשון לשחורים, הוה ליה למימר "שיצא בראשון". דלא הוה ליה למימר "שיצא מביתי ראשון", דמשמע שיצא מן הבית תחלה, אלא "שיצא בראשון", ומשמע בראשונה לשאר שחורים. **והא** הקדש בכונה הוא — ואין כאן טעות לבית [שמאי], ואמאי קרי ליה במתניתין הקדש בטעות? ומשני: משום [דאטעי] ללישנא קמא. כלומר, להכי קרי ליה הקדש טעות — לפי שבתחלה יש לטעות בלשונו ולומר שלראשון שיצא מן הבית נתכוון, והיינו הלבן, אלא שאנו מפרשין דבריו, שרצה לומר ראשון לשחורין. **וסברי** בית שמאי הקדש בטעות לא הוי הקדש — לרב פפא פריך. והתניא מי שנדר בנזיר, מתניתין היא בפרקין, ומפרש במתניתין תצא ותרעה בעדר. פירוש: בסיפא דמתניתין קתני: אמרו להן בית הלל לבית שמאי: אי אתם מודים בזה שהקדש בטעות הוא ותצא ותרעה בעדר? כלומר, וכי היכי דמודיתלו לבית הלל אודית לו נמי בההיא דשור שחור שלא יהיה הקדש! אלמא שמעי בית הלל לבית שמאי דטעמא דידהו בשור שחור משום דהקדש בטעות הוא דהוי הקדש, וקשה לרב פפא. ומשני: בית הלל הוא דטעו, [דסברי] דטעמייה דבית שמאי משום דהקדש בטעות הוי הקדש, ולהכי אותבי להו מהא. ואם תאמר: בית שמאי מהדרי להו לבית הלל ממעשר בהמה ומוכחי דהקדש בטעות הוי הקדש? ויש לומר: בית שמאי קאמרי לבית הלל: למאי דטעיתו וסבריתו דטעמא [דידן] משום הקדש בטעות. והכי נמי איתא בריש מסכת נדה (ג,ב): למאי דטעיתו נמי ואותביתו קופה. **תא** שמע ששה שהיו מהלכין בדרך — מתניתין היא בפירקין, וכבר פירשתי במתניתין. והא הכא דהקדש בטעות הוא והוי הקדש. והא נזירות דטעות הוא, שהרי אחד מן הראשונים לא נמצא כדבריו — ואפילו הכי הוי נזיר, לפי שהיה סבור שהיה פלוני, וטעה כבר, וחייל עליה נזירות אפילו בטעות. הכי נמי, אית ליה למימר דסבירא להו לבית [שמאי] דהקדש בטעות גמור הוי הקדש, דמתניתין דשור שחור פירושא: והלבן קדוש. דיש לנו לפרש דבריו דמתחילה נתכוון להקדש, לא שנא שחור ולא שנא לבן שיצא מפתח ראשון, והא דקאמר שחור — לפי שטעה שזה יצא ראשונה. אבל לעולם הלבן קדוש. אף על גב דבתמורה לא הוי עד דמטי חצי היום ולא קודם לכן — הני מילי בתמורה, דקאמר בפירוש "זו תמורת זו לחצי יום" וליכא לפרושי מילתא בענין אחר כלל — אין לנו כח לסתור דבריו. אבל הכא, גבי הקדש, איכא לפרושי למילתא בהדיא כדבריו, דלא אתא לאפוקי לבן מהקדש. [מכאן שייך לדף לא,ב] **אמרי** הכא סברי בית שמאי הקדש בטעות הוי הקדש התם לא — כלומר, מהכא איכא לאוכוחי דסברי בית שמאי הקדש בטעות הוי הקדש, והוא הדין נמי גבי שור שחור דלא דמי לתמורה, כדפרישית. התם לא — כלומר: ממשנה ראשונה שבאת להוכיח לבית שמאי הקדש בטעות הוי הקדש — ליכא לאוכוחי מידי, [בדדחי] ליה לעיל. **אביי** אמר לא סלקא דעתך דקאי בצפרא אלא הכא במאי עסקינן דקאי בצהרים — שכבר יצאו הבהמות מן הבית לרעות במרעה, ואמר: שור שיצא כבר מביתי ראשון לכל השוורים, הן שחורים הן לבנים לידהו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ליהוי הקדש, ואמרו לו: לבן יצא תחילה, [ואמר: אי הוה ידענא דלבן נפק] — לא הוה אמרי שחור, אלא לבן. דהשתא יש לן למימר שהיה דעתו לכל מי שיצא ראשון, ומשום הכי הוי הקדש, אפילו הלבן. דילפינן מתמורה דהוי הקדש אפילו בטעות. ואביי סבירא ליה דאי קאי בצפרא ואמר: שור שחור שיצא ראשון, ואמרו לו: לבן נפק, ואמר: אי הוה ידענא דלבן נפק הוה אמינא — דבהא אפילו בית שמאי מודו דלא הוי הקדש, שהרי לא היה יודע שיצא השחור תחלה לבולן, ולמה הזכיר שחור אי דעתו היה להקדיש כל מי שיצא ראשון? ואנן סהדי לבתחלה כי אמר שור שחור — דוקא לשור שחור קמבון, שאפילו אם דעתו שיצא השחור תחלה, אטו נביא הוא לידע העתידות? ובבהאי גוונא ודאי לא נילף מתמורה. ולא דמי לששה שהיו מהלכין בדרך, דהתם הוי נזיר אפילו אותו שלא נמצא כדבריו — לפי שבכל ענין קביל עליה נזירות, ומה שאמר איש פלוני הוא — טעה בו בשראוהו מרחוק. אבל הכא, במה יש לו לטעות ולומר דשחור עתיד לצאת? הלכך יש לומר דשחור דוקא קאמר. אבל כי אמר בטיהרא שבהמות יצאו, יש לנו למימר שהיה דעתו לכל שיצא ראשון, ומה שהזכיר שחור — לפי ששמע פסיעות רגלי השור, שהוא בקי להכיר פסיעות רגלי שוורין. והשתא זה דומה שפיר לההיא שהיו מהלכין בדרך, דטעה נמי בראיית עיניו, לומר איש פלוני הוא, ודעתו להיות נזיר אפילו אינו הוא. וכן הכא דעתו היה להקדיש אפילו אינו שחור, אלא הלבן. וכהאי גוונא ילפינן מתמורה. ובית הלל סברי דאפילו כי האי לא ילפינן מתמורה, דלא הוי הקדש. [מכאן עד דיבור המתחיל דתניא שייך לדף לא,ב] **דינר** זהב שיעלה — אם כן משמע דמעיקרא הוה קאי. **תני** שעלה שכבר עלה בידו, ונתיישב בדבר, וניכר שעלה בידו של כסף ואמר: אילו ידענא דשל כסף עלה בראשון — לא אמרתי דינר זהב. וכן חבית שתעלה תני "שעלתה". **אמר** רב חסדא אוכמא בחיוורא לקיא — שור שחור שבין שוורים לבנים — לקיא, [מגרע] אותם, ונמכרים בפחות, על ידי שהשחור עמהן, ולבנים מעולין מן השחורים. חיורא באוכמא לקותא — כתם לבן בשור שחור לקותא, בידוע שכנגד אותו כתם היה נגע צרעת בבהמה. והכי איתא בריש "מי שאחזו" (גיטין סח,א): טעם חיורא בבשרא, בדקו בדוכתיה ואשכחו. מצאו כתם לבן, וידעו כי צרעת היה במקום כתם. **תנן** שור שחור כו' — ומשמע דהלבן קדוש [כדתריץ] אביי, וקא סלקא דעתך מקדיש אינש בעין רעה מקדיש. וקשה לרב חסדא: דכיון דהלבן עדיף משחור — בידוע שלא היה דעתו להקדיש הלבן, כיון דבעין רעה הקדיש. ונהי דאוקמינן דקאמר: אילו הוה ידענא דלבן נפק הוה אמינא [הלבן ליהוי קדושן], כיון דלבן עדיף — הא ודאי משקר הוא. אלא ודאי לבן גרוע משחור, וכי אמר שחור — יהיה הקדש לבן דגרוע [ממנו], וקשה לרב חסדא! ומשני ליה: בעין יפה מקדיש, ומשום הכי כי נפיק לבן, ואמר: אי ידעי כו' — מהימן ליה, משום דבעין יפה הוא מקדיש. **דינר** זהב שיעלה בידי ראשון בית שמאי אומרים הקדש — אלמא בעין רעה הוא מקדיש. וטעמא דאמר "של זהב", דדהוי עדיף — הלכך כשעלה של כסף — הוי הקדש, דגרוע מזהב. הא אם הוי אמר "של כסף" ועלה בידו זהב — לא הוי הקדש, כי בעין רעה הוא מקדיש. אם כן הכי נמי דברישא נמי אית לן למימר דשחור טוב ומעולה מן הלבן כדפרישית, וקשה לרב חסדא. **אלא** מאי בעין רעה הוא מקדיש חבית של יין שתעלה בידי ראשונה היא הקדש ועלתה של שמן בית שמאי אומרים הקדש — והא יין דגרוע משמן, אם כן נימא דוקא יין הוא מקדיש! **אי** משום הא לא קשה בגלילא שנו — פירוש: דלעולם בעין רעה הוא מקדיש, ומתניתין בגלילא שנו שהיה להם רוב שמן, והיין יקר להו משמן. והלכך, כי הקדיש יין — כל שכן שמן. ולעולם רישא קשה לרב חסדא. **אמר** לך רב חסדא כי אמר לך אנא בתורא קרמנאי — באותה מלכות כך שם קרמונא. והשתא נראה שיש לעשות צריכותות בהגך תלתא. בפירוש דדינר של זהב איצטריך לאשמועינן דבעין רעה הוא מקדיש. רישא דשור איכא למימר דאתי לאשמועינן דלא כרב חסדא. חבית של יין דאוקמינא בגלילא שנו — אשמועינן דלא אזיל בתר רוב מקומות, וצריך עיון.

[ואמר] רב חסדא אוכמא למשביה סומקא לבשרא חיורא לרדיא — נפקא מיניה למקח וממכר, [דאוכמא עורו] משובח, וסומקא בשרו משובחת, וחיורא מעלי לחרישה. **והאמר** רב חסדא אוכמא בחיורא לקי — שנפתחו [חיוורין] סלעים מן השחור שביניהן. וכיון דאוכמא עורו חשוב יותר משל לבן — סבירא ליה למקשה דאינו מעולה בשר הלבן מן השחור כולי האי, דיהא עדיף ממעלת עור שחור על של לבן. כי אמר רב חסדא למילתא קמייתא בתורא קרמונאה שהלבן חשוב על השחור לכל דבר, ואידך מילתא דרב חסדא בשאר עלמא, דאז ודאי אוכמא עדיף למשביה. ולכך נמי במתניתין שחור עדיף, דנהי דלבן חשוב לרדיא — מכל מקום מעלת העור גדולה כל כך דמקדיש הלבן בקל יותר כשהקדיש השחור, דבכלל זה הלבן. **מי** שנדר בנזיר — פירשתי המשנה לעיל. **מונה** משעה שנדר — דמשמע דכל הימים שעבר על נזירותו עולין למנין. [מכאן שייך לדף לא,ב] **דתניא** מי שעבר על נזירותו כו' — כגון קיבל עליו נזירות מאה יום ושתה ביין [ששים] ימים, ובא להביא קרבנותיו — אין נזקקין לו להביא קרבנות נזירותו אלא אם כן מונה איסורן, כלומר, [ששים] יום כימים שנהג בהן היתר ששתה יין. רבי יוסי אומר: דיו בשלשים יום. פירש רבינו יצחק: דהא דדיו [אם קנסי ליה] שלשים יום, שאם נדר מאה יום ועבר [ששים] ימים — לא קנסינן ליה לסתור הכל, רק שלשים יום, ושלשים ימים יעלה למנין נזירות, אף על פי ששתה בהן יין. והוא הדין בנזירות מועטת לרבי יוסי, כגון אם נדר שלשים ושתה בכולן יין — יסתור הכל. ואם שותה שני ימים יין — צריך שימנה ימים אחרים בלא שתיית יין. והכי גרסינן: אי רבנן קשיא נזירות מרובה. פירוש: אפילו מרובה, [דבין] נזירות מרובה כמו מאה ימים ושתה [בהם] יין — סותר הכל, [ובין] נזירות מועטת, כגון שלשים יום ושתה שני ימים — צריך למנות שני ימים אחרים. ומתניתין משמע דמונה [משעה] שנדר, כלומר מקצת ימים שנדר, שאינו סותר הכל אלא רק שלשים יום, ושלשים יום האחרים יעלו לו, והיינו נמי כרבי יוסי. אבל בנזירות מועטת קשיא, שאפילו לרבי יוסי סותר כולו, ובמתניתין משמע שעולה לו למנין. **איבעיית** אימא רבי יוסיבנזירות מרובה — מתניתין בנזירות מרובה ושלשים יום סותר, ושלשים יום יעלו לו למנין כמו בנזירות מועטת. והא דקאמר רבי יוסי שיסתור הכל — בנזירות מועטת, ושתה בכולן יין, דאז סותר כל שלשים יום. אבל בנזירות מרובה — מודה רבי יוסי דאין סותר הכל, מדקאמר רבי יוסי "דיו". **ואי** בעית אימא רבנן — מאי [משעה] שנדר כמשעה שנדר הכי פירוש: מונה ימים של איסור, דהיינומאה ימים, והוא שתה בכולן יין. [וכן] בנזירות מועטת. והכי משמע לישנא דמתניתין "מונה משעה שנדר — חוזר ומונה כך וכך ימים שהיו משעה שנדר ועבר עליהן, עתה [מונה] פעם אחרת משבא לפני חכמים, וינהוג בהן איסור שתיית יין. אבל ודאי אם קודם ששתה יין מנה מקצת נזירות — אותם ימים אינו סותר אפילו לרבנן, דשתיית יין מדרבנן בעלמא. **נשאל** עליה מתניתין פירשתי לעיל. **אמר** רבי ירמיה מדבית שמאי נשמע לבית הלל — דקאמרי בית שמאי הקדש [טעות הקדש, וכיון] דמגליא מלתא דלאו שפיר נדר — תצא ותרעה בעדר, כדתנן במתניתין בהדיא: אמרו להם בית הלל לבית שמאי אי אתם מודים בזה שהוא הקדש בטעות, ותצא ותרעה בעדר. לפי שנשאל לחכמים והתירו, דלא הוי קבלה — הלכך הקרבנות שהפריש לנזירות חולין הן, כאדם שאומר זו לחטאת והוא אינו בר חטאת. הכי נמי לבית הלל, אף על פי דאמרי דתמורה בטעות הוי תמורה, בהא מודו בית הלל, כדדרשינן מ"יהיה" — לרבות שוגג כמזיד. **הכי** גרסינן: הני מילי כדאיתיה לעיקר אבל כי איתעקר לעיקר הקדש אתעקר נמי לתמורה ותצא התמורה לעדר — והכי פירושו: כגון אם הקדיש בהמה לעולה, והביא בהמה אחרת, ואומר "זו תמורת זו" ונשאל לחכם על הראשונה, והתירו החכם לומר שאינו עולה — תצא גם התמורה לעדר, והוי כאילו אומר "זו תמורת זו" על בהמת חולין. **טעותו** ולא כוונתו — דאי במתכוון קרא לתשיעי "עשירי" — אינו מקודש. **רב** חסדא אמר טעותו וכל שכן כוונתו — ומתניתין דקתני מי שטעה כו' — רבותא קאמר, כל שכן כוונתו. **ואשתיקו** להו בית הלל — לאו דוקא אשתיקו, דהא השיבו להם גזירת הכתוב הוא. אלא כלומר — אשתיקו שלא השיבו להו סברא מיניה וביה, אלא הביאו משנים עשר ושמיני. לימא להו מהכא, שאינו קדוש בכוונה כשאר הקדשות, ולכך על כרחיה גזירת הכתוב היא! **אמר** רב שימי בר אשי — מה דלא אמרי להון בית הלל: אותה תשובה דאם כן הוו אמרי להון בית שמאי לבית הלל ומה מעשר שאינו קדוש (בהן) כמו הקדש להיות קדוש בכוונה — אפילו הכי חל בטעות, הקדש לא כל שכן? ולא היא הקדש בדעתיה דמריה תליא. כל זה מדברי רב שימי, כלומר: אין זה קל וחומר טוב לקפח בית הלל, דודאי הקדש בדעת ובכוונת הבעלים, ד"איש אשר יקדיש את ביתו" אמר רחמנא — מדעת ובכוונתו, הלכך בטעות לא הוי הקדש. [ומעשר] — מגזירת הכתוב, כמו שמראים בית הלל פנים במשנתנו משנים עשר ושמיני. ולא קשה לרב נחמן אמאי לא השיבו בית הלל מיניה וביה — דאיכא למימר דבית הלל חד מתרי טעמי נקט.

[מכאן שייך לדף לב,ב] **אמר** רבא שטפו רבנן לרבי אליעזר ואוקמיה במילתייהו — כלומר, נצחוהו שחזר לדבריהם. ואוקמיה בשטתייהו, דאמרי: אין פותחין בנולד דלא שכיח, כמו חורבן הבית. דאילו רבי אליעזר היה בשעת חורבן, כדאמר ב"הניזקין" (גיטין נו,א): נכנס רבי אליעזר מצד אחד ורבי יהושע מצד אחד לישא מטתו של רבי יוחנן בן זכאי בירושלים. ולא דבר כלום ולא חלק עליהן, לומר דשפיר הוי חרטה, כדתנן, רבי אליעזר אומר: פותחין בנולד. אלא הדר ביה ממילתיה, כיון שלא חלק על חכמי דורו. **אבל** פותחין בתנאי נולד דאמרינן להו אילו אתא איניש ואמר לבון דחרב בית הלל מי הוי נזר — ופירוש: אילו בא בן אדם אליך בשעה שנדרת, והיה מיעצך כי [אולי] חרב בית המקדש טרם כלות נזירותיך — כלום נדרת? וזה דומה לחרטה: אילו באו עשרה בני אדם שיפייסוך מי נדרת? שאין לחלק מאיזה טעם יהיה הפיוס, שאפילו טעם הפיוס משום דבר נולד — אין בכך כלום, דהוי חרטה. **אמר** רב אסי אי הואי התם הוה אמינא להו היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה — כלומר: הייתי אומר לאותם הנזירים: לא כחכמים עשיתם שנדרתם, שהיה לכם לירא פן יהרס, שהרי בפסוק מוזכר. ולא היה בא להתיר להו נדרים בפתח זה, אלא להוכיחם בא, למה לא זכרו על פסוק זה ולהמנע מלדור. והפסוק הוא סימן לדבר שהן שלשה, היכל והשנים עתידין ליחרב, והשלישי כסא יום הגדול והנורא לא ימוש לנצח. ורש"י פירש הפסוק בענין אחר בירמיה. **נהי** דידעי דחריב מי ידעינן אימתי ולא ידעינן לאימת והא כתיב בדניאל שבועים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך — דקאמר ליה המלאך לדניאל דלסוף שבעים שמיטות יחרב בית שני. וכשתמלא שבעים של גלות בבל, וארבע מאות ועשרים שנה של בית שני — יעלה לשבעים שמיטות, דהיינו שבע פעמים שבעים! ומשני: אכתי מי ידעי בהי יומא? כלומר, בתחלת שנה או באמצעיתה או בסופה, וסבורים הם שיכלה נזירות ויביאו קרבנות קודם לכן. **מי** שלא נתקיימו דבריו אמאי הוי נזיר — הא לבית

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

פג אָסוּר לִשְׂחוֹק בְּכַדּוּר [תרצג] בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, לְפִי שֶׁאָסוּר לְבַטְּלוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵין תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו [תרצד]. וְיֵשׁ

ביאורי הלכה

תרצג] לשחוק בכדור – כל סוג של משחק, זריקה, מסירה, באויר או על גלגול הכדור הקרקע[633].

תרצד] תורת כלי עליו – המשחק בכדור אינו שימוש הנותן לכדור תורת כלי, כי כלי הוא דבר שמשמש לעבודה, כיסוי, ישיבה, מלאכה וכיוצא־בזה[634].

ציונים והוספות

633) משמע להלן שסיבת האיסור היא משום טלטול מוקצה (אף שמסתימת הלשון 'אסור לשחוק בכדור' היה מקום להעמיס סיבות נוספות לאיסור ולבאר שאיסור מוקצה נובע מחמת איסור המשחק, אך בפשטות האיסור הוא מחמת טלטול כנ"ל, ועיין סי' שלח ס"ו (ולהלן הערה תרלה) שבמשחק של גלגול הכדור על הקרקע (או אגוזים ותפוחים וכיוצא בהם) יש מקום לחשש נוסף של השוואת גומות; ובקצות השלחן (סי' ק"י בדה"ש ס"ק טז): והט"ז בסי' תקי"ח סק"ב כ' בשם רש"ל דבר תימה הוא להתיר (שחוק הכדור ביו"ט) שא"צ ביו"ט כלל אלא שחוק של ילדים אבל לגדולים נראה בעיני מנהג רע הוא כו', ואם איישר חילי אבטליניה עכ"ל. והמחהש"ק בסי' ש"ח כ' בשם הרש"ל דאין זה טיול אלא שיחת הילדים שלא הגיעו לכלל דעת וקלות ראש, ובמד"ר קהלת פרשה י"ב על פסוק דברי חכמים כדרבונות פי' ככדור של בנות, וכן הוא במד"ר במדבר פי"ד, מבואר מזה דהכדור היה מיוחד לבנות לשחוק בו, לפי שאינן חייבות בת"ת, וגם בנות רק תינוקות היו משחקות בו כדמשמע במד"ר במדבר הנ"ל וז"ל כהדא ספירא של תינוקות שהן מלקטות וזורקות לכאן ולכאן, ובני' הב' החו"ב מו"ה ברוך נ"י העירני ג"כ מגמ' סנהדרין דע"ז ע"ב כגון אלא המשחקין בכדור שהרגו, ופי' רש"י ז"ל רגילין תינוקות להכות הכדור בכותל בכח עכ"ל, וכ"כ הר"ש במשניות פכ"ח דכלים כמין כדור כמו שהנשים עושות לתינוקות, וכ"כ הרע"ב שם. והנה הב"י מביא ירושלמי פ"ב דתענית טור שמעון למה חרק י"א מפני הזנות וי"א שהיו משחקין בכדור, וכן הוא במד"ר איכה פרשה ב' א"ר הונא משום שהיו משחקין בכדור בשבת, ולדעת המתירין שחוק דכדור בשבת, צ"ל פי' הירושלמי והמד"ר לפי שעשות שחוק הכדור קביעות לש"ק והיו מבלים הזמן של יום הקדוש בשחוק, כי אפילו המתירין לא התירו אלא באקראי שאין בכדור איסור מוקצה אבל חלילה לעשות מזה קביעות להוציא הזמן הקדוש בשחוק של דברים בטלים ואין לך זלזול בכבוד הש"ק יותר מזה. ולא ניתנו שבתות ויו"ט לישראל אלא כדי לעסוק בהם בתורה, שכל ימות החול הם טרודים במלאכתם ולפיכך פועלים ובע"ב די להם בעונג קצת בשבת לפי שצריכים לעסוק בתורה הרבה כמבואר בסי' ר"צ ה', ובשביל הזלזול התמידי בכבוד הש"ק אע"פ שלא חיללו אותו במלאכה נגרם להם החורבן רח"ל, והדברים נוקבים ויורדים עד התהום להתבונן עד היכן הגיעה כח קדושתה של הש"ק, כי אפילו לדעת האוסרין שחוק הכדור בשבת אין בו אלא איסור מוקצה מדרבנן והעבירה על זה גרמה חורבן לטור שמעון שהי' מוציא ג' מאות כפיפות של פיתותי לחם לעניים בכל ערב שבת, עי' מתנות כהונה במד"ר הנ"ל, ולא הועילה להם מצות הצדקה, וגם מוכח מזה שהיו שומרים שבת בפרטים אחרים שהרי היו מחלקים לחם לעניים לכבוד שבת, ומפני עון מוקצה בא עליהם החורבן, וכש"כ לדעת המתירין שחוק הכדור בשבת דמוכרח לומר שנחרב מפני הזלזול בכבוד ש"ק להוציא זמנו בשחוק); ולהעיר ממענה כ"ק אדמו"ר (י"א ניסן ה'תש"כ) למי שרצה למנוע חילול שבת של נערים צעירים על ידי שיקבצם ביום השבת אחר הצהריים, ויערכו להם משחקים וכו', ביניהם כדור פינג־פונג, וז"ל: פינג־פונג בש"ק – מובן שאין לזה מקום כלל וכלל.

634) משמעות שוע"ר שמותר לשחק בחפץ שיש לו תורת כלי (כגון מסירת וזריקת כלי אכילה וכיו"ב, וע"ד המבואר להלן סי' שלח ס"ו לעניין משחק באגוזים), אלא שהוא דווקא בחפץ שיש לו כבר תורת כלי, אבל אם השימוש היחידי בו הוא המשחק – אסור בטלטול, שהמשחק הוא התעסקות בעלמא ולא שימוש הנותן לחפץ תורת כלי; וראה אג"ק ח"כ (אגרת ז'תשנה ע' שמא): יש לפרש "לשחוק" מלשון שחוק וקלות ראש, משחק אני (משלי כו, יט)... מתעסק בעלמא... שלא לצורך כלל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַתִּירִים לְטַלְטְלוֹ וְלִשְׁחוֹק בּוֹ תרצה] **בִּרְשׁוּת הַ[יָּחִיד]** תרצר־תרצז]. **וְנָהֲגוּ מִקֶּדֶם לְהָקֵל** תרצח] **וְלֹא מִחוּ בְּיָדָם, הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהֶם עַל מִי שֶׁיִּסְמְכוּ** תרצט]:

חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף פג

ביאורי הלכה

תרצה] לשחוק בו — משום צורך עונג שבת[635].

תרצו] ברה"[י] — בכמה דפוסים נדפס בטעות "ברה"ר" או "ברשות הרבים" וצריך להיות: "ברה"י" או "ברשות היחיד"[636].

תרצז] ברה"[י] — אבל ברשות הרבים ובכרמלית אסור לשחק בכדור לדברי הכל[637].

תרצח] להקל — יש לומר שגם האוסרים לא אסרו אלא כדור של ימיהם שנעשה מסמרטוטים עטופים בעור ולא היתה לו חשיבות כלל לולא המשחק, אבל כדור שבימינו שנעשה מחומרים משובחים ונאים — מותר בטלטול ובמשחק[638], ואפילו הוא כדור המנופח באוויר[639].

תרצט] שיסמוכו — במקום שאין מנהג להקל אין להקל[640].

ציונים והוספות

635) כי מחשיבים את המשחק בכדור כדבר הנצרך לעונג שבת (ראה מג"א ס"ק עג) ולא כמתעסק בעלמא, וממילא יש לכדור תורת כלי ומותר בטלטול, והנה להלן סי' שלח ס"ו משמע שבמשחק כדור יש לחוש לאסור שמא יבוא להשוות גומות, ויש לומר שהטעם שכאן לא חילק בזה הוא משום שמדובר על משחק כדור של זריקה ביד ולא גלגול על גבי הקרקע, ולהסיף שיש שהתירו משחק כדור על ידי גלגולו ברגל אפילו על גבי אדמה כי אין לחוש בזה להשוואת גומות, וכל־שכן על גבי מגרש מרוצף (שו"ת שאלי ציון סי' יא ס"ק ג) ויתבאר בעז"ה בסי' שלח.

636) בקצות השלחן (סי' ק"י בדה"ש ס"ק טז, ועד"ז בקונטרס השלחן ובס' הקן ע' 94): ודע שיש טעות־הדפוס דמוכח בשו"ע אדמו"ר סעי' הנ"ל שכתב וז"ל: ויש מתירים לטלטלו ולשחוק בו ברה"ר עכ"ל, תיבת "ברה"ר" אין לה מובן, דאיך יתכן להתיר טלטול ברה"ר בשבת, אלא שחסר כאן איזה תיבות וכך צריך להיות "ויש מתירים לטלטלו ולשחוק בו שבת ברשות היחיד וביו"ט אפילו ברה"ר" כיון שמתחיל הסעי' באיסור השחוק בשבת ויו"ט ע"כ הוא מפרש אח"כ אופן דעת המתירין בשבת ויו"ט, וכן הוא בד"מ וכן הוא במג"א ופשוט, וזה שנים אחדות שהעירני ע"ז הרה"ג החסיד המפורסם הישיש ר' ארי' ליב אראנין ז"ל שהי' רב בעיר שעבויגען באה"ב ומ"כ בירושלים עיה"ק ת"ו. ובאגרות־קודש (ח"ג אגרת תל, עמ' כז): ובמענה על מה דשאילנא קדמיכון בשו"ע אדה"ז חאו"ח סש"ח ספ"ג שכתוב שם: אסור לשחוק בכדור בשויו"ט כו' ויש מתירין לטלטלו ולשחוק בו ברה"ר. ותמה דהול"ל ולפרש דדוקא ביו"ט מתירין, ולא לסמוך על המבין. והנה עוד ק"ק ישנם כאן: א. הול"ל אפילו ברה"ר, וכשיגרא דלישנא בכ"מ בכגון דא, וכ"ה ברמ"א סתקי"ח ס"א: ומותר לשחוק בכדור אפילו ברה"ר. וראה ג"כ כאן גופא ספ"א: האשה מדדה את בנה אפילו ברה"ר כו'. ב. כיון דקאי בהל' שבת ולא יו"ט, הו"ל לפרש דין שבת ולסתום דין יו"ט (אם רצונו לקצר ולסמוך על המבין), ולא להיפך. והנה נלפענ"ד ברור שיש כאן טה"ד. ומתחלה אמרתי שאולי נשמטה כאן תיבה אחת וצ"ל: ולשחוק בו ביו"ט ברה"ר, שהוא כל' התוס' שעליו צוין במ"מ שעל הגליון. אבל עדיין אין מתורצים בזה שני דיוקים הנ"ל. שוב מצאתי שו"ע רבנו דפוס הראשון וכתוב שם: ולשחוק בו בר"ה — בלא רי"ש בסוף ר"ת זה. ולכן נ"ל שבגכתי"ק הי' כתוב "ברה"י" — ביו"ד לבסוף. והמעתיק השמיטו בטעות. ונדפס בדפוס הראשון "בר"ה". ובאו ו"תקנו" בדפוסים שלאח"ז באמרם שפי' הר"ת הוא "ברשות הרבים". והוסיפו רי"ש לבסוף. ובאו בדפוס ווילנא ושלאחריו והוסיפו "תיקון על תיקון" ופירשו הר"ת ונדפס: ברשות הרבים. ראיתי מי שרצה להגי' בשו"ע סש"ח ספ"ג: ולשחוק בו בשבת ברה"י וביו"ט אפי' ברה"ר. ואין נ"ל, כי אין בנדו"ד הכרח לומר שיוצא מדרך הרגיל נשמטו כמה תיבות. וכנ"ל, די בהשמטת יו"ד, נקודת משהו, בלבד.

637) כי קשה מאוד להיזהר שלא יתגלגל מידו מעבר לד' אמות. ולדעת המתירים לשחק בשבת ברשות היחיד משום שנחשב לצורך, כל־שכן שמותר לשחק ביום־טוב ואפילו ברשות הרבים (עי' מג"א ס"ק עג שביו"ט יש להקל יותר, ויש שלא התירו אלא ביו"ט ולא בשבת).

638) כיון שגם שלא בשעת המשחק יש לכדור בעיני בעליו ערך של חפץ מחפצי הבית (או משחקי הבית עכ"פ) — לא גרע ממטבע הנשמר באוסף וכיו"ב שיש לו תורת כלי, ומותר במשחק כאגוזים ותפוזים כדלעיל הערה תרלד.

639) הנה בקצות השלחן (סי' ק"י בדה"ש ס"ק טז) כתב: והנה הכדור שהי' בימיהם הי' מחופה עור וממולא צמר או מוכין, עי' פירש"י סנהדרין דס"ח ורע"ב פכ"ג דכלים, ובזמנינו נתחדש מין כדור שקורין אותו כדור רגל ששוחקין ע"י בעיטה ברגלים, הכדור עשוי מכיס של שעם שקורין גומי, נתון בתוך כיס של עור, את הגומי ממלאין רוח ע"י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ציונים והוספות

כלי מיוחד שקורין פאמפא, וקושרין את פיו שלא יצא הרוח, ואת הכיס של עור קושרין ברצועות שתלויין בו. ופעמים רבות יוצא הרוח ממנו ע"י רבוי השחוק והגלגולים, ואז פותחין את קשריו וממלאין אותו ברוח, וחוזרין וקושרין אותו, יש לומר דאסור בטלטול לד"ה משום גזירה שמא יכלה הרוח, וימלאו אותו ברוח כנ"ל ועבדי תרי איסורי, חדא שהרי מתקן כלי בשבת, ועוד משום הקשרים שהם קשרים של קיימא ויש בזה חיוב חטאת, ודמי למנורה של פרקים שאסורה בטלטול שמא תפול מידו ותתפרק ויבוא להחזיר הפרקים כנז' בסי' ק"ח י"ט, ועצם המשחק הזה הוא מנהג או"ה להרגיל עצמם למלחמה ומהם למדו קלי הדעת שבעמינו ולא באלה חלק יעקב, וקורא אני עליהם לא בגבורת הסוס יחפץ לא "בשוקי" האיש ירצה רוצה ד' את יראיו את המיחלים לחסדו וכו' (תהלים קמ"ז). עכ"ד. והנה כדורים שבזמננו האויר לא יוצא מהם פעמים רבות, וגם אין קושרים אותם לאחר ניפוחם ואין בזה משום 'תיקון כלי' או 'מנורה של פרקים' – ולכך אין לאסור.

640) משמעות הלשון "ולא מיחו בידם" שלכתחילה היה טוב להחמיר, ובפרט על פי המבואר לעיל הערה תרלג, בעניין בזיון השבת שבמשחקי הכדור.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תנב סדר וזמן הגעלת כלים:

ה ולאחר הגעלת כל כלי וכלי נהגו כל ישראל לשוטפו תיכף ומיד במים קרים כדי שלא יבלע מלכלוך מים רותחים שעל גביו שגיעול פליטת הכלי נתערב ברותחין ואף שכבר נתבטל בתוכם בשישים אף על פי כן נוהגין לכתחלהלהעבירו מעל גבי הכלי על ידי שטיפה בצונן:

ו ולאחר גמר הגעלת הכלים ישפוך הרותחין שביורה החוצה שאסור להנות מהם לכתחלה לפי שגיעול פליטת הכלים מעורב בהם ואף על פי שנתבטל בתוכם בשישים מכל־מקום כיון שהמגעיל מכנים הכלי בידים לתוך הרותחים כדי להפליט האיסור מן הכלי לתוך הרותחין הרי זה כמבטל איסור בתוך ההיתר בידים אם יהנה מהרותחין שהאיסור נתבטל בהם אבל אם לא יהנה מהם אינו כמבטל איסור בידים כיון שאין כוונתו רק להפליט האיסור מן הכלי ולא להנות מהמים שהאיסור נפלט לתוכם (ואפילו אם הכלים הנגעלים לא היו בני יומן שהגיעול הנפלט מהם הוא נותן טעם לפגם אף על פי כן אין להתיר ליהנות לכתחילה מן המים שביורה שלא התירו נותן טעם לפגם אלא כשעבר ובישל בקדירה שאינה בת יומה שהתבשיל מותר באכילה אבל לכתחלה אסור לבשל בקדירה שאינה בת יומה וזה שמכנים הכלי בידים לתוך המים כדי להפליט האיסור הפגום מן הכלי לתוך המים הרי זה כמבשל בקדירה שאינה בת יומה אם יהנה מן המים שהאיסור הפגום נפלט לתוכם):

ז וכל הכלים אפילו שולחנות ותיבות הצריכין הגעלה יש ליזהר להדיחם ולשפשפם יפה קודם ההגעלה כדי שלא יהיה דבוק בהם שום משהו איסור בעין (אבל מעיקר הדין סתם כלים נקיים הם כמ"ש ביו"ד סי' צ"ה) ואח"כ ינגבם יפה ממי ההדחה שעל גביהם שהם צוננים שלא יצננו מעט את מי ההגעלה:

ח המגעיל כלים הבלועים מחמץ לאחר שהגיע זמן איסור אכילתו דהיינו בערב פסח מתחלת שעה ה' ואילך צריך להגעיל מתחלה את היורה שמגעיל בה את הכלים וישפוך את מי ההגעלה לחוץ וישטפנה בצונן וירתיח בה מים אחרים ויכנים בתוכה את הכלים שאם לא יגעיל היורה מתחלה הרי המים שביורה נאסרין מחמת היורה שאין במים ששים כנגד כל עובי דופני היורה ושוליה וחוזרין המים הנאסרים ואוסרין את הכלים הנגעלין בתוכו שפליטת היורה שבתוך המים נבלע בכלים:

~ יום שני ~

ט וצריך שיהיה במים שביורה שישים כנגד כל הכלים הנגעלים בתוכם שאם אין במים שישים כנגד הכלים הרי המים נאסרין מחמת פליטת הכלים וחוזרין ואוסרין את הכלים שפליטת הכלים שבתוך המים חוזרת ונבלעת בהם ואוסרתן כיון שלא נתבטלה בששים בתוך המים:

י ואפילו אם אינו מגעיל כל הכלים בבת אחת אלא מגעילן זה אחר זה לא די שיהא במים שישים כנגד כל כלי וכלי בלבדו אלא צריך שיהא בהם שישים כנגד כולם ביחד לפי שגיעול הנפלט מכלי הב' או הג' הרי גם גיעול הראשון חוזר וניער ומצטרף עם גיעול הב' וג' ואוסרין את המים שאין בהם שישים כנגדן כמו שנתבאר ביו"ד סי' צ"ט ע"ש:

יא במה דברים אמורים כשהכלים בשעה שמגעילן הם בני יומן מבליעת האיסור אבל אם אינן בני יומן אין צריך שיהיה במים שישים אפילו כנגד כלי אחד מהם שהגיעול הנפלט מהכלים הוא פגום ואף אם חוזר ונבלע בהם הרי הוא נותן טעם לפגם ומותר כשנעשה קודם הפסח כמו שנתבאר בסי' תמ"ז ואף על פי שקודם שנפלט הגיעול מן הכלים היה גם כן פגום ואף על פי כן צריך להגעילו ולהפליטו מן הכלי מדברי סופרים גזירה משום כלי בן יומו ואם כן עכשיו שהגיעול חזר ונבלע בהם מה הועיל כלום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בהגעלתו, מכל־מקום כיון שהגיעול בעצמו הפגום מותר גמור הוא אפילו מדברי סופרים הרי יש נותן טעם בן נותן טעם של היתר דהיינו טעם פגום שהיה בלוע בכלי קודם ההגעלה הוא נותן טעם אחד של היתר וממנו נפלט הגיעול הפגום לתוך המים הרי נותן טעם ב' של היתר וכן המים חזרו ונבלעו בכלים הרי נותן טעם ג' של היתר והוא מותר גמור אף באיסורי תורה כמו שנתבאר ביו"ד סימן צ"ה:

~ יום שלישי ~

יב וכן אם היורה אינה בת יומה אין צריך להגעילה קודם הגעלת הכלים בתוכה לפי שיש כאן ג' נותני טעם של היתר מן החמץ ליורה ומן היורה למים שבתוכה ומן המים לכלים הנגעלים והכל של היתר כיון שהגיעול הוא פגום:

יג וכל זה כשמגעיל בערב פסח משעה ה' ואילך וכן אפילו בכל ימות השנה אם מגעיל כלי הבלוע משאר איסורי תורה או איסורי דברי סופרים צריך ליזהר שלא יהיה בן יומו או שיהא במים ס' כנגדו ואז מותר להגעיל אפילו אם מגעיל כלים הבלועים מאיסור עם כלים כשרים הבלועים מחמץ ואפילו אם מכנים ליורה כלי הבלוע מאיסור קודם שמכנים כלים הכשרים או שמכניסן ביחד בבת אחת.

אבל אם מגעיל כלי החמץ קודם שעה ה' אף אם היורה הוא בן יומו אין צריך להגעילו תחלה וכן אין צריך שיהיה במים ס' כנגד הכלים אף אם הם בני יומן דכיון שהחמץ הוא מותר עדיין באכילה הרי יש כאן ג' נותני טעם של היתר קודם שיבא לכלל איסור דהיינו קודם שיגיע זמן איסורו ולפיכך אינו חוזר ונאסר אף כשיגיע זמן איסורו כמו שנתבאר בסימן תמ"ז*:

[* ועיין שם שאף האוסרים בב' נותני טעם מודים בג' נותני טעם מטעם המבואר שם ואין הדבר דומה לדגים שנתבשלו בקדירה של בשר שיש אוסרים לאכלם בחלב אף על פי שיש ג' נותני טעם מן הבשר לקדרה ומהקדירה להרוטב של דגים שבתוכה ומהרוטב לדגים לפי שטעם קלוש של בשר המובלע בדגים יש בו חשיבות טעם קצת כי נבלע אוכל באוכל שהדגים ראוין לאכילה והבשר נתן בהם טעם לשבח לכך אסור לאכלו בחלב אם נתבשלו בקדירה של בשר אבל טעם קלוש של חמץ שנפלט מן הכלים או מן היורה וחוזר ונבלע בכלים אינו חשוב טעם כלל כשיחזור ויפלוט בפסח לתוך התבשיל.]

~ יום רביעי ~

יד במה דברים אמורים כשמגעיל כלי חלב לבדם או כלי בשר לבדם אבל אם מגעילם ביחד דהיינו שתוחב אותם ביורה בבת אחת ממש צריך ליזהר שיהיה במים ששים כנגד אחד מהם או שיהיה אחד מהם אינו בן יומו שאם שניהן הן בני יומן ואין במים ששים כנגד אחד מהם הרי נאסרו המים מחמת פליטת הבשר ופליטת החלב המעורבת בהם וחוזרין ואוסרין את הכלים ואת היורה אבל כשאינו מגעילן ביחד אף על פי שמגעילן ביורה אחת אלא שמכניסן זה אחר זה לא נאסרו המים כלל לפי שיש כאן נותן טעם בן נותן טעם של היתר קודם שיבוא לכלל איסור דהיינו מן הבשר או החלב לכלי ומן הכלי להמים שביורה ועדיין הכל היתר כיון שעדיין לא נפלט לתוך המים אלא טעם חלב לבדו או טעם בשר לבדו:

טו וכל זה מעיקר הדין אבל כבר נהגו במדינות אלו להחמיר להגעיל היורה תחלה אף אם אינה בת יומה ומגעיל בתוכה קודם שעה ה'.

וכן נהגו שלא להגעיל שום כלי כשהוא בן יומו אף שהוא יחידי ויש במים יותר מס' כנגדו ואפילו רוצה להגעילו קודם שעה ה' לא יגעילנו כשהוא בן יומו גזירה שמא יטעו להגעיל כלי הבלוע משאר איסורי תורה כשהוא בן יומו ולא ידקדקו אם יש במים ס' כנגדו ויחזרו המים ויבלעו בכלי ויאסרו אותם אם אין בהם ס' כנגדו שהרי אין כאן נותן טעם בן נותן טעם של היתר אלא של איסור הבלוע בכלי:

~ יום חמישי ~

טז ויש חולקין על כל זה ואומרים אף כשמגעיל משעה ה' ואילך אין צריך להגעיל היורה תחילה אף שהיא בת יומה וכן אין צריך שיהא במים ס' כנגד הכלים אף אם הם בני יומן לפי שכל זמן שהכלים טרודים לפלוט הגיעול הבלוע בהם אינן בולעים כלום מהגיעול הנפלט מהם ולא הן מהגיעול הנפלט מן היורה שמחמת טרדתם לפלוט אין בהם כח לבלוע רק שצריך הוא להזהר שלא ישהה הכלים בתוך היורה יותר מדאי אלא ישהה אותם שם באומד הדעת בכדי שיפליטו כל גיעולם ויוציאם מיד שאם ישהה אותם שם לאחר שהפליטו כל גיעולם הרי הם חוזרין ובולעין מגיעול הנפלט מהם כבר או מן גיעול הנפלט מן היורה דכיון שאינם טרודין עוד לפלוט הרי הם חוזרין ובולעין ונאסרין אם הם בני יומן ואין במים ס' כנגדן או אם היורה היא בת יומה אף על פי שיש במים ס' כנגדן:

יז וכן צריך ליזהר שלא להגעיל ביחד כלים שנבלע בהם איסור מרובה עם כלים שנבלע בהם איסור מועט כגון כפות שרוב תשמישן בכלי שני ואין צריך לומר כוסות שרוב תשמישן בצונן לא יגעילנו בבת אחת עם קערות שרוב תשמישן על ידי עירוי מכלי ראשון ואין צריך לומר עם קדירות של מתכות או עם כפות שמגיסין בהם הקדירה (אלא מתחלה יכנים ליורה הכלים שבליעתן מועטת ואח"כ יכנים הכלים שבליעתן מרובה) שממהרין לפלוט גיעול הבלוע מהם ולאחר שפלטו כל גיעולם שאינם טרודין עוד לפלוט הרי הם חוזרין ובולעין גיעול הנפלט מכלי שבליעתן מרובה.

וכן צריך ליזהר שלא להגעיל מקצת כלי אחד ב' פעמים כגון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כשמגעיל כלים גדולים שאי אפשר להכנים כל הכלי בתוך היורה בבת אחת לא יגלגלו ביד סביב במים שלא יחזור ויכנים במים ממקצת שכבר הוגעל פעם אחת ופלט כבר כל גיעולו ועכשיו כשחוזר ומכניסו במים הוא חוזר ובולע גיעול שפלט כבר או גיעול שנפלט משאר כלים שהוגעלו כבר או גיעול שנפלט מהיורה כיון שעכשיו אינו טרוד עוד לפלוט אלא כיצד יעשה יכנים במים חצי הכלי או שלישיתו ויוציאנו לאחר שפלט גיעולו ויחזור ויכנים צד השני ויצמצם כפי יכולתו שלא יכנים מקצת אחד פעמיים:

~ יום שישי ~

יח ויש אומרים שאין צריך ליזהר בכל זה אף על פי שמגעיל משעה ה' ואילך והכלים הם בני יומן ואין במים ס' כנגדן והיורה היא גם כן בת יומה ואין חוששין שמא יחזרו ויבלעו מהגיעול שפלטו או מהגיעול שנפלט מהיורה לפי שאמרו חז"ל שטבע הרותחין לבלוע ולא לפלוט מה שבלעו כמו שנתבאר ביו"ד סי' צ"ב וכן אלו הרותחין שביורה בולעין הגיעול הנפלט מהכלים ומן היורה ואינן פולטין את הגיעול שבלעו דהיינו שאינן מבליעין אותו בתוך הכלים כל זמן שהן רותחין דהיינו שמעלין רתיחה ואבעבועות ולפיכך אם קדם והוציא את הכלים מן היורה בעוד שהרותחין מעלין רתיחה הרי לא נבלע בהכלים שום גיעול אבל אם הוציא לאחר שנחו מרתיחתן אף על פי שהיד סולדת בו הרי חזרו הכלים ובלעו גיעול שנפלט מהם או מהיורה לכך צריך לחזור ולהרתיח המים ויגעיל הכלים פעם שנית ויוציאם טרם שינוחו המים מרתיחתן:

יט ולפי ב' סברות אלו האחרונות מותר להגעיל כלים אף בתוך הפסח (פירוש בחולו של מועד אבל ביו"ט אין להכשיר כלים אלא על דרך שיתבאר בסימן תק"ט ע"ש) אבל לפי סברא הראשונה כיון שאין תקנה להגעלה אלא על ידי ביטול בס' או על ידי היתר נותן טעם לפגם, אם כן מליל ט"ו שהחמץ אסור במשהו וגם נותן טעם לפגם אסור לפי מנהגנו, אין להכשיר שום כלי אלא ע"י ליבון באור שאז האיסור נשרף ונכלה לגמרי ואין לחוש בו שמא יחזור ויבלע בכלי:

כ ולענין פסק הלכה העיקר כסברא הראשונה שרתיחת המים אינה מעכבת את הכלים מלבלוע וגם טרדת פליטת הכלים אינה מעכבתן מלבלוע (את הגיעול שהוא רך ונסרך ונדבק ונבלע בכלי שהרי הוא דומה לציר שהוא נבלע בבשר אף כשהבשר טרוד לפלוט את דמו כמ"ש ביורה דעה סי' ע') ועוד שפליטת הכלים נגמרת במהרה מיד שמכניסן למים כמו שנתבאר ואם משהה אותם במים מעט יותר יש לחוש שמא חזרו ובלעו מה שפלטו או מה שפלטה היורה ועוד שכשמוציא הכלים מהיורה והן מלוכלכין במים חמין יש לחוש שמא ברגע זו בלעו ממים הללו שעל גביהן (שברגע זו אינן טרודין לפלוט) לפיכך אין הגעלה מועלת משעה ה' ואילך אלא א"כ יש במים ס' כנגד הכלים אם הם בני יומן ואם היורה היא בת יומה צריך להגעילה תחלה כמו שנתבאר לפי סברא הראשונה:

~ שבת קודש ~

כא ומכל־מקום יש להחמיר ולחוש גם לסברות האחרונות ולפיכך אף אם היורה והכלים אינן בני יומן וגם יש במים ס' כנגד הכלים יזהר בכל מה שצריך ליזהר לפי סברא השניה ובמה שצריך ליזהר לפי סברא שלישית.

דהיינו שיזהר שלא להגעיל כלים שבליעתם מועטת עם כלים שבליעתם מרובה ושלא להגעיל מקצת כלי שתי פעמים ושלא להשהות הכלים יותר מדאי שלא יחזרו ויבלעו הגיעול שפלטו ואף על פי שזה הגיעול הוא נותן טעם לפגם וגם יש במים ס' כנגדו, מכל־מקום אם לא יזהר בדברים הללו הרי זה כמבליע הגיעול בידים בתוך הכלים לפי סברא השניה (שכל זמן שהכלים טרודים לפלוט אינן בולעים כלום ומחמת שאינו נזהר יבלעו) ולכתחלה בודאי אין להבליעו בתוך הכלים שהרי המים שביורה אסורין להנות מהם לכתחלה מחמת שהגיעול בלוע בהם כמו שנתבאר וכלים הללו שהוא רוצה להנות מהם ולהשתמש בהם איך יבליע בהם את הגיעול.

וכן יזהר שלא להשהות הכלים עד שינוחו המים מרתיחתם שכשמשהה אותן במים חמים שאינן רותחין הרי זה כמבליע בהם הגיעול בידים לפי סברא השלישית ומטעם זה צריך ליזהר לכתחלה שלא להכנים הכלים עד שהמים יעלו רתיחה שכשמכניסם קודם לכן יש לחוש שיפליטו ויחזרו ויבליעו ואף שאין הדבר ברור שיבליעו מה שיפליטו ואפשר שלא יספיקו לפלוט ולבלוע קודם שירתיחו המים, מכל־מקום כיון שלכתחלה אין להבליע בהם הגיעול אף שהוא נותן טעם לפגם ויש במים ס' כנגדו א"כ כל מה שאפשר לו לתקן שלא יבליע כלום צריך הוא לתקן וכיון שלפי סברא השלישית אם יזהר להכנים הכלים ליורה כשהמים רותחין כבר ולהוציאם מהיורה בעוד שהמים הם רותחין בודאי לא יבליעו כלום ואם לא יזהר בכך אפשר שיבלעו צריך הוא ליזהר לכתחלה ולהגעיל בענין שבודאי לא יבלעו כלום ואף על פי שאף אם יבלעו קודם רתיחת המים יפליטו אחר כך כשירתיחו המים ושוב לא יבלעו כשיזהר להוציאם מהיורה טרם שינוחו המים מרתיחתם, מכל־מקום לכתחלה צריך לתקן בענין שלא יבליעו כלל שאין להבליע איסור לכתחלה על דעת שיגעילו ויפליטו אחר כך.

וכיון שצריך להזהר בכל דברים הללו כשמגעיל משעה ה' ואילך לפיכך טוב לו לאדם שיזהר להגעיל קודם שעה ה' כדי שלא יצטרך ליזהר ולדקדק בכל דברים הללו ויש (מהמדקדקים) שנוהגין להגעיל ג' ימים קודם הפסח:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ 'תורה אור' פרשת תרומה - הפרשה החסידית ~

מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי[1]

"מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי וְגוֹ'"[2]:

זֶהוּ בַּקָּשַׁת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא[3] עַל זְמַן הַגָּלוּת. שֶׁבִּזְמַן שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל "אַחִים לַמָּקוֹם", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קכב, ח): "לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי כוּ'"[4], וּכְתִיב אַחַר כָּךְ (שָׁם, ט): "לְמַעַן בֵּית ה' אֱלֹקֵינוּ". כְּלוֹמַר, אֵימָתַי נִקְרְאוּ אַחִים? בִּזְמַן שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם. וּלְפִיכָךְ מְבַקֶּשֶׁת עַכְשָׁיו: "מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי כוּ'"[5].

וְהָעִנְיָן: דְּהִנֵּה בַּכְּרוּבִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב (פָּרָשָׁתֵנוּ כה, כ): "וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו". וְהִנֵּה כְּתִיב (שָׁם, יח־יט): "וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרוּבִים כוּ', כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה כוּ'". וְעִנְיַן הַכְּרוּבִים יוּבָן עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[6] (חֲגִיגָה י"ג, ב'): "הַיְינוּ "פְּנֵי כְרוּב" הַיְינוּ "פְּנֵי אָדָם"[7] – אַפֵּי רַבְרְבֵי וְאַפֵּי זוּטְרֵי"[8].

דְּהִנֵּה כְּתִיב (יְחֶזְקֵאל א, כו): "וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם"[9], וְצָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁהֲרֵי "אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף"[10]?

אַךְ הָעִנְיָן שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת "אָדָם", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (חֻקַּת יט, יד): "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם" וּכְתִיב (שְׁמוּאֵל־ב ז, יט): "וְזֹאת תּוֹרַת הָאָדָם". וְהַפֵּירוּשׁ הוּא: כִּי הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל[11]: "כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא", וּבַזֹּהַר[12] נִקְרְאוּ הָעֲשֶׂר סְפִירוֹת "רָזָא דִּשְׁמָא קַדִּישָׁא".

וְהָעִנְיָן, שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל: כְּמוֹ שֵׁם הָאָדָם שֶׁנִּקְרָא אַבְרָהָם אוֹ יַעֲקֹב עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הֲרֵי אֵין זֶה נוֹגֵעַ לְמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, שֶׁעַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם הוּא הַשֵּׂכֶל וּמִדּוֹת שֶׁלּוֹ, שֶׁהֵן שַׁיָּכִים בּוֹ גַּם כְּשֶׁהוּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן שְׁמוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ כְּשֶׁהוּא לְעַצְמוֹ, וְאֵינוֹ אֶלָּא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת שֶׁלּוֹ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה פּוֹנֶה לְקוֹרְאוֹ בִּשְׁמוֹ;

כָּךְ לְגַבֵּי אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, אֲפִילּוּ הֶחָכְמָה־עִילָּאָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת, אֵינָן עֵרֶךְ כְּלָל לְמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. שֶׁמָּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מְרוֹמָם וּמִתְנַשֵּׂא מִגֶּדֶר בְּחִינַת חָכְמָה, וְהִתְהַוּוּת עֶשֶׂר סְפִירוֹת נִקְרָא "רָזָא דִּשְׁמָא קַדִּישָׁא", שֶׁהוּא רַק בְּחִינַת הָאָרָה בְּעָלְמָא, שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ לְהָעַצְמוּת[13].

וְהִנֵּה כְּתִיב (מִשְׁלֵי ג, יט): "הֲוָיָ"ה בְּחָכְמָה", הַיְינוּ שֶׁגִּילּוּי הָאָרָה זוֹ, שֶׁהוּא בְּחִינַת שֵׁם הֲוָיָ"ה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה מב, ח): "אֲנִי הֲוָיָ"ה הוּא שְׁמִי", הוּא בִּבְחִינַת חָכְמָה, וְעַל יְדֵי הַחָכְמָה נִמְשָׁךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּכָל הַט' סְפִירוֹת[14].

וְלָכֵן נִקְרָא הַחָכְמָה "אָדָם", וְנִקְרָא "אָדָם הָרִאשׁוֹן", וּבַזֹּהַר[15] נִקְרָא "אָדָם קַדְמָאָה":

---

1) (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי וּבְיֵאוּרוֹ: לְקוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי יִתֶּנְךָ" [מד, ב]. אוֹר הַתּוֹרָה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הַנְּהוֹת עַל פָּסוּק מִי יִתֶּנְךָ" [שְׁמוֹת כֶּרֶךְ ה עַמּוּד א'תנה]. – צִיּוּן כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוּ"ר.

נֶאֱמַר שַׁבָּת פָּרָשַׁת תְּרוּמָה, ב אֲדָר תקע"א. נוֹסַח הַמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵינוּ הוּא עַל פִּי הַנָּחַת הַצֶּמַח צֶדֶק. נוֹסַח ב – הַנָּחַת הַמַּהֲרִי"ל (?) – תְּחִילָּתָהּ (פְּרָקִים א־ב וּתְחִילַּת פֶּרֶק ג) נִמְצֵאת בִּכְתַב יָד קֹדֶשׁ. הַעֲתָקַת הַצֶּמַח צֶדֶק מְמֻנָּה בְּשִׁילּוּב קְטָעִים מִכְּתַב יָד קֹדֶשׁ אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן שֶׁנְּדְפַּס לְקַמָּן פא, ב – נִדְפְּסָה בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקע"א עַמּוּד עז. נוֹסַח ג – הַנָּחַת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי – נִדְפַּס שָׁם עַמּוּד צז.

הַנְּהוֹת וּבֵיאוּר נִדְפְּסוּ בְּאוֹר הַתּוֹרָה תְּרוּמָה (שְׁמוֹת כֶּרֶךְ ה) עַמּוּד א'תנה.

הַשַּׁיָּכוּת לְפָרָשַׁת תְּרוּמָה הוּא עִנְיַן הַכְּרוּבִים – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי יִתֶּנְךָ" תשמ"ו).

2) ("יוֹנַק שַׁדֵּי אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקְךָ וגו'". שִׁיר הַשִּׁירִים ח, א).

3) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תרלד).

4) ("הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – קָדוֹשׁ בָּנוּ"ו, וְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת נִקְרָאִים "וַאֲנָשֵׁי קוֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי", שֶׁמְּקַבְּלִים וּמְמַשִּׁיכִים מִבְּחִינַת קוֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן, לָכֵן נִקְרָאִים "אַחִים" לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל שֵׁם לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי". – אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תרעח).

5) ("וְעַיֵּן מַה שֶּׁאָמַר עַל זֶה הַתַּרְגּוּם דְּקָאֵי עַל מָשִׁיחַ". – אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תרלד).

6) (עַל הַפָּסוּק (יְחֶזְקֵאל י, יד): "פְּנֵי הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוּב וּפְנֵי הַשֵּׁנִי פְּנֵי אָדָם". פֵּירוּשׁ הַגְּמָרָא – אוֹר הַתּוֹרָה תְּרוּמָה עַמּוּד א'תנא).

7) (הַיְינוּ פְּנֵי כְּרוּב הַיְינוּ פְּנֵי אָדָם: מַה הֵן פְּנֵי כְּרוּב מַה הֵן פְּנֵי אָדָם וְכִי לֹא אֶחָד הֵן? רַשֵּׁ"י).

8) (אַפֵּי רַבְרְבֵי וְאַפֵּי זוּטְרֵי: הָאֶחָד פְּנֵי גָּדוֹל וְהָאֶחָד פְּנֵי קָטָן. רַשֵּׁ"י).

9) ("וְהוּא אַפֵּי רַבְרְבֵי". – כְּתַב יָד קֹדֶשׁ הַצֶּמַח צֶדֶק).

10) (פִּיּוּט "יִגְדַּל": אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גּוּף).

11) (זֹהַר חֵלֶק ב קכד, א. רְמַבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה בַּהַקְדָּמָה).

12) ("עַיֵּן פָּרָשַׁת וַיֵּלֶךְ דַּף רפה, א עַל פָּסוּק כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא, וּמַה שֶּׁכָּתַב עַל זֶה הַשֵּׁלָּ"ה בַּהַקְדָּמָה דַּף ד' עַמּוּד א בְּפֵירוּשׁ "כּוּלָּא סְלָקִין וְאִתְקַשְּׁרָן בְּחַד". וּבַזֹּהַר וַיִּקְרָא דַּף י' עַמּוּד ב וְדַף י"א עַמּוּד א". – אוֹר הַתּוֹרָה וְאֶתְחַנַּן עַמּוּד קכא).

13) ("וְנוֹדָע בְּפֵירוּשׁ לְשׁוֹן הָאָרָה – שֶׁהִיא מַה שֶּׁאֵינָהּ עָרוּךְ בְּכָלָל לְגַבֵּי מְקוֹרָהּ כוּ', וְהִיא הַנִּקְרֵאת גַּם כֵּן "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל" כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וְרֵאשִׁית גִּילּוּי הָאָרָה זוֹ הוּא בְּחָכְמָה". – כְּתַב יָד קֹדֶשׁ הַצֶּמַח צֶדֶק).

14) וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר הַטַּעַם בַּתַּגְיָא (פֶּרֶק ל"ה בַּהַנְהָגָה).

15) (תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ע (קכ, א). זֹהַר בְּרֵאשִׁית לא, ב. לד, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כִּי "רֵאשִׁית חָכְמָה" (תְּהִלִּים קיא, י) כְּתִיב[16]. כִּי הוּא כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּהִתְפַּשְׁטוּת וְהַמְשָׁכַת אוֹר וְחַיּוּת מֵהַנְּשָׁמָה בַּגּוּף, שֶׁגִּילּוּי כְּלָלוּת הַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מֵהַנְּשָׁמָה מֵאִיר וּמִתְלַבֵּשׁ בַּמּוֹחִין שֶׁבְּרֹאשׁ, וְעַל יְדֵי הַמּוֹחִין נִמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ הֶאָרָה לְכָל אֵבֶר כְּפִי מִזְגּוֹ וּתְכוּנָתוֹ הַשַּׁיָּךְ לוֹ[17], נִמְצָא הַמּוֹחִין הֵם כְּלָלוּת הַחַיּוּת שֶׁל הָאָדָם;

כָּךְ הוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַעְלָה, שֶׁגִּילּוּי כְּלָלוּת הָאוֹר מֵאֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּחָכְמָה, וְעַל יְדֵי הַחָכְמָה נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ הָאוֹר בְּכָל הַט' סְפִירוֹת[18]. וְעַל כֵּן אוֹרַיְיתָא דְּמִחָכְמָה נָפְקַת[19] נִקְרֵאת אָדָם[20]. וְזֶהוּ "אוֹרַיְיתָא מִתְקַשְׁרָאָה בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא"[21].

וְהִנֵּה בְּחִינַת אָדָם זֶה נִקְרָא "אָדָם הַגָּדוֹל" וְ"אַפֵּי רַבְרְבֵי", כִּי חָכְמָה־עִלָּאָה הוּא בְּחִינַת אֵין־סוֹף, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[22]: "וּלְתִבּוּנָתוֹ אֵין חֵקֶר", שֶׁ"הוּא[23] הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַדֵּעָה כו'"[24]. :

אַךְ זֶהוּ הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה. וּכְדֵי לִהְיוֹת הַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִלָּאָה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה דִּבְרִיאָה (שֶׁהִיא הַתּוֹרָה שֶׁלְּפָנֵינוּ, כִּי "תַּלְמוּד בִּבְרִיאָה כו'"[25]), צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל יְדֵי צִמְצוּם.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[26]: "צִמְצֵם שְׁכִינָתוֹ בֵּין בַּדֵּי אָרוֹן", כִּי מִפְּנֵי שֶׁמִּשָּׁם "הַקּוֹל מְדַבֵּר" לְמֹשֶׁה[27] – הוּא עַל יְדֵי שֶׁצִּמְצֵם כו'. וּבְחִינָה זוֹ נִקְרֵאת "כְּרוּב", "אַפֵּי זוּטְרֵי", בְּחִינַת אָדָם הַקָּטָן, כִּמְשַׁל הַקָּטָן שֶׁהַגִּילּוּי בְּמוֹחִין שֶׁלּוֹ מְצוּמְצָם יוֹתֵר מִבָּאָדָם הַגָּדוֹל.

וְזֶהוּ "כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה" – שֶׁהוּא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה[28] לִהְיוֹת מָקוֹר וְשֹׁרֶשׁ לְהַמְשָׁכַת הָאוֹר בְּבֵנֵי"ע. "וּכְרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה" הוּא: כְּדֵי לִהְיוֹת יְרִידָה זוֹ, הוּא עַל יְדֵי אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא בִּקְרִיאַת־שְׁמַע לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד" – וְאָהַבְתָּ" (וְאֵתְחַנַּן ו, ד־ה).

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" (וְאֵתְחַנַּן ו, ד), לְהִתְבּוֹנֵן אֵיךְ "הֲוָיָ"ה אֶחָד" (שָׁם) – "אֲנִי הֲוָיָ"ה לֹא שָׁנִיתִי" (מַלְאָכִי ג, ו). רַק "שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם"[29], "כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ כו'" (תְּהִלִּים קמח, ה), וְ"כוֹלָא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב"[30]. וְלָכֵן עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ יָבֹא לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ, לִהְיוֹת "וְעַמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי" (תְּהִלִּים עג, כה). וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל "כַּלָּה" – לְשׁוֹן כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ[31] מִמַּטָּה־לְמַעְלָה.

וְזֶהוּ בְּחִינַת הַ"כְּרוּב מִקָּצָה מִזֶּה" – לַעֲלוֹת מִבִּי"ע לִיכָּלֵל בְּאוֹר אֵין־סוֹף, "לְאִסְתַּכָּלָא בִּיקָרָא דְּמַלְכָּא"[32]. וְזֶהוּ "עֵינֵינוּ נְשׁוּאוֹת אֶל ה'"[33]. וְעַל יְדֵי זֶה – "כַּמַּיִם הַפָּנִים" – נִמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה גַּם כֵּן "עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בָּהּ כו'" (עֵקֶב יא, יב).

וְזֶהוּ "וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים כו'"[34], מִן הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת הַכְּרֻבִים" (תְּרוּמָה כה, יח־יט), הוּא בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" – שֶׁמַּקִּיף לִשְׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה.

---

16) (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פָּרָשַׁת יִתְרוֹ בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין עִנְיָן הָאָבוֹת" (לְעֵיל עב, ד)).

17) וְכַמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא (פֶּרֶק נ"א).

18) (וּמִזֶּה יוּבָן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (עא, א) פָּרָשַׁת יִתְרוֹ בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זָכוֹר", דְּ"אִיהוּ וְחֵילֵיהּ חָד" קָאֵי עַל הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בִּבְחִינַת חָכְמָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הִתְלַבְּשׁוּתָן בַּמִּדּוֹת נִקְרָא "אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד").

19) (זֹהַר חֵלֶק ב סב, א. וְעוֹד).

20) (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל הַזֹּהַר רֵישׁ פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת (קל"ד, ב') (בְּאוּרֵי הַזֹּהַר לג, ג). וּבְסֵפֶר "הַדְּרַת מֶלֶךְ" (דַּף ע"ט, ב').

וּרְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה הֵם רְמַ"ח הָאֲבָרִים, וְשַׁסַ"ה לֹא־תַעֲשֶׂה – שַׁסַ"ה גִּידִים. וְ"גָדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה" (קִדּוּשִׁין מ, ב) – כִּי מֵהַמּוֹחִין נִמְשָׁךְ הָאוֹר לְכָל אֵבֶר כְּנַ"ל).

21) (זֹהַר חֵלֶק ג עג, א).

22) (יְשַׁעְיָה מז, כח: "אֵין חֵקֶר לְתִבּוּנָתוֹ").

23) (רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ב הֲלָכָה י).

24) (וְעַיֵּן בְּ"רֵאשִׁית חָכְמָה" פֶּרֶק א' מִשַּׁעַר הַיִּרְאָה, דְּ"גָדוֹל" מוֹרֶה עַל גֹּדֶל הִתְפַּשְׁטוּת הָאוֹר בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף כו').

25) (רְאֵה לְעֵיל סט, ב. נִסְמָן לְעֵיל יז, א).

26) (תַּנְחוּמָא וַיַּקְהֵל עַל פָּסוּק וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל". שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה א, יד עַל פָּסוּק אֶשְׁכּוֹל הַכֹּפֶר. רְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה ה, ז. וַיִּקְרָא רַבָּה פָּרָשָׁה י, ט. רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה אֱמוֹר לד, ב. בָּלָק עג, ד. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ה עַמּוּד מו).

27) (נָשֹׂא ז, פט: "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ, וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו").

28) (וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים יט, ז): "מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ כו'", וְשֶׁמָּשָׁם הֵינוּ בְּחִינַת תּוֹרָה. עַיֵּן בְּזֹהַר תְּרוּמָה) (קל"ז).

29) (נוֹסַח בִּרְכַּת "בָּרוּךְ שֶׁאָמַר").

30) ("לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם". מִשְׁלֵי כז, יט).

31) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים א, א. הַמּוּבָא לְקַמָּן בַּמַּאֲמָר).

32) (לִרְאוֹת (לְהִתְבּוֹנֵן) בִּכְבוֹד הַמֶּלֶךְ. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א לח, א־ב. קצט, א. חֵלֶק ב רמז, ב).

33) ("עֵינֵינוּ אֶל ה'" – תְּהִלִּים קכג, ב. וּבְפִיּוּט בְּסִלִּיחוֹת: "אֵלֶיךָ נְשׂוּאוֹת עֵינֵינוּ").

(וְנִקְרָא "שָׁמוֹר – לְנוּקְבָא". עַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סט, ג) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זָכוֹר אֶת יוֹם כו'").

34) (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "שִׁיר הַשִּׁירִים" מֵעִנְיַן פֵּירוּשׁ חָתָן וְכַלָּה (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים א, א וְאֵילָךְ). וְעַל פָּסוּק "לְבַבְתִּנִי" (שָׁם כח, ג). וְעַיֵּן בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת בָּלָק, דַּף קפ"ז, עִנְיָן "דְּאִזְעִירַת גַּרְמָהּ כו'").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(וכְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא – לְמַעְלָה מַעְלָה אֲפִילּוּ מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה, וְכָל שֶׁכֵּן מִבְּחִינַת כְּרוּבִים וְ"אַפֵּי זוּטְרֵי".

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק (יְשַׁעְיָה ד, ה) "כִּי עַל [כָּל] כָּבוֹד חוּפָּה" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים מז, ב), עִנְיַן ב' בְּחִינוֹת: כָּבוֹד, וְהַחוּפָּה וּמַקִּיף שֶׁעֲלֵיהֶם. וְזֶהוּ עִנְיַן ב' הַכְּרוּבִים וְהַכַּפֹּרֶת). :

וְהִנֵּה כְּתִיב (פָּרָשַׁתְנוּ כה, כ): "וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה כו'". וְאִיתָא בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת אַחֲרֵי (דַּף נ"ט, עַמּוּד א')[35], וּבְוִיחִי (דַּף רכ"ח, סוֹף עַמּוּד ב')[36]: תְּלָת זִימְנִין בְּיוֹמָא כו', אִינּוּן מִגַּרְמַיְיהוּ סָלְקִין גַּדְפַּיְיהוּ כו'".

וּפֵירֵשׁ הָרַמַ"ז שָׁם, דְּהַיְינוּ בִּשְׁעַת ג' תְּפִלּוֹת שֶׁבְּכָל יוֹם. דְּהַיְינוּ שֶׁבְּכָל עֵת הַתְּפִלָּה מִג' תְּפִלּוֹת הַנַּ"ל הֵם עוֹלִים מִבִּי"ע לְמַעְלָה בַּאֲצִילוּת. וְזֶהוּ "סָלְקִין גַּדְפַּיְיהוּ", שֶׁהוּא עַל יְדֵי הִתְעוֹרְרוּת הָאַהֲבָה־וְיִרְאָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁאַהֲבָה־וְיִרְאָה נִקְרָא "גַּדְפִּין" וּ"פָרְחָא"[37] לְעֵילָא"[38]. וְאָז נִקְרָאִים "אָדָם הַגָּדוֹל" וְ"אַפֵּי רַבְרְבֵי" כֵּיוָן שֶׁעוֹלִים לַאֲצִילוּת אֲשֶׁר "אִיהוּ וְחֵיוֹהִי וְגַרְמוֹהִי חָד בְּהוֹן".

וְלָכֵן תְּפִלָּה הוּא לְשׁוֹן חִבּוּר, כְּמוֹ (וַיֵּצֵא ל, ח): "נַפְתּוּלֵי [..] נִפְתַּלְתִּי"[39]. וּבְלִשּׁוֹן הַמִּשְׁנָה[40]: "הַתּוֹפֵל כְּלִי חֶרֶס" – שֶׁמִּתְחַבְּרִים בִּמְקוֹרָם שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת. וְכֵן בַּעֲבוֹדַת ה' – הִיא הִתְקַשְּׁרוּת וּדְבֵקוּת הַנֶּפֶשׁ בְּשָׁרְשָׁהּ[41]. וְלָכֵן יֵשׁ לְהַכְּרוּבִים כְּנָפַיִם – לְעוֹפֵף לְמַעְלָה לַאֲצִילוּת כו'.

וְעַל יְדֵי זֶה "פְּנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו" – שֶׁשָּׁם הֵם מְיוּחָדִים "פָּנִים בְּפָנִים", וּכְמוֹ בְּמַתַּן־תּוֹרָה דִּכְתִיב (וְאֶתְחַנַּן ה, ד): "פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה'"[42].

וְלָכֵן נִקְרָאִים "אַחִים". וְזֶהוּ "לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם" – "שָׁלוֹם" הַיְינוּ חִבּוּר וְהִתְקַשְּׁרוּת ב' הַכְּרוּבִים כו'[43].

וְלָכֵן הָיוּ אָז חֲכָמִים גְּדוֹלִים, וּנְבוּאָה וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּיִשְׂרָאֵל)[44]. :

אֲבָל מִשֶּׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וְנִגְנְזוּ הַכְּרוּבִים (שֶׁנִּסְתַּלְּקָה בְּחִינַת הַהֶאָרָה מֵאֲצִילוּת הַנִּקְרֵאת "אַפֵּי זוּטְרֵי" שֶׁהָיָה מֵאִיר לְמַטָּה מִמָּשׁ בַּעֲשִׂיָּה, לְשָׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ בַּאֲצִילוּת)[45]. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא (רֹאשׁ הַשָּׁנָה דַּף ל"א): "וּמִכְּרוּב לִכְרוּב כו'"[46].

---

35) (וְשָׁם: "ג' זְמָנִין בְּיוֹמָא אִתְרְחִישׁ נִיסָא בְּגַדְפַּיְיהוּ. בְּשַׁעֲתָא דְּאִתְגְּלֵי עֲלֵיהוּ קְדוּשָׁה דְּמַלְכָּא, אִינּוּן מִגַּרְמַיְיהוּ סָלְקִין גַּדְפַּיְיהוּ, וּפַרְסִין לוֹן, וְחַפְיָין עַל כַּפּוֹרְתָא . . כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שְׁמוֹת כה, כ): "וְהָיוּ הַכְּרוּבִים פּוֹרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה", "פּוֹרְשֵׂי" וְלָא פָּרְשֵׂי. "סוֹכְכִים" וְלָא סְכוֹכִים. דָּא בְּאָת (סָפְרִים אֲחֵרִים: בְּוֹאת) הֲווֹ קַיְימֵי וְחַדָּאן בִּשְׁכִינְתָּא".

תַּרְגּוּם: שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּיּוֹם הִתְרַחֵשׁ גַּם בְּכַנְפֵיהֶם. בְּשָׁעָה שֶׁהִתְגַּלְּתָה עֲלֵיהֶם קְדֻשַּׁת הַמֶּלֶךְ, הֵם מֵעַצְמָם הָיוּ מַעֲלִים כְּנָפֵיהֶם וּפוֹרְשִׂים אוֹתָם וּמְכַסִּים עַל הַכַּפֹּרֶת . . כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה". "פֹּרְשֵׂי" וְלֹא פְּרוּשֵׂי. "סֹכְכִים" וְלֹא סְכוּכִים. זֶה בְּאוֹת (בְּוֹאת) הָיוּ עוֹמְדִים וּשְׂמֵחִים עִם הַשְּׁכִינָה).

36) (וְשָׁם: "כִּי הַכְּרוּבִים פּוֹרְשֵׂי כְנָפַיִם אֶל מְקוֹם הָאָרוֹן וְגו'" (מְלָכִים־א ח, ז). תָּא חֲזֵי, כְּרוּבִים בְּאֵת וּבְנֵיקָא הֲווֹ קַיְימֵי, תְּלַת זִמְנִין בְּיוֹמָא הֲווֹ פָּרְשֵׂי גַּדְפַּיְיהוֹן, וְסָכְכֵי עַל אֲרוֹנָא לְתַתָּא, דִּכְתִיב: "פּוֹרְשֵׂי כְנָפַיִם", פְּרוּשֵׂי לָא כְּתִיב, אֶלָּא "פּוֹרְשֵׂי".

תַּרְגּוּם: "כִּי הַכְּרוּבִים פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם אֶל מְקוֹם הָאָרוֹן וְגו'". בֹּא רְאֵה, הַכְּרוּבִים בְּאוֹת וּבְנֵם הָיוּ עוֹמְדִים, שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּיוֹם הָיוּ פוֹרְשִׂים כַּנְפֵיהֶם וְסוֹכְכִים עַל הָאָרוֹן לְמַטָּה, שֶׁכָּתוּב: "פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם". פְּרוּשֵׂי כְנָפַיִם לֹא כָתוּב, אֶלָּא "פֹּרְשֵׂי").

37) (כְּנָפַיִם וּפוֹרְחִים לְמַעְלָה. רְאֵה תֵּנָיָא פֶּרֶק מז).

38) (וְעַיֵּן מַה שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ז פָּרָשַׁת אַחֲרֵי שָׁם, מֵעִנְיַן "בְּכַנְפֵיהֶם" (הוּבָא בְּאוֹר הַתּוֹרָה קֹרַח עַמּוּד תשיג. נִתְבָּאֵר בַּהֶמְשֵׁךְ "וּוֹנָתִי" – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תר"ם פֶּרֶק ב עַמּוּד תצ).

וְעַיֵּן בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת בָּלָק (דַּף ר"ד, עַמּוּד ב'): "נְהוֹרָא קַדְמָאָה כו' כְּנָפַיִם עִלָּאִין". וּ"נְהוֹרָא קַדְמָאָה" הוּא "רַב חֶסֶד". וּכְעַבּוֹדַת ה' הִיא הָאַהֲבָה־רַבָּה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל.

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פָּרָשַׁת יִתְרוֹ (עב, ד וְאֵילֵךְ) בְּעִנְיַן "הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה". וְזֶהוּ עִנְיַן שֶׁהַכְּרוּבִים "סוֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפֹּרֶת" (פָּרָשַׁתְנוּ כה, כ) שֶׁבּוֹ הַלּוּחוֹת וְהַתּוֹרָה).

(רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה כָּאן א'תנו שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן סְכַךְ וּמַקִּיף. עַיֵּן שָׁם וּבְאוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים עַמּוּד שיב).

39) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וַיֵּשֶׁב (בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ה) תתסח, א. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ד עַמּוּד קנד).

40) (כֵּלִים ג, ה. וּרְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן מט: "אִית טָפֵל בְּטִ' וְאִית תָּפֵל בְּת'". וּרְאֵה רַשִּׁ"י בְּרֵאשִׁית ל, ח. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"ט עַמּוּד 79 בְּהֶעָרָה. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כד עַמּוּד 29. 315. סה"מ תקע"א ע' פ בהערה.

לִקּוּטֵי תּוֹרָה צַו יא, ב. בְּמִדְבַּר ו, ג. שִׁיר הַשִּׁירִים מז, ב. לז, ג. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ז עַמּוּד עב. תרל"ד עַמּוּד קנד. בְּתוֹרַת מְנַחֵם תשי"ג עַמּוּד 17 – ב' פֵּירוּשִׁים בְּתֵיבַת "הַטּוֹפֵל" בְּטִי"ת).

41) (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יוֹנָתִי" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים מז, ג וְאֵילֵךְ)).

42) (עַיֵּן עִנְיַן זֶה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וָאֶהְיֶה אֲצִלוֹ אָמוֹן" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה בַּמִּדְבָּר יח, ב וְאֵילֵךְ)).

43) (וְעַיֵּן מַה שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ז פָּרָשַׁת אַחֲרֵי עַל הַזֹּהַר (דַּף נ"ט, עַמּוּד ב'): וְהִנֵּה נִקְרָאִים אַחִים [כַּאֲשֶׁר הֵם שָׁווין בְּקוֹמָתָן, שֶׁמַּלְכוּת נִבְנֵית עַל יְדֵי אַבָּא וְאִימָא וְלֹא עַל יְדֵי זְעֵיר כו', וְהֵם מִשְׁגִּיחִים אַפַּיִן בְּאַפַּיִן, אָז הוּא תַּכְלִית הַהַצְלָחָה" – אוֹר הַתּוֹרָה שְׁלַח עַמּוּד תקא] כו', דְּהַיְינוּ שֶׁבְּנֶפֶשׁ־יִשְׂרָאֵל מִקְבֶּלֶת מוֹחִין מֵחָכְמָה־וּבִינָה עִלָּאִין, שֶׁהֵם בְּחִינַת "אָדָם הַגָּדוֹל" כַּנַּ"ל, שֶׁלֹּא עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת בְּבְחִינַת כְּרוּב וְזְעֵיר־אַנְפִּין כו'.

וְעַיֵּן בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר ל"ה [בַּדְּפוּסִים שֶׁלְּפָנֵינוּ שַׁעַר ל"ו], פֶּרֶק ב': הַמַּדְרֵגָה הַשִּׁשִּׁים כו'.

44) (הַחֲצִי עִיגּוּל לְכַאוֹרָה שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר).

45) (סִיּוּם הַסּוּגְרִים כָּאן בִּמְקוֹם לְהַלָּן לְאַחַר תֵּיבַת כו' – עַל פִּי הַגָּהַת אַדְמוּ"ר מוֹהַרַשׁ"ב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן).

46) ("עֶשֶׂר מַסָּעוֹת נָסְעָה שְׁכִינָה . . וּמִכְּרוּב לִכְרוּב כו'").

וְלָכֵן זֹאת הִיא בַּקָּשַׁת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל: "מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי" – כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָיוּ בִּבְחִינַת "אַחִים" וְגַם "פְּנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו". וְהַיְינוּ עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה (וּכְמַאֲמַר[47] רַז"ל[48]: "מִשֶּׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא אֶלָּא ד' אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה"[49]).

וְזֶהוּ "יוֹנַק שְׁדֵי אִמִּי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, א), שֶׁהוּא בְּחִינַת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁהוּא בְּחִינַת גִּילּוּי חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ.

(וְהֲרֵי אִם כֵּן, הָאָדָם הַמַּשִּׂיג הַהֲלָכָה תּוֹפֵס וּמַשִּׂיג חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ, אֲשֶׁר "הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַדַּעָה כו'", לָכֵן נִקְרָאִים עַל יְדֵי זֶה בְּחִינַת "אַחִים", שֶׁמִּקְבָּלִים שְׁנֵיהֶם מִמָּקוֹר אֶחָד שֶׁהוּא מִבְּחִינַת חָכְמָה־וּבִינָה עִלָּאִין. דִּכְמוֹ שֶׁנָּ"א מְקַבֵּל מוֹחִין מֵאַבָּא־וְאִימָא, כָּךְ הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מַשִּׂיג בְּחִינַת חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ יִתְבָּרֵךְ).

וְזֶהוּ שֶׁנִּקְרֵאת הַתּוֹרָה "חֶלֶב", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה נח, א): "לְכוּ שִׁבְרוּ כו' יַיִן וְחָלָב":

כְּמוֹ[50] שֶׁעַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הַוָּלָד, בְּלֵידָתוֹ הוּא בְּתַכְלִית הַקַּטְנוּת, וְעַל יְדֵי יְנִיקָתוֹ חֵלֶב הָאֵם מִתְגַּדְּלִים אֵבָרָיו, וְגַם נִשְׁלְמוּ בוֹ מוֹחִין דִּינִיקָה, שֶׁלָּכֵן מַתְחִיל לְדַבֵּר וְלֵילֵךְ כו';

וְכָךְ הַנְּשָׁמוֹת, קוֹדֶם בּוֹאָן לָעוֹלָם־הַזֶּה הָיוּ תְּחִלָּה בִּבְחִינַת עִבּוּר[51] בִּבְחִינַת מַלְכוּת, "אִימָא תַּתָּאָה"[52]; וְזֶהוּ "חַי ה' אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו" (מְלָכִים־ב ה, טז). וִירִידַת הַנְּשָׁמָה מִשָּׁם בְּבִי"ע לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף נִקְרָא בְּשֵׁם לֵידָה; וְזֶהוּ "אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ" (תְּהִלִּים ב, ז). וְהַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד בָּעוֹלָם־הַזֶּה נִקְרֵאת חָלָב – שֶׁמַּגְדִּיל בִּבְחִינַת רְמַ"ח אֵבְרֵי הַנְּשָׁמָה, שֶׁהֵם ט' סְפִירוֹת – ט' פְּעָמִים ט'[53] כו'[54].

וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[55]: "אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ", שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֵׂית הַנְּשָׁמָה בִּבְחִינַת גִּידּוּל, יוֹתֵר בְּמַעֲלָה הַרְבֵּה מִכְּמוֹ שֶׁהָיְתָה תְּחִלָּה בִּירִידָתָהּ שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם "לֵידָה" – שֶׁעַל יְדֵי שֶׁנָּק מִ"שַׁדֵּי אִמּוֹ", הוּא בְּחִינַת "וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ" – נַעֲשֶׂה בָּהּ הַגְּדָלָה הַרְבֵּה כו'[56]. :

אַךְ לְהָבִין אֵיךְ שַׁיָּךְ לְמַעְלָה בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת "כְּאָח" – "יוֹנֵק" כִּבְיָכוֹל מִבְּחִינַת עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל הָאָדָם לְמַטָּה?

אַךְ הָעִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים פ, ב): "רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל". וּכְתִיב (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ב): "אֲחוֹתִי רַעְיָתִי" – פֵּירוּשׁ: "פַּרְנָסָתִי" – "יִשְׂרָאֵל מְפַרְנְסִין לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם"[57]. דִּכְמוֹ שֶׁהַלֶּחֶם פְּעוּלָּתוֹ לְחַבֵּר הַנְּשָׁמָה עִם הַגּוּף, כָּךְ עִנְיַן פַּרְנָסָה לְמַעְלָה – לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּתוֹךְ עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "גּוּפִין"; שֶׁאֲפִילּוּ חָכְמָה־עִלָּאָה אֵין עֲרוּךְ כְּלָל לְאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְשֶׁיִּהְיֶה נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם, הוּא עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לְמַטָּה.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה כה, ט): "הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה, קִוִּינוּ לוֹ" – פֵּירוּשׁ: שֶׁאָנוּ הִמְשַׁכְנוּ אוֹתוֹ בִּבְחִינַת קַוִּין. דְּהַיְינוּ הִתְלַבְּשׁוּת הָאוֹר בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַנִּחְלָקִים לְג' קַוִּין: "חֶסֶד – דְּרוֹעָא יְמִינָא כו'"[58], וּכְנֶגְדָּם ג' בְּחִינוֹת: תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים. וּלְעָתִיד יִתְגַּלֶּה כָּל הַהַמְשָׁכוֹת, לָכֵן "וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה כו'" (יְשַׁעְיָה שָׁם).

אַךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, א) "יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי" דְּוַקָּא, שֶׁהוּא בְּחִינַת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה –

כִּי הִנֵּה תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב[59] נִקְרֵאת (מִשְׁלֵי א, ח) "מוּסַר אָבִיךָ", וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה נִקְרֵאת (שָׁם) "תּוֹרַת אִמֶּךָ"[60] – כִּי בַּתּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב הַכֹּל בְּרֶמֶז בְּעָלְמָא. וּכְמוֹ שֶׁהָאָב מַזְרִיעַ טִפָּה כו' וְעִיקַּר גִּידּוּל הַוָּלָד הוּא בְּבֶטֶן הָאֵם, כָּךְ גִּילּוּי פִּרְטֵי הַהֲלָכוֹת עַל בּוּרְיָן הוּא בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה.

---

47) (הַסּוֹגְרִים כָּאן עַל פִּי הַגָּהַת אַדְמו"ר מוֹהַרַשַׁ"ב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן).

48) (בְּרָכוֹת ח, א).

49) (עַיֵּן תַּנְיָא פֶּרֶק נ"ג. וְעִנְיַן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (לו, א) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רָנִי וְשִׂמְחִי" מֵעִנְיַן פֵּירוּשׁ "לֹא זָז מִהֲכֵבָה עַד שֶׁקְּרָאָהּ אַחוֹתִי").

50) (כְּמוֹ: צָרִיךְ לִהְיוֹת: (כְּמוֹ – הַגָּהַת אַדְמו"ר מוֹהַרַשַׁ"ב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן).

51) (רְאֵה עֲבוֹדָה זָרָה ה, א וּבְרַשַׁ"י וְתוֹסְפוֹת שָׁם).

52) (רְאֵה תַּנְיָא רִישׁ פֶּרֶק נב. אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כה (קלט, א). הַנִּסְמָן בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים יח, ב).

53) (כִּי פְּעָמִים ט' הֵם פ"א. וְג' פְּעָמִים פ"א – שֶׁבְּכָל סְפִירָה יֵשׁ ג' כֵּלִים: פְּנִימִי, חִיצוֹן, תִּיכוֹן – הֵם רמ"ג. וְה' חֲסָדִים (דְּאִימָא) הַמַּגְדִּילִים – הֵם רמ"ח – "עֵץ חַיִּים". הוּבָא לְעֵיל לו, ד. וְעוֹד).

54) (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פְּסוּק "הַכְּלִילִי כו'" (לְעֵיל וַיְחִי מז, א וְאֵילַךְ)).

55) (פְּסָחִים נ, א. הַשִּׂיחוֹת לְכָאן נִתְבָּאֵר בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקע"א עַמּוּד צט).

56) (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּרָשַׁת "בְּהַר סִינַי" מֵעִנְיַן פֵּירוּשׁ "וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר, מ, ב־ג)).

57) (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה א עַל פְּסוּק "לְסוּסָתִי". זֹהַר חֵלֶק ג ז, ב. וּרְאֵה יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי פִּקּוּדֵי רֶמֶז תיח. רְאֵה לְעֵיל לג, ד. לִקּוּטֵי תּוֹרָה הַאֲזִינוּ עו, ב).

58) (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, יז, א).

59) (תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב . . אָבִיךָ וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה . . אִמֶּךָ: הוּבָא בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כט. רְאֵה הַנִּסְמָן בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקע"א עַמּוּד פא).

60) (כַּמְבוֹאָר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שְׁמִינִי עֲצֶרֶת פה, א. וּרְאֵה יַהֵל אוֹר עַמּוּד תרמא)).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהַיְינוּ דְּ"אוֹרַיְיתָא – תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב – מֵחָכְמָה נָפְקַת" הַנִּקְרָא אַבָּא, וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה הוּא בְּחִינַת בִּינָה הַנִּקְרָא אִמָּא.

וְהִנֵּה עִיקַּר הִתְגַּלּוּת הַתַּעֲנוּג מֵהַשֵּׂכֶל הוּא בְּבִינָה, כְּשֶׁמַּבִּין הַדָּבָר עַל בּוּרְיוֹ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[61] עַל פָּסוּק (קֹרַח יח, כג) "וְעֲבַד הַלֵּוִי הוּא"[62] – "דָּא עַתִּיקָא כו'". וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר "יוֹנֵק שְׁדֵי אִמּוֹ" דַּוְקָא (שֶׁהֶחָלָב הוּא מִשַּׁעֲשַׁע הַוָּלָד וּמְעַנְּגוֹ).

וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ גִּילוּי הַתַּעֲנוּג בְּגַן־עֵדֶן לִהְיוֹת "נֶהֱנִים מִזִּיו כו'"[63], וְ"קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא אָתָא לְאִשְׁתַּעֲשָׁעָא עִם צַדִּיקַיָּיא בְּגַן־עֵדֶן"[64]. וְהַכֹּל עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[65]: "כָּל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת בְּכָל יוֹם מוּבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן עוֹלָם־הַבָּא"[66]. :

"אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ" (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, א): קָאֵי עַל בַּעֲלֵי עֲסָקִים[67]. אַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה תָּמִיד, שֶׁיִּהְיוּ בִּבְחִינַת "יוֹנֵק שְׁדֵי אִמּוֹ" עַל יְדֵי "ד' אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה", מִכָּל מָקוֹם עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר דְּמִכָּל מָקוֹם "אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ" גַּם כֵּן[68] (לִהְיוֹת גַּם כֵּן בִּבְחִינַת "כְּאָח לִי" כו', כְּדִלְקַמָּן).

וְהָעִנְיָן: דְּהִנֵּה מָצִינוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא נֶאֱמַר גַּם כֵּן לְשׁוֹן "קוֹנֶה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (לֶךְ לְךָ יד, יט): "קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ", וְאָמְרוּ רַז"ל[69]: "חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים קָנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא".

דְּהִנֵּה כְּתִיב (תִּשָּׂא לא, יז): "שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת", וְכָל שַׁבָּת נִקְרָא (וַיְחִי כ, ט): "יוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַהֲוָיָ"ה". וְלִכְאוֹרָה אֵיךְ שַׁיָּךְ לִקְרוֹת שַׁבָּתוֹת דְּעַכְשָׁיו "יוֹם הַשְּׁבִיעִי" – שֶׁהֲרֵי כְּבָר עָבְרוּ רִבְבוֹת יָמִים מִיּוֹם בְּרִיאַת הָעוֹלָם עַד שַׁבָּתוֹת אֵלּוּ, וְאֵיךְ יִקָּרֵא הַשַּׁבָּת "יוֹם הַשְּׁבִיעִי"?

אַךְ כִּי "שֵׁשֶׁת יָמִים" (וַיְחִי כ, י) הֵם שִׁשָּׁה מִדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָן הָיוּ הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת: יוֹם רִאשׁוֹן – "יְהִי אוֹר" (בְּרֵאשִׁית א, ג) – בְּחִינַת הַחֶסֶד כו'. וְאַחַר כָּךְ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא עֲלִיּוֹתָם לְשָׁרְשָׁם וּמְקוֹרָם לְמַעְלָה מַעְלָה. וְכָךְ הוּא גַּם כֵּן בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת – שֶׁבְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה הוּא יְרִידַת הַמִּדּוֹת בְּבִי"ע לְבָרֵר כו'. וְאַחַר כָּךְ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא עֲלִיּוֹתָם וַעֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת[70], שֶׁהָעֲלִיָּה דַּוְקָא בְּיוֹם וּמִדָּה הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהִיא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת (עַיֵּן "פְּרִי עֵץ חַיִּים" שַׁעַר א' פֶּרֶק ז').

כִּי הָעֲלִיָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַתְּחָלָה מִלְּמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁמַּגְבִּיהִים הַבִּנְיָן, שֶׁמַּגְבִּיהִים מִלְּמַטָּה וְעַל יְדֵי זֶה מִמֵּילָא מִתְעַלֶּה כוּלּוֹ כו'.

וְעוֹד, כִּי "נָעוּץ סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן"[71] – "אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן כו'" (יְשַׁעְיָה מד, ו).

וְזֶהוּ "וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם כו'" (בְּרֵאשִׁית ב, א), לְשׁוֹן "כָּלְתָה נַפְשִׁי"[72], "לְכָה דּוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה כו', בּוֹאִי כַלָּה כו'"[73].

וְלָכֵן אוֹמְרִים בִּבְרָכָה דְּ"מֵעֵין שֶׁבַע" דְּמַעֲלֵי שַׁבָּתָא "קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ"[74]: כִּי הִנֵּה עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת בְּשַׁבָּת, וְכָל מַה שֶׁנִּתְבָּרֵר בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה עוֹלֶה לִיכָּלֵל לְמַעְלָה בְּשַׁבָּת, זֶהוּ כִּמְשַׁל הַקָּנְיָן – שֶׁהַלּוֹקֵחַ נוֹתֵן תְּחִלָּה כֶּסֶף לְהַמּוֹכֵר, וְעַל יְדֵי זֶה מְקַבֵּל אַחַר כָּךְ הַחֵפֶץ שֶׁקּוֹנֶה לִרְשׁוּתוֹ. כָּךְ עַל יְדֵי יְרִידַת הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה לְבָרֵר נִיצוֹצִים, עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הַמִּשְׁכַּת וְהַעֲלָיָה בְּשַׁבָּת מ"טּוּרֵי דְּפַרוּדָא"[75] לִרְשׁוּת־הַיָּחִיד –

---

61) (חֵלֶק ג קעח, ב).

62) (וּב"עֵץ חַיִּים" (רְאֵה שַׁעַר תִּקּוּן נוּקְבָא פֶּרֶק ב): שֶׁהִתְגַּלּוּת עַתִּיק הוּא בְּבִינָה.

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר: פָּרָשַׁת "לֶךְ לְךָ" נַבִּי ה' דְּאַבְרָהָם (לְעֵיל יא, ב). וּבְפָרָשַׁת וָאֵרָא עַל פָּסוּק "לָכֵן אֱמֹר" (לְעֵיל נז, ב וְאִילְךָ)).

63) ("הַשְׁכִּינָה". בְּרָכוֹת יז, א).

64) (וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא לְהִשְׁתַּעֲשַׁע עִם הַצַּדִּיקִים. זֹהַר חֵלֶק ג סז, ב. וְעוֹד. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרס"ה עמוד עה – ב' פֵּירוּשִׁים).

65) (סוֹף בְּרָכוֹת).

66) וְכַמְבוֹאָר בַּאֲרִיכוּת בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן כט) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ".

67) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים מד, ד. בְּלִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כ: "וְעַל פִּי המוּבָן [כָּאן] . . צְרִיכִים בַּעֲלֵי עֲסָקִים לְהִתְעַסֵּק בְּדא"ח – תּוֹרַת הַחֲסִידוּת – בִּקְבִיעוּת בְּיוֹתֵר").

68) ("דְּגַם בַּעֲלֵי עֲסָקִים הַנִּמְצָאִים בַּחוּץ, שֶׁהֵם יוֹצְאִים אֶל הַחוּץ, הִנֵּה גַּם בָּהֶם צָרִיךְ לִהְיוֹת "אֶמְצָאֲךָ". דְּאַף שֶׁנִּמְצָאִים בַּחוּץ וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת אֶצְלָם עִנְיָן שֶׁל חִיפּוּשׂ, אַף עַל פִּי כֵן הַבַּקָּשָׁה הִיא שֶׁיִּהְיֶה "אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ", שֶׁגַּם שָׁם יִמְצְאוּ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא". – "מִי יִתְּנֶךָ" תשמ"ו. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"ט עמוד רכז שֶׁהַגִּילּוּי אֲלִקּוּת בָּהֶם הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת חוּץ).

69) (אָבוֹת ו, י).

70) (רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אֶת שַׁבְּתוֹתַי" – לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר מא, א).

71) (סֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א מִשְׁנָה ז).

72) (תְּהִלִּים פד, ג. רְאֵה לְעֵיל נג, ד. לְקַמָּן קו, א. לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר מב, ד. שִׁיר הַשִּׁירִים א, א).

73) (פִּיּוּט "לְכָה דּוֹדִי" בְּקַבָּלַת שַׁבָּת).

74) (לֶךְ לְךָ יד, יט. רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה עֵקֶב מז, ג. וְסִידּוּר שַׁעַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן קיא, ב. וְשָׁם נִסְמָן).

75) (הָרֵי הַנִּפְרָדִים. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א בְּרֵאשִׁית כטט, ב. וַיֵּצֵא קנח, א. חֵלֶק ב פְּקוּדֵי רלד, סוֹף עמוד א. וּרְאֵה לְקַמָּן קטז, ד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"יְחִידוֹ[76] שֶׁל עוֹלָם"[77], וְזֶהוּ עִנְיַן הַקִּנְיָן שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם כֵּן עִנְיַן גָּלוּת יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם וּבָבֶל הוּא גַּם כֵּן שֶׁעַל יְדֵי זֶה מִתְעַלִּים הַנִּצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ שָׁמָּה, וְהֵן הֵן נִשְׁמוֹת רַבִּי עֲקִיבָא[78], רַבִּי מֵאִיר[79], עוֹבַדְיָה[80].

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נֶאֱמַר בִּקְרִיאַת־שְׁמַע (עֵקֶב יא, יד): "וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ כוּ'" – לְאָסְפָם לִבְחִינַת "אֶחָד – וְאָהַבְתָּ". דְּהַיְינוּ שֶׁעוֹסֵק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן לְפַרְנֵס אֶת עַצְמוֹ וּבֵיתוֹ שֶׁזֶּהוּ יְרִידָה, אַךְ עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה אַחַר כָּךְ עֲלִיָּיה כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּכֹחַ הָאֲכִילָה וְאוֹמֵר "אֶחָד – וְאָהַבְתָּ", וְלִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד"[81]. וְלָכֵן נִקְרָא הַתְּפִלָּה "עוֹלַת תָּמִיד" (פִּנְחָס כח, ו) – עֲלִיַּית הַנִּצוֹצוֹת לְמַעְלָה[82] כוּ'. וְכָל תְּפִלּוֹת הַחוֹל מִתְעַלִּים בִּתְפִלַּת הַשַּׁבָּת[83]. :

וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר "אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ", שֶׁגַּם הַבַּעֲלֵי עֲסָקִים יִמְצָאוּהוּ בַּחוּץ, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי עִסְקֵיהֶם מִתְעַלִּים הַנִּצוֹצוֹת בְּ"אֶחָד". וְכָל יִשְׂרָאֵל מְקַיְּימִים זֶה, שֶׁהֲרֵי דִּינָא דִּגְמָרָא[84] הוּא שֶׁפָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה דִּקְרִיאַת־שְׁמַע צְרִיכָה כַּוָּונָה, וּלְדִבְרֵי הַכֹּל פָּסוּק רִאשׁוֹן צָרִיךְ כַּוָּונָה, וְהוּא עִנְיַן לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד".

וּבְכָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בְּחִינָה זוֹ, שֶׁאַף שֶׁאֵין לוֹ מְסִירַת־נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל, יֵשׁ בּוֹ מְסִירַת־נֶפֶשׁ בְּכֹחַ, שֶׁאֲפִילּוּ קַל שֶׁבְּקַלִּים יָכוֹל לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ כוּ', וְעַל יְדֵי זֶה מִתְעַלִּים כָּל עֲסָקָיו לַה' אֶחָד, אִם כֵּן, הֲרֵי מַשָּׂא־וּמַתָּן וְעֵסֶק זֶה הוּא מֵעֵין וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא "קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ".

(וְלָכֵן הוּא בִּבְחִינַת "כְּאָח לִי"[85]).

וְהִנֵּה אַדְּרַבָּה, בָּהֶם נֶאֱמַר (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, א) "אֶשָּׁקְךָ" – בְּחִינַת נְשִׁיקִין, הוּא "אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא"[86]; עַל יְדֵי תְפִלּוֹת הַבַּעַל־עֵסֶק, שֶׁהוּא בְּחִינַת אִתְכַּפְיָיא וְיִתְרוֹן הָאוֹר מֵהַחֹשֶׁךְ[87], הוּא מְעוֹרֵר וּמַמְשִׁיךְ מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ מְאֹד[88]. אֲשֶׁר גִּילּוּי בְּחִינָה זוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּבְחִינַת נְשִׁיקִין. כִּמְשַׁל הַנְּשִׁיקִין שֶׁהוּא מֵחֲמַת עוֹצֶם הָאַהֲבָה, שֶׁלֹּא יוּכַל לְפָרֵשׁ בְּדִבּוּר[89], הִיא מִתְלַבֶּשֶׁת בְּהֶבֶל הַנְּשִׁיקִין כוּ'[90].

וְהָעִנְיָן:

כִּי בְּחִינַת "כְּאָח לִי" שֶׁעַל יְדֵי יוֹנֵק "שְׁדֵי אִמִּי", הַיְינוּ שֶׁיְּנִיקוֹתָם מִשֹּׁרֶשׁ אֶחָד, הַיְינוּ מֵהַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת חָכְמָה־וּבִינָה כוּ', שֶׁנִּקְרָאִים אַבָּא־וְאִימָא.

אָמְנָם עַל יְדֵי אִתְכַּפְיָיא וּבִטּוּל־הַיֵּשׁ לָאַיִן דְּבַעֲלֵי עֲסָקִים, "אִסְתַּלַּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא לְעֵילָא"[91], שֶׁנִּמְשָׁךְ הָאוֹר מִבְּחִינַת אַיִן, שֶׁהוּא מְקוֹר הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (אִיּוֹב כח, יב): "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא כוּ'", וְנִמְשָׁךְ הִתְגַּלּוּת זוֹ בְּזָ"א כוּ'. וְאִם כֵּן הֵם בִּבְחִינַת "כְּאָח לִי" – שֶׁמְּקַבְּלִים שְׁנֵיהֶם מִשֹּׁרֶשׁ אֶחָד, אֲשֶׁר הַשֹּׁרֶשׁ הַהוּא גָּבוֹהַּ מִבְּחִינַת "שְׁדֵי אִמּוֹ" כוּ', הוּא בְּחִינַת כֶּתֶר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה וּבִינָה. וְזֶהוּ עִנְיָן שֶׁזְּבוּלוּן קוֹדֶם לְיִשָּׂשכָר[92].

וְהִנֵּה כְּתִיב: וַיְנַשֵּׁק לָבָן לְבָנָיו[93] – שֶׁהֵם הַשְּׁבָטִים, שֶׁנִּקְרָאִים גַּם כֵּן בָּנִים לַ"לּוֹבֶן הָעֶלְיוֹן"[94], כִּי "בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵם כְּבָנִים כוּ'"[95], כָּךְ יִתָּכֵן בְּחִינַת "כְּאָח לִי" בְּקַבָּלָתָם

76) (לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה כה, ה. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

77) (רְאֵה תַּנְיָא סוֹף פֶּרֶק לג. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

78) (הָיָה בֶּן גֵּרִים. רְאֵה "סֵדֶר הַדּוֹרוֹת" בְּעֶרְכּוֹ).

79) (הָיָה בֶּן גֵּרִים. גִּיטִּין נוּ, א).

80) ("עוֹבַדְיָה [הַנָּבִיא] גֵּר אֱדוֹמִי הָיָה. וְהַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי: מִינֵּיהּ וּבֵיהּ אַבָּא נֵיזִיל בֵּיהּ נִרְגָּא". סַנְהֶדְרִין לט, ב).

(וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (בְּשַׁלַּח סא, א) בְּפָסוּק "בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה").

81) (רְאֵה סֵפֶר הָעֲרָכִים חַבַּ"ד עֵרֶךְ אֶחָד – לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּאֶחָד חֵלֶק ח עַמּוּד שצג).

82) (רְאֵה לְעֵיל מִשְׁפָּטִים עו, א).

83) ("כִּי הַתְּפִלָּה נִקְרָא "עוֹלַת תָּמִיד" עַל שֵׁם עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת שֶׁעוֹלִים לְמַעְלָה מַעְלָה בִּזְמַן הַתְּפִלָּה (עַיֵּין בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת פִּנְחָס דַף רמז עַמּוּד ב וּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי דַף רס סוֹף עַמּוּד ב) כְּמוֹ שֶׁהַשַּׁבָּת נִקְרָא "עֹלַת שַׁבַּת" (פִּנְחָס כח, י) עַל שֵׁם עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת שֶׁבְּשַׁבָּת. וְאַחַר כָּךְ הַתְּפִלּוֹת שֶׁל כָּל יְמֵי הַחוֹל עִם כָּל הַתּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁנִּכְלְלוּ בָּהֶן נִכְלָלִים בְּשַׁבָּת מַמָּשׁ". – לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר שָׁם עַיֵּין שָׁם. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ט עַמּוּד קיג).

84) (בְּרָכוֹת יג, ב).

85) וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב" בְּפֵירוּשׁ (וְאֶתְחַנַּן ד, כט) "וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם כוּ' וּמָצָאתָ כוּ'" (לְעֵיל כז, א).

86) (רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק מה).

87) (קֹהֶלֶת ב, יג: "כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ").

88) (עַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת נֹחַ בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מַיִם רַבִּים כוּ'" (לְעֵיל ט, ג וְאֵילָךְ)).

89) (רְאֵה בֵּאוּרֵי הַזֹּהַר ח, א דִּכְלִי הַפֶּה אֵינוֹ מַסְתִּיר עַל הֶבֶל הַלֵּב. וּרְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וַה' אָמַר תער"ב).

90) (עַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁיר הַשִּׁירִים" פֵּירוּשׁ "יִשָּׁקֵנִי כוּ'" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים א, ד).

91) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב קכח, ב. וְאֵילָךְ).

92) (בְּרָכָה לג, יח וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י).

93) (וַיֵּצֵא לב, א: "וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו").

94) (רְאֵה לְעֵיל וַיֵּצֵא כב, ד).

95) (יְבָמוֹת סב, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִבְּחִינַת אַיִן – מָקוֹר דְּחָכְמָה־וּבִינָה הַנִּקְרָאִים אַבָּא־וְאִימָא כו'[96].

"אֶנְהָגְךָ אֲבִיאֲךָ אֶל בֵּית אִמִּי" (שיר השירים ח, ב) הוּא בְּחִינַת תּוֹרָה. כִּי גַּם הַבַּעַל־עֵסֶק צָרִיךְ לִקְבּוֹעַ עִתִּים לַתּוֹרָה. כִּי הֲגַם שֶׁעִיקַּר עֲבוֹדָתָם הוּא עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה, בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא וּבְמַעֲשֵׂה הַצַּדְּקָה, מִכָּל מָקוֹם הַהַמְשָׁכָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּסֵדֶר – שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת תְּחִלָּה בְּמַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר וְאַחַר כָּךְ בְּמַעֲשֶׂה. וּמַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר זֶהוּ בְּחִינַת קְבִיעַת עִתִּים לַתּוֹרָה שֶׁל הַבַּעֲלֵי עֵסֶק (וְעִיקַּר גִּלּוּי "נְשִׁיקִין" הוּא עַל יְדֵי קְבִיעַת עִתִּים לַתּוֹרָה[97]).

וְלָכֵן בְּבַעֲלֵי תּוֹרָה נֶאֱמַר "יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי", שֶׁהוּא לְשׁוֹן תְּמִידִי, כִּי "וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה"[98] כְּתִיב. וּבְבַעֲלֵי עֵסָקִים שֶׁהוּא רַק קְבִיעוּת עִתִּים נֶאֱמַר "אֶנְהָגְךָ אֲבִיאֲךָ אֶל בֵּית אִמִּי".

(וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר פֵּירוּשׁ "אֶנְהָגְךָ" בְּעִנְיָן אַחֵר: דִּלְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַמְשָׁכָתָם –מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה וּבִינָה כַּנַּ"ל, עַל כֵּן אוֹמֵר "אֶנְהָגְךָ כו' אֶל כו'", שֶׁמִּמְּשִׁיךְ מִבְּחִינָה עֶלְיוֹנָה לִבְחִינַת "אִמִּי" כו').

וְזֶהוּ "תִּלַּמְּדֵנִי" (שיר השירים שם), שֶׁמִּבְּחִינַת מָקוֹם גְּבוֹהַּ כָּזֶה אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת רַק בְּחִינַת מְקַבֵּל, וּכְעִנְיַן "וּדְבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ כו'" (יְשַׁעְיָה נט, כא)).

"אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח"[99] (שיר השירים ח, ב): הִנֵּה הַיַּיִן "מְשַׂמֵּחַ אֱלֹקִים" (שופטים ט, יג). וְיַיִן הוּא בְּחִינַת "יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה"[100], וְהוּא בְּחִינַת בִּינָה, בְּחִינַת תּוֹרָה־שֶׁבְּעַל־פֶּה. וְהֵיוֹתוֹ "מְשַׂמֵּחַ אֱלֹקִים", הַיְינוּ כִּי "אֱלֹקִים" הוּא מִדַּת הַצִּמְצוּם לִהְיוֹת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וְעַל יְדֵי שֶׁמַּמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת בִּינָה שֶׁהוּא בְּחִינַת שִׂמְחָה, גּוֹרֵם גִּילּוּי הַהֶעְלֵם כו', שֶׁלֹּא יַסְתִּיר וַיְעֵלִים. וְזֶהוּ "אַשְׁקְךָ מִיַּיִן".

אַךְ "יַיִן הָרֶקַח"[101] הַיְינוּ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רֵיחַ הַטּוֹב. כִּי הָרֵיחַ שָׁרְשׁוֹ מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ שֶׁהוּא בְּחִינַת מַקִּיף, וְהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מָזוֹן. שֶׁהַמָּזוֹן הוּא לַגּוּף, אֲבָל הָרֵיחַ אָמְרוּ רַז"ל[102] שֶׁ"הַנְּשָׁמָה נֶהֱנֵית מִמֶּנּוּ וְלֹא הַגּוּף", וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהוּא בְּחִינַת תַּעֲנוּג הָעֶלְיוֹן, שֶׁאֵינוֹ נִתְפָּס וּמִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים.

וְהִנֵּה זֶהוּ יִתְרוֹן מַעֲלַת קְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה שֶׁל הַבַּעַל־עֵסֶק, שֶׁהוּא בְּחִינַת אִתְכַּפְיָא יוֹתֵר מִבְּיוֹשְׁבֵי אוֹהָלִים, עַל כֵּן נִקְרָא עֵסֶק תּוֹרָתָם "יַיִן הָרֶקַח", שֶׁהָרֵיחַ הוּא דָּבוּק מִדָּבָר חָרִיף וְקִיוּהָא כו'[103]. שֶׁיַּיִן זֶה עִם הֶיוֹתוֹ מַשְׁקֶה, שֶׁהוּא בְּחִינָה פְּנִימִית, יֵשׁ בּוֹ גַּם כֵּן רֵיחַ וּבְחִינַת מַקִּיף כו'.

וּמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִלְמוֹד כְּלָל וְלִקְבּוֹעַ עִתִּים לַתּוֹרָה, עָלָיו נֶאֱמַר גַּם כֵּן (שיר השירים ח, ב): "מֵעַסִּים רִמּוֹנִי". עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז"ל[104] עַל פָּסוּק (שיר השירים ד, ג) "כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ", שֶׁ"אֲפִילּוּ רֵיקָנִין שֶׁבְּךָ מְלֵאִים מִצְוֹת כְּרִמּוֹן". כִּי "רֵיקָנִים" אֵין פֵּירוּשׁוֹ פּוֹשְׁעִים וּמוֹרְדִים חַס־וְשָׁלוֹם, רַק שֶׁאֵין בָּהֶם תּוֹרָה, אֲבָל מְלֵאִים מִצְוֹת וְדֶרֶךְ אֶרֶץ. וַהֲרֵי הַמִּצְוֹת מְעוֹרְרִים גַּם כֵּן גִּילּוּי תַּעֲנוּג הָעֶלְיוֹן. וְכַנּוֹדָע מֵעִנְיַן "רֵיחָא דִּלְבוּשַׁיְיכוּ כו'"[105], כִּי "נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן". וְלָכֵן נִקְרָא "עֵסִים רִמּוֹנִי" שֶׁהוּא גַּם כֵּן מֵשִׁיב אֶת הַנֶּפֶשׁ[106]. :

---

96) וְעַיֵּן כְּהַאי גַּוְונָא בַּ"פַּרְדֵּס" שַׁעַר הַחֲמִישִׁי, פֶּרֶק ג' בְּשֵׁם הַ"בֵּית יוֹסֵף": וּמְלָכוּת נָפִיק כו' [מִכֶּתֶר, וַאֲבָרְהָם מִן חָכְמָה, הָווּ כְּאִלּוּ נָפְקוּ תַּרְוַוּיְיהוּ מֵאַחַת חַד], וּמִשּׁוּם הָכִי קָאָמַר אַבְרָהָם וְעָלָה (בְּרֵאשִׁית כ, יב): וְגַם אָמְנָה אֲחוֹתִי בַּת אָבִי הִיא אַךְ לֹא בַּת אִמִּי] כו'.

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּבֵיאוּר עִנְיַן "יוֹדוּךָ אַחֶיךָ כו'" וְעִנְיַן "בְּנֵי אָבִיךָ כו'" (לְעֵיל וַיְחִי מה, א וְאֵילֶךָ. מו, ד)).

97) עַיֵּן בַּתַּנְיָא פֶּרֶק מ"ה.

98) (יְהוֹשֻׁעַ א, ח. רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה נ"ד כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תשלו).

99) (יַיִן הָרֶקַח: נִתְבָּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תרסז. תשיב).

100) (רְאֵה פְּסִיקְתָא זוּטְרָא וַיְחִי מט, יא).

101) (הָרֶקַח – עִנְיַן תַּעֲרוֹבוֹת בְּשָׂמִים, כְּמוֹ (תְּשֵׁא ל, כה): 'רוֹקַח מִרְקַחַת'. מְצוּדַת צִיּוֹן).

102) (בְּרָכוֹת מג, ב).

103) (וְעַיֵּן מַעְנְיַן רֵיחַ – עַל פָּסוּק "רְאֵה רֵיחַ בְּנִי" (לְעֵיל כ, ג־ד)).

104) (עֵירוּבִין יט, א. זֹהַר חֵלֶק ב קִ, א. רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ג תפד, ב. לִקּוּטֵי תּוֹרָה לְנ' פָּרָשִׁיוֹת בְּרֵאשִׁית כג, ב. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק טז עַמּוּד 437 הֶעָרָה 25).

105) (רֵיחַ הַלְּבוּשִׁים שֶׁלָּכֶם. זֹהַר חֵלֶק ג קפו, א. רְאֵה לְעֵיל נב, ב).

106) (וְלָכֵן בְּמַעְיל הָיוּ תְּלוּיִים רִמּוֹנִים, כִּי הַמַּעְיל הוּא בְּחִינַת "מְעִיל צְדָקָה כו'" (יְשַׁעְיָה סא, י). וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ כו' מְעִיל צְדָקָה יַעְטֵנִי" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה נִצָּבִים מח, ג), וְעַיֵּן שָׁם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

אלה תולדות נח

(ז) **ובזה** יובן קצת מה שיוכל להיות יחוד פנימי דחו"ב דהיינו בחי' ראי' דחכ' שהוא מצד מהות ועצמות אלקות יתיחד בפנימי' בינה שהוא בביטול ההשגה שכלית רק בעומק ותמצית הרוחנית שבו כי בחי' אין זה דתמצית ההשגה יוכל להיות כלי קיבול לקבל בחי' האין העצמי דנקודת פנימי' חכ' אעפ"י שא"א לבא בהשגה שכלית כלל וכמו טעמו וראו כי טוב ה' הרי טעם ועונג זה הוא בחי' עונג הנעלם העצמי שבראי' דחכ' מקרוב לאסתכלא כו' ואין זה רק כמו שמופשט בתכלית בכלי המוח דבינה מכל גשם דהשגה שכלי' רק בחי' עומקו ותמציתו לבד שהוא כלי לקבל אור העונג הנעלם שבעצמות שמצד מהות ועצמות אלקות שלא נתפס בהשגה כלל כמא' לית מח' תפיסא בך כלל וכמו הפשטת הגשם מן הרוחני בתכלית שיבא לידיעת מהות הרוחני ממילא כנ"ל וד"ל שזהו כמשל ביטול היש לאין דגרעין בארץ בתכלית אז נמשך בו מאין הרוחני דכח הצומח וכמו חיות רוחניות הדם הוא הנפש הטבעי' שנק' רוחניות שבגשמיות אין של היש ימשיך לחיות הרוחניות דעצמות הנפש וזהו אדם א' דם כמ"ש במ"א:

(ח) **וזהו** ההפרש בין משה לנביאים שביד הנביאים אדמה כו' שלפ"ע הפשטת גשמיות שלהם כהשגה בביטול היש לאין כך יומשך בנשמתם מבחי' אין האלקי דעצמות בראי' המהות כו' וזהו במראה אליו אתודע בחלום כו' אבל משה נבואתו היה בזה הדבר לנוכח בבחי' נקודה דאין העצמי שהוא אמתת מהו"ע א"ס ב"ה כמו אמתך אלקי כו' וע"כ נק' החכ' אמת להיותו בבחי' ראי' אמיתי' דמהו"ע ית' כמו שהוא כו' כמו הרואה את המלך שרואה אמתות מהותו בלי נטיי' ימין ושמאל משא"כ בהשגה שכלי' שמשיג בשבחו לא יוכל לבא לאמתו' מהותו כ"א במציאותו (וכמו השגת חכמי הקבלה כרשב"י ור"ע ור"א וכה"ג אעפ"י שהשיגו בע"ס דאצי' ולמעלה מעלה בטה"ע כו' כל זה הוא רק השגת המציאות אעפ"י שהי' בראי' עין השכל כמו אסתכלנא ברזא דחכ' כו' (וכהאר"י ז"ל שהשיג בחלום ברגע א' אור החכ' שהי' צריך לכתוב זמן רב) משא"כ נבואת הנביאי' הי' בראי' המהות כמ"ש ישעי' (ישעי' ו, א) ואראה את ה' יושב וכה"ג רק שהי' לפ"ע הזדככות ביטול היש לאין כנ"ל):

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

שורש מצות התפילה

מא) **וע"פ** האמור למעלה בענין פי' אחד ופי' ועד שהוא אחד בחלופי אתוון והן הן בחי' יחו"ע ובחי' יחו"ת, יובן ענין ב' בחי' מס"נ שיש בק"ש הא' למסור נפשו באחד, והב' ואהבת בכל נפשך אפי' נוטל את נפשך, ויש להקדים מתחלה מה שידוע שהקב"ה נק' חתן וכנ"י נק' כלה וכמארז"ל ביום חתונתו זה מ"ת ולכן המשמח את החתן זוכה לתורה שניתנה בה' קולות כי חתן חות דרגא דהיינו יריד והמשכת אור א"ס ב"ה להתלבש בתורה, וכנס"י היא מקור נשמות ישראל וכן כל ניצוץ וניצוץ מישראל בפרט הוא בבחי' כלה, דהנה כלה יש בו ב' פירושים הא' מלשון כליון שמכלה ומבלה הכל מלשון כלה כי מלת כלה הוא שם דבר המורה על הפעולה כמו רכה זכה דקה ונק' כלה ע"ש שמכלה כו', והב' מלשון כלתה נפשי כו' תשוקת הנפש לידבק וליכלל באורו ית', וב' בחי' כלה אלו הן ב' בחי' מס"נ הנ"ל שבק"ש, דהנה הבחי' הא' למס"נ באחד הוא מחמת שמע ישראל כו' כי שמע מלשון הבנה שהיא התבוננות בגדולת א"ס ב"ה איך שהוא אחד כמו קודם שנבה"ע בלי שום שינוי כמ"ש אני הוי' לא שניתי כו' אתה הוא עד שלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נברא כו' אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים פי' אלקים המעלים ומסתיר כו' כי לפניו ית' אין שום העלם מעלים ומסתיר כלל כי כולא קמי' כלא חשיב כו' ואת השמים ואת הארץ אני מלא כמו קודם שנברא העולם בלי שום שינוי וכל הגילויים הוא רק זיו והארה בלבד וכל העולמות בטילים ממש כזיו השמש במקורו, ואי לזאת יומשך מזה ולא תחללו את שם קדשי כו' שלא לעשות מקום חלל להיות דבר נפרד ממנו ית' וממילא בטלים כל התאוות וישות ולגרמיה, וזהו כלה לשון כליון שמכלה לגרמיה כו' ויש מס"נ זה בכח כל א' מישראל משום שנשמתו היא חלק אלוה ממעל ע"כ יש בכחו שכאשר יתבונן באחד כנ"ל יתבטלו כל רצונותיו שהי' לו ולא ישאר שום רצון זולתי התשוקה אליו ית' מאחר שאין עוד מלבדו ממש אחר שנברא כמו קודם כו' וכל העולמות הם כאין ואפס ממש כנ"ל, וזהו פי' וענין מס"נ באחד היינו ע"י התבוננות בהוי' אחד יתבטלו כל רצונותיו ולא ישאר אצלו שום רצון זולתו ית' וזהו מס"נ ממש באחד וזהו בחי' כלה הא' לשון כליון שמכלה כל בחי' היש ולגרמיה כו' כנ"ל (וע"ל סוף אות כ"ב) והבחי' הב' היא מלשון כלתה שהיא בחי' ביטול היש דהיינו שהוא יש ודבר אלא שמבטל א"ע שרוצה ליכלל וליבטל והוא בחי' ואהבת בכל נפשך שהאה' היא בחי' יש שהרי יש מי שאוהב והוא למטה במדריגה מבחי' המס"נ באחד, ולכן מפסיקים בין ב' בחי' מס"נ הנ"ל בבשכמל"ו, כי אחר שאמר אחד שהוא בחי' יחו"ע איך שאין עוד שום דבר ממש כו' לא שייך כלל בחי' ואהבת בבחי' יש מי שאוהב אלא ע"י בחי' בשכמל"ו שנאמר בינתיים שהוא בחי' יחו"ת, שמבחי' מלכותו נתהוו כל הנבראים מאין ליש לפי שאין מלך בלא עם זהו מקור קיום וחיות כל הנבראים וכתיב מבלעדי אין אלקים מבלעדי דווקא דהיינו חוץ ממנו ית' ח"ו אבל הוי' בעצמו הוא אלקי' אני הוי' אלקיכם אני בעצמי כו' שמצמצם ומסתיר אור א"ס ב"ה הבלתי בע"ג להיות גילוי בחי' נבראים בבחי' יש וכהדין קמצא דלבושא מיני' וביה ומבחי' זו של בשכמל"ו נמשך להיות ואהבת בבחי' יש מי שאוהב כו' להמשיך תמיד בחי' גילוי אלקות להיות הוי' הוא האלקי' וזהו ואהבת את הוי' אלקיך שיהי' גילוי בחי' הוי' למטה זה אלי כו' וזהו בחי' כלה שני' לשון כלתה נפשי שהכלות הנפש הוא בבחי' יש עדיין יש מי שאוהב כו' משא"כ יחו"ע הוא בחי' ביטול ממש במס"נ לשון כליון לגמרי כנ"ל, וב' בחי' אלו נק' בזה"ק שכינתא עילאה ושכינתא תתאה והוא ג"כ בחי' יחו"ע ויחו"ת, דהיינו המקור והשרש שיהי' בכל א' מישראל בחי' מס"נ הנ"ל נק' שכינה ששוכן בתחתונים שמשם מקבלים נשמות ישראל והמקור והשרש לבחי' מס"נ וכליון הנ"ל באחד שהוא מבחי' יחו"ע נק' שכינתא עילאה והמקור והשרש לבחי' ואהבת בכל נפשך בכלות הנפש ותשוקה שהוא מבחי' יחו"ת נק' שכינתא תתאה, והן הן ב' בחי' כלה שנאמרו בשיר השירים שכל שיר השירים מדבר על ב' בחי' כלה הנ"ל כידוע כי ב"פ נאמר ונשנה בשה"ש החיבוב שבין חתן וכלה ורומז על ב' בחי' כלה הנ"ל, (ובזה נ"ל שאפשר לתרץ ג"כ הקושי' ששמעתי ששאל אחד מנכדי הרב המגיד הקדוש רבו של רבינו ז"ל, מרבינו ז"ל בהיותו בבארדיטשוב, איך יתכן בחי' ואהבת לאחר בחי' מס"נ באחד שהרי מס"נ למעלה במדריגה מהאהבה, ולפמ"ש א"ש שזהו מחמת בחי' בשכמל"ו שנאמר בינתיים כנ"ל, אמנם מ"מ קשה שהרי מרע"ה בתורה לא אמר כלל בשכמל"ו ואנשי יריחו לא אמרו בשכמל"ו א"כ איך יתכן להם הירידה ממס"נ לאהבה, ודוחק לומר דמדאורייתא (היינו אם לא יאמר בשכמל"ו) סגי במס"נ בכל נפשך, שנמשך מהתבוננו' באחד כסדר מתחלה אהבה כמ"ש ואהבת בכל לבבך, ואח"כ מעלין בקדש להיות לו מס"נ, וכשאמרו לומר בשכמל"ו שהוא בחי' יחו"ת, אז הצריכו למס"נ באחד שלא יהי' ההפסק בין מס"נ דיחו"ע ליחו"ע, משא"כ אם לא אמר בשכמל"ו ליכא הפסק בין אחד לבכל נפשך, מיהו זה דוחק דמסתמא אנשי יריחו הי' להם ג"כ מס"נ באחד ממש, ואפשר שאע"פ שלא אמרו בדבור ממש בשכמל"ו, מ"מ התבוננו ביחו"ת ונמשך מזה ואהבת כו', ועוד יש ליישב בדרך אחר לפמ"ש בלק"א פי"ח ופכ"ה בביאור תיבת מאד שבפסוק כי קרוב אליך הדבר מאד שבכל עת ובכל שעה בידו של אדם וברשותו לעורר אהבתו לה' אחד המסותרת בודאי בלבבו בלי שום ספק ונכלל בה גם דחילו שלא ליפרד בשום אופן מיחודו ואחדותו ית' אפי' במס"נ ממש וע"ש רפי"ח דאפי' מי שדעתו קצרה בידיעת ה' ואין לו לב להבין בגדולת א"ס ב"ה להוליד ממנה דחילו ורחימו שכליים אפי' במוחו ותבונתו לבד אעפ"כ קרוב אליו הדבר מאד לעורר האהבה מסותרת להוציאן מהסתר הלב אל הגילוי במוחו ותעלומות לבו (ע' ס"פ ל"ט) משום שבחי' א"ס ב"ה מלובש בבחי' חכמה שבנפש האדם יהי' מי שיהי' כו' יעו"ש וע' ג"כ פל"ט הנ"ל שמהות ומדרגת עבודת ה' בדחילו ורחימו בהתגלות לבו (וה"ה בתעלומות לבו רק שהם דו"ר שכליים עיין פט"ז) הנמשכות מן הבינה ודעת בגדולת א"ס ב"ה מקומה בי"ס דבריאה ועבודה בדו"ר הטבעיים שבמוחו בי"ס דיצירה, מזה משמע לכאורה דדו"ר שכליים הם גבוהים מן דו"ר טבעיים שהיא בחי' האהבה מסותרת אע"פ שהיא בבחי' מס"נ וע' פמ"ד שמ"מ שרש האהבה מסותרת גבוה יותר ונק' אהבה רבה כו' ומ"מ לפי דרך זה יש ליישב ג"כ דמדאוריי' סגי במס"נ באחד בהתעוררות האהבה מסותרת במוחו ומחשבתו לבד, ואז בחי' ואהבת שאח"כ שהיא בחי' דו"ר שכליי' אינה חשובה ירידה כלל ודו"ק, אמנם המס"נ באחד מצד ההתבוננות בגדולת א"ס ב"ה ודאי גבה מדריגתו מדו"ר שכליים שהרי המס"נ מצד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עצמו גבוה מהאהבה אלא שמעלת הדו"ר שכליי' לפי שנמשכים מן ההתבוננות בגדולת ה' א"כ כשהמס"נ ג"כ נמשך מזה ודאי גבוה יותר, אלא שע"ז יתיישב לפמש"ל שההעתקה ממס"נ לאהבה הוא מחמת הפסק דבשכמל"ו, וכ"ז במס"נ בכח אבל מס"נ בפ"מ ודאי גבוה יותר מדו"ר שכליי' וכמ"ש בפע"ח שמעלים מ"ן לבינה עיי"ש):

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

בכ"ה בכסלו

בכ"ה בכסלו יומין דחנוכה תמניא אינון, שכשנכנסו כו' וכשגברו מלכות בית חשמונאי ונצחום ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהי' חתום בחותמו של כה"ג ולא הי' בו כדי להדליק אלא יום א' ונעשה נס והדליקו בו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאום יו"ט בהלל ובהודאה. והקשה בב"י באו"ח סי' עת"ר וז"ל ואיכא למידק למה קבעו ח' ימים, דכיון דשמן שבפך הי' בו כדי להדליק לילה אחת נמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעת הלילות, ותירץ ג' תירוצי' ע"ז, הא' שחלקו השמן שבפך לח' חלקים. או שכאשר מילאו המנורה מהפך נשאר הפך מלא. או שבבקר מצאו המנורה מליאה. והנושא מכל התירוצים איך שגם בלילה ויום הראשון הי' ניכר הנס, ולכן קבעו ח' ימים טובים.

ויש להעיר מתשו' הרשב"א בח"א סי' ט' שמחלק בין ז' לחי"ת, שכ' לענין ששת ימי בראשית ושבת שהם נק' שבעת ימי ההיקף (והכוונה בזה שהם מקיפי' וחוזרים ומקיפי', שמבריאת העולם ועד עכשיו ה"ה ששת ימים ראשון ושני כו' עד ששבת הוא השביעי ולכן נק' היקף), וכ' שיש שימנה הכתוב ששה ועושה השביעי מקודש, וכמו שבת בימים, ושבעת קני המנורה, וכן בפסח ביום השביעי עצרת, ובשנים שמיטה היא שנת השביעית ולכן משמטת בסופה, ויש שימנה הכתוב שבעה ועושה השמיני מקודש, כמו שבעה שבועות תספר לך ואח"כ חג השבועות ביום החמישים, וכן היובל הוא ז' שמיטות שהם ז' שבתות שנים שהם מ"ט שנים ואח"כ היובל היא שנת החמישים שנה, ולכן היא מתחלתה ועד סופה, וכ' שזה נק' שומר ההיקף, ע"ש באורך. ונמצא כי מחלק שז' הם בחי' ימי ההיקף, ושמונה הוא ז' ימי ההיקף ושומר ההיקף. ועד"ז יובן ענין נס דחנוכה שהוא שמונה ימי' להורות על גודל מעלת הנס ששורשו מבחי' שומר ההיקף כו'.

ולהבין זה צלה"ק מה שבנ"ח מצותה משתשקע החמה, ועד שתכלה רגל מן השוק, ועד כמה ארבב"ח עד דכליא ריגלא דתרמודאי, פי' תרמודאי פי' רש"י שם אומה מלקטי עצים דקים, והנראה כי התרמודים הם אנשי עיר תדמר הנזכרי' בערי שלמה במלכים א' סי' ט' ל"א ובדה"ב סי' ח' ד', והם הם יושבי עיר תרמוד הנז' בגמ' יבמות ספ"ק במקומות מושבי הפסולים, יעו"ש (שוב מצאתי בפי' רש"י בדה"ב סי' ח' פסוק ד' הנ"ל בפירוש ע"ש שמביא הגמ' דיבמות הנ"ל ומביא גם ממד"ר פ' עקידה, והוא פ' נ"ו ע"ש קרוב לסוף פרשה). וצ"ל מה"ע השיעור עד דכליא ריגלא דתרמודאי, והוא הוא השיעור שתכלה רגל מן השוק. וגם צ"ל מ"ש בטו"ב על מארז"ל שמצותה הוא משתשקע החמה שזהו ע"ד הכתוב ועמוד האש לילה, והלא ארז"ל ע"ז בשבת פ' ב"מ דף"ג דביתי' דרב יוסף הות מאחרא ומדלקת (ומסתמא הי' קודם ספק חשיכה שהרי בספק חשיכה אמרו במשנה ס"פ ב"מ ואין מדליקין את הנרות, וע"כ צ"ל שזה הי' קודם ספק חשיכה ג"כ), א"ל ר' יוסף תנא ועמוד האש לילה מלמד שהי' עמוד הענן משלים לעמוד האש, ופי' רש"י שהי' עמוד האש בא קודם שנשקע עמוד הענן אלמא אורח ארעא בהכי. וכן נרות המקדש היו ג"כ מדליקין בעוד היום גדול, והיינו מפלג המנחה שהוא ערך שעה ורבע קודם שקיעת החמה, ולמה תקנו חכמי' בנ"ח שידליקו נרות דחנוכה משתשקע החמה, שלכאו' הי' להם לתקן כעין דאורייתא בנרות המנורה שהיו מדליקין שעה ורבע קודם שקיעת החמה, וכמו נרות דשבת שצריכי' להדליקם בעוד השמש זורחת על הארץ כנ"ל, וכ"ש לפי פי' הטו"ב הנ"ל שדימה אותם לעמוד האש כו'.

אך הענין יובן בהקדם שורש ההפרש בין נ"ח לנרות המנורה ונרות דשבת, בהיות ידוע כי יש שני בחי' יחודי' הא' מלמעלמ"ט והב' הוא מלמטלמ"ע, והם בחי' שילוב ה' בש' אד' שזהו מלמעלמ"ט, ויש בחי' מלמטלמ"ע והוא שילוב ש' אד' בש' הוי', אשר זהו שורש ענין ההפרש בין נ"ח לנרות דמנורה ונרות דשבת. והענין הוא דהנה כתי'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ארוממך אלקי המלך, ויש בפי' תיבת ארוממך ב' פי', הא' ארוממך מלמטלמ"ע, והב' ארוממך להיות נמשך המשכת הרוממות מלמעלמ"ט. והוא כי פי' אלקי הוא מל' כח מל' ואת אילי הארץ לקח שפי' ל' כח, וזה אמר דוד המלך ע"ה על כלליות העולם, שכל כח ויכולת הנמשך בעולם הוא מבחי' המלך. וזהו פי' אלקי המלך שכל כח שהוא הנק' אלקי הוא נמשך מבחי' המלך, שנודע שענין המלוכה הוא רק התפשטות שמו על מדינתו להיות שמו נק' עליהם, ונודע כי כל ענין השם הוא רק הארה והתפשטות, ואינו דומה לבחי' שכל ומדות, שאם שגם הם אינם עצמיות הנפש מ"מ ה"ה כוחות הנפש שהם קרובי' להעצמיות יותר, שהרי הם הם עיקר מהות הגילויים מפעולות הנפש, היינו היותו חכם או חסדן או גיבור או מרחם שזהו עיקר ענין גילוי כח הנפש באדם, משא"כ השם אם כי גם הוא שייך להאדם, אבל אינו נראה גם לעצמו וכ"ש לזולתו חילוק והפרש בין אם יקראו אותו אברהם או יצחק, וכ"ש ענין התפשטות שמו הוא בחי' היותר רחוקה מעצמותו, ולכן אני ה' לא שניתי כתי' שלא יש שום שינוי כלל מקודם שנבה"ע לאחר שנבה"ע, וכמאמר אתה הוא קודם כו' ואתה הוא כו', והיינו מפני שכלליות כל ההשתלשלות והתהוות בי"ע הוא רק מהארה בעלמא, וזהו דכתי' מלכותך מלכות כל עולמים שכל עולמות נתהוו רק מבחי' מלכותך לבד שנת"ל שענין המלוכה הוא רק קריאת התפשטות שמו לבד כו', ותי' כל עולה מספרו חמשים הוא מורה על נו"ן אלפי' יובלות שכולם הם רק בבחי' שמו לבד, וכמ"ש במ"א בענין א"ת שמת אלא שמות. והנה כדי שיהי' בחי' מלכותך הנ"ל כתי' תחלה כבוד כו' וגבורתך ידברו להודיע לבנה"א גבורותיו וכבוד הדר מלכותו, שיש כמה צמצומי' עד שמתהוה בחי' מלכותך הוא בחי' המחי' ומהוה כל עולמים כו', שזהו בחי' אלקי המלך, ואי לזאת ארוממך הוא בחי' רוממות והעלאת בחי' אלקי הכח ויכולת שנמשך מבחי' המלך לבחי' אוא"ס עצמותו ית', שז"ע בחי' העלאה מלמטלמ"ע כו'.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

ויקח קרח, ש"פ קרח, תער"ג

קמא) **וע"פ** הנ"ל יובן ההמשכה שהמשיכו האבות וההפרש בין המשכת האבות להמשכה דמ"ת, דגבי האבות כתי' וארא אל אברהם כו' באל שדי שכל הגילוים שלהם היו בחי' אל שדי, שגם שם הוי' שנא' כמה פעמים אצל האבות ה"ז הכל המשכת בחי' אל שדי, והיינו דהאבות המשיכו מבחי' או"א תתאין בחי' ישסו"ת שזהו בחי' בינה שהיא מקור ההשתל' כו', וז"ע אל שדי, וידוע דשם אל שדי הוא בבריאה והוא בחי' בינה המקננת בבריאה כו', וידוע דהפרסא שבין אצי' לבריאה הוא מחיצוני' בינה שז"ס לבוש החשמל דשרשו מחיצוני' בינה ומלביש לזו"נ מצדדיהן ומתחת רגליהן כו' וכמ"ש בע"ח, וכמ"ש מזה בתו"א ד"ה והבדילה הפרוכת כו'. וזהו שם שדי שאמר לעולמו די, פי' לעולמו קאי על עולם האצי' וכמשנת"ל פק"ל דמשארז"ל שהי' העולם מרחיב עצמו כו' אין הכוונה על העולם ממש היינו על מציאות העולם, דכל מציאות יש ומוגבל א"א שיהי' בבחי' בל"ג, כ"א הכוונה על ההארה האלקי' המהווה את העולם והוא בחי' חסד דאצי', וכמ"ש בסש"ב ח"ב בפי' הגדול הגבור דמדת החסד הוא בחי' התפשטות החיות להוות ולהחיות עולמות ונבראים עד אין שיעור כו', ובזה יכול להיות ההתפשטות בבחי' בל"ג וממילא גם הנבראים היו לא בבחי' מציאות יש כו' וכמשנ"ת שם, ועז"א שאמר לעולמו היינו עולם האצי' די מלהתפשט ולהתגלות בבחי' אור האצי' והו"ע הפרסא להעלים ולהפסיק האור דאצי' ויהי' התהוות נבראים בע"ג כו', והו"ע הגבור שנת"ל שם, ושם אל הוא בחי' החסד זהו מה שע"י הפרגוד מאיר לחוץ היינו הגילוי שבעולם הבריאה כו', וכ"ז הוא בחי' אור של תולדה בלבד כו', והאבות המשיכו את שם אל שדי כמו שהוא באצי' בבחי' בינה דאצי', וזהו דשדי הוא מל' ברכות שדים בחי' חלב שדי אמו כו', דהנה בפרד"ס כ' דאל שדי הוא בחי' יחוד יסוד ומל', ובשרשו י"ל שזהו יחוד בחי' ישסו"ת דבד"כ זהו בחי' בינה כנ"ל, ומזה נמשך ריבוי השפע בעולם שז"ע ברכות שדים ורחם להיות ההשפעה בריבוי כו'. וכמו ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם מעלמא דאתכסיא לעלמא דאתגלי', דבעדאתכ"ס מאיר גילוי אור ועש"ז נק' אתכסי' להיותו מכוסה ונעלם לגבי למטה לפי שמאיר שם אור שאינו בגדר גילוי עדיין לגבי למטה, וכידוע דמה שיכול להיות בבחי' גילוי למטה הוא אור מצומצם דוקא, אבל אור שהוא בבחי' גילוי ה"ה בבחי' העלם למטה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כו', ובעדאתכ"ם מאיר האור בבחי' גילוי, וע"כ הוא מכוסה ונעלם לגבי למטה כו', וידוע דעדאתכ"ם ועלמא דאתגלי' הן בחי' ברי' ויצי' דכתי' יוצר אור ובורא חשך שהבריאה נק' חשך מפני האור שמאיר שם דמשו"ז הוא בבחי' חשך והעלם לגבי שלמטה כו'. וכמו עד"מ באדם מחו"ד שהמח' הוא כח נעלה הרבה יותר מהדבור, שהרי המח' היא לבוש הראשון המלביש את השכל שקרוב יותר להשכל ומאיר בו אור השכל מה שא"א שיתלבש בלבוש הדבור, וכמו תוקף נביעת אור השכל שא"א להתלבש בדבור, דכשם שבמדות הרי תוקף אור המדות א"א להתלבש בדבור וכנראה בחוש דבתוקף התפעלות המדות אינו יכול לדבר, כמו"כ בתוקף נביעת השכל א"א להתלבש בדבור וה"ז מתלבש בלבוש המח' כו', ועכ"ז נק' המח' חשך לגבי הזולת, שהרי גם כשיחשוב אדם כל היום כולו לא ידע הזולת כלל, רק בעומק המח' יודע הזולת שהוא חושב אבל מה הוא חושב אינו יודע כלל, וע"ה שהמח' הוא ג"כ לבוש לבד אל השכל לגלותו ולהובילו ממקור השכלתו להיות מושג ומובן כו', עכ"ז ה"ז רק לגבי עצמו לא לגבי זולתו כלל, וא"כ לגבי הזולת ה"ז נק' בשם חשך, ולא כמו הדבור שמאיר עיני הזולת כאשר יבין הדבר שכל ע"י שמסביר לו בדבור כו', משא"כ במח' כו', והיינו לפי שבמחשבה מאיר אור השכל שאפשר להתגלות רק לעצמו ולא לדבר הזולת עצמו כו'. וכמו"כ הדוגמא בעולם הברי' שמאיר שם אור שאפשר להתגלות בעולם כזה שאינו בבחי' מציאו' עדיין, וכנודע דברי' הוא בבחי' אפשרות המציאו' לבד כו', אבל בהתגלות המציאו' אא"ל גילוי זה כו', וכמו המח' שלעוצם הבהירות אא"ל הגילוי אל הזולת בבחי' קירוב כ"א ע"י לבוש שני שהוא לבוש הדבור, ורק לעצמו יכול להיות הגילוי ע"י המח' לפי שאדם קרוב לגבי עצמו, ופי' קרוב לגבי עצמו שאין כאן מציאו' שחוץ להעצמו' שלו כו', דקורבה זו דאדם קרוב כו' ה"ז יותר גם מקורבת שני אחים או אב ובנו שקרובים ביותר, ומ"מ לא יהי' מושג השכל אל הבן ע"י מחשבת האב כ"א לגבי עצמו לבד, והיינו מפני ששני קרובים ה"ה דבר נוסף על עצמותו, משא"כ לגבי' שאינו דבר נוסף על עצמותו כו'. והגם שבאמת ה"ז ג"כ דבר נוסף על העצם שהרי השכל אינו עצם הנפש כ"א כח בפ"ע וה"ז שהנפש משכלת בכח שחוץ לעצמו' הנפש כו' וכמשנת"ל פמ"ט, וכמו"כ ההשכלה המושגת והשכל המשיג ה"ה ב' דברים, וכ"ש שהשכל דנה"ט הוא דבר נוסף על השכל דנה"א, ובפרט כלי המוחין שהן דבר נוסף כו', ומ"מ כ"ז מתאחד בעצמותו כמו שאינו דבר נוסף כלל על העצם כו'. והדוגמא מזה יובן בעולם הבריאה שהוא בבחי' קירוב אל האין האלקי המהווה אותו להיות שהוא בחי' יש הראשון שהאין האלקי נושא ע"ע א"כ ה"ה קרוב בתכלית, והגם כי לכאו' הוא דבר נוסף על עצמי' בחי' האין, מ"מ להיות שהוא רק בבחי' אפשרות המציאו' לא בבחי' המציאו', א"כ הרי לא יש כאן עדיין מציאות זולת ה"ה מתאחד עם האין האלקי כאלו אינו דבר נוסף כו'. ובאמת א"א לחלק כלל בין האין האלקי להיש, שהרי בלתי בחי' האין א"א כלל לבחי' היש להיות בבחי' מציאו' כלל, וא"כ כל ענין מציאו' היש הוא האין המקיים אותו כו', וע"ה שכ"ה בכל העולמות, אמנם בעולם הברי' ה"ז בגילוי יותר כו', וע"כ מאיר שם האין האלקי כמו עד"מ המח' לגבי עצמו שאינו דבר נוסף כו'.

קיצור. והנה האבות המשיכו גילוי בחי' או"א תתאין, וזה"ע אל שדי שם דעולם הברי', וידוע דהפרסא היא מחיצוניות בינה וזהו שא' לעולמו די, ואל הוא גילוי בחי' הבינה כמו באצי', וזהו שדי מל' ברכת שדים, והוא גילוי בחי' עדאת"כ, ויבאר תחלה דעדאת"כ עולם הברי' שנק' חשך מפני הגילוי דשם, וכמו מח' שהוא לבוש הראשון כמו"כ בריאה קרוב אל האין, וכמו אדם קרוב לעצמו, וכמו השכל עם היותו כח ה"ה מתאחד כמו לא דבר נוסף, וכמו"כ ברי' מתאחד כאלו אינו דבר נוסף.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

בסוכות תשבו, שמע"צ תרפ"ט

כח) **והנה** עיקר ענין הרצוא בעבודה הוא בעבודת הצדיקים בשמו"ע שהוא כעומד לפני המלך שאין בכחו כלל להיות רצוא דהנה צדיק מדריגתו שהוא למטה כפי אמיתי' הענין כמו שהוא למע' וידוע דתפלה הוא חבל המקשר את עולם התחתון עם עולמות עליונים וכמ"ש והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, דכל העליות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מלמטה למע' וכל ההתעוררות בבקשת רחמים וכל ההמשכות ברפואה ופרנסה הכל הוא ע"י הסולם דתפלה, ולזאת הרי הצדיק בעבודתו בתפלה הוא עולה מהיכל אל היכל ויש לו געגועים גדולים לבא בהיכל המלך פנימה דבאור פני מלך ואז יתמלא כל בקשתו במילוי, אמנם בהגיעו לפנימיות ההיכל שהו"ע שמו"ע אז הנה עוד יתבטל בביטול גדול יותר דאין בכחו לדבר כלל וזהו"ע אדני שפתי תפתח כו', אשר מעין זה הוא בעבודת החיות של מעלה דבעמדם תרפינה כנפיהם, דענין הפריחה שהו"ע הרצוא הוא ע"י הנענוע בכנפיהם אבל בהשוב הנה תרפינה כנפיהם מפני עוצם גודל הביטול.

קיצור. יקשה למה נק' המלאכים ונשמות למעלה עומדים כיון שעבודתם ברצו"ש, ויבאר דהרצוא בצדיקים ומלאכים הוא בבחי' כליון באוא"ס ב"ה, והשוב הוא ביטול עוד עליון יותר, עבודה דשמו"ע, תרפינה כנפיהם.

כט) **וכמו** שהוא במלאכים העליונים הנה כן ועוד יותר מכן הוא בהנשמות כמו שהן למע', דנשמות הרי הן למעלה במעלה ומדרי' מהמלאכים כנודע דמלאכים הנה התהוותם הוא מבחי' חיצוני' הכלים ונשמות הנה המשכתם הוא מבחי' פנימי' הכלים, והיינו דהתהוות המלאכים הוא מבחי' דיבור דבדיבור כתיב עת לדבר ועת לחשות מלדבר, דהמלאכים נתהוו כשנתחדש ענין הזמן, אבל הנשמות הרי המשכתן הוא דרך המח' וכמא' ישראל עלו במח', בהתהוותם הוא הגבה למעלה יותר, ורק דהמשכתן הוא דרך המח', ומ"מ הנה כל זה נק' עמידה, ורק דכאשר הנשמה יורדת למטה ומתלבשת בגוף ונה"ט ועוסקת בלימוד התורה ובקיום המצות מעשיות דוקא אז הרי היא נעשית בבחי' מהלך דלכאורה א"מ כלל מפני מה היא כן בכל המדרי' שלמע' גם המדרי' היותר עליונות נקראי' עמידה ורק ע"י קיום המצות מעשיות הנה עי"ז דוקא נעשה הנשמה בבחי' מהלך.

ל) **אך** הענין הוא, דהנה כל המדרי' שלמע' הכל נמדד ע"פ מאמר קו המדה והוא בחי' הקו הנמשך מאוא"ס שהוא מקור האורות ומקור הכלים הוא ג"כ מהקו וכידוע דבהקו יש ב' פעולות הפכים, הא' שהוא קו המדה המודד מדידת האורות והכלים והב' דיחוד והתכללות הספירות במאצילן ב"ה וכן התכללותן והתחברותן זע"ז הן בחי' יחוד פנימי' שלצורך הנשמות והן בחי' יחוד חיצוני' שלצורך המלאכים הכל כאשר לכל נמדד ע"פ מאמר קו המדה היינו בחי' הקו, וכל האורות דבחי' ממכ"ע וסוכ"ע הכל הוא בבחי' מדה ושיעור דבחי' סוכ"ע עם היותו שהוא בבחי' סובב ומקיף ה"ה מ"מ בערך העולם, וכמו השמים שהוא סובב ומקיף על הארץ ושמים לרום, ומ"מ יש מדה ושיעור בריחוק השמים מן הארץ דהריחוק הוא באופן כזה שתהי' מ"מ ההשפעה מהשמים אל הארץ וכמ"ש אני אענה את השמים והם יענו את הארץ, וכמו"כ בחי' סוכ"ע הוא מ"מ בערך העולם, א"כ ה"ז ג"כ בבחי' מדידה ושיעור.

קיצור. יבאר דבנשמות למעלה הוא עוד יותר מבמלאכים, כי המלאכים התהוותם מחיצוניות הכלים, דבור, ונשמות המשכתם מפנימי' הכלים, דרך המח', ובכ"ז נק' הנשמות עומדים, כי כל מדרי' אלו הם במדה ושיעור.

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

ליל א' י"ט כסלו תרצ"ג, ריגא

ד. בשנת תקע"ב, במלחמת נפוליון, ברח כ"ק רבנו הגדול עם כל בני ביתו והרבה חסידים (שהיו כולם נוסעים בששים עגלות, לבד ההולכים ברגל) ביום ערב שבת קודש פרשת ראה, כ"ט מנחם אב, ערב ראש חודש אלול, מליאדי. על פי עצת גנרלי צבא רוסיה, היה על כ"ק רבנו הגדול לברוח מנפוליון דרך העיר באייעוו, אך כ"ק רבנו הגדול אמר כי יסעו לעיר קראסנא, ויזרז את כל בני ביתו לנסוע ולמהר ככל האפשר לעבור את הנהר דניעפר.

בנסוע כ"ק רבנו הגדול כשתי פרסאות מליאדי, ציווה לכולם כי ימהרו לנסוע ויעברו את הנהר דניעפר. וציווה לבקש מפקידי החיל (שהיו נוסעים אתו מצבא רוסיה לשלחם ולשמרם בכל דרך מסעם) עגלה קלה רתומה לשני סוסים טובים עם שני עגלונים – אנשי חיל מזויינים – ולקח עמו שני אנשים שיחד אתם נסע במהירות גדולה חזרה לליאדי; שם מיהר אל בית דירתו, ויצו את אנשיו כי יבדקו היטב אם נשאר מכלי ביתו מאומה, וימצאו בעליית הבית שתי נעלי־בית בלויות שלו ומספר מערוכים ונפה ישנים. הוא פקד לקחת זאת אתם, ולמהר להצית את הבית כולו, ויברך את אנשי העיר וימהר לנסוע.

ואך יצא כ"ק רבנו הגדול את פני העיר מעבר מזה, בדרך העולה לדניעפר, בא הרץ הראשון של חיל נפוליון אל העיר מהעבר השני, וכעבור שעה קלה בא נפוליון בלווית שריו רוכבים על סוסים אבירים, וימהר אל מקום ביתו של כ"ק רבנו הגדול, וירא כי הבית וכל אשר מסביב בוער באש מתלקחת, ויצו נפוליון לכבות את השריפה, ולא יכלו לגשת מפני גודל האש וריבוי העשן. ויצו נפוליון להודיע לכל תושבי העיר והכפרים הסמוכים, לאמר: כל איש או אשה אשר יביאו לו איזה חפץ או כלי של כ"ק רבנו הגדול, או גם מטבע אשר קיבלו מיד קדשו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

– ישלמו לו בעד זה במטבעות זהב. ויחפשו בכל העיר ולא מצאו.

באותה שעה עבר כ"ק רבנו הגדול את מעברות הנהר דניעפר וימהר להשיג את התהלוכה, ויסעו יחדיו עד בואם לכפר, חצי שעה לפני שבת קודש, וישבתו שם, ובמוצאי שבת קודש נסעו כל הלילה ויבואו ביום א' ב' דראש חודש אלול לעיר קראסנא, וינוחו שם.

וביום ערב שבת קודש שופטים, ו' אלול, הוכרחו לברוח הלאה. בנסיעה זו היתה העגלה אשר בה ישב כ"ק רבנו הגדול, השלישית, ובעגלה הראשונה ישב כ"ק דודנו הר' נחום עם שני פקידי אנשי חיל. הסדר היה שבהגיעם לפרשת דרכים היו שואלים את כ"ק רבנו הגדול באיזו דרך לנסוע.

לרוב היה כ"ק רבנו הגדול יורד מן העגלה, ניגש למקום פרשת הדרכים, נשען על מקלו בדביקות ולאחר מכן אומר באיזו דרך לנסוע, ולפעמים היה כ"ק רבנו נשאר יושב במקומו ואומר באיזו דרך לנסוע.

באחת מפרשת הדרכים טעה כ"ק דודנו הר' נחום, ושינה ממה שאמר לו כ"ק רבנו הגדול. כאשר נסעו כעשר פרסאות, שאל כ"ק רבנו הגדול: "אימתי יגיעו לכפר פלוני?". ואז נוכח כ"ק דודנו הר' נחום שטעה בדרך שאמר לו כ"ק רבנו, ובא בבכיה וצעקה אל כ"ק רבנו הגדול. כ"ק רבנו הגדול נאנח מאד, ואמר: טוב הוא כאשר הנכד הולך בדרך זקנו, וההיפך הוא כשהסבא נאלץ ללכת בדרך שהנכד מוביל. ויצו לנסוע הלאה.

כל החסידים ידעו על הברכה שהתברך כ"ק רבנו הגדול בברחו מליאדי לאמר: "ירחם השי"ת ונבוא לגבול פלך פולטובה לפני ראש השנה", והטעות בפרשת הדרכים – הרי נוסף לכך שהביאה לתוצאות רבות בטלטולים רבים – העולה על כולנה, הסתלקות כ"ק רבנו הגדול בפייענע. מיני אז היה כ"ק דודנו הר' נחום בצער גדול כל ימיו, כי האשים עצמו בכל אשר קרה בגלל הטעות בפרשת הדרכים. לכן חשבו החסידים כי ישיבת כ"ק דודנו הר' נחום בהאדיטש, מתיחסת לאותו ענין.

ה. אמנם, פעם אחת הזדמן שהתאספו הרבה משרידי זקני חסידי כ"ק זקנו, ונכבדי חסידי כ"ק אביו, להאדיטש, וישבו יחדיו וישוחחו בעניני חסידות בזכרון ימי קדם, וירהיבו לשאול את פי כ"ק הר' נחום מדוע כמעט העתיק מושבו להאדיטש, הרי טוב לו לשבת בביתו בניעזין, ובפרט לעת זקנותו, הרי טוב יותר לשבת בקרב אנשי ביתו.

ויספר להם כ"ק דודנו הר' נחום את הסיפור בבגד. וכך היתה העובדה: לפני חתונתו תפרו לו מלבושי חתונה, ובתוך המלבושים היה גם "קאטינקע" [בגד עליון] ויקרא אותו כ"ק זקנו – כ"ק רבנו הגדול – ויאמר לו: נחום, האם תסכים שבגד המשי האמור יהיה עם טלאי? עניתי לכ"ק זקני: לא זו בלבד שאינני מסכים, אלא שגם אינני רוצה. אמר לי זקני: ומה תרצה כדי להסכים שבגד המשי יהיה עם טלאי. עניתי: אין אני רוצה בבגד עם טלאי, אני רוצה בבגד שלם. ויאמר לי כ"ק זקני כי יבטיח ללמוד אתי, ולא חפצתי. ויאמר לי זקני: אם תעשה דבר זה אבטיח לך להיות "אתי עמי במחיצתי". דבר זה – מספר כ"ק הר' נחום – השפיע עלי מאד, ואמרתי לכ"ק זקני: טוב הדבר, אך שאלתי את כ"ק זקני, אם עלי לרצות בכך באמת, או שדי לרצות בטלאי על הבגד רק מתוך "קבלת עול", וענה לי הסבא: ודאי שזה צריך להיות באמת, ובאמת של ה"יחידה". בשמעי את המענה מכ"ק זקני, שתקתי ולא אמרתי דבר ונשאר הדבר כך.

לבגד האמור היו עושים צוארון ארוך מעורות משובחים של בעלי חיים שעירים שונים, וכשנכנס כ"ק דודנו הר' נחום אל כ"ק זקנו – רבנו הגדול – להתברך לפני החופה, תלש הרבי – רבנו הגדול – חלק עור מן הצוארון, והבטיח לו עבור זה אריכות ימים.

כדי לתקן את ענין ה"קאטינקע", ישב כ"ק דודנו הר' נחום בהאדיטש כמה שנים, והיה יושב ב"אוהל" של רבנו הגדול, עד בערך שנה וחצי או שנתיים לפני הסתלקותו שהיה צריך לנסוע לניעזין, באמרו אשר כ"ק זקנו מסר בידו שליחות אל כ"ק אביו, ומסיבות שונות לא יכל לשוב חזרה להאדיטש.

ו. כ"ק דודי־זקני מהרי"נ היה חתנו של כ"ק דודנו הר' נחום, שכן נשא לאשה את בתו חנה חיקע ז"ל, וכ"ק דודי־זקני הרה"ק מהרי"נ התחתן עם כ"ק אחיו אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר מוהר"ש, כי דודי הרה"ח הרז"א – הר' זלמן אהרן – אחי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, לקח את בתו מרת שטערנא ז"ל לאשה. החתונה היתה בחודש מר־חשון תרל"ד בליובאוויטש, וכ"ק דודי־זקני הרה"ק מהרי"נ היה דר בניעזין. בקיץ תרל"ד, אחרי חג השבועות, נסע דודי הרה"ח הרז"א לבקר את חותנו בניעזין ויתמהמה שם עד תחילת אלול של אותה שנה.

כ"ק דודנו הר' נחום היה מקרב מאד את דודי הרה"ח הרז"א, גם דודי אהב מאד לבקר אותו בכל עת ולשמוע ממנו סיפורים.

דודי הרה"ח הרז"א אמר לי על כ"ק דודנו הר' נחום, כי לבד זאת אשר בעצם טבעו היה בעל מזג טוב בפנים מאירות, שערות ראשו וזקנו היו לבנות, גם שער גבות עיניו היה לבן, והיה קל התנועה, כך שבשום אופן לא היה ניתן לשער כי הוא כבר בן שמונים. נוסף לכך, היה מספר סיפורים בדקדוק רב, לקרוא בשם כל איש ואיש. כן היה מדייק בסדר הזמנים, מונה ימים וסופר חדשים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכאשר היו שומעים ממנו איזה סיפור, היה הדבר כאילו ניצב חי לנגד עיני השומע.

בכל עת שהייתי הולך – מספר דודי הרה"ח הרז"א – אל דודנו, זקן זוגתי, כ"ק הר' נחום, הייתי חושב כי הולך הנני לקרוא בספר דברי הימים של שבעים שנה. ולעונג גדול היו לי שיחותיו וסיפוריו, דברי החסידות היו שגורים על פיו, ולרוב היו אלה מאמרי כ"ק רבנו הגדול מן השנים הראשונות, והיה מזכיר בדיוק את שם החסיד שממנו שמע את המאמר.

כ"ק דודנו הר' נחום היה מבוגר מכ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר "צמח צדק" בשנתיים ואולי בשלוש שנים. בכל ימי חייו לא ידע מכאובים וחולי והיה מרגלא בפומיה: כל בני משפחתנו בריאים הם, מלבד הרביים שנחלשים בגופם מצרתם של ישראל.

הסבא היה חזק כברזל, ולולא העבודה הקשה והרדיפות והיסורים של ה"כלל", היה חי מאה ועשרים שנה.

האבא היה גיבור, ולולא העניות היהודית וגזירות יון, היה שואב חיוניות מן העובדה שאברך מבין את ההבדל בין "דעת תחתון" ו"דעת עליון", אלא שלקח ללבו את הגזירות והעניות, והשיג אצל הסבא שיקחהו אליו.

"מי היה יכול להאמין על סבך" – כוונתו על הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר "צמח צדק" – "על אותו גיבור, שהיה צם שבועות שלמים בכל יום ויום ושובר את צומו בפרוסת לחם וציקוריה, ישן שלוש שעות במעת לעת – שהוא יהיה במשך חמש שנים חולה כל כך ובעל יסורים כזה".

דודי הרה"ח הרז"א שמע מכ"ק דודנו ר' נחום את כל פרטי עניני המסירה והגאולה שידע הכל בדיוק רב כנ"ל, וכן סיפר לו את כל פרטי עניני הבריחה מליאדי, הטלטולים וההסתלקות, ואופן הובלתם את כ"ק רבנו הגדול להאדיטש. כל זה היה רשום אצל דודי הרה"ח הרז"א כפי אשר שמע, והיה כתוב בשפה ברורה ובאותיות קצרות כי היה בעל לשון, ובהיות דודי הרה"ח הרז"א בקיץ תרס"ו גר אתנו יחדיו בנאות דשא [צארנע רוצע, הסמוכה כפרסא לליאזנא], הראה אז כתבים אלה (וכן עוד רשימות ענינים והנחות) להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שנהנה לקרוא אותם.

~ אגרת קודש מאת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע - בתרגום ללה"ק ~

חלק א

ב"ה א' ט"ז שבט רצ"ה

בתי יקירתי חביבתי מרת חי' מושקא תי'

תודה לא־ל בעד החיים והשלום כה לחי.

את מכתבך החביב בת אהובה קבלתי בשמחה, הנני מודה על העבר ומבקש שגם בעתיד תמשיכי לכתוב לי.

כן, כך הוא הדבר, כל אדם, גדול ככל שיהיה, יש לו "מאניע", בשפת עבר זה נקרא "ציאטעלע"

הפלא הוא גדול יותר, ידוע שיש כזה מין מעשה הנקרא "מאניע", ואין אפשרות להיעזר בזה.

בשבוע שעבר כתבתי מכתב לאחותך היקרה בתנו שינדעלע תי' וגיסך חתנינו היקר הרב מנחם מענדל שי' ובמכתב סיפרתי אודות מאורע שקרה בעת התוועדות חסידית אצל חסידי אדמו"ר הזקן בליאזנע עם החסיד ר' שמואל מונקעס, ובסיפור מוזכר אברך בשם מרדכי מהורודוק.

ר' מרדכי הנ"ל נהיה אחר כך אחד האברכים החשובים אצל האדמו"ר האמצעי ואחד מהמהוללים אצל זקני אדמו"ר הצמח צדק.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוך כדי הכתיבה נזכרתי בסיפור שקרה עם ר׳ מרדכי מהורודוק כפי שסיפר החסיד ר׳ שמואל דב מבוריסוב שגדל בביתו של ר׳ מרדכי מהורודוק.

ר׳ שמואל דב היה אומר שהודות לר׳ מרדכי הוא לא נפל לידי המתנגדים ונשאר חסיד.

בהיותו בן שתים עשרה שנה – מספר ר׳ שמואל דב לאבי [=הרש"ב נ"ע] – הביאו אותו לישיבה במינסק, וכיוון שהיה ילד בעל כישרונות ומתמיד, נתקבל מיד לישיבה, ונתנו לו "ימים", (בתקופה ההיא נשלחו הבחורים לאכול אצל בעלי בתים, ולכל פעם כזו קראו "ימים"). כמו כן קבעו לו אצל אחד מבעלי הבתים מקום לינה.

במינסק למד בהתמדה רבה במשך ארבע שנים והיה לו שם טוב בישיבה.

בדרכו חזרה לביתו – כפר שהיה ליד בוריסוב - נסע דרך העיירה צאשניק, כי שם היה לו דוד עשיר, אחי האם, ומהבית הודיעו לו שיסע לשם, ויתעכב כמה שבועות, עד ימי היריד שייערך במקום, ולשם יגיע אביו, ובנסיעתו חזרה ייקחהו עמו.

החסיד ר׳ שמואל דב היה יהודי שמח – בכלל השתדלו החסידים להיות תמיד שמחים – כמו כן היה מאוד פיקח – הדוד רז"א [=ר׳ זלמן אהרן] היה אומר שבטבעו הוא שונא שוטים ואוהב פקחים, ואחד התענוגות הגדולים שלו הוא להתוועד עם ר׳ שמואל דב, מלה של ר׳ שמואל דב אינה נשכחת – והוא נהנה להתבדח.

הוא – ר׳ שמואל דב – היה אומר על נסיעה זו שנסע ממינסק לצאשניק:

בגשמיות רכש זקננו יעקב בחרן סחורה טובה יותר ממה שאני רכשתי בצאשניק, כי הוא קנה את הבנות של דודו לבן, אבל ברוחניות יש לו סחורה טובה יותר מהסחורה שסחר הסבא יעקב בחרן.

הסבא יעקב רכש חומר גָּלמִי, ואילו אני רכשתי את הֶיֶדַע איך לעבד את החומר הגָּלמִי.

כאשר הגעתי לצאסניק - מספר הרב שמואל דב – מצאתי שם צעירים ואנשים בגיל העמידה, קהל שלומד חסידות בהתמדה. כאשר באתי מספר פעמים לבית המדרש הגדול כדי ללמוד גמרא ופוסקים כפי הסדר שהיה במינסק, נגשו אלי לשוחח בלימוד. בלימוד שלי הורגש עדיין ריח של גאווה ורציתי להראות את גדולתי על ידי הפלפולים שלי. אבל החברה הכניסו אותי מייד ל"סאונה" ו"כיבדו" אותי ב"כינוי האמיתי", ובמשך שבוע אחד הצליחו לנקות אותי בצורה כזו, שכל העור הגס שצמח עלי בישיבה במינסק נשר ממני.

האברכים קרבו אותי והתחילו ללמוד איתי חסידות.

בכמה שבועות הראשונים למדתי רק חסידות ועמלתי בכוחות עצומים ופנימיים, לנגד עיני נגלה עולם חדש, כל מלה הייתה יקרה אצלי. נקשרתי לכל אחד שרק התיר לי להתקרב אליו, עד שנהייתי מקורב לר׳ מרדכי משפיע, אותו שלח האדמו"ר האמצעי לצאשניק, ובפקודת הרבי לחסידי צאשניק שידאגו לו ל"דמי מעמד" שני רובל כסף לחודש ושיהיה למנהל עדת החסידים.

למרות שבצאשניק היו חסידי סטראשעליע, וחסידי טשערנאביל, והיה שמח, אך לאמיתו של דבר, מוכרחים לומר, שאפילו לחסידים האחרים היה דרך ארץ וכבוד כלפי הרבי – הסבא הצמח צדק - ומאד רעדו מר׳ מרדכי משפיע.

אני – מספר הרב שמואל דב – מצאתי מאוד חן בעיני ר' מרדכי המשפיע, עד שהכניסני לחדרו, היה זה חדר מגודר בתוך מניין שני של חסידי ליובאוויטש ואצלו שהיתי במשך שנה ותשעה חדשים.

אחר כך נסעתי לביתי למספר חדשים, והגעתי חזרה לצאשניק, שם נשאתי אשה וכעבור מספר חדשים נסעתי לליובאוויטש, היה זה בשנת תקצ"ז. שם - בליובאוויטש - התעכבתי כחצי שנה.

החסיד ר' מרדכי היה מחסידי אדמו"ר הזקן, בהיותו אברך בגיל 19־18, תיכף לאחר חתונתו נסע מהורודוק לאדמו"ר הזקן בליאזנא, (זה היה שנים אחדות לפני שאדמו"ר הזקן עבר לליאדי).

עוד בגיל צעיר התחיל ר' מרדכי ללמוד חסידות - והיה לו חינוך חסידי טוב, התאבק בעפר רגליהם של חסידים, אך תורת החסידות שלו הייתה תערובת של סוגי חסידויות, אביו, ר' שמחה זיסל, היה מחסידי קאליסק ובמשך שנים, תלמידו של הצדיק הנודע הרב החסיד ר' אברהם מקאליסק.

הרב הצדיק הרב החסיד ר' אברהם מקאליסק היה תלמידו של המגיד הגדול, הוא היה במעזריטש לפני אדמו"ר הזקן.

כידוע, היה להרב הצדיק ר' אברהם סדר עבודה שונה לגמרי בחסידות. אצלו נחשבה התפעלות הלב לאחת מהמעלות הגדולות ביותר, גם תנועות חיצוניות תפסו אצלו מקום נכבד בסדר עבודתו, (וכפי שמסופר בזה רבות).

האברכים שהיו סביב הצדיק ר' אברהם קבלו מיד את סדר עבודתו, אך אצלם לא הייתה דרך זו על יסוד כזה כמו אצלו – אצל ר' אברהם –אצלו ההתפעלות ולהיות בטל ומבוטל היו רק אמצעי לעבודת השם יתברך, ואילו אצל האברכים הייתה זו עבודה ומטרה בפני עצמה. ובמילא היה זה מאוד פראי.

באותו זמן עבר הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל מויטעבסק – על פי הוראת רבו המגיד ממעזריטש - להאראדאק, וכל האברכים הצעירים מהסביבה דבקו אליו בחזקה. היה זה בשנת תקכ"ח־ט.

דרך החסידות של הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל הייתה שונה לגמרי, דרכו הייתה עבודת המוחין ללא התפעלות חיצונית ולכן היה הקהל סביבו קטן, תורותיו היו עמוקות אך ללא הסבר.

לאידך, עיקר העבודה אצל הרב הצדיק ר' אברהם הייתה בהתפעלות, אך תורה בעמקות הייתה אצלו במשורה, לכן, המון העם היה מקושר להרב הצדיק ר' אברהם.

אחד מגדולי מקושריו של הרב הצדיק ר' אברהם מקאליסק היה ר' שמחה זיסל [=אביו של ר' מרדכי], וביכולתו היה ללכת ולטייל בשוק ביום חול, יום קיץ שרבי, עם מעיל פרווה, והשער כלפי חוץ, על רגליו מגפי חורף, על ראשו כובע חורפי שאוזניו חבושות, עם שני עיזים המלווים אותו משני צידיו.

בדרך זו ומעשי תעתועים דומים רצו להראות את ביטול היש העצמי, עד שנודע הדבר למגיד ממעזריטש, וכאשר ביקר הרב הצדיק הרב החסיד ר' אברהם במעזריטש, הוכיחו המגיד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המאורעות הללו, מעשי התעתועים האלו ודומיהם, (או כפי שחסידי קאליסק קראום "דרכי החסידות") הגיעו לשיאם בשנת תק"ל ונתנו פיתחון פה למתנגדים לטעון שהחסידים מתכוונים לעשות מצוות חדשות.

לא כאן המקום להרחיב את הדיבור אודות הרכילויות ודברי לשון הרע אשר נבנו ונרקמו במחנות המתנגדים על יסוד התנהגות חסידי קאליסק. ועד, כפי שכבר הוזכר, שנודע הדבר למגיד שנקט עמדה תקיפה ואסר את הדרך הזו לגמרי.

המגיד ממעזריטש היה קפדן ביותר לחסידים בכלל ולתלמידיו בפרט. אצל כל תלמידי המגיד הייתה משמעת – בשפת היום יומית זה נקרא "משמעת כיתתית" – קפדנית ביותר ועבור אי מילוי החלטה או פקודה וצו הכי קטן בצורה המדוייקת ביותר, הענישו קשות.

באחד ממכתביו להרב הצדיק ר' אברהם [=מקאליסק] רומז לו אדמו"ר הזקן שייזכר במסירות הנפש שלו – של אדמו"ר הזקן – כאשר השתדל לטובתו – של הרב הצדיק ר' אברהם – אצל המגיד ממעזריטש וכמעשה הידוע.

בעת ההיא היה המצב שהמגיד ממעזריטש ידחה חלילה את הרב הצדיק ר' אברהם מתוך החברייה, וכל הבקשות של כל החברים מהמגיד לא הועילו, ורק אדמו"ר הזקן בכוחות עילאיים ואלוקיים השתדל ביותר בזה עד שפעל אצל הרב המגיד סליחה ומחילה עבור הרב הצדיק ר' אברהם.

אדמו"ר הזקן מכנה את ההשתדלות הזאת בשם "מסירת נפש", זאת־אומרת שהעמיד את נפשו בכף המאזניים, אבל יכול לו ופעל, ואז יצאה לאוויר העולם האמרה הידועה אצל החסידים: "דרכי חסידות תלק - אינם טאלק". זאת אומרת: דרך החסידות של שנת תק"ל אינה סדר (באידיש המלה "טאלק" פירושה "סדר").

מאז הפסיק הרב הצדיק ר' אברהם לעסוק בהדרכת חסידים, והתקשר יותר אל הרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל כחבר, והיה בא לעיתים קרובות להאראדאק, ולאחר הסתלקותו של המגיד ממעזריטש נהייה חסידו של ר' מענדל ואחר כך נסע עמו לארץ הקודש תיבנה ותיכונן.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

[אמצע מ"ח תרפ"ב]

אקסילראד

שלום וברכה

מאד חפצי לדעת האם נוסד הישיבה אשר כתב לי כי לחורף הבע"ל יפתח בית ה' לתורה, ונא להודיעיני כמה תלמידי' נמצאו ואופני פרטי הלימודי' וסדרן. וטוב הדבר אשר יקרא בשם סניף ישיבת תו"ת, באם שיושמר הסדר כפי אשר הי' בשיעורי יתו"ת הידועי' לך.

כן אפשר עתה לרגלי השינוים בהסדרי' אפשר ליסד הבית מלאכה שעלה במח', ונא לכתוב הצעה בזה.

הנני בזה לשום עליך מלאכה אחת, והוא אשר תטיב לחקור ולדרוש הנעשה בכל עיר ועיר מפלך מאגיליעוו, מינסק, ויטעבסק הקרובים אליך, בדבר חדרים, ולימודי דא"ח, אשר להיותך קרוב לשם ויודע [א]תה אדרעסין למי לכתוב, אשר בודאי ימצאון ת"ל מתלמידינו ואנ"ש שי' הידועים לך, ואנכי לא אדע אותם, ע"כ תכתוב עמהם, וחברא חברא אית לי', ותודיעיני לפה לכל אשר. . .

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש - מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין - שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה. כ"ה תשרי תשל"ו
ברוקלין, ניו יורק
גברת פנינה מרים גרין

ברכה ושלום:

שמחתי לקבל את מכתבך מיום 15 בספטמבר בו את כותבת אודות הלימודים שלך בעתיד.

אם לשפוט לפי רוח הדברים במכתבך, בוודאי מיותר להזכיר לך את מאמר חז"ל שמטרת הלימוד היא ליישם אותו במעשים, זאת אומרת – קיום המצוות וההתנהלות הכללית בחיים היומיומיים בהתאם לתורה. ומכיוון שלגבי התורה והמצוות נאמר "כי הם חיינו ואורך ימינו", ברור שכאשר מדובר בחיים, אסור שתהיה הפרעה כלשהי, חס ושלום. מתוך היכרותי את הרקע שלך, בוודאי אין צורך להרחיב בנקודה זו. וכיון שכל הימים הנוראים וימי החגים של תשרי, הפותחים את השנה החדשה, נחתמים בנימה השמחה של "זמן שמחתנו", יתן ה' שתעשי את כל הנזכר לעיל ברוח שמחה ובטוב לבב, ובמידה הגדולה ביותר, מכיוון שזו שנה מעוברת ויש לה את מספר הימים הגדול ביותר האפשרי בלוח העברי, כפי שמוסבר במקום אחר.

בכתוב למעלה נכללת כמובן מצוות ואהבת לרעך כמוך, הכלל הגדול בתורתנו, ממנו נגזרת החובה והזכות של כל יהודי לקרב יהודים אחרים לה', לתורתו ולמצוותיו. אני מקווה שתשתמשי בהשפעה הטובה שלך בכיוון זה, הן על־ידי דיבור, ובמיוחד על ידי שתראי דוגמה חיה, שזהו אופן ההשפעה המועיל ביותר.

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

המשך מעמוד 36

ועפי"ז נמצא, שבצירוף "מאד", שלמעלה מציור אדם, ההתחלה היא אות מ' – **מעשה**.

הביאור בזה: ענין מסירות-נפש בא לידי ביטוי דוקא בענין המעשה, דנעוץ תחילתן בסופן דוקא; וע"ד המבואר[25] בענין "אין ערוך לך בעולם הזה", שדוקא בעולם הזה הגשמי בא לידי ביטוי ה"אין ערוך" שלמעלה – כן הוא גם בנוגע לה"אין ערוך" שביהודי, שכח ה'מסירות נפש' של פנימיות דפנימיות הלב, ה"אין ערוך" שבנשמה, בא לידי ביטוי דוקא בכח העשי' שלו[26].

וזהו הקשר בין שני הענינים שבמשכן ומקדש שלישי – (א) שהארון הוא במקומו ובגלוי, (ב) חלקי וכלי המשכן ומקדש הגשמיים הם נצחיים –

כי ענין הארון – פנימיות דפנימיות הלב – מתבטא דוקא בענין העשי'; הנצחיות **הגשמית** של חלקי וכלי המקדש.

חידושים וביאורים על הרמב"ם הלכות בית הבחירה חלק ב שיחה ד', סעיפים יב-יד – לקוטי שיחות חלק טז פקודי (ב)

25) המשך תער"ב חלק ב עמוד א'קנא. א'קנח ספר המאמרים תשי"א סוף עמוד 113 ואילך. סוף עמוד 117 ואילך. ועוד.

26) ע"ד משנ"ת (קונטרס ענינה של תורת החסידות סי"ח ואילך) לענין גילוי בחי' יחידה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נְקֻדָּה מְשִׂיחַת קֹדֶשׁ

הַגְּבִיעִים הַהֲפוּכִים

הַשַּׁבָּת אֲנַחְנוּ מַתְחִילִים לִקְרֹא בַּתּוֹרָה עַל הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו. בֵּין הַכֵּלִים הַחֲשׁוּבִים שֶׁל הַמִּשְׁכָּן עָמְדָה הַמְּנוֹרָה, שֶׁהָיְתָה מִקְשָׁה זָהָב, וְעָלֶיהָ עִטּוּרִים יָפִים.

בֵּין הָעִטּוּרִים הָיוּ גְּבִיעִים שֶׁנּוֹעֲדוּ לְיֹפִי. לִגְבִיעִים אֵלּוּ הָיְתָה צוּרָה מְשֻׁלֶּשֶׁת. הַתַּחְתִּית שֶׁלָּהֶם הָיְתָה צָרָה וְהַפִּיָּה רְחָבָה.

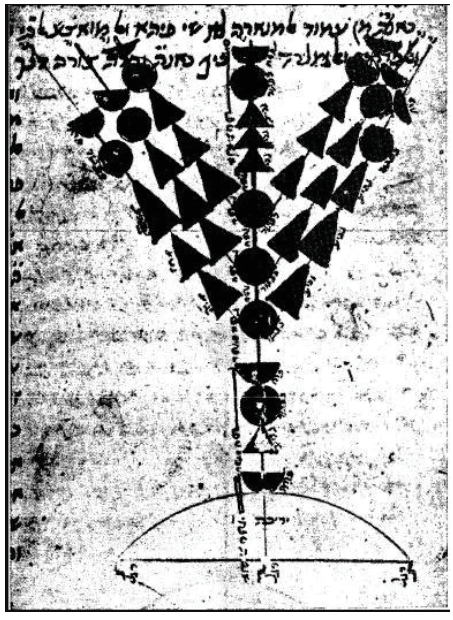

בַּצִּיּוּר הָעַתִּיק שֶׁלְּפָנֵינוּ, אוֹתוֹ שִׂרְטֵט הָרַמְבַּ"ם בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, אָנוּ יְכוֹלִים לְהַבְחִין בַּגְּבִיעִים הַמְשֻׁלָּשִׁים הַמְּעַטְּרִים אֶת קְנֵי הַמְּנוֹרָה, אֲבָל הָרַמְבַּ"ם מְצַיֵּר אֶת הַגְּבִיעִים הָאֵלֶּה בְּצוּרָה הֲפוּכָה. לָמָּה?

גַּם הַחַלּוֹנוֹת בְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ בְּצוּרָה הֲפוּכָה מִמָּה שֶׁאָנוּ מַכִּירִים. כְּלַפֵּי פְּנִים הַחַלּוֹנוֹת הָיוּ צָרִים, וּכְלַפֵּי חוּץ הֵם הִתְרַחֲבוּ. כְּאִלּוּ שֶׁמַּטָּרָתוֹ שֶׁל הַחַלּוֹן אֵינָהּ לְהַכְנִיס אֶת הָאוֹר פְּנִימָה, אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הָאוֹר הַחוּצָה. מַדּוּעַ?

הַסִּבָּה לְכָךְ הִיא, שֶׁכָּל עִנְיָנוֹ שֶׁל בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ הָיָה לְהָבִיא אֶת אוֹר הַשְּׁכִינָה - הַחוּצָה - לְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. צוּרַת הַחַלּוֹנוֹת נוֹעֲדָה לְבַטֵּא וּלְהַמְחִישׁ זֹאת.

כָּעֵת אָנוּ מְבִינִים מַדּוּעַ הַגְּבִיעִים בַּמְּנוֹרָה הָיוּ הֲפוּכִים. הַשֵּׁם לֹא זָקוּק לָאוֹר שֶׁל הַמְּנוֹרָה... כָּל עִנְיָנָהּ שֶׁל הַמְּנוֹרָה הָיָה לְבַטֵּא אֶת אוֹר הַשְּׁכִינָה שֶׁשּׁוֹרָה בְּעַם יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן צוּרַת הַגְּבִיעִים הָיְתָה הֲפוּכָה, כְּמִי שֶׁמּוֹזֵג מַשְׁקֶה לַחֲבֵרוֹ.

הַגְּבִיעַ הֶהָפוּךְ מְסַמֵּל אֶת הַהַשְׁפָּעָה לַזּוּלָת. נוֹסָף לְכָךְ, הָרַמְבַּ"ם כּוֹתֵב שֶׁהַגְּבִיעִים הָיוּ עִם 'פֶּה רָחָב'. כְּשֶׁאָנוּ רוֹצִים לְהַשְׁפִּיעַ וּלְקָרֵב אֶת הַזּוּלָת, עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּרֹחַב לֵב וּלְלֹא הַגְּבָלוֹת. כְּמוֹ הַתְּרוּמָה לַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיְתָה לְלֹא הַגְּבָלוֹת, מִתּוֹךְ מַטָּרָה לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן.

(ע"פ לקוטי שיחות כ"א תרומה ג. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת תרומה

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ
אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי: ג וְזֹאת
הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת:
ד וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:
ה וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי
שִׁטִּים: (לוי) ו שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: ז אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים
לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן: ח וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי
בְּתוֹכָם: ט כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֶת
תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן
תַּעֲשׂוּ: ס (ישראל) י וְעָשׂוּ אָרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם
וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ:
יא וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ
וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב: יב וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע
טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי
טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ
הַשֵּׁנִית: יג וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם
זָהָב: יד וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת
הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֵם: טו בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן
יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ: טז וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן
אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה (כה, ב)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, לָמָּה נֶאֱמַר "וְיִקְחוּ לִי", שֶׁהַלְּקִיחָה תִּהְיֶה "לִשְׁמִי", וְלֹא "וְיִתְּנוּ לִי", שֶׁהַנְּתִינָה תִּהְיֶה "לִשְׁמִי". אֶלָּא רֶמֶז יֵשׁ כָּאן, שֶׁעָנִי צָרִיךְ לְקַבֵּל צְדָקָה "לִשְׁמִי", לְשֵׁם מִלּוּי הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁרָצָה הַקָּבָּ"ה שֶׁיִּהְיוּ בָּעוֹלָם עֲשִׁירִים וַעֲנִיִּים כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ הַשְׁפָּעַת צְדָקָה וָחֶסֶד. שֶׁכֵּן, כָּל דָּבָר שֶׁיְּהוּדִי עוֹשֶׂה, בְּלִי שׁוּם הֶבְדֵּל, צָרִיךְ לִהְיוֹת חָדוּר בִּקְדֻשָּׁה, לְשֵׁם ה'. כַּכָּתוּב: "בְּכָל דְּרָכֶיךָ - דָּעֵהוּ".

(לקוטי שיחות ג עמ' 909)

שני יז וְעָשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי
אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ: יח וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם
כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת
הַכַּפֹּרֶת: יט וַעֲשֵׂה כְרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה
וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ
אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו: כ וְהָיוּ הַכְּרֻבִים
פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־
הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ
פְּנֵי הַכְּרֻבִים: כא וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן
מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן
אֵלֶיךָ: כב וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל
הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן
הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: פ כג וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם
אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: כד וְצִפִּיתָ
אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב:
כה וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב
לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב: כו וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב
וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר
לְאַרְבַּע רַגְלָיו: כז לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיךָ
הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻّלְחָן:
כח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם
זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻّלְחָן: כט וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו
וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב
טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ל וְנָתַתָּ עַל־הַשֻّלְחָן לֶחֶם
פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְעָשׂוּ אָרוֹן (כה, י)

הָאָרוֹן הוּא סִימָן לַתּוֹרָה, כַּכָּתוּב (מ"א ח, ט) "אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לוּחוֹת הָאֲבָנִים". וְהִנֵּה, בָּאָרוֹן אֵין שׁוּם עֲבוֹדָה, כְּמוֹ בִּשְׁאָר כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, וְהוּא רַק כְּלִי לַגִּלּוּי מִלְּמַעְלָה - "וְנוֹעַדְתִּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְדָ שָׁם" (פסוק כב). הֲרֵי לָנוּ רֶמֶז, אֵפוֹא, לְלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל, "שֶׁאֵין הַדִּבּוּר בָּא מִצַּד עַצְמוֹ כְּלָל, אֶלָּא נִדְבַּר בּוֹ דְּבַר ה' . . מְמֵילָא וּמֵאֵלָיו", בִּבְחִינַת "תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ", כְּעוֹנֶה אַחַר הַקּוֹרֵא.

(לקוטי שיחות ד עמ' 1346)

שלישי לא וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ: לב וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה | קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי: לג שְׁלֹשָׁה גְּבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשִׁשָּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה: לד וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ: לה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה: לו כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר: לז וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ: לח וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר: לט כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה: מ וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר: ס

כו א וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ב אֹרֶךְ | הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת: ג חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיוָן חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ: ד וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית: ה חֲמִשִּׁים לֻלְאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלְאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ: ו וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: ז וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ח אֹרֶךְ | הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת: ט וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל: י וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלְאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה בַּחֹבָרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלְאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית: יא וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד: יב וְסָרַח הָעֹדֵף בִּיְרִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן: יג וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ: יד וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְּמָעְלָה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

תַּעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה (כה, לא)

שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מִתְקַשֶּׁה בָּהּ (רש"י)

לְמֹשֶׁה הָיָה קָשֶׁה: אֵיךְ אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת מִדְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים מִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ לַהקָּבָ"ה? וְהַשְּׁאֵלָה נִשְׁאֶלֶת בְּמִיָּחֵד לְגַבֵּי הַמְּנוֹרָה, שֶׁהָיְתָה "עֵדוּת לְבָאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל" (שבת כב, ב). אָמַר לוֹ הַקָּבָ"ה: דָּבָר זֶה, אָכֵן, אֵינוֹ בְּכֹחוֹ שֶׁל אָדָם, אֶלָּא בְּכֹחוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא; הַשְׁלֵךְ אֶת הַכֶּסֶף לָאוּר וְהִיא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ.

(לקוטי שיחות א עמ' 172)

רביעי טו וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים: טז עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד: יז שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָאֶחָד מִשֶּׁלְּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה
לְכָל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן: יח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים
לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה:
יט וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים
הַקֶּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי
יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי
יְדֹתָיו: כ וּלְצֵלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן
עֶשְׂרִים קָרֶשׁ: כא וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: כב וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה
שִׁשָּׁה קְרָשִׁים: כג וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצֹעֹת
הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם: כד וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו
יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן
יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ: כה וְהָיוּ
שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר
אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: כו וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם
עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד:
כו וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית
וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם
יָמָּה: כח וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִבְרַח
מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה: כט וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה
זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים
לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב: ל וַהֲקֵמֹתָ
אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאִיתָ בָּהָר: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

אַדְנֵי כֶסֶף (כו, יט)

כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן הָיוּ מְצֻפִּים זָהָב אוֹ עֲשׂוּיִים מִזָּהָב (מִלְּבַד הַכִּיּוֹר וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, שֶׁהָיוּ בֶּחָצֵר), וְרַק הָאֲדָנִים הָיוּ מִכֶּסֶף. וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל־פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל "לֹא הָיָה הָעוֹלָם רָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּזָהָב, וְלָמָּה נִבְרָא, בִּשְׁבִיל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ", וְאִלּוּ עַל כֶּסֶף לֹא נֶאֱמַר כֵּן, כִּי הוּא שַׁיָּךְ לָעוֹלָם. מוּבָן, אִפּוֹא, שֶׁהָאֲדָנִים, שֶׁעָמְדוּ עַל הַקַּרְקַע וְחִבְּרוּ אֶת קֹדֶשֶׁת הַמִּשְׁכָּן לָעוֹלָם, נַעֲשׂוּ מִכֶּסֶף דַּוְקָא, לֹא מִזָּהָב.

(רשימות חוברת קלה)

חמישי לא וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ
כְּרֻבִים: לב וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי
שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה
אַדְנֵי־כָסֶף: לג וְנָתַתָּה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת
הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶת אֲרוֹן
הָעֵדֻת וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין
קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים: לד וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן
הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים: לה וְשַׁמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן
מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל
צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֶלַע
צָפוֹן: לו וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם:
לז וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ
אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי
נְחֹשֶׁת: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וְשַׁמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת הַמְּנוֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן (כו, לה)

וּמִזְבַּח הַזָּהָב . . מָשׁוּךְ קְמָעָא כְּלַפֵּי הַמִּזְרָח (רש"י)

וְהַיְנוּ, שֶׁמִּי שֶׁנִּכְנַס לַהֵיכָל נִתְקַל בַּמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה, לִפְנֵי הַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה מִזְבֵּחַ רוֹמֵז לַתְּפִלָּה, כַּכָּתוּב "תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ", שֶׁהִיא הַתְּחָלַת עֲבוֹדַת הַיּוֹם. וְרַק לְאַחַר הַתְּפִלָּה נִתָּן לַעֲסֹק בַּמְּנוֹרָה — עֲבוֹדָה רוּחָנִית, לִמּוּד הַתּוֹרָה וְכַדּוֹמֶה, אוֹ בַּשֻּׁלְחָן — עֲבוֹדָה גַּשְׁמִית, כְּגוֹן אֲכִילָה לְשֵׁם שָׁמַיִם.

(רשימות חוברת קח)

שישי **כז** א וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ
אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה
הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ: ב וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו
עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶין קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ
אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: ג וְעָשִׂיתָ סִּירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ וְיָעוֹ
וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה
נְחֹשֶׁת: ד וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת
וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַרְבַּע קְצוֹתָיו: ה וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב
הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי
הַמִּזְבֵּחַ: ו וְעָשִׂיתָ בַדִּים לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים
וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת: ז וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת
וְהָיוּ הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׂאֵת
אֹתוֹ: ח נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֳרְאָה
אֹתְךָ בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ (כז, א)

מִזְבֵּחַ - מֵזִיחַ וּמִזִּין, מְחַבֵּב וּמְכַפֵּר (כתובות י, ב)

לְפָנֵינוּ שָׁלֹשׁ פְּעֻלּוֹת. א. הַמִּזְבֵּחַ מַשְׁפִּיעַ מָזוֹן (מֵזִין). ב. הוּא מְבַטֵּל דְּבָרִים שְׁלִילִיִּים (מֵזִיחַ גְּזֵרוֹת רָעוֹת וּמְכַפֵּר עֲוֹנוֹת). ג. וְהוּא מְחַבֵּב אֶת יִשְׂרָאֵל עַל אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וְיֵשׁ לוֹמַר: מֵזִין – שְׁלָמִים. כְּשֵׁם שֶׁהַבְּעָלִים זוֹכִים בַּאֲכִילָתוֹ, כָּךְ בִּזְכוּת הַקָּרְבָּנוֹת הָעוֹלָם נִזּוֹן. מְזִיחַ, מְכַפֵּר – חַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁבָּאִים לְכַפָּרָה. מְחַבֵּב – עוֹלָה, שֶׁהִיא כָּלִיל לַה׳ ו״לִכְבוֹד הַקָּבָּ״ה בִּלְבַד״ (מדרש תדשא).

(לקוטי שיחות ל עמ׳ 39)

שביעי ט וְעָשִׂיתָ אֵת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן לִפְאַת נֶגֶב־
תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה
אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת: י וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם
עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף:
יא וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ
כתיב ועמדו קרי וְעַמּוּדָיו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים
נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף: יב וְרֹחַב
הֶחָצֵר לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם
עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה: יג וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת
קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה: יד וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה
אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה: טו וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים
עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה: טו וּלְשַׁעַר
הֶחָצֵר מָסָךְ | עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם
אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה: יז כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר
סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְאַדְנֵיהֶם
נְחֹשֶׁת: יח אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב |
חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ
מָשְׁזָר וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: יט לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן
בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־יִתְדֹּת הֶחָצֵר
נְחֹשֶׁת: ססס

צ״ו פסוקים, יע״ו סימן.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ נקודות משיחות קודש ~

שֵׁשׁ מָשְׁזָר (כז, יח)

פִּשְׁתָּן נִקְרָא ׳בַּד׳ מִשּׁוּם ש״צוֹמֵחַ בַּד בְּבַד״ - קָנָה יְחִידִי מִכָּל גַּרְעִין (זבחים יח, ב). לָכֵן נַעֲשׂוּ הַקְּלָעִים מִפִּשְׁתָּן, שֶׁכֵּן הֵם הִבְדִּילוּ בֵּין הַמִּשְׁכָּן לָעוֹלָם, וְהֵגֵנּוּ עַל הַנִּמְצָא בּוֹ מִפְּגִי הַשִּׁפְעַת הָעוֹלָם; וְהָאֱמוּנָה בְּאַחְדוּת הַבּוֹרֵא, ״ה׳ אֶחָד״ – הִיא הַמַּבְדִּילָה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָעוֹלָם וְהִיא הַמְּגִנָּה עֲלֵיהֶם מִפְּגִי הַשִּׁפְעָתוֹ הַשְּׁלִילִית.

(רשימות חוברת קז)

מפטיר יז כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף
וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: יח אֹרֶךְ הֶחָצֵר
מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב | חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה
חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: יט לְכֹל
כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־
יִתְדֹּת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת: ססס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רמב

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת תרומה לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלכים א פרק ה

ה כו **וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם: כז וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ: כח וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס: כט וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר: ל לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים**

שי למורא

כז) שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ, וְהֵם הָיוּ בַּעֲלֵי אֻמָּנוּת לִכְרִיתַת עֵצִים וּשְׁלָחָם לִלְבָנוֹן. כח) עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת, מִתּוֹךְ שְׁלֹשִׁים הָאֶלֶף הָיוּ עוֹבְדִים בְּכָל חֹדֶשׁ רַק עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים, וְהָיוּ מִתְחַלְּפִים בֵּינֵיהֶם. עַל הַמַּס, לְהַכְרִיחַ כָּל אֶחָד שֶׁיֵּלֵךְ בַּחֹדֶשׁ שֶׁנִּקְבַּע לוֹ. כט) נֹשֵׂא סַבָּל, לָשֵׂאת אֶת הָאֲבָנִים מִן הָהָר לָעִיר. וְהַסַּבָּלִים וְהַחוֹצְבִים הָיוּ גֵּרִים, וְיִתְּכֵן שֶׁהָיוּ מֵהַגִּבְעוֹנִים. ל) מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים, הַמְמֻנִּים וְעוֹמְדִים אֵצֶל עוֹשֵׂי הַמְّלָאכָה. הָרוֹדִים בָּעָם,

עטרת מרים

כו וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה כִּי מִפְּנֵי חָכְמָתוֹ אָהַב אוֹתוֹ חִירָם וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם: כז וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁנָתְנוּ שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ לָלֶכֶת הַלְּבָנוֹן לִכְרוֹת הָעֵצִים עִם עַבְדֵי חִירָם: כח וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ בְּכָל חוֹדֶשׁ לֹא עָבְדוּ כִּי־אִם עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים חֲלִיפוֹת הָיוּ מִתְחַלְּפִים חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס לְהַכְרִיחַ לְכָל אֶחָד לָלֶכֶת בְּחָדְשׁוֹ: כט וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל לְהָבִיא הָאֲבָנִים מִן הָהָר לָעִיר וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר (ע' ד"ה ב (ב טז): ל הַמִּסְפָּר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה: לא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיַסֵּד הַבָּיִת אַבְנֵי גָזִית: לב וַיִּפְסְלוּ בֹנֵי שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי חִירוֹם וְהַגִּבְלִים וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת: ו א וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיהוָה: ב וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ: ג וְהָאוּלָם עַל־פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבַּיִת עֶשֶׂר בָּאַמָּה רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבָּיִת: ד וַיַּעַשׂ לַבָּיִת חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים אֲטֻמִים: ה וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת יָצִיעַ סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב: ו הַיָּצִיעַ הַתַּחְתֹּנָה חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת

עטרת מרים

הַזֶּה הָיָה לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הָיוּ מְמוּנִים עַל־הַמְּלָאכָה שֶׁהָיוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים הַמּוֹשְׁלִים וְנוֹגְשִׁים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה: **לא** וַיְצַו הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ צִוָּה לְהַסִּיעַ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת בְּכַמּוּת וּכְבֹדוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת בְּאֵיכוּת לְיַסֵּד הַבַּיִת אַבְנֵי גָזִית מְסֻתָּתוֹת בְּיוֹשֶׁר: **לב** וַיִּפְסְלוּ בֶּהָרִים בֹּנֵי שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי וְאוּמְנֵי בִּנְיָן שֶׁל חִירוֹם וְהַגִּבְלִים אַנְשֵׁי גְבַל, וּבְקִיאִים לְסַתֵּת אֲבָנִים וְלִבְנוֹת (יחזקאל כז ט) וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבַּיִת שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם דָּבָר, רַק לְהַנִּיחָם בִּמְקוֹמָם: **א** וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו אִיָּר הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְמִנְיַן הַחֳדָשִׁים, שָׁנָה הָרְבִיעִית לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל (ד"ה-ב ג ב) וַיִּבֶן הִתְחִיל לִבְנוֹת הַבַּיִת לַיהוָה: **ב** וְהַבַּיִת הַהֵיכָל עִם בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ: מְקוֹם קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים הָיָה לִפְנִים לְפֹאַת מַעֲרָב אוֹכֶל מִזֶּה הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה, וְשָׁם הָיָה אָרוֹן בְּרִית ה', וְהָאַרְבָּעִים אַמָּה הַנִּשְׁאָרוֹת הֵם מְקוֹם הַקֹּדֶשׁ, וְשָׁם הָיָה הַשּׁוּלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וּמִזְבַּח הַזָּהָב. וּבָזֶה הַיַּחַס גַּם־כֵּן הָיָה דִּבַּר הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה: **ג** וְהָאוּלָם כְּמוֹ בֵּית שַׁעַר עַל־פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת לִפְנֵי הַהֵיכָל בִּכְנִיסָתוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ שֶׁל הָאוּלָם עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבַּיִת לְרוֹחַב הַהֵיכָל, הָאוּלָם עֶשֶׂר בָּאַמָּה רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבַּיִת נִמְשָׁךְ כְּלַפֵּי הַמִּזְרָח לְצַד חוּץ: **ד** וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים רְחָבִים מִבַּחוּץ, אֲטֻמִים וְצָרִים מִבִּפְנִים, לוֹמַר שֶׁהַמִּקְדָּשׁ אֵינוֹ צָרִיךְ לְאוֹר הָעוֹלָם: **ה** וַיִּבֶן נִשְׁעָן עַל־קִיר הַבַּיִת סָבִיב מִבַּחוּץ יָצִיעַ חֶדֶר צָנוּעַ - וְנִקְרָא גַּם תָּא וְצֵלָע - בַּעַל שָׁלֹשׁ קִירוֹת וְהַקִּיר הָרְבִיעִי הָיָה קִיר הַבַּיִת סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת שֶׁבְּנֶגֶד הַהֵיכָל וְקָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים סָבִיב לַהֵיכָל מִצָּפוֹן וּמִדָּרוֹם וּלְמַעֲרָב וְלַדְּבִיר הַמִּתְחַצָּה הַמִּפְסֶקֶת בֵּין הֵיכָל וְקָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וַיַּעַשׂ אֲלֵיהֶם סָבִיב מַעֲשֶׂה צְלָעוֹת חֲדָרִים מֵעֵץ סָבִיב הַהֵיכָל וְהַדְּבִיר: **ו** הַיָּצִיעַ בְּסַךְ הַכֹּל הָיוּ ל"ח תָּאִים (מדות ד ג) ט"ו בְּדָרוֹם וְט"ו בְּצָפוֹן (ג' קוֹמוֹת וְה' לְכָל קוֹמָה, כִּי הָיוּ מְשׁוּלָּשִׁים, תַּחְתִּים וּשְׁנִים וּשְׁלִישִׁים) הַתַּחְתֹּנָה חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה הָאֶמְצָעִית שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית הָעֶלְיוֹנָה

שי למורא

הַנּוֹגְשִׁים אֶת הָעָם עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. **לא)** וַיַּסִּעוּ, עָקְרוּ אוֹתָן מִן הָהָר. אֲבָנִים יְקָרוֹת, אֲבָנִים כְּבֵדוֹת (בְּמִשְׁקָלָם הַסְּגֻלִּי) וְקָשׁוֹת. וְהַגִּבְלִים, אַנְשֵׁי גְבַל, שֶׁהָיוּ בְּקִיאִים לְסַתֵּת אֲבָנִים וְלִבְנוֹת. **א)** בְּחֹדֶשׁ זִו, בְּחֹדֶשׁ אִיָּר, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זִו לְאֵילָנוֹת. הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, כְּלוֹמַר, חֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי מִנְּיָנָם. לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה, זֶה מוּסָב עַל "בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית". וַיִּבֶן הַבַּיִת, הִתְחִיל לִבְנוֹת אֶת הַבַּיִת. **ב)** שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ, הַהֵיכָל עִם בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב. **ג)** עַל פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת, לְמִזְרָחוֹ שֶׁל הַהֵיכָל. עַל פְּנֵי רֹחַב הַבַּיִת, מִצָּפוֹן לְדָרוֹם. עַל פְּנֵי הַבַּיִת, לְצַד מִזְרָח לְצַד חוּץ. **ד)** שְׁקֻפִים אֲטֻמִים, שְׁקוּפִים מִבַּחוּץ וַאֲטוּמִים מִבִּפְנִים, כְּלוֹמַר, שֶׁבְּצַד הַפְּנִימִי שֶׁל עֲבִי הַקִּיר הָיָה כָּל חַלּוֹן קָצָר, וּמִבַּחוּץ הָיָה הוֹלֵךְ וּמִתְרַחֵב. שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ שְׁאָר חַלּוֹנוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לְמָאוֹר. לְהַרְאוֹת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאוֹרָה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, אֲטוּמִים בְּמִחְצָה שְׁקוּפָה וּבְחִירָה, כְּמוֹ זְכוּכִית וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. **ה)** יָצִיעַ סָבִיב, מִקִּירוֹת הַבַּיִת בָּלְטוּ יְצִיעִים כְּעֵין גְּזוּזְטְרָאוֹת, מִסָּבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר שֶׁהוּא קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. (לפי פירוש הרמב"ם במשניות וב"משנה תורה"). וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב, אוֹתָם יְצִיעִים שֶׁבָּלְטוּ מֵהַקִּירוֹת הָיוּ כְּעֵין צְלָעוֹת סָבִיב לַבִּנְיָן. **ו)** חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ, לְאֹרֶךְ הַקִּיר הָיָה הַיָّצִיעַ בּוֹלֵט חָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב. וְהַתִּיכֹנָה, הַיָّצִיעַ הָאֶמְצָעִי. שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ, הָיְתָה בְּלִיטָתָהּ מִן הַקִּיר שֵׁשׁ אַמּוֹת רֹחַב עַל פְּנֵי אֹרֶךְ הַקִּיר. וְהַשְּׁלִישִׁית, הַיָّצִיעַ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

הָעֶלְיוֹנָה. **שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ,** הָיְתָה בְּלִיטָתָהּ מִן הַקִּיר שֶׁבַע אַמּוֹת רֹחַב עַל פְּנֵי אֹרֶךְ הַקִּיר. **כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת,** כִּי הַצְּלָעוֹת הָיוּ מְגֹרָעוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁהַיְצִיעַ הַתַּיכוֹנָה הָיְתָה מְגֹרַעַת מִן הָעֶלְיוֹנָה אַמָּה אַחַת, וְכֵן הַתַּחְתּוֹנָה הָיְתָה מְגֹרַעַת אַמָּה מִן הַתִּיכוֹנָה. **סָבִיב חוּצָה,** סָבִיב לַקִּירוֹת מִבַּחוּץ. **לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבָּיִת,** כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְּפְסוּ וְלֹא יִשָּׁעֲנוּ אֲנָשִׁים בְּקִירוֹת הַבַּיִת וְיִהְיוּ מוֹעָלִים בְּהִשְׁתַּמְּשָׁם בַּהֶקְדֵּשׁ שֶׁל הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהַיְצִיעִים הָעֲשׂוּיִים בְּאֹפֶן זֶה לֹא נִתְּנוּ לָאֲנָשִׁים לְהִתְקָרֵב לְקִירוֹת הַבַּיִת. ז) **אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע,** כְּמוֹ שֶׁהִסִּיעוּ אֶת הָאֲבָנִים מִן הָהָר עַל יְדֵי הַשָּׁמִיר, כָּכָה שָׂמוּ אוֹתָן בְּחוֹמַת הַבִּנְיָן, וְלֹא סִתְּתוּ בְּכְלֵי בַרְזֶל בְּהַר הַבַּיִת. **וּמַקָּבוֹת,** מִינֵי פַּטִּישִׁים לִסְתּוּת. ח) **פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה,** פֶּתַח הָיָה בְּצַד הַבַּיִת, לִכְנִיסָה אֶל הַחֲדָרִים שֶׁהָיוּ בֵּין הַקִּירוֹת. **אֶל כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית,** בְּצַד הַדָּרוֹמִי שֶׁל הַבַּיִת. **וּבְלוּלִים,** בְּמַדְרֵגוֹת לוּלְיָנִיּוֹת, וְהוּא בִּנְיָן עָמוּד אֲבָנִים עֲשׂוּי מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת. **אֶל הַשְּׁלִשִׁים,** שֶׁהַחֲדָרִים שֶׁהָיוּ בֵּין הַקִּירוֹת הָיוּ שָׁלֹשׁ קוֹמוֹת. **וַיַּכְלֵהוּ,** הִשְׁלִים אוֹתוֹ. **ט) וַיִּסְפֹּן אֶת הַבַּיִת גֵּבִים,** כִּסָּה אֶת הַבַּיִת בְּתִקְרָה חֲקוּקָה וּמְצֻיֶּרֶת "גֵּבִים" (כְּעֵין גֻּמּוֹת וּבוֹרוֹת), לְנוֹי וּפְאֵר. **וּשְׁדֵרֹת בָּאֲרָזִים,** מַמְעַל לַתִּקְרָה הַמְצֻיֶּרֶת עָשָׂה תִּקְרָה מִלּוּחוֹת עֲצֵי אֲרָזִים סְדוּרִים. י) **וַיִּבֶן אֶת הַיָּצִיעַ עַל כָּל הַבַּיִת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ,** הַיְצִיעִים שֶׁהֵם הַצְּלָעוֹת שֶׁעָשָׂה מִסָּבִיב לַבַּיִת, הָיָה גֹּבַהּ כָּל יָצִיעַ חָמֵשׁ אַמּוֹת לְמַעְלָה מִשֶּׁלְּפָנָיו. **וַיֶּאֱחֹז אֶת הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרָזִים,** לְכִסּוּי הַגַּג הָעֶלְיוֹן.

עטרת מרים

שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה הָיָה מִגְרַע מֵעֲבֵי הַכּוֹתֶל מוּל כְּלוֹת גָּבְהֵי כָּל שׁוּרָה מִשּׁוּרוֹת הַיְצִיעִים אַמָּה לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבָּיִת לְבַל עֲשׂוֹת חוֹרִים וּנְקָבִים בַּבִּנְיָן, לְהַכְנִיס בּוֹ קוֹרוֹת תִּקְרַת הַתָּאִים, וְעַל פְּנִיסַת הָאַמָּה הַהִיא, הִנִּיחוּ קוֹרוֹת תִּקְרַת הַתַּחְתִּיִּים, שֶׁהֵם רִצְפַּת הַשֵּׁנִים: ז וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה כְּמוֹ שֶׁהִסִּיעָם וְהֵבִיאָם מֵהָהָר בִּשְׁלֵימוּתָהּ וּבִמִּדָּה הַרְצוּיָה, לָכֵן וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל־כְּלִי בַרְזֶל לֹא־נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ כִּי לֹא נַעֲשָׂה שָׁם דָּבָר, כִּי־אִם הַנָּחָה לְבַדָּהּ: ח פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה הַתַּחְתּוֹנָה (רש"י) אֶל־כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וְשָׁם נִכְנְסוּ מִחוּץ לִפְנִים וּבְלוּלִים עֲמוּדִים חֲלוּלִים, וּבְחָלָל מַעֲלוֹת סָבִיב סָבִיב, וְהָעוֹלֶה בּוֹ מִמַּקִּיפוֹ סָבִיב יַעֲלוּ עַל־הַתִּיכֹנָה וּמִן־הַתִּיכֹנָה אֶל־הַשְּׁלִשִׁים: ט וַיִּבֶן אֶת־הַבַּיִת הַחִיצוֹנִי שֶׁהוּא הַבִּנְיָן שֶׁל הָאֲבָנִים וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֹּן אֶת־הַבַּיִת גֵּבִים כִּסָּה אֶת הַבַּיִת בְּתִקְרָה חֲקוּקָה וּמְצֻיֶּרֶת וּנְסָרִים אֲרוּגִים נָאִים כְּמִין צוּרָה, וּמִמַּעַל לָהּ עָשָׂה עוֹד וּשְׁדֵרֹת בָּאֲרָזִים תִּקְרָה מֵאֲרָזִים סְדוּרוֹת: י וַיִּבֶן אֶת־הַיָּצִיעַ הַתָּאִים עַל־כָּל אוֹרֶךְ־הַבַּיִת נִשְׂעָן אֵלֶיהָ בְּכָל שֹׁלֶשׁ הָרוּחוֹת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וַיֶּאֱחֹז אֶת־הַבַּיִת הַיְצִיעִים הָהֵם אֹחֵז עִם הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרָזִים הֵם קוֹרוֹת הַתִּקְרוֹת אֲשֶׁר הֻנַּחוּ עַל הַמִּגְרָעוֹת: יא בְּעֵת שֶׁגָּמַר תִּקְרַת הַיָּצִיעַ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר כִּי אָז בְּצַד אֶחָד גִּגְמַר בִּנְיַן הַבַּיִת שֶׁהוּא הַבִּנְיָן הַחִיצוֹנִי שֶׁנִּבְנָה מֵאֲבָנִים וְקוֹרוֹת, וּבְצַד אֶחָד הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל הַבִּנְיָן הַשֵּׁנִי שֶׁנִּבְנָה בִּפְנִים מֵעֵצִים: יב הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹנֶה אֵינוֹ הָעִיקָּר, הוּא רַק הַצִּיּוּר אֶל שֶׁיִּתְאַחֲדוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁכֻּם אֶחָד לַעֲבוֹד אֶת ה', מִכָּל־מָקוֹם לֹא אַשְׁרֶה בּוֹ שְׁכִינָתִי, רַק אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לָלֶכֶת בָּהֶם וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ: יג וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

סָבִיב חוּצָה לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבָּיִת: ז וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל־כְּלִי בַרְזֶל לֹא־נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ: ח פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה אֶל־כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וּבְלוּלִים יַעֲלוּ עַל־הַתִּיכֹנָה וּמִן־הַתִּיכֹנָה אֶל־הַשְּׁלִשִׁים: ט וַיִּבֶן אֶת־הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֹּן אֶת־הַבַּיִת גֵּבִים וּשְׁדֵרֹת בָּאֲרָזִים: י וַיִּבֶן אֶת־הַיָּצִיעַ עַל־כָּל־הַבַּיִת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ וַיֶּאֱחֹז אֶת־הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרָזִים: יא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר: יב הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹנֶה אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לָלֶכֶת בָּהֶם וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ: יג וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

כז כ וְאַתָּה תְּצַוֶּה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: כא בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעַרְךֹ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס

כח א וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן: ב וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: ג וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי: ד וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי: ה וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: (לו) פ ו וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: ז שְׁתֵּי כְתֵפֹת חֹבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר: ח וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר: ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) י שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם: יא מַעֲשֵׂה חָרַשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: יב וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן: ס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ה) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ה)	6:19	6:13	8:31	8:28	9:05	9:01	10:03	10:00	12:25	12:24	17:31	17:36	17:57	18:02	17:15	18:12
חיפה (ה)	6:20	6:13	8:30	8:27	9:05	9:01	10:03	10:00	12:24	12:23	17:31	17:37	17:55	18:00	17:03	18:10
ירושלים (ה)	6:18	6:11	8:29	8:26	9:03	9:00	10:01	9:59	12:23	12:22	17:34	17:38	17:55	18:00	16:58	18:10
תל אביב (ה)	6:20	6:13	8:31	8:28	9:05	9:02	10:03	10:01	12:25	12:24	17:30	17:35	17:57	18:01	17:12	18:12
אוסטריה, וינה (ה)	6:55	6:44	8:46	8:40	9:30	9:24	10:24	10:20	12:38	12:38	17:22	17:32	17:56	18:05	17:12	18:18
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:53	7:00	9:32	9:36	10:12	10:14	11:20	11:22	14:07	14:06	20:15	20:07	20:43	20:35	19:50	20:46
אוקראינה, אודסה (ה)	6:55	6:45	8:48	8:43	9:31	9:26	10:26	10:22	12:41	12:40	17:28	17:37	18:01	18:09	17:17	18:22
אוקראינה, דונייצק (ה)	6:29	6:18	8:20	8:14	9:04	8:58	9:58	9:54	12:13	12:12	16:57	17:06	17:31	17:40	16:47	17:53
אוקראינה, דניפרופטרובסק (ה)	6:41	6:30	8:31	8:25	9:16	9:10	10:10	10:06	12:24	12:23	17:07	17:17	17:41	17:50	16:57	18:04
אוקראינה, ז'יטומיר (ה)	7:10	6:58	8:56	8:50	9:43	9:36	10:36	10:32	12:49	12:48	17:29	17:40	18:05	18:15	17:20	18:28
אוקראינה, קייב (ה)	7:03	6:51	8:49	8:43	9:35	9:29	10:29	10:25	12:42	12:41	17:22	17:32	17:57	18:07	17:12	18:21
איהוד אמירויות, אבו דאבי (ה)	6:54	6:49	9:11	9:09	9:43	9:40	10:42	10:40	13:06	13:06	18:19	18:23	18:44	18:47	18:02	18:57
איטליה, מילאנו (ה)	7:19	7:09	9:14	9:09	9:56	9:51	10:51	10:48	13:07	13:06	17:58	18:06	18:28	18:36	17:45	18:48
אקוואדור, קיטו (ה)	6:24	6:24	8:55	8:55	9:24	9:23	10:27	10:26	12:58	12:57	18:31	18:31	18:54	18:53	18:13	19:02
ארגנטינה, בואנוס איירס (ה)	6:32	6:37	9:10	9:13	9:47	9:50	10:55	10:57	13:41	13:39	19:44	19:37	20:11	20:03	19:19	20:14
ארגנטינה, בריילוצ'ה (ה)	7:14	7:22	9:53	9:57	10:34	10:38	11:44	11:46	14:33	14:31	20:43	20:34	21:14	21:04	20:18	21:17
ארה"ב, בולטימור (ה)	6:53	6:45	8:57	8:53	9:35	9:30	10:31	10:28	12:50	12:49	17:48	17:54	18:17	18:23	17:35	18:34
ארה"ב, ברוקלין (ה)	6:44	6:36	8:47	8:42	9:25	9:21	10:21	10:18	12:40	12:39	17:35	17:42	18:05	18:12	17:23	18:23
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ה)	6:45	6:37	8:47	8:43	9:26	9:21	10:22	10:19	12:40	12:39	17:36	17:43	18:05	18:12	17:24	18:24
ארה"ב, דטרויט (ה)	7:23	7:14	9:23	9:18	10:03	9:58	10:59	10:55	13:16	13:15	18:09	18:17	18:40	18:47	17:58	18:59
ארה"ב, האוסטון (ה)	6:58	6:52	9:11	9:08	9:44	9:41	10:43	10:40	13:05	13:04	18:14	18:19	18:39	18:43	17:59	18:53
ארה"ב, לוס אנג'לס (ה)	6:32	6:26	8:42	8:39	9:17	9:13	10:15	10:12	12:36	12:35	17:40	17:45	18:07	18:12	17:26	18:22
ארה"ב, מיאמי (ה)	6:53	6:48	9:10	9:07	9:42	9:39	10:41	10:39	13:05	13:04	18:17	18:20	18:42	18:45	18:02	18:55
ארה"ב, ניו הייבן (ה)	6:41	6:33	8:43	8:38	9:22	9:17	10:18	10:14	12:35	12:35	17:30	17:37	18:00	18:07	17:18	18:19
ארה"ב, פיטסבורג (ה)	7:08	7:00	9:11	9:06	9:49	9:45	10:45	10:42	13:04	13:03	18:00	18:07	18:29	18:36	17:48	18:47
ארה"ב, שיקגו (ה)	6:41	6:32	8:41	8:37	9:21	9:16	10:17	10:13	12:34	12:34	17:28	17:36	17:59	18:06	17:17	18:17
בוליביה, לה-פס (ה)	6:29	6:31	9:05	9:06	9:36	9:36	10:41	10:41	13:18	13:17	19:03	19:00	19:27	19:23	18:42	19:32
בלגיה, אנטוורפן (ה)	7:48	7:36	9:33	9:27	10:21	10:14	11:14	11:09	13:26	13:25	18:05	18:15	18:41	18:51	17:56	19:05
בלגיה, בריסל (ה)	7:48	7:36	9:33	9:27	10:20	10:14	11:14	11:09	13:26	13:26	18:06	18:16	18:42	18:52	17:56	19:05
ברזיל, סאן פאולו (ה)	5:57	6:00	8:34	8:36	9:06	9:08	10:12	10:13	12:52	12:51	18:48	18:43	19:09	19:04	18:22	19:13
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ה)	5:46	5:49	8:23	8:24	8:55	8:56	10:01	10:01	12:40	12:39	18:31	18:27	18:56	18:51	18:09	19:01
בריטניה, לונדון (ה)	7:07	6:55	8:51	8:45	9:39	9:32	10:32	10:28	12:44	12:43	17:24	17:35	17:59	18:09	17:16	18:23
בריטניה, מנצ'סטר (ה)	7:20	7:07	9:00	8:53	9:49	9:42	10:42	10:37	12:53	12:52	17:27	17:38	18:05	18:16	17:21	18:31
גרמניה, ברלין (ה)	7:15	7:03	8:57	8:51	9:46	9:39	10:39	10:34	12:50	12:50	17:28	17:39	18:04	18:14	17:18	18:29
גרמניה, פרנקפורט (ה)	7:29	7:18	9:16	9:10	10:03	9:56	10:56	10:52	13:09	13:08	17:50	18:00	18:25	18:35	17:40	18:49
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ה)	5:54	5:58	8:32	8:34	9:06	9:07	10:12	10:13	12:53	12:52	18:54	18:49	19:13	19:07	18:25	19:17
הודו, מומבאי (ה)	7:05	7:01	9:26	9:24	9:57	9:54	10:57	10:55	13:22	13:22	18:40	18:42	19:04	19:06	18:24	19:15
הודו, פונה (ה)	7:00	6:57	9:22	9:20	9:52	9:50	10:53	10:51	13:18	13:18	18:37	18:39	19:00	19:02	18:21	19:12
הונגריה, בודפשט (ה)	6:43	6:32	8:35	8:29	9:18	9:13	10:13	10:09	12:28	12:27	17:13	17:22	17:46	17:55	17:02	18:08

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:50	6:41	8:51	8:47	9:30	9:26	10:26	10:23	12:44	12:43	17:39	17:46	18:09	18:16	17:27	18:27
יוון, אתונה (ח)	7:11	7:03	9:16	9:12	9:53	9:49	10:50	10:47	13:09	13:08	18:08	18:14	18:36	18:42	17:55	18:53
מולדובה, קישינב (ח)	7:03	6:53	8:56	8:50	9:39	9:33	10:34	10:30	12:48	12:48	17:34	17:43	18:08	18:16	17:24	18:29
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:02	6:58	9:23	9:21	9:54	9:52	10:54	10:52	13:20	13:19	18:37	18:40	19:01	19:03	18:21	19:13
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	5:50	5:59	8:28	8:33	9:15	9:19	10:25	10:28	13:18	13:16	19:35	19:25	20:09	19:58	19:09	20:11
נפאל, קטמנדו (ח)	6:38	6:33	8:53	8:50	9:26	9:23	10:24	10:22	12:48	12:47	17:57	18:01	18:23	18:26	17:43	18:36
סין, בייג'ין (ח)	7:03	6:54	9:05	9:01	9:44	9:39	10:40	10:37	12:58	12:57	17:54	18:01	18:23	18:30	17:40	18:41
סינגפור, סינגפור (ח)	7:16	7:15	9:46	9:46	10:15	10:14	11:18	11:17	13:49	13:48	19:21	19:20	19:43	19:43	19:02	19:51
פולין, ורשא (ח)	6:44	6:32	8:27	8:20	9:15	9:09	10:08	10:04	12:20	12:19	16:56	17:07	17:33	17:44	16:47	17:58
פרו, לימה (ח)	6:09	6:10	8:43	8:44	9:13	9:14	10:18	10:17	12:53	12:52	18:35	18:32	18:58	18:55	18:15	19:04
צרפת, ליאון (ח)	7:37	7:27	9:32	9:27	10:14	10:09	11:09	11:05	13:24	13:24	18:13	18:21	18:45	18:53	18:02	19:06
צרפת, פריז (ח)	7:52	7:41	9:42	9:36	10:27	10:21	11:21	11:16	13:34	13:34	18:19	18:29	18:52	19:01	18:07	19:14
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:11	6:09	8:39	8:38	9:08	9:07	10:10	10:09	12:40	12:39	18:10	18:10	18:32	18:32	17:52	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	7:10	7:01	9:08	9:04	9:49	9:44	10:45	10:41	13:01	13:01	17:56	18:03	18:24	18:32	17:41	18:44
קנדה, מונטריאול (ח)	6:50	6:40	8:45	8:40	9:27	9:22	10:22	10:18	12:38	12:37	17:28	17:36	17:59	18:07	17:16	18:20
קפריסין, לרנקה (ח)	6:27	6:20	8:36	8:32	9:12	9:08	10:09	10:06	12:29	12:29	17:32	17:37	17:59	18:04	17:18	18:15
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:10	7:56	9:47	9:40	10:38	10:31	11:30	11:25	13:40	13:39	18:11	18:23	18:50	19:02	18:03	19:17
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:46	7:32	9:20	9:13	10:13	10:05	11:05	10:59	13:13	13:13	17:45	17:58	18:22	18:35	17:35	18:50
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:20	7:10	9:12	9:07	9:56	9:50	10:50	10:46	13:05	13:04	17:50	18:00	18:24	18:33	17:40	18:45
שוויץ, ציריך (ח)	7:25	7:14	9:17	9:12	10:00	9:55	10:55	10:51	13:10	13:09	17:59	18:09	18:28	18:37	17:45	18:50
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:40	6:37	9:04	9:03	9:34	9:32	10:35	10:33	13:02	13:01	18:24	18:26	18:47	18:49	18:08	18:58

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרה** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Lahak.org Chasidut.tv Otzar770.com

2304-3377